

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

رەنجبەرە

هەزری

هەواچەرخ

ئەسلامی

۲۳

قُصَّةُ الْأَمِيَّةِ

بَيْنَ الْفَلَسْفَةِ وَالْإِسْلَامِ وَالْقُرْآنِ

أشجع نديم البحير

مفتي غرابلس

هەتا ئێستای ئێمە

لە نێوان فەلسەفە و زانست و قورئاندا

پێشەکی

نوری فارس حەمەخان

بەداچوونەوه و لێکۆڵینەوهی

دەستە و نووسینە و تەفسیر

وەرگێڕانی

نوری عەبدولسەلام

ئابجە

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

Om / AN
عمر

داستانی یمن
در تلافی فلسفه و زنا نسج و قریانه

زنجىرهى ھزرى ھاۋچەرخى ئىسلامى

- دەۋلەمەندىكى كىتەپخانى كوردىيە بە گىرنگىرىن و كارىگىرترىن دەقى ئەۋ كىتەپخانى كە مەشخەلى سەرىنى ھزرى ھاۋچەرخى ئىسلامىن.
 - ئاشنا كوردى خوتىنەرو لوى موسولمانى كوردە بە دەقى ئەۋ كىتەپخانى كە سەرچاۋەن بۇ رۇشنىبىرى ئىسلامىي و سازىنەرى بىدارى و قىيامەتى ئىسلامىي پىرۇزىن.
 - شارەزا كوردى راستەمۇخۇي لوى كورد بەم سەرچاۋانە، ئازاد كوردىيانە لە گىشت كۆت و بەند و بۇچونى تەسكى حىزىيەتى و تاكەرەۋى و رەۋىتگەرايى.
 - بىناغەيەك بى بۇ بىنايدانى كەسايەتەكى ئىسلامى بەھىز بۇ ھەر تاكىكى موسولمانى كورد تا تواناي ئەنجامدانى ئەۋ گۇرانكارىيانە ھەبى كە خۋاي پەرۋەردگار پىي سىپاردۈۋە.
 - دەرگەل رىز و تەقدىرمان بۇ پىرۋپاي نوسەرانى ئەم زىنجىرەيە، مەرجىش نىيە نىيە پابەندى ھەمۇ پىرۋبۇچۈنەكانىيان بىن.
 - با دەستورىشمان لە ھەرگىرن فەرمايشتەكەي خۋاي پەرۋەردگار بىت.
- ﴿الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ الزمر - ۱۸

داستانی عثمان

به نیلوفار لسه و نه نشس و قورمانده

نورینی

نذیر الجسر

دو گیزیانی : نوری عبداللہ ناغہ لری

پیشہ کی : نوری قارس

پیدا ہونہ و لیکو نینہ وی

ہستی و نور سبکی نہ فسیر

دہلا دکر و لکانہ نور سبکی / ~~نور سبکی~~ / دہلا دکر

**ماڻي لءاچايدانهوءى پاريزراوه بو
نوسينگهئ تهفسير**

ناوى كتيب به عارهبي: قصة الإيمان
 ناوى نوسهر: نهديم كورى حسين الجسر
 ناوى كتيب به كوردئ: داستانئ ليمان
 ناوى وهر گئير: نورى عبدالله صالح ئاغجهلهرى
 چاپ و بلاو كردهوءى: نوسينگهئ تهفسير / همولير
 كومپيوتهر: نوسينگهئ تهفسير
 خهت: نهوزاد كوئى
 نوره و سالى چاپ: يه كهه ١٤٢٣ ك ٢٠٠٣ ز
 چاپ كردن: چاپخانهئ پهرومده
 تئيرائ: ١٥٠٠ دانه
 ژمارهئ سباردن: ٤٤٢ سالى ٢٠٠٢

التفسير

همولير - تلملمى داد كا

ت: ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨

tafseeroffice@maktoob.com
 AlTafseer@hotmail.com

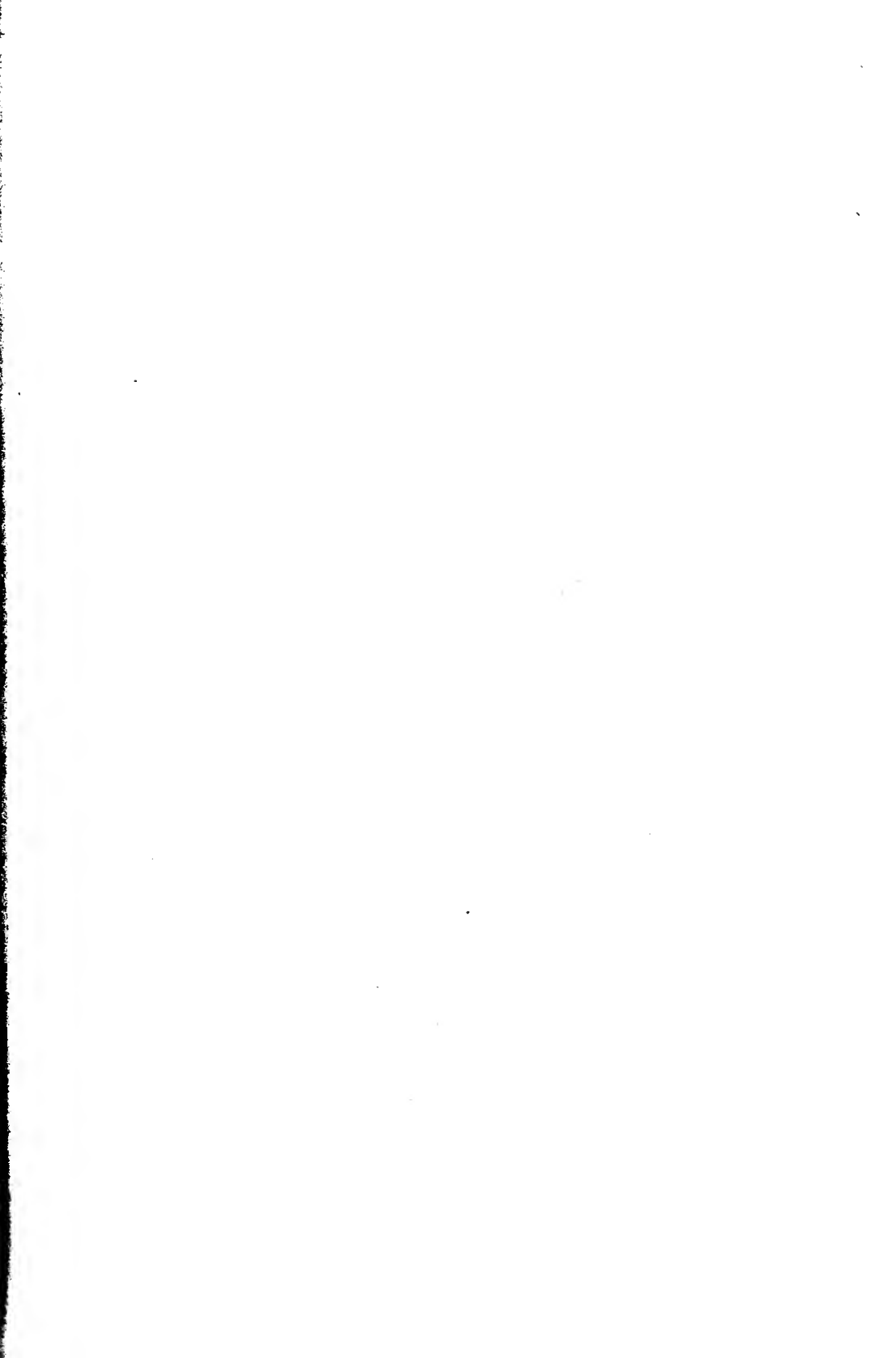
پیشگی ماموستا نوری فارس مرخان

سوپاس بۆ خودا، سلاو له حهزرت
دروود له یاران، رهحمهت له ئومهت

ماموستای داناو زانا، کورد پهروه و خواناس، جهنابی ماموستا نوری عبدالله،
ههلساوه به وهرگیرانی ئهم شاکاره نازداره، کهناو داره به (قصه الایمان: داستانی ئیمان)
تا رادهیه کی باش به کوردیه کی سهرکهوتوو، پاش ئهوهی که رهشنوسه کهی تهواو
کردبوو، داوای هاوکاری له بهده کرد، بۆ نووسینهوهی پاک نووسه کهی، گهرچی من
مهشغلهتی تری زۆر زۆرم ههبوو و، باش باش دهزانم که ئهم کتێبه وهک گهوهر و
ئهلماس وایه، کریانو خوازیاری خۆی دهوئ، بهلام له خزمهت ماموستا نوری دا، زۆر
بهوردی له سهههتاوه ههتا کوتا، له گهل عهرهبیه کهیدا بهراوردمان کردهوه و، پیدادا
چوینهوه، بهلام له بهر ئهوهی ماموستا نوری خۆی چاوی یارمهتی نهئەدا، که کتێبه که
چهند جباری نووسراوهتهوه، لهو بېروایه دام، لههر شویننی کهم و کورتیهک
لهوه بهگهراوه کهدا ههبن، لهههلهی نووسیارهوه نزیکتره و ههتا له ههلهی وهرگیر، به
ههرحال به کوردی کردنی کتێبینکی و شاکاری نایاب، له بابتهینکی واقورس و
گراندا، له لایهنی تاقه کهسینکهوه، له بارو دۆخینکی ئاوادا، بهتابیهتی له زمانینکی
پیشکهوتوی دیرینی وهک عهرهبیهوه، بۆ سههر زمانی کوردی، کهتازه له دهوری گهشه
کردندایه، قهت قهت لهمه باشترباب.

بهراستی ماموستا نوری حوسنی اختیاری بهنسیب بووه، که ئهم شاکاره جوانه
ههلبژاردوو، که لهو ئهدهبه بالایانهیه، کهدهبن به خۆراکی گیان و پۆشایی چاوان، لهو
جۆره کتێبه نهمرانهیه، که شایانی ئهوهن به ئاوی زیر بنوسینهوه، بهر منگغو مفهومی ئهم
حیکمهته ده کهوئ که دهفهرموئ: (کلام الملوك ملوک الکلام).

یاخوا ماموستا نوری دهستت ههه خوش بئ، قهلهمه کهت نهڕزی

پیشگی

سوپاس و ستایشی بنی پایانم بۆ خودای میهره‌بان، سلاو دروودی بنی شومار، له سهر پیغمه‌بهر خۆشه‌ویست و نازدار، پاش ئه‌مه‌ عه‌رزم ئه‌مه‌یه له خزمه‌ت ئازیزانی خۆما:
له سهره‌تای هه‌فتا‌کانه‌وه ئاشاییم له گه‌ل ئه‌م کتێبه‌ بنی وینه، که‌م مان نده‌دا په‌یدا کردووه، پاش ئه‌وه‌ی که به باشی لێنی حالی بووم، ئه‌شقی بووم، خولیا‌یی به کوردیکردنی و کردنی به دیاری بۆ نامه‌خانه‌ی ئاره‌دانی کوردی که‌وته سهرم، به‌لام به‌هزی ئه‌وه‌وه که سهر‌په‌رشتیار بووم، له پسه‌پۆری زمانی عه‌ره‌به‌یدا، له ناوه‌ند و دوا ناوه‌ندی قوتابخانه‌کانی په‌روه‌رده‌دا، ئه‌م ئاواته‌م دوا که‌وت، پاش ئه‌وه‌ی راویژم به‌هه‌ندی مامۆستای پسه‌پۆر کرد له‌م بواره‌دا، پاش ئه‌وه‌ی که خانه‌نشین بووم، پشتم به‌خوا به‌ست و ده‌ستم کرد به‌وه‌ر گێڕانی، به‌لام به‌هزی ئه‌وه‌وه که چاوم یارمه‌تی نده‌ده‌ام، ناچار هانا‌م برد بۆ خزمیکێ خۆم، که خوشکیکه، یارمه‌تی دام له‌خوێندنه‌وه‌ی ئه‌صله‌ عه‌ره‌به‌یه که ون له‌نروسینه‌وه‌ی وه‌رگه‌راوه‌که‌ی.

جاله‌به‌ر ئه‌وه ئه‌م کتێبه‌ کتیبیکێ فره‌لایه‌نه، فره‌بابه‌ته، راویژم به‌فره‌ مامۆستای پسه‌پۆر له‌و بابه‌ت و مه‌ودایانه‌دا کردووه، هه‌ر که‌سێ له‌بابه‌تی خۆیدا- وه‌ك: فه‌لسه‌فه و منطق و به‌لاغه‌و عه‌قیده‌و پزیشکی و سروشتناسی... تاد- به‌پێی توانای خۆی یارده‌ری پێشکه‌ش کردووم، جا پاش ئه‌وه‌ی له‌ماوه‌یه‌کی قیاسی دا هه‌لسام به‌م ئه‌ر که‌ پیره‌زه، ته‌واوی کتێبه‌ که‌م وه‌رگێڕایه‌ سهر زمانی شیرینی کوردی، بۆ دنیایی ته‌واو، له‌گه‌ل به‌رێز: مامۆستا نوری فارس همه‌خان دا، ده‌قی وه‌رگه‌راوه‌که‌مان دوو به‌دوو، له‌سهره‌تاوه‌ هه‌تا کۆتایی، له‌گه‌ل ده‌قی ئه‌صله‌ عه‌ره‌به‌یه‌که‌یدا به‌راورد کرده‌وه، به‌پێی بواری گونجاو توانای سنوورداری خۆمان، له‌هه‌ر شوێنی پێویست به‌راستکردنه‌وه‌ین، یا هه‌له‌ بۆئێه‌ك،

یا گۆرانکارییهك بوو بێ، به هاو کاری هەردوو کمان کردوو مانە، لە هەندێ جێگە
رسته کاغان دا رشتۆتەو.

واتە: دووبە دوو پیکهوه پیا دا چوونەو هیه کی تەواوی وردمان ئەنجام داوه، ئەو مان
چه سپاندوو که کوردیه کی په سه نی رهوانی پەتی یهوه ده قار دهق تهرجه مهی ئەصله
عه ره به که یه، له بهر ئەو زۆر سوپاسی ئەو ماندوو بوونهی مامۆستا نوری فارس ده کهم،
که له گه لهما، بۆ خزمهتی ئەم کتێبه کیشاویهتی، خوا پاداشتی باشی خیری بداتهوه،
ههروهها سوپاسی مامۆستا مه لا ئەبۆ به کر ده کهم، که ئیمامی مزگهوتی شه هیدانه، له
گه ره کی مامۆستایان له سلیمانی، ههروهها سوپاس و پێزم بۆ هه موو ئەو به پێزانهی که
به هه ر شیوه یی یاری ده یان داوم، به تایبه تی به پێز جه نابی حاجی مخلص که ئه رکی له
چاپدانی ئەم کتێبه ی گرتۆته ئەستۆ.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العلمین

نوری عبدالله نا غمه لری

سه ره رشتیاری پسرپوری خانه نشین

له زمانی عه ره بیدا

۱۰/ ره جه ب/ ۱۴۲۳ ک

۲۰۰۲/۹/۱۷

پیشے کے نووسر

جون روم کتبیم بہ دست گریست

ئارەدان بىن يارىگاي كاتى منالى و، ھەوارگەي سەردەمى لاوى، چەوندە شىرىن و دىگىر خەم ھەژىنە، بەتايىبەتى لە كاتى دىنى و سەرلىدائىدا، لە پاش چەشتى تالى و سۆرىي غەرىبايەتى و پىرىتى!

كاتى بىنى شاد دەيىنە، پىرى ۋەك كاژە ھەور، پەردە و تاراي لاوازی بىن پۆشيوە... بەراستى ئەم جۆرە يادگارايانە، گىژەلوو كەي بىرە ھەرى و يادگارى، لە ناخى دەر و غماندا ھەلدە كات، كە ۋەك بۆتە ئەم سۆزو ھەستانەي تىادا دەتویننە ۋە ئاۋىتە دەبن: ھاۋدەمى و ھۆگرى و سۆزو ھۆرۋىي و داخ و نامۆىي و خەم و خەفەت و ھات و ھاوارو بىن ئومىدى و دلدانە ۋە فەرآمۆش ھاتن!

ئاي لەناو گىژاۋى ئەم ھەموو خەم و پەژارە خەمۇكاۋىدە چەن خۆشە گريان، كاتى بە گريان خۆمان و ئەو ئازىزانەي لىيان داپراۋىن بلاۋىننە ۋە، ھەروەھا ئەوانەشى كە ھاكا لىيان جىابوۋىنە ۋە!

ۋەك رىبوارىك لە زىندو نىشتىمان ھەل كەنراو، كە لە تاۋ روۋى و داپرائى لە ئازىزان و خۆشەۋىستانى، كولى گريانى بە ھىچ شتى دانامركى، مەگەر بە ئومىدى شادبوون بە كۆمەلنى خۆشەۋىستانى نوئى، كە چارە نوپى دەكەن لە ۋولائىكى دوور دوورا! لەم ئاخىر و ئۆخىر تەمەنەدا، ژيان لەبەر چاۋمان زۆر بە نرخ و شىرىن دەبن، لە ھەمان كاتدا بەرە بەرە زۆر تەقتو تال دەبن، بىردۆزەي مردن و نەمان تۆقىنى لە ھەموو كاتى پىر پىۋىستىمان بە باۋەرى تەۋاۋە، بە ۋادايەي كە نەمى ھەمىشەي يە، كە خۆي بەلئىنى ژيانىكى تىرى بىن پراۋە ۋەي بىن داۋىن، ئەگەر ئومىدى ئەو ژيانە نوئىيەي تىر نەبن، ئەم ژيانە كەم و كورتەي دىنا بىن ھودە ۋە پرو ۋە پوچ دەبن!

لەو يادە ۋەرىيانەي كە ھەرگىز ۋە ھەرگىز لە بىرم ناچىن، لە شارە كەي خۆم (مىزگەۋتە كەي تەيىنالە) كە كەم تۆتە ئەو پەرى ئاۋايىيە ۋە، كەم تۆتە ناۋ باخ و مىرگىكى

دلرفیننەوه، ھەموو یادگاری زێڕینی مندالیم والەوئی چونکە بەیانییە کانی جیژم دەھینیتەو یاد، کاتی باوکم لە گەل گزنگی خۆرھەلات دەھات و، منیش لەدوایەو دەرویشتم بۆ زیارەتی مردوو کائمان لە گۆرستانە کە تەنیشتم مەزگەوتە کەدا، پاشان نوێژی جەژنی لە مەزگەوتە کەدا دەکرد، ھەروەھا لەیادەو ھەریە خۆشە کانی ئەو مەزگەوتە، ئیوارە فینکە خۆشە کانی ھاوین، یاریم دەکرد لەبەن دارە گەورە کە ناو حەوشە ی مەزگەوت، کە لە نیوان حەوزە کەو بیرە کەدا بوو، باوکیشم لە ژوورە کە ی خۆی دادەنیشتم، کۆمەلانی لە پیاو ماقولان و مامۆستایانی بەرێز لە دەورە ی ئەلقەیان دەدا، گوئیستی و تە کانی دەبوون، ھەر کە دەرفەتم دەست کەوتایە، ھەستم بکردایە، کە باوکم بێ ناگایە لە من، رام دەکرد بۆ ناو باخە کە، لە پەرژینە کە ی قامیشینکی درێژم دەبری و، دەمکرد بە ئەسپ و غارم پێ دەکرد... ھەر لەو یادەو ھەریانە مە منارە پینچاوی پینچە کە ی مەزگەوتە کە، کە بە پینلیکە کانییدا سەردە کەوتین، پاش کە منی کە خۆمان دەبینی یەو لە ناو مائی مەزگەوت... دیتە یادم ئەو بیرە مێردە ی کە بانگدەربوو، کە وێرکەم لێدەگرت، لە گەل ما سەر کەوئی بۆ بانگدان، تا بانگ بدە، لە پینش ھاتنی کاتی بانگدا، ئەویش دادەما، کە ھەلەم خەلەتینی و دام بمرکینتی، تا کاتی نوێژی شیوان دئی... ھەر و پەرۆشی دایکەم دەھینیتەو یادم کە چۆن کاتی باسی ئەو منارە سەیرە ی مەزگەوت و بیرە کەم بۆ دەکرد، لە گەل پەرژینە قەرەمە چەرە کە ی، ئەویش ھەمیشە دەیتە ساندەم لە مارو مێروو، جەختی خزمەتکارە دەکرد کە نەھیلی بەتەنھا سەر کەومە سەر منارە کە، یابچمە قەراغ بیرە کە...

ئەمانە ھەموو دینەو یادم، کە زۆر بەیان مردن پینچاوی تەو، ھەموو رویشتن و، ئەو ناسۆرینکی زۆریان لە ناخی دەروو ئندا بە جیھنیشتم، لە کەلاو کانی پوژگاری دووروو درێژدا، ھەر کاتی کە دە گەڕیمەو بۆ تەینال ئەم یادەو ھەریە خۆش و ناخۆشانە، وە کە سکی سووروو شیشی سوورەو کراو، ھێرش دەبەنە سەر ئەم دڵە پەر لەخەم و جەخارە....

پوژگاری دووروو درێژ دووری خستینەو، دوور کەوتینەو لە گەرە کەمان، لە مەزگەوتە کەمان، تەنانت ناخەشت دووری خستینەو لە شارە کەمان... ئەو تا پاش غەریبە کە زۆر گەڕاینەو بۆ لای... شەوق و ئارەزو پالیا پینو نام بەرەو (تەینال)

چۆن ئەم كىتەپ بەدەست گەشت

لەوئىش پروم كىردە مەزگەوتە كە لە كاتى گەرمەى خۆردا، كە نوێز كەرانى لى
نەبوو كەوتە هاتوو چۆ لەنيوان يارىگا كانى مندالىما، هەموو يادەو ەريە كام وروژاند...
پاشان گريانىكى زۆرم بۆ هات.

لە كاتىكا كە لە دەرياي بىدەنگيدا نوقم بوو بووم، گوێم لە هەيچ نەبوو، مەگەر
لە دەنگى گريانه كەى خۆم نەبى، كە گو مەزە بەرزە كانى مەزگەوت دوو بارەيان دە كەردەو،
ئالەم كاتەدا لە هۆدە كەى لای راستمەو گوى يىستى دەنگى بووم واتە: ئەو زوورەى
كە لە مندالىم دا دەترسام بچمە ناو ەو، لە سام و بىمى ئەو گۆرپەى كە لە ناوى دا نيژرا
بوون، كوتوپر لەدەرگاوه پەرە مێردىكى نوورانى، سەرپاك سەي، جل نامۆ، سەرى كيشا،
بەرەو لای مەن هات، پاش سلاو كردن دانىشت، بەزمانىكى ەرهەبى رەوان، بەلام شىو ەى
ناعەرە بىشتى پىنو ديار بوو، فەرمووى (ئەى برا! هۆى گريانت چى ە؟) وتم: يادەو ەريە كى
زۆرى كاتى مندالى ئەم مەزگەوتە هەبە لە سەردەمى باو كەمەو.

فەرمووى: (باو كە كى ە؟) ەەر كە ناوى باو كەم هينا، ئەو لەشى كەوتە لەرزىن،
بەچاوينكى فرمىسكاوى ەو سەرنجى دام و وتى: (باو كى تۆ شىخ جسر بوو؟) وتم: بەلەى
گەورەم! ئەى جەنابت كى ەت؟ وتى: مەن بىچەى دوورم مەسەرە لە (ئالى مائى)م، كە
لەو ەو ەندىكيان پەراگەندەى شام بوون، ەندىكى ترىشان پەراگەندەى حىجاز بوون،
لە حىجازەو ە چارەنووسى خواىى باپەرەى باو كەمى راپىچ كرد بۆ هيندو لەوئى جىگەر
بوو، ناوى خۆم (حەيرانى كورى ئەزەفى بەنجايى) ە.

وتم: چى تۆى هيناو ە لە هيندەو ە بۆ ئەم جىگابە؟ وتى: مەن لە هيندەو ە نەهاتووم بۆ
ئىرە، بەلكو لە سەمەرقەندەو ە هاتووم، وتم: چى تۆى هيناو ەو جىگا دوورەو ە بۆ ئەم
شارەى ئىمە، هۆى مانەوت چى ە لەم مەزگەوتەدا؟

وتى: لەرېنگەى سەفەرە كەمدا لام دا بۆ ئىرە، بۆ زيارەتى باو كەت: مەنىش
بەسەرسامى ەو تەماشام كرد، لە دلى خۆمدا وتم باو كەم دەمىكە كۆچى دواىى كردو ە!
هەستى بەخەيالە كەم كردو گوتى: سەرت سۆرپە مەينى مەن سەفەرى حىجازم لەبەرە،
لام داو ە بۆ ئىرە كە سەردانى ئارامگاي باو كەت بكەم/ ەروا زيارەتى ئەم مەزگەوتەش
بكەم، كە لە كاتى خۆى دا شىخى مامۆستام زۆر خۆشەويستى كردبوو لەلام، پىنى
راگەياندم كە باو كەت ئالىرە تەشرىفى دەرەسى و تۆتەو، نوێز كەران پىنمايان كردم كە

دەرسى تىادا وتوتەو، دەبىنم ئەم مزگەوتە زۆر لە مزگەوتە كەى خەرتگ دەچى، ئەو مزگەوتەى كەوا خۆشترىن و بەنرخترىن زىانم تىيدا پردۆتە سەر، لەبەر ئەو پىم خۆش بوو كە چەند رۆژنىكى تىچدا. عىنمەو، تا كاتى حەج دى، خۆم تەرخان بكەم بۆ خواپەرستى، لەبارە گای ئەو مامۇستايەى كە مامۇستا كەى منى پىنمايى كرد بۆ رىنگەى خوا... وتم: مامۇستا كەى تۆ كىيە! وتى: شىخ ئەبو نورى مەوزوون بوو، كە يەكنى بوو لەزانا ھەرە بەرزە كانى سەمەرقەند!!

وتم: ھەمو رۆژە كانت ھەر بە پەرستش و خوا پەرستى دەبەيتە سەر؟ وتى: ئىستا بەلى بەلام لەمەو پىش داستانى سەرلىشىئاوى و باوھەرى خۆم دەنووسىيەو، ئەوھى كە شىخى مەوزوون پىنى نوسىمەو، لەو داستانەو بەو كىم ناسى.

وتم: داستانى باوھەرو سەرلىشىئاويت چىيە؟

وتى: چىمۆ كىكى دورو درىژە كە خودا يارمەتىم بىدا بلاوى دە كەمەو بەناو جەماو ەردا.

ئىنجا پىرە مېردە كە چوو ە ناو ژوروى قەبرە كانەو، لەپاش كەمن ھاتە دەرەو، دەفتەرىكى گەرەى پى بوو، لەبەردەمدا داينا، فەرمووى: (ئەمە ئەمالى شىخ مەوزوونە)، خۆم بەدەستى خۆم ئەم نوسخەيەم نووسىو تەو بەشىوھىكى جوان بەين كەم و كورپى. وتم: ئەمە كىيىنىكى گەرەو، رىگەم دەدەى بىبەمەو بۆ مالمەو ھەتا لەپەك دوو شەودا بىخوینمەو، پاشان بۆت بھىنمەو؟

وتى: ئايا توركىيە كى باش دەزانىت؟

وتم بەلى زۆر باش دەيزاتم.

وتى: كىيىنە كەت دەدەمى، كاتى باوھەرم بوو كە تۆ بەراستى كورپى شىخى جىسرەت و شايانى خویندەنەو ئەم پەراو مەزەنەيت.

وتم: باشترىن بەلگە بۆ چەسپاندنى رەگەزى بەندە، ئەوھە كە تەشرىف پىنى لەگەلمان بۆ مالمەو، تا خەلكى بەگشتى شايبەتى ئەوھم بۆ بدەن كە من كورپى شىخى جىسرەم، لەھەمان كاتدا كىيىنخانە كەى باو كەمت پىن نیشان دەدەم.

فەرمووى: پىويست بەم ھەموو زەھمەتە ناكات، بەلام يەك پىرسىارت لى دەكەم: مەزەنترىن كىيىنى باو كەت كامانەيە؟ كام سەرباسى لەھەموو سەرباسە كانى تر گرنگرە؟

چون ئەم كىتەبەم بەدەست گەشت

وتم: بەناو بانگرتىن كىتەبى باوكم (الرسالة الحميدية) يە، گرنگرتىن سەرباسى ئەو باسەيەتى، كە سەبارەت بە چەسپاندنى بوونى خودايە، لەگەڵ بەرپەرچدانەوئى زانانى باوەرە سەروشت پەرستەكان، بەلام ئەوەندە ھەيە كە ئەم باسە ھەرە گرنگە، لەنيو چەند باسكى تردا، كە پەيوەندى يان بە چەسپاندنى بوونى پەغەمبەرەيەتيەو ھەيە شاراوەتەو، كەوان لەسەتاي كىتەبە كەو، ھەرروا بەھەندى حەكمەت و فەرمايشتى بەرز كەوا لەدوايەو! لەبەر ئەو ھات بەدلما كە ئەم باسە گرنگە زيادەكانى لىنى فرى بەم/ و كورت و پوختى بكەم و سەربەخۆ بەچاڤى بگەيەم.

فەرمووى: باوەرەم كرد كەتۆ بەپراستى كۆرپى مامۇستا جيسرەت، لەھەمانكاتدا شايانى ھەلگرتنى ئەم سپاردەيەت، ئەم كىتەبە بەديارى بۆ يادگارى پيشكەش بەتۆ كرد، ئەم كىتەبە پوختەي كىتەبە كەي باوكتى واتياداوە داستانى گومان و باوەرەي منى بەتەواوى واتيادا، ھەري بگەرەو ھەري بگيرەو چاڤى بكەو پەخشى بكەرەو بەناو خەلكا، من لەم بارەيەو داواي كرى و پارەت لى ناكەم تەنھا داواي پاداشتى باش لەخواي بەخشندە دەكەم، كە ئەم كارەم ساخ بۆ رەزامەندى ئەو بى و بس، مەردووم بەگشتى سوودى لىوەر بگرن و، خۆشم لە پاش مەرگم لەپيت و فەر و خيرو بىرى بەھرمەند بىم.

لە پاش چەند رۆژي ئەم پياوە باشە موبارە كە بەرەو ولاىتى حىجاز بەرپەكەوت، منيش لەماوئى چەند سالىكا ئەم پەراوە كەم مانەندەم ھەرگيرايە سەرزمانى ھەرەبى، پاشان رۆژگار منى ھەلدا بۆشارى (تەشقەند).

گەرەتەرين ئاوام ئەو بوو بگەمە گوندى (خەرتەنگ) ھەتا سەردانى ھەيرانى كۆرپى نەزەف بكەم... ھەرگەرەوئى كىتەبە كەي پىن نیشان بەم، ھەرەھا ديدەنى وزيارەتى گۆرپى پىروژى ئىمامى بوخارى بكەم رەزاو رەھمەتى خوداي گەرەوئى لى پىت - جا بۆ ئەم مەبەستە، پياوئى مەردى خانەدان: شەيخ ضايا والدين باباجانى كۆرپى ھەبدي صالح، زاھيدى عابيد ھەلى خوا، باباخان، موفتى گەرەوئى ولاىت رەھمەتى خواي لى پىت - بۆ گەيشتم بەم مەبەستە، ئەم زاتە يارمەتى دام، كە يەكتى بوو لەخۆشەويستى باوكم، كاتى ھەستى پىن كردم ئارەزوئى سەردانى گوندى خەرتەنگ ھەيە و گەرەبى نواند، لەگەلما ھات بۆ شارى (سەمەرقەند) لەوئەشەو بۆ گوندى (خەرتەنگ) لەوئى

بەھۇى بىخۇرىى مەزگەوتە كەۋە زانىم كە ھەيرانى كۆرى ئەزەف پۇشتۇۋە بۇ ھەج،
لەمە ككەى پىرۇز ۋەفاتى كىرۋە.

لەۋى سەردانى مەزگەوتى پىشەۋا بوخارىمان كىر، لەسەر گۆپرى پراۋەستەين، كە
سەرنىم دا مەزگەوتە كە، ۋە كە ھەيران باسى كىرۋە رىك ۋابو، زۇر لەمەزگەوتە كەى
تەينال دەچو، كە تاك كەۋتەۋە لەنىۋ باخ ۋەزىكى زۇردا، كە تەماشام كىر ۋا مەرقەدى
ئىمام ۋا بەدەرەۋە، خانوۋى بەسەرەۋە نىيە، ۋالەناۋ باخچەيە كا، لەبن گەۋرە دارىكى
سىنەر چىرى فىنكدا، گۆپرىكى ئاسايى، نە ھەلبەستارۋە، نە گەچكارى كراۋە، نە لاۋانەۋ
چەترى بۇ كراۋە، نە پازاۋەتەۋە، چوۋمە ناۋ ئەۋ ژوۋرە بچوۋە كە، كە ھەيران ۋ شىخ
مەزۋنى مامۇستەي دەرسيان تىادا دەخويند، بىنىم ۋە كۆۋ ۋە ۋەقى كىر ۋە بۆم ۋابو،
دەپروانى بەسەر گۆپرى ئىمامدا، لەۋى نۆيۇم كىرۋە، پەھمەتم نارد بۇ گىيانى ھەيرانى
كۆپى ئەزەف ۋ مامۇستەكەى، كۆلى گىرانم بۇھات بەشىۋەيە كى ۋە ھاۋرېنكەم
سەرى سۇرما لەم گىرانەم.

ئابەم شىۋەيە ئەم كىتەبە گەيشتۇتە دەستەم ۋ كىرۋەمە بە ۋەرەبى، كە ئىستاۋا
پىشكەشى ئەكەم بەخوينەرانى بەرېز، ئەۋ سىپاردەيەى كەلە ئەستۇمدا بوۋ خوايارىنى، ۋا
جى بەجىم كىر.

ھەزرى بەردىرگەى پەھمەتى خوا

عبدالله نەدىم كۆپى ھسەن الجىسر

مۆقتى تەراپىس

پاک کردن بهره و شیخ مه وزون

سوپاسی بن هاوتا بۆ خودای بهخشنده و بهخپو کهری گشت گیانه وهریک، سلاوو درودی خوا له پیغه مبهری سهروه رمان (محمهد) کۆتایی هیئهری پیغه مبهران و په یامنیان. بهنده ی بیده سته لات، هه ژار بۆ بهخشنده ی خودا، (حهیرانی کورپی نه زعه ف مائی بهنجایی) ده لیت:

کاتیك خوازیاری زانست بووم له زانکۆی (پیشاوهر)، خۆرسکی خودم، هه ردهم په رۆشه ندو ئاره زومه ندبووم بۆ زانیاری: که هه موو نادیاریک رووناك ده کات، مل دریت ده کات بۆ هه موو نه زانراویك، بهمه له بنه مای هه موو شتیک و ناوه رۆکی و، هۆکارو ده رده کانی، نه یینی و کارزانیه کانی ده کۆلیسته وه؟ خو و دایم وابوو، که پرسیار بکه م له مامۆستایان و هاوه لانی، له م گهردوونه، که چی یه، که ی دروست بووه، له چی بنیاد نهراوه، کتی دروستی کردووه، چۆن دروستی کردووه؟ له بهرامبه ر ئه م پرسیارانه سه ر زه نشت ده کرام و، به گالته وه و ه لایم ده درایه وه، مامۆستایانم ده رباره ی من ده یان ووت: ئه مه خوازیاری زانست و ئایین نی یه... به لکو فه لسه فه چی و پیغه ره، تاوا ی لیها ت بوومه گالته چی هه موو هاوړنیانم، پشتگوێیان خستم، پشپړ کییان ده کرد له فه رامۆشکردن بۆ ره زامه ندی مامۆستایان، به جۆره ها ناو ناتۆره ی دژوار ناویاننام، هه تا زانکۆی فراوانیان لێ ته نگ کردم،....

به لام ئه م جو دایی و گالته پیکردنه یان سوربوون و دوو دلی زۆر تر کردم، تا له نا له دا چه سپا که ئه و راستیانه ی، که به دوا یاندا وێلم، ده رکی پی نا کرئ و نازانری، ئه قل و ئایینیش کۆ نابن، مه گه ر له ری ئی فه لسه فه وه نه ییت؟ گه ر وا نه بوا یه مامۆستا کانم دووره پهریز نه ده بوون له فه لسه فه، وه پرس نه ده بوون له ها تن له گه لدا بۆ قولایی با سه کانم، له هه موو مو ناقه شه گر تینکی عه قلیدا، ده رباره ی نه یینی بوون (سه ر الو جود)، که و ئه مه فه رامۆشکردنی وانه کانی دین، وێلم به دوا ی کتیه کانی فه لسه فه دا گر ته بهر، به لام

له ولاتی خۆماندا هینجگار کهمم لینی دهستگیر بوو، تا وام لیهات بهی تیگه یشتن دهم خویندهوه، رۆژ به رۆژ، سهر سورمانیی و دوو دلی و موناقه شه گیریم زۆر تر بهر ی دهسه ند، که تا ئیشتاش ته مه حال مه، هه تا مامۆستا کان له من نا ئومید بوون، ئه وان ترسان لیم، که ده رده کهم سهر بکیشی و ته شه نه بکا بۆ هاوړیکانم، له بهر ته وه بهر یاری ده ر کردن یان دا له زانکۆ.

ئهم هه وال هه وه تر یشفه یه ک بوو له ناخی باو کمی دا، هه ولیدا بمخاته وه سهر رینگای راست، به هه موو ژیر و سۆزیه وه، ئامۆژگاری کردم که ده ست بهر داریم له فه لسه فه و، روو بکه مه وه زانستی ئاین، ته گهر رۆژانی خویندیم ته واو بوو ئه و کاته بزم هیه به ئاره زووی خۆم به دروستی بچه قولایی خویندنی فه لسه فه وه. له دوو و تهیدا پینی را گه یاندم: ئه ی حهیران! منیش بهم گێژاوه ی تۆ دا تی بهر بووم، ناخم تاهه زۆری فه لسه فه بو، که وتم که گۆمی دوو دلی و سهر سامی یه وه، به لام منیش کاتی خۆی مامۆستای خو اناسی گه وه مان، شینخ (ته بو نور مه زونی سهر مه رقه ندی)، که فه قیه یکی گه وه ره، زانایه کی به رزو، فه یله سوفیکی سهر که وتوو بوو، ئامۆژگاری کردم، وه ک ئهم ئامۆژگاری یه ی من بۆ تۆ، هه روه ها پینی وتم: (فه لسه فه ده ریا یه، به پینچه وان ی ده ریا کانه وه، چونکه که شتیوانی فه لسه فه دوو چاری تر سناکی و ناهه مواری له رۆخ و که ناریدا به پینچه وان ی ده ریا ی ئاساییه وه ده بیته وه و، دلنایی و ئیمان له بی و قولایی دا ده ستگیر ده بیست).

جا له بهر ته وه ئیستا ئهم باب ته دوو بخره وه له خۆت، ئه ی کوره کهم، ئهم بهر یاره ناتوا وه، شیوا وه، پرا وه، چونکه له سهر عقل و ئیمان تر سنا که.

وتم: ئایا عقل و ئیمان جیاواز و دژ به یه کن؟

ووتی: خوا نه کا.

وتم: که واته ئهم مامۆستا زانایانه بۆ چی هه موو موناقه شه و گفتو گۆیه کی عقلی له باب ته جیهان و دروست بوو نیه وه، بهر وه ای من نابین؟

وتی: گه وه زانایانی ئاینی، له م موحاده له عقل یانه لیو ونه ته وه، بۆ وه لام دانه وه ی بی باوه ران و کافران، چه نده ها کتییی دوو روو در یژیان نوو سی یه وه، به لام مامۆستایان

پاکردن بهر و شیخ مهوزون

قینیان ده بیته وه له و قوتابییهی، که له کاتی خویندنا هاو ده ردی فلهسهفه بیته، چونکه بۆ چونیان وایه که ئیمانی ئاینیان ده ترازیته.

وتم: به لām براییانی، خویندنگاو زانکۆ کانی تر، فلهسهفه ده خوینن، وهك زانستیکی ره سهن که خویندنی پیویسته، که واته سوود چنییه، گهر قوتاییانی زانیارییه ئاینیه که کان له فلهسهفه دوور بخزینوه، که ئه مانه که مینکن له چاو قوتاییانی زانیارییه کانی دونهادا، ئه مانه چون ده ده چن گهر رۆژنیک له پلهی راویژ کاری و فتوادا بوون، ئه گهر یه کینک مه سه له یه کی پیدان، که به کاریگهری فلهسهفه به ده خراییته، که فیزی بووه به بی ئاره زوو مه ندی خۆی؟ ئایا ده بیته ده سه و ستان به هه لویستیکی کرچ و وشکه وه بمبینی، وهك چون مامۆستا کاتم ئیستا دوورم ده خه نه وه له خۆیان، باو که گیان ده زانی ئه م حاله به م شیوازه ده بیته هۆی زیاد بوونی به رفراوانی بی باوه پری به خودا له ناو خه لکدا.

وتی: ئه مه راسته، به لām شیخی گه وه مان شیخ مهوزون ده لیته، خوینهری که می فلهسهفه، دادی تینگه یشتن نادات، ئایا له و باوه ره دایت که مه و دای قوتابخانه کانی وانه فلهسهفه یییه که کان به رفراوان بکریته، هه تا هه موو قوتابییهك و هه موو که سیك فلهسهفه سوف ده رچیت؟

وتم: نه خیر. به لām ئه م به رفراوانییه، که هه ر چه نه ده نایته، سه به ره ت به قوتاییان گرنگ نییه، به لām بۆ زانیانی ئاینی گرنکه، به لکو پیویستییه کی هه میشه یی ره سه نه له سه ریان، تا بتوان هه ستن به و داوا کار یانه ی که له سه ر شانیانه بۆ رینمیای هه ق و بانگه وازی کردن بۆ خوا.

باو کم به کزییه که وه سه ری له قاندو فه رمووی: ئه مه راسته، به لām چارچییه....؟

وتم: ئایا، مامۆستا شیخ مهوزون، به لیته که ی برده سه ر....؟

وتی: په یمانی نه شکاندوه، به لām له ته مه نی پیریدا رووی کرده گۆشه گیری و خودا په رستی، (بنجایی) به جیه یشت و رووی کرده (سه مه رقه ندی) نیشتمانی، ئیستا له دینه کی نزیکیتی، ناوی (خه رته نکه) له خه لکی دا پراوه بۆ خودا په رستی، له و مزگه وته یه که ئارامگای بوخاری (ره زای خودای لی بیته) تیدا یه.

باو کم ئه مه ی پی وتم: به لām نه یزانی که رینمیایییه که ی ده بی به هۆی ده ر باز بووم له زانکۆ. که هه ولی ئه دا بمگه رینیته وه بۆی، که بریارنیک بوو له سه رخۆی، که ته مه نی به ره و پیری

دە چو بۇ ھەرگىز نەيىننەۋەم.. جا بەرە مەبەست رىنگەم گرتە بەر پاش رېپرېنكى زۆر بەين گەيشتە (سەمەرقەند)، پىرسىياري گوندى (خەرتەنك)م كىرد، رىنمايىيان كىردم، كەدووريش نەبو لەشارە كە، بەين بۇ چووم، پىش خۇرئاۋابوون گەيشتەم، منالان بەسەرسامىيە كەۋە بەرەنگارم بوون، ۋەك چۇن بەرەنگارى ھەموو نەناسراۋىك دەبن. پىاۋانى گوندە كە منيان يىنى، سى پىاۋيان بۇلام ھاتن، بەخىرھاتىيان كىردم، بانگىشيان كىردم بۇ مالى گەۋرەى گوندە كە. كەپىزى ھاتىنىمى گرت و پىرسىياري مەبەستىمى كىرد.

بەپىزانىنى پىنكەنى و وتى : زۆر دوورە، ھەروا بەئاسانى بەختەۋەر بىيت بەدىدارى شىخ مەوزون لەبەرئەۋەى زياتر لەپىنج سالا لەخەلكى دابراۋە بۇ خوداپەرستى، لەو باخانەى دەۋرى مزگەۋتى ئىمامە، ناگەپىتەۋە بۇ مزگەۋت تاشمۇ بالى رەشى نە كىشى، ھاۋىيان لەمەزارگاي ئىمامدا دەخەۋىت، زىتانانىش لەزۋورنىكى بچوۋ كدا كەدەروانىتە ئارامگاي ئىمام ھىچ كەسپك سەردانى ناكات، زۆر كەس خوازىار بوۋە پەيۋەندى پىۋە بكات، بەلام نەيانتوانىۋە پىنى بگەن، نەنانت ئىمەى دانىشتوانى ئەم گوندە ناتوانىن پەيۋەندى پىۋە بگەين. بەۋى بچۈرى مزگەۋتە كەۋە خواردنى بۇ دەنيرىن كە لەپەرۋىنى باخە كەدا بۇى دادەنىت بى ئەۋەى بىيىنىت.

ۋەم: تىكام ۋايە خودا شەرھناكم بكات بە بەرەى گەيشەن پىنى، كە خەلكانى تر بۇيان نە كراۋە. ئىۋە پارمەتىم بەدەن و پەيمانم بەدەننى، كەمىن خواردنە كەى پىنى بگەمەم. پىاۋە خانە خۇيە كە وتى : ئەمە ئاسان ترىن داۋاكارىيە.

بەيانى زوۋ خوانە كەى شىخىم ھەلگرت، گەۋرەى گوندە كە فەرمانى بەپىاۋىك كىرد، رىنمايى ئەۋ باخەم بكات كە جىنى پەرسىشى شىخە، تا مزگەۋتە كە لەگەلدا ھات، باخە كەى پىشاندام لەگەل ئەۋ شوپىنەى كەخواردنە كەيان تيا دادەنا، نىزىك بوۋمەۋە لىنى و خواردنە كەم بۇ دانا، نوسراۋىكى بچوۋ كەم بەپەرۋىنە كەدا ھەلۋاسى ئەم چەند پىرسىيارەم تىادا نوۋسى:

چى.... ؟ كىنى.... ؟ لەچى.... ؟

چۇن.... ؟ لەكوئى.... ؟ كەى.... ؟

بەپاشدا گەرامەۋە تا درەختىكى گەۋرەى چىراۋىي، لە باۋەشى گرتەم و ھەشارىدام،

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

خۆم تیامه لاسدا به جۆریك، كه شیخ بیینم پاش كاتزمیرك، شیخ بهروویه کی سامنا كهوه له ناو دره خسته كاندا به در كهوت، كه پیاویکی بالا بهرزی پشت چهماوهی گهنم رهنگی، سیما عهره بی رۆحسوك بوو، بهرمو خوانه كهی هات، له كاتی نان خوار دندا چاوی كهوت به نوو سراوه كه و خویندییهوه، ئاویری دایه وه به لای راست و چه پید، به لادا هات و بینهۆش كهوت، رام كرد بۆلای و ئه وهی له توانامدا هه بوو بۆ به ئاگا بوونه وهی كردم، به هۆش خۆی هاته وه و، چاوه كانی كرده وه، به دریزی سه رنجی دام، چه ند وشهیه کی دركاندو وتی : مه تر سه . یار مه تی هه ستانم بده، منیش یار مه تیم دا هه تا برده وه جینگه ی خۆی، له قه راخ جۆگایه ك دانیشست و دهم و چاوی ششت، به چاوی نوقاوه خامۆشی گرتی، پاش بێ دهنگیه کی زۆر، گویم لیبو به ده نگیکی گریانایه وه دهیوت : (لا حول ولا قوه، الا بالله) سنی كه رهت وتیه وه .. له پاشدا پرووی تینكردم و وتی : كۆره كه م، بیزارت كردم، چۆزی بهنده یی و تامی داماویم له بهر خودای خۆم دا شیوانت لیم، ناله كانی خودی مرفۆف به ده ست دوو دلی و سه رسامییه وه به بیر هینامه وه .. خودا بت به خشیت .. خودا بت به خشیت. كۆرم تۆ كئی؟

وتم : من، حهیرانی كۆری عبداللهی ئه زعه فم، كه قوتاییه کی (بنجایی) دهرینت بووه.

وتی : به خیر بێ ئی. باوكت چۆنه؟ وتم : باشه.

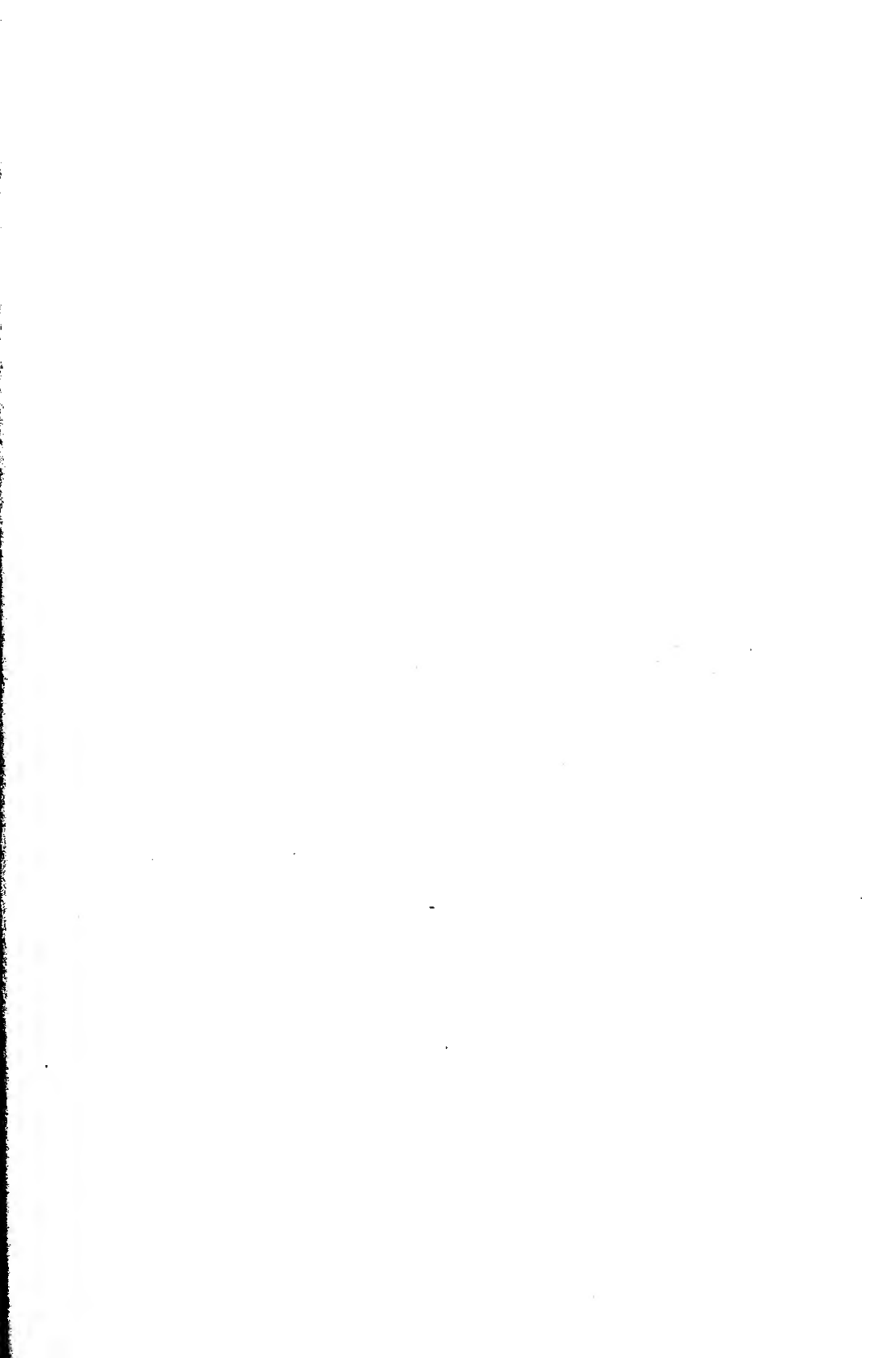
وتی : ئه بیینم، كه وتووێته ئه و گێژاوه ی، كه پێشتر باوكت تێی كهوتبوو. وتم : به ئی، هه ر ئه ویش رینمایی كردم كه بێمه خزمه تی به ریزتان.

شیخ بهوردی سهیری كردم، رووی گۆری بهرمو ئاوی جۆگا كه و سه رنجیکی قوولی دایه، چاوه كانی پر بوو له فرمیسك، وتی : خودا یار مه تیتان بدات، ئیوه ی لاوانی تازه و نه وه ی دوارۆژ، له نیوان قوتابخانه ی ئیمان كه له رینگای دهق و گێژانه وه كه وتۆته وه، قوتابخانه ی ئیدراك كه له رینگای عهقل و هۆشه نده وه ده سه بهر كراوه، له نگه رتان گرتوو به . كه وتووێته جووینی كرج و تالی توینكلی دین و فله سه فه، تا چه سپا له میشكئاندا كه ئیمان و فله سه فه پێكه وه كۆنابنه وه، عهقل و دینیش هاو دهم نابن، لاتان وایه فله سه فه رینگای بێ پرواییه به لām وانییه كۆرم، به لكو رینگایه كه بۆ باوه ر هینان به خودا، به هۆی رینگای عهقله وه، كه هه موو باوه ر پێکی له سه ر چه سپاوه، به لām فله سه فه ده ریا به كه

بەيجەوانەى دەرياكانەو، كەشتىوانى، دووچارى ترسناكى لەكەنارو رۇخيدا دەيىتەو، دلتىيائى و ئيمان لەبن و قولاييدا بەدەست دەهينىت، كە ئەمەشم پىشتەر بەباوكت وتوو. خۇمدا بەسەر دەستى شىخدا ماچى بكم و سكالائى ناھەموارى و دوودلى و سەرسامى بۆ بەدەرخەم، بەبىر كىردنەو بەكى قولنەو كەدەستەكانى بەچىلكەيەك خۆلەكەى بەردەمى دەشيواند. وتى : حەيران، كورم بەو چەشنە ئاسان نى بە كىرى لىدەكەيتەو. پىويستى، بەئەرك و كاتىكى زۆرە، لەكاتىكدا ھاتوويت بۆلام كە پىم لەسەر لىواری قەبرە.. لەچ مالىكى ئەم گوندە جىنشىنىت؟.. وتم: مالىم لىرە نى بە، دوينى گەيشتوم، لەمالى گەرەى گوندە كە دابەزىوم كەريزىكى زۆرى لىگرتم.

وتى : ئەم گوندە خانووى بەكرى تىانى بە، نايىت ھەروا بە بەردەوامى ميوانى ئەويش يىت.... ئىستا ھەستەو بچۆرەو بە ناو دى، پىخەف و راخەرو دەفتەرىكى گەرە بکەرە، بۆ نووستن بگەرپەرەو بە مزگەوت...، شەوان تەرخان دەكەين بۆ خویندن، كەساتەكانى خاموش و فەراموش و بى دەنگە، بەرۇزىش من واز لە پەرستى خۇم ناھىنم، چونكە، تەنھا چىزى ژيانم لەم خوداپەرستىيە و گۆشەگىرىيەدا دەيىنم. لەم مەزارگايەدام لەكازىو بەيانەو تەخۇرئاوا بوون. تەنھا سەرماو سۆلە ئەم خۆشەم لىتتىك دەدات و، بەندەم دەكات لە نىوەند ئەم دىوارانە.. حەيران تا بەيەك گەيشتىكى تر...

دېڭ بون به دواي دوزينه وهی خوارا

حهیرانی کوری نه ز عهف ده لیت :

پیش خورناو بوون شتوومه که کام هه لگرت و گه یستمه مز گهوت، ده ینم چوله، بیجگه له پیره میر دیک که چراکانی داده گیرسان، هه ره نهو بوو که سهر له به یانیه که ی له گه لمدات هات بۆ مز گهوت، به ینیم ده سته جی به رهو پیرم هات و سلاوی لیکردم و هه والی پر سیم، ینم را گه یاند نیازمه له مز گهوت بمینمه وه بۆ خودا پهرستی، نزیك به ئیمامی بوخاری (رهزای خودای لیبیت)، به دلخووشی به که وه پینی وتم : به خیر بیت، به لام تکا ده کهم له هاوریه تیت بی به شمان نه که بیت، وه که به ریزمان شېخ مهوزون، که پیش پنج سال به در او سییه تی هات، دوا بی لیمان دا پرا بۆ خودا پهرستی، به لام چۆن دا پرا نیک که به هیچ شیره به که ناییین، پیش گه یستم بۆ مز گهوت، له گه ل گزنگی به یاندا ده چینه پهرستگای که تا دوا ی خورناو بوون نا گه رپته وه، هه زیش ناکات هیچ که سینک بیت.

وتم : تو بچوری مز گهوته که ی؟

وتی : به لئی، نزیکی به پنجا ساله.

وتم : بۆچی وا چوله له نوپۆ که ران؟ وتی : نوپۆ که ره کوپوه بیت؟! مز گهوته که دووره له گونده که، مه گهر ریبواران بان میوانانی ئارامگای ئیمام نوپۆ تیا بکه، پاش ئه وه ی پینکه وه نوپۆ ئیواره و خه و تنانمان کرد، جینگای ئاوی پیشاندام، داوا ی لیکردم، گهر پیوستیم به چراکان نه بوو بیانکوژنمه وه، خوا حافیزی لیکردم و گه راپه وه بۆ گونده که ی، شېخ مهوزون به ده نگی زهنگوله ی ده رگا که که له کاتی داخستیدا به هوی پیره میرده که وه گوئیستی بوو، ده رگای ژووره بچوو که که ی کرده وه و بانگی کردم، چوو مه لای، ده ستم ماچ کرد، به خیر هاتنی کردم و پر سیاری ته ندروستی کردم، بۆ ماوه ی کاتز میریک باسی باو کمی بۆ کردم وتی : ده فته ره که ت ئاماده کردووه؟

وتم : به لئی، وتی : پر کرده وه له سهر من، توش و ته کانی خۆم و خۆت بنووسه وه، به روژ به سهر یاندا بچوره وه، ریگای گفتوگو و داپه لۆکی (مه تنقی) م بۆ هه لیزاردویت که

ئاسانە بۇ تىگە يىشىن و مونا قەشە كىردن، ئىستاش پىرسىيارە كانت بىكە.

ھەيران : پىرسىيارە كاتم ئەوۈ بوو كە لەنوسىراوۈ بىچوۈ كە كەدا بۇم نووسىت، كەسل دە كەم لەدوۈ بارە كىردنەوۈى.

شىيخ : ئەم پىرسىيارانەت، عەقلى فەيلەسوف و خەلكانى گىرۈدە كىردوۈ، ھەر لەساتە كانى بىر كىردنەوۈى مەۋقەوۈ. فەلسەفە ھەول ئەدات وەلامىيان بۇ بدۈزىتەوۈ.... ئەگەر وەلامى راستى دەست نىشان كىرد بۇ ھەموو پىرسىيارە كان، يا نەيتوانى، ئەوا تۆ ئەمە دەزانىت كاتنى لەمەرامى خۆت تىگە يىشتىت لەفەلسەفە، ئەى ھەيران! فەلسەفە دەپەوۈىت، راستى ھەموو شتىك و ناوۈرۈك و بىنەرەت و ئامانجە كانىت بىنناسىنى، تەنھا بەروخسار بەلگە سازى ناكات فەلسەفە، تا نەچىتە ناو قولايىيە كائەوۈ، دەستەوستان نايىت بەدنىي بەرجسەتە.

بەلكو دەپەوۈىت بزانىت چى لەدوايدا دىت و چى لەپىشىيەوۈ بوو، بزانىت كى دروستى كىردوۈ و، لەچى دروستى كىردوۈ، كەى دروستى كىردوۈ، ھەروا بزانىت ئەم دروستكەرە كىيە، ھەقىقەتى زات و سىفاتە كانى چىيە؟ مەۋف چىيە و، ھەقىقەتى چىيە و، عەقلى چىيە، چۈن ھۆشمەندار دەپىت، رادەى دەر كىردنى بۇ راستىە كان چەندە؟

چا كە چىيە، ئەى جوانى چىيە، بۇ چا كە پەسندە، جوانىش جوانە، چەندەھا پىرسىيارى تىر لەم چەشەنە كەبى كۆتايىيە، ھەروا تىكۈشانە بەدواى زانستى پىرەنسىپە سەرەتايىيە كان (المبادىء الاولیة) ى ھەموو شتىك ھەربۆيە لەپىنناسەى فەلسەفەدا وتويانە (ووردبوۈنەوۈيە لەراستىە كانى ھەموو شتىك)، ھەندىكى تىر وتويانە (زانستى بىنەما سەرەتايىيە كائە) پىنناسەى تىرى زۆرە، بەلام من واپىنناسەى دەكەم، كە (ھەولدانى عەقلە بۇ دەرەك پىكىردنى ناخى ھەموو پىرەنسىپە سەرەتايىيە كان)، لەدوايدا بۆت بەدەر دەكەوۈىت كە تا چ رادەيەك راستم.

ھەيران : گەرەم، زانستىش لەدواى راستىە كاندا دەكۆلىتەوۈ، ئايا زانست جو دايە لەگەل فەلسەفەدا؟

شىيخ : جىياوازى نىوان زانست و فەلسەفە، زانست تۈزىنەوۈى روو كەشە كانى گەردوۈن و دانان و ياساكانى دەكات، بەلام فەلسەفە لەبىنەماكانى گەردوۈن و ھۆكارە كان و راستىە كانى دەكۆلىتەوۈ.

راکردن بهرمو شیخ مەوزون

بۆ نمونە، زانای سروشتی، تۆزینەو دە کات لەروو کەشە کانی سروشتی ماددە، بەینی لیکۆلینەو لەبنەرەت و هۆکارو بوونە کانی. ماتماتیک زان لەئەندازە و ژمیریاری دە کۆلینەو، بێ خۆماندو کردن لەبەر کردنەوێ مانای شوێن و کات، هەردوو لایان لیکۆلینەو کانیان بەهۆی عەقلەو دە کەن، کەچیژیکێ خۆشی لێوەردە گرن، بەینی بێر کردنەوێان لەناوەڕۆکی ئەم عەقلە و، توانای بۆ بەرجەستە کردنی راستیەکان، بەلام فەیلەسوف لەهەمان کاتدا دەیەوێت ئێ پێکەینەرە کانی ماددەو بنەماو هۆکاری بوونی، مانای شوێن و کات و، ناوەڕۆکی عەقل و راستیەکانی و، توانای بۆ دەرککردن، واتە لەیەک کاتدا باسی (مەعقول و عەقل) دە کات.

بەهۆی لیکۆلینەو لەگەردوون و هۆکارە کانی، (فەلسەفەی بوون: فلسفة الوجود) هاتە کایەو. لەتۆزینەوێ عەقل و تواناو ناوەڕۆکی (فەلسەفەی زانین: فلسفة المعرفة) پەیدا بوو. لەلیکۆلینەو لەناوەڕۆکی چاکەو جوانی و دژواری، (فەلسەفەی بەها: فلسفة القيم) پەیدا بوو.

ئەوێ مەبەستەم بۆت ساکارو رەوانی بکەم، تەنھا ئەم دوو تۆزینەوێ (تۆزینەوێ بوون) و (تۆزینەوێ زانیاری).

حەیران : گەورەم تیناگەم، لەهۆکانی ئەم گەرنگیەت بەتۆزینەوێیەک و، وازەینانت لەتۆزینەوێیەکێ تر.

شیخ : گەر بێر بکەیتەو گەرنگیدانە کەم ئاشکرایە، تۆزینەوێ بوون (الوجود) سروشتی بوون و، راستی و، بنەما و هۆکارە کانی باس دە کات. واتە (دروستکراو و دروستکەر)؛ تۆزینەوێ زانین ئەو روانگەنە باس دە کات کە فەیلەسوفەکان و تریانە لەسەر چۆنییەت بەدەر خستنی زانیارییەکان و، شێواز و رادە راستیەکانی. ئەو پرسیارانە کە ناتارام و سەرگەردان و دوو دلی کردوویت؛ لەم دوو تۆزینەوێ سەرەتاییەدا کۆدەبنەو، بەلام (تۆزینەوێ بەهاکان) کە لە راستیەکانی جوانی و ناشرینی و چاکەو دژواری دەدوێت و، ئەوانە لەم چەشنەن زۆر پەیوەست نین بەپرسیارە کاتەو.

حەیران : لە راستیدا ئەو شتانە کە بێر می گێڕۆدە کردووە پەنگ دەخواتەو، لە (تۆزینەوێ بوون) دا خۆی دەبینیتەو، ئەوێ لەشتی تر دا.

پێویست بەدرێژە باسی تۆزینەوێ زانین ناکات.

شىخ : ئەزام، تەنھا مەسەلەى مېتافىزىكى گېرۇدەى كىرۇوت^۱، بەلام تۇزىنەۋە و باسى لەسەر ناكىت؛ بەين تېشك خىبىتتە سەر تۇزىنەۋەى زانين.
چونكە باسە كەمان بىرۇكەى چەندەھا زانايانە، كە ووتراۋە بۇ شىكرەنەۋەى بابەتە مېتافىزىكىە كان، رىك و دروست نايىت بەين لىكۇلىنەۋە لە رىگاكانى زانين و شىۋازەكانى و بۇ زياتر دلتىابوون لەو راستيانەى كە بەدوايدا وىلن.
ھەيران : كەۋاتە، لە مەسەلەى مېتافىزىكىدا تۇزىنەۋەى زانين (مبحث المعرفة) لە خرمەتى تۇزىنەۋەى بوون (مبحث الوجود) دايە و، رىگايە كە بۇ بەرجەستە كىردنى راستىيە كان.

شىخ : ئەمە راستە.

ھەيران : كەۋاتە كىرۇكى فەلسەفە، مەسەلەى مېتافىزىكىە.

شىخ : ئەمە راستە، **ناۋەپۇكى فەلسەفە ھەمىشە بە بەردەۋامى بىرىتىيە لە گەران بەدۋاى خۋادا.** پاشان شىخ لەژىر يالىفە كەيدا كىيىكى گەورەى دەرھىناۋ وتى :
بادەست يىكەين.

ھەيران : ئەم كىيە چىيە گەورەم؟

شىخ : ئەم كىيە، باسى ئەو بىرمەندانە دەكات كە دەربارەى خۋادا دەكۇلنەۋە.

ھەيران : ناۋى چىيە؟

شىخ : فەيلەسوفەكانى يۇنان.

ھەيران : چۇن بەرىزتان دەلن، كىيى ئەو بىرمەندانە، كە بەدۋاى خۋادا دەگەرىن.
شىخ : بەلنى پەيوەستە بە خاۋەن بىرىارەكانەۋە، كە وىلن بەدۋاى خۋاداۋەندى راستەقىنەندا، ئەى پىم رانەگەياندى، ناۋەپۇكى فەلسەفە گەپانە بەدۋاى خۋادا.
ھەيران : لەوتەكانى پىشىنانى فەيلەسوفە يۇنانىيە كان چەند شتىكم خويندۇتەۋە، كەبى باۋەريان بەخۋدا لەخۇگرتوۋە.

شىخ : بەلنى بى باۋەرىن بەخۋداكانى يۇنان، بەلام وىلن بەدۋاى خۋاداى راستەقىنەندا، ھەندىكىيان خۋاى راستەقىنە دەۋزىتەۋە، بەلام ھەندىكى تىريان عەقل و ئەندىشەكانيان

۱ مېتافىزىكا: واتە ئەو شتى كە لە سروشت بە دەبرە (ما وراء الطبيعة) ئەمەش زاراۋەيەكە فەيلەسوفەكان و نووسەرە رۇژئاۋايىەكان بەكارىان ھىناۋە لە جىگاي زانستى بىر و باۋەردا. (سەرچاۋە) عقيدة أهل السنة والجماعة تأليف محمد بن إبراهيم الحمد. - لىكۇلەر -

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

مهزندهی ناکات، کهوا له هه ندیکیان ده کات که له راستی به کان دوورین، بۆت روون ده بیتهوه که بیرو را کانیاں ژیری و دلسوزی له خۆ گرتوه، سه رنجه کانیاں بۆ گهردوون ساکارو سه رسامه، له گهڵ ئه وهی تروسکایی رینگای راستی تیا بهدی ده کریت له ناو تاریکایی به کانی، نادیارو نهینی و هاو دژی و دوو دلی و سه فسه ته دا. (فطالیس)، به (بیرو کهی ئالتوزی درۆینه)، (العقدة الکاذبة) ده ست پێده کات، که بهردهوام له گهڵ عهقلی هه موو فهیله سوف و مرۆفه کاندایه یه وه سه ته.

جیهان وا بهدی ده کات، که ناشیت له نه بوونی رووته وه (عدم المحض) دروست کراییت.

له راستیدا هه موو سه ره تایی به ک بریتی به له گۆران، که واته پێو سه ته گریمان (افترضی) ئه و مادده سه ره تایی به هر بوویی به (أزلی) بکهین، که هه موو بوونه کانی له سه ر دروست بووه، که ئه ویش ئاوه. ئه وهی که وای لێ کردوه ئاوه هه لبێژ ییت، توژینه وه کانی بوونه بۆ مادده به ک، که توانای گۆرانکاری و شیوازکاری هه ییت، ده بیینی ئاوه ده توینه وه و، ده بیته وه به سه هۆل له کاتی به ستنداو، ده گۆرپی بۆ هه لمیکی بێگهرد، جارێکی تر ده بیته وه به ئاوه، بیینی که (شن) مه رجیکه بۆ ژیاں و، به وای هینا که ئاوه له بهر ئه وهی ئه م هه موو سیفاتانهی گرتو ته خۆ بناغه به بۆ هه موو بوونیک...

به لام (ئینکس مینس) ده بییت هه و له ئاوه زیاتر به توانا تره بۆ گۆرانکاری، به سارد کردنه وه ده بیته ئاوه، به گه رم کردن ده بیته هه لم، به زیاتر گۆرانکاری ده گه رته وه بۆ هه وای پی ئی و ابوو گۆرانکاری به کی زۆر تر ده یکاته ئاگر، که خۆر و مانگی لێده که و ته وه، چرپیتی ده بیته هه ور، و ئینجا ده بیته ئاوه، گه ر چرپیتی زیاتر ییت ده گۆرپی بۆ گل و به رد، هه روا بیینی که پێو سه تیه کی ژیانه، باوه رپی هینا که بناغه ی هه موو بوونه وه ره. به لام (ئینکس میندەر)، که بیرو که کانی قول تر ده بنه وه، هه رچه نده روو که شانه زیاتر بیهه ری پێوه دیاره، ده لیت : و ته کا ئمان بۆ ئاوه و هه وای، به ک ناگریت له گهڵ سیفاتی هه موو

۱ (أزلی) واته خوای گه وره هه ربووه له رابردوودا و هه ر ده ییش له داهاتوودا و نه مانی به سه ردا نایهت، هه ره کو فه رموویتهی (كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ * وَ يَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِكْرَامِ) (الرحمن) - لێکۆله ر -

شتیکدا، ئاو سیفاتی خۆی ههیه، ههروهها گشت بوونهکانی تر سیفاتی تایبهتمهندی خۆیان ههیه.

جینی بروانییه که هه موو بوونهکان له گهڵ جیاوازی سیفاتیان لهیه که بنه پهرت دروست بووبن، که جودا بکریتهوه بههزی سیفاتی تایبهتمهندی خۆیانوه.. لیره دا عهقلی ساغ زۆری لیکرد که بلیت بناغه ی هه موو بوونهکان (مادهیه که نه شیوه ی ههیه، نه کۆتایی، نه سنور)

حهیران : بهراستی تۆزینهوه ی (ئه نکسیمندر)، له شتیک ده کۆلیتهوه که ده شتی بگۆنجیت له گهڵ ئهم بوونهوه ره جوړاو جوړانه دا. پینچه وانیه ی تیکرای هه موو تۆزینهوه کانی تره، له شینواز و راده یی و وینه و شیوه، که نیشانه ی قوولی بیر کردنه وه یه تی، به لام مانای چی یه که به (ماده) ناوی ده بات، له هه مان کاتدا ده لیت : نه شینوازی ههیه نه کۆتایی نه سنور؟

شینخ : لیره دا ئهو راستیانه بهرجهسته ده که یه که پیم راگه یاندى، ئهم فعیله سووه سه ره تاییه بهر و به هانه یان له بی باوهریان به خودا کانی یۆنان قبوله، له تۆزینه وه یان بۆ عهقلی ره ها (طلیق) له سه ره راستین، بۆ سه ره چاره ی جیهان، عهقل و ژیریان باوه ری نه ده هیئا که ئهم گهردوونه له دروستکراوی ئهو خواوه ندانه ییت، که سیفاتی ره وشت و دژواری مرۆقیان له خو گرتوه، سه ره خوشی و درۆ فیلجازی و داوین پیسیان سیفات ییت. جا ده ستیان کرد به گهراڤان و لیکۆلینه وه به داوی خودای راسته قینه دا، که هیچ شتیک لینی نه کاو لینی نه چیت (لیس که ئله شیء) به بی هه سترکردیان!

به لام (فیثاگۆرس) ئهم بۆچوونه ی په سه ند نه کرد، چونکه ته نه ا له پرووی (سروشتی یوه) به نه ماکانی گهردوونی شی ده کرده وه، هه ربۆیه رووی کرده لیکدانه وه ی ماتماتیکیانه.

له گهڵ لایه نگره کانی دا و تیان : ئاو و هه واو هه موو ماده ده کان، هه ره چۆنیک بن، ناگۆنجین بینه سه ره چاره یه که بۆ ئهم جیهانه که له گه لیک شتی جیاوازی لهیه کتر پیکه یزرا وه گه ره ماده ده ییت، یان ماده ده نه ییت، پۆسته له سه ره مان له شتیک بکۆلینه وه که سیفه تیک ی گشتی هه ییت، هه موو شتیک ی له خو گرتییت چ ماده ده یا خود جیاوازی لهو.... هیچ سیفه تیک نی یه که هه موو جیهانی له خو گرتییت، جا گه ره ماده ده ییت یا خود ماده ده نه ییت.

راکردن به ره و شیخ مهوزون

بینجگه له سیفه تی ژماره (العدد) (Lenombre)، ئیمه ئەتوانین ئەندیشهی هه‌موو شتێك بکه‌مین به‌بێ ره‌نگ و بۆن و چێژ و قه‌باره، به‌لام ناتوانین ئەندیشهی شتێك بکه‌مین که سیفه‌تی ژماره‌ی نه‌یست، که‌واته ژماره سیفه‌تیکی ته‌نهای هاو‌به‌شه که هه‌موو بوونه‌کانی گه‌ردوونی بێ سیفه‌ت ده‌کریت، ته‌نها هه‌رخۆشی شیاه که بیه‌ته سه‌رچاوه‌ی جیهان، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هه‌موو شته‌کانی گه‌ردوون بریتی بوو له‌ژماره‌یه‌کی دوو‌باره‌وه‌ بوو، ژماردنیش بریتی‌یه‌ له‌ دوو‌باره‌ بوونه‌وه‌ی (یه‌ك)، که‌واته (یه‌ك) بته‌مای گه‌ردوون و هۆکار و راستیه‌کانیه‌تی.

ئهم بېروا ته‌جریدیه‌یه‌ی که‌په‌نگی خواردۆته‌وه‌ و له‌ناو ئەندیشه‌کانیاندا، هه‌موو ئه‌و هه‌ول‌دانانه‌مان بۆ به‌ده‌رده‌خات که‌ کراوه‌ بۆ گه‌یشتن به‌بیری خواوه‌ندی راسته‌قیه‌نه‌ی رووتکراوه‌ له‌هه‌موو سیفاتێکی ماددی، گه‌ر هه‌ستی بێ بکه‌ن یان هه‌ستی بێ نه‌که‌ن.

حه‌یران : ئایا.. له‌لای فه‌یله‌سوفه‌ یۆنانیه‌ کۆنه‌کان، بېروکه‌ی بوونی خودای تر هه‌بووه‌ جگه‌ له‌خودا‌کانی خۆیان؟

شیخ : له‌و رۆژه‌وه‌ی که‌مرۆڤ مرۆڤه، به‌عه‌ق‌لی بیر که‌ره‌وه‌ جیا‌کراوه‌ته‌وه‌، زه‌وی بێ به‌ش نه‌بووه‌ له‌بېروکه‌ی بوونی خودای راسته‌قیه‌نه. ئه‌مه‌ (ئه‌کزنوفنس) که‌یه‌کێکه‌ له‌ فه‌یله‌سوفه‌ سه‌ره‌تاییه‌کانی یۆنان، هه‌روه‌ك هاو‌زه‌مانی خۆی، ئه‌فسانه‌ یۆنانیه‌کانی له‌خۆ دوور‌خسته‌وه‌، که‌ده‌یانووت : (خواوه‌ك ئاده‌میزاد جه‌سته‌ی هه‌یه‌) (Anthro omorphisme)، گاله‌ته‌ی به‌خودا‌کانیان ده‌هات که‌ ده‌خوات و ده‌خواته‌وه‌، له‌دايێک ده‌ییت و ده‌مریت، ده‌یووت : (خه‌لکی خۆیان ئه‌م خواوه‌ندانه‌یان دروست‌کردوه‌ و له‌سه‌ر شیوه‌ و ئه‌ندازه‌ی خۆیان و ینایان کردوه‌، گه‌ر گا و شیر و ئه‌سپ، و ینه‌کردنایان بزانیایه‌، خودایه‌کیان له‌سه‌ر شیوه‌ی گا و شیر و ئه‌سپ بۆ دروست ده‌کردین، نه‌خێر و نه‌خێر خودای تر نی‌یه‌ جگه‌ له‌یه‌ك خودا، که‌ له‌هه‌موو بوونه‌کان به‌رزتره‌، له‌سه‌ر شیوا‌زمان دروست نه‌بووه‌، بیرنا‌کاته‌وه‌ و هه‌ك بیر کردنه‌وه‌کانی ئیمه‌ به‌لکو خودا، هه‌موی هه‌ر بینایی‌یه‌، هه‌موی هه‌ر بیسه‌ریه‌، هه‌موی هه‌ر فیکره‌.

(ئه‌کزنوفنس) باوه‌ری وایه‌، که‌حه‌قیقه‌تی ئه‌م خودا گه‌وره‌، ته‌نهایه‌، هه‌ر گیزه‌قلمان ده‌رکی پیناکات، له‌سه‌ر ئه‌مه‌ بېروکه‌ی به‌نرخ‌ی دا‌رشت که‌ هه‌زار ساڵ له‌میژووی میتافیزیکی‌دا به‌ره‌و پێش‌بازی پێدا.

که ده لیت: (هیچ ناده میز ادیک ناتوانیت پئناسه ی خودا بهوردی بکات، هتا نه گهر رینکه وت خوازیار بوو، راستی هموو راستیه کان له وه سفی خودادا به ناده میز اد بلیت، چونکه مروفق خوی پینازانیت له وته کانی که تا چ راده یه ک راسته).
حهیران: گه وره له وته کانت تیده گهم، که (نه گزنوفنس) بهم وته یه له میز ووی میتافیزیکیدا به ره و پئش بازی داوه.

فهلسه فقهش به باوه رهینان به بوونی خودا کوتایی پنهات، گهر کیشه که بهم جزیره یه، تکا له شیخی به ریزم ده کهم، که من و خویشی ئاسوده بکات له ناماقولتی بیروباوه ری فیهله سوفه سهره تاییه کان، که له (پیشاوه) هه ندیکم لیخویندو ته وه، هه روا به ره و فهلسه فقه ی نویم بیات.

شیخ: تکام لیکر دیت به ئارام بیت، ئیستاش ئهم ئاموژ گاریه ت بۆ دوو پات ده که مه وه، هیچ سوو دیک نابینیت به یه ک هه نگاو بته گیه نغه ئاکامی ئهو کوتاییانه ی، که فیهله سوفه کان پنی گه یشتن که توی سهرقال کردوه، بئ ئه وه ی ئاگادار بیت له کوششی فیهله سوفه سهره تاییه و ناوه ندیی یه کان، له وانه یه بیرو رای فیهله سوفه کوتایی یه کانت یه دل نه ییت، هه روا یه کیلک پنت رابگه یه نیست که هه موو راستی یه کان لای بیرو رای فیهله سوفه سهره تاییه یه کانه، ئه و کاته دوو دلی و سهرسامیه که ت بۆ ده گه ریته وه و، تیگه یشتنی ته وای کوتاییه کان به ده ست ناهینیت به بئ تیگه یشتنی زانسته کانی پئشوو. تکا ده کهم به ئارام بیت.

حهیران: ئیستا... تیگه یشتم دانایی شیخی گه وره مان له پیکه وه به ستنی زنجیره بیرو را کان، تکا ده کهم لیم بیوریت.

شیخ: ئنجا (بارمنیدس) بره و ده هینیت که ئاو، هه و، ژماره یان هه ر چ شتیکی تر، ناگو نجیت که بیته سهرچاوه ی هه موو شتیک له بهر ئه وه ی ئهم شتانه له (گوزرانکاریدان) نیمه ش ته نها له سیفاته روو که شه کانیا ن ده کوتیسه وه، ئهم سیفاتانه ش به ره و گوزران و له ناو چوون ده چن، ته نها سیفه تیک نه ییت که ئه ویش سیفه تی بوون (الوجود) ه Fetre)، هه ر ئهم بوونه هه میشه یی یه، که ده شیت بیکهینه سهرچاوه بۆ هه موو بوونه کان.

حهیران: ئهم بوونه (الوجود) چییه؟ چی ده ویت؟ مه به ستنی له وجود چی یه؟

شیخ... (بارمنیدس) بۆمان وه سف ده کات که بوونیکی هه میشه یی (ازلی) یه نه ده گوڤریت و نه له ناو ده چیت، نه رابوردی هه یه و نه ئایینده.

راکردن بهره و شیخ مهوزون

به لکو همیشی و ههتا هتایی له خو گرتوو، که نه ده جولیت و نه بهش بهش ده کریت، چونکه جول، وینهیه که بۆ گوپان، که (تهواوه) هیچ بوونیکی تر له دوایدا نایهت.

حهیران: چۆن بوون رووته له جووله و گوپان، له کاتیکدا ئیمه ده بینین ئهم شتانه ده گۆزین و ده جولین.

شیخ: ئهم شتانهی که ئیمه ده بینین و ههستی پێده کهین (بارمنیدس) به بوون (الوجود)ی دانانیت، به لکو بهروو که شینکی (apparences) خهیا لاری داده نیت، چونکه له ناو ده چیت و نامینیت، به لام (بوون) نه مره، ههروا له بهرتهوهی گوپانی به سهرا دیت، گوپانیش پێوستی به کۆبوونهوهی بوون و نه بوون ههیه. که ئهمهش مهحاله.

حهیران: من تیناگه، ئایا (بارمنیدس) دهیهویت بلیت کهیه کیتی بوون (وحدة الوجود) ههیه؟ که بوونه کان یه کگرتوون.

شیخ: به ئی.. ههیران، ته جرید بهم شیوهیه کار دهکاته سهرا عهقل. له راستیدا ئهم فهیله سوفا نه نایانه ویت ئینکاری بوونه کان بکه، به لام له سهرا وهیهکی تهواو دهکۆلنهوه، چه سپاو، نه گوپاو، رووت بیت له سیفته بوونه وهری یه کان، دهگونجیت دروستکه ر بیت بۆ بوونه کانی فهلسهفه کانی بارمنیدس، که ئهمهش له خزیدا لیکۆلینهوهیه به دواى خوادا. یقهوهی فهیه سوفا نه کان بیانهوی و ههستی پێکه... له پاش (بارمنیدس)، (مهلیسوس)ی قوتابی هات و پشتگیری بهروای ماموستاکه ی کرد و تی: ئهم بوونه بێ کۆتاییه و، (ژیانینکی ژیره). نه گهر گوینبستی به لگه کانیا ن بیت که دهیهینتهوه بۆ هه میشهیی و ههتا ههتایی و بێ کۆتایی و نه جولایی بوون که (ژیانینکی ژیره)، ئهو کاته له گه لمد دهتووت

۱ خوی گهره فەرموویهتی: (هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) سوره اخذید، ههروهها یهغه بهر ۱۱ فەرموویهتی: (اللهم أنت الأول فليس قبلك شيء وأنت الآخر فليس بعدك شيء) ئیمامی موسلیم گێڕاویهتیهوه، واته: ئهی خوایه ههر تۆ هه بووی هیچ کس پێش تۆ نه بووه، ههر تۆش ههتا ههتایی ده مینی و کس دوا ی تۆ ناییت. -لیکۆلەر-

عهقلى ئەم فەيلە سۇفانە، لىكۆلىنەۋە و تۆژىنەۋەيان كىردۈە بۆ دۆژىنەۋەى خوداى تاك و تەنھا، بىيانەۋىت، يا، نەيانەۋىت.

ھەروا دەلىت : ھەموو پەيدا بوۋىەك پىۋىستى بەسەرەتايەك ھەيە. بەلام بوون، پەيدا بوونىيە، چونكە گەر پەيدا بوو بوايە، لەنەبوونەۋە دەكەوتەۋە، كەۋاتە بوون بىئ سەرەتايە، ھەر شتىك سەرەتاي نەبىت كۆتايى نايىت، لەبەرئەۋەى بى كۆتايى و بى جوولەيە، چونكە ھىچ جىنگايەك لەدوايەۋە نىيە ھەتا بۆى بھولىت. ھەرۋەھانە گۆرە، چونكە گەر بگۆرپىت دەبىتە زياتر لەيەك، كەۋاتە يەكە، ھەمىشەيىيە، ھەتا ھەتايىيە، زىندوۋە، ژىرە، نە گۆرە.... كەۋاتە ھەيران، رامىنە.

(ھرقلىت) ھات، كەراپا بوو لە بىروراكانىدا، لەنيوان بىروراي تەجرىدى و بىروراي سىروشتى دا لەنگەرى گىرت و، وتى : ئەم شتانەى، كە بەمىشۋەيە دەبىنن لە گۆرانىكى ھەمىشەيى و بەردەۋامدايە.

بۆيەك چىرەك جىنگىر نايىت لەسەر شىۋازى خۆى، ئەم جىنگىرىيە رىژەيىيەى كەدەبىنن، خەيالە، دەستەۋەستانى ئىمەيە بۆ دىدى گۆرانكارىيى، لەمانەۋە خەملاندى كە تەنھا شتىك لەيەك ساندابوون و نەبوونى ھەيە، ئەم يەكگرتە كاتىيەى نيوان بوون و نەبوونە، (گۆرانكارى)يە، كە ھەقىقەتى بوونە.

بەلام ھرقلىت، لەرافە كىردنى بۆ گەردوون لەسەر ئەم خەيالە جىنگىر نايىت، بەلگىر پەنا دەباتە بىرۋايەۋە كلاسكىيە سىروشتەكان و، دەلىت : گەردوون لەئاگر دروست بوو، گۆرپراۋە بۆ ھەۋا، ھەۋاش گۆرپراۋە بۆ ئاۋ، ئاۋىش بۆ وشكايى، دووبارە وشكايى دەبىتەۋە بەئاۋ، دەگۆرپتەۋە بۆ ھەۋا دووبارە بۆ ئاگر، باۋەرى ۋا بوو كەژيانى ئازەل بى گەرمايى نابى، لەبەرئەۋە وتى گيان (روح) بىرىتىيە لەئاگر.

(ئەمىدوقلىس)، فەيلە سۇفى چوار تۇخمەكان، لەپىشدا وىستى، رايەكانى نيوان (بارمىندس) و (ھرقلىت) يەك بىخات، لەبەرئەۋە وتى : بوون لەچەند گەردىلە پىكھاتوون، وتەكانى (بارمىندس) كە لەسەر ۋەسفى بوونە وتويەتى بەۋەى، كەنەزىاد دەبىت و نەكەم دەكرىت، بەسەر گەردىلە دەچەسپىت.

وتەكانى (ھرقلىت) لەسەر (گۆرانكارى بەردەۋام : الصيرورة) دا بەسەر قەۋارە كاندا (الاجسام) دەسەپىت، لەروۋى گۆراندنى شىۋازەكانىيەۋە، لەپاشدا وىستى رايەكى ناۋەند ۋەرگىرىت لە نيوان ئەم دوو بىرۋەكەيەدا، يەكەم بىرۋەكە : (گەردوون لەيەك ماددە پىكھاتوۋە كە گۆرانكارى لەخۇگرتوۋە، ۋەك ئاۋ، ھەۋا، ئاگر). دوۋەم بىرۋەكە ماددەيى

راکردن بهره و شیخ مهوزون

بوون (الوجود) سیفته تی گۆرانی، نی.یه). له ئاکامی ئەم دوو وتیهدا، بیژۆ که ی (توخه چوارینه کان) دانا که په پیره و کراو بوو ههتا سه ده ی ههژده ی زاینی؛ پی ی وابوو، که بوون له چوار توخم پینکهاتوو، که ئەمانه ن: (خاک، ئاو، ئاگر، ههوا)، پینکهاته ی هه موو شتیکی ئەم گهردوونهش بریتی یه له تیکه له ی ئەم چوار توخمه، بوونی جیاوازی له نیوانیاندا، به هۆی جیاوازی ریژه ی ئەم چواره یه تیا یاندا...

له یه ده دا به درده که ویت، که (ئه مبدو قلس) هاویری زانسته کانی سه رده می خۆی بووه، به لکو ده توانین بلین پین سه رده می خۆی که وتوو له دانانی بیژۆ که ی (المبدأ الذری)، به لام کاتیک ده دویت ده باره ی ئەو هیژه ی که ئەو گهردیلانه ده جۆلینیت، به بیر کردنه وه یه کی ساغ ده ست پینده کات و به ئەندیشه یه کی نه زۆک کۆتایی ده هیئت... له کاتیکدا که ده لیت: مادده کانی گهردوون، مردن و ژیا نیان تیانی یه و له خورودی خۆیا نا بی جو و له ن، پیو یسته باوه ر به یین، که ئەم جو و لانه هیژیکه ده ره کی پالیا ن پیوه ده نیت، ده یین خۆی ده دا به لای خه یال و ده لیت: جو له ی ماده بریتیه له به یه ککه یشتن و لیکدا بران، که هه مر دوو کیان پیچه وانه ی یه کن و له یه ک هیژدا کۆک نابن، به لکه پیو یسته دوو هیژێ کاریگه ره هیئت، یه کیکیان پالپیوه نه ر و ئەویژیشیان را کیشهر، ئەم دوو هیژه ش بریتین له خۆ شه ویستی و رق و قین (l amouvetla) هیژێ چوار توخمه که به هیژێ خۆ شه ویستی به یه که وه په یوه ست بوون، هیژێ رق و قین کردی به چوار له ت، ئینجا خۆ شه ویستی هیژێ خۆی کۆ کرده وه و، چوار توخمه که ی لیکدا و، ئەو شتانه ی لی پینکهات که ده ییین.

حه یران: ئە ی ئەم هیژێ خۆ شه ویستی و رق و قینه له کو یوه هات؟ شیخ: ده ته ویت... له با سیك بکۆ لیته وه که له ئەندیشه وه که وتۆ ته وه...؟ ئەم فه یله سرفه به مانه شه وه نه وه ستا به لکو باوه ری وابوو که خوا کان و به نده کانیان له م چوار توخمه که په یدا بوون، به لام توخمی ئاو و هه وا زیاتر په سه ند ده کات، خودای ئاگر (زفس)، خودای هه وا (هیرا یه)، خودای خاک (ئار کۆس)، ئاویش خودای چوار هه مینه که به (نستیس) ئاو ده بریت، کاتیک ده گری فرمیسکه کانی وه ک شه وغم ده باریته سه ر زه وی به چه شنیك... که وه ئاو گیژاوی ورینه کانی وه که هه موو مانی به خودا دائه نا، که وا ده یوت: خودی ئاده میزاد له خۆ یدا خودایه کی هه له یه، وای له چاره نوو سرا وه که دوو ره له جینگای به خته وه ران نیشته جی بی،

له قهواره و شیوازیکی نه ماندا خوی ده نویستی... جهسته ی زیندو و سه ربه بی مل
 ده رده هینن، بازووه کانیاں به بی شان بهرز ده کهنه وه، وه چاویان به بی تهویلده ده روانیت
 هیزی خو شه ویستی لهیه کتریاں نزیك ده کاته وه و ده یانگاهه ئاده میزاد...
 حهیران: باسکردنی ئهم بیرو باوه ره بیغه رانه، نزیکه عگپریتته وه بۆ جارانی دوو دلیم،
 تکا له شیخم ده کم ئهم لیکۆلینه وانهم لی به دور بخات.

شیخ: (نمایشکردنی، ئهم وتانه بۆ خوۆت، ته نها له بهر ده رخستنی
 پله کانی عه قله بۆ گه یشتن به ده رککردنی گهردوون و، توژینه وه له هیژیک
 که بیجولینیت و بیبات به پیره... ئهم توژینه وه مایه وه به درێژی
 چه رخه کانی فهلسه فه، که که لینیکی گه وه ی گرتبوو له مه سه له کانی
 میتافیزیکی دا... به ئارام به... من به ره و ئامانجت ده بهم.

له پاشدا (دعو کریتس) هات ریبازی ته تومی (المذهب الذرات) ی ده دریتته پال، بروونی
 کرده وه کاتی، که ووتی: ئهم گهردوونه له ژماره یه کی ته تومی (atomes) بی کۆتایی
 پیکهاتووه، که لهیه کچوو هاوده من، هه میشه بی و بیکۆتایی، به خویان ده جولین
 له بۆشایی به کدا، جا له جولته و تیکه ل بوونیاں، شته کان پهیدا بووه و، تیکرای گهردوونی
 لی دروستبووه، به لام جوودایی سیفاتی شته کان له ئاکامی بهیه کگه یشتنی ئهم ته تومانه و
 هاوده بوونیاں و حاله تیاں له له شدا و، به جیاوازی ده رکوتیاں له چاوی بینه ردا پهیدا
 ده بیت، به هانه ی بۆ به رده و امیتی و هه میشه بی ته وه یه، چونکه بوون له نه بوونه وه ته گه
 له بۆشایدا جینگیر نه بوایه توانای جولته ی نه ده بوو، لیره دا بۆی ده رکوت، که
 له گهردووندا سنی حه قیقه تی سه ره تایی هیه، که ته مانن: گهردیله، بۆشایی، جولته.

(Les atomes, Levide, LeMouvment)

حیران: دروستبوونی جیهانی ماددی له گهردیله، شتیک نه که له عه قله وه به دور
 بی، به لام کنی ئهم گهردیلانه ی دروست کردووه و کنی ده بجولینیت؟
 شیخ: وه لامی پر سیاره که ت بۆ (دعو کرایتس) نه نو سراوه، به لکو بۆ که سانیکی تر،
 به لام بیرو که کانی ئهو دور بووه له بیر کردنه وه کی ساغ:
 کاتیک بی ی وابوو که، جووله ی گهردیله کان له ئاکامی (پووستیه کی کۆیرانه وه یه)،
 که پال ده نیت بۆ جووله و بهیه کگه یشتن، و چوونه ناویه ک و تیکه لبوون، بۆ پهیدا بوونی

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

ئەم گەردوونە لە گیانەوەر و ڕووەك و بێ گیانەكان، هەتا ڕۆح و خواوەندەكانیش
پنکھاتەى ئەم گەردیلانەن کە ئەم ھیزە کوێرانەى بەرپۆھیان دەبات.

لەدوای (دەمو کریتس)، (ئەناکساگۆرس) هات، بیروکەى پیوێستى کوێرانەى پوچەل
کەردووە و گالەى پێهات، وەك خاوەن باوەرپێكى بەرز، ووتى: (مەحالە ھێزێكى
کوێرانە بتوانیت، ئەم جوانکاری و یاسایە بخاتەو، کە ھەزدووکیان لەم
جیھانەدا ڕون و دیارن، چونکە ھێزى کوێرانە تەنھا گێژاو دەنیتەو) “
ئەوھى کەماددە ئەھاویتە جموجول، عەقڵێكى كاملى، بینای دانایە).

حەیران: ئەمە زۆر گرنگە، ئایا دەکرى (ئەناکساگۆرس) بەم ووتانەى مەبەستى بى
کە بوونى خوا بىسەلمىتى؟

شیخ: نازانم ئەى حەیران ھىدايەتى خودا، بۆ بەندەكانى لەسەر زمانى پیغەمبەرەكانى،
لەیونانیەكان و فەلسەفەكانیان دیرین ترە.

بەلكو من بە پەسەندى دەزانم کە زۆربەى فەلسەفە دێرینەكانى (میسر و ھىند و چین)
باشاوەى پیغەمبەرانى پیشینەن کە میژوو لە یادى کەردوون و، خواوەندەكانیان لەریزى
فەیلەسووفەكان دانراوە، کە لەوانەى پیغەمبەر بووبن، یا پەرەوانیان بووبن. لەووتەكانى
(ئەناکساگۆرس) وای بەدەر دەکەویت، کە دەوور و خولى باوەرپێنانى راستى داییت،
کاتیک ھەستى کرد بە ژیری و ھۆشەندى خۆى، کە یاسای بێ ھەلەى ئەم گەردوونە،
دەبیت لە لایەن عەقڵێكى دانراوە دانرابیت، ھەر لەبەر ئەم ھۆکارە، کە بەیە کەم کەس
دەژمیردریت بۆ کردنەوھى دەرگای (فەلسەفەى رۆحى) لەدانانى بیروکەى گەران
بەدوای راستى دا، ھەر ئەمەیش وای لە ئەرستۆ کرد، کە بلیت: (ئەناکساگۆرس) تەنھا
کەسێکە لەپاریزگارى کردنى كاملى ژیری بەرامبەر وورپێنەكانى،
فەیلەسووفەكانى پیش خۆى).

حەیران: سوپاس بۆ خودا، کە گەشتینە سەرەتاییەكانى فەلسەفەى بەرزى دوور
لەوورپێنە.

شیخ: گومانى تیدانىیە، کە فەلسەفە بەھەنگاوە سستەكانى بەرەو راستى دەڕوات،
ھەندى جاریش کۆمەلە گومانبارێك دەبنە کۆسپ و ئاستەنگ لە رى دا، وەك

كۆمەلەي (سوفستائىيە كان) كە نزيك بوو بەھۇي مونا قەشە گىرى، سەر سۈرپەنەر و
يىغەريان بىر كۈرەنە ۋە يەككى ساغ لە ناو بەرن.

ھەيران: گۈنېستى ۋە شەي (سفسطە) بوم، كە مەبەست لى ئى وتو و ئىرى
ھەلخەلە تىنەرە.

شىخ: بەلنى، سەفسەتە لە ۋە شەي سوفستائىيە ۋە ھاتو ۋە، (سوفستائىيە) رېنبازى
كۆمەلەنكە، كە دەستە بالا بوون لە فېر كۈرەنى خەل كە لە ھەلگېر ۋە ھەي راستىيە كان، بەھۇي
مونا قەشە گىرى درۋىنە يانە ۋە، ناو كەي لە ۋە شەي (سوفستە ۋە) ھاتو ۋە، كە لە ۋە شەي
يۈن ۋە نانىدا، ماناى ۋە شەي (مامۇستا) دە بەخشىت، لە ھەر يە شىكى پىشە سازى و زانىرىدا،
تاۋاى لىنھات ئەم ۋە شەي بە سەر ئەم مامۇستايانە دا سەپا، كە ناۋاىان دەر كۈرە بە سەفستائىيە.
عەرەيىش لە ۋە شەي (سوفستە) ۋە ۋە، (سفسطە) يان داتاشى، ئەمانە رېنبازىكى فەلسەفەي
زانراۋاىان نى يە و، ھېچ بىر ۋە ۋە رېنكىيان نى يە، ھەتا ۋە كۈ، فەلسەفەي رۈخى، پىنكىيانە ۋە
بىيەستىت، كە ۋە ۋە لە ۋە ۋە راستىدا، بەل كۈ كۆمەلەنكە مامۇستايوون لە ۋە لائىي يۈن ۋە نانىدا، لە
بارو دۈخىكى ناۋاسايدا بە دەر كە وتن، كە شەپۈلى شىك و بىيە ۋە ۋە رېنكىيان بە خاۋاكانى
داستانە كاناىان داۋىز شىيوون، لە ھەمان كاتدا، شەپۈلىكى دىمۇ كراسى دەر گاي پلە ۋە پاىيە
بۇ خەل كى كۈرە ۋە ۋە، بەھۇي چە ۋە شە كۈرەنى جەما ۋە ۋە ۋە، دانا و لىنھاتو ۋە بوون
لە فېر كۈرەنى خەل كە بۇ (ھونەرە كانى رەۋان بىزى و، خوتبە و، موجدەلە و قەسەي
نەخشىن)، شانازيان بە ۋە ۋە دە كۈرە كە لە تۈن ۋە نانىاندايە، پىشتىگىرى بىر ۋە ۋە ۋە دۈرە كەي بىكەن،
بەردە ۋە بوون لەم سەرلىشۋانانە دا، نزيك بوو رېنبازە كە يان ھۇكارىك بىت بۇ
رۈۋخاندنى بىنچىنە كانى زانين و عەقلى و، تىكدانى رەۋىشى چاك.

بە ناۋابانگىر ئىيان (بروتاگوراس) كە دانەرى ئەم بىنەمايە، كە بىنەمايە ۋە پۈچى
سوفستائىيە كانى تيا دە بىنرەتە ۋە، بە ۋە ۋە بە ناۋابانگەي كە دەلئىت: (ئادەمىزاد پىۋەرى
ھەم ۋە شىكە)؛ زانا و فەلەسوفە كان ۋە ۋە دىيىن كە راستىيە كان بەھۇي عەقلى ۋە دەر ك
دە كۈرەنە كە بە ھەست؛ چونكە (ھەست) ھەلخەلە تىنەرە، لەم ما ۋە يە دا (بروتاگوراس)
پەيدا بوو، ئىنكارى زانستى دە كۈرە بەھۇي ئەقلى ۋە، باۋەرى ۋە بوو كە ھەست تەنھا
سەرچاۋە ۋە كە بۇ زانين.

ئە كاتىكدا، بەھۇي جياۋازى قەۋارە و تەمەن ۋە خەل كە جياۋازن لە ھەستا، لە بەر ئەم
مەھالە دەر كۈرەنى راستىيە كان، ھەر كە سىك شىكى دەر كۈرەدايە، بە راستىيان دەژمارد،

راکردن به ره و شیخ مهوزون

هیچ شتیك نه بوو كه ناوی هه له بیست، چونكه لای وابوو هه موو رایه کی دهر ککه و هه ستدار راسته...

عهره ب، ئه و بیر و باوه ره ی که ده لیت (ئاده میزاد پیوه ری هه موو شتیكه) ناونا (عندی) واته باوه ره یانی تاکه که سیك به و رایانه ی که هه یه تی.

پاشان (گورگیاس) ی سوفستائی بیرۆ که کانی به دهر که و ت، سوفستائی گه یانده ئه و په ری بیقه ری و وورینه و به ره لایی، کاتیک به یه ک که په ت ئینکاری بوونی هه موو شتیکی کرد، لای وابوو مه حاله زانین و تیگه یشتن و یه کتر ناسین له نیوان خه لکدا، ئه ی حه یران، ئه یینیت ئه م وورینه نه زور له وه نرمتر و لاوازتره، که به کونه توژینه وه و باسه کانی فه لسه فه وه، ته نها ئه و چا که یه ی هه بوو که زه مینه خوشکهر بوو، بۆ په یدا بوونی (سو کرات: سو قرات)...

حه یران: چۆن، ئه م وورینه نه سو کراتی دانای خسته وه؟

شیخ: سو کرات، خۆی دامه زرینه ر و دانه ری به ما کانی (فه لسه فه ی زانین) (فه لسه المعرفه) بوه، که تا ئیستاش له گه ل جیاوازی ره وه کانی مونا قه شه گیری دهر باره ی، له ۲۰۰ سال له مه و پینش به سه ر هه موو عه قلیکی ساغ و راست زاله. هه موو ئاما ئنجیکی (سو کرات) له فه لسه فه دا ئه وه بوو، که ره ره ی زانین له سه ر بناغه ی عه قل داپرێژیت و پایه کانی (ره وشت به رزی) به چه سپینیت له دل و دهر وونی خه لکدا، له سه ر بناغه ی ئه و راستیه ی که ییگومانه.

ئه م فه یله سه فیه په رۆزه کاتیک ده ییینی که ره وشتی به رزی خه لکانی هاوزه مان و هاوده می به ره و رووخان و نه مان ده چیت له به رده م فره و فیلێ سوفستایه کان، که ئینکاری عه قل و، حه ق و، راستیه کان و، ره وشت به رزیان ده کرد، به وه ی که و ره ره وه کانی زانینیان ده گه رانه وه بۆ هه ست، سو کرات خوازیار بوو ره ره وه کانی زانین به گه رینه وه بۆ عه قل و، مه ردوم به گشتی و به بی جیاوازی له سه ر ئه حکامه کانی عه قل به ندن.

تا به مه بگاته دانانی سنوریک و پیناسیه کی چاک بۆ ره وشتی به رز (الفضيلة).

دوای سو کرات، ئه فلا تونی به ناوبانگی قوتایی (سو کرات) په یدا بوو، پشتگیری (تیۆری زانین: نظریه المعرفة) ی کرد، که مامۆستا که ی داپرێشتبوو، زیاتر چه سپانی، به لام

تىناگەين بۇچى ئەم زانىنانەي لەسەر بىنەماي (غونەيى: المثل)، دانا؟ مەبەستى چىيە لە
(غونەيى: المثل)؟

دەلىت: مانا گىشتىيە كان ناتوانىت بەھەست دەرك بىكرىت، بەلكو بەھۇي عەقلەو
دەرك دەكرىن؟ بۇ غونە جوانى و ناشىرىنى دوومانان كە، لەزۇر شتى جۇراو جۇر و
جياواز لەروخسار و شىوازياندا، دەر كيان پىدە كەين. بەلام كى پىمانى ناسان كە
ھەندىك لەم شتە ھاوبەشە لە جوانى دا، ھەندىكى تريان ھاوبەشە لە ناشىرىنىدا،
بەھەست دەركى ئەم ھاوبەشە مان نە كر دوو بەلكو بەھەقلمان، ئەو عەقلەي كە بەراورد
دەكات لەنىوان شتە ھاوبەشە كانى جوانى، ئەو كاتە عەقل بەرجەستەي جوانى دەكات،
بەلام بۇ ئەوھى عەقلمان لەتوانايدا بىت ئەم بەرەنگارى و بەراوردىيە پىويستە
بىر و كىيە كى رەسەنى پىشىنەي ھەيىت لەسەر جوانى و ناشىرىنى. ھەتا ئەگەر ووتمان ئەم
بىر و كىيە لەدەھىنەرى عەقلمانە، دەيىت بگەرىنەو بۇ سەفسەتايەتى پىشو، كەپىوھرى
راستىە كان بەپىوھرى: تاكە كەسى پروت دەپىوت، كەواتە پىويستە لەسەرمان بلىين ئەم
مانا گىشتىانە، بوونىكى راستەقىنەيان ھەيە لەپشت عەقلمانەو، ھەر ئەمانەيە كە
(ئەفلاتون) بە (غونەيى: المثل) lesidees ناويان دەبا.

ھەر وھار ووتى: خودى خۇمان پىش جىگىر بوونى لەناو جەستەدا، لەجىھانى
غونەيى (المثل) دەژيا، لەپاش جىگىر بوونى لەجەستەدا، جىھانى غونەيى (المثل) لەبىر
كر، لەبىر چوونەوھە كى كەم بەچەشنىك، كە چاوى ئەكەوت بەمانا گىشتىە كانى جوانى
و ناشىرىنى غونەيى دىتەوھە ياد، بەھۇي بەراورد كىردنەو، جوانى و (ناشىرىنى) شت
دەرك دەكات، ھەر وھار بەھەمان شىو بۇ ھەموو مانا گىشتىە كانى (رەووش بەرزى) و
يە كسانى و چاكە كىردن..... وھتد.

زانست ياد كىردنەوھى (غونەيى: المثل)ە، نەزانىش لەبىر كىردىتى، ئەزمونە كانى
ژيانى ئەم دونىايە برىتىيە لە رىنگايەك بۇ بەناگاھاتنەوھى عەقل بۇ ئەو زانىنانەي كەلەوھ و
پىش لەجىھانى (غونەيى) فىر بوو.

خەيران: گەرەم ئەم غونەيىيە چىن و راستىە كانيان چىيە؟

شىخ: ناحەقت نىە سەرسام بى، پىش تۇ ئەرستۇش سەرسورماو بوو؛ ئەفلاتون ئەم
غونەيىيەي بە چەندەھا وەسەف پىناسە كر دوو بەچەشنىك كە نە تىي دەگەي،
نە گونجاویشە، جگە لەو وەسەفانەي كە پەيوەستە بو كارانەي كە لەزانستە كانى خودايە.

راکردن بهره و شیخ مهوزون

ئەى حەيران من ئەمە پەسەند دەكەم، كە دەربارەى غوونەبى دەلەت، غوونەبى ماددى نىيە، بەلكو چەند مانايە كى رووتە، توخمە كانى بوونى لەخودى خۆيداىە، ئەك لەشتىك ئەدەرەوەى ئەو بىت، ھەرخۆى بناغەى ھەمووشتىكە، پشت بەھىچ شتىكەوہ نابەستى بەلكو شتى تر پشتى پى دەبەستى، ھەمىشەبى و نەگۆر و ھەتاھەتايىيە و جىگىر و تەواوہ، پابەند نىيە بەكات و شوینەوہ.

ئەى حەيران، لەم وەسفانەوہ تىناگەيت كەئەفلاتون ئەيەوێت ئەو باسانە بەدەربخات كە پەيوەستە بە زانىینە كانى خوداوہ؟

حەيران: ئايا ئەفلاتون باوہرى بەبوونى خودا ھەبووہ؟
شىخ: (ئەفلاتون) يەكەم فەيلەسوفە كە باوہرى بەخودا ھىناوہ و، وتوويەتى: ھەرخودا دروستكەرى جىھانە سەرپەرشتىارى كارە كانىيەتى، بۆ ئەمەش چەندەھا بەلگەش دەھىنیتەوہ گرنگترینيان بەلگەى نيزامە كە ئەلەت: ئەم جىھانە، نیشانەيەكە بۆ ئەوپەرى جوانى و ياسايى دا، مەحالە لەناكامى ھۆكارى پرىكەوتن بىت، بەلكو عاقلێك دروستىكردوہ، تەواوہ، خىرمەندە، ھەمووشتىكى بەمەبەست و دانايى پرىكخستووہ.

كاتىك ئەفلاتون ئەيەوێت ئەندىشە و چۆنىتى وەسفى خودا بكات لەدروستكردنى ئەم جىھانەدا، گرىيەك دەبىتە كۆسپ لەعەقلىدا، وەك چۆن عەقلى ھەموومان بەگشتى بىبەش نىيە لەم گرىيە، ئەو كات ناتوانىت تىروانىنى دروستكراوہ كان. لەنەبوون بكات و، دەلەت ھەموو شتىك پىكەتەى (ماددە) (matiere) و (وینە: صورة) forme، ھەر ئەم وینەيە كەوا لەمادە دەكات بىتە شتىكى ديارىكراو. ئەمەش لەكارىگەرى غوونەبى (المثل) كەوتۆتەوہ كەسيفەت و شىوازيكى تايەتى ئەداتى.

جاشت پىش ئەوہى وینەى غوونەبى خۆى وەرگرت، ماددە بووہ، كە نەسيفەتى ھەبووہ و نەشىواز، لەپاشدا لەسەر غوونەى خۆى دروست بووہ، حەقيقەتى بوونى بەرجەستە كرد پاش ئەوہى كەنەبوو بوو، ئەوہى كە سيفەتى غوونە كەى پىدەبەخشىت و لەنەبوو نەوہ دەھىنیتە كايەوہ، ھەر خودايە.

حەيران: من تىناگەم چۆن ماددە پىش ئەوہى وینە وەرگرت نەبوو بووہ؟
شىخ: نەتۆتىدە گەيت و نەمنىش، ھەروەھا ئەفلاتون خوشى بەو عەقلە ساغە و تەواو بەرزوہ، تىناگات كەچۆن (شت) لەيەك ساتدا ماددە و نەبوو دەبىت.

بەلام ئەم عەقلە گەرە راپىنچە كرى، وەك ھەموو عقلنىكى گەرە چۆن راپىنچە كرىت بۆ چەسپاندنى ئەم ووتانە بەھۇى نەتوانامانەۋە لە ئەندىشە كەردنى دروست بوۋە كان لەنە بوونى پروت، كە لە (غونە ھىنانەۋە) ھەلخە ئەتەنەرەۋە كە بالى كىشاۋە بەسەر ھۆشماندا دەستمانكە وتوۋە، واراھاتوۋە كە ئەندىشەى دروستكراۋ بىكات لەنە بوو: ئەوان شتە كان دەيىن كەلە وىنەيە كەۋە دەگۆرىت بۆ وىنەيە كى تر، واپاۋە پەدە كەن كە ئەم وىنانەى كەلە گۆرەن كەوتوۋ نەتەۋە، وىنەيە كى دروستكراۋى نوين.

موجادەلەى عەقلى (الجدل العقلي) رايان دە كىشى بۆ ئەندىشە كەردنى (ماددە كۆنە كان) بەينى وىنە، سەرسام دەين لە ۋەسەف كەردنى ماھىيەتى ئەم ماددەيەى، كە بىن فورمە و، دەلەين ئەم ماددەيە بىن سىفات و شىۋاز و رەنگ و بۆن و چىز و قەۋارەيە چۈنكە ھەموو ئەم ۋەسەفانە لە وىنەۋە بەرجەستە دەيىت. كىشە تۆزىنەۋە كانيان دەيانگەيە نىتە ئەۋەى، كە بلىن ماددە لە نەبوۋ نەۋەيە، ئىنجا عەقلىيان لەتوانايدا نىيە و ئەندىشەى دروستكەردنى جىھان بىكات لەنەبوۋ نەۋە، دەلەين: خودا بىن سىفات و بىن شىۋازى دۆزىۋە، ھەرۋەھا بىنى غونەيەى (المثل) پروتە، جا ماددەى لەسەر وىنەى غونەيەى پىكەيىن، واتە وىنەى دا بەماددە و، بوۋە شتىكى ديارىكراۋ، بەۋوتە كانيان ئەتگەيەننە ئەم باۋەرەى كە بلىن، خودا ئەم جىھانەى لەم ماددەيە دروستكەردە، كە لەنەبوۋ نەۋە پەيداي كەردە و، ئەم وىنانەى پىنەخشىن كەلەزانىستى ئەزەلى خۇيدا ھەيە، بىنجگە لەم بىرۆ كەيە ھەموو بىرورايە كى تر ناپەسەند و نارەۋايە، ھەر چۆنىك بىست (ئەفلاتون) باۋەرى بەبوۋنى خودا ھەبوۋە، دەر كى كەردە كە ھەر خودا خۇى دروستكەر و بەرنەۋەبەرى كاروبارى ئەم گەردوۋنەيە، بەتوانا و دانايى خۇى، بەلام كاتىك وىستى خۇى بەۋاۋىزىتە نەيىنى دروست بوۋن توشى سائە و خلىسكان بوۋ، ھەرۋەك چۆن (ئەرستو) قوتايىشى دوۋ چارى بۆۋە، كە بەپىشەۋاي ھەموو فەيلەسوفە كانى، كە لەبوۋنى خودا يان كۆلىۋەتەۋە دەژمىررى.

ھىيران: مەن ئەزاتم كە (ئەرستو) پىشەۋاي ھەموو فەيلەسوفە سەرەتايىيە كانەۋە ھەر خۇشى دانەرى زانىستى (لۆژىكە: المنطق) بەجۆرىك كە نازناۋى مامۇستاي يە كەميان پىنەخشىۋە، چۆن دوۋ چارى ھەلەدەيىتەۋە؟

شىخ: بەللى راستە كە ئەرستو گەرەتەرىن فەيلەسوفى سەرەتايىيە كان بوۋە كەلەدۆزىنەۋەى بوۋنى خودا كۆلىۋىتەۋە، يەكىك بوۋە لەۋانەى كەباۋەريان بەبوۋنى

راکردن بهره و شیخ مهوزون

خودا هه بووه، به لام کاتیک ویستی بکۆلێتهوه له نهێنیه کانی دروستکردنی ئەم گەردوونه دوو چاری ههلهبوو وه ئەوانی دیکه که دوو چاری ههله هاتن، گەر گوئیستی بیرو که کانی بین سهبارهت به (زانست) (المعرفه)، سهرت سور ئەمینی که چۆن ئەم عهقله بهرزه، دانایه دوو چاری ئەو هه لانه بۆتهوه، کاتیک که ده لیت: دهرک کردنی ههستی (الادراك الحسی) یه کهم ههنگاوه که بیر کردنهوه ئەینیت بهره و زانین.

گەر کۆمه لیک له دهرک کردنه که مایه تیه ههستیه کان له میشلک کۆینهوه بیره وه ریه کان پارێز گاریان لی بکه ن ئەو بهر کردنهوه ده چینه قۆناغی دوو مهیدا له ئەزومووندا (التجربه) که پابهنده به بهراورد کردنی شته کان، وه زانیسی په یوه ندیی یه کان و هۆکان و هۆکاره کانی، پاشان بیر کردنهوه ده چینه قۆناغی سینه می که بریتیه له (بیر کردنهوه ی بیرو که می: التأمل النظري) بۆ گه یشتن به تۆزینه وه و وه گرتن و وه پێگای خۆرسکی که عهقل پابه ندیتی له م قۆناغه دا له دهرک کردنی ههستی بۆ ئەزومون پاشان بۆ بهراورد کردن و بیر کردنهوه و هۆکار. پێوه و تۆزینه وه ی وه گرتن و فهرمان دهر کردن، که ئەمانه هه مووی به گشتی له لۆژیکه کانی (منطق) ئهرستۆ داده نری، که ئهرستۆ بنه ما کانی له سهر دارشت و کردی به زانستی، که شایسته ی ئەوه بوو له میژووی فله سه فهدا به مامۆستای یه که م ناوبریت، به لام ئەم مامۆستایه که مه، خاوه نی ئەم لۆژیکه (المنطق) پوخته بی گهر ده یه، کاتی ویستی بکۆلێتهوه له پێکهاتنی گهردوون له بیرو که ی ماده دا که وته هه له وه، که عه قلمان ده سه مۆیه تی، که به پێوه ری غوونه یی هه لئه لاتاوه که مرؤف له سه ری راهاتوو و بهر جهسته ی کرد، به به کاره یانی شته ماددیه کانی ژیان.

ره حه مت بوو لای ئەندیشه کردنی پێکهاتنی ماده له نه بوو، باوه ری وای هینا که ماده دیرین ترین شته پاشان عه قلی ژیری پالپیه و نا که باوه ر به یینیت که واهه ر گیز ناییت ماده له شتیکی تایبه تیه وه پهیدا بوو ییت، چونکه بی وینه یه له بهر فیه وه سه رسام بوو له پێناسه کردنی، تا گه یشته ئەو ئەنجامه ی که بلیت ماده به بریتی یه له نه بوون.

حه یران: عه قلم، نایبریت، ئە ی گه وره م بۆمی پروو بکه ره وه چۆن ماده به بریتی یه له توانای پێکه وه لکان.

شیخ: تۆ لیو راویت، ئیستا بیرو رای ئەوت به وته یه کی کورت و ساکار بۆ ئاشکرا ده که م.

(ھنرى بر گسۇنى) فەيلەسوفى ھاۋچەر خان ئەلئىت: (بەشئىك لەعەقلىمان دروستبۇو ھە بۇ بە كارھىننى دەرك كىردن بەجەستە ماددىيە كان، لەم چوار دەورە ماددىيەدا زۇربەى ئەندىشە كانى بەدەست ھىنا) ئەمە راستە ھەربۇيە ژىرتىن عەقلى ناتوانىت لىنى دەربازىيىت، تاعەقلى ئەرستوش، كاتى وىستى تۆزىنە ۋە لەسەر پىكھىننى گەردون بىكات، بەۋىنەى ئەو لىكىدانانەۋەى كەلىكىدانەۋەى ئامرازىك دەيكات كە مەۋىف بەدەستى خۇى دروستى كىردىت لەماددەيە كى تاييەتى لەسەر شىۋازىكى تاييەتى ۋ بۇ مەبەستىكى تاييەتى.... ھەروەھا ئەلئىت: ھەموو شئىك پىكىدىت بە كارىگەرى چوار ھۇ، ھۇى ماددىي (الەلە المادىة) (La cause materiell) ئەو ماددەيە كەشتى لى دروست دەيىت.

ھۇى وىنەيى (الەلە الصورىة) (La caus for maned) شىۋازىكى تاييەتى ئەدات بەمادە.

ھۇى كارىگەر (الەلە الفاعلە) (La cause eff icient) ئەو ھۇيەيە كەشت پىكىدەھىنىت ۋ شىۋاز ۋ وىنەى پىدەبەخشىت. ھۇى مەبەستى (الەلە الغائىة) (Lacaus finele) ئەو مەبەستەيە كەبەھۇيەۋە، ھۇى كارىگەر ھەلدەسنىت بەدروستكىردنى شت لەسەر ئەو شىۋازە.

بۇ ئىمۇنە (ھۇى ماددىي) لە جىنۇوستىكىدا، دارە كەيەتى ۋ (ھۇى وىنەيى) تىيادا، ئەو وىنەيەيە كەلەدارە كە تاشراۋە، خىستۇتە قالىبى جىنۇوستىكى نەك شىۋەى خوانىك، (ھۇى كارىگەرى) دارتاشە كەيە كە جىنۇوستە كەى دروستكىردوۋە (ھۇى مەبەستى) نۇوستن ۋ ھەۋانەۋەيە، ئەرستۇ ھەستەبەتىكەلىكىردنى ھۇكانى (ۋىنە ۋ مەبەست ۋ كارىگەرى) كۆكىردنەۋەيان لەيەك ھۇدا كە ناۋى ناۋىنە (الصورة) ۋ ووتى: ھۇى وىنەيى كە ماھىيەتى شتە ۋ جىگىر بوۋە لەخودى (ھۇ مەبەستىدا) ۋ لىشەۋە ھەلقولادە، شت كاتىك ئامانجە كانى بەدەسلىت كەۋىنە كەى لەخۇگرتىيىت، واتە بەپىنى ھۇ مەبەستەيە كەيەك بن، ۋەك باسكرا كەھەردوۋ كىيان لەھۇ كارىگەرەۋە كەوتوۋنەتەۋە، چۈنكە ھۇ كارىگەر لەمەبەست ۋ وىنەدا بەدەردە كەۋىت، ناتوانىت جىنۇوستن دروست بىكىرىت بەپى پىشكەۋتى مەبەست دروستكىردنى ۋ ھەروەھا مەبەست تاشكرا ناپىت، لەتوانا (القوۋە) بۇ كار (الفعل) پاش دروستكىردنى جىنۇوستە كەۋە بەخشىنى وىنەيەكى تاييەتى پىنى ۋ. كارىگەرى كەدارتاشە كەيە بە كارىگەرى كارە كە نەبوۋ بەپى دروست نەكىردنى جىنۇوستە كە، بەلام پىش ئەۋە دارتاشە كە كارىگەرە بەتوانا. دواى بايەخ دانى

راکردن بهره و شیخ مهوزون

بهو سی هویه، وینهی، مه بهستی کاریگر له (وینه دا) تهنه (هۆی ماددی) مایه وه که ماددهیه، یا.... هه بیوولایه .

حهیران: واده زاتم ئه رستۆ رینازیکێ به سهندی گرتیت له شیکردنه وهی پیکهاتنی شته جورا و جۆره کانی ئهم گهردونه، بهلام نموونهی جینووستن و دارتاش ناگوئجیت له گه ل کیشهی پیکهاتنی ئهم گهردونه چونکه داری جینووسته که له بووندا ههیه، نهک دارتاش دروستی کردیت، بهلکو ئهو تهنه وینهی جینووسته که ی له سه ر کیشاوه بهلام کێ ئهم داری دروست کردوه؟ بهلکو کێ ماددهی بهرتهی دروست کردوو هینایه کایه وه، ئهم وینهیه کێ به هیولای به خشی.

شیخ: ئه رستۆ مه بهستی ئهو مادده هیولایه نی به که ئیمه تیگه یشتووین، چونکه ووشه ی مادده به لایه نی که مه وه له لای ئیمه شیوازوو قهواره کیشی ههیه، بهلام له لای ئه رستۆ هیولا رووته له هه موو سیفاتیک و، سیفات وهرنا گرتیت به بی وهر گرتی وینه که ی، پیش وهر گرتی سیفات شتیک نه بوو که بتوانیت پیناسه بکرتیت و سنوری بۆ دابنریت، واته هیولا له لای ئه رستۆ شتیک بووه له توانادا (Enpuiss ahce) بهلام پاش وهر گرتی وینه ده یته شتیکێ تایبه تی له کاردا (Enacte): که واته هیولا له لای ئه رستۆ بریتیه له توانای پیکه وه لکان و هه ر ئه مه ش بوو وای لیکردم که بلییم ئهو مادده یه ی که ئه رستۆ باسی ده کات بریتی به له نه بوون.

حهیران: بهلام گه وهرم ئه مه شتیکێ روون و ئاشکرانی به؟

شیخ: به لێ نه رو نه و نه ئاشکرایه، ته نه انت ئه رستۆش ده رک به وه ئه کات، هه ر له بهر ئه وه یه که ئه یبیین، بهرتهی گهردوون دابهش ئه کات بۆ (مادده و وینه)، وتی: بوونی وینه به بی مادده ئه ندیشه نا کرتیت و ههروه ها بوونی مادده به بی وینه ئه ندیشه نا کرتیت. که واته وینه ناتوانیت به بی ماده به ده ر که ویت و، مادهش ناتوانیت بی وینه به ده ر که ویت و، ئهم جودایی به ی که باسی ئه که ی تهنه له میشکدا ههیه، ئه مه ش کورته ی بنه ماکانی فله سه فه

١ (هه بیولا) به بوچونی شاره زایانی ئهم بواره شتیکه قایلی گشت (وینه کان) و به ته نه ا تایه ت نه کراوه بو وینه یه کی دیاریکراو نه کینی (کشف اللغات) دا هاتوو که (هه بیولا) له لایه ن سۆفیه کان واته وینه ی ناوه کانی خوا، له لایه ن وته یژ ده کان (متکلمون) واتای شته راسته قینه کان (حقائق الاشیاء) ده گه یه نی و له لایه ن حه کیمه کانش به مانای ماهیه تی شته کان (ماهیه الاشیاء) هاتوو. سه رچاوه: کشف اصطلاحات الفنون، بهرگی چواره م. - لیکۆته ر -

میتا فیزیکیه که به تنی که ئه لیت گهر دون دیرینه وه له ماده وه وینه و جوله و بزوتنه ره که ی پیکهاتووه.

حهیران: که واته، ئه و بزوتنه ره کئییه، که وینه و جوله ی بهم گهر دونه به خشیوه؟
 شیخ: ئه رستو ئه لیت، ئه وه، خودایه، هه ر خوی هوی وینه و مه به ست و بزوتنه ره.
 حهیران: که واته خودا هوی وینه و مه به ست و بزوتنه ره که واته، هه ر خوی به خشینه ری وینه یه بۆ هیولا که ته نها بریتیه له (توانایی بۆ پیکه وه لکانن) به گویره ی باوه ری ئه رستو، له ئا کامدا خودا خوی دروستکری ئه م گهر دونه یه به ماده وه وینه یه وه، ئیتر چون گهر دون کۆنه به ماده وه وینه و جوله که یه وه.

شیخ: ئه رستو ئه یه ویت خوی دهر باز بکات له کیشه ی ئه م (کۆنایه یه) (قدم) و، ئه لیت ئه م جیهانه یه که م نی یه له چهر خدا (زمن) به لکو خودا پیش گهر دونه، هه ر وه کو چون پیشه کی پیش ئا کامه و، په یوه ندی خودا به گهر دونه وه په یوه ندی هونی یه به هۆ کاره وه، تا... بلین چهرخ دهستی تایه تی هیه تیایدا به لکو په یوه ندی یه کی لۆژیکیه (منطقیه)، خودا بوونی به خشیوه بهم گهر دونه، هه ر وه ک چون پیشه کی بوونی ئا کام ده به خشین و پیشخستی پیشه کی له ئا کام، له بیرو باوه ردایه نه ک له چهر خدا.

ئه وه ی پالی پیه نا که باوه ر به یئیت به کۆتیتی گهر دون له باوه ر بوئیتی به کۆنیتی جوله و ئه لیت: یه که مین هوی جوله، خودایه، چه سپاره و هه مان توانای ئه زه لی هیه، گهر، گریمان کاتیکمان کرد جوله ی تیانه ییت و اینویست ئه کات که هه ر گیز جوله نه ییت، گهر بلین جوله په یدا بووه، پاش ئه وه ی که نه بوو بووه، واته راستیه کی به دی هیناوه، که جوله پیویسته، که واته جوله نه ری یه که م چه سپاره، هه مان توانای هیه و ئه ندیشه ی په سه ند کراویک ئا کریت که جوله ی په سه ند بکات.

ئه م هه لیه له به لگه هینانه وه که وتۆته وه، له هه لۆیستمان بۆ سیفاتی (توانایی) (القدره) و له یاد کردنی سیفاتی (ویست) (الاراده)، ئه و هه لیه که زۆر خه لکی هه لخه له تان.
 ئیمامی غه زالی به وه لامینکی بره نده یی ئه م بیرو که یه ی پووچه ل کردۆته وه که ئه لیت: ئه م گهر دونه پیکهاته ی ویستیکی کۆنه که بوونی پیویست بوو له و کاته ی که په یدا بوو

۱ ئیمامی غه زالی ره حه تنی خوی لیبیت له کۆتایی ژبانیدا که وته گیزاوی سه ر سویمان له باه
 فه لسه فیه کان و زانستی (که لام) دا، له پاشان پشی له م ریاز و ریچکۆلانه کرد به ره و سونه ت و
 فرموده کانی پیغه مبه ر ﷺ هات کاتیک کۆچی دوا یی کرد، سه حیحی ئیمامی بوخاری له سه ر سنگ
 دانا بوو. سه رچاوه (تهدیب شرح العقیده الطحاویه).
 - لیکۆله ر -

راکردن به ره و شیخ مهوزون

و، نه بوون به رده وام بوو بؤ ئمو مبه سته ی که به رده وام بوو بؤ ی و، کۆنیتی هؤ ناکه ویته دوی کۆنیتی هؤ کار (المعلول)، مه گهر هؤ کار له خوودی خۆیدا له هۆیه که وه پهیدا بوویه کی پیوستی لئ دروست بیئت.

پهیدا بووه که پیوست ناییت، تاهو و هؤ کاری گونجا و نه بن، و له نیوان خودا و گهردون (گۆرپا و) یه ک بوون نی یه، تا گهردونیک پیوستی لئ بکه ویته وه، که واته و تنی کۆنیتی جووله پیوست ناکات، وه ک بیرۆ که کانی ئهرستۆ، چونکه عه قل به پیوستی نازانیت و، پیوست به ووتنی نوێکردنه و ی په سه ند ناکات، وه ک بؤ چوونه کانی ئهرستۆ، چونکه وسته کانی کۆن کاتی جووله یان ده ست نیشانکردوه

حهیران: ئهم شیکردنه وانه له و په ڕی پروونیدان، چۆن مامۆستای یه که م له یادی کردوون؟

شیخ: جارێکی تر دوو پاتی ده که مه وه ئهم هه له بیر و باوه ڕی یه سه ره تایی یانه ی که ئهم هه موو هه له و فره مانانه ی لیکه و تۆته وه، نه توانایه له عه قلماندا بؤ ئه ندیشه کردنی پهیدا بوون له نه بوون، هؤی دوو دلتی له ده رک کردنی مانای چه رخ و راستیه کانی و، نه دیار بوونی نه ئینی یه کانی له (ماوه ی وازه ئینی) پیش دروست بوون و، له و ته کانی (ئیمامی عه زالی و ئین طوفه یل و عه مانوئیل کانت) دا وه لامی راست بؤ هه مووی گوئیست ده بیئت.

گهر، به رده وام بیئت له خوێندنه و ی هه موو و ته کانی ئهرستۆ ده بیئت ئهم پیاوه له گه ل گه وه یی عه قل و فراوانی زانسته کانی که و تۆته گێژاو و تیکه ل کردن و خه یالی چه ر و دوور له راستیه کان، کاتی هه ولی دا به عه قل ده رکی نه ئینی پینکه اته وه کان بکات. هه روه ها که و ته هه له زانستی یه جۆراو جۆره کانه وه له به ره ئوه له پله ی پیرۆزه کان و بن هه له کانی مه ژمیره، وه ک ئین رو شدی خو شه ویستی که له و پله یی دا نابوو. ئهم نمونه ی گو ییست به که نه ئیئت له رسته یه کدا که لینی ده گێژ نه وه: خودا جو له ی گه ردوون به جو له ی پالپیه نه ر ناکات، چونکه ئهمه وای پیوست ده کات که جو له یه کی سنو ردار له خۆ بگریت.

به لام جیهان به ره و مبه سته که ی را ده کیشیت، وه ک چۆن ئیمه به ره و چاکه و جوانی را ده کیشترین به بنی کارێک له هه ردو و کیانه وه، له لایه کی تر دا ئه لیت، خودا گه ردونی جولان به جو له باز نه ییه که ی، له پاشدا وازی له ئه ئینا به ده وری خۆیدا بسو ریت و، نازانم سه باره ت به خودا وه ئه و جیا وازی یه چی یه له نیوان جو له ی پالپیه نه ر و جو له ی باز نه یی

و، ئەلئیت ئەم جولە باز نەیی یە ئەو هەژو سوپا ئاندنەو هەژو بە دەوری زەویدا... و هەژو بە دەره کەوتنی بوون و تێکدانه (الکون والفساد) لە گەردووندا.

لە کاتی گۆڕینی توحە کان و تێکەل بوونیان، جەستە ی لێ دە کەوتنەو، گەشە دەکان لە پاشان لەناو دەچن، بە لێک کار کردنی دوو هەژە کاریگەرە، کە گەرمی و ساردییە، دوو هەژە کار لێکراوە کە تەری و ووشکی یە، ئەلئیت زەوی وەستاوە، چەقی هەموو گەردوونە، دەر بارە ی خودا ئەلئیت: خودا تەنها ئاگای لە خۆیەتی، ئاگای لە غەیری خۆی نی یە دە ناسەر بۆ ئەو دە کێشێ کە ئاگای لە شتێکە کە گەلێ کە مەترە لە زاتی خۆی و، هەروەها چەندە ها بربار و ووتە ی پووجەلی تر، کە پێنجە وانە ی ووتە کانی پێشوویەتی کە دەلێ خۆی هەژو کاریگەری و بزوینەرە و، پێنجە وانە ی زانست و عەقل و ئەو لۆژیکە یە کە مامۆستای یە کەم داینا، هەر لە بەر ئەو وای بە راست ئەزام ئەو یاسایانە ی کە لەو ئە گێر نەو هەمووی راست نەبێت.

گەرنەگ لەو دەایە ئەرستۆ ئێنکاری بوونی خودای نە کردو، بە لێکو سوور بوو لە سەری، بە لام کاتی ویستی باسی سیفاتی خودا و چۆنیتی دروست بوونی بکات، عەقڵی تووشی ماندبوون بو، وەک چۆن ئەوانە ی و تەکان و شیکردنەو کانی ئەرستۆیان باسکرد دوو چاری ئەو ماندوو بوونە بوون.

لە پاشدا لە بیرۆکە ی بوونی میتافیزیکی تووشی نوشوستی ماددی دەبێت لە لایەن رواقیە کان و ئە بقوریری یە کان، کە بوو هەژو پەیدا بوونی (گو مانداران= الشکاک) تا هاتنی (فەلسەفە ی ئە فلاتونی نوێ) کە تاکیدی لە سەر بوونی خودایە کی دروستکەر ئە کات.

١ هەر شتێک کە لە ناو ئەو گەردوونە دا هەبە بە گشتی لە مرؤف و ئاژەل و گژ و گیا و دار و بەرد... هتد، هەرچی بوو و دەبێت و روودەدات تیا یاندا تەنانت چریکە بەک یان جولە بەک بێت ئەو خۆی پەرە دەر دگار بێ یی عاڵە و دەیزانیە هیچ شتێکی لێ ون نایێت هەروە کو فەرموویەتی: (وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَ يَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ مَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَ لَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَ لَا رَطْبٌ وَ لَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ) الانعام: ٥٩، واتە خۆ زانستی غەیب و پەنهانی لە لایە هیچ کەسێک نایزانێ تەنها ئەو نەبێت، هەرچی هەبە لە ناو دەشت و دەریا کاندە یزانی هەر گەلای دارێک بوەری بێ یی ئاگادارە و هەر دانەوێڵە بەک کە لە ناو تاریکە کانی زەوی دا هەبە و هەر تەری و وشکانیە کە هەبێت ئەو لە (اللوح المحفوظ) و علمی خوادا هەبە.. ئەم ئایە تە پێرۆ دە ناو پەری گەورە بێ و توانا و دەستەلات و پاکێ و بێ گەردی و زانیی و کار بە جێ نیی خوا دەر دەرە کەوی. - لێکۆتەر -

راکردن بهر و شیخ مهوزون

که نه‌مەش دوو پاتی خولی یە کەم ئە کاتەوێ که بە ماددە دەستی پێکرد، لەسەر زمانی فەیلە سووفە سەرەتایی یە کان، پاشان سەفسەتە بە گومانە پووچەڵە کانیەو هاتنە ناوەندەو، باوەر هێنان بە بوونی خودای دروستکەری گەردون بە زمان حالی فەیلە سووفە ناوەندە کان: (سوکرات، ئەفلاتون، ئەرسطۆ) کۆتایی هات.

حهیران: رەواقیە کان و ئەببقوری یە کان چی ئەلێن؟

شیخ: سەبارەت بە رەواقیە کان، لە بیرۆکە ی زانست (المعرفة) دە گەرێتەوێ بۆ بیرۆکە ی (گومان) لە توانایی عەقل لە جیا کردنەوێ راستی و چەوتی، که ئەلێن زانست لە شتە هەستدارە کانهو ئە کەوێتەوێ و، بە هۆی هەستەوێ پێمان ئە گات، (دەرك کراوە گشتی یە کان) بریتین لەو بیرو پرایانە ی که عەقل پێکی هیناوە، ئەو شتانی که لە ژیان وەر یگر توه لە هەستە کەمایەتیە کان، لە بەر ئەوێ دروست نی یە وە ک پێو رێک وەر یگر ی بۆ جیا کردنەوێ راستی لە چەوتی.

کورته ی توژێنەوێ کان یان بەو وتیە کۆتایی دیت که ئەلێت: راستیە کان لە رینگای (هەستەوێ) پێدەزانرێن شتی راست هەستیکی بە هیزمان لا دروست دە کات، هیچ رینگایە ک نی یە بۆ ئینکاری کردنی.

بەلام لە دروست بوونی گەردوندا، دەبینی رەواقیە کان باوەر دارن بە خودا و لە هەمان کاتیشدا بێ باوەر ن پێی. کاتی که ئەلێن: ماددە تەنها لە بووندا هەیە و، هەموو بوونێک لە دوو توخم پێکھاتوو: (کارلینکراو) (منفعل) (Passif) بێ جوولە یە. و (کاریگەر) (فاعل) (actif) ئەو هیزە یە که جوولە و هەموو شیوازیێک بە ماددە دە بەخشیت و، ئەم هیزەش تەنها بریتی یە لە ئاگر و، ئەلێن: خودا ئاگری یە کەمە، تەنها خۆی لە بنە پەتدا هەبوو، لەسەر شینە ی ئاگر لە پاشدا ئەم ئاگرە جولاًوێ که بە شینکی گۆرپرا بۆ هەوا و، بە شینکی ئەو هەوا یە بۆ تە ئاو و بە شینکی ئەو ئاوەش بۆ تە خاک.

سەر چاوە ی هەموو شتیێک ئاگرە و، هەموو شتیکی بۆ دە گەرێتەوێ، خودا خودی گەردونە و گەردونیش جەستە ی خودایە..

حهیران: بە راستی سەر سوڕ هینەرە باوەری ئەم فەیلە سووفانە، ئە ی ناییت بیرو باوەر یان لە توژێنەوێ بوونە کان (الوجود) پابە ندیت بە رێچکە کانی (زانیەوێ) (المعرفة)؟ ئە ی کوا بیرو باوەر یان سەبارەت بە (هەست) ی (الشعور) بە هیز، که بە بنەمای زانینی

راستەقىنەيان ئەزانى؟ ئەي چۆن تۈنرا ئەم ھەستە دەرك و ئەندىشەى ئەو خواۋەندە ئاگرىنە سەر سۈر ھىنەرە بىكات؟

شىخ : رەۋايە ئەم سەر سۈر ھىنەرەت و، لە بەدەر خىستى بىرۇ كە كانىان بۆت، تەنھا مەبەستە ئامازە و رېنمايى ئەو پەيوەندىيەت بىكەم، كە لە نىۋان پوچەلى بىرۈباۋەرى ئەمان و ورېنەى ھەندى لە فەيلە سۈفە كانى دۋاى ئەواندا ھەيە.

بەلام ئەبىقۇرىيە كان، بىرۇ كە كانىان لە زانستدا (المعرفة)، دوورنىيە لە بىرۇ كە كانى ئەرسىز، كە ئەلەين : ئەو بىرۈباۋەرانەى كە بە دەستمان ھىناۋە، برىتىن لە زجىرەيەك لە دەرك كراۋە ھەستىە كان، كە بىرۈەرىيە كانمان ھەلىگىرتون، لە پاشدا بە مەزەندەو بەراۋرد ھەلدە سەنگىنرى بۇ گەشىتن بە برىارە گشتىيە كان.

دەرك كەردنى ھەستى پىۋەرەنكى راستە و، ھەموو دەرك كراۋو برىارە كانى بە ھەمان شىۋە راستە.

(ئەبىقۇرىي پىشەۋاى رېبازە كەيان لە بىرۈباۋەرە بەرزە كانىدا ئەلەيت : ئىمە كاتى توۋشى ھەلە دەبىن كە دەرچىن لە دەرك پىنكراۋە كانى ھەست، ھەول ئەدەبىن گەلەلەى ئەو بىرۈباۋەرانە بىكەين كەلە ھۆكارە راستەقىنە كاندا ھەيەو شارراۋەتەۋە لە پىشت روو كەشە كاندا (الظواهر).

بەلام ئەم عەقلە ژىرە، دان دەنىت بە نەتۈانامان بە دەرك كەردنى شتە كانى پىشت سىروشت (ما وراء الطبيعة)، لەم رېبازە دانا و بە ئاگايە دەرچىت كە بۇ زانين نەخشەى كىشاۋە دەگاتە ئەو رادەيەى ئەو بىرۈباۋەرانەى كە بە دەستى ھىناۋە سەبارەت بە دروست بوونى گەردون ھەموۋى پىشېنىيە خەملاندن بىت.

باۋەر بە بىرۇ كە كانى (دىمو كرىتس) دىنىت، وا دەبىنىت كە سەرچاۋەى بوون (الوجود) گەردىلە بىت، كە لە خۇيدا بىزۈنەرە و ئەلەيت : ھۆى جولە كەى لە خودى خۇيدايە، كە قورسايە كەيەتى و، لەبەر قورسايە كەى لە سەرۋە ئەجولەت بۇ خوارەۋە لە گەل لادانىكى كەم، لە كاتى كەۋتىدا پىكەۋە لكانن روۋدەدا، بەمەش شىك پەيدا دەبىت.. و ژيان ھەموۋى لەم پەيدا بوۋنەۋە دروست بوۋە جا بە رىكەۋت بىت يا.. بە رىكەۋتن.

ھەيران : تىناگەم، بۇچى گرېمانى جولەى گەردىلە كراۋە لە سەرۋە بۇ خوارەۋە بە ھۆى قورسايە كەى، لە كاتىكدا كە قورسايە كەى ئاكامى راکىشانە (جاذبية).

راکردن بهر و شیخ مهوزون

شیخ: ئەبەقۆر لیبۆردراو لەم ئەندێشە یەیدا، چونکە یاسای راکیشاندن لە سەردەمی ئەودا نەزانراوە وەک خۆت ئەزانی، تەنها پوو کەشی ئەوەیان زانیوە کە لە هەستەو پەیدا بووە لە کەوتنی جەستە کاندایە هۆی هیزی قورسایەتی یەو، لە سەردەم بۆ خوارووە و مایەو لە سەر مەرجه کە یەویش دەر نەچوو ئامانە لەو زانیاریانە کە لە هەستەو دە کەوتنەو، بەلام لیبۆردراو ناییت کاتێک لە مەرجه کە یەو دەر دەچیت و گومان دەبات کە ژیان لە پێکەوت و پێکەوتنەو پەیدا بووە.

لە پاشان ئەم دەرچوونە یەو لە مەرجه کە یەو سەر سوڕ هینتر نی یەو لە وتە کە یەو کە باوەر بە بوونی خواوەندێک دەکا کە لە سەر شێوەی مرۆف، دەخۆن و دەخۆنەو و بە یۆنانی گفتوگۆ دەکەن، جەستەیان لە توخمی پۆشنایی دروست بوو، لە بەختیارێه کە هەمیشە ییدان و، دوور پەریزن لە کێشەکانی جیهان، بێر کەرەو؟ ئە ی.. حەیران.

بەلام سەبارەت بە بیروباوەرەکانی لە دروست بوونی گەردون و ژیان بە پێکەوت و پێکەوتن، ئیستاکاتی مونا قەشە نی یەو، لە تۆزینەو فەیلەسوفەکانی سەردەمی نویدا بایە دەکەین.

حەیران: گوماندارە نوێکان کێن؟ ئایا شتیکی نوێیان خستەو، بێجگە لە بیروباوەرەکانی سوفستائیه کان تا.. شیخی گەورەمان بۆم بەدەربخات.

شیخ: گەر گوماندارە نوێکان شتیکی تازەیان نەخستایەو، منیش باسیانم بۆ نەدەکردی و، وتەکانم سەبارەت بە تۆزینەو فەیلەسوفەکان لە بیروکە ی (زانست) تا مەبەست، لە گەلتدا بەردەوام ئەیت.

گوماندارە نوێکان خواوەنی چەند بیروکە یە کە ئەیت زانیاری تەواوت هەیت دەربارەیان، گەر بەبێ شارەزایی بیانخوینیتەو، دوو چاری گەلیک گومان و شک ئەیتەو.

گومانی تیادانی یە، ئەو پێکەوتنە ی کە لە نیوان سوفستائیه کۆنەکان و گوماندارە نوێکاندا هەیه، بریتی یە لە بیروکە ی گومان (شک)، بەلام جیاوازی نیوانیان لە پێازو شێواز و ئاکامیاندا ئاشکرا ئەیت وەک بۆم بە دەر خستی سوفستائیه کان خواوەنی پێازینکی فەلسەفیی نین، بەلکو مامۆستای پێشە یی بەرەمی بوون، بەلام گومانداران ئامانجیان پێازینکی لەخوگر تێبوو کە دوور بوو لە پێشە یی و بەرەمی و کۆمەڵینکی خواوەن بیرورا بوون.

ئەندىشەيان وابوو كە گەشتىن بە راستىيە كان كارىڭكى مەھال و ئەستەمە، (گومانىيان) (شك) كرده رېيازىڭ و دروشمىيان ئەوۋەبوو دەيانگوت: (نازانىن). و (نازانم) يان كرده رېيازىڭكى فەلسەفەى سەر بەخۇ لە خودى خۇيدا.

كورتهى رېبازە كەيان ئەلئىت: ئىمە شتە كان تەنھا روو كە شىيان ئەزانىن كە بە جۇرەھا روو كەشى جۇراو جۇر خۇى بەدەردەخات و، ھىچ رېڭا چارەيە كمان نى يە بو جيا كوردنەو ھى بىرۇ كە راستەقىنە كان لەوانەى كە لە خەودا ئەيان بىنىن و يان ئەندىشەى ئەكەين بە ھۇى ھەستە ھەلخەلە تىنەرە كانەو، ھەندى جار ھەست رى و ن ئەكات. و دەرەك كەرە ھەستىيە كان ئەگۈرپىن بە گۇرانى بارودۇخ و حالەتى كەسايەتە دەرەك كەرە كەو شتە دەرەك كراو كە و زۇر شتى تريان وت: بە جۇرەك كە ئىنكارى ياساى (ھۇكارىيان) (علية) دە كرد و، وتيان: ئەو خەلكە بە ھۇى روو كەشى شتەو ھۇكارە كەى دىارى دەكەن، بەلام ئەو روو كە شانە بە جۇرەھا شىواز لىك دەدرىنەو كە مەودا نامىنى بو ئەوۋەى باوەر بە ھىچ كامىكىيان بكرى و، ھەندىكىيان ئىنكارى راستىيە كانى پىئور و ھەلسەنگاندىيان (استقراء) كرد و، تەنانت ھەندىكىيان بە درىژاى گومانىيان مانەو بە جۇرەك كە باوەرپان وابوو كە بنەما سەرەتايە كانى فەلسەفە برىتىيە لە گرېمانى بى بەلگەى، گەر بمانەوئىت خۇمان گىل بكەين لە بىرۇ كەى زىخىرەى بەلگەى (برهان تسلسل) دەكەوينە بىرۇ كەى (خولى بەلگەى) (برهان الدورى) كە پىشەكى پىش ئاكام دەخات و، ئاكامىش پىش پىشەكى، كە ئەمەيش پوۋچەلە.

كەواتە ئەم بەلگەى پى پى نەدراو.

(مام ناوەندىيە گوماندارە كان) ئەوانەن كە پىيان ئەلئىن (خاوەنە پىشپىرپىيە كان) (احتماليين) چونكە ئەيان وت: پىويستە پەسەند كردنى ھەندى لەو راستىيەى كە ئاشكرا بوو بۇمان، ناكرى لە پەسەند كردنى راستىيە كان لا بدەين بو ھىنانەوۋەى بەلگە لەسەر راستىيە كان، ئەيىت ئەزمونە كان رەچاۋ بكەين گەر روو كەشى سروشتمان بەدى كرد لەگەل پەيوەستى ھۇكارە كانى، چاۋەرۋانى بەدەر كەوتنى ئاكام ئەين. بەپى ئەوۋەى باوەرپەينىن كە ئەم ئاكامانە پاپەندە بە بنەما كانى (ياساى ھۇكان: قانون العلية).

ھەيران: بە راستى قولپونەوۋەى كۆمەلەى گومانداران لە ئىنكارى راستىيە كان ترسناكتەرە لە ورپىنەى سەفسەتايە كان كە ئىنكارى راستىيە كان دەكەن لە ھەمان كاتدا دان بەوۋەدا ئەنئىن كە ئىنكار كوردنە كەيان پەيوەستە بە بنەما كانى ژىريانەوۋە لە (جەدەلدا)،

راکردن بهرو شیخ مهوزون

به لام گومانداره کان (ئینکاریان له بنهماکانی عهقلدا) به راست گرتوووه که دووره له گالته.

شیخ: به ئی، قولبونهوه کهیان زۆر دژوار و پوچه له ههروه کو باست کرد له ئینکاری بنهما عهقلیه سه ره تایی به کان که باوهریان و ابو که ئهم بنه مایانه بریتین له گرمانیکی بی به لگه. به لام (خواهه پشپریاره کان) (الاحتمالیون) که دور بین بوون له هه نندی تیروانییانهوه بۆ روو که شه کانی سروشت، وه له لایه هه لکه وه نوێکانی زانسته وه پشتگیری گونجاندنی وتنی (پشپریار) (الاحتمال) کراوه له کاتیکدا که به لگه عهقلی به بن گومانه کان نهیان سه لماندوه.

گهر به راورد به کیت له نیوان فیهله سوفه کۆنه کان سه بارهت به زهوی و خۆرو نه ستیره کان و ماده وه راستیه کانی و نیوان راستیه زانسته کانی ئهم سه رده مهی که تیایدا نه ژین.

جاوازی به کی زۆرت بۆ به ده رده کهوینت که پینمایی کردنت به وتنی (پشپریار و په سندی) (الاحتمالات و الترجیح) زۆر قولبونهوهی تیادا به دی ناکریت.

قولبونهوهیان کاتیک به ده رده کهوینت وه ختیک که باوهریان وایه که هه موو بنهما عهقلیه سه ره تایی به کان پیوستیان به به لگه به. بۆ نمونه: ئه گهر ئیمه داوای به لگه مان کرد له سه ره نه وه که گشت (کل) گهروه تره له بهش (جزء) و دوو شتی دژ بهیه که وه کۆنا بنه وه و، یه که نیوهی دووه، ئه و کاته مه عنای وایه عهقلمان به ره لا کردوه و وا پامان هیئا وه و داوای پیوه رینکی بیرو کهیمان کرد به عهقلینکی جیاواز له عهقلی مرۆف، که ئه مهیش ده رچوونه له با به ته که مان، چونکه ئیمه به عهقلی خۆمان سه رنج ئه دهینه راستیه کان که له خودی خۆیدا بنهما زانسته سه ره تایی به کانی له خۆ گرتوووه، که عهقل داوای به لگه ی بۆ ناکات، سه ر چا وهیه که که به رپاره ده رک کراوه عهقلی به کان په یوه سه ته پیوه ی و ئینکار کردنی وه ستانی کاره کانی عهقله.

له گه ل نه وهیش که هاودژی تیادا به دی ئه کریت و، ئه وانه ی باوهریان پینیه تی دوو چاری گالته پینکردن ده بنه وه، گهر ئهم په سیارانیهان لی بکری: زانسته (المعرفة) له لای ئیوه مه حاله، چۆن زانیتان که مه حاله؟ و چۆن زانیتان که کی شه سه ره تایی به کان به لگه دار نین؟ و هه سه ته کان هه لخه له تینه رن؟ و عهقل هه له ده کات؟ و چۆن زانیتان که (به لگه ی زنجیره یی) (التسلسل) پووجه له و، به لگه ی خولی (البرهان الدوری) راست

نیه؟ ئەوەتا ئەم جوۆره وتانەتان بەلگەن لەسەر ئەوه که ئیوه دان بە زانستدا دەنن گەر راست بێ (زانین) مەحاله لاتان بەمە راستی دەرک دەکەن، ئەو کاتە وتەتان بۆ زانین مەحاله وتیه کی پووچەله و ئەگەر وتەکهشتان راست نەبوو ئەوا زانین مەحال نییه و، ئەگەر بلێین پووچەلی خولی (الدور) و زنجیرهیی (التسلسل) ئاسایییه له عەقڵدا.

گەر باوەرتان هینا بە بوونی کێشه عەقڵییه سەرەتایییه کان کهوا عەقڵ خۆی دانی پیاوهنی. و گەر ئینکاری ئەم سەرەتایییانەتان کرد بەلگە کانتان لە بنچینهوه هەرەس دینی..).

حەیران: چۆن، بیرۆکه ئەفلاتونییه نوێیه کان لە نێوان دەرکه ماددییه پەرەواقی و ئەبەقۆریه کان و گومانە وهستینهره کانی ژیریدا دەرویت؟

شیخ: ئایا سەرت سوڕما، لەم گەشه خولی (السور) هەمیشەیییه بۆ کێشه ی باوەر هینان، هیچ کهسێک هەڵناسینهوه له دوا ی کهوتنی و یا به ئاگا نایتهوه له بێ هۆشی به هۆی رێبازی عەقڵ و نیگاوه ئەیت تێپەر بیت به گێژاوه کانی گومان و بێ باوەری به خودا.

دوو فەرمان بۆ ئەفلاتونییه نوێیه کان کۆبووه: (عەقڵ و پەيام) که ئەمەیش تێکهلهیه که له رێبازی ئەفلاتونی و نەسرایه کان که له (فیلونی ئەسکه ندهروه) دەستی پێکردو و له پاش ئەو (ئەفلوتین) نوێی کردەوه. و (فیلون) پێش مەسیح به (٢٠) سەل لئه ئەسکه ندهرییه پەیدا بوو و، له ٥٤ ی زاینیدا کۆچی دوا یی کرد، واتە لەو سەرده مەوه که ئەسکه ندهریه بووه جێنشینی زانسته کانی شاری (ئەینا) که بووه مەلە ندیکی زانستی گەره ی نێو جیهانی و رێبازی بالادەستی ئەو سەرده مه رێبازی ئەفلاتون بوو.

تۆزینەوه و لیکۆلێنه وه ی زۆر پەیدا بوو له باره ی سەرچاوه ی گەردون و، ئایا کهوتۆته وه به (حادثا) و یان بوونی کۆنه (قدیم) (فیلونی ئەسکه ندهری) شیکردنه وه کی چەری کرد له سەر بیرۆکه کانی ئەفلاتون و، له پاش ئەو ئەفلوتین پەیدا بوو له نێوان سەله کانی (٢٠٧-٢٤٠) پ. ز و ئەم رێبازه ی نوێی کردەوه که له دوا یی دا ناوی دەر کرد به ئەفلاتونییه تی نوێ و کورتە ی بیرو را کانی ئەفلاتونیتی نوێ سەبارەت به بیرۆکه کانی بوون و دروست بوونی گەردون، ئەم گەردونه خاوه نی رو که شیکێی زۆره که هەمیشە له گۆراندایه، مەحاله له خودی خۆیدا پەیدا بوو یی، بەلکو پێوستی به دروستکه رینکی لێهاتوو پەیدا که ره هیه، ئەم دروستکه رهش خودایه، یه کهو تەنهایه، ئەزەلی و هەمیشەیی، له

راکردن بهرمو شیخ مهوزون

خزیدا په یدابووه و له سهروی مادده و روحه ویه و، له بهرتهوهی له وینهی تهو نی په له شته کانی گهردو ندا، دهییت هممو نیشانه و سیفه ته کانی سه لپی بن که واته تهو مادده نی په و، وه سف ناکریت بهوهی که جولآوه یا.. وه ستاوه و، ناوتریت همیه له شوینیکدا یا.. کاتیکدا و، ناتوانریت هیچ سفه تیکي بدریته پال، چونکه هم زیاد کردنه له یه کچوونیکه له گهل شته دروستکراوه کانی خوی، گهر پیناسی خودا بکه بن بی کوتایی و نهواوه، پیوستی به هیچ شتیک نی په هممو زانینیکمان دهر باره ی خودا نه وندیه که دروستکهری هممو شتیکه، که هیچ عقلیک دهر کی حقیقه ته که ی ناکات، هم وتانه هر چه نده راستی یان له خو گرتووه، به لام زیاده وری زوریان تبادیه، سه باره ت به بی گهردی خوا که بوونی خودا ده چه سپینیت به بی ماهیت.

په نابردنمان به سیفاته کانی پنچه وانه (صیفات سه لپی) راست نی په. هر چه نده باوه پینان و دان پیانانی تیاییت به سیفاته کانی بوون (وجود) و کونایه تی (القدم) و مانه وه (البقاء) و پنچه انه ی په یدابووه کان (مخالفة الحوادث) و بهرده و امی (قیام) به نه فسی خوی، به لام نه مانه هممو ی داد نادات بز چه سپاندنی بوونی سیفاتی زانست و توانایی (القدرة) و (ویست) (الارادة) بز خودا له گهل تهوهی به گویره ی عقل نه مانه هممو یان پیوستن هه بن هم رینبازه دان به بوونی خوداو دروستکهریتی بز گهردون ده نیت، نامانه ویت ره خه گرتمان له سهری دریزه بکیشیت هر چه نده بی ناگایه له به ده رخستی چهند سیفاتیکي خودای به خشنده که عقل به پیوستی داده نیت، به لام هممویت چهند هه لیه کی تری ته فلز تینی خاوه نی هم رینبازه ت بز به ده ربحم، کاتیک ویستی وه سفی چوینیتی دروستکردنی گهردون بکات، نه ندیشه کانی سهریان لی شیوان و خستیانه

۱ خوی گه وړه له ناسمانه له سهر عهرشی گه وړه و پیروزی هه وړه کو فرموویه تی: (الرحمن علی العرش استوی) طه ۵، بهی تهوهی چوینیه ته که (کیفیه) ی بز انری و دهر کی بی بکری یا خود به دروستکراو (مخلوق) ه کانی بیجیت و یان بجوینری، چونکه هیچ شتیک وه کو تهو نی په و بهو ناچیت، هه وړه کو فرموویه تی: (لیس کمله شیء وهو السميع البصير) الشوری ۱۱. -لیکولر-

۲ پینینه چاکه کاتمان و نیمامه پاشینه به ریزه کان ره زای خویان لی بیت یه که دنگ و کزکن له سهر سلمانندن و بروهینان به گشت تهو سیفه تانه ی خوی گه وړه که له قورلاند یان له سونه تی پیغه مبهردا هاتووه و هر سیفه تیک که خوا بز خوی بریاری داوه یان پیغه مبهره که ی بوی داناوه تهوه پیوسته نیمش بریاری بز به دین و باوه وری تهواومان بی هه بیت، سهر چاوه (لمعه الاعتقاد، الهادی الی سبیل الرشاد- لابن قدامه).

-لیکولر-

گىزاوه، كاتى كه ئەلەيت: ناگونجىت خودا يە كسەر گەردونى دروست كردىت، چونكه گەر وا بوايه بى چار دەبوو بە پەيوەندى پىنوە بكا، چونكه خۆى تاك و تەنھايە، نايىت جۆرەھا گەردونى لى بگەوتەو.

ھەيران: كەواتە، دروستكردنى گەردون چۆن بوە؟

شىخ: ئەفلوتىن پىنمان ئەلەيت: بىر كردنەو، خودا لە نەفسى خۆى دا بەخشنەبى زۆر (فىض) لى لىكەوتەو، كە گەردون بوو، يە كەم شت كە لە خوداوە پەيدا بوو (عەقلە) كە ئەم عەقلەش دوو كارى ھەيە، بىر كردنەو لە خودا، بىر كردنەو لە خودى خۆى و، لە عەقلەشەو خودى گەردون پەيدا بوو و، لە خودى گەردونەو خودى مەروۇف كەوتەو، لە وىشەو خودى دووھم پەيدا بوو كە سروشتە و، خودى ئەم گەردونە بىرىتى يە لە گەردونىكى روحانى، بەلام مەلەبەندە كەى لە پەرخىايەتى و، نزىكە لە جىھانى ھەستەو، كە نىوەندىكە لە نىوان جىھانى ھەست و عەقلىدا..

بە دەر خستنى ئەم ئەندىشانە بۆت سەبارەت بە چۆنىتى دروستكردن و بەخشنەبى زۆر (فىض) و (دەر چوون) (انىشاق) و عەقل و خود، تەنھا ئەمەوت ئامازەى ئەو پووچەلئانەت بۆ بكەم كە فەيلەسوفە ئىسلامىيە كان تى كەوتوون كە پەيرەوى زۆر بەى بىرۆ كە كانى ئەفلاتونىيە نويناكانيان دە كرد كە بە رىيازى (ئەسكەندەرىيە كانيان) ناودەبرد و، (ئەناؤتىنيان) بە شىخى يۆنان ناودەبرد.

۱ يە كەم دروستكراو (مخلوق) كە خودا دروستى كرد پىنوس (قەلەم)، بوو ھەروەكو پىنغەمەر ﷺ فرمويەتى: (ان أول شيء خلقه الله تعالى القلم و أمره أن يكتب كل شيء يكون) السلسلة الصحيحة. واتە لە راستیدا يە كەم شت كە خواى گەورە دروستى كرد قەلەم بوو فرمانى بى كرد كە ھەر شىك دەبىت پىنوسىت. سەرچاوە (تهديب شرح العقيدة الطحاوية). -لىكۆلەر-

له فارانه وه بۆسهرینه
رۆسنای له دواى رۆسنای

حهیرانی کوری ئهزعهف ده‌لێت: له‌ وته‌ کانی شیخ بۆم دهر کهوت که ئهم شه‌و باسی، فەیلەسوفە ئیسلامیە کانم بۆ ده‌ کات، کتیییکم لایبوو دهر باره‌ی رازی و فارابی و ئیبن سینا نه‌دوا، که‌ له‌ گه‌نجینه‌ که‌ی باو کهدا دیتمه‌وه‌ به‌ رۆژ ده‌مخوینده‌وه‌، کاتیک باسکردنیان هاته‌ پێشه‌وه‌ خسته‌ ژیر باله‌م و چوومه‌ خزمه‌ت شیخ، کاتیک یینیمی وتی: هه‌یران، ئه‌و کتیه‌ چی‌یه‌؟

هه‌یران: وام زانی باسی فەیلەسوفە ئیسلامیە کانم بۆ ئه‌ که‌یت، ئهم کتیه‌ وته‌ کانی رازی و ئیبن سینا و فارابی تیا دایه‌.
شیخ: ئایا... خویندووته‌وه‌؟

هه‌یران: به‌لێ هه‌ندیکم لێ خویندووته‌وه‌، که‌میکي تیگه‌یشتم ئه‌و یترم له‌ یاد کردوه‌، له‌ خویندنه‌وه‌ی هه‌ندێ رسته‌ی گران و ئالۆزی که‌وتمه‌ گێژاوه‌وه‌، له‌ رسته‌ کرچ و کاله‌ کانی ئه‌فلاتونی یه‌ نوییه‌ کان که‌ شیخی گه‌وره‌، باسیان کردوه‌ بۆم، جا ئایا هه‌یران: ئایا... ئهم سێ فەیلەسوفە ئیسلامی‌یه‌ باوه‌ریان به‌ خودا بێ هیژ بوه‌ وه‌ک لییان ده‌ گێرنه‌وه‌؟

شیخ: خبوا نه‌ کا، ئه‌ی هه‌یران، ئه‌مانه‌ له‌ گه‌وره‌ باوه‌رداره‌ کان به‌ خودا و، خواوه‌نی راستترین به‌لگه‌ن به‌ بوونی، چۆن وانابن! که‌ توانیویانه‌ وه‌ک فەیلەسوفه‌ ئیسلامی‌یه‌ کانی تر، باوه‌ر هینانی نیگای راسته‌ قینه‌ و باوه‌ر هینانی عه‌قڵی ساغ و ییگه‌رد کۆک بکه‌ن، واته‌ روناکی له‌ گه‌ل روناکی.

به‌لام له‌ پله‌ کانی دروستکردنی گه‌ردون و په‌یوه‌سته‌ کانی، پووچه‌لیه‌ کان و ئه‌ندیشه‌ کانی بیرو که‌ی ئه‌فلاتۆنه‌ نوییه‌ کانیا به‌ سه‌ردا سه‌پا.

ته‌ کانی ئه‌فلاتونیان تیکه‌ل به‌ وته‌ کانی ئه‌رستۆ کرد به‌ چه‌شنیک که‌ کاره‌ کانی ئه‌فلاتۆن درایه‌ پال ئه‌رستۆ به‌مه‌ش پیروزیان به‌ بێ لیکۆلینه‌وه‌ زیادی کرد بۆ مامۆستای یه‌ که‌م که‌ (ئه‌رستۆیه‌).

لەبەرئەوه پيوسته ئەوانەى تۆژينەوه لەسەر ئەم فەيلەسوفانە ئەكەن، تيشك بچەنە سەر و تەو بىرۆكە كانيان بۆ جياکردنەوهى راستى پرووناك لە چەوتى تاريك، چونكە ئەوانەى لينكۆلينەوهيان لەسەر كردون، ئەم جياکردنەوهيهيان بە دەرنەخەستووه، لەبەر نەبوونى توانايان، يا.. پەپرەوى كردنى زۆريان بۆ سەر كەوتنى باوەرهينان، ياخود بە پىچەوانەوه. ئىمامى رازى بە راستگۆترين باوەردار دەژمىرنى گەر هيچ بەلگەيه كمان نەيىت بۆ راستى باوەرهينانەكەى لەو وتەيهيدا ئەيسەلمىنىت كە ئەلەيت: (بوونى عەقل لە هەندى لە گيانەوهەران و توانايان بۆ بەرپۆهەردنى كارو فەرمانيان، بەلگەيه كە بۆ بوونى دروستكەريك كە لەو پەپرەى كارامەو ليها تەوانە جوانترين پەيدا بووى خەستۆتەوه).

ئەم وتانەى رازى بەسەندترين بەلگەيه بۆ راستى باوەرهينان لەلاى من لە گشت ئەو بەلگە تىروانىيە ئاويتەيه كاني تر، چونكە پەنا ئەباتە بەر بەلگە ساكارە پروونەكان كە هيچ گومانىكى ئى ناكريت نە لە بيژەرييهوه نە لە گوئيستيهوه.

ئەوهى بەم چەشنە رى پشاندهر يىت، خاوەنى باوەرەى لاواز نايىت ئەى حەيران.

حەيران: بىروراي شىخمان چىيە سەبارەت بە فارابى؟

شىخ: ئەى حەيران، فارابى يەكيكە لە گەورە فەيلەسوفە باوەردارەكان و خاوەنى راستترين لۆژيك و بەلگەيه بۆ بوونى خودا، بە بەرگرى كردن لە عەقل دەستى پىكردو بىرپارە سەرەتاىيە ئاشكراكانى چەسپاند كە هەموو بەلگەكان پەيوەستن پيوەى، لەمەوه رىبازى چەسپاندنى بوونى خوداى گرتەبەر، (تائىستاش، وتەكانى لە زانين و بووندا هەموو عەقلى زاناو، فەيلەسوف و، وتەبيژەكانى پيوە بەندە).

فارابى ئەلەيت: زانست دوو بەشە، (ئەندىشەى رەها) (تەصور مطلق) و (ئەندىشە لەگەڵ باوەر) (تەصور مع تصديق)، ئەندىشەى شتىك ناكريت بەبى ئەندىشە كردنى پيش خوى و، ئەندىشەى جەستەيهك ناكريت بەبى ئەندىشەى دريوى و پانى و قولايىيەكەى و، ئەمەش ئەندىشەيهك ناگريتهوه، بەلكو دەيىت كۆتاىيە بە ئەندىشەيهك بهيىرنىت كە بوەستىت لە ئەندىشە كردنى، ئەندىشەى پيش خوى، وەك (بوون) (الوجود) و (پيوستى بروون) (الوجود) و (گريمان) (ممكّن) كە ئەمەش پيوست بە ئەندىشەى پيش خوى ناكات، بەلكو چەند مانايەكى راست و دەر كەوتوون و جىگەى خويان گرتووه لەه مىشكد.

بەلام (باوەر) بەبى دەر ك كردنى شتەكانى پيش خوى دەر ك ناكريت.

(گەر بتهوئى بزائيت، گەردون لىنكەوتەيە (مُحَدَّث)، پىوئست ئەكا، يەكەم شت باوەر بھىنيت كە (گەردون پىنكەوھلكاوە) (العالم مؤلف) و، ھەموو پىنكەوھكاوئىك لىنكەوتەيە (مؤلف مُحَدَّث) كە ئەمەش (بىريارە سەرەتايى يەكانە) (أحكام اوليه) و لە عەقلىدا ديارە ھەروەك دوو سەرى دژ بەيەك بە ھەمىشەيى سەرىكيان راستەو ئەوى تريان ھەلەيە. و ھەروەھا گشت گەورەترە لە بەش ئەم مانايانە ھەمووى بە گشتى چەسپاون لە مېشكدا و، بە ئاگابوونەويەك بە دەردەكەون و، ھىچ شتێك لەمانە ئاشكراتر نىيە، پىوئستى بەلگە ھىنانەوھ ناكات بۆيان و خۆيان ڤون و ئاشكران، بۆ بەلگە ھىنانەوھش لەسەر ھەر كېشەيەك ناتوانن لە يادى بكەين، چونكە بنەما و بنچينەيى يە ئاشكر اكانن).

ھەيران: ئەم وتانە لەو پەرى پلەي راستىدان.

شىنخ: ئەمە بەس نى ئەى ھەيران كە بلىيت ئەم وتانە لەو پەرى پلەي راستى دان. بەلكو لە دلى خۆتدا دەرخیان بكە و مەھىلە كەسانىكى موونا قەشەگىر لەسەر بوونى خودا بەبى زانست و رىنمايى، بى ئاگات بكەن و سەرت لى بشىوئىن. لەو ھەو دوا دەيىنيت، كە چۆن ئەم بەلگە زال بوو بەسەر عەقلەكاندا، تاكو (لايىنزى) گەورە ھات و نۆژەنى كردەو ھەو دواى ھەوت سەد سال پاك و پىرۆزى كرد، لەسەر ئەم راستيانە فارابى بەلگەكانى بۆ بوونى خودا دانا و ئەلئيت: ھەموو بوونەكان دوو جۆرن، يە كىكيان (بوونى شياوہ) (ممکن الوجود) دووميان (پىوئستەبوونى) (واجب الوجود)، گەر گرېمانى نەبوونى (بوونى شياوہ) مان كرد، ئەو نەگەيەنى كە مەحالە و گەر ھەر كاتى پەيدا بوو بەبى ھۆى تايبەتى خۆى دروست نابى. كاتى كىش پەيدا بوو لە مەمكەن الوجود ھەو دەبى بە واجب الوجود، بە خودى خۆى نا بە بى خودى خۆى بەلام (پىوئستە بوون) ھەر كاتى گرېمان كرا كە نەبوو، مەحال ڤوودەدات و، بوونەكەش بى ھۆيە و، دروست نىە بوونەكەى بە ھۆى شتىكى ترەو ەيىت. و شتە شياوہ بوونەكانىش (الممكنة) نابى بى كۆتايى بن، سەبارەت بە ھۆيان و بە ھۆداريان (علة و معلولا) چونكە سەردە كىشنى بۆ رىيازى خولى (الدورى) بەلكو پىوئستە بە (بوونە پىوئستىك) كۆتايى بى ەيىت. ئەمەش بوونى سەرەتايە كە تاكە ھۆكارىكە بۆ دروست بوونى شتەكانى تر. ئەم بوونە پىوئست و بى كۆتايەش خودايە.

ھەيران: كەواتە شىنخى گەورەم! چۆن دەفر موئىت (فارابى) ڤووجەلى يەكانى ئەفلاتونە نوئيەكانى وەر گرتو ھ؟

شیخ: من لەو بارە پەدام کە وەر گرتنی بیرو را کانی (ئەفلاتونە نوێیە کان) لەسەر پەیدا بوونی نەینی گەردون و گەشە و پلە کانی، لە لایەن فارابی یەو تەنها بە زو بانی بوو، ئەک لە ناخێو، بۆ مەبەستی شانازی و خۆ بەدەر خستن لە بواری دانایی و فەلسەفەدا.

(ئەو عەقلە ی کە بنە ما کانی زانیی بەو چەسپاوی یە داناو و بە دلتیایی و باو پەو و خۆی ناهاوێتە ئەم جۆرە ئەندیشانەو، گەر گوێبیستی بیست کە چۆن دان ئەنیت بە نەتوانایی عەقل بۆ دەرك کردنی خودی خودا و سیفات و نەینی یە کان، ئەو کاتە بۆت بەدەردە کەوێت کە چەند بە رەوشت و داناو سەنگینە بەرامبەر خودا، ئەو کاتە هەموو وێنە کانی کە خراو نەتە پالتی لە پلە کانی دروست بوون و گەشە کردنی، بە درۆیان دەخەیتەو.

ئەو هەتا ئەنیت: (کاتێک چەسپا کە خودا کاملترین بوونە کانه پێویستە کە بە کاملترین زانیاری بی ناسین. هەر وەك چۆن زانیاریمان بۆ ماتماتیک تەواوترە لە زانیاریمان بۆ زانستی سروشتی یە کان، چونکە زانیاری یە کانمان سەبارەت بە بابەتی یە کەم زیاترە لە زانیاریمان سەبارەت بابەتی دوو و، زانیاریمان بەرامبەر (بوونی یە کەم) (الموجود الاول) کە خودایە، وەك ئەو وایە کە بەرامبەر پۆشنترین پوناکی بوەستین.

لە بەر نەتوانایی بینایی چاومان نەتوانین خۆمانی لە بەر رابگرین، چونکە راهاتنی چاومان بە ماددەو، زانستمانی کۆت و لاواز کردووە).

بەم شێوە یە ئە ی حەیران، بۆت بەدەردە کەوێت چەند بەرزە ئەم پیاو لە پروی رەوانبێژی و سەنگینی و دان پێانانی بە نەتوانین (عەجز) کە هەموو مەوقیکی ژیر دان بەمەدا دەنی. کەچی کاتی ویستی لاسایی ئەفلاتونە نوێ یە کان بکاتەو لە بارە ی چۆنیی دروست بوونی گەردوونەو، بۆنی خۆ بەدەر خستن و گەورەیی لە زیرەکی و فەلسەفەدا لی دە کری و، پووجەلی ئەفلاتونە نوێ یە کانی بە زیادەو وەر گرتووە. ئەو هەتا بەو وە نەو ستاو کە ئەوان بریاریان داو، سەبارەت بە عەقلە کان و گەردوونە کان و خودە کان (عقول و افلاک و نفوس) بەلکولی ی پتر کردبوون، تەنانەت مەوقف واهەست دە کات خاوەنی ئەم بۆ جوونە پووجەلانه، کە سیککی ترە غەیری فارابی.

حەیران: ئایا ئێبێن سینا کە بیستوو مە ئەو بەرز ترە لە فارابی وەك ئەو کەوتۆتە هەمان گێژاو وە؟

پوښتنایې لمدوای پوښتنایې

شینخ: ټیښ سینا که یه کینکه له بهر زترین فعیله سوفه باوه ډداره کان، له همموو کس زياتر له فارابی ماموستای ده چیت، له کاتی توژینه وه سه باره ت به زانست و پیدابوون، به لام ده که وینه همان هله وه، بگره به زیاده وه. کاتی قسه له لیکه وتنه وه (الصدر) و عه قله کان و گهردوونه کان ده کا گوښیست به له توژینه وهی (زانست: المعرفة) دا که ټلټ:

دهر کردنی زینده وه ری (الادراك الحيواني) یا ناشکرایه یا له ناخدایه. دهرک کردنی ناشکرا به پینج هستیاره که وهرده گری به ممش هستکردنی پروو که شی دروست ده بنی، ده بیته توژ و که مند و داو بزاو کردنی هیتراره کانی هست که له وینه وه نه که وینه وه، له ممشه وه هیزیکي (وینه گر) (المصورة) وینه ی هستینکراوه کان ده چه سینیت، له پاش له ناوچوونی و، هیزیکي تره میه، پی دهوتری: خمال، هستیک ټه کات که له پینج هسته وه ده که نی، وهک ټه هیزه ی که له مهریکدایه، گهر تارمایی گورگینکی به دی کرد، دهر کی دوژمنه کانی ده کات، چونکه هستی یین به ته نها دهر کی ټم دوژمنایه تیه ناکات.

هیزیکي (چاودیز) (محافظة) که بریتی به له گه بنجینه که ټه وه ی به خه بال دهر کی ده کات، له وه دهریزری ههروه کوو چوژ، ټه وه ی به هست دهرک ده کری، هیزی وینه گر، هلی ده گری و دهریزری. و هیزیکي (بیره وه ری: مفکرة) که سه ره رشتی دانراوه کانی گه بنجینه ی وینه گرو پاریزراو ټه کات، که ټممش هه نديکیان پیکه وه ټیکه ل ټه کات و هه نديکیشیان لیک جیاده کاته وه، ههروه ها له بهر زترین وتیدا ټلټ: هست واتای ته وای مانا دهرک ناکات و، وینه ی دهرک ناکا به پی مادده و پیوه لکاوه کانی، له چه ندو چوژ و له کوئی و وضع و روهی مرفاهه تی به ته نها ټه توانیت ټه نديشه ی مانا له سنووو حه قیقه تی خویدا بکا و جهسته نامزکان له خوژی دوور بخاته وه که له نیوه نده هاوبه شه زوره کانه وه وهر گگیراوه، ټممش به هیزیک که پی ټلټ عه قلی تیوری (العقل النظري).

له کاری هست نی، له وه پروه وه ی که هستینکراوه، به عه قل دهرک بکری و ههروه ها له کاری عه قل نی، له وه پروه وه که عه قلی پیکراوه هست بکری چونکه هست کاتیک کاری ټه بیت گهر له جیهانی دروستکراودا هیت و، ههروه ها عه قلیش

کاتیک کاری دەیت گەر له جیهانی فرماندا هەیت و، هەر شتیک له سەروی دروستکراوم و فرمانەوه ییت شارراوێه له هەست و عقل. و زاتی خودای تەنها هیچ ڕینگایەکی نییە بۆ دەرك کردنی حەقیقەتی، بەلکو تەنها بە سیفاتەکانی ئەناسریت. و عەقلمان ناگۆنچی بیته دادوەرێک هەتاوێه کو کارەکانی خودا، له نهینی دروستکراوه کان و (ڕینگاچارەو ڕیارە نو سراوێه و ڕیزەیییەکانی) (تدبیرە، وقضائە و قدرە) پێداد بکەین.

حەیران: خودا، پاداشت بەداتەوه بۆ ئەم ڕەوانیژییە دەرپینە، بەرزە! شێخ: لەوێش بەرزتر بەلگە کانییە بۆ بوونی خودا، هەمان ڕیپاز دەگرت که فارابی گرتبوی و هەمان بەلگە دەهینیتەوه بۆ چەسپاندنی بوونی خودا، کاتیک که ئەلیت: نابێ شتی له دروستکراوانی خودا بکری بە بەلگە له سەر بوونی خودا.

بەلکو پێویستە لەوێ به گریمان هەبوونی هەبۆ لەوێ که عەقل به ڕەوای بزانی دەر کی مەجودی یە کەم بکەین (که پێویستە بوون- واجب الوجود)ە، ئەم گەردوونە که بوونی شیاو- واتە مەکنە، پێویستی به (هز) (عله) هەیه، هەتاوێه کو له نەبوونەوه بیهینیتە ناو بوون، چونکه بوونی له خودی خۆیەوه نییە.

بە بیر کردنەوهی تەنها مان له بوونەکانی گەردون ئەتوانین بوونی (یە کەم) که (پێویستی بوونە) (واجب الوجود) بچەسپین، بەینی ئەوێ پێویستمان به بەلگەیهک هەیت که له دروستکراوه کانی خۆی وەرگیراییت. له گەڵ ئەوێ بوونە کان بەلگەن بۆ بوونی، بەلام بەلگە (یە کەم) پتەوتر و چەسپاو ترە، ئەم دوو بەلگەیهش له فرمودە کانی خودای بەخشندە دەبیرن، وەك ئەفرەمۆیت: ﴿سَتَرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ أَوَّلَمَ يَكْفُ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فصلت/ ۵۳.

ئەمە کەمێک له بەدەر خستنه دەرپین و بەلگە ڕازاوه کانییە له سەر (عقل و زانین و بوون)، دەرخیان بکە ئەی حەیران.

هەندێ لەو فەیلەسوفە گەورە نوێیانەت بۆ باسده کەم که چۆن بەلگە کانی خودایان لەسەر بوونی خودا له فرمودە کانی خودا وەرگرتووه، به جۆرێک نزیکه بیته وەرگرتنکی (دهق به دهق) یا (پیت به پیت).

حەیران: له خۆیندەوه کاتم سەبەارت به ئین سینا دەبینم زۆر پەیرهوی بیروپرای ئەرسنۆ ئەکات له ڕووی کۆنیتی گەردوونەوه؟

رؤشنایی له‌دوای رۆشنایی

شیخ: ڕوو کەشی و تەکانی ئێین سینا و بەدەردە کەوێت کە پەپرەوی بۆچوونەکانی نەرسێ بکات. بەلام ناوەڕۆکی باسەکانی دەردەچێت لە و تەکانی نەرسێ و، مانای کۆنیتی بە شیوەیەکی زۆر ژیرانە لێکدەداتەوە، کە دووربینی و بینگەردی بیرکردنەوە و راستی باوەڕی بەدەرئەخات، کە ئەلێت: کۆنیتی (القدم) بە چەند ڕوویەکی لێکدەدرێتەوە: کۆنیتی دوو شت لە چاویە کدا (قدم بالقیاس) واتە شتیکی، چەرخیەکی لە ڕابووردودا زۆرترە و، گەر بەراوردی بکەین لە گەڵ شتێک کە چەرخیەکی نوێ ترە ئەوا لەو کۆنتر ئەبێت، بەلام (کۆنیتی ڕەها) (قدم المطلق) بە دوو ڕوو لێکدەدرێتەوە، واتە بە گۆنرەیی چەرخی (الزمن) و خودیتی (الذات). کۆنیتی بە گۆنرەیی چەرخی و تە سەرەتایەکی چەرخی نییە. و کۆنیتی بە گۆنرەیی خودی، واتە بنەمایەکی نییە پێویستی بە پێوەست بێت.

کە ئەویش خودای راست و تەنهاییە کە بەرزترە لەوێ بێ باوەڕەکان بە لووت بەرزێ کەوێ ئینکاری بوونی بکەن.

لە و تەکانی سەبارەت بە مانای کۆنیتی، کە بەمە ئاماژەی مانای چەرخی ئەکات، هەرەکی چۆن ئیمامی غەزالی دوای ئەو زیاتر ڕوونی کردووە. بۆت بەدەردە کەوێت کە ئەم گەردونە لە خودی خۆیدا کۆن نییە کە دروستکراوی خودایە و، ئەویش ئەمە دەلێ. بەلکو ئەمەوێت بێت: کۆنیتی ئەم گەردونە بە کۆنیتی ڕەها ناوەڕێت، چونکە خودا پێش چەرخی دروستی کردووە لەبەرئەوە سەرەتایەکی چەرخیانەی نییە. و هەرەها (کۆنیتی ڕەهایی) چەرخی بە کۆنیتی ڕەهایی خودیتی ناپێوریت کە وەسفی خودای کۆن و ئەزەل و راستی پێدەکریت.

نە گەردون هەبووە نە چەرخی، بەلام خودا هەبووە، (خودا گەردونی دروستکرد، چەرخیشی لێکەوتووە) گەر وەسفی گەردون بکەین بە کۆن، ئەلێین بە گۆنرەیی چەرخی کۆنە ئەک بە گۆنرەیی خودیتی.

١ ناوی (القديم) واتە کۆن یەکیێک نییە لەناوە هەرە جوانەکانی خوای گەورە چونکە وشەبە کە و ناویکە و تە بێزەکان (المتکلمون) و فەیلەسوفەکان بە کاریان هێناوە و بە یەکیێک لە ناوەکانی خاویان داناوە ئەگەر نا پێشینە چاکەکان (السلف الصالح) ئەم زاراوەیان بە کار نەهێناوە. سەرچاوە تەذیب شرح العقيدة الطحاوية. لێکۆتەر-

حهیران: میشکم به ئەندیشه کردنی ئەم چەرخە بەبێ بوونی لە وەوینش گرزو ئالوز ئەبێت.

شیخ: ئەهێ حهیران ناومێد مەبە، بۆت بە دەردە کەوێت کە زۆر بەی گەورە فەیلە سوفە کان لە غۆنە غەزالی و ئیبن توفەیل و عەمما وئیل کانت ئاماژە ی ئەم گرژی یان کردوووە کە عەقل دوو چاری ئەبێتەو.

حهیران: گەورەم بۆچی باسیکی غەزالییم بۆ ناکەیت، چونکە تۆ زۆر ناوی ئەبیت. شیخ: بە گوێرە ی ئەو بەرنامەیە ی کە بۆم هەلژاردوێت باسیت بۆ ئەکەم، لە پێشدا باسی ئیبن مەسکەوێه ئیبن خەلدون و ئیبن توفەیل ئەکەین.

حهیران: من ناوبانگی ئیبن مەسکەوێهیم بەم جۆرە نەبیستووە کە فەیلە سوف بێ. شیخ: تۆزینەو فەلسەفە یە کانی سەبارەت (پەروشت و زانست و بوون) کە مەترنی یە لە بەرزیتی و رەوانی توێژینەو ی گەورە فەیلە سوفە کانی تر بە شیک لە بیرو راکانی سەبارەت بە زانست و بوون بۆت باس دەکەم، بەلام باسە کانی فەلسەفە ی پەروشت کە لە هەموو بابەتە کانی تر زیاتر تیایدا بە ناوبانگ بووە بۆت بە دەرد ناخەم تەنھا ئامۆژگاریت ئەکەم بیاخوێنیتەو، چونکە دەربارە ی (فەلسەفە ی بەها) (فلسفة القيم) بە تامترین و بە چێژترین بابەتی لە سەر نووسیوە ئیبن مەسکەوێه سەبارەت (زانست) پاش ئەو ی لە سەر (دەروون) ئەدوێت بە دەریدە خات کە دەروون نە جەستە یەو نە دەرخەرە کە ی (دەرخەر: عەرەض) دەسگای هێزە کانی جەستە بە هۆی (پینج هەستەو) دەرکی زانست ئەکات و بەس، بەلام دەروون گەرچی گەلی لە بنەماو رێسا کانی زانستە کان لە هەستیارە کان وەر دەگریت، بەلام لە خودی خۆیدا کۆمەلێ بنەماو رێساو کرداری تری هەیە، کە هەر گێز لە پینج هەستە کان وەریان ناگرێ، کە بریتین لە بنەماو رێسا مەزنە کان، کە یاساو رێسای پێوهر دروستە کانیان لە سەردا دادەپێژرێ. چونکە دەروون گەر بپارێدات کەوا لە نیوان دوو دژەدا نیوانی نی یە، ئەو لە شتیکی ترەو وەری نە گرتووە. چونکە خود زانە، واتە ئەو هەلی یە. گەر لە شتیکی ترەو وەری بگێرایە، خود زان نە دەبوو. پینج هەستە کان تەنھا هەست پینکراو هەکان دەک ئەکەن، بەلام دەروون هەموو هۆکارە کانی رینکەوتنە کان و هەموو هۆکارە کانی جیاوازی یە کان - کە لە هەست پینکراو هەکاندا هەن - دەک ئەکات، بەمەش دەگوێرێ بە عەقل وەرگیراوە کانی، یا بە هۆشزانراوە کانی، کە دەروون لەم دەک کردنەدا هێچ یارمەتی یەک وەر ناگرێ، نە لە جەستە خۆی و نە لە ئاسەوارە کانی.

رۆشنایی له‌دوای رۆشنایی

هه‌روه‌ها کاتێ ده‌روون بریار ده‌دا که‌وا هه‌ست له‌ شتی‌کا راستی کردووه‌ یا به‌ هه‌له‌ داچوو، ئه‌وه‌ی له‌ هه‌ست وه‌رنه‌ گرتووه‌ چونکه‌ هه‌ست دژایه‌تی خۆی نا‌کا.

ئه‌وه‌تا ئه‌و ده‌روونه‌ هۆشیاره‌ی که‌وا تیا‌ماندا ده‌رکی هه‌له‌ی زۆری هه‌ستیاره‌ کان ده‌کا. و ده‌روون گه‌ر زانی خۆی ده‌رکی به‌ عه‌قل ده‌رك كراوه‌ کانی ئه‌ کات ئه‌وا ئه‌م زانسته‌ی له‌ زانسته‌کی تروه‌ وه‌رنه‌ گرتووه‌. گه‌ر و ابویه‌ ئه‌و زانسته‌ش په‌نای ده‌برد بۆ زانسته‌کی تر که‌ ئه‌مه‌ش به‌ بێ کۆتایی به‌رده‌وام ئه‌بوو.

که‌واته‌ زانسته‌ی بۆ فیه‌ر بوون له‌ خود و کرزکی خۆیایه‌تی که‌ ئه‌میش عه‌قله‌. بۆ ده‌ر ککردن به‌ خودی پێوستی به‌ هیچ شتی‌کی تر ناییت یی‌جگه‌ له‌ خودی خۆی نه‌ییت، به‌م چه‌شنه‌ ئیبن مه‌سکه‌وه‌ی زۆر به‌ وردی ئه‌چینه‌ قولایی تیۆری زانیی هه‌ست و عه‌قله‌وه‌ و یه‌ك ئه‌ییت له‌ گه‌ل گه‌وره‌ فیه‌له‌ سوغه‌ نوییه‌ کان له‌ نمونه‌ی، دیکار و لوک و کانت به‌ لکو پێش ئه‌وانیش ئه‌که‌ویت.

ئهم له‌یه‌ کچوو نه‌ش له‌وانه‌یه‌ له‌ ئاکامی له‌یه‌ کچوونی بیروپراو ئه‌ندیشه‌ کانیا‌ن ییت و، من وای بۆ ئه‌چم زۆربه‌ی بیروپرای فیه‌له‌ سوغه‌ نوییه‌ کان به‌ بیروپرای فیه‌له‌ سوغه‌ ئیسلامیه‌ کان گۆش کراییت هه‌رچه‌نده‌ که‌ دان به‌وه‌ شدا نانی‌ن.

سه‌باره‌ت به‌ (بوون) ئیبن مه‌سکه‌وه‌ی باوه‌ر به‌وه‌ ده‌هینی که‌ گه‌ردوون دروست کراوه‌، خودای به‌خشنده‌ له‌ نه‌بوون دروستیکردوه‌ و، ئه‌لیت: دروستکەری ئه‌م گه‌ردونه‌ ئاشکرا و نادیاره‌، که‌ ئه‌لین ئاشکرایه‌ واته‌ راستیه‌ کانی لێ‌وه‌ هه‌لقولاوه‌ و راستیش پڕشنگداره‌ و، کاتێ ئه‌لین: نادیاره‌ له‌ نه‌توانایی عه‌قلمانه‌وه‌یه‌، به‌ هۆی زۆری دا‌پۆشه‌ره‌ هیولا‌کانی سه‌ر ناوه‌رۆکی عه‌قل.

خودای ته‌نهاو ئه‌زله‌ هه‌موو شتی‌کی له‌ نه‌بوونه‌وه‌ دروستیکردوه‌ و، هیچ مانایه‌کی دروستکردن ناییت گه‌ر له‌ بوونه‌وه‌ په‌یدا‌بو‌ییت.

ئین مه‌سکه‌وه‌ی له‌ وه‌سف زنجیره‌ی دروستکردنی گه‌ردون و نماو گه‌شه‌ کردنی‌ دا بیروپرایه‌کی ژیرانه‌ی خۆی هه‌یه‌، که‌ تیا‌یدا ئاماژه‌یه‌کی ئاشکرای پێ‌یازی (په‌یدا‌بوون و گه‌شه‌ کردن) (مذهب النشوء والارتقاء) ئه‌کات. که‌ فیه‌له‌ سوغه‌ نوییه‌ کان هیچ زیاده‌یه‌ کیان نه‌خستۆته‌ سه‌ری، ته‌نها له‌ قولایی باسه‌ کانیا‌ندا نه‌ییت. وه‌ك ئه‌لیت: بوونه‌ کان به‌ قوناغ بووه‌، هه‌مووی به‌ گشتی زنجیره‌یه‌کی پینکه‌وه‌ لکاوه‌.. هه‌موو جو‌ره‌ بوونیک به‌ ساکاری (بساطة) ده‌ست پێ‌ته‌ کات و تا ئیستاش له‌ گه‌شه‌و ئالۆزیدا‌یه‌.

هەتا دەگاتە ئەو ئاسۇ جۈرايەتچى كە بە دوايدا دىت، پروەك لە ئاسۇ بېگيانە كانە لە پاشدا گەشە دەكات تا ئەگاتە بەرزترین پلە وە گەر زياتر بوو لەو پلەيەى خۇى، وىنەى گياندار لە خۇنە گرىت و ھەروھە گياندارىش بە ھەمان شىۋە لە ساكارىيەو دەسپىدەكات و گەشەدەكات تا ئەگاتە پلەيەكى نىزىك بە مرۇڧ.

كورتەى باسەكانى ئىبن مەسكەوھى لەم وتەيدەدا رەنگ ئەداتەو، كە ئەلئىت: مرۇڧ خۇشى بەردەوامە لە گەشەكردندا، بە زىدادبوونى ژىرى و دانايى و پوختەيى فەرمان و بىروباوهرى، تا ئەگاتە ئەو ئاسۇ بەرزەى كە لەيەكى لەم دوو شىۋادە خۇى ئەيىنئەو. يا.. بەردەوامە لە سەرنج دانى بوونەكان بۇ تىگەيشتنى راستىەكان بەمەش فەرمانەكانى خودا بەرجەستە ئەكات. و يا.. ئەم فەرمانانەى لە خوداوە بۇ دىت بەبى ھىچ تىكۇشانىك، خواھنى پلەى يەكەم (فەيلەسوفە) و خواھنى پلەى دووھم (پىغەمبەرە) كە پەيامى لە خوداوە ھەر گرتوھ.

بە يەك گەيشتنى فەيلەسوفىك كە لە زەوىيەو فەلسەفەكانى سەرى كىشاو بە پىغەمبەرىك كە پەيامى لە سەرەو بۇ ھاتى، لەسەر بىرورپايان يەكدەبن و باوهر بە يەكترى ئەھىن كە بە يەكگەشتىيان پىۋىستە بۇ بەدەر خستنى راستىەكان).

ھەيران: ئەيىنم شىنخى گەورەم وتەكانى (ئىبن مەسكەوھى) لەسەر (پەيدا بوون و گەشەكردن) زۆردەھىنئەو، بەبى ئەوھى ھىچ قەسەيەكى لەسەر بلىت وتەكانى سەبارەت بە يەكسان بوونى پىغەمبەر و فەيلەسوف باسدەكات بى ئەوھى رەخنەى لىبىگىرىت، ئايا شىنخى گەورەم باوهر بە وتەكانى ئەھىنئ؟

شىنخ: سەبارەت بە بىرۆكەى (پەيدا بوون و گەشە) وەلامەكەى بۇ شىنخ جىسرى) خواالىخۇشبوو بەجىئەھىلن. و گەر كاتى ھات، باسى لەسەر ئەكەين كە چۆن وتەكانى دەر بارەى فەلسەفەى (پەيدا بوون و گەشە) كە بەرزترین نىشانەى بىر كەردنەوھەكانى مرۇڧە و مىشكى كۆمەللىكى وەك ئىۋە تازە پىگەيشتووى مەشغول كەردوھ.

بەلام وتەكانى ئىبن مەسكەوھى كە ئەلئىت: يەك بوونى بىرورپاكانى فەيلەسوفان و پەيامى پىغەمبەران لە تۆزىنەوھەكانيان لە دوى راستىدا.

چۆن شىنخى گەورەم زانى كە ئىبن مەسكەوھى ئەمەوئە ماناى يەكسانى بەدەر بخت لە (نووسراوھ رىزەيىيەكان) (القدر) و نرخابەتى و مەردايەتى بى ھەلەيى و زانستىەكان لە فەلسەفەى فەيلەسوفان و پەيامى پىغەمبەراندا؟

رۆشنایی له‌دوای رۆشنایی

شیخ: له‌یه‌که‌چوونیان بۆ راستیه‌کان ته‌نها له‌شتیکدا ره‌نگی ئه‌دايه‌وه‌ ئه‌ویش باوه‌رهي‌نان به‌بوونی خودا ينجگه‌له‌ فهرمانه‌کانی پيغه‌مبه‌ران و برپاره‌کانی شه‌ریعت که‌ فه‌يله‌سوفی‌کی خاوه‌ن بیریکی ساغ ئاماده‌یه‌ بۆ باوه‌رپي‌هي‌نانی، خودی خۆی ناتوانیت ده‌رکی ئه‌و راستیا‌نه‌ بکات به‌بێ نیگا و په‌یامی خودا، گومانی تیانی‌یه‌ باوه‌رهي‌نان به‌ خودای تاك و ته‌نهاو ته‌زه‌لی و هه‌میشه‌یی و به‌ تواناو دروستکه‌رو به‌رزى بێ‌هاوتاو وینه‌گر. که‌ هه‌موو سیفاتییکی ته‌واوی تیا‌ئه‌بهری له‌وانه‌یه‌ مروفت به‌ هۆی عه‌قلى‌یه‌وه‌ له‌ ریگه‌ی بیر کردنه‌وه‌یه‌کی کورتى راست و دروست باوه‌ر به‌بوونی خودا يینیت، ئه‌م باوه‌رهي‌نانه‌ به‌ هۆی عه‌قلى‌ییکی رووته‌وه‌یه‌ که‌ له‌ شه‌رعدا له‌سه‌ر هه‌موو باوه‌رداريک داواکراوه‌ و، ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نێ که‌ پي‌ويستمان به‌ پيغه‌مبه‌ران نه‌يیت. و باوه‌رداران به‌ بوونی خودا سیفاتى ته‌واوی له‌ ریگای بیر کردنه‌وه‌وه‌، هه‌ندیکى به‌لکو که‌ميکن له‌به‌رئه‌وه‌ پي‌ويست به‌ پيغه‌مبه‌ران ئه‌کات بۆ بلا‌و بوونه‌وى ئه‌م باوه‌رهي‌نانه‌ پا‌که‌ له‌ نیوان گشت خه‌لکدا.

من به‌م چه‌شنه‌ له‌ وته‌کانی ئيین مه‌سکه‌وه‌ی ئه‌گه‌م و زۆر شادمان و شانازم يینی، چونکه‌ پشتگیری بیروپایه‌کی برنده‌و بێ‌گومان ئه‌کات وه‌ك چۆن پي‌م ناسرا، پاش ته‌مه‌نیکی درێژو بیر کردنه‌وه‌یه‌کی قوول به‌رجه‌سته‌ی راستیه‌کانم کرد (ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ به‌ره‌می فه‌لسه‌فه‌یه‌کی راست، هه‌رگیز دژایه‌تى ئاینیکی راست ناکات، چه‌سپاندنی بوونی خودا ته‌نها په‌تیه‌که‌ی، به‌لکو پشتگیری ئه‌و چه‌سپاندنه‌ ئه‌کات که‌ نیگا تیۆر کردنه‌وى عه‌قلى‌ رووتی خستۆته‌وه‌) ئه‌يینن، ئيین توفه‌یلیش پشتگیری ئه‌م بیروپایه‌ ئه‌کات له‌ داستانی، باوه‌ر و عه‌قل.

حه‌یران: ئيین توفه‌یل چی ئه‌لیت و داستانی عه‌قل و باوه‌ریش چی‌یه‌؟

شیخ: له‌ راستیدا ئيین توفه‌یل لی‌هاتوو بوه‌ له‌ به‌ده‌رخستنی ئه‌م له‌یه‌که‌چوونانه‌، له‌ نیوان تیۆری عه‌قلى‌ رووت و نیگادا له‌ داستانه‌ به‌ناوبانگه‌که‌ی که‌ (حي بن يقظان)ه‌. له‌ شه‌وی ئاینده‌دا به‌ کورتى بۆت ئاماژه‌ ئه‌که‌م چونکه‌ ئه‌مشه‌ومان نزیکه‌ مالتا‌وا‌ی بکات، نامه‌ویت به‌چا‌وپا‌خشاننیک و تو‌ی‌وی له‌سه‌ر بکه‌ین.

حه‌یران: بۆچی شیخی گه‌وره‌م باسی ئيین خه‌لدون ئه‌کات که‌ می‌ژوو نووسه‌ نه‌ك فه‌يله‌سوف؟

شیخ: زانای گه‌وره‌ ئيین خه‌لدون شاره‌زاییه‌کی فراوان و بیر کردنه‌وه‌یه‌کی ره‌سه‌نی هه‌بووه‌، کۆششی زۆری داوه‌ له‌ مه‌یدانی فه‌لسه‌فه‌ی کۆمه‌لناسی و می‌ژوو‌دا.

يادداشتای (مقدمه) که پیشه کی نو سراوه میژووه گه و ره که ی خۆیه تی، ده شنی بز زانا کانی رۆژئاوا بیکه نه به ما کانی فلسفه ی شارستانی. ئه بینیت کاکله ی فلسفه ی به رزی بی هاوتای له (میژوو، کۆمه لئاسیدا) کورتم کردۆته وه له نامیلکه کهیدا که پیش ۲۰ سال نوو سیومه ته وه.

به لام گرنگی تایه تیم نه داو به تۆزینه وه فلسفه یه کانی تر. و به (پیشه کیه که ی) کۆمه لیک بیرو رای به رزی له خۆ گرتوه له باسه کانی زانین و بووندا، دلشاد ئه یم گهر هه ردو کمان لینی بکۆلینه وه هه تاوه کو بزانیته که گه و ره زانایان و فه یله سوفه به نرخه کان سه باره ت به راستی به بی گومانه کان یه که ده گرن.

له بابته (زانینه وه) وته کانی له و په ری په ی به رزی و جوانیدان، باوه ری وایه که سه رچاوی ده رک کردن به هۆی ههسته وه ره کانه وه یه (هه موو عاقل بوو بی عه قله کان، هاوه شن له م ده رک کردنه ههسته دا به لام مرؤف به ده رک کردنه گشتی به کانی جیاده کرینه وه که پروته له ههسته وه ره کان) هه ره ها ده رباره ی به نه ما سه ره تایه یه چه سپاوه کانی عه قل که به خۆر سکی خودایی په یدا بوون، ئه لیت: (ئه ندیشه کانی بیر کردنه وه هه رچۆنیک بگێرینه وه بز ئه ندیشه کانی پیش خۆی مه رج نی به ئاگایین له ئه ندیشه کانی که له ده روغان ئه که وینه وه، چونکه کس شاره زای ته واوی نی به سه باره ت به به نه ماو که وته وه کانی ده روون و قۆناغه کانی به لکو بریتین له چه ند شتیک که ده روون ده یانها وینه بیر وه ریبه کانه وه که دوا به دوا یه که دین و مرؤف بیده سه لاته له زانینی به نه ماو ئاکامه کانی و زانا کان به زۆری له هۆ کاره سروشتی به پرو که شه کان ئه کۆلنه وه). ئیین خه لدون دان به نه توانای عه قل دینیت له ده رک کردنی ناوه رۆکی شته کان له خودی خۆیدا، ده لیت: باوه رمه هینن به لیکه وته کانی بیر کردنه وه به وه ی که له توانایا به بالاده ستی هه موو بوونه وه و ورده کاریی و هۆ کاره کانی بیت.

لیره دا بیرو را کانی تۆ پووجه ل ده کاته وه به وه ی که وا به فه یله سوفی دانانیت. ده رک کردنی هه موو بونیک په نگی خوار دۆته وه له قه واره ی ده رک کراوه کهیدا. و هه چ شتیکیش پینچه وانیه ئه مانه بیت راستیه کانی له دوا یه. ئه مانه ئه لیت و له هه مان کاتدا ئه تر سینت که عه قل تاوانبار بکریته به نه توانینی به رده و امی.

دوشنای له‌دوای دوشنایی

هه‌روه‌ك چوڤ (گومانداران) و (سه‌فسه‌تائه‌كان) ئەلەین بۆیه ئیبن خەلدونیش دەسپێشكەری ئەكات و ئەلەیت: (ئەمە لە عەقل و دەرك كراوه‌كان كەم ناكاته‌وه، بەلكو عەقل پێوه‌ریكى راستە و، بێ‌یارە‌كانی راست و بێ‌گومانە.

بە‌لام ئەو باوه‌ڕە‌شدا مە‌به‌ كه‌ بتوانیت پێوانە‌ی كاروباری تە‌نهایی و دوا‌پۆزی مە‌ردوم و راستیە‌كانی پێغه‌مبەرایی و راستی سیفاتی خواوە‌ندی و هە‌چ شتی‌كى تر كه‌ پێوه‌ی پە‌یوه‌سته، بكات.. كه‌ ئەمە‌ش داوا‌كر دنی‌كى مە‌حاله، بە‌ نموونە‌ی ئەو مە‌رۆفه‌ وایه‌ كه‌ ئەیه‌ویت بە‌و تە‌رازو‌ی كه‌ خەشلی پێ ئە‌كیشی، چیا‌یه‌‌كى پێ بكیشی، كه‌ ئەمە‌ش مە‌حاله و ئەوه‌ ناگە‌یه‌نیت كه‌ ئەم تە‌رازو‌ه بێ‌یارە‌كانی هە‌له‌یه‌ و عەقل له‌ ناستیدا ده‌سته‌وه‌ستان ئە‌یت و له‌ مە‌ودای خۆی تی‌پەر ناییت.

تا.. زانا ییت بە‌ خودا و سیفاته‌كانی و سیفاتی هە‌موو گە‌ردیله‌‌كانی ئەم گە‌ردونه‌. بە‌م چه‌شنه‌ ئیبن خەلدون له‌ گە‌ل غە‌زالی و زۆریه‌ی فە‌یله‌‌سوفه‌ ژیره‌ كۆن و نوییه‌‌كاندا یە‌ك ده‌بن.

بۆت بە‌ده‌رده‌‌كه‌ویت كه‌ ئەمانه‌ له‌ توانا و نه‌توانا‌كانی عەقل تی‌نه‌پەرپوون. بە‌لام بێ‌رو‌را‌كانی سه‌باره‌ت به‌ بوون په‌نا ئە‌باته‌ به‌‌لگه‌یه‌‌كى به‌‌ناوبانگ كه‌ (به‌‌لگه‌ی لێ‌كه‌وته‌یه‌) (دلیل الحاد) و ئە‌لەیت: (هە‌موو لێ‌كه‌وته‌‌كانی جیهان خودیی، بن.. یان كرداری، پێ‌ویستیان به‌ هۆ‌كاری‌كى پێش‌خۆیان هە‌یه‌.

هە‌موو یه‌‌كێ‌ك له‌م هۆ‌كارانه‌ لێ‌كه‌وته‌ن، كه‌ پێ‌ویستیان به‌ هۆ‌كاری‌ تره‌. و تا ئیستاش ئە‌م هۆ‌كارانه‌ له‌ گە‌شه‌‌كردندان هە‌تا به‌ هۆ‌كاری هۆ‌كاره‌‌كان و دروستكە‌ری بوونه‌‌كان كۆتایی دیت كه‌ خودای پا‌ك و بێ‌گە‌ردو تە‌نهاییه‌).

نیوانی دوسروش

حهیرانی کورپی ته زعفر ته لیت: بۆ ئیوارهی پوژی دواپی بچیوره پیره که ی مزگوت نامیلکه یه کی بچوو کی پندام و پینی وتم: ته باسی م نامیلکه یه بده به شیخ که دوو روزه به دوایدا وئله. نامیلکه که م لیوه رگرتوو چوومه خزمهت شیخ، هر به بینینی نامیا که که به ده ستموه خز شحال به ده رکوت.

شیخ: ئوخه ی، دیتیا نه وه.. بۆم هر چه نده تاوانی ته وانیشی تیا دا نی یه، ته ی حهیران باوه رده که ییت (ده) سال له مه و به ر له م کور تکراره فلسفه ییم دانا و له پاش ته وه ی به ره زامه ندی من بلا و کرایه وه، ته نها یه که دانه م بۆ مایه وه که تا ئیستا نه مده زانی له کوپیه؟ حهیران: هۆی گرنگی ی نه م کور تکراره یه چه که و شیخی گه وره م به دوایدا وئیل بوو؟

شیخ: هیچ گرنگیه کی تیا دا نی یه. ته نها ته مه ویت داستانی (حی بن یقظان) ت بۆ باسبکه که له م نامیا که یه دا کور تکراره ته وه، به چاکم زانی له خو می به دوو ر بجه مه وه ماندوو پی کور تکر د نه وه ی جارینکی تر بۆ تو.

حهیران: له شیخی گه وره م تیگه یشتم که داستانه که ی (ئیبی طوفه یل) خه پالی یه، ئابا ته شیت فلسفه که تو زینه وه یه له دوی راستی له دوو تۆی داستانی کدا ییت که له ته فسانه پینکها تییست.

شیخ: داستانه که ته ندیشه ی تیا دا نیه ته نها ناوی پالهوانی داستانه که و شانۆ گا که ی ته فسانه یه.

ته ی حهیران، گه رهاتوو و شه ی (حسی بن یقظان) مان گوژی بۆ وشه ی (عقل) و دوو رگه دوو ره که شمان به و زه وه یه دانا که تیا دا ته ژین ته و کاته داستانه که میژوو یه کی راست له خو نه گریت و هیچ شوینه وارینکی ته ندیشاوی تیا دا نامینیست مه گه ره عقل که پاله وانه که یه تی واز له رۆلی خو ی بهینی.

ھەيران: چۆن ئەمە ئەيىت؟

شىيخ: بىروراكانى ئىبن طوفەيل لە زانين و بوون و باوەر بەخودا و، پەروشتى بەرز ئاشكرايە لە ناوەرۆكى داستانە كەيدا گەر پەيپەوى و پێنەكانى (ئىبن سىناي) نە كەردايە لە (قۇناغە كانى دەرچوون) (مراتب الصدور) ئەو كاتە داستانىكى راستەقىنەى فەلسەفەيى دەبوو بەلكو داستانى عەقل دەبوو، كە چۆن پەلە بە پەلە لە رېيازى زانين گەشە ئەكات بۆ قۇناغە كانى فەلسەفەى ناسىنى خودا، راستى و چاكەو جوانى.. ھتد).
پېش ئەو ەى كورتكرارە كەت بۆ بخوینمەو.

ئەمە وىت تېشك بىخەمە سەر گەنگەزىن بىروراكانى كە خوازىار بوو دايرىزىت لە داستانە كەيدا تا.. لە مەبەست و بىرۆكە راستەقىنە كانى (ئىبن طوفەيل) وىستوو ەتى لە داستانە كەيدا ئەم راستيانە بەدەر بىخات.

أ- ئەو پلانى ەى كە عەقل لە پلىكانەى زانستدا: (سُلم المعرفة): پېيدا سەردە كە وىت لە ھەستە كەمى ە كەنەو ە) دەست پێدە كات بۆ (بىر و باوەر ە گشتى ە كەن) (الأفكار الكلية).

ب- لە تواناى عەقلى مرۆفدايە دەر كى بوونى خودا بىكات بەبى فېر بوون و رېنمايى كردنى كەسنى، بەلكو بەنیشانە كانى خودا لە ناو دروستكرارە كانيدا و، ھىنانەو ەى چەندەھا بەلگەى راستەقىنە لە سەر ئەمە.

ج- ئەم عەقلە كاتىك ئەيە وىت ئەندىشەى ئەزەلى و نەبوون و بى كۆتايى و چەرخ (الزمن) و كۆنىتى (القدم) و لىكەوتنەو ە (الحدث).. ھتد بىكات، دوو چارى كۆلبون و نە توانايى ئەيىتەو ە لە رېيازى بەلگە كاندا.

د- گەر عەقل پەسەندى كرد كەوا گەردون كۆنە يا.. لىكەوتەيە ئەوا ھەردوو بىر و باوەر ە كە بۆ يەك شت سەرئە كىشنى كە ئەو یش بوونى خودايە.

ە- عەقلى مرۆف لە توانايدا ە دەر كى بنەماكانى سەرچاوە پەسەنە كانى پەروشتە پەيپەو ە كراو ە كۆمەلایەتيە كەن بىكات و خۆشى پى برازىنئىتەو ە.

ئارەزوو ە كانى جەستە مل كە چ بىكات بۆ فەرمانە كانى عەقل بەبى پشتگوێخستى مافە كانى و زىادەر ەوى كردن تيايدا.

و- ياساكانى ئىسلام و دەر ك كراو ە كانى عەقلى ساخ سەبارەت بە چاكەو راستى و جوانى لە يەك خالدا بەبى جىاوازی يەك دەگەرن.

نیوانی دوو سروش

ز- دانایی و ژیری بهرزی یاسای ئیسلام له وه دایه که وتوێژ له گهل خه لکدا ده کات به گوێره ی عه قلیان به بێ سهره له مالینی راستی و نه ئینی به کانی و هه موو چاکه به کی مروفت له وه دایه که پهیره ی سنوره کانی ئیسلام بکه ن بێ چوونه ناو قولاییه کانی. ههیران: ئای.. چهند پهروشم بۆ زانینی ئهم داستانه سهر سورپنه ره.

شیخ: فه رموو کور تکراره ی داستانه که گوئیست به. (ئین طوفه یل) ئه ندیشه ی منالیکێ شیره خۆره ئه کات که ناوی ناوه (حی بن یقظان)، فری دراوه ته دور گه یه کی چۆل و دوور له خه لک. ئاسکینکی به چکه مردووی جه رگ سووتاو، سۆزی بۆی بزواو، شیر دایه و به خنوی کرد تا بووه لاویک و دهنگی ئاژه له کان فیر بوو. بینی ئاژه له کان پۆشته و خاوه ن هیز و، خوشی پرووت و بێ چهک. ئه ویش له گه لای درهخت جل و بهرگی به دهست هینا و له داریش چهک.

به لام ئاسکه که مرد، به نه مان و خاموشی ئاسکه که (حی بن یقظان) زویر و دلته نگ بوو، خوازیاری زانینی هۆی مردنه که ی بوو، له روا ته تی لاشه ی ئاسکه که دا هیچ گوێرانیکی نه بینی، و ابۆی به ده ر کهوت که هۆ که ی له ئه ندامینکیدا به که به چا و نایینیت.

سنگی ئاسکه که ی به بهردی تیژ و پارچه قامیشی وشک هه لدری تا گه یشته سهر دلی، له روا ته تی دلته که دا دووباره هیچ ده ردیکێ به دی نه کرد، که دلته که ی له ت کرد بینی سکۆله ی چه پی بۆشه، وتی: که واته به رویشتنی ئه و شته ی له م جینگایه دا بوو و رویشتوو، ئاسکه که زیانی له دهست داوه.

بیری کرده وه له و شته، ده رکێ کرد که ئه م ئاسکه له راستیدا ئه و شته یه که رویشتوو، دلنیا بوو له وه ی که لاشه که ی ته نها ئامیریکه و کاتی جه سته ی ئاسکه که بۆگه نی کردوو گومانێ له بۆ چوونه که ی خۆیدا نه ما ئه و سا قه له ره شیکێ چاوپێکهوت قه له ره شیکێ تری مردوو ئه نیژیت، ئه ویش به هه مان شینوه ی قه له ره شه که، ئاسکه که ی ناشت.

ئه پاشدا ئاگری دۆزیه وه و به کاری هینا و تاقیکرده وه به وه ی که واته و ئاژه لانه ی که له ده ریا وه ده رته چوون ده یخستنه ناو ئاگره که به مهش تام و چیژیکێ خوشی بهرجه سته ده کرد، باوه ری به ئاگر هینا و به شتیکێ سهر سورپه نه رو بهر ز هاته بهر چاوی.

وا به خه پالیدا هات ئه و شته ی که له دلی ئاسکه که دا بووه و نه ماوه له وانه یه
ناوه بۆ کی ئاگر بوو بیت، بۆ ئه م مه به سته ی ده ستی کرد به توپکاری ئاژه له کان زۆر له
فرمان و کاری ئه ندامه کانی ئاژه له کان فیر بوو به چاکی زانی مالیک بۆ خوی دروست
بکات و تیایا بژی و چه کیش دروست بکات بۆ بهرگری کردن له خوی و پراو کردنی
ئاژه له.

له ته مه نی (٢١) سالی دا بوو بیر ی ئه کرده وه له گهردون و ئه وانه ی که تیایه تی له
ئاژه له و پرووه ک و کانزا کان، زۆر سیفات و کرداری جیا جیای بی نی، که له هه ندی
سیفاتا یه که ده گرنه وه و له هه ندیک ی تر دا جیاواز ده بوون، به مهش بیرۆ که ی (زۆری)
(الکثرة) لای دروست بوو.

پاشان سه ربنجی پرووه ک و ئاژه له ی دا، تا کو بزانی ت پرووه کانی له یه که چوون و پینچه وانه
چی یه له نیوانی اندا، به مهش بیرۆ که ی (جۆر) (النوع) و بیرۆ که ی (په گه ز) (الجنس)
لا پهیدا بوو، بی نی ئاژه له و پرووه ک دوو په گه زن له هه ندی فرماندا یه که ده بن وه ک خوراک،
با وه ری هینا که یه ک شتن، پاشان سه ربنجی هه ردوو کیانی دا له گه ل بن گیانه کاند، بی نی
که هه ر سیکیان له یه ک شتا له یه که ده چن که ئه ویش (جهسته یه) به لام له هه ندی تایه تی
تر دا جیاوازن، دوو باره با وه ری هینا که هه ر سیکیان یه ک شتن گه رچی زۆری کردوونی
به گشت.

پاشان به گشتی له هه موویان بیر ی کرده وه و بی نی له پرووی (جهسته وه) به گشتی
یه که ده گرنه وه و له (ویننه دا) (الصورة) جیاوازن، بۆ ی به ده رکه وت که پو حی زینده وه ر
شتیک ی جیاوازه له (جهسته که ی)، هه ر ئه و پو حه شه که شیا وه بۆ کرده وه ی
سه رسو پ هینه ر و، زانی نی جۆره کانی ده رک کردن، به مهش کاره کانی (پو حی) لا گرنگ
و گه و ره بوو و، بۆ ی به ده رکه وت که زۆر گرنگ و بهر زتر له جهسته ی له ناو چوو.

ده ستی کرد به بیر کردنه وه له سه ر چا وه ی شته کان و با وه ری هینا که بنه رته که ی،
سا کاره کانی ئاو، خاک، هه و او ئا گره، خوا زیار بوو وه سفیک ی گشتی بۆ هه موو
جهسته کان بلۆزیته وه، ته نها مانای (کشاندنی) (امتدادی) دیته وه، به لام له پشت ئه م
(کشاندنه وه) مانایه کی تر هه یه که ئه ویش ویننه و فۆرمی شته کانه، که هه می شه له
گۆر اندا. به مهش بیرۆ که ی (ماده وه ویننه ی) لا پهیدا بوو که توانی سه ره ر شتیاری
سنوره کانی (جیهانی عه قل) بکات. دوو باره گه رایه وه بۆ جهسته سا کاره کان؛ بی نی

شیوازه کانی نه گۆریت، وهك ئاو كه دهیته ههلم و پاشان نه گهریتوهه بۆ ئاو. (دهر کی کرد كه جیاوازی شیواز نهوه ناگهیهنیت كه له جیاوازی شتی سهراوه کهیهوه بیت) و بۆی بهدهر کهوت كه ههموو لیکهوتیهك (حادث) پیوستی به پیدا کهرێك (محدث) ههیه، له مهوه بۆی بهدهر کهوت نهو کارانهی كه نهدریته پال شته کان له راستیدا له شته کانهوه نین، به لکو بکهرێك ههیه، نهو کارانه به هۆی نهو شتانهوه نه نجام ددها، ئاره زوویه کی لا دروست بوو بۆ زانیی نهو بکهره له بهشه ههستێکراوه کاندایا گهرا، بهلام هیچ شتیکی نه دیتوهه که پرووت بێ له (لیکهوته) و بێ پیوست بێ له بکهر، بهمهش وازی له ههمووی هیناو پرویکرده ههساره کان بیری لیکردنهوه و، وتی: ئایا نهمانه به بێ کۆتایی درێژبوونهوه؟ عهقلی کهوته گومان و سهراسمیهوه و، به بیر کردنهوهی قوڵی باوهری هینا که نهمانه چونکه جهستهیه کی بێ کۆتاین پوچهل و بێ ماناو نه گونجاون و، بیری له گهردون به گشتی کردوه، ئایا نهمه شتیکی لیکهوتیه، پاش نهوهی که نهبوو بووه و هاتوته بوونهوه یا.. بوون بووه و نهبوونی پیش نه کهوتوه، گومانی بۆ پیدا بوو و، هیچ بیرو پاره کانی په سهندنه نه کرد، روانی گهر باوهری بێنی به بیرو کهی (کۆنیتی) گهلیک کۆسپ بهرهنگاری دهیته، وهك مهحالی بوون به بێ کۆتایی، وهك نهو بوونه بێ بهش نییه له لیکهوته کان، دووباره نهویش لیکهوتیه، و گهر باوهری به بیرو کهی (لیکهوته) (الحادث) بهینیت چهند کۆسپ جیاواز دوو چاری نهیتهوه، سهیری کرد مانای نهوهی که بلین گهردون لیکهوتیه فهم ناکرێ مه گهر بهو مانایه بێ که چهرخ لی پیشکهوتوه، بهلام چهرخیش خۆی به شیکه له گهردون و لینی جیانا ییتوه، نهمه نهوه ناگهیهنیت که گهردون دوا کهوتوو تریت له چهرخ، کیشهیه کی تریشی بۆ دروست بوو: دهیگوت: بۆ ئیستا لیکهوته که له لایه پیدا کهره کهوه پیدا بووه و، له پیشتر دروست نه کردوه، ئایا دروستکه تریشی شتیکی تازهی کو تو پر بووه.. گۆزانیك له ناخیدا رۆی داوه؟ دیاره نهو دوو بۆ چونه سهبارهت به پیدا کهر، ههر دوو کیان پوچهلن. به بهردهوامی کیشه کان بهرهنگاری دهبوونهوه، سهره نجام داماو و سهرسام دهبوو و بیری لهوه کردوه چی پرووده دا، له ههریه کی لهم دوو بیرو باوهره، لهوانهیه ههر دوو بیرو باوهره که سهه بۆ یهك شت بکێشن، باوهری هینا گهر بلین بیرو کهی لیکهوتهی گهردون هاتنی بۆ بوون پاش نهبوونی نهو راسته، نهوه به ناچاری سهرده کیشیت بۆ نهو نه نجامه:

یه کهم: ناگوئخت له خۆمهوه پهیدا بوو بێت، کهواته: پهیدا کهری پهیدای کردووه، دووهم: دهبنی ئهو پهیدا کهره جهسته نهبن، چونکه گهر جهسته بوایه پێویست به پهیدا کهر دهبوو و، گهر پهیدا کهری دووهم جهسته بوایه پێویستی به پهیدا کهرنیکی سیههم دهبوو و، سیههم بۆ چوارهم و چوارهم بۆ پینجههم.. له مهوه زنجیره ی بێ کۆتایی ده کهوێتهوه که نه مهش پوو چه له.

گهر باوهری هینا به کۆنیتی گهر دوون، سهرده کیشنی بۆ نه مه: پێویسته جووله کهیشی کۆن بێ وهك خۆی و، هه موو جووله یه کیش دهبنی جوولینه رینکی ههبن، نه مهیش بریارینکی ناچاری یه، که جووله بهبنی بزوینهر نابن، دهی جوولینه ریش له م دوو حاله خالی به دهر نییه؛ یا هیزینکی پهخشه له ناو جهسته یه کا، وهك تهزوو تیا دا بلاو ده بیتهوه، یا شتیکی تره جگه له مه، دیاره هه موو هیزینکیش که له ناو جهسته دا بێ، به قه د به شه کانی ئهو جهسته یه، ئه ویش بهش بهش، سهره بچام هیزه کهیش وهك جهسته که هه تا دی بچووک ده بیتهوه و به ره به ره بێ هیز دهبنی، وه کی تریش به ناچاری هه موو ده زانری که هه رچی جهسته بنی کۆتایی دی، کهواته هیزه که ی ناویشی وهك خۆی کۆتایی دی، سهره بچامی نه مهیش ئه وه یه که ئهم بۆ چوونه هه له یه، کهواته دهبنی بزوینهر دوور بێ له مادده و له نیشانه کانی جهسته کان. ئاوا به م شیوه یه (حی بن یقظان) کۆتایی به لیکۆلینه وه که ی هینا، سه باره ت به کۆنیتی گهر دوون و پهیدا بوونی و، هیچ لایه کیان بۆ ساخ نه بۆوه، ئیتر له وه دوا ئهو گومانه ی که هه بیوو له م باره یه وه، له پاش ئهم هه ول و کۆششه زیانی نه بوو بۆ.

باوهری هینا که عه قل به پێویستی ئه زانی که ئهم بکه ره گه وره یه هه موو سیفاتینکی به رزو ته وای له خۆ گرت بێت، له زانست و توانا و یست و هه لئێژاردن و به زهیی و کتر به جی ی.. هتد.

کاتی ناسینی ئهم پهیدا که ره گه وره یه خوا زیار بوو بزانی ت چۆن دهر کی پینکر دوه؟ له هه سته و ره کاندایه هیچ رینگایه کی نه دیه وه بۆ دهر ک کردنی، چونکه ئه وان ته نها جهسته دهر ک نه کهن، که پهیدا که ریش پرووته له سیفاتی جهسته بۆی به دهر که وت خودی خۆی که دهر کی ئهم پهیدا که ره ی کردووه پرووته له جهسته بۆی پروون بۆوه، خودی پرووت له جهسته دوو چاری نه مان نایته وه و نهر ده بی ت له ژیا نینکی به رده و امدا، یا.. به خۆشی یان به ئازار و نه شکه نجه وه به گوێره ی ئهو به خته ی که هاتۆته رینگای له ژیا نی دنیایدا به چاودریری و ئاگایی پهیدا که ری گه وره.

نیوانی دوو سروش

نم بیرز که به وای لیکرد که رینبازیکی تایبه تی بگریته بهر بۆ ریکخستنی ژبانی و
تهر خانکردنی خۆی بۆ بیر کردنه وه له م دروستکهره، کاتیک سهرنجی خودی خۆیدا،
شتیکی تبادا بینی که له هه موو ئاژه لیکدا ههیه ئه ویش به شیکی به دیتی که لاشه یه کی
تاریکی چهره و داوای ههسته وه ری لیده کات، بۆی به ده ر کهوت نم لاشه یه بی هه وه
بۆی دروست نه کراوه، پنیسته له سهری کاروباری ریک بخت و ئه مهش به کاریک
ئه بیست که له کاری ئاژه له کانی تره. و له پرویه کی تره وه بینی له ئه ستیره کان ئه چیت
به وهی که خاوه نی جهسته و گهر دیله ن که به هۆیا نه وه (بوون) (الموجود) و (پنیسته
بوون) (واجب الوجود) ده ناسریت و، له پروی سینه مه وه بینی به به شه شکۆداره کانی
که به هۆیه وه (پنیسته بوون) زانی لیکچوو نیک ههیه له گهل لاشه کهیدا، له ناخیدا
چه سپا که ههریه که ی له پرویه که وه له م سنی شته ده چی، له ئاژه ل ئه چیت له کردار لیکدا
که سه لامه تی لاشه که یی و مانه وه ی به گریه ی پنیوست پیبه خشیت و خوراک له پروه ک
وه ئه گریست و گهر ده سنگیری نه بوو په نا ئه باته خواردنی ئاژه ل به مهر جیک پاریز گاری
تووی پروه ک بکات و له ئاژه لیش جزریک هه لئه بژیریت که بوونی زۆر بیت به مبری
نه کات.

له هه ساره ئه چیت به وهی که بنگه ردو پاک و پروناکه و جووله ی باز نه یی ههیه و،
پروناکی و گهرمی ده به خشینه خوار خۆی.
له بهر ئه وهی که له (پنیسته بوون) ده چیت و به دانایی ئه و پهیدا که ره هه لسه کهوت
ئه کات و به بی وستی ئه و ناجولینه وه.

(حسی بن یقظان) پنیوستی کرد له سهرخۆی گهر هه ر ده ردو زه ره ریکی له ئاژه ل و
پروه کدا بینی له توانیدا بوو لایبات و، چ کاتیک پروه کیکی بینی که رینگریک خۆری
ن به دوور کردیت یاخود پروه کیکی تری پیا هه لواسراوه و ئازاری ئه دا، یا به هۆی
تونیه وه سیس بووینت، به گشتی هه موویانی چاک ئه کرد.

کاتیک چاوی بکه و تایه به ئاژه لیک، درنده یه ک ئازاری ئه دا، یا... په لامارده ریک
په لاماری ئه دا، یاخود در کیک پیوه ی نو ساوه و، یا دوو چاری بر سیتی و تونیتی بۆ ته وه،
نه مانی هه موو نم شتانه ی به گشتی له ئه ستوی خۆی ده گرت، خوراک و ئاوی ئه دانن
گهر بینی ئاوه رۆیه ک کۆ سپینک رنیه وه که ی گرتیت له ئاودانی پروه ک و ئاژه ل، لای
نه برد.

نە یە کچوونی لە گەل ئەستێرە کاندایە برۆی بینگەردو پاکێ لاشەو پۆشاکێ و، خودی خۆی کە جۆرە هاو جۆلانە و خولانەوێ وەك ئەوی هەبە، لە دوورگە کەدا ئەسورایەو و دەگەرێ لە کەنارە کانیدا یاخود لە ماله کەیدا دەخولایەو بە شیوەی پۆشتن و راکردن.

بەردەوام بوو لە یە کچوونە کانیدا وە بیر کردنەو لە (بوون) و (پێوستی بوون)، هەوڵێ ئەدا بەدوور بێت لە جیهانی هەستەکان و بە قولی بیر بکاتەو بە یارمەتی پشتگوینخستنی هەستەکان و خولاندنەو بە چوار دەوری خۆیدا، تا.. بێ ئاگا بێت لە هەستەکانی و رزگاری بێت لە پێچ و پەناکانی وە بە دیتنی هەبووی پێوستە بوون شادمان بێت. بەلام لە یە کچوون لە گەل خودادا، (حی بن یقظان) لای وایە ناگوینجێت لە گەل سیفاته پەسەندە کانیدا (صفات الايجاب) تەنها لە (سیفاتی زانستدا) نەبێت، ئەویش ئەوێه کە بیناسیت و هاوێتی بۆ پەیدا نە کات، بەلام لە (سیفاته دژوارە کانیدا) (صفات السلبية)، ئەو سیفاتانە ی کە بینگەردو دوورە لە جەستەیی.

(حی بن یقظان) هەوێلدا برۆت بێت لە جەستەیی یە کە ی و دا برۆ بێت بۆ بیر کردنەو لە خودا، پۆزانی لە بێ ئاگای و داوا کردنی نەمانی خودی خۆی و پەرۆشی بۆ گەشتن بە راستیەکان دەبردەسەر.

بەم جۆرە مایەو، تا.. مەبەستە کە ی بەرجەستە کردو خودی خۆی لە یاد کرد لە نێوان کۆمەڵێک خودی تر دا.

هیچ نەمایەو تەنها خودای تەنهاو راست و ئەزەلی نەبێت چیژو خۆشێه کێ بە دەست هینا، نە هیچ چاویک بینوویەتی و نە هیچ گوێهێک بیستوویەتی و نە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا هاتوو، (حی بن یقظان) ئەلێت ئەم حالەتە نە وەسف دەکرێت و نە دەر دەپرێت و، هەر کەسێک خوازیاری ئەو ئامانجە بێت وە کو ئەو کەسە وایە کە چیژی رەنگەکان بکات و داوا ی ترش و شیرینی رەنگی رەش بکات.

شیخ: ئە ی.. حەبران، ئێین طوفەیل بە زمان حالی (حی بن یقظان) وەسفێکی ئەندێشە ی سەر سۆر هینەری ئەو گەردوونە بەرزو فەلە کە کانی تر کە بینوویەتی دە کات بە و تە کانی خۆی دان بە وەدا ئەنیت، کە ناتوانیت لێیان تێگات و ئەلێت: ماوێ دەر برین نەماو هیچ و شە و رستەیه ک نی یە وەسفی راستیەکان بکات.

پاشان ئین طوفه یل له داستانه کهیدا ده چینه سر وه سفی دور گه یه کی نزیك به دور گه کهی (حی بن یقظان)، که میلله تیکی تیا ته ژیا هه لگری ئاینی هه ندی له پیغه مهرانن مه بهستی (میلله تی محمه ده).

دوو لاوله کۆمه لی موسلمانان کان، که یه کینکیان ناوی (ئه بسال) بوو، ئه وی تریان ناوی (سه مان) بوو، رنبازی شاره زاییان له ئاینه تازه که گرته بهر، هه ولیان ئه دا ده رکی مه بهستی شارراوه ی ئه و شه ریه ته له سیفاتی خودا و فریشته کان و هه والی دواوژی دیاریکراو بزانی، (ئه بسال) زیاتر ده چوو ه ناخی باسه کان و شیکردنه وه و لیکدانه وه یان، به لام (سه مان) زیاتر په یوه ست بوو به رواله ته کانه وه و، به دوور بوو له شیکردنه وه و لیکدانه وه کان.

(ئه بسال) رینگای دابرا نی له خه لک و ته نیایی گرته بهر په پره وی و ته کانی شه ریه تی کرد له ئارامگری (ته نیایدا) به لام سه مان به پنجه وانیه ئه وه وه، تیکه لاوی خه لکی ده بوو و په پره وی و ته کانی شه ریه تی ده کرد له سۆزو خو شه ویستی کۆمه ل، ئه م پنجه وانیه هه هۆ کارینک بوو بۆ جوداییان.

(ئه بسال) پرووی کرده دور گه کهی (حی بن یقظان) بۆ دابرا ن له خه لک و خودا په رستی.

(حی بن یقظان) چاوی پیکه وت، کاتیک گوییستی خو ئینده وه کهی بوو و، نوێ و زیکرو پارانه وه کانی ده بی نی ده رکی کرد که یه کینکه له زانا پیا ن، له گه ل ئه وه ی که تینه ته گه یشت له و ته کانی.

(ئه بسال) ناوی هه موو شتیکی به (حی بن یقظان) ناساند، تا.. فیری قسه کردن بوو.

پاشان (حی بن یقظان) به سه رهاتی ژیا نی بۆ هاوړی تازه کهی باسکرد و، چۆن به هزی بیر کردنه وه گه شه ی کردو وه و له ئاکامدا گه یشتۆ ته ناسینی خودا.

کاتیک (ئه بسال) گوییستی وه سفه کانی (حی بن یقظان) بوو سه بهاره ت به خودای راست، بزی به ده رکه وت که هه موو ئه و شتانه ی به هۆی شه ریه ته وه فیری بووه هه مان شته که (حی بن یقظان) به هۆی عه قلیه وه ده رکی پیکردوه، لیره دا (عه قلی و نه قلی) (معقول و منقول) یه ک ده گر نه وه، به مهش نزیك بۆ وه له رنچکه کانی لیکدانه وه و شیکردنه وه، کاتیک (ئه بسال) زانیارییه کانی شه ریه تی بۆ (حی بن یقظان) باسکرد.

(حسی بن یقظان) هیچ جیاوازییه کی ره چاو نه کرد له گهل ئهو زانیاریانهی که به خودی خزی ناسینی، ئینجا حسی بۆ دهر کهوت، ئهو که سهی که ئهم شهریعه تهی هیناوه و بهم شیوه جوانه پروونی کردۆتهوه، له باسه کهیدا ههق بیژه وه له فهرمایشته کانیدا راست گۆیهو، کهواته پیغه مبهرو فروستادهی پهروهر دگاری خۆیه تی، ئیتر ئه ویش باوه پری پی هیناوه به یه کئی له پهیره وانی په یامه که ی.

پاشان فیزی په یامی ئهم پیغه مبهره بوو له فرمانه کانی (کردن و نه کردن) (امر و نهی) و پهیره ویی هه مووی کرد به گشتی ته نها دوو فرمانیان نه ییت که پرووه کانی (دانایی) تیا دا به دی نه ئه کرد:

یه که میان: بۆچی ئهم پیغه مبهره له وه سفی جیهانی خراوه ندیدا په نا ده باته بهر په ندو نمونه یی بۆ خه لک و، دووره له پروو هه لمالینی نه یینی یه کان که ئه ییته هۆی ئه وه ی که جهسته بۆ خودا دابینن و باوه به هه ندی شت به یینن که خودا بیگهر دو پاکه لینی؟؟
دووه میان: بۆچی ئهم پیغه مبهره په یوه سه ته بهم ده قانه وه؟ و کۆ کرد نه وه ی سامانی حه لال کردوه و ده سه که وه ته کانی فراوان کردوه بۆ پروو چهلئو گه نده لئو و به دوورن له راستیه کان؟

(حسی بن یقظان) له گهل خۆیدا دوواو برپاری دا، په یوه ندی بکات به خه لکه وه و گفتو گۆیان له گهل دا بکات و ئهو راستیانه ی که لای ئاشکرا بووه بۆیان باسبکات، له سه ره ئه مه له گهل (ئه بسالی) هاوړینیدا رینکه وت، خودا بۆی رینکه خستن رۆیشتنی که شتییه به لای دور گه که دا، گه یان دنیه دور گه که ی (ئه بسال).

(ئه بسال) به هاوړینکائی کۆبۆوه و (حسی بن یقظان) و جی و شوینی پیناسانن، به ریزلینان و گه وره یی په وه به ره و پیری چوون.

(حسی بن یقظان) ده ستیکرد به فیر کردنیان و پروو نکر د نه وه ی نه یینی داناییه کان بۆیان، ته نها هه ندیککی که میان له هۆگری رواله ت دهر چوون، تا وایان لیده هات دلته نگ ده بوون به وه ته کانی (حسی بن یقظان).

(حسی بن یقظان) نا ئومید بوو له دلمسوزیان و ئه یوت، ئه مانه هه لبریز راوی میلله ته کن، ئه ییت تیگرای میلله ت چۆن بن که هه موو سه رقالتی سامانی دونیان و نو قمن له نه زانیدا؟

نیوانی دوو سروس

(بوی ناشکرا بوو که له ړینگای ړوو هه لمالینی نهینی په کان سوو دمه ند نابین و، مه حاله داوا کردنی کاریک که له سهر وی توانایانه وه بیټ. و بوی به دهر کهوت هم موږ دانایی و ړینمایی (هدایه) و سهر کهوتوی له په یامی پتغه مبه ران و هاتووه کانی ناو شهر یعه تدان. و هم موو کاریک پیاوی خوی هیه، چونکه هر که سنی له نه زه لدا بویچی دروست کراوه، ړینگه ی نه وهی بوی ناسان ده کری ړووی کرده (سلمان) و هاو له کانی که هه لگری بیرو که ی ړواله تن (الظاهر)، داوای لیبور دنی لینکردن سهاره ت به و تانه ی که و تپووی و، پنی را گه یاندن که گه ړاوه ته وه سهر ړینازی نه وان.

(نامز گاری کردن که له سنوری شهر دهر نه چن و باوهر بهو ثایه ته (مشتابها تانه) بهینن و دوور بکه ونه وه له قوولبو ونه وهی نهو شتانه ی که مبه ست نی یو، خویان پاریزن له (دروستکراوه ناره زوه کان) (بدع) و، په یوه سستی بوون به پیاوچا کانی پیشوو (السلف الصالح)، هیچ ړز گاری به ک نی یه، ته نه ا له م ړینباز ده نه بیټ و گهر بهر ز پړوانه نهو شتانه ی که له یینایی چاوه وه دووره، تیکده چیت لایان کاروباری ثاینیان دوو چاری نوشستی و زهره رمه ندی دواړو ژبیان دهنه وه، به لام گهر مانه وه له سهر په پړه ویی په که ی خویان بهر امبه ر ثاینه که یان نهو ا سهر کهوتوو دهن، له پاشدا له گه ل (نه بسالی) هاو ړییدا خوا حافیزی له خه لکه که کردو گه ړایه وه بوی دور که که ی خوی، تیایدا مانه وه بوی خوا پهرستی، تا کو مردن.

ناگزکیہ کافی بر واداران

حهیرانی کورپی ئەزەف دەلێت : ئەو رۆژەم وەك سەرخۆشێکی بێ ئاگا بڕدە سەر بەهۆی ئەوەی کە دوینی شەو گوێیستی داستانێ (حی.. بووم تا.. شەوی تاریک بالی کێشا چەندەها جار ئەم خۆیندەوێم دووبارە دە کردەو، بێرەم دە کردەو، چۆن (ئێن طرفەیل) ئەو راستیانە ی بەدەر خستوو لە کۆنیتی و لێکەوتنەو دا بەتایبەتی کولبون و سەرسامی عەقل لە ئەندێشە کردنی ئەم دووانەدا نایتە هۆی لاواز کردنی باوەر بەخودا، چونکە گەر عەقل باوەری بەلێکەوتنەو ی گەردون هینا، باوەریش بەخودا ئەهینێ کە دروستکەرە کەبەتی و گەر عەقل لاواز بوو لە ئەندێشە ی لێکەوتەدا ئەو کاتە گومانی ئەبێت لە کۆنیتی دا، پێویستە کۆتایی ئەمە باوەر هینان بەخودا بێت کە جوولە ی بەردەوامی بەخشێووە بەماددە. پاش نوێژی شیوان چوومە ژوورە کە ی شیخ سەرنجی نیشانە کانی شادمانیم بەدی کرد لە سەردەم و چاوی شیخ بەزەر دەخەنە یە کەو و تی :

ئە ی هەیران.. ئیست، کازیو ی بەیان بەدەر کەوت.

هەیران : چ کازیو یەك، شیخی گەورەم؟

شیخ : کازیو ی باوەر ت بەو ی کە (فەلسەفەو ئاین) پێچەوانە ی یەك نین لە لای خاوەن عەقڵی ساغ، هەر لەبەر ئەمە شە ئەو هەموو شادیەت تیا بەدی ئەکەم.

هەیران : بەلێ، ئا.. ئەمە یە راستیە کان گەورەم.

شیخ : ئەمە پێو باسی غەزالیەت بۆ دەکەم کە دەمێکە چاوەروانیت گوێیستی لێکۆڵینەو کانی بێت.

هەیران : چەند تەمە زۆری باسە کاتەم سەبارەت بە غەزالی

شیخ : منیش وەك تۆ تەمە زۆری باسکردنی غەزالیەم بۆت.

هەیران : هۆ کانی ئارەزوومەندی تۆچی یە بۆ باسکردنی غەزالی.

شیخ : لەبەر ئەوە ی غەزالی لە لاویدا، وێنە یەك بوو وەك تۆو غوونە ی تۆ لە گومان و سەرسامی و هۆ گریبونی بۆ فەلسەفە و ئارەزووی زۆری بۆ زانینی راستیە کان. هیوادارم

دنيا بىت بەگۈنچىسى بارودۇخى غەزالى و، بۇت بەدەردە كەۋىت، ئەم گومانەى كەتۋى
تيايدى دوو چارى گەرەتەرىن عەقلى سەنگىنى دىل پەرلە باۋەر بۇتەۋە. ئەمەيە ھۋى
تامەرزۇيى من، ئەى ھۆكانى تامەرزۇيى تۇچىيە؟
ھەيران: ناوبانگى غەزالى ئاگادارم كەچۈن رۇز ھەلات و رۇز ئاۋاي گەرتۈتەۋە،
بەجۈرىك كە بە (حجة الاسلام) ناۋبراۋە. بەلام دەيىنم زۇر لەزاناينى ئىسلام رىيازە كەى
پەسەند ناكەن.

شىنخ: ئەۋانە، زاناينى رىيازى (سەلەفەن) بەراستى، ھەز ناكەن بچنە ناۋ
قولايىيە كانى فەلسەفەۋە بۇ ھىنانەۋەى بەلگە لەسەر بوۋنى خوداۋ لىكۈلەنەۋە لە سىفەتى
تەۋاۋى لەبەر ئەۋە خۇشحال نابن بەموناۋە شەگىرى لەگەل فەيلەسوفە كاندا ھەر چەندە بۇ
رەتدەنەۋە شىيان بىت نەلە غەزالى و نەلە زاناينى (كلام)، بىرورايان چۈن دەبىت گەر
زاناينە كى ئاينى بەھۋى چۈنە ناۋ قولايىيە كانى فەلسەفەۋە كىيىكى تاييەتى بەتپروچرى
لەبابەت بىروراي فەيلەسوفە كان و بەلگەۋ گومان و بەھانە كانيان دابىت ۋەك يەكىك
لەخۇيان.

ھەيران: ئايسا شىنخ راى واينە كە (سەلەفەىە كان) لەسەر ھەقن كە لەگەل
فەيلەسوفە كان رۇناچن گەر ھاتوۋ ئەم رۇچۈنەش ۋەلامىك بىت بۇ گومانە كانى
فەيلەسوفە كان؟

شىنخ: بەلى پىش ئەۋەى ئەم بەلايە سەربكىشى رەۋابو، مۇسلمانە كانى سەرەتاي
ئىسلام نەياندە زانى موناۋە شەى فەلسەفەگىرى لەسەر بوۋنى خوداۋ سىفەتە كانى. پاش
ئەۋەى فەلسەفەى يۇنانى ۋەرگىدرا بۇ سەر زمانى عەرەبى زۇر لەزانا ئىسلاميە كان
چۈنە ناخىيەۋە و نوسراۋيان لە سەر نوۋسيۋە بلاۋبۇۋە لەگەل گومانى فەيلەسوفە كاندا،
بەمە بەلاكە سەرى كىشاپ پەرەى سەند لەناۋ گشت ئىسلامدا و، زۇر لەزاناينى ئاينى
بەرەمبەريان ۋەستان بۇ ۋەلامدەنەۋەى گومانە كانيان لەچۈنە ناۋ قولايىيە كانى فەلسەفە
رزگارىان نەدەبوۋ، بەچە شىنك بوە كارىكى پىۋىستى بەتاييەتى لەئەستۋى زاناينى ئاينى
تابتۈنن بەناسانى بانگەۋازى باۋەر ھىنان بەخودا بىكەن.

ھەيران: بەلام شىنخى گەرەم ئەلەيت: غەزالى دانەرى كىيىكى تاييەتەندە
بەبىرۋكەى فەيلەسوفە كان ھەرۋەك يەكىك بىت لەۋان، يىئەۋەى ھىچ ۋەلامىكىيان
بداتەۋە.

شیخ: غه زالی چه ند راستگۆیه کاتیک که ئەلێت: (وه لامدانوهی ریبازیک پیش تیگه یشتی و چوونه ناو ناخیوه، وه لامینکی کویرانهیه). هه ره له بهر ئه مه بیرو پای و ابو بجینه ناخی بیرو که ی فهیله سوفه خوا وه ندیی به کانه وه، تا زانیاری به کی ته وای هه ییت له سهریان پیش وه لامدانوه یان، له بهر ئه مه به سه ته ی کتیی (مقاصد الفلاسفه) ی دانا که تایدا بیرو راو گومان و به هانه کانیان به تیرو چری به ده رده خات وه ک خۆی (به کیلک بی له وان که خوا وه هیزینکی چه سپای سه قامگیری له سه ره ردی راستی، نه ک وه ک یه کینکی لاوازی دوو دل که تر سه که ی زۆری لێده کات هه ندی له گومانی به رام به ره که ی بشاریته وه و به په رده یه کی نادیارو تاریک چوار ده وری به تنی، تا.. به ده ریه خات که نا گاداری به کی ته وای هه به له وه ته ی فهیله سوفه کان و چوونه ناخی گومانه کانیانه وه. ئنجا کتیه به ناو بانگه که ی دانا به ناوی (تهافت الفلاسفه) که توانی وه تی وه فهیله سوفه خوا وه ندی یانه پوو چه ل بکاته وه که ده دانیان ده نا به بوونی خودا و به پینچه وانه ی عقل و ناینه وه ده یان وت: کونیتی خودا و گه ردون پینکه وه به. به لام ریبازی ماددیه کانی پشت گوێ خست، به تیکاری ئینکاری بوونی په یدا که ری ئه مه دروستکرا وه ده که ن. غه زالی له سه ره ریبازی ماددیه کان ئەلێت (ئه وانه ی با وه ریان به م ریبازه مادی به هینا وه، هه ندینکی که من و خوا وه نی عقلینکی نوشستی و با وه رینکی پینچه وانه یین که پشتگوێ خرا ون و هیچ گر نکیه کیان پینه درا بوو له لایه ن روو نا کبیره کانه وه).

حهیران: گه وه ره م چۆن ئه مه ئەبیت و، من ده یینم ریبازی ماددیی به کان له هه موو ریبازینکی تر، تر سنا کترن بۆ با وه ر؟

شیخ: تۆ له م سه ره ده مه دا وا ده یینیت که تر سنا کترین ریبازین، به لام له سه ره ده می غه زالی دا با وه ر به بوونی خودا زۆر له وه گه وه تر بوو که گومان بوانی به لایدا بجیت. له راستیدا ئه مانه هه ندی نیمچه گومان بوون که خه لک توشی ها بوو پاش وه ر گیرانی نوو سرا وه کانی فهیله سوفه خوا وه ندیی به کان به تایبه تی ئه ر ستۆ وه فلا تۆنی به نوویی به کان له چۆنیتی دروستکردن و چه رخ و کونیتی گه ردون و.. هه ند. له ناو خه لکدا سه ری کیشا، غه زالی که پیاوینکی ئایینی بوو ویستی خۆی ته رخا ن بکات بۆ له ناو بردنی ئه مه به لایه و پوو چه لکردنه وه ی ئه مه نیمچه گومانانه.

حهیران: شیخی گه وه ره م له با سکردنی ئه ر ستۆ دا هه ندیک له وه لامه کانی غه زالی به ده ره خست له چۆنیتی دروستکردنی گه ردو وندا، هیوادارم روو نکرا وه به کی کور تکراره م گو ییست بکات که له نوو سرا وی (تهافت الفلاسفه) دا ها توه.

شىخ : لىكەوتنەۋەي گەردون بەۋەي كەدروسىكر اۋەي خودايە و لەكىنى (تەھافت) دا باسكراۋە بۆت باسدە كەم لەگەل وەلامدانەۋەي بۆ فەيلەسوفە كان كە لەم بەشەدا ھاتوۋە، بەلام وەلامە كانى لەبەشە كانى تردا لىيان نادونىم چونكە ھەموۋى دەگەرئەۋە بۆ ئەم بەشە گىرنگە گەرەيە. چ كاتىك كە باۋەرى تەۋاۋ بەخودا ھىئرا بەۋەي كەخۆى دروستكەرى ئەم گەردونەيە، ئەو كاتە مونا قەشە گىرى بابەتە كانى تر ئاسانە، بەلام لەسەرەتادا باسى بيروپاكانى دەكەم سەبارەت بەزانست، تا بىيىت، گومانى چۆن بوۋە سەبارەت بەھەست و عەقل و چۆن بە بەلگە عەقلىيە سەرەتايىيە ئاشكراكان ئەم گومانانەي نەھىشتوۋە ۋەك چۆن دىكارىت كەشەش سەدە پاش غەزالى ھات ئەم گومانانەي نەھىشت.

غەزالى لە ۋەسفى گومانە كەيدا دەللىت : تونىتىم بۆ دەرك كردنى راستىيە كان بوە داب و نەرىتم و ھەولم ئەدا راستى ئەو خۆرسكىيە بىزانم كەمرۇف پىش كەوتنەۋەي باۋەرە كان پابەند بوۋە لەسەرى.. تا بەھۆيەۋە بىگەمە زانستى تەۋاۋى راستىيە كان و ھىچ گومانىك لەدەلدا نەمىنىت. كاتىك زانبارىيە كانى خۆم تاقىكرەۋە بۆم بەدەر كەوت كەھىچ زانستىك نامگەي نەتە پلەي باۋەرى تەۋاۋ تەنھا ھەستە كان و عەقلە كان نەيىت. بەلام بەبىر كەردنەۋەم لەھەستە كاندا دللىيىم بەدەست نەھىئا. چونكە چاۋ ھەندى جار ھەلدەخەلەتت (سېئەر بە نەجوۋلاۋى دەيىنىت لەگەل ئەۋەي كە دەجوللىت) و (ئەستىرە بەبچوۋكى دەيىنىت كە لەزەۋى گەرەترە) و بىنىم ئەۋەي ھەست بەدرۆ ئەخاتەۋە و بەھەلخەلەتتەرى دائەنەت، (عەقلە) و، كاتىك باۋەرم بەپوۋچەللى ھەستە كان ھىئا، تەنھا عەقلم بۆ مايەۋە، ھەولم دا گومانىش لەم بىكەم، پاش دللىيا بووم لەھەستە كان، عەقل بەدرۆى خستەۋە و گەر عەقل نەبوايە بەردەۋام دەبووم لەسەر باۋەر ھىئانم بەھەستە كان، لەۋانەيە لەپشت عەقلىشەۋە بىرپارەرىكى تر ھەيىت، گەر بەدەر كەوت ئەو كاتە بىرپارە كانى عەقل بەدرۆ ئەخاتەۋە. ۋەك چۆن بەدەر كەوتنى عەقل، بىرپارە كانى ھەستىي بەدرۆ خستوۋە. لىرەدا عەقلم لە ۋەلامدانەۋە ۋەستا، و گومان و دوو دللىم تىادا چەسپا بەۋەي كە نووستوۋىك خەۋەدەيىنىت ۋا دەزانىت راستىيە بەلام كاتىك بەخەبەر دىت بۆي بەدەردە كەۋىت تەنھا خەۋبوۋە. و ئەم گومانەم دوو مانگى خاياند) و ھەرۋەھا ۋەسفى خۆى دەكات لەسەر رىبازى سەفسەتە كە پابەندە بەبىرپارە كانى بارودۇخى ئەو سەردەمەۋە نەك بىرپارە كانى نو سراۋو لىدوان.

بە بەردەوامى بىرى دە كىردەۋە تا.. لەخودىدا جىگىر بوو كە تەنھا بەلگە رزگارى دەكات.. و (عمانوئىل كانط) پاش شەش سەدە دەركى بەۋە دەرك كىردەنى غەزالى كرد (ئەۋىش بوونى بىرۋاۋە پە خۇرسىكىه كانە كەسەرە تاۋ پىۋىست و ئاشكران و بەلگە راستەقىنە كان پابەندەن لەسەريان و بەھۆيانەۋە عەقۇل دەگاتە تەۋاۋى باۋە پە كان ھەرۋەك چۇن فارابى پىش ئەم باۋەرى ھىنا كە ئەم سەرەتايانە، تەنھا ئەو و اتا ئاشكرانەن كە جىگىر لەمىشكدا و ھىچ شتىكى تىرىيە لەمانە ئاشكراتىر بىت و، ھىچ بەلگە كىيان پىۋىست نىيە چۈنكە لەخودى خۇيانا ئاشكران باۋەرى تەۋاۋيان پىدە ھىترىت و لەۋپەرى پلەى باۋەرى تەۋاۋدان و ناتوانىت و ازىيان لىبھىترىت لەدروستىۋونى بەلگەدا چۈنكە بەماۋ بىنچىنەى ئاشكران و ھىچ گومانىكىيان تىادا نىيە لەلاى عاقل و ژىر.

پاشان غەزالى سەرنجى لەو ووتانە دا كە لەدەرك كىردە ھەستىە كان و دەرك كىردە عەقلىە كاندا و تراۋە، بىنى ھەست، دەرك كىراۋە ھەستىە كان بەكۆمەلى دەيسىنى و، عەقلىش بەتئىرو چىرى ۋەرىدە گرىت و بەراۋردى پىدە كات بەلام دەركى كرد ۋەك چۇن ئىبن سىنا پىش ئەو دەركى كرد كە ئەم عەقلى بەچەسپاندنى بەئامازە پىنكردن و جىگەكەى شت و بوونى بىرپار دەدا، بەبى ئامازە كىردن بۇ جىگەكە كاتى و بەبى بىرپاردانى بارۋۇخ بۇى. كە ئەمەيش رىك خودى مەعقولى روۋتە، واتە: ئەو زانىارىيە، كە تەنھا ھۇش دەركى دە كا بەبى يارمەتى ۋەر گرتن لەھەستە كان و ماددە كان، واتە دەركى ئەمەى كرد ۋەك چۇن (عما نوئىل كانط) دواى ئەو دەركى پىنكرد كە عەقۇل خۇرسىكىه كى تايەتمەندى ھەيە، كەبەھۇى ھىزە كەيەۋە بىرپارى پىكەنەرى نوئ دەردە كات كە مەلبەندە كەى ھەست نىيە و ھەرۋەھا لەماددە شەۋە نىيە، بەم چەشەنە باۋەرى تەۋاۋى بەعەقۇل و بەبىرپارە كانى عەقۇل ھىنا. ۋەك چۇن (دىكارت) بەھەمان رىنگاۋ بەھەمان وتە گەل گەرايەۋە بۇ سەر بىرپارە كانى ھۇش و عەقۇل.

گەر غەزالى پىشكە و تۈۋتر نەبىت لەدەر كىردنى ئەم سەرەتايىيە ئاشكرانە كەۋا مەلبەندىان ھەست نىيە. لەتۈزىنەۋە كانىدا بەرزتر دەژمىررىت لەو فەيلەسوفانەى كە پىش خۇى و دواى خۇى ھاتوون، بەۋەلامدانەۋەى بۇ ئەرسىتۆ لەمانەى (چەرخ و شۆين) دا كەۋەسفى لاسەنگى عەقۇل لەئەندىشە كىردنى چەرخ دەكات بەۋەى كە ھىچ چەرخىكى تر پىشى نەكەۋتوۋە، لەشۆيندا كە ھىچ شۆينىك نىيە لەدوايدا بىت. بۇت ئاشكرانە دىت، ئەى ھەيران، (كانط) كە بەچەند نەۋە پاش ئەو ھاتوۋە، لەكىشەى (چەرخ و شۆيندا) و لاسەنگى عەقۇل تىايدا بەگشتى لەۋتە كانى غەزالى ۋەرىگرتوۋە.

ھەيران : چەند شانازم بەم پېشكەوتتەى و چەند پەرۇشم بۇ گونىيىستى ئەم بەشى .
 شېخ : بەنرخەزىن بەلگەى غەزالى بۇ وەلامدانەوہى ئەوانەى باوہر بە كۆنىتى گەردون
 دەھىن، لەوتە كانىدا سەبارەت لە (سېفائى ويىستدا) كۆدەيىتەوہ كە ئەرستۇر ھاوہلە كانى
 بىن ئاگابوون لەدەستىنىشانكردى و اتاكانى و، ھەروہا سەبارەت بەوتنىيان لەراستى
 ماناكانى چەرخ.

غەزالى بەئەرستۇر فەيلەسوفە خواوہندە كان ئەلئىت : ئىوہ دان بەبوونى خودادا دەھىن و
 باسى تەواوى سېفائى دەكەن . بەلام باوہر بە كۆنىتى گەردون دەھىن و دەلئىن لەسەرەتاوہ
 تائىستالە گەل خودادا بووہ، كە خودا ھۇكارىەتى و رېرەويشيان پىنكەوہىە و بەگۆرەى
 چەرخ لەيە كۆر دوانە كەوتوون . وەك (ھۇ) كە پاشكۆكەى ھۇكارە كەيەتى و بوونى خودا
 پىش بوونى گەردونە، وەك پىشكەوتتى پىشەكى واپە لەئاكام، واتە پىشكەوتتوہ بەخودو
 پلە نەك بەچەرخ . و لىكەوتتەوہى گەردون لەلايەن خوداوہ، لىكەوتتەيەكى پىويستە و،
 ئەوہى كەپالى پىوہنان بۇ ئەم باوہرە، و تەكانى ناشى كەلىكەوتە (حادت) لەكۆن (قەدىم)
 پەيدا بىن، چونكە حال بەيەككى لەم بۇچوونانە بەدەر نىيە : چونكە ئەگەر بلىين : لەپىش دا
 كۆن ھەبوہ و گەردوون نەبووہ، بەلام لەپاش دا پەيدا بووہ لىن، دەيى بۇ ئەم پەيدا بوونە
 نوئىيە، مورەجىحنى ھەيى، واتە : ھۆيەكى تاييەت كەلايەنى نەبوونى لەوہ پىش و بوونى
 لەوہ پاش بخوازى، دەى باشە كى پەيدا كەرى ئەو ھۆيە تاييەتەيە ؟ بۇچى لەوہو پىش
 گەردوونى دروست نەكردوہ . ناتوانىن نەتوانايى بچەينە پال كۆن بۇ نەبوونى لىكەوتتەوہ
 لىن . و ھەروہا ناتوانىن بلىين بوونى لىكەوتتەوہ مەحالە و ناتوانىت بووترىت پىش
 (كۆن) ھىچ مەبەستىك نەبووہ و، لەپاشدا مەبەست ھاتۆتە كايەوہ و، بەھۆى ونبوونى
 دروستكەرە كەيەوہ نىيە، ھەروہا ناتوانىت بووترىت ويستى لەخۆگرتوہ پاش ئەوہى
 كە نەويسترا بووہ، چونكە لىكەوتتەوہى ويست لەخودى خۆيدا مەحالە . و گومانىيان لە
 (ماوہى وەستان) (مدۈ الترك) ئەو ماوہىەى لەنىوان خودا و بىراردانى لىكەوتتەوہ كەيدا
 ھەيە، ئىوہ و تان : خودا پىش بىراردانى دروستكردى گەردون لەتوانايدا بووہ دروستى
 بكات، وەك ئارامى گرتىت لەم دروستكردنە و، پاشان دروستىكرديت و، ماوہى ئەو
 ئارام و وەستانە گەرىن كۆتايى بوويىت، بوونى خوداى بەخىشندەر بىن كۆتايى يەكەم
 دەيىت و بەگۆرەى عەقل رەوانىيە كۆتايى ھەيىت .

دواى ئەوہى غەزالى لەوتە كانى فەيلەسوفە كان دەكۆلئىتەوہ و بەلگە كانىيان ئەخاتەر و
 بەيى زىدادو كەم، وەك خاوەن ھىزىكى بىنگومان لەتواناى خۆى بۇ پوچەلكردنەوہى

ناکۆکیه کانی بمر واداران

وته کانیان به ساکارترین و ئاسانترین رینگا بۆ وه لامدانه و بیان به کورته وه لامیک له خودی و تهو به لگه و بریاره لۆجیکه کانی خۆیان که دایناوه و به دان پیا نانیان به بوونی خوداو سیفاتی تموای لهم کورتکر او به دا رهنگ ده داتهوه:

ئیهو لیکه و تهی لیکه و تهو تهان له کۆن به دوو رخسته وه به لام کاتی ئهوه هاتوه باوه ری پیهینن، چونکه گهردون لیکه و تهو به وه هۆ کانی شی دیارن، گهر بلینن ئهم لیکه و تهو تهوانه ده گهرینه وه بۆ لیکه و تهو تهو ی تر به یی کۆتایی، ئه مه مه حاله و باوه ری مرؤفی ژیر نی یه، گهر و ابوایه پیوستان نه ئه بوو به دان پیا نانتان به بوونی دروستکهر و چه سپاندنی (پیوستانه بوون)، گهر ئهم زنجیره یی کۆتایی به لیکه و تهو تهوانه لایه نیکی هه بوایه کۆتایی تیا دا بهاتایه ئه وانه لایه نه (کۆ نی یه). که واته پیوستانه، باوه ری به پیوستانی لیکه و تهو تهو له کۆنی بهینن.

به لام و ته تان سه باره ت به لیکه و تهی گهردون له خودا وه که و (لیکه و ته یه کی پیوستانه) ئه وانه لیکه و ته پیوستانه یی ناوترینت (کردار). گهر یه کی ک بلینت چرا رو شنایی دروست نه کات و تهو شته ی رووناکی یه که ی لیده دا، سیبه ره وه پنی لیه لهر یوه نه بریار داند. بکهر پنی ناوترینت بکهر ته نه ا له به ره تهو ی که هۆ به لکو کاتیک پنی دهوترینت بکهر که هۆ کارو هۆ بینت له کار نیکی تایبه ته نه دا... ئه ویش پهیدا بوونی کرداره لهر ووی (ویست و هه لێژاردنه وه) (الأرادة والأختیار)، پهیدا بوونی هۆ کار له هۆ که ی لیکه و ته که یان پیوستان ناییت، به یی هاو سه نگی هۆو هۆ کار و، هه ره ها له نێزان خوداو ئهم گهردونه گۆررا وه دا هیه چ هاو سه نگیه ک نی یه، تا.... پهیدا بوونی ئهم گهردونه به لیکه و ته یه کی پیوستان بز انریت.

ئیهو باوه ری به بوونی خودا ده هینن و به خاوه ن سیفات نیکی تمواو و به رز وه سفی ده که ن. یه که م سیفه تی تموای خودا (توانایی و ویسته) (القدرة والأدارة)، (ویست) سیفه تی که که دوو شتی پیچه وانه ی یه کتر ده ست نیشان ده کاو یه کیکیان ده خاته گهر. گهروا نه بوایه ته نه ا سیفه تی (توانایی مان) ده خسته پال سیفه تی خودا به لام کاتیک ریژه ی توانا بۆ دوو دژه پیچه وانه که که (بوون و نه بوونه) (الایجاد والعدم) یه کسان بوو، و پیوستانی کرد سیفه تیکی تایبه تی هه بینت که تهو دوو دژه له یه کتر جیا بکاته وه و تایبه ته نه دیان بکات ئه ویش سیفه تی (ویسته).

له به ره تهو و امان بۆ به ده ره که ووت که ویست له کۆمه له ی سیفاته تمواو کهانه که عه قل پیوستانی ده کات به سیفاتی خودا دابنریت و، دروستکردنی له دوای نه بوون، ته نه ا به هۆی توانا وه ناییت به لکو پیوستان به (ویست) ده کات بۆ جیا کردنه وه ی سه پاندنی بوون

بەسەر نەبووندا، کەواتە بۆچی باوەر بەو کەسانە ناھێنن کە دەلێن: گەردون پەیدا بووی (ویستیکی کۆنە) و پێوێستی بوونی لەو کاتەدا بەو کە کەوتەو، (نەبوون) بەردەوام بوو، تا.. ئەو ئاکامە ی پێی گەشت. و (بوون) لەو کاتەو دەستپێکرد کە کەوتەو. ھەبوون پێش پەیدا بوونی، مەبەست نەبوو، لەبەر ئەوە نە کەوتەو، کەواتە کۆسپ چی یە بۆ باوەر نەھێنانتان بەم بیرۆکە یە؟ و دوا ی ئەم بیرۆکە یە چ راستیە کە ھە یە؟..

حەیران: بە راستی، ئەم وتانە لەو پەری ئاشکرا ییدان، فەیلەسوفە خوداوەندی یە کان وتوایە کە گەردون ھەمیشە لە گۆرپ اندایە، ھەر ئەوانیش وتوایە گەردون (لێکەوتە یە) و ھۆکار و ھۆی ھە یە و، ھەر خۆشیان وتوایە (زنجیرە ی بێ کۆتایی) مەحالە، ھەر و ھا باوەر یان ھێناو بە بوونی خودا و گشت سیفاتی ئەواوی کە عەقل بە پێوێستی دەزانیت و، دیارترین سیفاتی ئەوا و (ویستە) واتە، خودا (ویستخوازو ھەلژێنەرە) (مرید و مختار) یا.. دروستی دە کات، یا.. دروستی ناکات. گەر بریار ی دروستکردنی دا، کاتی بۆ دیاری دە کات، بە چەسپاندنی ئەم (ویستە کۆنە)، ھەموو نیمچە گومانێک کەوتراو لەسەر نوێکردنەو ی ھەلسەنگاندن و مەبەست، دوور خرایەو.

ئەمە روالەتە کانە، بەلام غەزالی چۆن توانی وەلامی گومانە کانیان بداتەو سەبارەت بە بیرۆکە ی (ماوہ ی وەستان) (مەدە الـترک) کە روویداو پێش پەیدا بوونی گەردون؟ مێشکەم نەتوانایە لە ئەندێشە کردنی (ماوہ ی وەستان) کە کۆتایی پێنیت، ئەمە و ئەگە یە نیت کە بوونی خودا یە کەم (کۆتایی بووین) لە چەر خدا و، ئەگەر بلییت ی بکۆتایی یە لە چەر خدا، کەواتە چۆن ئەم گەردونە ی خستەو؟.

شیخ: ئالێرە دا بەرزی بیر و باوەر ی غەزالی بە دەردە کەوینت کە چەند گوزار شتیکی رازاو دە ھێنیتەو کە بە ھۆیەو پێش فەیلەسوفە پێشینە و پاشینان بکەوینت. و واتای چەر خ بە دەردە خات کە پێش دروستبوونی گەردون بوونی نەبوو.

حەیران: چەر خ، پێش دروستبوونی گەردون بوونی نەبوو؟!!

شیخ: بەلێ، بەلێ چەر خ پێش دروستبوونی گەردون بوونی نەبوو و، ناتوانریت ئەندێشە ی بوونی پێش دروستبوونی گەردون بکړیت، کەواتە چەر خ چییە ئە ی حەیران؟ نایا ئەو شتە تەنھا ئەو بیر کردنەو یە نی یە کە ئێمە ئەندێشە ی دە کەین؟ بە ھۆی دوا بە دوا کانی پەیدا بوون لە گەردوندا گەر گەردون و پەیدا بوو کان دوا بە دوا یە ک نە ی چون ئەندێشە ی چەر خ دە کړیت، بەلام لێو دراو یست لە نەتوانایی مێشکت لە ئەندێشە کردنی چەر خ وە ک لێکەوتنەو یە کی سەرەتایی کە لە پێشینەو ھێچ چەر خێک

نه بوو ییت. هه ره مه بوو که غه زالی ده رکی پینکرد و دوای نهویش (عما نوئیل کانط) ده رکی پینکرد.

حهیران/ غه زالی چی ده لیت؟

شیخ غه زالی وه لامی نه وانه نه داته وه که له عه قلیاندا نیمچه گومان پهیدا بوو له (ماوهی وهستان) به وهی که کۆتایی ههیه، یا.. کۆتایی نییه. و چه رخ لیکه و تنه وهیه و دروستکراوه، پینش خۆی ههچ چه رخیک نه بووه. و گهر و تان: چه رخ بوونی هه بووه نه و له نه توانایی وێلی نه ندیشه کانتانه وهیه (الوهم). چونکه وێلی نه ندیشه نه تواناییه له تینگه یشتنی بوونی سه ره تابه که بهی بریار دانی (پیشبوونیک) بۆی، بیژ کهی (پیشبوون) (قبل)، تانیستا باوه ری وایه وێلی نه ندیشه شتیکی بهر جهسته کراوی راسته و له بووندا ههیه که (چه رخه)، نه نه توانایی به له وێلی نه ندیشه وه که نه توانایی بریار دان و وتنی کۆتایی لاشه له لای به شتیکی سه ردا واته وه که نه ندیشه کردنی رووته ختیک و وازهینان له به شیک که له رووته خته که بهرز بوو ییته وه. (وێلی نه ندیشه، لای وایه له پشت نه مه گهردونه وه جینگایه کی تر ههیه، یا.. بۆشایی به، یا.. بوونه، گهر پینی و تراله سه رو رووته ختی گهردونه وه بهرزایی تر نییه و، ههچ دووری به که نییه لێ دروور تر ییت، لیره دا وێلی نه ندیشه دوو چاری کولبوون ده ییته وه له باوه ریتهینانی).

گهر وێلی نه ندیشه لای واییت که له سه رو گهردونه وه بۆشایی ههیه، نه وه هه لهیه، چونکه بۆشایی دوور به کهی بی کۆتایی به و، بۆشایی له خودی خۆیدا دوره له تینگه یشتنه وه و، دووری په یوه سه ته به جهسته وه، گهر جهسته کۆتایی هات نه و دووری به په یوه سه ته کهشی کۆتایی دیت. به مهش بۆشایی نامییت) چه سبا که له سه رو گهردونه وه نه بۆشایی ههیه نه بوون. (به لام وێلی نه ندیشه ملکه چی نه راستی به ناییت وه که شباوه که وێلی نه ندیشه هه له ییت له بریار دانی (دووری جینگایی) ههروه ها، هه له ده ییت له بریار دانی (دووری چه رخ). (دووری جینگا) په یوه سه ته به جهسته وه، (دووری چه رخ) په یوه سه ته به جووله وه، چونکه دووری جینگا بریتی به له کشاندنی تیره کانی جهسته و، دووری چه رخ بریتی به له کشاندنی جووله، وه که چون به لگه ههیه له سه ره کۆتایی تیره کانی جهسته که نه مهش نه ییته کۆسپ بۆ باوه رهینان به دووری جینگا له پشت گهردونه وه، وه ههروه ها بوونی به لگه له سه ره کۆتایی جووله بریاری دووری چه رخ له پشت گهردونه وه په تده کاته وه).

بەم چەشنى غەزالى ھەردوۋى بىرۈكەي (چەرخ و جىڭا) سادە ساكار دەكات، ۋە ۋا باۋەر دەھىنىت كە ھەردوۋى كىيان لىكەۋتەي گەردونى دروستكاراۋ جولە كانىيەتى ۋە ھەروەھا ۋا دەپىنىت كە ناگو نىجىت كىشەي چەرخ بىنە ما يەك يىت بۇ بەلگە لەسەر بىرۈكەي كۈنىتى گەردون و لىكەۋتەۋەي. ئەي ھەيران، بۇت بەدەردە كەۋىت، بىرۈكەي كانى سەبارەت بە كارىگەرى ۋىلى ئەندىشە لەسەر ئەندىشە كردنى دوۋرى جىڭاۋ دوۋرى چەرخ زۇر بەرزترە لەبىرۈكەي ھاۋچەرخە كانى خۇي. و توانى بەدوۋرىنى و ژىرى خۇي بگاۋە ئەۋ راستىيە كە عەقلى (عمانوئىل كانط)، پاش ئەۋ بەشمىش سەدە پىنى گەشىت كە نىزىكە ھەردوۋى كىيان لەگوزار شىندا يەك بگرنەۋە پىنجگە لەۋاتا و ماناكان... ئايا كانط لە غەزالى ۋە رگرتوۋە يا... (ئەم راستىيە ھەموو عەقلىكى ساغ و پىنجەرد پىنى دەكات ئەي ھەيران...؟)

پاشان غەزالى ئاۋر لەۋانە ئەداتەۋە كە ھەلگىرى بىروراي ئەفلاتونىيە نوپىيە كانن لەپلە كانى دروستكردندا و لىكەۋتەدا، گالتەي پىيان دىت كاتىك دەلىت: گرايە يەك تەنھا يەك لىكەۋتەيەتى: (بەۋوتە كاتانا ۋا بەدەردە كەۋىت چەند شىك لەگەردوۋندا نىيە پىنكەتەي يەك شت بىن بەلكو ھەموو بوۋنە كان لاي ئىۋە پىنكەتەي تاكە، كەۋاتە ئەم پىنكەتەي ئەگەردوۋندا دەيانىنىن چۆن دروست بوۋن؟ ئايا ئەم ھەموو شتە جىياجىايە كەلەگەردوۋندا ھەيە لەتاقە ھۆيە كەۋەن؟ بەشمىش ۋوتە كاتان پوۋچەل دەپتەۋە كە ئەللىن يەك تەنھا يەككى لىدە كەۋىتەۋە. يا... لەھۆيە كى ئاۋىتەۋە كەۋتوۋنەتەۋە كەلىرەدا ھەمان كىشە دروست دەپنى كەلە باسى... ھۆي ئاۋىتەدا دروست دەپنى.

سەبارەت بەۋوتەتان كە دەلىت: لەبە ماى يەكەم عەقلى يەكەمى لىكەۋتەۋە، عەقلى يەكەمىش كە بەژىرى خۇي لەھۆكارى دروستوۋنى تى دەگا و دەزانى، عەقلى دوۋەم و سىيەم و فەلەك و نەفسى لى دەكەۋىتەۋە ھەروەھا پىيان دەلىت: (ئەۋانەي كە باستان كەردوۋە، بى گومان تارىكى لەدۋاى تارىكى يە. ۋەك كە سىك خەۋنىك بگىرتەۋە پىي دەگوتىرى كە سىروشت لەكاتى ئەۋ خەۋنەدا تەۋاۋنىيە، بەپىي بىروراي ئىۋە، ھۆكارى شىكۋدارترە لەھۆ سەبارەت بەۋەي كە (ھۆ) تەنھا يەك لىكەۋتەيەتى بەلام لەمەي ئىۋە (سى شتى لىكەۋتەۋە: عەقل و نەفس و گەردوۋن) و يەكەم لەخودى خۇيدا عەقلى ھەبۋە و، دوۋەم لەخودى خۇيدا عەقلى پەيدا كەرد... بە ھەمان بىنما و ھەمان ھۆ... دەي ئەگەر كەسى باۋەر بەم وورپىنەي ئىۋە بكا كە لەبارەي خوداى گەۋرەۋە دەپلىن، كەلەۋ پلەۋ بەستەي خوار دروستكاراۋانى خۇي ۋا دايدەننىن، ئەۋە مەعنەي ۋا يە خوداى بەپى

ناكۆكيه كانى بېروداران

نرختر و داناوه له هه موو كه سىنكى تر كه هه مخى بناسى و هه مخى غىرى خوشى، نه وه تا نه و سهرتان له خوتان شيواندووه، نه وه نده پستان له مەزنى هه لىريوه، نه وهى پنى بلىنى مەزناهى له مەزناهيده تان هيشتو ته وه، خواتان نزيك كردو ته وه له مردوو، دهى نه مه سزاي نه وه كه سانه به له لاي خوا كه له پىنگه ي راست دهرده چن.

حهيرانى كورى نه زعه ف نه لىت: لىره دا شىخ مه زون خاموشى گرتى و چاوه كانى نووقاند و سهرى دانه واند به چه شنىك چوه نامىزى خاموشيه وه، وا به خه يالمداهات كه دوو چارى نازاريك بوو بىت، به لام پىزى بيده نكيه كه م گرت و نارامم گرت، پاش ماوه به كى كه م سهرى بهرز كرده وه. لىم پرسى:
تاييا.. شىنخى گه ورم هيچ نازاريكى ههيه؟

شىخ: نه خير.. ههيران، هيچ شتىكم نى به و، كۆتايما به باسكردنى غه زالى هيناوه و ده چينه سهرباسى (ئىين روشد)، به لام به چاكي ده زانم له شهوى داهاتوودا باسى له سه ر بكهين.

حهيران: تكام وايه شىنخى گه ورم زنجيره ي باسه كانى نه م دوو فەيله سوفه ناكۆكه له بهك نه پچرينىت.

شىخ: چ... ناكۆكيه ك؟! نه مه ناكۆكى باوه ردارانه.

حهيران: شىنخى گه ورم مه به ستى له ناكۆكى باوه رداران چى به؟

شىخ: ئىين روشد له هه موو بىروپاكانى سه بارهت به برون و دروستكهرو دروستكراوه كان، له گه ل غه زاليدا پىده كه وىت.

حهيران: چۆن واده بىت، له كاتىكدا ده بىستم كه ئىين روشد دوژمنى غه زالى و پىنجه وانەى بىروپا و په خه گرئى. به چه شنىك كه له په خه كهيدا، كتيبي (تھافت التھافت) داناوه و، هه روه ها بىستوو مه (ئىين روشد) به كىكه له وانەى كه باوه رپان به كۆنىتى گهردوون و ئىنكارى روح و عه قل و كه سىتى مرؤفايه تى هه به. له بهر نه م هۆيانه به لاوزى باوه ر ناوى دهر كردو، دوو چارى نوشوستيه كى گه وره بووه له م پىنازه دا.

شىخ: ئىين روشد، زانايه كى گه وره ي ئايىنى و فەيله سوفىكى خاوه ن فكره، بهر استگۆترين فەيله سوفى باوه رداران ده ژمىرت، نهى ههيران باوه رى ته واوت به مه هه بىت و به هيچ جوړىك باوه ر به و تاوانانه نه هينىت كه زانايانى (لاهووت) و زانايانى

١ لاهوت يان (الاهيات) زارواهيه كه نه هلى كه لام و فەيله سوف و روژه لاتيه كان له جياتى زانستى (عه قیده و به كناه پرستى) به كاريان هيناوه له زانكۆكانى روژناوا چهند به شىكى هه به و ناسراوه به

(زانستی که لام) خستویانه ته پالی، یاخود به ووته دژوارانه‌ی که له ناو خه لکدا به گشتی بلاوه، چونکه هه موویان به گشتی هه لهن له تیگه یشتنی هم فیهله سوفه دانا و باوه دراره دا. ئه وه‌ی که وای له خه لک کرد، دوو چاری گومان ییته وه لینی، بۆ چه ند هۆ کارینک ده گه رنسته وه، که هه ندیکیان (پروو که شین) (عرضی) و هه ندیکي تریان (ناوه رۆکین) (جوهری) سه باره ت به (پروو که شی)، ئینین روشد هۆ گری فلسفه‌ی ئه رستوزه و، سنی لیکۆلینه وه‌ی له سه ر نویسه وه؟ یه که م لیکۆلینه وه/ که به (شرح مختصر) ناره ده بریت که ته نها ووته کانی ئینین روشدی تیاده. دووهم لیکۆلینه وه/ (شرح متوسط) که ئینین روشد له سه ره تای به شه کانی کتینه که دا، چه ند بر گه یه ک له ووته کانی ئه رستو وهرده گریت و شیان ده کاته وه. سینه م لیکۆلینه وه/ (شرح مطول) که دوو باره ووته کانی ئه رستو وهرده گریت و بر گه به بر گه لیکۆلینه وه و تۆزینه وه یه کی تیرو چری له سه ر ده کات. و لیت ناشارینه وه رینگای هه ردوو لیکۆلینه وه کورته، و له خوینه ر ده کات که باوه ر: به ئینیت که هم نوو سینانه تایبه ته به ئینین روشد خۆی به لام له راستیدا ئینین روشد له هه موویاندا ووته کانی ئه رستو شیکار و تۆزینه وه‌ی له سه ر ده کات.

هه ره وها هه له‌ی وهر گیران، چونکه ئینین روشد فلسفه‌ی کانی ئه رستو له کتینه یۆنانیه کانه وه وهر نه گرتوو به لکو له عه ره بیه کی تینکه لکراو به نو سراوه کانی ئه سه کهنده‌ی ئه فرۆدیس و نامسطیوس ئه سه کهنده‌ی وهر گرتوو، کاتیک فهره نسیه کان فلسفه‌ی ئینین روشدیان وهر گرت، له عه ره بیه که یه وه وهر یان نه گرت به لکو له وهر گیراوه کانی لاتینی و عیبریه کانی وه وهر یان گرتوو و، سه ره رای ئه وه هه موو هه لانه‌ی که دوو چاری ده ییته وه له ناکامی وهر گیران و به عه ره بی کردن و وینه گرتنه وه له سه ری نوو سیننه وه‌ی بۆ چه نده ها زمانی تر. و هه ره وها تینکه لکردنی بیرو را کانی ئینین روشد تایبه ته مند به بیرو را کانی ئه رستو ئه فلاتونه نوینی یه کان، وای له فیهله سوفی لاهوتی تۆماس ئه کویناس کرد که ئینین روشد به کافرو بئی باوه ر به خودا ناویات، هیر شینکی ناره وای به ربلاوی بکاته سه ر له نیوه ندی خه لکدا له ئه وروپا ده نگ بداته وه ته نانه ت یه کیک له وینه کیشه کانی ئه وروپا وینه یه کی گه وره بکیشیت، تیایدا ئه کویناس له سه ر کورسیه کی به رز دابنیت و ئینین روشدیش له به رده میدا که وتبیت، ئاماژه یه بۆ سه ر که وتنی ئه کویناس به سه ر

به شه کانی (الدراسات اللاهوتیه). سه رچاوه عقیده اهل السنة و الجماعة. له دانانی محمد بن إبراهیم الحمد. -لیکۆله ر-

ټیښ پروشدد او، له هه مووی سره سپور هیټر ټهویه له م وټنه یه دا وټنه ی ټرستو و ټه فلاتون نریک به ټه کویناس کیشر اون و به دهستی هه ریبه که یانه وه کټیټیک هه ریبه که تیشکیکی لیده که وټنه وه و ټاراسته ی سمری ټه کویناس کراوه، به واتای کاریگری فلسفه کانیان له سر فلسفه کانی ټه کویناس و چ پروناکیه کی لټی به ده ست هیناوه، به لام ټیښ پروشدد که ته نهها فلسفه کانی ټرستوی شیکار کرده، که به هوی کټیبه تایه ټه نده کانیه وه بزمان به ده رده که وټت که چهنه د ساوه ردار سووه به بوونی خودا و دواړوژ. وټنه کیټش ټه م فهیله سوفه ی وه که روخیتر او ټیکی بیزار وټنه کیټش اووه. له حاله ټیکدا گهر ټه کویناس سر که وټنی به ده سته ټیټ له چه سپاندنی باوه به بوونی خودا و ته نهایی و لیکوټینه وه ی گهر دون لټی ټه م سر که وټته به سر ټه فلاتون و ټرستو داده ټیټ که وټنه کیټش ټامازه ی ټه وه ده کات که ټه کویناس پروناکی له م دوانه وه و هر گر تووه. به لام راستیه که ی له وه دایه که به هوی به لگه کانی ټیښ پروشدد و غه زالی یه وه که هاو بیرن، سر که وټنی به ده سته ټیټاوه.

یه کیټک له هوی کانی نوشوستی ټیښ پروشدد زور هوگر بوونیتی یه ټرستو تا.. ټه و پری به پاکگری و، له موه سوربوو له به گری کردن له بیرو پراکانی و لیکنده وه ی بیرو که کانی. کاتیک غه زالی نوسراوی (تھاافت الفلاسفة) ی دانا. که ټیټایدا وه لامی ټرستو که سانی تری دایه وه، له کیټشه کانی کوټیتی گهر دوون و دروستکردنی. ټیښ پروشدد مه به ستی و لامدانه وه ی غه زالی بوو به نوو سراویک ناوی نا (تھاافت التھاافت)، له ناو خه لکدا بلاو بووه وه (حجة الاسلام) که غه زالی یه به رگری له ټاین ده کات و ټیښ پروشددیش به دروی ده خاته وه، به لام له راستیدا ټه م پیاهو نه غه زلی به درو خستو ته وه نه پټشه وایانی ریټازی ټه شعری، له به نه ماسره کی یه کانداه لام خودا بیبه خشیت زور دلسوز نه بوو له دانانی ټه م کټیبه و ناوټینانه که ی و بیبه ریش نه بوو له خو به ده رختن و پټشه وایی و گهره یی له بواری فلسفه ده، موناغه شه و موجداه له ی ټیمامی ده کرد له هه موو وه لامینکدا بز فهیله سوفه کان، موجداه له یه کی ټه وټو که مه به ستی نه بوو ټه و راستیانه ی پوو چهل بکاته وه که ټیمام به رگری لیده کرد، به لکو خوازیار بوو ټه وه لانه به ده رختات که له ریټازی به لگه کانداه کردبووی و به ده رختستی هه وټنه دانی بو ټینگه یشتنی مه به ستی راستی فهیله سوفه کان، چونکه خوالیخو شوو، پیوستی نه بوو به ده رختستی ټه م هه موو زانست و زانینه له گهل کابرایه که به رگری له ټاین بکات و، ته نهها لیکنده وه ی کیټشه گهره کان له بوونی خودا و دروستکردنی گهر دوندا بهس بوو به شیوازی زانایه کی دلسوزی زمان پاک به ده رختات که فهیله سوفه کان ټینکاری بیرو که کانی غه زالیان

نە کردووە، چ کاتیك و چ ووتەیه کیان بوویستایە بۆی لێكده دانەووە لەووتەى پێنج و پەنا... بەبێ ئەوەى كێبە كەى غەزالی، كەستەم و كەم یەنى تیا بەدى دەكریت، كەناگو بخت لەگەڵ راستیەكان و دانایی و دلسۆزی و رێز بەرامبەر بەخودا. غەزالی بەناونانی كێبە كەى (تألف الفلاسفة) باوەرى وای هینا كە ئەتوانی وتەى كۆمەلێك پوچەل بكاتەووە كە نزیك بوو ئینکاری بوونی خودا بکەن بەوێ كە بڵاویان دە کردووە لە كۆنیتی گەردون و بوونی خودا و ویستە كانی، جا... ئەگەر غەزالی راست بێت یاخود هەلەبێت وەك ئێین روشد گومانى لێدە كات، هەر چۆنێك بێت مەزھەبێكى دلسۆز بوو و بەرگری لەبوونی خودا کردووە و داوای باوەرپێھێنانى دە كات و هەروەھا دەرگای نیمچە گومانەكان لەخەلك دادەخات، چ پێویست دە كات ئەم كارەى بەو پێنە نابیریت بەبێ بیر كردنەووە لەئاكامى ناونانى ئەم كێبە كە چى لێدە كەوێتەووە لەنزم كردنەووەى نرخى كێبە كەى غەزالی. بەدوورخستەووەى خەلك لێى و دروستبوونی گومان لایان بەهۆى شارەدەوێى راستى و چاكیە كانی.

بەئێ حەیران، ئالێرەو نوشتیە كەى ئەبا وەلید هات و، رینگا خۆشبوو بۆ دوژمنان و ناحەزانی تادوو چاری نەگەتێ و ئازاری بکەنەووە، لەناو خەلكدا ووتەى دژوار و بەدى بەبێ لێكۆلینەووە ئاراستە بکەن، بەلام لێكۆلەرەووە دلسۆزەكان كە داب و نەریتی زانست بەرزى كردووەتەووە كە راستى بشارنەووە، دەیانزانی كە ئێین روشد راستگوترین باوەردارە و خواوەنى بەرزترین بیرۆكیە و شارەزاترین كەسە لەهینانەووەى بەلگە خوازی لەسەر بوونی خودا، بەلام بەداخەووە ئەى حەیران ئەم پیاووە (زانستە كەى گەورە تر بوووە لەعەقلى).

حەیران: هۆى ئەواتاوانانە چى بە كەشێخى گەورەم ئەلێت، ناوەرۆكىیە؟
 شێخ: هۆى ناوەرۆكىەكان، مەبەستم لەپەيوەستەكانى ناخى فەلسەفەكانى ئەم پیاووە، لەراستیدا ئێین روشد بەلگە تیۆرە ئاویتەییەكان (وەك بەلگەى لێكەوتنەووە و بەلگەى پێویستى) (كدلیل الحدوث و دلیل الوجوب) لەخۆى و خەلك ئالتۆز دە كات. ئەو بەلگانەى كەفیلەسوفەكان ووتووایانە و هەلگرانی رێبازی كەلام پەنایان بۆ بردووە زیاترە لەپەنایان بۆ بەلگە خوازییەكانى بوونی خودا. ئێین روشد (بەلگەى یاسا) (دلیل النظام) بەچاكر دەزانن ئەدو بەلگەى تر كەبە (بەلگەى چاودێرى و داھێنان) (دلیل العناية والاختراع) ناویان دەبات. لەوانەى راست بوو بێت لەم بەچاكر دانانەى، بەلام

بەمەشەوێ نەوێستا، بەلکۆ تانە ئێدا لەرێبازی فەیلەسوفە بەلگە خوازییە سەرەتایەکان ، باوەری وایوو کە هەردوو بەلگە کانیان هەڵبە. و سەبارەت بەمانای لێکەوتنەوە و کۆنیتی و مانای (ویست) دەدوێت و درێژە بەموجادەلە کانی ئێدا. و لەهەندێ وەلامە کانی بۆ هەلگرانی رێبازی کەلام پەنادەباتە لاوازی پووێ کانی بەلگە خوازییە کانیان، دەرکی لاوازی ووتە کانی خۆیی دەکرد، هەروەک بازرگانیێک چۆن نرخێ کەل و پەلی بازرگانیکی تر دادەشکێنێت، بۆ بەرزکردنەوەی بەهای کەل و پەلە کانی خۆی و، ئەمە پیشەیی ئێو بازرگانانە نییە کە پەزەمانەندی خودایان مەبەستە و لەپێناویدا تێدەکۆشن و هەولێ سەرکەوتنی راستیەکان دەدەن بەهەموو شیوازیێک کەبۆی بجێت. تەنھا ئێو توانی ئاماژەیی ئێو ئالتۆزییە بەکات کەمیشک لەتێگەشتنی دوو رێبازە بەلگە خوازییە کە دوو چاری ئەبێتەو و بەس. و ئامۆزگاری خەلکانی نەزان بەکات بۆ دوو کەوتنەوە لێی، پەیرەوی رێبازی بەلگە خوازی ساکارە شکۆدارەکان بەکات، بۆ گفتوگۆکردن لەگەڵ گشت خەلکدا، بەبێ هەولدانێ پوچەلکردنەوەی ئێو بەلگە عەقڵییە ئێو و ئێو کە لەلایەن ژێرەکانەو بەریاری راستی لەسەری دراو.

حەیران: ئایا... ئێین روشد لەو فەیلەسوفانە کە باوەری بە کۆنیتی گەردون هەبێ و لەهەمان کاتدا ئینکاری سێفاتی ویستی خودایی پەروردگار بکەن؟

شێخ: نەخێر... باوەری بە کۆنیتی گەردون نەبوو، هەرگیز ئینکاری سێفاتی ویستی خودای گۆرەیی نەکردوو بەلام ئەم پیاوێ فەلسەفە چێتی دەکرد بۆ نونکردنەوەی مانای کۆنیتی و ویست، لەپێناوی هیچ شتێکدا نەبوو تەنھا دەبوو ویست دەریبەخت کە ئەرستۆ فەیلەسوفە کانی تر... ئینکاری بوونی خودا و سێفاتی ویستیان نەکردوو، ئایا ئەگۆنجێت ئێو حەیران ئێین روشد باوەری بە کۆنیتی مادە بوو بێت بەواتای ئێوێ لەلایەن خوداوێ دروست نەکراو بەلکۆ لەخودی خۆیدا پێکھاتوو، و پێوستی بە هیچ دروستکەرێک نەبوو، تەنانت ئەرستۆش ئەم باوەرێ نەبوو، بەلکۆ باوەری بە کۆنیتی هەبەوێ کە خودا لەئەزەلەو و تائێستاش دروستکەریتی.

لەوتیە کیدا لەکێبێ (فصل المقال) ئەم راستیانە بۆ دەرەخات ئێین روشد کە دەلیت: (سەبارەت بە کێشەیی کۆنیتی گەردون و لێکەوتنەوە، جیاوازی تیاياندا لەنیوان خواوێ فکەرە کانی رێبازی ئەشعەری و دانا پێشکەوتوخوازەکان (الحکماء المتقدمین) لەباوەری مندا ئێو جیاوازییە تەنھا دەگەرێتەو بۆ جیاوازی ناو لێنانە کانیان، بەتایبەتی ئەلای هەندێ لەفەیلەسوفە کۆنەکان بەوێ کە رێکەوتووێ کەوا سێ جۆر بوو نەهەبە،

دوولایه‌ن و نیوه‌ندیك له‌نیوانیاندا، له‌ناولینانی دوولایه‌نه‌که‌دا رینکه‌و توون، به‌لام له‌ناولینانی نیوه‌نده‌که‌دا جیاوازن، لایه‌نی یه‌که‌م که‌له‌بوو‌وندایه‌و له‌شتیک‌ی تر که‌وتۆته‌وه، واته (له‌هۆکاری کرداری مادده‌و چه‌رخیک که‌بوونیان پیش‌بوونی که‌وتیبت) ئه‌مه‌سیفاتی هه‌موو جه‌سته‌یه‌که‌که‌به‌هۆی هه‌سته‌وه‌ده‌رکی دروستبوونی ده‌کریت، وه‌ک‌بوونه‌کانی، ئاو، هه‌وا، زه‌وی، ئاژه‌ل، پروه‌ک... هتد، ئه‌م‌پۆله‌بوونه، کۆمه‌لیک له‌فهیله‌سوفه‌کانی کۆن و ئه‌شعهری‌یه‌کان رینکه‌وتن که‌به (په‌یدا‌کرا) و (مُحَدَث) ناوبه‌رن، به‌لام لایه‌نی به‌رامبه‌ره‌که‌ی تر، له‌خودی خۆیدا بوونه و له‌هیچ شتیکی تر نه‌که‌وتۆته‌وه، و، هیچ چه‌رخیکیش پیشی نه‌که‌وتۆوه‌به‌کۆن (قدیم) له‌لایه‌ن هه‌ردوو کۆمه‌له‌که‌وه‌ناوده‌بریت. ئه‌م‌بوونه‌سه‌لتی‌راوه‌به‌به‌لگه‌که‌خودای به‌خشنده‌یه‌هه‌رخۆی دروستکه‌رو هینا نه‌بوون و پارینزگاری هه‌موو شتیکه. یه‌لام به‌جۆری نیوه‌ندی هه‌ردوو لایه‌نه‌که، بوونه و له‌هیچ شتیک نه‌که‌وتۆته‌وه و چه‌رخیشی پیش نه‌که‌وتۆته‌وه، واته له‌کردارینکه‌وه‌که‌وتۆته‌وه‌که‌ئه‌مه‌ش بنه‌مای گه‌ردون به‌گشتی ده‌گریته‌وه. به‌لام ئه‌م‌بوونه‌ی تر که‌له‌خودی خۆیدا ئاشکرایه‌به‌وینه‌ی ئه‌م‌بوونه‌درووستکه‌راوه‌راسته‌قینانه‌ی که‌به‌چاوده‌بینریت، که‌هه‌مووی به‌گشتی (جیهانی بینراو) ده‌گریته‌وه، و، مه‌به‌ست له‌بوونی گۆن‌خودایه‌دووشیوه‌یه‌ناونراوه‌ئه‌و‌فهیله‌سوفانه‌ی به‌بیری ئه‌وان و لۆروانگه‌ی ئه‌وانه‌وه‌له‌بوونی یه‌که‌م زیاتر ده‌چنی، له‌به‌ر ئه‌وه‌پێی ده‌لین: (قدیم، کۆن) ئه‌وزانا‌یانه‌ی به‌بیروباوه‌ری ئه‌وان له‌لایه‌ن دووه‌مه‌وه‌جێ‌به‌جێ ده‌ییت و له‌ (په‌یدا‌که‌ر) ده‌چیت ناویان ناوه‌په‌یدا‌که‌ر (مُحَدَث).

له‌م‌ووتانه‌یه‌وه‌بۆت به‌ده‌رده‌که‌ویست ئه‌ی‌حه‌یران، که‌چۆن دان ده‌ییت به‌لینکه‌وتنه‌وه‌ی گه‌ردوون به‌وه‌ی که‌درووستکه‌راوی خودایه‌به‌مادده‌به‌ره‌تی‌یه‌که‌ی وینه‌هه‌بووه‌که‌ی. هه‌روه‌ها ئین‌پوشد هه‌ولتی نزیک کردنه‌وه‌ی بیرو که‌کانی رێبازی که‌لام و بیرو که‌کانی ئه‌رستۆ ته‌دات. له‌م‌ووتانه‌یه‌وه‌بۆم به‌ده‌رده‌که‌ویست که‌بیرو که‌کانی دوو‌چاری هه‌لدیری بۆ ته‌وه‌وه‌ک‌ئین‌طوفه‌یل و هه‌ندی له‌فهیله‌سوفه‌کانی تر، له‌ئه‌ندیشه‌کردنی واتای دروستکردن له‌نه‌بوونه‌وه‌و، واتای چه‌رخ له‌به‌ر ئه‌مه‌په‌نا ده‌باته‌به‌ر‌قورئان و، لیوه‌ی تیده‌گات که‌خودای زانا و دانا ئه‌زانیت که‌عه‌قل‌کولبوون و که‌م‌تونابی له‌خۆ‌گرتوه‌له‌ئه‌ندیشه‌کردنی ئه‌م‌بابه‌تانه‌دا و، خودا بۆ ئاسانی باوه‌ره‌ینان له‌لای مروف‌ف به‌گوینهری توانای عه‌قلیان گفتوگۆیان له‌گه‌لدا ده‌کات. و ئه‌باوه‌لید ده‌ریده‌خات که‌درووستکه‌ردنی ئه‌م‌گه‌ردونه‌بینراوه‌له‌مادده‌یه‌کی تری پیش‌خۆی له‌لایه‌ن

خوداوه که وتۆتهوه، خو الیخۆشبوو له کتیبی (فصل المقال) دا ده‌لێت: فرموده‌ی خودای په‌روه‌ر دگار له‌قورئاندا ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ هه‌ر خودا خۆی ئاسمان و زه‌وی له‌شه‌ش رۆژدا دروست کرد و عه‌رشه‌که‌ی له‌سه‌ر ئاو بوو ﴿له‌رواله‌تی ئهم ئایه‌ته‌دا بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌بوونی تر پێش ئهم بوونه‌ پێنراوه‌ هه‌بووه، که ئه‌ویش، عه‌رش و ئاوو چه‌رخه‌و، فرموده‌ی خودای په‌روه‌ر دگار ﴿ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ﴾ له‌ئاسماندا وه‌ستایه‌وه که‌دو که‌ل بوو ﴿له‌رواله‌تی ئهم ئایه‌ته‌دا و اتێده‌گه‌ین له‌ئاسمان له‌شتیکه‌وه که‌وتۆته‌وه.

خو الیخۆشبوو هه‌روه‌ک بترسێت له‌وه‌ی که‌نه‌توانایی عه‌قل بۆ نه‌ندیشه‌کردنی ئهم بابته‌ ئالۆزانه‌ بیه‌ته‌ تاوانیک و بخریته‌ پال خۆی و فیه‌له‌سوفه‌کانی تر له‌به‌ر ئه‌وه‌ بیانوو بۆ خۆی و ئه‌وانی تر ده‌هینێته‌وه کاتیک که‌ده‌لێت: (له‌موه‌ده‌جیت جیاوازی بیروپراکان سه‌بارت به‌م بابته‌ ئالۆزانه‌ له‌لایه‌ن فیه‌له‌سوفه‌کان، یان راست و پاداشت دراو، یان هه‌له‌و لیبوردراو، به‌لام باوه‌ر هێنان به‌شت به‌هۆی به‌لگه‌ هه‌بوون له‌خوده‌وه، شتیکی دوو چاری یه‌ نه‌که‌ هه‌لبژێردراوی، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه‌ بۆمان نی‌یه‌، باوه‌ر پێکردن و نه‌باوه‌ر پێکردن وه‌ک چۆن بۆمان هه‌یه‌ به‌هه‌ستین و نه‌هه‌ستین گه‌ر هاتوو مه‌رجی ناچار کردن. هه‌لبژاردن بێت له‌لایه‌ن گومانیکێ پهی‌دا بۆوه‌ بووین، ئه‌وا ئه‌و باوه‌ر پێکردنه‌ هه‌له‌یه‌ گه‌ر له‌لایه‌ن زانایانه‌وه‌ بێت ئه‌وا لیبوردراو).

ئه‌ی حه‌یران ئهم بیانووه‌ی ئه‌ین روشد و ته‌کانی (شیخ محمد عه‌به‌ده‌ی میسر)م بیرده‌خاته‌وه که‌له‌ په‌راوێزی کتیبی (شرح العقائد العضدیه) دا، ئاماژه‌ی بۆ کردوه‌ پاش ئه‌وه‌ی به‌لگه‌ بۆ لیکۆلینه‌وه‌ی گه‌ردون و چه‌رخ ده‌هینێته‌وه‌ ده‌ست ده‌کات به‌ بیانوو هه‌ینانه‌وه‌ بۆ نه‌توانایی عه‌قلیان له‌ نه‌ندیشه‌کردنی مانای لیکه‌وته‌وه‌ و چه‌رخدا کاتیک که‌ ته‌لێت: (باش بزانه، پاش ئه‌وه‌ی به‌لگه‌م هه‌ینانه‌وه‌ له‌سه‌ر لیکه‌وته‌ی گه‌ردون و لیکۆلینه‌وه‌م له‌دوای راستیه‌کان به‌گۆڕه‌ی بیروپراو بۆ چونه‌ کام له‌نگه‌ر گرتنی بینایم له‌سه‌ری و، ئالێم ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان به‌کوێتی گه‌ردون هه‌یه‌، به‌م رێبازه‌یان له‌باوه‌ر به‌بوونی خودا ده‌رچوون و ئه‌ینکاری پێوێستی ئایینیان نه‌کردوه‌. به‌لام ده‌لێم، لهم تیۆره‌دا هه‌له‌ن، چونکه‌ به‌پوختی بیروپراکانیان ده‌رنه‌برێوه‌، پوون و ئاشکرایه‌ هه‌ر که‌سیک رێبازی لیکۆلینه‌وه‌ بگه‌ڕێته‌ به‌ر به‌ینی لاسایکردنه‌وه‌ی بیروباوه‌ره‌کان و، پارێزراو نه‌بێت نه‌هه‌له‌ وه‌ک پێغه‌مبه‌ران. ئه‌وا به‌ئاسانی دوو چاری هه‌له‌ ده‌یته‌وه‌ و، له‌لایه‌ن خوداوه‌ ئهم

هه لانهی لینگیراوه، چونکه مه بهست و ئامانجی لهم ریازه دا تهنها گه پانهوه به دوای راستی و تهوای راستیه کان).

ئهمه هه ندیک له ووته کانی شیخ عه بدهیه، واده ده که ویت تهنها بیانویه ک بیست، به تاییه تی بۆ ئین بروشد، که دوو چاری هه ژاندن ده بیته وه به هۆی ئه ندیشه کانی مانای کۆنیستی و چه رخ و شوین و چه نده هاشتی تر که غه زالی و ئین طوفیل و فیهله سوفه کانی دوای ئه وان باسیان تیادا کردوه.

ئهی حهیران له ووته کانی ئین بروشدا، بیستووته بلیست که واده بدهیه کان گهردوونی لیکه ووته وه دروستکرای خودا نییه!! و ئابا هیچ شتیکت بهرجهسته کردوه له ووته کانی که لاوازی بی باوه پری خۆی ده رنجات.

حهیران: نه خیر گه ورم به پیچه وانه وه شتی وای تیادایه که پتهوی باوه پری به ده رده خات و ئاره زوو مه نده بۆ ئاسانکردنی باوه پرو به ده ر خستی بۆ گشت خه لک و، دوو ر خسته وه یان له و ئالوزیانهی که عه قل تووشی ده بیست.

شیخ: ئه و ئینکارییهی که له سیفه تی وویستدا ده خریته پال ئین بروشد هه لیه و راست نییه، به لام کاتیک مووناقه شه گیری مانای وویست له گه ل غه زالی و زانایانی ریازی که لامدا ده کات، ههروه که پیشه ی ئاسایی خۆی که ده یوو یست فله سه فه چینی و یان فقهی گیریتی بکات، به وهی مانای وویست به دوو شیوه لیکه راوه ته وه، (ویستی کردار) (اراده بالفعل) و (ویستی توانا) (اراده بالقوه). پاشان پووجه لی و ئینکاری ئه وهی کرد که فیهله سوفه کۆنه کان ووتیتیان، گهردوون لیکه وته ی خودایه به هۆی خودیک تیایدا نه ک به هۆی وویستی خودا وه له ئاکامدا گه یشته چه سپاندنی وویستی خودا و به لگه له سه ری، ههروه که به لگه کانی غه زالی. ئین بروشد له وه ملامدانه وهی فیهله سوفه کاندای ده لیت: (ووته کانی، بهرامبه ر فیهله سوفه کان که گوایه لایان وایه لیکه وته وهی خودای پهروه ردا گار له رینگای سروشتی یه وه له بوونه که دا هیه، ووتیه کی پووجه له بهرامبه ر فیهله سوفه کان، له راستیدا بیرو را کانیان به لیکه وته ی بوونه کان له لایه نیکه وهیه که زۆر بهر زتر له سروشت و ویسته مرؤفایه تیه کان. چونکه ئهم دوو لایه نه دوو چاری که موو کوری ده بینه وه، گه به لگه له سهریان به نیریته وه، به وهی که ناییت لیکه وته ی کردار له لایه ن خودا وه لیکه وته یه کی سروشتی بیست و لیکه وته یه کی ویستی نه بیست (ئهو ویسته ی که له ناوخه لکدا بلاو بۆوه و تیگه یه نراوه)، لیکه وته ی لایه نیکه که زۆر شکۆدار تره لهم ویسته و، هیچ که سیلک ئهم لایه نه پنی نازانیت تهنها خودا نه بیست، (به لگه مان

بەۋەي كەخاۋەن ويىستە و، زاناي دوۋىشتى دژ بەيە كە گەر تەنھا بىكەر و زاناي لايەنىك بوايە، دوۋىشتى پىچەۋانەي پىنكەۋە دە كرد، كەئەمەش ھەر گىز نايىت و اپئويىستى كرد، شتىك لەو دو دژ بەيە كە دروست بىكات بەھەلئاردن).

لەمەۋە، ئەي ھەيران، دەزانىت، كەئەم پىاۋە بەمەبەستى بەدەر خىستى زىرە كى خۇيەنى، بەر گىرى لەفەيلەسوفە كان دە كات بەلام لەئاكامىشدا دە گاتە ئەو بىرۆ كەيەي غەزالى ھاۋرىنى، يا... ناكۆكى، لەچەسپاندنى ماناي وويست و ھىنانەۋەي بەلگە لەسەر دەرگ كردنى پىويىستى عەقل بۆ بوونى خۇدا كردبو و ھەمان پىشەي ھەبوو لەمونا قەشە گىرى غەزالى سەبارەت بەپەيوەندى ھۆكار بە ھۆكانىيەۋە.

ھەيران: ئايا... غەزالى ئىنكارى ھۆ و ھۆكارى كردو... تا... ئىين روشد موجدەلەي لەگەلدا بىكات؟

شىخ: نەخىر... غەزالى ھەر گىز ئەم ئىنكارىيەي نە كردو و پەوانىيە ئىنكارى پەيوەندى ھۆ بەھۆي كارە كەيەۋە بىكات يا... ئىنكارى ئەو تايەندەندىيە بىكات كەخودا بە شتىكى بەخىشيوە، بەلكو غەزالى خوازىار بوو بىر و باۋەرە كانى مەۋف تەنھا ئاراستەي دروستكەرى بوون و تايەندەندىيە كان و ياساكانى سەروشت بىكات. تا بىرۆ كەي بى باۋەرەي ماددىيە كان بەدور بىكات. كەدەلئىت: دروست بوونى جۇراۋ جۇرە كانى بوون بەرىكەۋەت بەھۆي شىكارە توخمە كانى ماددە لەخودى خۇيدا، بوۋە بەھۆي توانايە كى سەروشتى تاياندا، (ئىنكارى ئەو بۆ چوۋنە عەقلىيەي كرد، كەدەلئىت: پىويىستە ئەم بوۋانە لەخودى خۇياندا ئەم تايەندەندىيان تىادا يىت. دە گاتە ئەو باۋەرەي كەدەلئىت: ئەم شتانە پىويىستى بەيە كىكە... تا... بوون و تايەمەندى و سىفاتى بداتى، ھەر لەبەر ئەمە وتى: ئەو بەراۋوردىيەي كەلەنئوان ھۆ و ھۆكاردا دەيىنىت ناتوان دانى پىادا بىنىن بەۋەي كەھۆيە كى پەۋالەتەيە لەبەر ئەۋەي لەپشت زانىارىيە كاغانەۋە نەيىنىيە كى زۆرى نادىار ھەيە، كەدە گونجىت ھۆيە كى راستەقىنە يىت بۆ بەدەر كەوتى ئەم پەۋالەتەنە. غەزالى بۆ راستى ووتە كانى چەند غەۋنەيەك دەھىنىتەۋە ۋەك بەردى ئازاد (حجر الطلق) ھىچ شتىكى لەخو نە گرتىت بىھاۋىزىتە ئاگرىكەۋە، ئاگرە كە دە كۆزىنىتەۋە. ھەر ۋەھا كۆيىرىك تارمايىيە كەي سەر چارەي لاجىت چاۋى دەيىنىت، و باۋەرە دە كات، لابرەنى تارمايە كە تەنھا ھۆيە كە بۆ بىنىنى چاۋە كانى و، كاتىك خۆر ئاۋا دەيىت و تارىك دادىت. دەرگ دە كات كەلەپشت ئەم چاۋە بىنەرەۋە ھۆيە كى تر ھەيە كەئەۋىش روۋناكىيە، كەرىندەدات بەيىنىن و بەنەمانى چاۋ نايىنى دەيىت.

بەلام ئېين روشد ھەرگىز دەرئەچوۋە لە لۇژىكى ساغ و باۋەرى تەۋا، كاتىك كە ئەلئىت: ئايا... كىردارە لىنكەۋتە كان لەبوونىكى (پىۋىستى، كىردارىكە) يا... (پىۋىستى زۆربوونە) ياخود ھەردو پىۋىستى كەى تىايە، ئەم بۇ چوونانە داۋاى پىشكىن و لىكۆلىنەۋە دەكەن. لەنىۋان بوونە كان (كارو كارلىكراۋ) ۋەك يەكە يا... بەھۆى زیادەيەك كەخراۋە سەرى لەو زیادە بى كۆتايانە، لەۋانەيە زیاد كىردەكە پەيوەست بىت بەزىاد كىنىكى ترەۋە، بەلام گەر ئاگرىك نىزىك جەستەيەكى ھەستدار بىرىت، ئاگرەكە كارى خۆى دەكات، دورىش نىيە بوونىك ھەيىت زیادە بىت لەسەر جەستەي ھەستدارەكە كەرىنگرىت بۇ زیاد كراۋە كارىگەرەكەى ئاگرەكە ۋەك غوونەى بەردە ئازادە ھىچ لەخۆ نەگىرەكە، بەلام ئەمە پىۋىستىيەك نىيە بۇ لاۋردنى سىفەتى سوتاندن لەناگر،... تا ناۋى ئاگرى لەناۋدا مايت. پاشان دەلئىت و، چەند دانايە لەم ووتەيەيدا: (عەقلى تەنھا بەھۆى ھۆكانىيەۋە دەر كى بوونە كان دەكات و، بەھۆى ئەم سىفەتەيەۋە لەمەموۋ ئەم ھىزانەى تر كەدەر كىان پىندە كىرىت جىا كراۋەتەۋە، ھەر كەسىك ئىنكارى ھۆكان بىكات بەمە ئىنكارى عەقلى دەكات، زانستەكانى لۇژىك پىسمانىك دادەئىت كەدەئىت: ھەموو بوونىك ھۆ و ھۆكارى ھەيە و، زانىارىمان سەبارەت بەھۆكارە كان ناتەۋا و دەيىت بەبى زانىارى ھۆكان، كەۋاتە ۋازەينان لەھۆكان دەيىتە پوۋچەلكىردەۋە و نەھىشتى زانستى، لەم ووتەيەۋە ۋاپىۋىست دەكات كەھىچ شتىك زانراۋى بىرەتى راستەقىنەى نىيە و، ئەگەر ھەشېت تەنھا (بۇچونە) نە پىناسە دەكىرىت و نەبەلگەى ھەيە، (ھەر كەسىك، باۋەرى ۋاپىت كەھىچ زانستىيەكى پىۋىست نىيە، ئەمە دەيىتە ھۆى ئەۋەى كەۋتەكەى پەسەند نەيىت و، ھەر كەسىك بىسەلمىنىت كەلپىرەدا چەند شتىك ھەيە ئەم سىفەتەنەى لەخۆ گىرتوۋە و، چەند شتىكى تر كەپىۋىستى نىيە و، خۇدى خۆى بىرپارە بۇ چوونى لەسەر بدات و، يان لاي ۋاپىت كەپىۋىستە و لە ھەمان كاتدا پىۋىستىش نىيە، فەيلەسوفەكان ئىنكارى ئەمە ناكەن....).

لەكۆتايىدا دەلئىت كە چەند بەپىزە ۋوتەكەى و چەند راستگۆيە ئەم رىكەۋتەنە ئاكامىيەى نىۋان ئېين روشد و مەبەستەكانى غەزالى لەبەردەۋامى ئاراستە كىردنى خۇدىان بەرەۋە دروستكىردنى خۇدىان بەرەۋە دروستكەرى بوونەكان كەسروشتى و تايەمەندىكانى بەبوون بەخشىۋە (پىۋىست ناكات گومان ھەيىت لەسەر بوونەكان بەۋەى ھەندىكىان كاردەكەنە سەر ھەندىكى تىران و، ئەم بوونانە بەتەنھا ئەم كىردارانە ناكەن، بەلكو بەھۆى

بکهرێکی دهره کێیهوه مهرجه بۆ کرداره کهیان، به لکو بۆ بوونی نیشانهیهک تهنها هه بۆ کرداره کهیان.

حهیران: بهراستی ئێین رشد له ناکامی بپرو که کانیدا هیچ جیاوازییه کی نییه له گهڵ غه زالی داو، باوه پرسی له باوه پری لهو که متر نییه، باسی لهو پێبازهم بۆ بکه که هه لیژاردوه له به لگه هه نانهوه دا بۆ بوونی خودا؟

شیخ: ئێین پڕوشد ههروه کو بۆم باسکردی باوه پری وایه، که پێبازی به لگه خوازییه کان به هۆی به لگه لێکه و تهو به لگه ی پنیوست (دلیل الوجوب) پێبازیکی پڕ باوه پ و شه رعی نییه، چونکه پێکهاتهیه و پێشه کیه کانی زۆره و پێبازی پڕ باوه پره شه رعیه کان بریتییه له پێبازه به لگه خوازییه کان که به هۆی به لگه ی سیسته مه وه به رجه سته ده کریت و، به به لگه ی (بایه خدان و داهینان) (العناية والأختراع) ناوی ده بات، ئه مه ش لهو پێبازه یه که قورئان گرتۆتی بهر، چونکه ئهم به لگه یه دوو سیفاتی له خۆ گرتوه. یه که میان: - پڕ باوه پرییه، دووهمیان: - ساده یه و پێکهاته نییه، واته پێشه کییه کانی که مه، به مه ش، ناکامه کانی ساکارو پێکهاته نییه.

حهیران: ئایا، راسته گه و ره م، پێبازه به لگه خوازییه کانی تر پڕ باوه پرنین؟

شیخ: ئه مه هه ر گیز راست نییه و، قورئان هیچ کاتێک لهو دوو پێبازه ی که باسمان کرد، پشتگوێ نی نه خستوه به لکو به یه چه وانه وه، خودا له قورئاندا ئاماژه مان بۆ ده کات چونکه خودای په ره ر دگار پێش ناردنی قورئان بۆ پێغه مه ر (ﷺ) ئاگادار بووه له محاده لهو موناقه شه گیری نیوان فه یله سوفه کان سه باره ت به بوونی خودا و پێکهێنان و دروستکردنی گه ردون و لێکه و تنه وه کانی و به رز که ی کۆنیستی و، زانیار بوو، که وائهم موناقه شه گیری فه یله سوفه کان به رده وام ده ییت.. تا له سه ر گۆی زهوی خاوه ن هۆش و فکر هه ییت، چونکه خودای دروستکه ر، سیفه تیکی به ئاده میزاد به خشیوه، ئه ویش ئه وه یه که له هه موو کائیناتی که زیاتر هۆگری موناقه شه و موحاده له یه. (به لام قورئان، به ووردی ئاماژه ی لهو پێبازه به لگه خوا بییه تیۆره پێکهاته نی کردوه و، له لایه ن ئه وانه ی که ته م کاره یان گرتۆته ئه ستۆی خۆیان وه که فه یله سوفه کان و هه لگرانی پێبازی که لام، ده ر کی پێکراوه و، خودا له گفت و گۆ کردنی دا له گه ل گشت خه لکدا گرنگی داوه به به لگه کانی سیستم و بایه خدان و داهینان، که هه یج جیاوازییه کی نییه له گه ل به لگه عه قلییه تیۆره پێکهاته بییه کانی تر و، جیاوازییه که ی ته نها ئه وه یه به لگه خوازییه کانی قورئان ساده و ساکار و ئاسانه تر بۆ گه یشتن به ته وای باوه پ). و خوالیخو شبوو گه ر

تەنھا گەرنەگی بەدایە بە بەلگە خوازییە ساکارە کان و تەنھا وەسفی ئالتۆزی بەلگە پینکەتایە کانی بەدەر بختایە تانە لە راستیە کانی نەدایە. ئەو کاتە هیچ لە ووتە کانی نەدە گیرا، هەموو ئەو بەلگانە لە لایەن گەورە فەیلە سوفە کان و خواوەنی رێبازی کە لام لە کۆن و نوێ، رێرەوی هەمویان بە گشتی بەرەو باوەری تەواو دەچیت، بەوینە ی ئەو بەلگانە ی کە لە چەند روویە کەووە دەهێرننەووە بۆ کێشە یە کێ مائەتییکی راست، گەردروستیی بۆ مامۆستایە ک ئاسانترین و نزیکترینیان بۆ مێشکی قوتابی هەلبژیریت، بۆی رەوانی یە تانە بدات لە راستی بەلگە کانی تر و، پووچەلیان بکاتەو بەاگانی بن. چونکە ئەم پووچەلکردنەو یە زەرەر مەندە بۆ خودی عەقل بەلکو بۆ باوەر هێنانیش، کە عەقل تەنھا پایە یە کە بۆی.

ئەمە هەلە کانی ئەبو وەلیدە، بەلام گەر گوێیستی بین کە چۆن درێژە بە بەلگە خوازییە دروستکراوێ کان ئەدات و لێکیان ئەداتەو، ئەو کاتە ئەبینن کە چەند بە توانا و دڵسۆزو راستگۆیە لە باوەریدا هەروە ک موسولمانییکی راستگۆیە و، گەورەترین فەیلە سوف و زیرە کترین زانا و ئاگادارترین کەس بە دەر دەکەوێت.

حەیران: باسی هەندێ لە ووتە کانی ئێین روشدم بۆ بکە لە رێبازی بەلگە خوازیدا، کە بە ئاسانترین و ساکارترین رێبازی دادەنێیت و کە زیاتر باوەری تەواوی تیا یە بۆ بوونی خودا؟

شینخ: ئەو ووتانە ییت بۆ باس دەکەم کە لە کتێبی (الکشف من مناهج الأدلة) دا هاتووە: گەر ووتراو ئاشکرا بوو کە ئەم رێبازانە هەموویان بە گشتی یە ک رێبازین و یە کێک لەو رێبازانە، رێبازی شەریعە تە کە داوا لە گشت خەلکانێک دەکات. باوەر بە بوونی خودا بەینن، لە گەل جیاوازی خۆر سکیاندا (واتە: لە گەل جیاوازی سروشتیدا) کە واتە ئەو شەریعە تە چێ یە کە قورئان ئامازە ی بۆ کردووە و هاوێلە کانی پیغەمبەر پەیرەویان کردووە؟ ئیئە و ئمان: ئەو شیوازە ی کە قورئانی پیرۆزینی ئاگادارمان دەکاتەو و بانگێزی گشت لایە ک دەکاتەو ئە گەر بە شیوایە کێ ئیستقرائی شیکاری بکەین لە دوو رەگەزی سەرە کیدا پەنگ دەخواتەو، یە کە میان: بایە خدانێکی زۆرە بە مرووف و دروستکردنی گشت بوونە کان لە پێناویدا. ئەم رێبازەش بە (بەلگە ی بایە خدان) (دلیل العنایة) ناوبراوە. دوو هە میان: لە دا هینانی ناوەرۆکی شتە کانی ناو بوونەووە دروست دە ییت، وە ک دروست بوونی ژبان لە شتیکی بێ گیان وە ک دەر کە هە ستارە کان و عەقل... ئەم بەلگە یەش بە (بەلگە ی دا هینان) (دلیل الاختراع) ناو دە برێت. بەلگە ی یە کەم لە سەر دوو بنەمای

په سمن بنیاتنراوه: په که میان بوونه کانه به گشتی شیاون له گهل بوونی مړوفا. دووه میان نهم شیاویی، پیوسته که له لایه ن بکه رنکی تاره زوومه نده (ویستخوازه وه) (مرید) و گونجاو نی په نهم شیاویی په له رنګه ی (رینکه وتوه بوو بیت) و، نهم شیاویی په بوون له گهل بوونی مړوفا، باوه ری ته و او مان بهم بیرۆ که یه ده چه سپت به وه ی که به هانتی به دوا یه کی شه و و رۆژ و خور و مانگ له پیناو بوونی مړوفا یه و، ههروه ها شیاوی بوونی چوار وهرزه که له گهل مړوفا و، نه و جینگایه ی که تیایدا ده زی. و ههروه ها شیاوی زور به ی نازل و پرووه ک و بی گیانه کان و به شیک ی زور له باران و پروبار و دریا و، به شپوه یه کی گشتی زهوی و ناو ناگر، ههروه ها (به لگه ی بایه خدان) له نه ندای له شی مړوفا و نازلدا به دهرده که ویت. به به سستی شیاویش له گهل ژبانی و بوونی مړوفا به کورتی زانیارمان بز سوو دمه ندی بوونه کان له م په گزه دا ناشکرا ده بیت، هه ره له بهر نه مه پیوسته له سر نه و که سانه ی که خوازیاری ناسینی خودای به خشنده ن به ته وای، پیوسته له سریان سوو دمه ندی بوونه کان پېشکن.

سه باره ت به (به لگه ی داهینان) بوونی گشت نازل و پرووه ک و ناسمانه کان ده گرته وه... و له م په گزه دا به لگه ی زور هیه له سر ژمیره ی داهینان. له بهر نه وه پیوسته نه و که سه ی خوازیاری ناسینی ته وای خودای به خشنده یه، (پیوسته ناوه رۆ کی هه موو شته کان بز انیت تابه هویانه وه توانای داهینانی راسته قینه ی هه بیت له گشت بووندا)، چونکه گهر راستی ناوه رۆ کی شت نه زانیت، راستی داهینان پیناز انیت. له م فرموده ی خودادا ناماژه یه بز راستی نهم بیرۆ که یه که ده فهرمو ویت: ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾... ده بینین ئیین روشد ناماژه ی چه ند نایه تیک ی قورئانی ده کات که (به لگه ی بایه خدان و داهینان) یان له خو گرتوه و، ده لیت: نهم به لگانه ی که له م دوو په گزه دا په نگی خوار دۆ ته وه (به لگه ی بایه خ و داهینان) تیایندا بوونی دروستکه رنک به دهرده که ویت و نهم دوو رېبازه یه که م رېبازی تابه ندمه ند ناسه کانه که پینان دهو تریت (الخواص) که بریتین له زانایان. دوو هم رېبازی جه ماوه (طریقه الجمهور) ده گرته وه و جیاوازی زانیاری به کانی نهم دوو رېبازه له قولبو نه و یاندا به دهرده که ویت. رېبازی جه ماوه له سر به لگه ی بایه خدان و داهینانه که زانیاری به سه رتایی به کان که په یوه سته به زانستی هه سته کانه وه به هوی نه و دوو به لگه یه وه دهرک ده کریت، به لام زاناکان له پال زانستی هه سته کانه وه داوای زانستی به لگه ش ده کن.

له جینگایه کی تری کتیبه که ی دا ئامازه ی کردووه که مه به ست و دانایی بوونه کان به لگه ن بۆ بوونی خودای به خشنده هه ر بۆیه ده لیت: (مرؤف گه سه رنجی شتیکی هه ستداریدا ده بینیت به چ شیوه یه ک و چ ریزه یه ک و له چ حاله تیکدا دانراوه که ده گوئجین له گه ل هه موو سوو دمه نده کانی بوونه که له گه ل شته هه ستداره که و مه به سته خوازیاره کهیدا، به چه شنیك گه ربه و شیوه یه و به و حاله ته و به و ریزه یه دانه نریت، نه و سوو دمه ندیه ی تیادا به دی ناکریت. لای ناشکر ده بینت و هیچ گومانیککی نامینیت که ته م بوونه دروستکه ریک دروستی کردووه. هه ر له به ر ته مه یه ته م شیاییه له نیوان شیوه و حاله ت و ریزه ی شته که له گه ل سوو دمه ندیه یه کهیدا به دی ده کریت. به وانی به کۆبوونه و ی گوئجاندنی ته م شتانه له گه ل یه کدا بۆ مه به سته سوو مه ندی، به (رینکه و ت) بینت ..

پاشان ئیبن روشد په ناده با ته هینانه و ی چه ند ئایه تیکی قورئانی که به لگه ی (بایه خدان و داهینانی) له خو گر تیت و بوونی ده کاته و هه ندی له و زانستیانه ی که له سه رده می نه و دا به ده ستهاته و ه سوو دیان لیوهر گیراوه ... تاده گاته ته م و ته یه ی (گه رده ستمانکرد به ژمیره ی نه و ئایه تانه ی که لیکدانه و ی نه و ئاگاداریبانه ی که به لگه ی بایه خدانیان له خو گرتووه که چۆن ئامازه ی دروستکه ر و دروستکرا و ده کات، نه و هه ند زۆرن چه نده ها به رگی فراوانی نوو سرا و به شی ناکات و، ته مانه ش مه به ستمان نین له م کتیبه دا، گه ر خودای په روه ردار له چاره ماندا نوو سیبیت و کاتینکی بۆ به خساندین ... تا وه کو کتیبه ک بنووسین ده رباره ی به لگه کانی بایه خدان (العنایه) که قورئانی پیرۆز ئامازه ی بۆ کردووه).

حهیران: به راستی ته م پیاوه له گه ره ترین باوه رداره کانه به خودا، ئایا شینخی گه وره م ئاگاداره که چه ند شانازی به دانانی کتیبه که یه و ده کات؟
شینخ: نه خیر، ئاگادار نیم که کتیبه کی تایه تی داناییت له م بابه ته دا، به لام به هۆی به خشنده یی خودا وه رینگای راستی دۆزی یه و و، زۆر به ی ئایه ته کانی قورئان که به لگه کانی سیستم و مه به ست و دانایی و بایه خدان له خو گرتووه. به گویره ی زانیاری به کانی خو م سه باره ت به و زانستی نو ی و ووه کانی به راوردی نیوان ته م ئایه تانه و زانستی نو ی سه باره ت به نهینیه یه کانی گه ر دوون و دروستکردنی بۆت ناشکراده که م.

ناکۆکیه کانی بروداداران

حهیران: تهنه پرسیارینکم ماوه، لهو کتیبانهی کهخویندوو مه تهوه ئیبن روشد ئینکاری بوونی (که سایه تی تا که که سی مرؤفایه تی) (الشخصية الفردية الانسانية) ده کاو، ده لئیت: به نه مانی جهسته له ناوده چئیت... و هه ر ئهم بیژ که یه ی که وای له دژه کانی کردووه تاوانی بی باوه ری و ئینکاری زیندوو بوونه و بی بخه نه پال. ئهم وته دژه به کانه که خراونه ته پال پیاویک که به م چه شنه باوه پرداره به خودا و قورئان تاج راده به ک راسته؟

شیخ: ئهو که سه ی که تاوانی بی باوه ری و ئینکاری زیندوو بوونه و بی خسته پال، توماس ئه کوناسی فعیله سوف بوو که خوی دوودل بوو له کرداری رۆح. و من ئهم تاوانه ی به ره وانا زانم، له ئاکامی سه رنجدانیککی قوول له وته کانی ئیبن روشد گه ربیده نگه له ئهرستو کردییت لهو وتانه ی که ده لئیت: نه فس بریتی به له کاره کانی جهسته و، هیچ بوونیککی ناییت به بی جهسته عقل تا که که سی که سایه تیکه که بریتی به له ئاماده و توانایی مرؤف بزییر کردنه وه و به نه مانی له ناوده چئیت و له م وتانهیدا به گشتی هیچ مانایه کی تبادا نی به که بی باوه ری بخزینه پال چونکه راستیه کانی رۆح و عقل تائینستا به شاراه ی و نه ئینی ماونه ته وه و، به ئه ندیشه ی من هه تا... هه تابه به نه ئینی ده مینیه وه و هیچ زه ره مره ندیککی له سه ر باوه ری نی به، گه ر باوه ردار ئینکاری ئهو نه کات که رۆح و عقل له کاری خودان. و سه باره ت به وته ی (به نه مانی جهسته که سایه تی تا که که سینتی مرؤفایه تی له ناو ده چئیت) به مه ئیبن روشد ئینکاری (زیندوو بوونه وه ی) نه کردووه. که زیندوو بوونه وه و دروستکردنیککی نویژه به توانا و فره مانی خودا، که هه ر خوی به کم جار جهسته و خوده کانی دروستکردووه و رۆحی پیبه خشیون.

گه ر سه رنجیککی بیژ که کانی توماس بدهیت سه باره ت به (نه فس) دوو دلی و نه ئاشکرای بی تبادا به دی ده که ییت، له کاتیکدا پیناسه ی که سایه تی ده کات به وه ی که پیکهاته ی تیکه له جهسته و رۆحه له لایه کی تره وه ده لئیت: نه فس و جهسته ته نه پاه ک (بوون) ن. و له هه ندی شوینی تردا ده لئیت: نه فس راستیه که جهسته بی نی به و، شتیکی رۆحی به و خودا پیمانی به خشیوه. له هه مان کاتدا ده لئیت: ئهم توانایی رۆحه تیا ماندا به و پاش نه مانی جهسته ش هه رده مینیه وه، دریزه ی پشه دات و ده لئیت: خود خاوه نی که سایه تی نی به چونکه به ته نه ئا توانای هه ست و خواست و بیژ کردنه وه ی نی به، به لکو تارما به کی بی هیژه ناتوانیت هیچ کاریک به بی جهسته بکات و، به بی یه کگرتنی له گه له جهسته دا نایته که سایه تی به کی تا که که سی نه مر.

لەم وتەيدا كە دەتت: خود پابەندە بە جەستەو و بە جودايان ھەست و خواست و بىر كەردنەو دەو ستيت، ئەم ووتەى... يا... راستە... يا... ھەلەىە. و ئيمە وەك پىراگەياندى سەبارەت بەرۇخ زانىاريمان ھەىە كە كارى خودايە. گەر بىرۆ كە كانى تۆماس دەربارەى (نەفس) بەم چەشنەىت، بە چ رەواىەك ئەم ھىزە بى وىزدانىانە دە كاتە سەر ئىبن روشد و، چۆن ووتە كانى لىكەدەتەو بەوەى كە ئىنكارى زىندو بوونەو دە كات؟

گەر چاوىك بختىننەو بەنوو سراوە كانى ئىبن روشد خۆيدا. كەوان لەبەر دەستماندا بۆت بەدەردە كەوئت كە ھەرگىز ئىنكارى زىندو بوونەوەى نە كەردە بەلكو باوەرپى تەواو پىشەتى تەنانت ناوى ئەوانە بەى باوەر بەخودا ناو دەبات كە ئىنكارى زىندو بوونەو دە كەن. مووجادەلە كانى ئەكوئناس لەگەل غەزالىدا لەسەر شىوہى زىندو بوونەو و چۆنىەتەى كانى بوون، دەتت: زىندو بوونەو بەدروو ستبوونى جەستەىە كى نوئتر دەىت و، ئەمە ھىچ پىچەوانەى (ئابىن) نى. بەلام سەبارەت بە (نەفس) ئىبن روشد پاش بگەرە و بەردەىە كى زۆر لەگەل غەزالىدا لەبەر نەىنى نەفس وتى (زانىاريمان سەبارەت بە خود زۆر ناديارە و خود ئەو تىگەىشتەى بەو كەسانە بەخشىوہ كە لە زانستدا رۆچوون) و، نازانىن ئايا... ئەبو وەلىد خۆى بەىە كىك لەو كەسانە دائەنىت... لەوانەىە بە كىك بىت لەوان تەنھا لەبىرۆ كە كانى رۆخ و خودو ئەوانەى لەوانە دەچىن، ئەو لەىە كچوئانەى كە مانەتەو، بەنەىنى شاراوە كان (أسرار) دەىنىتەو، كە كەس زانىارى نى. بەدربارەىان تەنھا خودا نەىت.

بەلام خاوەن باوەرە بەھىزە كان ئەو كەسانەن كە تەسلىم بوون پەسەند دە كەن لەسەر ئەو جۆرە ئايەتانە و دەلىن: ﴿آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾.

ھەيران: ئەو بىرۆ كە كانى ئەكوئناس سەبارەت بەنەفس زانى،... ئايا شىخى گەرەم بىرۆ كە كانىم بۆ باسدە كات سەبارەت بەبوونى خودا و گەردوون؟

شىخ: گەر، گوئىستى وتە كانى بىت سەبارەت بەبوونى خودا و دروستكەردنى گەردوون، ھەرەك گوئىستى ووتە كانى غوزالى و ئىبن سىنا و ئىبن روشد بىت و اىە. دەتت: (عەقلمان زانىارىە كان لەھەستەو وەردە گرئت بەلام ئەم عەقلە، كە خودا پىى بەخشىوین.... برىتەى لەتواناىە كى رىكخراوى ئەوتۆ كە ئەتوانىت ئاگادارىە ھەستەىە كان رىكبخات و بىانگۆرئت بۆ بىرۆ كە گشتىەىە كان و بىرۆ كە پروتە كان. بەلام، زانىارىىە عەقلەىە راستەو خۆكان تەنھا پابەندن لەسەر جىھانى ھەست و لەتواناىاندا نى. بەرىنگاى راستەو خۆو جىھانە كانى سەر و عەقل و پىشت سروشتەو دەرك بکەن. و گەر

له توانایاندا بێت به هۆی بهراوردو پیوههوه زانیارییه ناراستهوخۆ کان بۆ بوونی خودا وهرده گریت و دهرکی ده کات که تنهنا خودا دروستکهری ههموو گهردوونه ویه کهو تنهنایهو بنی هاواله و ناگۆرپی و، به چهرخ دهوور نه گیراوه. چونکه نهینی یه کانی ئەم گهردوونه یه گرتووه و، بۆمان به دهرده خات که تنهنا یهک عقل و یهک یاسا ههیه و، ههرچیهک له پشت ئەمانهوه بێت به نهینی یه شاراوه کان ده ژمیریت و عقل نه توانایه له دهرک کردنیدا، ههروهها زۆر زهحمهته ئەندیشهی کاره رۆحیه کان بکات بێجگه له مادده. چونکه ئەزمونه دهره کیه کان به گشتی پابهندن له سهر بوونه ماددیه کان، عقل زۆر نه توانایه له دهرک کردنی زۆری راستیه کانی زیان، هیچ زانیهک نی یه تائیتا راستی پیکهاتهی میشتک پیزانیت.

حهیران: به خودائهمه زۆر گهورهیه؟

شیخ: له ئەمەش گهوره تر رێبازی به لگه کانه، که ئە کویناس ئەم رێبازهی له چه سپاندنی بوونی خودادا گرتۆته بهر و په نادهبات بۆ ئەو سنی به لگه یهیه که غهزالی و ئین روشد و رێبازانی که لام پابهندی بوون... و له به لگه ی لیکه وتنه وه دا (دلیل الحدوث) ده لیت: ئەتوانیت به هۆی به لگه سرووشتی یه کانه وه بوونی خودا بچه سپینزیت: ههموو جووله یهک به گشتی پهیدا ده بنی له جووله ی پیش خۆی و، ئەم جووله یهش دروست ده بنی له یه کتی تر پیش خۆی، ئیتر ههروا ده رواو به بنی کوتایی، ئەم ده ورو ته سه سوله مه حاله وه یا ئەم زنجیره جوولانه کوتایی یان دئی و ده ده گه نه جوولینه ی یه کهم که ئەویش خودای گهوره یه. و سه بارهت به (به لگه ی پنیوست) (دلیل الوجوب) ده لیت: هه چ شتیک لهم گهردونه دا ههیه بریتی یه له (بوونه شیاو) (ممکن الوجود) واته هه ندی جار بوونی پنیوسته به لام بوونه که ی هه میشه یی نییه و، ئەم (گریمانه) پابهنده به گرنگی یه که یه وه که پنیوسته بوونی هه بێت، واته له لایه ن عقله وه (بوونی پنیوست) (واجب الوجود) که خودایه و، ههروهها دهرباره ی به لگه ی (سیستم: النظام) ده لیت: لهم گهردونه دا به لگه بێراوه کان (الشواهد) زۆرن له ژماره نایه ن و ههموویان وابه دهریده خه ن که پابهندن به سیستمه میکه وه، ته نانهت له بنی گیانه کانشدا که به شیوازیکی ریکخراو ده جوتین. چون بوونی ئەم سیستم و کردارانه به بنی هیزکی ژیر دروست ده بێت؟ (ئیمه له تواناماندا یه به هۆی تیگه یشتنیک سروسشتی بوونی خودا و ته نهایی یه که ی بچه سپین، چونکه بوونی خودا و ته نهاییه که ی له شته سه رسوهره نه کانی گهردون و جوانی ریکخراویاندا ده دره وشته وه).

لە گەل ئەو ەي ئە كويناس لە بىرۆ كە كانيدا دوو دلە كاتىك دە كۆلتىمەو لەدروستكر دنى گەردون لەلايەن خوداوە لەچەر خىكى ديارىكر اودا و، گومانى فەيلە سوفە كان بە (ماو ەي وەستان) (مدة السترك) وادە بىنىت كە عەقل لاواز و نەتوانايە لە ئەندىشە كردنى ئەم تۆزىنەو ەيەدا، پاشان دە گەرتىمەو بۆ بىرۆ كە كانى غەزالى و يەك دە گرتىمەو بە يەك گەيشتىكى ئەم تۆ كەو ختە بلىين تەنھا يەك دەقن ەروەك دەلتىت: (لىكۆلتىنەو لەم باسانەدا بى مانايە چونكە چەر خ پىش بوونى گەردون بوونى نەبوو و چەر خ بە بى جوولەو گۆران ئەندىشە ناكريت). ەروەها ھاو بەشى غەزالى دەكات لەم ووتە يەيدا كە دەلتىت گەردون لەم كاتەدا دروستكر اوە كە (ويستى كۆن)ى خودا بوو، لەبەر ئەو دەلتىت: (كردارى دروستكر دن گەر ئەزەلىش بىت (ويستى) ەەر لەخۆ گرتووە). (لە ويستىشەو ئەم كاتە ديارىكر اوە، كە خودا گەردونى تيا دروستكر دوو ە).

حەيران: ئەمە زۆر گرنگە.... چاوەروانى گوڤىستى نەدەبووم چونكە مەن وام خوڤىندۆتەو كە تۆماس ئە كويناس نوو سىراوە كانى غەزالى و ئىين سىناى خوڤىندىتەو و ەرەخنەى لىنگرتەن چۆن ەرەخنە لەبىر و باو ەرىك دە گريت كەوا بەدەردە كەوئىت دەقى نوو سىراوە كانى ئەوانى وەر گرتىت؟

شىخ: تۆماس ئە كويناس ەندى جار موو ناقەشەى فەيلە سوفە ئىسلامىە كان لە ەندى لىكۆلتىنەو ەياندا دەكات و بەتەواوى دان دەنىت كەوا لەغەزالى و ئىين سىنا و ئىين روشدى وەر گرتووە. و ئىمە لىزەدا ئەى حەيران.. ئەم پىاو ەك فەيلە سوفىك و تەكانى باس ئەكەين كە لە گەل ئەم سى فەيلە سوفەدا چەسپاندنى بوونى خودا و تەنھا بە كەيدا يەك دە گرنەو، بە ەمان بەلگەى ئەوانىش بەلگە دە ەينىنەو بەرىنگاى عەقلىكى ساغەو، كە تۆماس زۆر پابەند بوو بى ئەو ەي تىشك بىخەينە سەر ەروە كانى درىزەى ئەم پابەندى، گەرشىك لە كىتەبە گەورە كەى بىخۆنىيەتەو دەبىنىت چەند بى پىچو پەنايە لە ديارىكر دنى ئەم شتانەى بەعەقل دەشەن و ئەم كردارانەى بەعەقل ناشەن ئەم بىرۆ كەى واى لىكر د كە لەلايەن ھاو ەيانانى خۆيەو دوو چارى ەيرش بىتەو. ئىمە لەم ووتانەماندا بەرەو يەك ئامانچ دەروين، ئەو ىش ئەو ەي كە ئەمەوئىت بۆتى بەدەر بىخەم كە ەموو عەقلە ساغە كان لای گشت خاوەن ئايىنە كان وەك يەكن لەبوارى سەرنجى عەقلى ساغى دوور لە خواست و ئارەزوو ەكان، لەسەرداننان بەبوونى خودا و بە بى پىچ و پەنا دان بىت بە تەنھاى خودا بەو ەي كە بى ھاو ەل و نەگۆرە و لە رىيازى بەلگە خوازىدا يەك دە گرنەو بەو ەي كە ئەم رىبازە ەيچ گومانىكى تيا دانى ە.

جیاوازی به خٔنه بان

حهیران: شینخی گهوره م باسی هه موو فەیلە سوفە ئیسلامیه کانی بۆ کردم، تەنها (معرری) نه بیئت، ئایا ئاره زووت نی یه باسی (ئه بوو عه لاء) م بۆ بکهیت؟

شینخ: چۆن باسی (ئه بوو عه لاء) ت بۆ نا کهم له کاتی کهدا مه بهستی گهوره م، باسی ووتە کانی (معرری) یه به لام وهك فەیلە سوفیک لیکۆلینه وهی له سه ر نا کهم چونکه ئاگادار نیم که خاوه نی بیرو که یه کی فەلسە فیه یی ئاشکرای شیکراوه بیئت له بابەت کینشه فەلسە فیه یی یه گهوره کانه وه، ... هه تا کو بۆتی ئاسان و ساده بکه م. گهر لایه نه ده قی یه زمانه وانی یه که ی وهر بگرین، بۆمان هه یه به فەیلە سوف ناوی به رین.

چونکه مانا زمانه وانی یه که ی فەیلە سوف بریتی یه له (خۆ شه ویستی بۆ دانایی) (محب الحکمه) گو مانی تیدا نی یه معهرری یه کیك بووه له خۆ شه ویستانی دانایی و هه ر چه نه ده خزمه تیککی ئه و تۆی پیشکمش به م خۆ شه ویسته ی نه کردوه، که هه قی ته وای له سه ریتی.

گهر به واتای زار او هیهیه راسته قینه که شی وهر یه بگرین بۆمان نی یه (عه لاء) بجهینه ناو کۆمه لئی فەیلە سوفه کانه وه چونکه ناوی فەیلە سوف به سه ر یه کیكدا ده بریت گهر خاوه نی تیوری عه قلی پوختی دار ئیژراو له سه ر بنه مای زانیاری یه کان بیئت ... یا توژینه وه ی هه بیئت له سه ر کینشه ی فەلسە فیه یی یه گهوره کان و ده ستکه ویتیکی بالا ی هه بیئت له دار ئیژراندنی بیرو که فەلسە فیه یی یه شیکراوه کان.

گهر ئاره زوو مه ندانی فەلسە فه توانیان هه موو ئه م کارانه به گشتی جیه جی بکه ن ئه و کاته له پیا وانی فەلسە فه ده ژمیرین و گهر تەنها خاوه نی بیرو که ی پرش و بلاو و پچر پچر بوو له هه ندی له کینشه فەلسە فه یی یه کاندایا شتر وایه به نیوه فەیلە سوف دابنریت.

معرری به لای منه وه به یه کیك لهو نیوه فەیلە سوفانه داده نریت، خاوه نی تیوری عه قلی دار ئیژراوه له سه ر زانیارییه کێ پته و ههروه ها چه ند تیوری پرش و بلاوی هه یه

لەزۇر لە كېشە فەلسەفىيە كاندا، كەتەمانش لەناو ھۇنراو ۋە پەخشانە كانيدا ناپىك ۋە پىچىر پىچىر ۋە بىن بەلگە ۋە بىن پىز بەدەردە كەۋىت.

يە كىك بو لەوانەى كەوازيان لەدۇنيا ۋە خۇشى ۋە چىزە كانى ھىنايو.

بىن بەختىە كەى لەزياندا زۇر لەدۇلى ۋە سەرسامى ۋە گومانى تىادا دروست كەردبو ۋ، غەم ۋە پەزارە كانى زۇريان لىدە كەرد بەدەردەوامى گلەبى ۋە ناپەزاي ۋە گالتەى لەزيان بىتەۋە.

ئەم ھەموو ترس ۋە كۇسپ ۋە نەگبەتيا نە لەھۇنراو كانيدا پەنگ ئەداتەۋە ۋ، ھۇنراو كانى پازندۇتەۋە بەجۇرەھا ھونەرى شاكار ۋە جوانكار، تەنھا بۇمە بەستى تىر كەردنى ئارەزووى خۇ بەدەرخسەن، كەتەمانە ۋادە گەيەن تىگەيشتىنكى زۇرى ھەبوۋىت لەزمانەۋانى ئەدەبدا ۋ شارەزايە كى كەمى ھەبوۋىت لەفەلسەفەدا ۋ دىۋانە كى پەنگدانەۋەى راستەقىيەنەى ژيانى تىادا بەدەردە كەۋىت لەنە گبەتى ۋ غەم ۋ ھەزارى ۋ تارىك بىنى ۋ گالتە پىكەردنى بەزيان.

ۋازھىنان لەدۇنيا نەى دەھىشت گەش بىنيە كەى سەردەربكا ۋ، بەپىچەۋانەۋە گەشپىنە كەى ۋازھىنانە كەى لەدۇنيا دەشاردەۋە.

باۋەرە كانى بەگومان ناۋخن كرابو ۋ، گومانە كەشى بەرەۋ باۋەرە مىلى دەكىشا لەمانەۋە بۇمان بەدەردە كەۋىت كەزانست ۋ فەلسەفە ۋ پۇزانەى ژيانى تىكەل ۋ ھەبەمە كى بوون...

ھەرگىز پەۋانى پە ھەر كەسىك چەند ۋوشەمە كى گومانى بەزماندا ھات بىخەينە رىزى فەيلەسوفە كانەۋە ۋ بەزمانخالى ھۇنراو، ئەندىشەۋ بىرو پراكانى دەربېرېت كەبەھىچ شىۋەيەك ناگوئىن ۋەك تۇزىنەۋەيە كى پىكخراۋى پابەند لەسەر بەلگە كان مامەلەى بىكىت. چۈنكە ئەم گومانانە لەناۋجەرگەى ژيان ۋ ئازارە كانيدا ھەن كەبەرەۋ زۇرەبى خۇدە كانى مەۋىف دەكشىن ۋ پەرزىن بۇعەقل دەكەن.

نەك ھەر كەسىك دۇۋچارى گومان بو، يا... تۈۋشى كۇستىك بو... يا ھەۋرىكى تارىك ئاسمانى دلى گرت بەزمان خالى ھۇنراو خوليا كانى دلى دەربخات، بەبى تۇزىنەۋە ۋ لىكۇلىنەۋەۋ بىر كەردنەۋە ۋ بەبى بەلگە ۋ ھۇكارە كانى بىكەتە بىنەمايە كى بىرور پابۇ راستىە كان گەردۋانى فراۋان ۋ گەرەيە كىك بەدلتەنگى بىنرا، غەم ۋ گومانە كانى ۋەك ھۇنراۋەيەك بەۋىتەۋە ۋ بەنيۋە گومان ۋ نيۋە باۋەر بۇخەللى بىۋىتەۋە، ئايا شىۋى ئەۋەيە بىخىتە رىزى ئەۋ كەسانەى كەژيان ۋ تەمەنيان بە تىۋرى پۇختى پىكخراۋ بىرۋتە

سەر و له ئاکامدا فەلسەفەیه کچی ئاشکرای بئی پینچ و پهنا و پته و ئاکام گونجا و یهك ئاراسته یی بیت و، بنه ماکانی پابهندی به لگه کان بیت. گهر ئیمه سهرنجیک له دیوانی (عهلاء) و کتیبی (رسالة الغفران) و وه لامدانوه کانی بۆ (داعي الدعاة) بدهین، له مانه وه ده توانین بیرو راکانی (عهلاء) به ده رنجهین که هیچ تۆژینه وه یه کچی ئاشکرا و رینکخرا و گونجاوی تیا نابین که پابه ندیبت به هۆکار و به لگه کان وه نه له تۆژینه وه زانیاری به کاندای و نه له تۆژینه وه کانی بووندا و نه له خود و ره وشت و کۆمه تناسی دا، به لکو رهش بینی و ناله ی دهروون و رق و کینه و ستمه کانی به ده رده که ویت، که ئهم پیاوه له نیوان گومان و پرباوه پیدا دوو چاری بۆته وه.

درنژه ناده م به هۆکانی به ده ر خستنی ئهم رهش بینانه ی که خودی ئهم پیاوه ی که مارژاوه.

چونکه ئه ی حهیران خۆت ده زانیت که زۆر له لهش ساغان و چاوساغان و دهوله مه ندان و زیان ئاسوده یی به کان دوو چاری ئهم ده ردی گومانه بون و، به هۆی کۆستیککی یا خود به هۆی رمانی هیواکانیان.

نایا ووت ته ت بهرام بهر پیاویک چی ده بیست که سنگی پریت له گهش بینیه کانی زانا و داناکان و خودی گهوره کان که له سه ره تایی ژبانی یه وه خۆی ده بینیه وه به کویری و دژواری ده م و چاوی و دوور له خه لکی و بی بهش له چالاکیه کانی جو له وه به د خواردنی، وازهینان له دونیا و به دووری له بهر زوو دارایی و، نا ئومید بوون له خه لکی و به زه یی خودا؟

زۆر سروشتی به ئاکامی ئهم هه موو پروودا و نه گه تیا نه گومانی لای ئه یی علاء دروست کردیبت.

ئهم گومانانهش له ژبانه تانها له (جياوازی به خټه کاندای) سه رده کیشی... و ته نه ا دوو جوړ هاوړی ده ر بازبان ده بیست، یه کیکیان ئه وه یه که به بهر ده وامی بیر له نه یینی به کانی قه ده ر ده کاته وه، چونکه هه موو بوونه کانی گهردوون ئاماژه ی بوونی خودا ده که ن و، گومان له ئازاره کانی ژبانه وه ده که ویتته وه و، جياوازی به خټمان له مانه وه به ده رده که ویت: ته ندروستی و نه خۆشی و هه ژاری و دهوله مه ندی و ئاسوده یی و نوشوستی و ته مه ن درنژی و ته مه ن کورتی... هتد.....

ئەي حەيران ئەمانە ھەر گىز لەياد مەكە و جارنىكى تر گەر توانيمان دە گەرىنەو
سەرى بۇ دەرخستى دروستکردنى بوونە كان لەلایەن خوداوە بەھزی بەلگە کائەو.
حەيران: بەلام... ڕادەي گومان چەند بوو لەلای (ئەبى علاء)؟

شیخ: لێرەدا پاشماوەی نەینی ووتە کاتم سەبارەت بە (عەلە) بۆت بەدەردەخەم.
ھۆکارە کانی گومانە کانی مەھرریم بۆ بەدەرخستى کەدوو چاری ھەموو کەسێکی
نەگەت و ناویند دەبیتەو و باسی ئەو باوەرەنەیت بۆ دەکەم کەھۆگری ھەموو عەقلىکی
ساغە.

مەھرری گومانی لەھەموو شتێک دەکرد تەنھا بوونی خودا نەبیت کەھیچ کاتێک
گومانی بۆ بوونی خودا بەلای عەقلىدا نەدەچوو... جگە لەم راستی بەھیچ و تەبەکی تر
باوەر مەكە، ھەرچەندە مەھرری سەرسام و دوو دل بوو بەرامبەر بەقەزا و قەدەر و ئازادی
ویست و ھۆدانایی بە کانی دروستکردن و خودی پۆخ و چۆنیتی زیندو بوونەو بەلام
ھەر گىز باوەری بەبوونی خودا نەترازاو، بەھزی عەقلى ساغی کەبەبەلگە رینمایى
کردبوو بۆ بوونی خودا.

ھەر گىز باوەری پتەو نەدەترازا ھەرچەندە عەقلى دوو چاری لاوازی و کولبونی ببوایە
لەدەرك کردنى خودی تەنھایی خودا، یا ئەنەندیشە کردنى لیکەوتنەوێ گەردون
لەنەبوون و بیرۆکەى کۆنیتی و چەرخی و جیگا و چەند گومانە کەى زۆر بوایە ئەمەش
جیاوازی بەختە کان و نەینی ناديارى نووسراوێ رێزەبى بە کان (القدر) لەلامانی دروست
دەکەن.

ئەمە راستى نووسراو و بیروپراکاتی مەھرری بە، کەبە (فەلسەفەى مەھرری) ناوی
دەبەن، گەر خوازیاری بەخودی خۆت بەرجەستەى بکەیت، ئەو ادیانە کەى جارنىكى تر
بخوینەرەو و ووتە کانی کۆبکەرەو و پاشان پۆلینی بەراوردیان بکە و، بەووردی سەرنجی
بدە ئەم راستی بەت بۆ بەدەردە کەویت کەھیچ گومانێکی تبادانى بە.

حەيران: ئەمە سەیرە، شیخی گەورەم چەند گوێبێست بووم لەوانەى کە
ھۆنراوە کانی دەخوینەو و ئەوانەى کەباس و لیکۆلینەوێ لەسەر دەکەن، بەھیچ
شیوەک لاوازی باوەرەینانیان نەدەخستە پال مەھرری.

شیخ: ئەم ھۆگری زۆری بەی خەلك بەھۆنراوە کانی (ئەبى علاء) ھو بەتایبەتى ئەو
ھۆنراوانەى گلەبى و سەرسوڕمانى تبادایە بۆ قەدەر، یا... گومان لە کاربەجى

جياوازي بهخته كان

بوونه كانى خودا ده كات، ئه مانه به گشتى به هۆى كاريگه رى (جياوازيه كانى به خته وهيه له ژياندا).

هه موو مروڤيڤك له ژيانيدا دوو چارى ئه م نه گه تسيانه ده بيه ته وه، يا... له خودى خۆيدا يه... يا.. به هۆى كه ساني ده ورووبه رى له دۆست و خزم و كس و كارى و به گله يى له به ده ختى خۆش حال ده بيه ت. به وتنه وهى چه ند به يته هۆنراوه يه كه له م رووه وه. كاتيك شاعير بۆ لابر دنى بيزا ريتى دژوارى يه كانى ژيان ئه م هۆنراوانه ده هۆننه وه، هه يچ شياو نى يه بيه تبه بنه مايه كه بۆ برپاردانى بى باوه رى و باوه رى ئه م شاعيره بۆ بوونى خودا.

سه رنجيڤكى وورد له هه ندئى له موو ته كانى معه ررى ئه ده ين تابگه ينه راستى بىروپاكانى. گه ر خوازيار بين... ئه ي حهيران معه ررى بجه ينه ريزى فهيله سوفه كانه وه و تۆزينه وهى له سه ر راستى بىروپاكانى بكه ين له زانيارى و بووندا له دوو توڤى هۆنراوه و بابته له خۆگرتوه كانى، بۆمان به ده رده كه وى ت ئه م پياوه له گه ل ئه وهى كه. ره ش بينه كانى سه رسامى و دوو دلى لادروست كرده، هه ر گيز نه يتوانيه وه ده ر بجه ت له باوه رى به عه قلى و باوه رى به خودا و ته نها له رى نيازى ئه م عه قله وه به راستيه كان گه يشت.

وليس يظلم القلب وفيه للب جذوة

واته: هه ر دلى ترووسكه ي ژيرى له ناويدا بى، هه ر گيزاو هه ر گيز تاريك تايى. به لى - راسته - ئه ي حهيران - سويند بى به خودا گه ر پياوڤك خاوه نى عه قلىڤكى ساغ بيه ت هه ر گيز دلى ره ش بين ناييه ت. معرى زۆر باوه رى به م عه قله هه بووه و، هه ميه شه پابه ندى بووه، ياخى ده بوو له هه موو بىروپاوه هه واليڤك كه پيچه وانى برپاره دار بۆراوه كانى عه قلى بووايه. وهك چۆن له م ووتيه دا به ده رده كه وى ت:

فلا تقبلن ما يخبرونك ضلة إذا لم يؤيد، مأتوك به العقل

واته: باوه ر به بىروكه يه كه مه كه، گه ر له لايه ن عه قله وه په سه ند نه كرا بيه ت. وماتريك مراثي العين صادقة فاجعل لنفسك مرأة من الفكر
واته: باوه ر به بىرواوه كانى چاو مه كه، باخودت ئاوينه ي فكه ر كانه بيه ت. ووته ي:

سأتبع من يدعو الى الخير جاهدًا وارحل عنه، ما إمامي سوى عقلي
واته: له دوی ئەو کەسە دەکەوم کەبانگەوازی چاکە بکا و تینکۆشنی بۆی، هەروەها
جاری واهێه لێشی دوور دەکەومەوه، چونکە من تەنھا عەقل بەپێشەواي خۆم دادەنێم.
تەنھا بەم عەقلە، ئەم پیاوێ ژێرو دانایە کەبێ بەش بوو و ئارامگر بوو، باوەری بەبوون و
تەنھایی خۆدا هینا، ئەو خۆدا بێگەر دەی کەتەنھا و ئەزەلی و هەمیشەیی و بەتاگا و بەتوانا و
وینەگرو سەرەتا و زیندو کەرەوێه و هیچ شتێک وینەئە ئەو نییە، ئایا گومانێک لەباوەری
مەھرری بەدی دەکریت لەم ووتانەیدا؟
سەبارەت بەباوەرە پتەوێ بێ ھاوتاکە ی دەلێت:

بوحداية العلام دنا فدعني أقطع الأيام وحدي

واته: بەتەنھایی خۆدا ی زانا باوەرم پتەنھا پێلێن پۆژگارم بەتەنھا بەسەر بەرم.
هەروەها ئاماژە ی باوەر بەبوونی خۆدا و تەنھایی بەکە ی بکات وایە و چۆن ھاوێلێتی
لەتەنھایی و بێکەسی و پەش بێنێه کانییدا.

بموت قوم وراء قوم وبثبت الأول العزيز

واته: کۆمەل لەدوای کۆمەل دەمرن بەس خۆدا ی بەتوانا دەمێنێ.

يجوز أن تبطي المنايا والخلد في الدهر لايجوز

واته: - لەوانە یە هەندێ تەمەنی درێژ بێ بەلام نەمری بۆ هیچ کەس نییە.
سەبارەت بەتوانایی خۆدا لەدروستکردنی زیندو و لەمردودا و بەپێچەوانەوێ مردو و
لەزیندودا و لەشتە مردو و کەنەوێ ناوەرۆکی ژیان دروست دەکات و دەیرازینێتەوێ،
هەرکاتی و یستی بەتوانای خۆی لێی دادەمالی و دەیکاتەوێ بەپروو کەشە (عرض) بێ
گیانە کە ی.

وهك دهلئت:

جواهر ألفتها قدرة عجب وزايلتها فصارت مثل إعراض

واته: ناوەرۆکە بێمەبێه کان پێکھاتە ی توانایە کێ سەرسۆر هێنەرن و بەجوو دایان
بوونە کە ی گەردوون وەک پروو کەشی لێدێت.

حهيران: - بەلام گەورەم من ئەم ووتە ی مەرریم لەیادە کە دەلێت: -

قلتم لنا خالق عليم قلنا صدقتم كذا نقول

جی‌اوازی به‌خته‌کان

واته: پستان را گه‌یاندین، خودا دروست‌کهر و زانایه. و وتمان راسته‌که‌ن ئیمش هر واده‌لین.

زعتموه بلا مکان ولازمان آلا فقولوا
واته: باوه‌رتان و ابوو بی جینگاو چهرخه، به‌ئاگابن و بلین.
هذا کلام له خبیئ معناه لیست لنا عقول

واته: ئم و و ته‌یه نه‌ینیی به‌کی تیادایه به‌واتای ئیمه عه‌قلمان نی‌یه.
نایا ئم و و ته‌یه‌یی ئاماژه‌ی لاوازی باوه‌ری ئه‌بی عه‌لا به‌خودا به‌ده‌رناخت؟
شیخ: به‌لامه‌وه سه‌رسورینه‌رنی‌یه، که‌ته‌نها ئم سنی به‌یته هونراوه‌یه‌ت ده‌رخ کردیت
و بی ئاگابیت لهم به‌یته هونراوانه‌ی تری.
که‌ده‌لئیت:

والله اکبر لایدنو القیاس له ولا یجوز علیه کان أو صار
واته: خودا گه‌وره‌یه‌و هیچ پیوه‌ریک نزیک‌ی ناییته‌وه، بۆ ئیمه نه‌ها توره که‌بلین خودا
واده‌بی یاوا بووه.

نیوه‌ی کۆمه‌لی گه‌نجان هه‌میشه هۆگری گومان و ئه‌و رینگایانه‌ن که‌بۆی ده‌چیت.
به‌لام سه‌یره که‌چۆن تائینستا ده‌رکی راستیت نه‌کردوه، له‌و و ته‌ دوورو درێژانه‌ی که
به‌سه‌ردا تیه‌ری له‌وینلی ئه‌ندیشه‌ی عه‌قل و کولبونی له‌ئه‌ندیشه‌ی مانای چهرخ و جینگا.
مه‌به‌ستی معهرری لهم به‌یتانه ئه‌وه‌یه، ئاماژه‌ی کولبونی عه‌قل بکات له‌ئه‌ندیشه‌ی
مانای چهرخی لیکه‌وته که‌هیچ چهرخیک پششی نه‌که‌ووتوه و، هه‌روه‌ها گه‌ردوونیش
که‌هیچ بونیک‌ی پشش بوونی دروست نه‌بووه، هه‌روه‌ک غه‌زالی ده‌لئیت: ئاماژه‌کانی
معهرری بۆ کولبونی عه‌قل هه‌ر گیزمانای ئینکاری بوونی خودا ناگه‌یه‌نیت که‌معهرری
ده‌رکی کردوه (گه‌وره‌تره له‌وه‌ی که‌پیوه‌ر نزیک‌ی بیه‌ته‌وه و، بووه و ئه‌ییت دروست نی‌یه
بۆی.

واته بوونه ئه‌زه‌لی‌یه‌که‌ی خودا به‌بوونه جه‌سته‌یه‌یه‌ لیکه‌وته‌کانی‌یه‌وه پیوه‌رناکریت
که‌لیکه‌وته‌وه‌یان په‌یوه‌سته، به‌جینگاو چهرخه‌وه و، گه‌ر ئم لیکه‌وته‌وه‌نه‌بوایه (چهرخ
و جینگا) نه‌ده‌بوو و، هیچ مانایه‌ک نه‌ده‌بوو ئه‌ندیشه‌ی بکریت ئه‌ی حه‌یران، ئه‌وانه‌ی
گومانیان له‌باوه‌ری معهرری هه‌یه ئم چه‌ند به‌یه‌تیه‌یان نه‌کردۆته به‌لگه‌ وه‌ک ده‌لئیت:

تخطمنا الأيام حتی کائنا زجاج ولكن لا یعادلنا سبك
واته: بژژگار دامان ده‌رزیستی هه‌روه‌ک، شووشه‌یه‌ک که پاش وورد بونی خۆی
ناگریته‌وه.
ئه‌و وته‌ی که ده‌لیت:

لو کان جسمک متروکاً هیته بعد التلاف طمعنا فی تلافیه
واته: گهر جه‌سته له‌ناو چوونی له‌سه‌ر شیوه‌ی خۆی. بمیخته‌وه، هه‌ر له‌زووه‌وه
خوازیاری له‌ناو چوونی ده‌بووین.
هه‌ر گیز ئه‌م ووته‌یه‌ی ده‌رخ ناکه‌ن:
إذا ما أعظمی کانت هباء فإن الله لا یعبیه جمعی
واته: گهر ئێسکه‌کانه‌م پرش و بلاو بیست، له‌لای خودا ئاسانه‌کۆ کردنه‌وه‌ی.
ووته‌ی:

متی شاء الذی صورنا أشعر الموت نشوراً فانتشر
چ کاتێک ئه‌وه‌ی ئێمه‌ی به‌م وینه‌یه‌ دروستکرد و یستی له‌ناو چوونمان بوو، ده‌مان
مریتیت و لیپر سینه‌وه‌مان له‌گه‌ل دکات.
وته‌ی:

قد یمكن البعث إن قال الملیک به ولیس منا لدفع الشر إمكان
واته: گهر خودا وویستی زیندو بوونه‌وه‌ی هه‌یه و هه‌یج توانایه‌ کمان نی‌یه بۆ به‌ره‌نگاری
به‌لاکان
وته‌ی:

وأعجب ما تخشاه دعوة هاتف أیتیم فهیوا ینایام الی الحشر
واته: تر سنا کترین شت ئه‌و بانگه‌وازه‌یه که ده‌لیت نوستوان راپه‌ڕن بۆ لیپر سینه‌وه
وته‌ی:

یا لیتنا عشنا بلاردي یدالدهر أومتنا مماتا بلانشر
(خۆزگه‌ له‌ژياندا مردن نه‌بوایه گهر هه‌ش بوایه لیپر سینه‌وه نه‌بوایه)
وته‌ی:

إن کان نقلي من الدنیا یعود الی خیر وأرحب فأنقلنی علی عجل

جیواواری به ختہ کان

(گەر گواستنموه لم دنیا به رهو خوشی بیت شهوا خواریارم زوو بگوئز نیمه وه به خوشی یه وه پیشوازی لیده کهم)

وإن علمت مآلی عندی آخرتی شدأ وأضیق فأنسأرب فی الأجل
واته: (تهی خودا گەر ده زانیت لیئر سینه وه دم دژوارو تنگه، خودایه چاره نووسم و مردم دوا بختیت)

سویند بنی به گیانم، ثم پیشوازی یه ی خه لک بؤ ده رخ کردنی شهو بهیتانه ی که گو مانو دوو دلی تیادایه، وه کردوور کهوتنه وه لهو بهیتانه ی پر باوه پرو به لگهن. ثمه کاری مروقی بهوو یژدان نی یه که بیه ویت به ناگا بیت له راستیه کانی باوه پری ثمه پیاوه به لام ریبازی راست شهویه به قولی سرنجی بدهین، له باشدا ووته کانی به به لگه وه بهراوردنیک بکهین شهو ووته یه که ده لیت (شووشه که شکا خوی ناگریته) و ووته کانی تری که لهم ووته یه ی ده چن، دروست نی یه بیکه یته به هانه بؤ نه بوونی باوه پری معری به زیندو بوونه وه، ههر چونیک بیت ناگاته باوه پری هه ندی لهو زانایانه ی که ده لیت به دروستکردنه وه کی نوی زیندو بوونه وه ده بیت.

به لام لهم به یته دا که ده لیت

ومتی شاء الذی صورنا أشعر الموت نشورا فانتشر

(چکاتیک شهوه ی نیمه ی لهم وینه یه دا دروستکرد، گەر ویستی له ناوچوونمان بوو ده مانغریئت و لیئر سینه وه مان له گه لدا ده کات)

له دوو تووی ثم ووته یه دا، به لگه عه قلی یه کانی تیاداره نگ ده داته وه له توانای زیندو بوونه وه ی جهسته کان به هه مان توانای شهوه ی دروستکردنه وه ی که هینایانه بوونه وه، به ناگابه ... تهی حهیران ...

ههروه ها ووته کانی سه بارهت به روح.

أما الجسوم فللتراب مآلها وعیبت بالأرواح أن تذهب

واته: (جهسته کان چاره نووسیان به رو خاک و خوله، به لام نازانم ثم روحانه به رهو کوی ده چن)

روح اذا أتصلت بجسم لم یذل هو وهي فی مرض الفناء المکمد

واته: (گەر روح چوووه جهسته یه که وه به به رهوامی پیکه وه ده مینه وه، هه تا هه ردوو کیان له نه خوشی له ناوچووندا جیاده بنه وه).

أُن كنت من ریح فیا ریح اسکنی أُو كنت من نار فیا نار أُلحدی
واته: (ئەى رۆح گەر روسکاوى.. بايت.. ئەى با.. خامۇش بە و، گەر لە ئاگرى...
ئەى.. ئاگر دامر کنى)

أُن یصحب الروح عملی بعد مضعنها للموت عني، فأجدر أن تری عجباً
وَأُن مضت فی الهواء الرحب هالکة هلاك جسمي فی تربی فواشجبا
واته: (گەر رۆح هاو لە ئێتى عەقلم بکات پاش مردنم، شایەتى سەر سور هینەرە وەك
لە ناو چوونی جەستەم لە خاك و خۆلدا، هاوار بۆ خۆم).

ئەم ووتانەى هەر گیز لە باوەرى ئەم پیاووە كەم ناكاتەووە و ئەمان هەمووی بە گشتى
ئاماژەى كە رۆح جیاوازە لە جەستە و، تەنھا بۆ چێژى ئازارە كان پێوێ لكاووە و،
جەستەش ئازارە كانى ژيان دەچێژى و معررى ئاگادارى رۆح نى یە بەوێ كە ئایا...
بوونى كى سەر بە خۆى لە جەستە هەیه یاخود فەرمانى كى جەستە یە لە ژيانیدا بە مردنى
جەستە رۆحە كە لە ناو دەچىت، معررى مانای رۆح دەرك ناكات و، خۆشەويستى
زۆرى بۆ هۆنراو و دژواری ژيان زۆریان لێدە كرد كە ئەم رۆحە بە.. یا.. یاخود بە ئاگر...
ناو بەرىت و ئارەزووی خامۇش و دامر كانى بکات و ئەم ووتانەى چەندە هاووتەى تری
لە باوەرى معررى كەم ناكاتەووە كە دەیان خستە پالى، چونكە ئێمە هیچ شتێك لە راستى
رۆح نازانین و زۆرمان لێنە كراوە هیچ شتێك دەربارەى بلىین تەنھا ئەو نەبێت ئەم رۆحە
لە كارى خودا یە. گەر سەرنجى ووتە كانى معررى بەدەیت، بۆت بە دەردە كەوێت كە چەند
پیاوێكى باوەردار و مل كە چ بوو بە رامبەر خۆدا، لە گەل ناهەمواری ژيان و سەر
سورمانى بۆ نەهێنى یە چارەنووسە پێژەییە كان، باوەرى ئەم پیاوێ كەم نە كردۆتەووە،
بەلكو بە پێنجەوانەووە بە راستگۆترین و باوەردارترین و ئارامترین كەس دەژمێردرىت

به به ك گه یستی بایمه نه كان

(۱)

لە كاتىكى ديارىكرادا پاش نويزى شيوان گەيشتمە خزمەتى شىخ، دەبينم پەرەيە كى گەورەي لە بەردەستايەو، بۆ چەند خانەيەك پۆلەن كراو و چەند بېرگەيە كى بەرامبەر يە كترى لە شىوئەي راست و چەپى تبادا نووسرا بوو، چاوم ناوى غەزالي و ئيبىن طوفەيل و هەندى ناوى ترى عەرەبى و بەرامبەريان چەند ناوئىكى ترى فەرەنسى بەدى كرد. لە جىنگا كەي خۆم دانىشتم بەرامبەر شىخ بەبى دەنگى تاكو كارەكەي لى ئالۆز نەكەم و پەراوگە كەم لەسەر خوانە بچوو كەكە دانا و پاش كەمىك شىخ مەوزونى سەرى بەرز كردهو و بە زەردەخەنەو گوتى: حەيران بە خيەر بيبست، منيش وتم: شىخى گەورەم مەبەستى لەم پىناسەيەدا چىيە؟

هەر چەندە هەندى جار فەكرم لە هەندى ئەندىشەدا، دوو چارى ئالۆزى دەيبەتەو بەلام ئەو ناگەيە نيت كەمەن حەيرانە كەي يەكەم جار بم.

شىخ: ئەزانم، بەلئى ئەزانم و، ئەم ئالۆزىيەش دەر بازمان نى يە لىئى، بەلام بە حەيران پىشوازىم كردى هەستم كرد كە سەرسامى لەم كارەم.

حەيران: بەلئى بە بىبىنى ئەم خستەيە سەرسام بووم، ئايابا سەكائمان بەرەو غەزالي و ئيبىن طوفەيل دەگەرپتەو؟

شىخ: نەخىر، تەنها بەراووردىكە بۆتى ئامادە دەكەم لەنىوان بىرۆكە كانى موسلمانەكان و بليەتە فەيلەسوفەكانى رۆژئاوا كەبە (۵۰۰) سالى پاش ئەوان هاتوون.

حەيران: گەر بەهەلەدا نەچوو بم شىخى گەورەم ئەمرو باسى گەشەي فەلسەفەم بۆ دەكات، لەكاتى خويىدا كىيىنكەم بىبى بەم ناو لەگەل هەندىك لە هاورپىكانم لە بارەي فەيلەسوفەكانى سەردەمى نوئى وەر مگرت و بىر دم بۆ زانكو، كە گەورەترين هۆكارى نوشوستى هەبوو لەسەرم، لىيان وەر گرتەم دىراندیان، دەيان ووت: -ئەم كىيە هەمووى بەگشتى بى باوەربىيە بەخودا.

شىخ: -مەلئى گەشەي فەلسەفە، چونكە فەلسەفە پيش ئەمانيش پيشكەوتوو بوو،

بەلكو بلنى گەشەى رۆژئاوا لەمەیدانى فەلسەفەدا.

حەيران: - تێنە گەيشتم لەجیاوازی نێوان ئەم دوو وتەیه.

شیخ: - سەبارەت بە و تاریکیەى کەبالی بەئەورپادا کیشابوو، ئەتوانین بلیین گەشەیه کى فەلسەفەیی بوو بەلكو بەئاگابوونەویەك بوو پاش نووستنیکى قول، چاوى ئەو بلیمەتانه کرایەو بەو رووناکییەى کە لەرۆژەلاتەو سەرى کیشا بوو، بەدوور نییە گەر بلییت بەیەك گەيشتن کە لەرۆژەلات ناسە کاندالەسەر ئەم راستیە بەیەك گەيشتن وەیا... لەگەڵ مندا بلیت ئەم رووناکییە دەقا و دەق لەرۆژەلاتەو وەریان گرتوو... و ئەم ووتەیه نزیك ترە،

حەيران: کەواتە شیخی گەورەم نایەوێت باسى ئەم فەیلەسوفە رۆژئاوايانەم بۆبکات. شیخ: چون باسیانت بۆ ناکەم و من دەزانم کەتەنها باسکردنى ئەوان راتدە کیشیت.

حەيران: - دەبینم شیخی گەورەم دەفەر مویت کە رۆژئاوایییە کان هەموو راستیە فەلسەفەیییە کانیاں لەرۆژەلاتی بەکانەو وەر گرتوو، وام دەزانى کە لەتوانا و نرخیان کەم دەکاتەو بۆ ئەوێ بەدوورم بختەو لەووتە کانیاں کە بێ باوەرى و گومانیاں لەخۆ گرتوو.

شیخ: - چ... کاتێك منت بینووە بیروپرای گومانداران و بێ باوەرانت لى بشارمەو؟ حەيران: شیخی گەورەم زیاتر باسى ئەو گەورە فەیلەسوفانەى بۆدە کردم کە لەباوەرداران بوون بەتەنهایی خودا.

شیخ: گوناھم چى بە گەر گومانداران و بێ باوەرێ کە مێك بى لەفەیلەسوفە کەم تواناكان، بەگوێرەى زۆرینەى باوەرداران لەگەورە فەیلەسوفە کان، لەمەولا بۆت بەدەردە کەوێت ئەم رێژەیه هەرگیز ناگۆرێت سەبارەت بەهەموو ئەوانەى کە باسیانت بۆ دەکەم.

ووتت سەبارەت بەوى کەمن لەنرخ و کیشیان کەم دەکەمەو و وەرگرتنى بیروپرای رۆژەلاتیان دەخەمە پال، نازانم ئەم گومانانەت لەکوێهەیناوە، و، مێژووی فەلسەفە بریتى بە لەزنجیرەیه کى پەيوەست بۆ وەرگرتن لەبیرۆکەکانى پێش خویان وەردەگرن و ئەوانەى دواى ئەمانیش گەلالەى دەکەن لە چ ووتەیه کدا عەقل باوەرى پەیننا بەوێ کەبەرەو راستیان دەبات، باوەرى پێدەهێنیت و پوچەلى دەخاتە پال ووتەکانى تر، بەلام لەبەر ئەوێ راستى هەمیشە رۆشنە و کەم جار عەقل جیاواز دەبێت تیایدا، و، ئەمەش نەهێنى ئەو بەیەك گەيشتنەمان بۆ بەدەردەخات لەسەر راستى بوونى خودا و تەنهایی بەکەى

به يه كك گه يشتني بليمه ته كان

له نيوان زور به ي فهيله سوفه موسلمانان كاني روژ هه لات و فهيله سوفه نه سرانيه كاني روژ ناوا.

ئهم به يه كك گه يشتنه گهر له رينگاي وه گر تنه وه بيت يا خود به هو ي له يه كچووني بو چوونيانه وه بيت له سهر راستيه كان و، ئهم بليمه تانه ي كه باس كرديان ديته پيشه وه، هه موويان به گشتي بهر گريان له عقل و له چه سپاندني بووني خودا و سيفه تي ته واوي كر دووه به شيويه كك كه عقل سهر سام ده كات و دلش ده گه شته وه..

حهيران: - ئهمه، سهره!

شينخ: - نه سهره وه نه نامويه، باسي (ده) فهيله سوفي گه و ره ي به ناو بانگيان ت بو ده كه م كه هه موويان باوه ريان به بووني خودا هه يه، تنه ا دووانيان نه بيت كه يه كينكيان گوماني هه يه، ئه وي تريان سهر سامه و باوه ري به بووني خودا هه يه، به لام نازانيت چو ن وه صفي بكات، به م جو ره ده بيت ريزه له نيوان ئهم باوه رداران و گومانداراندا تنه ا (يه كه).

حهيران: - ئه وانه كين كه شينخي گه و ره م ده يه و نت باسيام بو بكات؟

شينخ: - تو... ينم بلتي ئه وانه كين كه شهيدا ناويان بو ویت؟

حهيران: - به در نيايي ته مه نم گوئيستي ناو بانگي باكون و ديكا رت و كانط و سپينوزا و بر گسون و دارون بووم و، شتيكي كه مم سه باره ت به هه ري كينكيان خو نندو ته وه.

شينخ: - به كورتي باسي (باكون و ديكا رت و باسكال و ماليرانش و سپينوزا و لولك و لينز و هيوم و كانط و بر كسون) ت بو ده كه م، به لام دارون باسيكي تايه تي هه يه.

ده بيت (هه شتيان) له م (ده يه) له گه ل ئه و فهيله سوفه موسلمانان ده به يه كك ده گه ن له سهر باوه ره نيان به گرنگي عقل و بووني خودا و تنه ا يي به كه ي.

هه روه ها به يه گه يشتنيان له سهر به لگه خوازي يه كاندا به يه گه يشتنيكي ئه و تو كه وه خته بيته ده قا و ده قي.

شينخ: - فره نسيس باكون هه ر گيز بنه ما كاني لوژيكي پو و چه ل نه كر دو ته وه و ناشتو انيت پو و چه لي بكاته وه چونكه ئه مانه بنه ما كاني عقل ي پوختن.

رينگاي هاوناوي خوي (روژه ر باكون) ي گرته بهر له و ووتيهيدا كه ده ليت: - ئه ز موونه كان ته نه ا به لگه ن بو زان ياري يه سروشتي يه كان و هه روه ها هاوشاني روژه ر باكوني كر د له هير شه كانيدا بو سهر ئه رستو.

حهيران: - ئهم روژه ر باكونه كني به؟

شينخ: - گوئيستي نه بو ویت؟ ئه و قه شه فره نسيسكانه ئينگليزي يه كه به ناو بانگترين

زانای سده کانی ناوهراسه که به ماوه کی زور پینش فره نسپس باکون هاتوته دنیاوه و نم دوو پیاوه له بیرو را کانیاندا لهیه کده چن وهك چون له ناو نیشتماناندا لهیه کده چن. روجهر هیرشی زوری ده برده سهر ریبارانی فلهسهفه پهیره و کراوه کانی هاوسه رده می خوی.

بانگه وازی ئه وهی ده کسرد که ئه زموونه کان ته نها به لگه یه کن بۆ زانیاری به سروشتی به کان و خوی وابه ده رده خست که لۆژیکه کانی ئه رستۆ رت ده کاته وه و خوازیاری ئه وه ده بوو گهر له توانیدا بیته هه موو کتیبه کانی بسووتینی له گه ل ئه وهی که هه میشه پیوستی به و لۆژیکه عه قلیانه ی بووه له ووته کانیدا و، ئاماژه ی هه مان هۆکاری کردوو که فره نسپس باکون ئاماژه ی بۆ کردوو و ده لیت (نم هۆکارانه به ره وه هه لمان راده کیشتن).

به لام فره نسپس باکون که دوو سده زیاتر دوا ی ئه وه هاتوو بۆ داهینان... یا... بۆ وه رگرتنی هه مان بیرو را کانی روجهر، به هه مان شیوه ی ئه وه باوه ر به ئه زموونه کان ده هینیت له زانیاری به سروشتی به کاند و گالته به لۆژیکه کانی ئه رستۆ ده کات، به چه شینک که ماموستای به که م به فیهله سوفی سه فسه تائی بی نرخ ناوده بات، له گه ل ئه وهی که هه میشه بی پیوست نه بووه له وه رگرتنی ئه وه لۆژیک و هۆکارانه ی که ده لیت به ره وه هه لمان راده کیشتن وه به (بت) ناویان ده بات که دوو رمان ده خاته وه له خوا په رستی که وه خته بیته هه مان ئه وه هۆکارانه ی که روجهر پینش ئه وه ناوی ده بات. به لام ئه وه ریباریه ی که فره نسپس باکون گرتۆتیه به ر بۆ لیکۆلینه وه کانی له سهر نم به مایانه به نده.

ئه وه ئه زموونانه ی که دارپێژاون له سهر تاقیکردنه وه پسته وه کانی و سهرنجدانه وورده کان.

پهیره و کردنی ریباری (ئیسقرا Induction) که به هۆیه وه عه قل له به شی به کانه وه (الجزئیات) بۆ گشتی به کان (الکلیات) واته له ئیجابیاتی ئه وه ریباریه ی که عه قل له کاره گشتی به کانه وه داده به زیته بۆ کاره به شی به کان (Deduction) و ئه مهش شتیکی نوی نی به، چونکه به لگه به ره و ژوو ره کان (الصاعد) و به لگه به ره و خوا ره کان له لای فیهله سوفه سه ره تایی به کان ناسراون و هه ره ها ئه زمونیش به که م شته که مرؤف زانیویه تی له توژینه وه کانی سروشدا.

ئه وه که شایه نی باسه باکون نم ئه زموونه ی خسته قالی فلهسهفه وه، ریکخست و

به يه ك كه پښتنى بليمه ته كان

وينه ي بۇ كښان و قوناغه كانى ديار يكرى و خسته ي بۇ دانان هم ريكخسته ي بۇ ريبازه توژينه وه كانى بووه پايه يه ك بۇ ناسينى له جيهانى فلسفه د.

حمران :- گومانى تبادا نى يه هم ريبازه ي ريكخسته بهر وه ژو و ريبى يه له شسى يه كان وه بۇ گشتى يه كان زو و تر ده مانگه ينيته راستى يه كان به هوى كار ه سروشتى يه كان و شته هه ستيه كان وه، به لام چو ن به كار يان به يني ن له زانيارى وه كار انه ي كه له پښت سروشته وه هه ؟

شيخ :- باكون واده ينيست يه كم هه نكار له ليكز لينه وه فلسفه فمى يه كاندا به توژينه وه سروشتى يه كان ده ستيه كات پاش وه وى تيگه يشتى ته و او مان له روا له ته سروشتى يه كان به ده سته ينا و ناگادارى ياسا تايه تى يه كانى بووين، وه كاته بۇ مان هه يه بچينه سر ياسا گشتى يه كان كه ياسا تايه تى يه كانى له خو گر توه و، تائىستاش بهر وه گه شه دهر زين تاده گه ينه وه ياسا گه و ره گشتى يه ي كه هه موو ياسا كانى له ژير چنگدا يه، ئيجا ده گه ينه كار ه ئاشكر اكان كه له هه موو زانسته كاندا هه يه و گومانى تبادا نى يه :

به هوى هم كار ه ئاشكر ايان وه ده تانين توژينه وه وى هوى كار ه بهرزه كان بكه ين كه گهردونى ليكه و توته وه و، گه يشتن به كار ه كانى ليكه و ته وه و، تيگه يشتن به كار ه كانى پښت سروشت (ميتافيزقى).

هروه ك چو ن باكون به هوى هم بير و كه فلسفه گشتى يه وه ي به يين روشد ده گات و به هوى ريبازه (توژينه وه ي به شه كان) خودا ده ناسيت و هروه ها به هوى وه به لگه ديار انه ي كه له دروستكرا وه كانى خودا دا هه يه و به هوى ريكخستن و ياسا ته وا وه گشتى يه كانى كه له گهردو وندا به دى ده كر يت به هه مان شپوه له گه ل ئين طوفه يل و مه سكه وه يه ك ده گر يت له و و تانه ي كه ده لى ت: ده تانر يت به هوى عه قليه وه دهر كى خودا بكر يت له تيوره فلسفه فمى يه پوخته كاندا.

باكون و ته به پيره به نا و بانگه كه ي كه ده لى ت: (گر كه مى فلسفه له خودا به دو و رمان بخاته وه وه زو ريبى فلسفه ده مان گه ر ينيته وه بۇ لاي خودا).

هروه ها رو جهر باكون له گه ل تو ماس ته كويناسى ها وسه رده مى خو ي له گه ل قور ئاندا يه ك ده گر يت له سر با وه به بوونى خودا و، به بى توانايى دهر ك كردنى زاتى ته و او ي خودا و، سه باره ت به راستى دروستكردنى (ميشك) ده لى ت.

(هيج زانايه ك نى يه له زانا سروشتى يه كاندا بتوانيت هه موو شيك بز انيت سه باره ت به ميشك و تايه تمه نديه كانى، كه واته چو ن دهر كى خودى خودا ده كات) هروه ك ده قى

نعم ثابته بخونیتوه وایه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ الحج: ۷۳... نهی حهیران بیر که ره وه...

حهیران: - به راستی شیخی گه وره هم بهم باسه زور به نرخه.
شیخ.... له باسه کانی دیکارت و فعیله سوفه کانی تردا و لهو بهیه کگه یشتنه یان له سه ر
حه قدا به رزی و ناشکرای زیاترت بؤ دهرده که ویت.
حهیران: دیکارت ناو بانگینکی گه وره ی ههیه له جیهانی فلهسه فهدا، چهند خواز یاری
زانیی پرووه بهیه کگه یشتنه کانی ده کم له گهل فعیله سوفه موسلمانانه کان و قورئاندا.
شیخ: - دیکارت زور بهی پر باوه ری له گومانه وه به ده سته یناوه و ههروه ها (خودی
گومانی) کرده ری یازیک بؤ چه سپاندنی بوونی خودا و زانیی سیفته ته ته واوه کانی،
له گومان و پر باوه ری به کهیدا لهیه کچوونیک ی زوری ههیه له گهل غه ز الیدا به لکو
بلنن له هه موو وتمو هه لسوو که و تیکیدا..

سه رنجی شیوازه زانیاریه کانی دا بؤی به دهر کهوت که بریتی به له پینج هه سته وه ره که،
که به هژیانه وه کاریگه ری هه سته کاغمان به ده ست ده که ویت و، ههروه ها به هژی
عه قلیشه وه دهر کی کاره ره واکانی عه قل (المعقولات) ده کات، بینی که هه سته وه ره کان
زور جار هه لئه له تینه رن و عه قلیش زور جار هه له ده کات، به چه شنیک نه وه ی به خه و
ده پینن واده زانین له کاتی هژیاریدا بینیمانه، له به ره نه وه عه قل هه له ده کا و
هه سته وه ریش هه لئه له تینه ره.

هیچ له شیوازه کانی زانیاریمان به ده سته وه نه ما... تا.. متمانه و په نای بؤ به رین له
زانیی راستیه کان و پر باوه ری به کان.

دیکارت به هژی گومانه وه هه موو ری یازه کانی زانیاری دهرک کرد و گه رایه وه بؤ پر
باوه ری ههروه که چون غه زالی له پیش نه و گه رایه وه بؤ پر باوه ری به شیوازیکی ره وان
بیژی سه رسورپنه ر و به لگه پته وی ساده و ناشکرا، کهوا له به لگه ی گومان ده کات بیته
به لگه بؤ پر باوه ری.

دیکارت، ده لیت: - چهند به گومان یم له هه ستم و له عه قل و له بوونی گه ردوندا ته نها
راستیه کم بؤ ده مینیه وه که ناتوانم گومانی لینکه م و، چنده گومان زوریت نه ونده پر
باوه ری به کم زور ده بیت نه م راستیه سه ش نه وه یه (من به گومانم) به واتای من به گومانم،

به به كه گه بشتنی بلیمه ته كان

كه واته من بیر ده كه موهه، چونكه گومان، بیر كردنه و هیه و، بیر كردنه و هوش تنهاله خاوه ن
بیر كردنه و ده بیئت و، هم خاوه ن بیر كردنه و هیه بریتی به له (من) و هه رچه نده هه و لی
گومان بده م له بیر كردنه و كه م نه و ا گومان له خودی خزیدا به لگه یه به و هی كه من بیر
ده كه موهه.

لیره دا و ته به نرخه به ناو بانگه كه ی و تووه، كه ده لیئت: (من بیر ده كه موهه، كه واته من
بوونم هیه).

له سهر هم و ته یه ی رینسای به لگه كانی له سهر راستی هه سته كان و عه قل دانا و،
گه یشته چه سپاندنی بوونی خودا و زانینی گشت سیفاتی ته و اوی، كه نه عه قل به پیوستیان
داده نیئت و هه ر هم بنه مایانه ش بوو، دیکار تی گه یانده چه سپاندنی بوونی نه و شتانه ی
كه لای عه قل ناشکرایه پاشان گه شه ی به بیر و كه كانی دا، تا گه یشته به لگه خوازی به كانی
بوونی خودا به هوی به لگه (لیكه و تنه و و پیوستی یه و) (الحدوث والوجوب)، وهك
ده لین: - بچی مه حاله ئینکاری راستی هم و ته یه بکه م (من بیر ده كه موهه، كه واته من
بوونم هیه) ناتوانم هه ر گیز ئینکاری بکه م، چونكه زور روون و ناشکرایه و، زور
کیشه ی تر هیه له م ناشکرا تره له لای عه قل وهك هم و ته یه ی كه ده لین: - شت له
نه برو نه و هه پیدا نابیئت تا كام گه و ره تر نابیئت له پیشه کی و، هه و هه ها هه و کار له هه و كه ی
گه و ره تر نابیئت.

پاش نه و هی دیکارت ده گاته نه و راسته قینه یه له چه سپاندنی کیشه ی ناشکرا
جینگیره كانی ناو عه قل بیر كردنه و هه دابش ده كات بؤسنی به ش.

یه كه م: - بیر كردنه و به رینكه و ت، یان.. راسته و خو (adveritons)، نه ممش نه و هیه
كه به هوی شته دهره كه یه كانه و هی دروست ده بیئت به بی کاره كانی میشك.
دو و هه م: - (بیر كرنه و هه درو ستر او هه كان) (Factices) به هوی بیر كردنه و هه
جیا و ازه كانه و هه دروست ده بیئت.

سینه م: - (بیر كرنه و هه خو ر سکیه كان) كه له عه قل ماندا جینگیرن.

وه هه و هه ها ده لیئت: - پیوسته به ناگا بین له دوو به شی یه كه م.. تا وه كو.. هیچ شتیك له
(هه لسه و ویلی نه ندیشه یی یه كانی هه ست) دزه نه كات بؤیان. به لام بیرو رای
خو ر سکیه كانی له حاله تی ته و اوی عه قلدا له هه له دوور ده بیئت، چونكه هم بیرو را
خو ر سکیانه به شیک سهره کین له پینکها ته ی عه قلدا و، هه و هه ها له و انیشه و هه فرمانی پر
با و هه یی یه كان به گشتی و هه ده گرین و، ده یکه یه به لگه بؤ بوونی خودا.

پاشان دیکارت پرووده کاته چه سپاندنی بوونی خوداو ده لئیت: - من بوونم ههیه، کنی منی دروستکردو کنی منی هینایه بوونوه؟
من دروستکهری خۆم نیم، که واته ئه بیته دروستکهریکم هه بیته و ئهم دروستکهرهش ده بیته (بوونی پئویست) بوو بیته و پئویستی بهیه کینکی تر نی یه.. تا.. بیهاوینته بوونوه.. یا.. بوونی پاریزیت.

هه موو سیفاتینکی تهواوی له خۆ گرتیته. و ئهم دروستکهرهش تهنها خودایه که هه موو شتینکی دروست کردوه و پاش ئه وهی بوونی خۆی و گهردون ده کاته به لگه بۆ بوونی خودا، هه مان رینبازی ئین سینا ده گرتیت که چوار سه دده پیش ئهم هاتوه.

هه روه ها دیکارت بوونی خوداو سیفاتی تهواوی ده کاته به لگه بۆ راستگویی عقل و دروستی فره مانه کانی و دهیکاته به لگه له سه ر بوونی خودی خۆی و گهردون، هه ر بۆیه ده لئیت: - ئه و سیفاته تهواوانه ی خودا که ئه قل په سه ندی ده کات سیفته ی راستگویی به که خودا پیمانی به خشیوه و کارینکی دووره له خودا که عقلینکی کوئیرانه ی هه لخه لته رمان بێ به خشینت، که واته ده بیته متمانه به و عقله بده ی که واه خۆر سکیانه پینی به خشیوین، چونکه عقلینکی راستگۆ و شیاوه که بۆ ده ر کردنی راستیه کان و هه ر شتینک عقل ده ر کی بکات روون و ئاشکرا ده بیته هه روه ک (شته سه رتایی به ئاشکراییه کان) که رینمایی راستی بینگومان ده کات.

ئهم عقله که به ریارماندا راستگۆیه و راستی به سه رتایی به کان ده رک ده کات هه ر خۆشی رینمایی بوونی خودا و سیفاتی تهواومان ده کات که خودا هه ر خۆی دروستکهری گهردون و سه ره رشتاریتی.

به م چه شنه دیکارت پله پله رینبازی به لگه خوازی گرت به ر، خودی خۆی و بوونی گهردونی کرده به لگه بۆ بوونی خودا، هه روه ها بوونی خودا و سیفاتی تهواوی کرده به لگه بۆ راستگویی عقل و بوونی گهردون، خودای کرده به لگه (شاهد) له سه ر دروستکراوه کانی پاش ئه وه ی دروستکراوه کانی کرده به لگه بۆ بوونی خودا.

وه ک تییینی ده که ی هه مان رینبازی ئین سینای گرتوته به ر وه ئهم ئایه ته پیرۆزه ی به سه ردا ده چه سپی که خودای به خشنده ده فره مرویت ﴿سُتْرِیْهِمْ اٰیَاتِنَا فِی الْاَفَاقِ وَفِی اَنْفُسِهِمْ حَتّٰی یَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهٗ الْحَقُّ اَوَّلَمْ یُکْفِ بِرَبِّکَ اَنَّهٗ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ شَهِیدٌ﴾ فصلت/ ۵۳.

به يه ك كه يشتني بليمه ته كان

لهم ووتيهی ديكارتدا، بزمان به دهر ده كه ویت كه خودا نيشانه كانی خوی خستوته بهر چاوی ديكارت و رينمايي راستي به كانی كروه، وه كه ده ليت: - (من دروستكهری خوم نيم، كه واته ته بيت دروستكهرينكم هه بيت)... تا.. ده گاته ئه و به لگه پته وهی ئه م نايه ته قورئانی به كه خودا تبايدا ده فرمو ویت: - ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ﴾ الطور/ ۳۵... به ناگابه.. ئه ی.. حهيران.

كاتيك ره خنه گران هير شيان برده سهری به وهی كه بۆ گه يشتن به به لگه خوازی به كه م، ئاكامی كردو ته بنه ما بۆ ئه و پيشه كی به ی كه ئه و ئاكامی ليكه وتو ته وه. ديكارت وه لامی داونه ته وه وتی: - عه قل به به لگه خوازی به كمدا په نای برده كيشه ئاشكرا سهرتایی به كان كه به بی بیر كردنه وه، پروون و ئاشكرایيان له خو گرتو وه و، بوونی خودی خوم كيشه به كی ئاشكرا به،

به لام له به لگه خوازی دو وه مدا، عه قل بۆ به لگه كان په نای برده بهر ئاكام، له كاتيكدا كه ديكارت توانی ئه و هۆكارانه بكاته به لگه به هۆيانه وه عه قل بووه رينمازيك.. تاكو بۆ ده رك كردن و برپاره كان په نای بۆ دهرن،

ههروه كه ئه وه وایه كه ده ليت: - نيشانه كانی خودا، له خودی خومدا به ئاشكرا ده بينم، ههروه ها خودام به سيفاتی ته وای ده رك كرد كه به لگه به بۆ راستی و دروستی عه قلم كه به هۆيه وه ده ركی راستيه كانم كرد.

خودام كرد به ته نها به لگه به بۆ بوونی هه موو شتيك، ئه مه به ناوه روکی ئه و نايه ته قورئانی به ئه ی حهيران.. بیر كه ره وه.

حهيران: - به خودا ئه م ووتانه زۆر به نرخن..

ئه ی شينخی گه ورم ئاماژه ی راستيه كانم بۆ بكه!

شينخ: له مه زياتر چيت بۆ باس بكه م؟

چونكه زۆرينه بی هه رگيز ره زامه ندت ناكات و ئه و وينه جوانانه ی بهر چاوت لی دژوار ده كات كه له عه قلی گه وره و بهرزه وه به ده ست هيناوه.

حهيران: - چون؟

شينخ: - ئه م عه قله ساغه هه ر به لوژيکی ده مي ني ته وه.. تاكو هيرشی ده با ته سه ر لايه نه به جگه له لانه كه ی خوی و ئه و به ناگابوونه ی له ياد ده كات كه عه قل خوی پيی راسپارد بووین له رينمازه بیر كردنه وه كانی (راسته وخۆ) و (دروستكراوه كاندا) ليره دا عه قل هه لده كه ویت، وه كه چون ئه سپي ك له شيوو دۆلي كدا ده گليت.

كاتىك دىكارت ويستی چۈنئى دروستكردى گەردوون و ژيانى ليك بداتهوه و چۈن (عقلى رۇحى) دەبەسزىت بەجەستەبى ماددىي يوه. باوهرى وابوو كەخودا: ماددەى بەش، بەش كرددووه، گەورەى تىدايە و بچو كىشى تىايە.

ئاراستەى پىنچەوانە لەيە كتر جوولەى پىنە خشيوون و بەهۆى ئاراستەى پىنچەوانەى جوولەيان، بەريەك دەكەون و، هەندىكيان يەك دەگرن و كۆ دەبن و پارچەيە كى گەورە دروست دەكەن و، هەندىكى تريان پەرش و بلاودەبنەوه و دەبنە گەردىلە و وورشە (ئىر). لەپارچە گەورەكانى خاك دروست بووه و، لە گەردىلەش هەوا پيدا بوو و لە وورشە شەوه ئاگر و خۆر و ئەستىرەكانى ليكەوتۆتەوه.... چەندە جوانە ئەم ئەندىشانەى! گومانى وايە كەسەرچاوهى ژيان خوینە و باسى چۈنئىتى گەيشتنى خوین بۆ دل دەكات، بەهۆى گەرمابى دلەوه خوینە كە گەرم دەيىت و دەيىتە هەلم و بەرەو سىيەكان بەرز دەيىتەوه لەوئە ساردەيىتەوه دووبارە دەگەرتە و بۆ دل چەند بەجوانى سوپى خوینى شىكار كرددووه، هەرچەندە هاوسەردەمى خۆى (ولىم هارفى) بەم وەسفە رازى ناكات كەهەشت سال پىش دىكارت لەدايك بووه و حەوت سال پاش ئەو كۆچى دوايى كرددووه.

لەوانەيە دىكارت رەش بىن بوو بىت بەراسەر بەسەرھاتى (ميشال سەرفى) نەى دەوويست راستى ئەم خوینە هەمىشەبى بەبلىت كەيەكيكە لە كارە سەر سورەينەرەكانى خودا، يەكەمىن بەلگەيە بۆ بوون و تواناى خودا بەلام لەچۈنئىتى بەيەك گەيشتنى (عقلى رۇح و جەستەى ماددە) دىكارت وادەيىت كەنيوەندىك هەيىت لەچۈنئىتى ئەم بەيەك گەيشتەدا (كە رژنەرە سەو بەريەكانە) (العدة الصنوبرية) بەلام پاش مەلە كردنىكى زۆر لەخەيال و ئەندىشەكانيدا ئەم پياوہ دەگەرتەوه سەر ھۆشەندى خۆى و ئەو بەئاگابونەوانەى كەپىنى راسپاردىن لە پشكىنى بىرورا راستەوخوكان و دروستكرەوهكان.

(ئىمە ناتوانىن چۈنئەتى بەيەك گەيشتنى عقلى رۇح و جەستەى ماددە دەرەك بكەين و، ھېچ شتىكمان بۆ نامىنئەوه تەنھا ئەوئەندە نەيىت بلىتى، نىشانەيە كە لەنىشانەكانى خودا)ى بە توانا و كار بەجى.

باسكال و مالىبرانىش كەسەر بەقوتابخانەى دىكارتىن، باوهرىان بەبوونى خودا لەمامۇستاكەيان كەمترنى يە بەلام مالىبرانىش ئەندىشەكانى گەياندىيە ئەو رادەيەى كە

به يه كك گه پښتنی بليمه ته كان

باوهر به (زور لیکردنی پروت یان بهی ثاره زوومه ندیی خزیی) (حیر المحض) بهیئت.
به لکو پیش هاوسه رده مانی خوی که وتوه که (لایبزه) و، باوهری به گونجاندنی
شته کان له گهل یه کتردا، هه به پیش چه سپاندنیان له بووندا.

حهیران: - تم گونجاندنی پیش چه سپاندن له بووندا چی یه؟
شیخ: - له کاتی خویدا، باسکردن و روونکردنه وی له سهرده کهین، به لام نیستا
گوئیستی ووته کانی باسکال به که له روونکردنه و به لگه کانیدا له دیکار تکه متری یه.
سه بارهت به (زانست) (المعرفه) باسکال ده لیت: -

هسته کان هه لڅه له تینرن و عه قلیش هه له ده کات،
هر به دل بنه مایی یه سهره تایی یه کان و مانای چهرخ و جینگا و جوله پنده زانین.
عهقل دهرک کراوه کان له سهر تم زانینانه. داده مزریتیت که نه مانه به گشتی (کیشه
سهره تایی یه کانن) گهر ویستمان به لگه له سهریان بهینینه وه و اپو یست ده کات گریمانی
بوونی کیشه کان پیشخویان بکهین، گهر باوهرمان به مانه هه مووی هیئا ته و ده مانها و یته
گیژاوی (زنجیره یی یه کانه وه) که نه مانه ش نامان گه به نیته (کیشه سهره تایی یه کان).
تهنها به دل دهرکی راستیه کان و بوونی خودا ده کهین.

حهیران: - مه به ست چی یه، تنها به دل؟
شیخ: - ته و پرو را خورسکیانه ده گریتوه که له عه قلماندا چه سپاوه.
به شپوهیه کی ناشکراو روئن ده بیریت و هیچ جیاوازییه که نابه خشیت گهر بلین تم
بیرو رایانه له دلماندا یه، یان له میشکماندا یه و یا خود له روحماندا یه، به لام ووشه ی دل
له کوندا مانای میشکی به خشپوه و، هر بهم چه شنه عه رب به کاریان هیئاوه.

حهیران: - که واته باسکال باوهری وایه که مرؤف به عه قلی..... یان.... به دلی
دهره کی هه موو و راستیه کانی بون ده کات؟

شیخ: - نه خیر نه ی حهیران.. باسکال زور له وه داناتره که تم و تمیه ی بخریته پللی
له گهل فارابی و ئین سینادا یه که ده گریتوه و ده لیت: - عهقل به هوی ته و بیرو را
خورسکی یه سهره تایی یانه که هه به تی ده توانیت دهرکی ته و راستیانه بکات که
په یروندیان به بنه ما سهره تایی یه کانه وه هه به و به هیئاوه دهرکی بوونی خودا ده کات.

هرشتیک له پشت نه مانه وه بیت له نهینی بوون و دروستکردن و دروستکر هه موویان
به گشتی نادیارو شاراوون و، باسکال واده بینیت که ئیمه زور نه توانا بین له زانینی
ناوهرؤک و راستیه کانیدا، چونکه هه ست ئامانجی هه مووشتیک دهرک ناکات... بزغونه

دەنگ گەر زۆر يىت، گويمان (كەر) دەكات و پروناكى زۆر، دوو چارى شەو
 كويريمان دەكات و نزيك بوونەوى زۆر لىيى يىنىمان ناهىلىت و ھەرەك چۆن دوورى
 زۆر يىنىمان ناهىلىت وەك ئەو واپە ئامانجى ئەم شتانه لەلای ئىمە بوونيان نەيىت..
 لەپاشدا باسى نەتوانايى مەرۇف دەكات، سەبارەت بەم گەردوونە و ئەو
 گەردوونانە لەپاش ئەمەو و ئاماژەى كولبونى عەقل دەكات لەبەر کردنەو لەئامانجى
 جىنگا و چەرەخ، ھەرەھا وەسفى ئەو ترسناكىيەى مەرۇف دەكات كەتووشى دەيىت،
 گەر خۆى يىنيەو بەھەتواسراوى لەنيوەند گىژاوى بى كۆتايى و نەبووندا بەوەسفىكى
 سەر سورپنەر... تا... دەگاتە ئەم ووتەيەى (با... رادەى توانايى خۆمان بزانين، كەئىمە
 ھەندى شتەن ئەك ھەموو شتەك لەراستىدا ھۆش و عەقلمان ئەوئەندە لەمەعقولات دەرەك
 دەكات، بەجىگەى جەستەمان لەگەشە سەندن و درىژبوونەوئەدا.
 حەيران: - ئەو ووتەيەى زۆر گەورەيە.

شىخ: - لەم ووتەيەى گەورە تر، ئەو بەيەك گەيشتنەيەتى لەگەل ئين سينا و فارابى دا
 كەدەئىت: - دەرەك كەردغان بۆ بوونى خودا لەدەرەك كەردنە سەرەتايىيەكانە كە پىويستى
 بەمومناقەشە گىرى بەلگە عەقلىيەكان نىيە (لەوانەيە من نەبوومايە، گەر دايكەم پى
 شلەدايك بوونم. مەردايە، بەلام ئىستا بونى پىويستە) و ھەمىشەيى و بى كۆتايى نيم كەواتە
 پىويستە بوونىكى (بوون پىويست) و ھەمىشەو بى كۆتايى ھەيىت كە بوونم پەناى بۆ
 بەرىت، ئەويش خودايە كەدەرەك كەردنى بونى بەھۆى بەلگە سەرەتايىيەكانەو دەزانين
 بەبى ئەوەى بکەوينە گىژاوى موناقەشەى بەلگە عەقلىيەكانەو بەلام ئەوانەى بەھۆى
 باوەرى دلەوە ناگەن بەدەرەك كەردنى ناگەن بەدەرەك كەردنى بوونى خودا پىويستە بەلگە
 عەقلىيەكان بەكار بەيىن بۆ باوەر ھىنان.

ئا... لىرەدا باسكال دانايىيە كۆمەلناسىيە پەوانەپىژىيەكەى خۆى بەكار دەھىنىت
 كەزۆر لەوتەى زاناكان دەچىت، دەئىت: (دوو جۆر خەلك ھەن كەدەتوانين بە ژىر
 ناويان بەرىن، جۆرىك لەوانە، ئەوانەن كە لەپىناوى خودادا تىدە كۆشن لەبەرئەو
 دەرەكى بوونى خوداىان كەردووە، جۆرىكى تريان ئەوانەن كەلىكۆلىتەو بۆ بوونى خودا
 دەكەن، چونكە دەرەكى بوونيان نەكەردووە.

حەيران: - بەراستى ووتەيەكى بەنرخە، بەلام باسكال لەبەلگە خوازييەكانى بۆ
 بوونى خودا پەنا دەباتەبەر ھەمان بەلگەى پىويستى پىكھاتەى عەقلى كە لەبەلگە
 سەرەتايىيە ئاشكەراكان دامەزراو.

به يه كك گه يشتنى بليمه ته كان

شيخ:- ئممە راستە، بەلام باسكال وادەبينت كە ئمە بەلگە پيوستى يانەى عەقل لە بەر زورى كارىگەرى بەدەر كەوتيان لەدەر و ئماندا، بەسەرە تايى يە خۆرسكى يە عەقلىە كانى دادەنيت.

دەر كى كرد ئمە بەلگە ئاشكر ايانە بۆ ھەموو كەسيك رينا كەويتە، واتە زۆر كەس بە ئاسانى پىنى ناگات، ھەر بۆيە ئامازەى پەنا بەر دنى بەلگە عەقتيە كان دە كات بۆ گەشتن بەراستىە كان كە ئمە بەلگانەى پشتگوينخست و بە كورتى باوهرى بە خوداى ھينا بە ھۆى پەيامى دليەو، كە ئه ویش (ماليرانش) بوو، تيوورى (بينين بە ھۆى خوداوە) (الرؤية بالله) دانا.

ھەيران:- ماناى ئممە چىيە؟ ئايا دەيەوئيت و تەكەى ديكارت دوو بارە بكاتەو ە دەلئت:- لە ھەموو شتيكدا بوونى خودا ديارە، يادەيەوئيت بليت ئيمە بەو عەقلى كە خودا پىنى بە خشيوين دەر كى بوونى دە كەين.
شيخ:- نە ئميانە و نە ئويان؟

ھەيران: كە واتە ئمە پياو ە واخۆى بەدەر دەخات كە باو ەردارە بە بوونى خودا ە ھەمان كاتدا دەيەوئيت گومان دروست بكاب.

ھەيران:- نە خيەر... نە خيەر... باسكال دلسوز ترين باو ەردارە بۆ بوونى خودا، بەلام عەقلى وەك ھەموو فەيلە سو فە كانى تر لە بابە تيكي ئالوزدا كول دەييت كە تەنھا بە بابە تيكي ئالوز تر رزگارى دەييت.

و ەك چۆن ئەفلاتۆن لە بېرۆكەى (ئغو نەيە كەيدا) (مثلة) دوو چارى دەييت.

ماليرانش سەرئى ئەو و تانەى ديكارتى دا كە لە پەيو ەندى نيوان عەقلى پړوحى و جەستەى مادديدا و توو يەتى:- عەقل لەدەر ك كەردنى تواناى ئمە پەيو ەندى يە دوو چارى نە توانايى دەييت. ناگەيشتە ئەو باو ەرهى بليت تەنھا بېرو باو ەره خواو ەندىە كان چيژى بوون دە كەن، ئيمەش ھەمان باو ەرمان ھەيە، كە واتە ھيچ بېرو باو ەر يكي خۆرسكى چەسپاونى يە لە عەقلماندا .

۱ ھەموو كەسيك بە بېرو باو ەرى يە كاپەرستى و يە كخو ئاسى لە دايلك دەييت، (فَأَقْمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) روت لە دىنى خوا بکە بە دلسوزى و خۆت يە کلابکەو ە بۆى ئمەش خۆرسكى (فطرة) يکە خوا خەلکى لەسەر دروست کردو ە گۆرانكارى لە دروستکراو ە كانى خوا دا نى، ئممە يە دىنيكى

هیچ بیرو باوه ریکی دروستکراوی عه قلی نی یه، یا خود هیچ دهرک کردنیکی هستی نی یه که عه قلمان له شته کانه وه ده ستگری بووینت که واته... تنها بوونه کان بریتین له بیرو باوه ره خواندیی یه کان.

ئیمه به خودی خو مان دهر کی جیهانی دهره کی ناکهین به لکو به هوی خوداوه که زانایه به هه موو شتیک، ئەمە ی تیۆری (بینین به هوی خوداوه) (الرؤیة بالله) وهک من ده بینم گه وره ترین په یوه ندی ههیه له نیوان ئەم تیۆری (ئموونهی) ئەفلاتون و، به هوی ئەم په یوه ندیی یه به تینه وه، مالیرانش به لگه خوازی به پیوست نازانیت له سهر بوونی خودا و، نامانه ویت به هوی ریبازی بیرو باوه ره خورسکی یه سهره تایی یه ناشکرا کانه وه بیناسین که به به لگه وه ده مانگه یه ننه سەلمانندی بوونی خودا.

به لکو ئیمه به هوی بینین و ناشکرا راسته و خو کانه وه دهر کی بوونی خودا ده کهین، که هیچ پیوستی به بوونی به لگه خوازی یه کان ناکات.

حهیران: - رای شینخی گه وره م چی یه سه باره ت بهم باوه ره؟

شینخ: - ئەم ووتانه ده گوئجیت له گهل و تهی سۆفیه کاندانه که له گهل و تهی فەیلەسوفان و هه لگرانی ریبازی که لام که ته نهها په نا ده به نه بهر تیۆره عه قلی یه ساغه کان و به لگه ته واهه کانی عه قل و، مه حال نی یه له لای خودا که هه ندی له بهنده کانی ته نهها به هوی (بینینی رووتوه) باوه ر داربن که خودا پینی به خشیوون، به لام به ما (القاعدة) ده لیت: - باوه ر داری ته نهها به هوی عه قل و به لگه کانی یه وه که خودا پینی به خشیوون و به هویانه وه ئەتوانین ئەو پیشه کیانه پینک بهینین که ئاکامی دروستیان لیده که ویتته وه، گهر ئەمانه نه بوونایه به هوی ئەو کتیبانه ی که به زمان حالی پیغمه به رانه وه پیمان گه یشتوون ئاماژه ی ئەو به لگانه ی نه ئە کردین، گهر مالیرانش له م باوه ره سۆفی یهیدا بوه ستایه زور باش ده بوو، به لام زیاتر له مه تیهری کرد تا گه یشته ئینکاری راستی ئەو په یوه ندیی یه نیوان رۆح و جهسته.

بیر و باوه ره کانی گه یانده ئەوه ی که باوه ره به بیرو که ی جه بر رووت بهینتی که ده لیت: -

راست و دروسته به لام زۆرینه ی خه لک نایزانن. (الروم/ ۳۰.. ههروهه پیغمه به ر ﷺ فەرموویه تی: (ما من مولود یولد الا یولد علی الفطرة فأبواه یهودانه او ینصرانه او مجسانه: هه موو مندالیک به موسلمانن له دایک ده ییت به لام دایک و باو کی ده یکه نه جوو یان گاوریان ناگریه رست، نه فەرمووه ده یکه نه موسلمان چونکه ئیسلام له گهل خورسکی (فطرة) دایه) بوخاری گیراویه تیه وه... لیکۆله ر-

همموو کارینک له خواوهیه، نه رۆح به کاره و نه جهستهش و ئهم یاسایانهی که دهی یسین واده زانین له پیه و نه دیه کی نیوان رۆح و جهستهیه و، هیچ شتیک نییه ته نهها گونجاندنیکه له نیوان ئاره زووه کانی رۆح و جوله کانی جهسته دا و ئهم کارانه به گشتی له کاری خودان که ئاره زووه کانی رۆح، جهسته ده جولینیت و به ته نهها و تهیه ک کۆتایی به بیرۆ که کانی دینیت که ده لیت :- ته نهها خودا دروستکه رمانه و، دروستکه ری کرده کانیشمانه و ئهمهش ئهو په ری چوونه ناو قولاییه کانی بیرۆ که ی جهبرییه که پوو چهلئ و ورپنه ی که متر نییه له بیرۆ که ی (یه کیتی) (و حدة الوجود) که هاو سه رده مانی خۆی له غمونه ی (سپینوزا) باوه ریان پیه ئناوه.

حهیران :- مانای (یه کیتی) بوون چییه؟

شیخ :- باوه رداران به بیرۆ که ی (یه کیتی بوون) ئهوانه ن که ئه ندیشه کانیا ن. زاله به سه ر عه قلیاندا که ئه مانه ش دوو به شن، به شیکیا ن ده لئین :- خودا رۆحی گه ردوونه و گه ردوونیش خودایه که به مهش خودا له لایان همموو شتیکه. به شه که ی تریان، ده لئین: همموو شته کانی سرووشت ته نهها یه ک راستیا ن ههیه که ئه ویش بوونی خودا خۆیه تی :- و ئه مانیش همموو شتیک له لایان خودایه.

حهیران :- چون سپینوزای فیهله سوفی به ناوبانگ باوه ر به م ورپنه یه ده هینیت و، چون شیخی گه وره م ده لیت سپینوزا باوه ری به بوونی خودا بووه؟

شیخ :- پیم را گه یاندا ی باوه ری به بوونی خودا ههیه به لām نازانیت چون وه صفی بکات، مه به ستم ئه وهیه سپینوزایه کی ک نییه لهوانه ی ئینکاری بوونی خودا بکه ن تا... بژمیریت له و سروشتی خوازانیه که ده لئین :- گه ردون له رینگای ریکه و ته وه دروست بووه و هه رچونیک بیت ورپنه که ی وای لینه کردووه که بلیت :- گه ردون جهسته ی خودایه، به لām ده لیت خودا خۆی، ته نهها بوونیکه و گه ردوون رووه گه شه سیفاته کانی تی. حهیران :- بۆ چی شیخی گه وره م خودی خۆی ماندوو ده کات بۆ باسکردنی ئه م رینازه و وه لامدانه وهیا ن؟

شیخ :- راسته رینبازیکی پووچه له - و هیچ له و فیهله سوفه گه ورا نه ی که بۆم باسکردیت و باسیانت بۆ ده که م باوه ریا ن پتی نه هیناوه، به لām ئه ی حهیران و وته به نر خه که ی غه ز الیت یاده که ده لیت :- (ره تکر د نه وه ی رینبازیک پش تیگه یشتنی و

چوونە ناو قوۋلايى يەكەنى يەو، رەتكر دنەو يە كى كوي رانە يە).
 ھەيران: - بەللى.

شىخ: - وتە كانى سېنىز لە بىرۋ كەي (يە كىتى بوون) بۆتى كورت دە كەمەو. .
 تا. . بىنى ئاگا نەبىت لە رېيازانى ئەم كابر ايه و، من دە زانم ناو بانگە بەرزە كەي رايكشاويت
 و پىويستە ناو ەرز كى ئەم رېيازە بزائىت، ھەتاو ە كو راستيە كانت لى نە شىنويت.
 ھەيران: - كەواتە، ھۆى ناو بانگە كەي چى يە؟

شىخ: - بىروراكانى لە (زانست) و (رەوشتدا) ئەو ەندە جوانن، توانيوتى بىرور
 پوو چەلە مېتافىزىكىيە كەي بشارىتەو.

ھەندى لە بىروراكانى سەبارەت بە (زانين) بۆتى بەدەر دەخەم. . تا. . بزائىت چەند
 راستى لە خۇگرتو.

دەشزانى كە ئەم پىاۋە چەندە بۇ چوونە كانى ھاو دژى خودى خۇيەتى كاتىك كە
 تويۇنەو لە بارەي (بوون) دە كات (سېنىز) ەك (باكون) پايمە كى بەرز نادات بە
 ئەزمونە كانى، پەناي تەواو نابات بۇ بەلگە بەرەو ژوورە كان (برھان الصاعد)،
 كەبە ھۆيەو ەقل لە بەشەي يە كانەو (الجزئيات) بەرز دەيىتەو بۇ گىشتى يە كان
 (الكليات) بەلكو بەيچە وانەو پەنا دەباتە ئەو بەلگانەي كە ەقل تىادا نزم دەيىتەو لە
 بەلگە خوازىي يە كاندا لە گىشتى يەو بۇ تايىبە ئەندى و، ھەر ەھا لە گىشتى يەو بۇ
 بەشى يە كان و مەمانەي زۆر دە كات بەشتە ئاشكرا و سەرەتابى يە كان و لىرەدا رېيازى
 باكون دە گریتە بەر و، ئامۇز گاريمان دە كات، كە ەقل پىش تۇزىنەو كان لە (ويلى
 ئەندىشە) (الوهم) پاكۇ بكرىت. . تا. . بەھۆى زانبارىي يە كانمانەو شتە بەھىزە كانى كە
 دەمانگە يە نىتە بىر و باو ەرى جىيا بكرىتەو لەو باو ەرە پوو چەلئانەي كە مەمانەي پىنا كرىت
 و، ئامۇز گارى خۇپار سەنمان دە كات لىيان، ەك چۆن فەيلە سوفى گەورە دىكارە
 ئامۇز گارى كرەوين و ھەر ەك جۆرىكى لاوازی تىدایدە كەبە ھۆى رېنگاي (پەرت و
 بلاوى يەو) (الإشاعة). . ساخود بەھۆى (ئەزمونىكى نادىسارەو) پىمان
 دە گات. . كە ئەمەش ناگو نىجىت پەناو نامەمانەي پىبكرىت.

جۆرىكى تریان لە رېنگاي (بەلگە خوازى و ئاكام خوازى يەو) (الاستدلال
 والاستنتاج) پىمان دە گات كە ئەم جۆرەش لە جۆى يە كەم پتەو ترە، بەلام بۇ چوونى
 راستكر دنەو و گۆرپانكارى لە خۇگرتو.

به يه ك گه يشتنى بليمه ته كان

جوزى سينهم كه نه ميش به هوى بهلگه ناشكراكانه وه دهرك ده كريت، وهك دهرك كردمان به وهى كه (گشتى له به شى گه و ره تره) كه نه م جوز ه شيان گه شدار ترين جوز ه كانى زانباريى به و به ره و پر باوه ريمان ده بات.

حهيران: - نه مانه به ما دروسته كانن و هيچ گومانىكيان تيا داني به به لام چون نه م پياوه بيزو كهى (به كيتى بوون) له سه ره نه م به ميانه داده مه زريت، وه كو نه و ناشكرايهى كه ده لئيت خودا و گه ردونى گور راو يهك شتن؟

شينخ: - سپينوزا ريبازى بهلگه خوازي عه قل كه به هوى (بهلگه ي ليكه و تنه وه) و (بهلگه ي پيوسته وه) دروسته وه و ره ده گريت و ده لئيت: - بوونه كان و نه وانى تواناي دهرك كردنى بوونيان ده كريت، هه موويان به گشتى له ژير سايه ي فره مانى عه قلدان له نيوان سى به شدا كۆده به نه وه.

يه كه م/ ناوه رو كى (جوهر) كه به خودى خۆيه وه په يوه سه ته.

دووهم/ سيفات و تايه عه نديه كان.

سينهم/ روو كه شه كان (اعراض).

(ناوه رو ك) له لاي سپينوزا برى تى به له و بوونه وه ره ي كه له خودى خۆيدا په يوه سه ته و بوونى پيوسته كه نه ويش خوداي تاك و تنه ها و هه بوونى به ره ده وامه به لام سيفاته كانى يان تايه عه نديه كان به هوى عه قله وه دهرك ده كرين كه له شيوه ي پايه كانن و په يوه سه تن به زاتى خودا وه، به لام سپينوزا مه به ستى له روو كه شه كان، روو كه شى ناوه رو ك كه كان ده گريته وه كه له شيوه ي شته كاندا دينه بهر چاومان، و به هوى يانه وه دهركى ناوه رو ك په پيوسته بوونه كهى ده كه مين كه خودا به.

حهيران: - له م دابهش كردنه يدا هيچ ورينه و پوچه له يهك نايينريت بهلكو نه و پرى باوه و راستى به.

چونكه نه م پياوه دان ده نيت به پيوستى بوونى خودا و، ههروه ها باوه و به سيفاته ته وانه ي ده هينيت كه عه قل به پيوستى ده زانيت بۆ بوونى خودا و، دان به وه دا ده نيت كه خودا ويستى به سيفاته ته وانه كانى له ريگاي دروست كردنى نه م گه ردوونه وه به ده ريكه و نيت.

يه كيك له سيفاته دروستكه ره كارامه به ده ر كه و تووه كهى دروست كردنى نه م گه ردوونه به.

به سيفاتى توانا و دانايى به به ده ر كه و تووه كهى خودا بوونى سيسته م و ورده كارى و

بېرىاره كانى گەردونە و، لەسيفاتى وويستى خودادا بۆ دەرك كردنى ئەم بەدەر كەوتەى، مەروفي دروستكرد و عەقلى پېنەخشى... ھەتا... بەھۆيە وە بتوانيت دەركى بوونى خودا و سيفاتى تەواى بكات و، بەراست و دروستى بېپەرسيت.

ئەمەش واتاى ماناى ئەم فەرمودە قودسيە كە پېنەمبەران بۆ مان دە گېرېتە وە كەخودا فەرموويەتى (كەنت كەنزا مخفيا فخلقت الخلق ليعرفوني).

(من شاردراوه بووم، ئەم بوونە وە رانەم دروستكرد... تاكو بمناسن).

شىخ: - ئەمانە ھەموى راستن، لەوانەى سېنوزاش ھەمان مەبەستى ھەبزو بيت لەسەرەتاي قۇناغە كانى بېر كەردنەوى دروست و پوختيدا.

بەلام زۆر سەيرە لەم پوختى و دروستى بەدەردە چيت كاتيك كەدەليت: - خودا ھېچ دروست ناكات بەلام لەسروشى خويدا ويستى بەدەر كەوتن دەكات و، يەكيك لەدیار دەى بەدەر كەوتە كانى دروستكردنى ئەم گەردوونەى كە پروو كەشى سىفاته كانى خودايە.

ھەيران: - تيناگەم، سېنوزا پاش ئەوئەى باوە بەسيفاتى تەواى خودا دەھينيت، ئايا ئينكارى سىفەتى دروستكەرى كارامەى دەكات؟

شىخ: - سېنوزا، دەليت: - عەقل بېرىارى پويستى ئەدات بۆ نمونە (ناوەرۆك) واتە خودا، ھەروەھا بېرىارى پويست دەدات بەوئەى كە ئەم ناوەرۆكە، سىفات و تايبەتمەندى خۆى ھەيە، بەلام تەنھا دوو سىفەت لەم سىفاتانە دەبين كە پەنگ بەداتە و لەروو كەشە كاندا واتە لەو شتانەى كە گەردوونى لى پينكەتووە. كە ئەمانيش سىفاتی (فكر) و (كشانە) (امتداد).

گەردوونيش بەو ھەموو شتانەى كە لەخۆى گەرتووە بريتى بە لەو پروو كەشەى كە بەدەر دە كەويت لەم دوو سىفەتەدا، و تەنھا مەروفە، كە پروو كەشى دريژبوونە وە بېر كەردنە و تيادا كۆدەيتە وە.

ھەيران: - بەلام ئەو شتە ئاشكرایانەى كە سېنوزا بە بەرزترین جۆرە كانى زانیارى و پەراوەرى دادەنيت و، ھەر ئەم شتە ئاشكرایانەش وایان لیکرد كە باوەرى بە بوونى ناوەرۆك (خودا) و سىفات و تايبەتمەندىە كای بەيت.

تەنھا ئەم ئاشكرایانەى كە دەسەلمين خودا سىفاتی وويست و توانای ھەيە و، بەھۆى ئەم دوو سىفەتە وە گەردوون ھاتۆتە بوونە وە.

گەر بەھۆى چاومانە وە تەنھا پروو كەشى دريژبوونە وەى جەستە و پروو كەشى

بهیه ک که یشتنی بلیمه ته کان

بیز کردنه وه له دهروغاندا ببینین، ئهوا تهنها بههوی عهقله وه دهزانین که ئهم دوو پروو که شه له کاریگهری توانا و ویستی خودایه و، ههروهها وهک دهبینن ئهم سیستمی گهردوون و ورده کاریانه له کاریگهری کار بهجی نی خودان، چون سپینوزا وازی له م لۆژی که ساغه ی هیناره و له جیاتی ئهوه ی بلیت خودا سیفه تی توانای هیه که بههوی وه دریز بوونه وه بیر کردنه وه مان پنده بهخشیت، دهلیت، خودا خۆی تایبه نهندی دریز بوونه وه له خوگر توه.

شیخ: - له موبیش پیم راگه یاندی که ئهم فیهل سوفا نه هندی جار له ریبازه تر سنا که کاند دهو ستن بهرام بهر ئه و ئالوزیانه ی که عهقل دوو چاری ده بیست له ئه ندیشه کانیدا و عهقلیان نه توانا ده بیست له گه یشتن به راستیه کان.

ئه و فیهل سوفا نه که خودا ری پیشاندهریان بیست له و ئالوزییه رز گاریان ده بیست و ریبازی به ئه گه عهقلییه پیویستی به ئاشکرا کان ده گرنه بهر و بههوی وه ده گه نه راستیه کان، بهلام ئهوانه ی که خودا ری پیشاندهریان نه بی ئهم ئالوزییه دهو ستن و دهست بهر دار نابن لئی و وێلی ئه ندیشه وایان تیده گه یه بیست که ئه مه پیویستیه کی عهقلییه و ناتوانیت وازی لئی بهینیت، که ئه مانهش هه رگیز له پیویستیه عهقلییه کان نین به لکو ئه مانه له کرداری وێلی ئه ندیشه و وهک چون غه زالی له پشتر و کانط له دواتر ئامازه یان بۆ کردوه.

من وای بۆ ده چم که سپینوزا له م دوو سه ر نه خه دا وه ستاییت، که یه کیکیان په یه سته به بنه ما سه ره تاییه ئاشکرا کانه وه و، دووهم وێلی ئه ندیشه ی عهقلی له خوگر توه، ئه مهش بههوی ئه وه ی که بیینی گهردوون هه میشه له گۆر اندایه.

وابریاریدا که ئهم گهردوونه لیکه و ته بیست و هه موو لیکه و ته یه ک پیویستی به (پهیدا کهر) (مُحَدِّث) هیه و ههروهها بهریاریدا که زنجیره ی به رهو بین کۆتایی مه حاله له لای عهقل، له بهر ئه وه ده بیست ئهم لیکه و تانه هه موویان بگه رینه وه بۆ بوونه وهریکی (کۆن) که له زاتی خزیدا پهیدا بووه، که سه ر چاره یه بۆ بوون و هۆی لیکه و ته وه یان.

باشان عهقلی کولبوو بهرام بهر ئه ندیشه ی دروست کردنی بوون له نه بوونه وه، وهک چون عهقلی چهنده ها کهس وهستا له ریبازی وێلی ئه ندیشه بههوی پیوه ری غوونه پیهینانه وه (قیاس التمثیل) له لای وابوو مه حاله دروست بوون له نه بوونه وه، که ئه مهش له لای عهقل مه حاله نییه.

ھەرچەندە بەسەرنىچدانىكى (ئاسايى) مەھالە بوون لەنەبوونەوہ.
بەلام دەرباز نەبوو لەم وىلى ئەندىشەيى يە وەك بلىمەتەكانى پىش خۆى و دواى خۆى
كەباسىانت بۇ دەكەم.

ھىچ رىبازىكى بەدەستەوہ نەما بۇ رىزگار بوون لەم وىلى يە تەنھا ئەوہ نەيىت
كەدەلەيت: - بوون لەراستىدا تەنھا خودايە و گەردوونىش برىتى يە لەروو كەشەكەى
(أعراض)، بۇ دەركەوتى ئەم سىفاتانە لەبەر پىويستى يە و، خودا و گەردونى بەمەك شت
دانا.

ھەر وەك دەركى پووجەلى ئەم تىكەلى يەى نىوان ناوەرۆك (خودا) و، خۆى وەسەف
دەكە بەوہى كە يەكە و تەنھايە و بوونى پىويستە و بى كۆتايى و ھەبوويى يە و لە زاتى
خۆيدا پەيدا بوو، لەگەل ئەم گەردونە ماددىيە جۇراو جۆرە، گرىمانى يە، سەردارە،
گۆراوہدا و بىانوو دىنىتەوہ بۇ خۆى و دەلەيت: جىاوازی نىوان خودا و گەردوون
لەجىاوازی بۇ چوونەكانى يەوہيە بەم چەشنە ئەم بلىمەتە كە تىزورى پابەندى عەقلەوہ
دەستى پىكرد ئامۇزگاريمان دەكات لە وىلى ئەندىشە و بۇماروونەكاتەوہ كەتەنھا
پەنايەك بۇ بەلگە خوازىيە بەلگە ئاشكرا سەرەتايەكانە و ھىچى تر نا دەيوويست
لەرىنگاي بۇ چوونە سەيرە كەيەوہ رامانكىشىيت بۇ باوہرەينان بە (يەكىتى بوون) (وحدة
الوجود) لەنىوان خودا و گەردووندا.

عەقلمان بەھىزى شتە ئاشكراكان دووچار بىكات، بۇ دەرك كەردنى پرووہا و
دژەكانى تەنھايى و چەندىي و ھەبوويى و كۆتايى و پىويست و گرىمان و توانايى و بى
توانايى و چاكە و خراپە و زانست و نەزانين.

بەعەقلىدا چوو خوداي بەخشندە بۇ تەواو كەردنى زات و سىفات و تەنھايەكەى ئەم
شتە ھاو دژانەى لەخۇگرتووہ و دەيتەيەك و چەندىي و كۆتايى بى كۆتايى و پىويست و
گرىمان و بچووك و گەورە.

چاكە و خراپە و نەزان و زانا و، تاوانبارىكى گوناھبار و پىغەمبەرىكى بەخشندە و
شەيتانىكى دوور خراو لە پەجمەت.

به به ك گه یستی بلیمه نه كان

(۲)

حه يراني كوري نه زعف ده ليت : دواي نه وهی له شيخ جيا بو ومه وه، نهو شه وه غم و به ژاره يه كي زور دايگرم و، كاتيك كازيوه ي به يان نزيك بڅوه و نهو زيكی خه و بر دميه وه، له خه ومدا باو كم له مالي خومان قورثاني ده خویند و، ته نها گو ييستي نه م ثايه ته قورثانيه بووم كه ده فمر مويت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ: كه سانيك هه ن موجد له له سر بووني خودا ده كه ن﴾، پاش ته و او بووني خویند نه وه ي قورثانه كه، ناوري ليدامه وه و به زه رده خه نه يه كه وه وتی : نه ی حه يران، تو قورثان ناخوينيت؟ و پيش نه وه ي وه لامی بده مه وه له خه ونه كم راپه ريم و غه ميكي قوول دلی گوشيم و په ژاره ي كردم. بوم به دهر كه وت كه باو كم ليم زویره، هه ر بويه نهو روزه م به غم و خه فته برده سر. و كاتيك كاتي به يه كه يشتنم هات له گه ل شيخدا. چوومه خزمه تي ده بينم قورثان ده خوینيت، سرم سوړما له م ريكه وتو له وه ي كه له خه ومدا بينم و نيستاش به ناگاييم ده بينم و، كاتيك هه ستي به چوونه ژووره وه ي كردم، كوتايي به خویندنه وه ي قورثان هيناو ناوري ليدامه وه، بيني دلته نگ و زویرم، پرسى، چيته نه ی حه يران؟

حه يران : هيچ، شتيك ني، ته نها خو شى تو نه ييت.

شيخ : به لام به غه مبارى ده تبينم.

حه يران : له خه ندا باو كم بيني.

شيخ : نه مه، چا كه، چ پيوستي دلگراني ده كات؟

حه يران : بينم قورثاني ده خویند و ته نها گو ييستي نه م ثايه ته بووم ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن

يُجَادِلُ فِي اللَّهِ﴾. ناوري ليدامه وه و به زه رده خه نه يه كه وه وتی : نه ی حه يران، تو

قورثان ناخوينيت؟ و پيش نه وه ي وه لامی بده مه وه، چاوه كانم كرده وه.. نه م خه ونه م زور

غه مگيني كردم و، وا تيگه يشتنم كه باو كم ليم زویره له بهر نه وه ي هژگري خویندنه وه ي

فه لسه فم و قورثانم له ياد كرده وه.

شىخ : دويىنى شەو كەنۇستى بىرت لەوتە كانى سىپىنوزا نەدە كەردەو؟

حەيران : بەلى.... دوو دل و نائارامى كەردم.

شىخ : بۇچى؟ ئايا لەوتە كانىدا سەبارەت بە (يەكيتى بوون) هېچ شتىكى رەوات

لى بەرجەستە كەرد؟

حەيران : نەخىر.... بەلام كاتىك لەشىخى گەورەم جىابوومەو، سەير بوو بەلامەو

چۇن ئەم عەقلە مەزنانە دوو چارى وىلى و دلەراو كىنى دەستى شەيتان دەبنەو، لەكاتىكدا

ئەم پىاوە عەقلى لەعەقلى مەنزىرە بىروباوهرى لەبىروباوهرى مەن پوخت ترەو لەمەن

داناترو زاناترە، چۇن دەر كى ئەو بەلگانەى نە كەردە كەشىخى گەورەم باسپان دەكات.

شىخ : كەواتە گومان چۆتە دلەتەو بەوەى كە شىخ مەوزون لەم بەلگانەيدا راست

يىت.

حەيران : داواى لىخۇشبوون لەخودا دەكەم و، چۇن ئەمە دەيىت كە مەن ھاو بەشى

شىخ دە كەرد لەكاتى رەخنە گرتەن لەوتە كانى ئەم پىاوە.

شىخ : وا بەدەردە كەوئە بە گومان يىت لەراستى.

بۇچوونە كانى خۇت و شىخت، بەرامبەر مەزنى ئەو فەيلەسوفە بەناوبانگەى

كە جىنگايە كى بەرزى ھەيە لە دلەدا، بەلام ووتەت چى دەيىت بەرامبەر ئەو فەيلەسوفانەى

كە ھاو سەردەمى سىپىنوزا بوون و لەویش بەناوبانگەر بوون كە بەھۆى بەلگە عەقلى يە

پوختە كانەو باوهرپان بەبوونى خودا ھىناو. ئاگادارم ئەى حەيران، رىزى تۆو ئەوانەى

ھاوتەمەنى تۆن بۇ يەكە لەم فەيلەسوفە بەناوبانگانە، متمانەت پىنى سودمەندەت ناكات،

ھەررەك چۇن متمانەت بەفەيلەسوفىكى مسولمان، ياخود بەعەقلىت و بەخودت

سودمەندەت ناكەن.

بەلام ئەوەى سودمەندەت بكات ھەمان رىزىت بۇ فەيلەسوفىكى تر يىت كە لە پلەو پايەو

بەناوبانگىدا ھاوشانى سىپىنوزا يىت، بەلام باوهرى بەبوونى خودا ھەيىت؛ سىنى

فەيلەسوفت بۇ باسدە كەم كەيەك بەدواى يە كدا ھاتوون و ھەموويان لە سىپىنوزا داناترو

بەناوبانگەر باوهر پتەوتر و خاوەن بەلگەى پوختەن، كە ھەموويان بەگشتى باوهرپان

بەبوونى خودا ھەيە وەك چۇن مەنى بەندەى ھەزارو غەزالى و ھەلگرانى رىبازى كەلام و

چەندەھا فەيلەسوفانى تر، بەگشتى باوهرمان بەبوونى خودا ھەيە.

حەيران : مەبەست و ئامانجى مەن ئەمە بوو و، گومانى تىيادانى يە، شىخى گەورەم بە

بەخشندەيى خودا ئەم باوهرە مەزنى بەدەستەيناو.

شیخ: سه بارهت به خه و نه کهت له و په ری راستی دایه، چونکه له قورثانی پیروژدا دور
 نایهت بهم فەر مووده یی خودا ده سپیډه کەن ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ﴾،
 که یه کینکیان له سوره تی (لوقمان دایه) ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ
 وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ که سانیک هەن موحاده لای بوونی خودا ده کەن به یی
 هیچ رینمای و کتیبکی روشن و زانستی یه ک.

دووم له سوره تی (حەج) دایه که ده فەر مویت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ
 عِلْمٍ وَيَتَّبِعْ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ، كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَلَّهَ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ
 السَّعِيرِ﴾ که سانیک به یی هیچ زانست و رینمای و زانیاری یه ک موحاده لای بوونی خودا
 ده کەن و، ده که و نه دوی هه موو شه یثانیکی سەر کیش و ری و ونکه ر له خه ک و هه ر
 که سینک ئەم شه یثانه بکاته پشیره و ی خوی، رتی لای و ون ده کات و به ره و قولای ناگری
 دوزدهی (السعیر) ده بات.

(خه و نه کهت ئاماژه ی ئەوه ده کات که سپینوزا نمونه ی ئەو که سانه ن که به یی هیچ
 زانست و زانیاری یه ک موحاده لای بوونی خودا ده کەن و، ده که و نه دوی شه یثانی خودی
 خویان که هه میشه فەرمانی کاری خرایان پیته دات) و، پر سياره که ی باو کت سه بارهت
 بۆ خویندنه و هت بۆ قورثان، بریتی یه له ووره دانت بۆ تیگه یشتنی مانای ئەم نایه تانه، که
 به لگه پوخت و روشنه کانی له سه ر بوونی خودا له خو گرتوه، که له ر یبازه به لگه
 خوازی یه کانه وه به ده ستن و به هزیانه وه فه یله سوفان و هه لگرانی ر یبازی که لام،
 نه وانه ی که خودا بیه ویت ئاماژه ی رینگای راستیان بکات، پنی ده گەن.

حه یران: خودا ده روی خوشیت لیه کاته وه و به دوور تبه خات له هه موو غه م و
 په ژاره یه ک، وه ک ده روی خوشیت له من کرده وه، به لام بۆ چی شیخی گه و ره م ئەو
 نایه تانه ی که ئاماژه ی بوونی خودا ده کەن بۆ می ساکارو ساده ناکات؟

شیخ: له کاتی خویدا بۆتی ئاسان و ساکار ده که م به گویره ی ئەو به رنامه زه ینییه یی
 که بۆم داناویت.. ئەی هه یران. به ئارام به به هه موو تیگه یشتنیک ده گه یت.
 هه یران: ئەو سنی فه یله سوفه گه و رانه کین که شیخی گه و ره م ده یه ویت باسیام بۆ
 بکات؟

شیخ: یه که میان (لۆک)، دوو ه میان (لایینز)

سېھمیشیان ھەما نۆئی — کانئە).

خەیران : بەلئ، زۆر گوئیستی ناویان بووم لە لایەن قوتابیانی فەلسەفەو،
تۆزینەو کانی لۆك چى دەئیت؟

شیخ : لە کاتی کدا کەسپینوزا جوله کەى ھۆلەندى نقرومى ناو بیرو کەى (بە کیتی
بوون) بوو بەھۆى لیکۆلینەو ھى فەلسەفەى میتافیزیکى ھەواو دژە کانئەو.
(لۆك) کە لە ھەك سالدالە گەل سېپینوزادا لەدایك بوون، لەو بەرى کەنارى دەریای
(مانیشەو) گیرۆدەى خوئندنى (دەرك کردنە مرقۇفەتیه کان) (الأدراك الانساني) بوو
بەھۆى پەيوەستى زۆرى بە لۆزیکى ساغى عەقلەو، بە خۆدوورخستەو لەئەندیشەو
وئىلى ئەندیشە کان، دانى دەنا بە بوونى خوداو نەتوانای عەقل لەدەرك کردنى ئەو شتە
شارراوانەى کە بەعەقل دەرك ناکریت.

سەبارەت بە زانست (المعرفة) لۆك لەسەرەتای تۆزینەو کانیدا ئینکاری بیروباوەرە
خۆرسکییە کان دەکات و، دەئیت: - ھەموو فیکرە کان لەگەل جیاوازی جۆرە کانیدا
لەریگای (ئەزمونە کانئەو) بەدەستمان دەگەن.
بەلام ھەندى لە کیشە کان ئاشکراو روون بۆمان بەدەردە کەون کە بەچاوا
پیاخشاندىك عەقل دەركى دەکات، ئەو کاتە ئەم دەرك کردنە بەفکرە خۆرسکیە کانی
دادەنئین.

گەر سەرنجى منال و مرقۇفە کۆیلەییە کان بدەین دەبینن سەبارەت بەم شتە ئاشکراو
روونانە نەزانن و، ئەمەش بۆمان بەدەردەخات کەعەقل و ھەك تابلۆیە کى بەتال دروستکراو
(Table rase) بەلام بەھۆى ئەزمونە کانی ژيانەو فکەر و زانیارییە کانی لا دروست
دەئیت، ئەم ئەزمونانەش بە گوێرەى ھەست، دەرە کى دەبن و بە گوێرەى ووردبوونەو و
بیکردنەومان بۆیان دەرونى دەبن.

ھەستەوەرە کان کۆمەلنىك لەھەستە کان دەگەینەنە عەقل و، عەقلیش ھەلەدەستیت
بەکۆکردنەو و پاراستن و بەراوردکردنیاو و دەرك کردنى پەيوەندى ئیوانیان و، بەھۆى
ئەم تېروانىنە دەرونى پەو عەقل دەگاتە دەرك کردنى شتە سەرەتاییە ئاشکراکان کە ئێمە
بەفکرە خۆرسکیە کانیاو دادەنئین. بەلام لەراستیدا بریتین لەو فکراى کە عەقل بەھۆى
ئەزمونە کانئەو بەدەستى ھیناوە،

خەیران : گەر (لۆك) ئینکاری فکەرە خۆرسکییە کان بکات کە بریتین لەفکرە

سەرەتايىيە جىڭگىرە كانى ناو عەقل، كەواتە چۈن راستىيە كان پىدە زانين و، ئەو بىنە مایانە چىن كە بىر پارە كانى لەسەر ئەدەين بەو ەى كە راستن ياخود ەلەن؟.

شىنخ : ئەم پىرسىيارە لەلای من جەو ەرىي نىيە، چونكە لەروى ئاكامەو ەىچ جىياو زىيەك نىيە بەو ەى كە ئەم فەكرانە، خۇرسىكىيە جىڭگىرە كانى عەقلمانن يان.. لەدروستىكراو ە كانى عەقلە.

گىرنگى لەو ەدایە ئىمەى مەزۇف رىكەوتووين لەسەر ئەو ەى لەعەقلماندا فەكرە ئاشكرا سەرەتايىيە كان ەيە كەدەيكەينە بىنەما بۇ تەزىنەو ە و لىكۆلەنەو ە و موجدەلە بۇ راستى و ەلەى ئەم بىرۆ كەيە و، ەرو ەها ەموو بەگشتى راستى دەخەينە پال ئەم فەكرە ئاشكرا سەرەتايانە.

لۇك بەشىو ەيە كى ناپراستەو خۇ باو ەرى بەفەكرە خۇرسىكىيە كان ەينا و ە (فەكرە نمونە پىنەننەو ە كان) (أفكار تمثيلية) (Idees represetative) ناوى بردن، بەجۆرىك كە دەلەتت : لەعەقلماندا نمونەى راستى شتە كان ەيە كەپنۆرە بۇ فەكرە كاغان و دەتوانين بەھۆيانەو ە راستىيە كان لە ەلە كان جىياكەينەو ە بەرپۆرەيەك كە بەراوردە كە تەواو و ئاشكرا بىت لەننۆان ئەو فەكرەيەيى كە ەمانە لەسەر ئەو شتە و، ئەو فەكرە نمونەييانەى كە لەعەقلماندا جىڭگىرن، ئەو كاتە زانىيارىيە كاغان لە راستىيەو ە نرىك دەبن و، دابەش كىردنى زانىيارىيە كان بۇ سى بەش كۆتايى دەھىنىت.

يەكەم : زانىيارىيە (ئاشكرا كان)، ئەو زانىيارىيانەن كە لەننۆان فەكرە بەدەستەينراو ە كان و فەكرە نمونەيىيە كانى كەعەقل بەھۆى بەراوردەو ە بەين بەلگە دەر كى دەكات.

دووەم : زانىيارىيە بەلگەيىيە كان، كە برىتىن لە ەننەو ەى بەلگە لەسەر بوونى بەراورد لەننۆان فەكرە بەدەستەينراو ە كان و فەكرە نمونەيىيە كان.

سىنەم / زانىيارىيە ناديارە كان، كە ەىچ بەلگەيە كى لەسەر نىيە و برىتىيە لە زانىيارىيە كاغان سەبارەت بەجىھانە ماددىيە كان.

ئىمە بەھۆى ەستەو ە ئەم شتانە پىدە زانين بەلام زانىيارىيە كاغان نە لەبەشە ئاشكرا كانن و، نە لەبەشە بەلگەيىيە كانن، چونكە ئىمە ناتوانين بەھۆى ئەو شتە حەقىقىيە ماديانەى كەدەيىنين بەلگە لەسەر راستى زانىيارىيە كاغان بەينين و، دەرەك كىردغان بۇ ئەم شتە ماددىيە تەنھا (بوونە حەقىقەتە دەرە كىيە كەيتى).

ئەمە لەراستىدا حەقىقەتە خودىيە كەى نىيە بەلكو ئىمە تەنھا دەر كى روالەتە كەيمان

کردوو و هیچ شتیک دەر باره‌ی حەقیقەتە ناوەرۆکە کە ی نازانین، ھەربۆیە زانیاریمان سەبارەت بە جیھانی ماددە زانیارییەکی نادیارە.

حەیران : ئایا.. (لۆک) یش وەك سەفسەتائیکە کان و گوماندارە کان دەیهوئیت ئینکاری بوونی زانیاری سەبارەت بە حەقیقەتە کان بکات؟

شیخ/ دەبینم ئاگاداری ھەموو، ئەو وتانەم نیت کە من دەلیلم و تۆ دەیان نووسیتەو، چونکە ئەم پیاو دەلیلت : شتە ئاشکراکان بەبێ پینوئستیمان بە کەمزین بەلگە راستەوخۆ دەرک دەکرین، ھەروەك ئەم وتەیمەمان کە دەلیلین، گشت لەبەشی گەورەترە و دوو جەمسەری ھاو دژ یەکیکیان راستەو ئەوی تریان ھەلەیه.

زانیاری تری زۆرمان ھەیە بەھۆی بەلگەکانەو دەرک دەکرین، وەك کێشە ماتماتیکە کان، کەبەھۆی بەلگەکانەو دەگەنە راستی یەکان، بەلام زانیاریمان سەبارەت بەشتە ماددی یەکان ئاشکراو روون نی یە و ناتوانین بەلگە لەسەریان بەیئینەو، وەك ئەو بەلگانە ی لەسەر کێشە ماتماتیکە کان دەیئینەو بەلکو زانیاریمان دەر باره‌ی شتە ماددی یەکان روالەتی و نادیارن و، ئەم فەیلەسوفە بەھیچ شیوہ یەك نالیت زانیاریمان سەبارەت بە جیھانی ماددە لەوئێڵی ئەندیشە مانەوہ یە و هیچ راستیەکی تیا دان ی یە، بەلکو خوازیارە بلت : ئەم جوړە زانیاری ی نادیارە و ناگاتە سنوری زانیاری یە ئاشکراو بەلگەدارە کان بەلکو راستی پەسەند دەکات، بە بەلگە ی ئەوہ ی عەقلە مروقی یە ساغە کان ھەموو بە گشتی ریکەو توون لەسەر ئەوہ ی دەرک کردنی وینە ھەستە کان بە گشتی دەگەرینەو بۆ یەك شیوازی دەرک کردن و وەسف کردنیان بە یەك وەسف دەکریت.

ھیچ گومانیکمان لانامینت کە وینە زەینی یەکان یە کسان ی شتە دەرەکی یەکان و، ناتوانریت بەلگە لەسەر ئەم شتانە بەیئیرتەو تاکو زانیاری یە کاتمان ی لەسەر بنیادینین و، ناتوانین بەھۆی خودی شتە ماددی یەکانەو بەگەینە تەواوی راستی یەکان، وەك چۆن لە کێشە ئاشکراکاندا لەخودی خۆیاندا تەواوی راستی یەکانیان تیا دا بەدەردە کەوئیت کە بەلگەدارن.

حەیران : بیروباوەرمان سەبارەت بەبوونی خوددا و شتە شارراوہ کان، لۆک لەج بەشیک لەبەشەکان ی زانیاری دادەنیت؟

شیخ : ئا.. لیرەدا بەرز ی و رەسەنی بیروباوەری لۆک بەدەردە کەوئیت، کاتیک کە دەرک کردمان بۆ بوونی خودا جیا دەکاتەو، لەدەرک کردمان بۆ شتە شارراوہ و

نەينىيەكان، دەلتىت : ئىنمە (بىگومانىن) لەسەر بوونى خودا كەبەھۆى
 ووردبوونەوئەك لەخودماندا پىنئىدەگەين بەوھى كەئىمە خاوەن ژىرى وھەست و
 عەقلىن..

دەرك كىردغان بەبى بەلگە، بەوھى كەمرۇف مەحالە لەنەبوونەوھ دروست بىت. و
 زانىيارمان سەبارەت بەبوونى خودا زانىيارىيەكى بەلگەبىيە كەپەيوەستە بەزانىيارىيە
 ئاشكراكانەوھ. چونكە بوونى ئىمە بەشىكە لەزانىيارىيە ئاشكراكان، ئەمە بەلگەبە بۆ
 بوونى خودا، وھك دىكارت دەلتىت و، ئەو شتانەى كە لەئىمەى مرۇف و جىهاندا بەدى
 دەكرىت لەبەھرەوھرى و سىستەم و رىنكخسەن و بەرنامە رىژى برپارو فەرمانەكان،
 ھەموويان بەگشتى پىنويست بەدروستكەرىنكى بەتواناى ھەبووى زانا و كاربەجى
 دەكەن.

بەلام شتە شارراوھ نەينىيەكان، وھك لىكۆلىنەوھ لە زاتى خودا و ناوھرۆكى روح و
 ناوھرۆكى شت بەگشتى، لۆك سەبارەت بەم باسانە زۆر بەداناىانە وەلام دەداتەوھ،
 بەشىوئەك كەپىنويستە دەرڤ بكرىت، ئەى ھەيران، وھك چۆن دەرڤى وتەى فەيلەسوفە
 داناكانت كىردووه، كەدەلتىت (گەر خەلك تۆژىنەوھەكى ورد دەربارەى توانايى عەقلى
 خۇيان بكەن و، پەردە لەسەر ئەو ئاسۆپە لا بەرن كەبەشە روشتەكان لەبەشە تارىكەكان
 جىادەكاتەوھ.

جىاوازى بكەن لەنىوان ئەو شتانەى كەئەتوانرىت دەرڤىان بكرىت و، ئەو شتانەى
 كەناتوانرىت دەرڤىان بكرىت. ئەو كاتە دۇنيا دەبن بەنەزانىنىان سەبارەت بەبەشە
 تارىكەكان و، دەتوانن تۆژىنەوھ و باسەكانيان بۆ لاپەنىنكى تەرخان بكەن كە
 سوودمەندو بەكەلك و دۇنيا بەخش بىت).

ھەيران : شىنخى گەورەم،.. من لەولائى خۇمان سەرگوزشتەيەكى ھىندى فېرېووم
 كە لەدەقى ئەم وتەيە دەچىت بەمانا و وتەيوھ.

شىنخ : بەلى.. بەراستى بەدەق و بەمانا لەوتەكانى لۆك دەچىت، ھەرۆك (بەيرونى)
 لەكتىبەكەيدا (تحقيق ما للھند الخ... للھند من مقولة) و پرلەژىرى و دانايىيە كە
 دەلتىت : (تەنھا زانىنى ئەو جىنگايەمان بەسە كە تىشك دەيگاتنى، پىنويستمان نىيە بەزانىنى
 ئەو جىنگايەى كە تىشك نايگاتنى، ھەرچەند لەخودى خۇيشيا گەورە بىت، ھەر شتىك
 تىشك نەيگاتنى ھەستىش دەرڤى ناكات. و ھەر شتىك ھەست دەرڤى پىنەكات زانراو
 نايىت).

(بەم چەشتە، ئەي حەيران گەورەترین عەقلە ساغە کان بەینی جیاوازی یە گدە گرن و ریدە کەمەن لە سەر راستی یە کان کە لە چوار چێوەی گەشتی ئەو تیشکە بەو جیگایە تینا پەرن، گەر تێپەرن دوو چاری وێلی و کەوتن دەبنەو) هەرە کو چۆن سپیو نزا تووشی بوو.

حەيران :- ئەي گەورەم، .. زیاتر .. زیاتر .. زانستم فێر بکەو باسی (لایینزو کانظ) م بۆ بکە،

شیخ :- زیاتر، بۆت باس دەکەم .. تا .. بەمە بەست دەگەیت، بەلام ئەمشەو کات بەش ناکات بۆ باسکردنی (کانت) تەنھا (لایینز) ت بۆ باس دەکەم.

حەيران :- ئایا .. لایینز پەڕەوی لۆکسی ھاوڕێی دە کات لەفکرە بەرزە کانیدا؟
شیخ / لەهەندێ شتدا پەڕەوی دە کات و لەهەندێ شتی تردا دژی دەووستیت و، لەهەندێ باسدا لەلۆک بەرزترە، بەلام لەهەندێ باسی تردا ناگاتە لۆک.
حەيران :- ئەمە، چۆن دەیت؟

شیخ :- بەئێ لە باوەردا پەڕەوی دە کات و، لە قولایی بەلگە کاندا لەو بەرزترە و، دژی لۆک دەووستیت کە دەتیت عەقل وەک تابلۆیەکی بەتال وایە، بەلام کاتێک پێچەوانەی دانایی یە کە دەووستیت لەسنوری ئەو جیگایە کە تیشک پێی دەگات تێدەپەڕیت دوو چاری هەلە دەیت و دەکەویت: لایینزی بلیمەتی ئەلمانی، لە زانستە کەیدا گەورە بوو و، لەبیر کردنەو کانیدا قوتبوو بەتایبەتی لە تۆژینەو کانیدا بۆ فەلسەفە زانستییە کان و یونەسکان و دروستکەر و دروستکراوە کان، بەلام لەوەسفرکردنەو کانیدا بۆ بەدەر خستنی ئەو پەڕەندییە کە لەنیوان ماددەو روحدا هەیه دوو چاری نوشتی دەیتەو، لایینز لەسەرەتای کارە فەلسەفییە کەیدا هەلگری بیروپراکاتی دیکارت بوو لەفکرە خۆرسکییە کاندا و دژی لۆک دەووستیت لەو باسەیدا کە دەتیت: عەقلمان لەبەر ئەوە تەدا لە تابلۆیەکی بەتال پێکھاتوو و، بەهۆی ئەزموونە کانەو زانیارییە کان و شتە ئاشکراکانی، دەکەوێت بەلام لە (تاقیکردنەو نوێکانیدا سەبارەت بەعەقڵی مەرۆق) (NOUVEAUX ESSAIS SUR L'ENTENDEMENT HUMAIN)

بە بیروپراکاتی نیوئەند لەنیوان دیکارت و لۆک دیت کە لۆک و دیکارت بەیەگدە گەیهێنی بەجۆرنکی زۆر گەورە کاتێک کە دەتیت: ئێمە هەرگیز ناتوانین زانیارییە کانمان تەنھا بەپاڵشتی ئەزموونە کان لێکبەینەو.

ئەزمونە کان ھەموو شتێک نین بۆ زانیاری وەك لۆك دەلێت : بەلكو گەلیك
لە راستی یە گشتی یە پێویستی یە کاغانی تێدا یە (UERITES NECESSAIRE
SETUNIVER SELLES) بەلام بەهۆی ئەزمونە کانەو بەدەردە کەوێت، واتە ئەم
راستی یە سەرەتایی یە پێویستی یە بەخۆرسکی و بە توانایی لەعەقلماندا ھەیە، بەلام تەنھا
بەهۆی ئەزمونەو دەتوانرێت بەدەربخوێت و گەر ئەزمون نەبێت بۆمان بەدەرناکەون،
بەلام ئەمە ئەو ناگەیەنێ کە پێکھاتە ی ئەزمون بێ و لەم (مانا قوولەو) (کانت)
فکرە کانێ خۆی وەر گرتووە.

(لایبێز) لەووتە بەناوبانگە کەیدا دەلێت : (ئەو شتانە ی کە بەهۆی ھەستە کانەو دەرک
دەکرێت، عەقلێش لەخودی خۆیدا دەرکی دەکات)

پاش ئەو ی لایبێز بوونی فکرە خۆرسکی یە کانێ چەسپاند واتە بنەما پێویستی یە کانێ
عەقل، بەلێ ئەو ھەندە ی تر بەرزبۆو بەتایبەتی لە بەلگەخوای یی یە کانیدا بۆ گەیشتن
بەچارەسەرکردنی کێشە کانێ پەیدا کردن (ایجاد) و بوونە کان پەیدا کەر (الموجد)، لەسەر
بنەما سەرەتایی یە پێویستی یە کانێ عەقل بەمەتوانی بوونی خودای بەخشندەو سیفاتە
تەواوە کانێ بچەسپێنێت و ھەروەھا چەسپاندنی دروست بوونی ئەم گەردونە لەلایەن
خوداوە.

بەمەش چەسپاندنی شیای دروستکردنی گەردونی لە نەبوونەو کرد.

حەیران/ چۆن توانی بگاتە چارەسەرکردنی ئەو ئالۆزیانە ی کە چەندەھا عەقلی مەزن
تیایدا سەرسام و ھەستاو بوون؟

شیخ : بەھەمان بەلگەخوای یی یە کانێ فارابی و ئیبن سینا و دیکارت و لۆك، گەیشتە
چارەسەرکردنی ئەوجۆرە کێشانە ی کە باسمان کرد، بەلام زۆر بەرزو گەورە بوو
لەشیوازی رەوانبێژی و باوەریدا.
بەلگە خوای یی یە کانێ بەکار دەھێنا بەشیوہە کی ژیرو کارامەو رازاوە پتەو ناشکراو و
تەواو.

پەيوەستی زۆری بە بنەما پێویستی یە کانێ عەقلەو، مەروفی ناچار دەکرد بۆ
باوەرینھێنانی.

گوێیستی بە ئە ی حەیران چی دەلێت.

حەیران/ ھەموو لەشم گوێیە، بۆ ووتە کانت گەورەم.

شیخ: لایبتر، ده لیت: هموو ئه‌و راستی به عه‌قلیانه‌ی که عه‌قل برپاری سه‌لماندن و سه‌لماندنی ده‌دات پیوسته له سه‌لماندن و نه سه‌لماندنه کهیدا په‌نایاته به‌ر دوو بنه‌ما پیوستی عه‌قل، که ئه‌مانه‌ن: - په‌که‌میان/ (بنه‌ما هاو‌دژه‌کان) (التناقض).

دوو‌ه‌میان/ بنه‌ما ه‌و ته‌واوه‌کان (العله‌ الکافیة)، واته: هموو ئه‌ندیشه‌کردنیک، یان، شیاوه‌یات مه‌حاله، یاخود پیوسته.

ه‌ر شتیک ئه‌ندیشه‌ی که‌وتنه‌وه‌ی شیاو بیت به‌لام پینچه‌وانه‌ی عه‌قل بیت ته‌وه (مه‌حاله) و، ه‌ر شتیک ئه‌ندیشه‌کردنی پینچه‌وانه‌ی عه‌قل نه‌بیت ته‌وه (شیاوه)، ه‌ر شتیک ئه‌ندیشه‌کردنی نه‌بوونیه‌که‌ی پینچه‌وانه‌ی عه‌قل بیت، ته‌وا پیوسته (واجب) ه‌روه‌ها هموو بوونیک‌ی به‌رچاو ده‌که‌وینه ژنیر یاسای (ه‌و و ه‌و کاره‌وه) که ده‌بیت ه‌ویه‌که‌ه‌بیت ب‌و په‌یدا بوونی که‌ته‌واو و به‌ر بیت.

وته‌به‌وه‌ی به‌ین پیوستی (ه‌ویه‌کی ته‌واو) ده‌که‌وینه بوونه‌وه، ته‌مه پینچه‌وانه‌ی عه‌قله و له‌سه‌ر په‌یره‌وی کردنی ته‌م دوو بنه‌مایه (بنه‌مای هاو‌دژ و) (بنه‌مای ه‌وی ته‌واو) ده‌توانین ئاماژه‌ی بیرو‌که‌ی (شیاو) بکه‌ین، ته‌وکاته (ده‌توانین) (په‌یدا بوو)، شیکار بکه‌ین و، ب‌وته‌وه‌ی بتوانین برپاری په‌یدا بوونی شت بدیهین، ده‌توانین له‌گه‌ل (بنه‌ما هاو‌دژه‌کان) به‌راوردی بکه‌ین تا... بزاین ئه‌ندیشه‌کردنی په‌یدا بوون و لیکه‌وتنه‌وه‌ی هاو‌دژی عه‌قلی تیادایه، یاخود... نه... گه‌ر ئه‌ندیشه‌کردنی په‌یدا بوون و لیکه‌وتنه‌وه‌ی هاو‌دژی عه‌قلی تیادا نه‌بوو، برپاری (مه‌حالی) ده‌ده‌ین. گه‌ر ئه‌ندیشه‌کردنی په‌یدا بوونی هیچ هاو‌دژی عه‌قلی، تیادا نه‌بوو، ته‌وا برپاری (شیاوی) ده‌ده‌ین، گه‌ر عه‌قل به‌دووری زانی و نه‌توانا بوو له‌ئه‌ندیشه‌کردیدا و، ب‌وته‌وه‌ی برپاری پیوستی بوونی شتیک بدیهین، پرسیار ده‌که‌ین، ئایا ده‌شیت ئه‌ندیشه‌کردنی نه‌بوونی ته‌و شته‌هاو‌دژه‌ی عه‌قل بیت، گه‌ر برپاری ئه‌ندیشه‌کردنی (نه‌بوونی) به‌هاو‌دژی عه‌قله‌وه به‌پیوست زانرا برپاری ته‌وه ده‌ده‌ین که (بوونی پیوسته) (واجب الوجود) و به‌پینچه‌وانه‌وه گه‌ر وانه‌بوو، برپار ناده‌ین.

پاش ته‌مه ده‌چینه‌سه‌ر شته واقیعه‌بیراوه‌کان که (ه‌و ته‌واوه‌کانی) (العله‌ الکافیة) به‌سه‌ردا ده‌چه‌سپیت و، وا پیوست ده‌کات که ته‌م بیراوانه (ه‌ویه‌که‌) ه‌ه‌بیت ب‌و په‌یدا بوونیان و، پیوست ده‌کات که ته‌و (ه‌ویه) ه‌ویه‌کی (ته‌واو) بیت.

که‌واته‌بوونی (ه‌وی ته‌واو) کاریکه له‌پیوستی به‌کانی عه‌قل و ئینکار کردنی ته‌م (ه‌و ته‌واوه‌) هاو‌دژی عه‌قلیت ب‌و دروست ده‌کات، چونکه ته‌م (ه‌و ته‌واوه‌) له‌به‌شه‌کانی

(پښوېستيدايه) (واجب).

له سهر هم بنه ما پته وانه لايښز بيروړا كانى خوى له سهر (بوون) و (پهيدا بوون له نه بوونه وه) و (پهيدا كهر) دارپشتووه، بهم چه شنه باوه پرى به خودا هيڼاوه و باوه پرى به دروستكردنى گهر دون له نه بوونه وه هيڼاوه، هه روه ها باوه پريشى به وه هيڼاوه كه دروستكهرى هم گهر دونه بى كه م و كورپى په خودايه كه به سيفاتى ته واو وه سف ده كړيت.

گه پشتن بهم باوه پره پاش نه وه بوو كه به بهلگه سهلماندى (شياوېى بوونى خودا) چونكه هيچ هاودزى عه قلى تپادا نى په هه رچه نده عه قلى نه توانا په له نه ندپشه كردنى چوښتنى خودا.

پاشان هاته سهر بوونى هم جيهانه و تى / هم جيهانه بوونه و ده بينرئيت و، خوى دروستكهرى خوى نى په و، ته به وهى كه خوى دروستكهرى خوى بيت، شتى وا پنجو وانه عه قله و، له بهر نه وهى واقعه و بينراوه كه واته پښوېستى به (هوى ته واو) هه به بؤ بوونى، چونكه به بى (هوى كى ته واو) بوونى ناييت و، له راستيدا بوونى هه به و ده بينرئيت و له وپه پرى شياويدايه كه واته ده بيت (هوى ته واو) بؤ بوونى له وپه پرى تواناو داناييدا بيت و هه موو سيفاتيكى ته واوى له خو گرتييت و هم هو ته واوه (خوداى به خشنده به) كه (بوونى پښوېسته) و ئينكارى نه بوونى پنجو وانه عه قله حهيران : به راستى هم و ته به بهر خه و تائيسا گونېستى هيچ و ته به كه نه بووم له به بهلگه دارترو پته و تر بيت.

شينخ : نهى حهيران، قورئانت له ياد كرد، كه باو كت هه ميشه خوازيار بوو، بيخوښيت.

حهيران : من باوهرم به وه هه به كه فهرمووده كانى خوداى به خشنده راسترين و پته و ترين بهلگه عى له خو گرتييت، به لام نه پنى په كانى ره و انبئزى هم به شه دهر كه ناكه م كه ئيسا تاوتوى ده كه ين، بؤ چى شينخى گهورهم هم نه پنى يانهم بؤ ناشكرا ناكات.

شينخ : زانا كان زياتر توژينه وهى ره و انبئزى قورئان له به شه زمانه و انيه كهيدا ده كه ن، به لام ره و انبئزى قورئان مهن و به دهر خستنى هم و توانا يانه عى كه عه قلى مرؤف دهر كى ناكات له م به شه دا خوى گرتو ته وه (كه به شى بهلگه كانه له سهر بوونى خودا و سيفاتى ته واوى و، دروستكردنى گهر دون و، وه لام دانه وهى هم وانه عى ئينكارى بوونى خودا ده كه ن) كه زور ناشكراو روونزو زور ترو مهن نزه و، به دهر خستن و روونكر دنه وهى وه كه په يمام پنداييت له كاتى خويده بو تى باس ده كه م.

حیران : گهر ئه‌مه بیر وړای لایینز بیت له سهر بوونی خوداو سیفاتی ته‌واوی و دروستکراوه کانی، که‌واته هه‌له گوتنه کانی له کوڼدايه؟
 شیخ : تنه‌ها له‌و جینگایه‌دا هه‌له‌نگو و تووه که‌ویستی ئه‌و په‌یوه‌ندی یه‌ی نیوان جه‌سته و رووح به‌ده‌رخات که‌عه‌قل تائینستا سهر سامه‌ تیايدا.

لینکدانه‌وه یه‌کی دانا که‌زۆر له‌بیر وړای مالبرانش ده‌چیت له‌ریکه‌وتن گونجاندندا و، لینکدانه‌وه یه‌کی تیرو چر بوو که‌له‌سنوری توانایی عه‌قل ده‌ستی پیکرد و، به‌ (ریبازی جه‌برینی) کو‌تایی پنه‌ینا که‌نا گونجیت له‌گه‌ل کار به‌جی یی خودا و سیفاتی ته‌واوی، وه‌ك سپینوزای هاوړنی پیش خۆی.

هه‌روه‌ها وتی/ ئه‌و جه‌سته و روحانه‌ی که‌له‌جیهاندا هه‌یه هه‌مووی به‌گشتی له‌ (گه‌ردیله‌ی ر‌وحی) پیکهاتوون که‌هه‌ر گه‌ردیله‌یه‌ك جیا‌واز و نازاده له‌ گه‌ردیله‌یه‌کی تر به‌ینی په‌یوه‌ندیان به‌یه‌ک‌تری یه‌وه هه‌ریه‌ که‌یان به‌گو‌یره‌ی سیستمی تاییه‌تی خۆیان ده‌جولین. هه‌موو گه‌ردیله‌یه‌کیش دوو به‌شی له‌خۆ گرتووه که‌به‌شی ماددی (کارلینکراوه) و به‌شی روحی (بکه‌ره).

حیران : به‌لام چۆن ئه‌م گه‌ردیلانه‌ کار له‌یه‌ک‌تر ده‌که‌ن گه‌ر په‌یوه‌ندیان به‌یه‌که‌وه نه‌بیت؟

شیخ : لایینز ب‌وه‌لامی ئه‌م پر سياره ، تیۆری (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی له‌خۆ گرتوو) (التناسق السابق التوحید) ی‌داناه، هه‌روه‌ها ده‌ل‌یت: (گه‌ردیله‌ به‌توانای خوددا له‌جوله‌و کاردايه، به‌شیوه‌یه‌ك ده‌رده‌که‌ویت که‌هه‌موویان په‌یوه‌ندیان هه‌بیت پیکه‌وه به‌لام له‌راستیدا ئه‌و په‌یوه‌ندی یه‌نی یه‌و، تنه‌ها توانایی خوددا و له‌جوله‌ی هه‌ر گه‌ردیله‌یه‌ك ده‌کات بگونجیت له‌گه‌ل جوله‌ی گه‌ردیله‌کانی تر‌دا و هه‌روه‌ها کاری عه‌قل و جه‌سته‌ش به‌م چه‌شنه‌یه هه‌ریه‌ که‌یان سیستمی تاییه‌تی خۆیان هه‌یه و به‌توانایی خوددا به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆ هه‌ل‌ده‌سن به‌کاره‌کانیان که‌گونجاو هاو‌چه‌شنی یه‌ک‌ترن به‌پنی بیرو‌که‌ی (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی پیشینه‌یی) به‌جۆریك که‌مه‌حاله‌ کاری یه‌کیکیان دوا بکه‌ویت له‌کاری ئه‌وی تریان و، هه‌ر کار‌دانه‌وه‌یه‌کی عه‌قلی جوله‌یه‌ك له‌جه‌سته‌دا دروست ده‌کات هه‌روه‌ك لکاندن و هاو‌په‌یوه‌ندی یه‌ك هه‌بیت له‌نیوه‌نیاندا، به‌لام له‌راستیدا نه‌به‌یه‌که‌وه لکا‌ون و نه‌کارلینکراوی یه‌ک‌ترن به‌لام ئه‌و شیاویی و گونجاندنه‌ی که‌به‌ر چا‌ومان ده‌که‌ویت له‌کاریگه‌ری (هاو‌چه‌شنه‌ی چه‌سپاوی پیشینه‌) که‌خودا پنی به‌خشیوون.

حهیران : ئهم بیرو کهمه مه حال نی به به لکو ده شیت له سهر بنه مای ئهو باوه رهی که لایبتر له سهر بیرو که ی (ده شیت) دایناوه، چونکه ئه ندیشه کردنی هیچ هاو دژه کی عقلی تیا نی به.

له سهر بنه مای خودی ئهو باوه ره پرسیار ده که م، ئایا هیچ هاو دژه کی عقلی ده رک ده کریت له نیوان ئهو په یوه ندیی به نادیاره ی که له نیوان روح و جهسته دا هیه؟ گهر ئهم ئه ندیشه کردنه هاو دژی عقلی نه بوو، به لکو (شیاو بوو که ئهم شیاو یی به، ناشکر اترو چه سپاو تره و باشترین ئاکام ده دات به ده سته وه، چی وای لیکرد له کاتیکدا هه ولده دات ده رباز مان کات لهو ئالوزی به ی که له نیوان په یوه ندی روح و جهسته دا هیه به مانهاو ئه ناو ئالوزی به کی تر که زور لهو ئالوزترو بی ئاکام تره؟

شیخ/ ووته کانت راسته .. و گهر نه زان بین لئی ده شیت هه تا کوتایی .. ههر به نه زانی به یینه وه، گهر ئیمه ئهو په یوه ندیی به ی نیوان روح و جهسته مان ده رک نه کرد، ئهمه ئه وه ناگه یه نیت که مه حال بیت، ته نها ده توانین له گه ل لایبتر دا بلین ئه وه (ده شیت) چونکه ئه ندیشه کردنی هاو دژی عقلی تیا دا نی به.

گهر شیاو بوو، هیچ شتیک رینگه مان لینا گریت که بلین ئهم په یوه ندیی به به هوی توانای خودا وه ده بیت له جیاتی ئه وه ی تیوریک لیکي بدهینه وه که ئه ندیشه کردنی ئالوزو نادیار بیت. و نزیک بینه وه له بیرو که ی (جهبری) که ناگو نجیت له گه ل دادوهری و کار به جی نی خودا دا.

حهیران : گوئیستی شیخ بووم که ده لیت/ لایبتر جیهان له و په ری ته و اویدا ده بینیت، مانای ئهمه چی به له کاتیکدا ئیمه دژواری و خراپه کاری زوری تیا دا ده بینین؟

شیخ/ لایبتر به گهش بیني به ناوبانگه، هه موو شته کانی گهردون له سیستم و چه سپاو یی و رازا وه ی ده کاته به لگه بژ ته وای خودای میهره بان له سهر بنه مای بیرو که ی (هژ ته و اووه له بهر چاوه کان) (العله الکافیة للواقع).

میهره بانی و ته وای، خودا، هیچ گومانیکي تیا دا نی به که دروستکهری ئهم گهردونه یه و، باشترین جیهانه که عقل به شیاو ی بزانی، ئیمه ناییت وه ک تاکه روو داویک بژ کاتیکي سنوردار سهیری ئهم گهردونه بکهین و سه رنج بدهینه خراپه کاری به کان و چاکه کان له یاد بکهین.

به لکو پیوسته له سه رمان به شیوه یه کی گشتی سه رنجی هه موو شتیکي گهردون بدهین تاکو دانایی هه موو شته کانی ده رک بکهین و، کرداره خراپه کان ده بیت هه بن .. تا ..

بەھزىيانەۋە بىگەينە كىردارە چاكەكان ئەم ۋەتەنەيى لايىنز سەبارەت بەخراپە كارى ۋەتى
 ھەلگىرانى رىيازى كەلام ۋە فەيلە سۇفانى پىشخۇم دىنئەتەۋە ياد.

بەتەبەتە ۋەتەنەكى (جاسۇز) كە لەۋپەرى بەرزى ۋە دانائىدە كە دەلەت / (خۇشەختى
 لە كارى دەستپىكىردى دۇنيا تا.. كۆتەيى ماۋە كەى لەتىكەلبوونى چاكە ۋە خراپەۋە
 زەرەرمەند ۋە سوۋدەمەندى ۋە ناخۇشى ۋە خۇشى ۋە نىزى ۋە بەرزى ۋە زۇرى ۋە كەمى دايە. ۋە
 گەر دۇنيا تەنھا خراپە كارى بوۋايە ئەۋا جىھان لەناۋ دەچوۋ، گەر تەنھا چاكەى
 روۋت بوۋايە، چاكە ماناى نەدەبوۋ ۋە ھۆكارەكانى بىر كىردنەۋەش لەمە كىر دەپچىرەن ۋە
 نەبوونى بىر كىردنەۋەش نەبوونى دانايى دەخستەۋە. ۋە ھەركاتىك ھەلبىزاردن نەبوۋ
 جىا كىردنەۋەش نايىت ئەۋكاتە ئەم گەردونە بىبەش دەبوۋ لەچەسپاندن ۋە ۋەستاندن ۋە
 فەربوۋن كەبەمەش زانىستى نەدەبوۋ ۋە رىنگاچارە نەدەبوۋ بۇ نەھىشتى خراپە كارى ۋە
 دەستكەۋتى سوۋدەمەندى ۋە بەئارام نەدەبوۋىن بەرامبەر ناخۇشەكان ۋە نەسۋاس ۋە
 پىزانىنمان دەبوۋ بەرامبەر خۇشىيەكان ۋە، نەمان دەتۋانى سەنگىنى پەخشانىك
 لەپەخشانىكى تر، جىابكەينەۋە ۋە مىلەلانى نەدەبوۋ بۇ پەلەۋ پاىە ۋە، چىۋى خۇشى
 سەركەۋتن نەدەبوۋ، كەبەماناش راستگۇيەك نەدەبوۋ كەئامازەى راستىيەكان بىكات ۋە
 پوۋچەلگەرىك نەدەبوۋ رىكخراۋەكان بىخاتەرۋ ۋە، گلەيكەرىك نەدەبوۋ كەمۇكۇرى
 سەرسامى ۋە ناخۇشەكانمان بۇ بەدەرىخات ۋە، ھىچ ھىۋايەك نەدەبوۋ بۇ تىز كىردى
 ئارەزوۋەكانى مەۋۇ، گەرەبى ۋە بىگەردى بۇ ئەۋ خۇدەيە كەسوۋدەمەندىيەكانى ئەم
 گەردونەى بۇ كىردىنەتە بەھرەمەندى، زۇركات زەرەكان بەسوۋدەمەندى بۇمان
 دەگەرئەنەۋە ۋە، كۆى ھەمۇۋ شتەكانى گەردون بەگشتى لەۋپەرى سوۋدەمەندىدە ۋە
 يەگرتىيان لەۋپەرى بەھرەمەندىدە)

ھەيران / بەراستى ئەۋ ۋەتەنە لەۋپەرى رەۋانپىۋى ۋە دانائىدە.

شىخ / جاسۇز پىش لايىنز بەنۇ سەدە ھاتۇتە دىناۋە، دەبىنىت، ئەى ھەيران، چۇن
 ەقلى بلىمەتەكان يەكەگەرەۋە.

به به ن گه یستی بلیمه نه کان

(۳)

حەيرانى كورپى ئەزەف دەلىت / چوومە خزمەت شىخ دەينىم خۇشحال و گەش بينە
 ۋە كىتپىكى بە دەستە ۋە بوو، سەرنجىم دا بەزوبانى (ئوردى) نوسرا بوو) سەرم سورماو
 نيشانەى سۆزو خۇشەويستى لەسەر رووم بەدەر كەوت، شىخ سەرى ھەلپرى و سەبرى
 كردم و وتى / چى يە ئەمشەو بەيىچە ۋانەى دوتىنى شە ۋە ۋە، دلخۇش دەينىم بە (بى بار)
 ناوت دەينىم، ياخود بە چاوپىنگە وتنت بەزوبانى نيشتمانە كەت، سۆزو خۇشەويستىت جولاً
 بۆ ۋە تەن.

حەيران / بەلى، ئەمە راستىە كەيتى، بەلام ئەو كىتپە چى يەو باسى چى دەكات؟

شىخ / ئەم كىتپە تايىبەتە بە شىخ (جسر) خودا لىنى خۇشىنى.

حەيران / شىخ (جسر) يە كىنگە لەزانا يانى ھىندستان.

شىخ / نە خىر... يە كىنگە لەزانا يانى ولاتى شام، بەلام ۋەر گىرراۋە بۆ زوبانى ئوردى و

تور كى.

حەيران / ئايا، باسكردنى شىخ جسر ھاتۆتە پىشە ۋە كەتۆ ھەردەم باست دە كرد؟ بەلام
 باسى سىنھەمىنى سىنى فەيلە سوفە كەت بۆ نە كردم كە (عەمانوئىل كانت) بوو و، زۆر
 ئارەزوومەندى گوئىستى باسكردنى دە كەم.

شىخ / كاتى باسكردنى شىخ نە ھاتوۋە، بەلام وتەو باست لەسەرى بۆ ئامادە دە كەم،
 بۆتە ۋەى بۆ شەوى ئايندە تۆزىنە ۋەى لەسەر بىكەين، بەلام ئەمشەو باسى رابەرى
 گوماندارانى نوئى دە كەين كە (ھيوم) لە گەل (كانت) دا كە پىشە ۋاى فەيلە سوفانى نوئىيە و
 باۋەرى بە عەقل و دروستكەرى عەقل ھەيە كە (خودايە).

حەيران / من پەيوەندىم چى يە بەر رابەرى گوماندارانە ۋە گوئىستى باسى زۆر بووم
 لىيان، ھىچ ساغ پوخت و فەلسەفەيە كى دروستم لىنى ۋەرنە گرتن.

شىخ : راستە، (ھيوم) لەلاى رەخنە گرانى فەلسەفە ۋە بەفەيلە سوفى تەواو بەماناى وتە
 دانانرست، چونكە ھىچ فەلسەفەيە كى تايىبەتى سرودبەخشى دانەناۋە بەلكو تەنھا ھۆگرى

گومان بووه. ئىنكارى ھەموو شتىكى دە کرد، تەنانەت ئىنكارى عەقل و خوداشى دە کرد.

بەلام ئەگەر کورتە باسینكى (ھيوم) ت بۆ نە کەم، بەرزى بەر گرى (کسانط) ت سەبارەت بە عەقل و بوونى خودا بۆ بەدەر ناکە ویت، تەنانەت بەرزى (ھيوم) خۆیشى بۆت ئاشکرا ناییت.

ھەيران / چۆن؟

شىخ / بەلى.. ئەى ھەيران. ئەگەر گومانى (ھيوم) نەبوايە (کانط) نەیدەتوانى ئەو تەمەنە درێزەى بەسەر بەریت لە دانانى نوو سراو بە نرخیەکانى سەبارەت بە بەر گرى کردنى لە عەقل.

ھەيران / بەلام نازا ئم چۆن (ھيوم) ئىنكارى نەفس و عەقلی خۆى کرد.

شىخ / ئەى سوفستائىەکانى پىشوو لە گەل گوماندارە دیرینەکان، ئىنكارى ھەموو شتىکیان نە کرد؟

ھەيران / بەلى.. راستە.. بەلام سوفستائىەکان

ھەلخەلە تىسنەربوون و خەلکىيان ھەلخەلەتەن و گوماندارانىش بەبیرۆکەى (لەئەدرىبى یەى) دژوار کۆتایىيان ھات و، لەسەر دەمیکدا ھاتن، فەلسەفە لەم ئاسۆ فراوانیدا نەبوو و، ئەم ھەموو بەرھەمە زۆرە دلر فیسەى نەبوو، کە ئەو ھەموو فەیلەسوفە گەورانەى خستۆتەو لە ئغوونەى (دیکارت و لۆک و لایبنز..)

ئەمانە ھەموو بە گشتى ھاوچەرخی (ھيوم) ن کەتۆ بەرپا بەرى گوماندارانى دادەنیت.

نازا ئم چۆن (ھيوم) لە پاش ئەم فەیلەسوفە گەورانە گومان چوووە عەقل و خودى یەو؟

شىخ / ھيوم بەزانیاری یەکان دەستى پىکردو رىبازى (لۆکى) گرتە بەرو ھەر وەك ئەوان ئىنكارى فکەرە خۆرسکى یەکانى کرد و، ھەردوو کىيان باوەریان وا بوو، ھەموو دەستکەوتەکانى بە شەکانى زانیارى بەھزى ھەست و ئەزموونەو بەدەست ھاتوو.

بەلام (فکەرە پىکھاتەکان) تەنھا بریتىن لە کۆمەلە فکەرە یەك، بەلام کاتىك ھاوشیوہى بەدەر ناکەویت لە ھەستەکاندا، بەداهینەرەکانى عەقلی دادەنیتىن گەر (ھيوم) بەمەشەوہ بوہستایە، ھەر باش بوو بەلام دەتیت / لەوانەى فکەرە خۆرسکىەکان کۆمەلەى فکەرە سادەو ساکارىن، دوور نی یە فکەرە سەرەتایى یە ئاشکراکانى عەقل لەداهینەرى عەقل خۆى ییت و، زۆر بەبوو چەلپانە دەچیتە ناخى باسەکانیوہ بەشیوہ یەك ئىنکارى سیستەمى (ھۆو ھۆکارەکان) دەکات.

باوه بری وایه که په پوهندی نیوان (هزو هژکار) له وتلی نه ندیشه کانه و پیت و هیچ سرچاویه کی نه پیت.

نیمه دیاردهیه کی په دابوو ده پینن که به دوایدا دیاردهیه کی په دابوو تر دیت. لاسان وایه دیارده په دابوو که دی دوه میان هژکاری دیارده په دابوو که یه که میانه، له گهل نه وهی که هیچ په پوهندی به کی عه قلی پیویست له نیوه ندیاندانی به که بلین دیارده یه که کم (هزیه) بژ دیارده ی دوه و.

به لام نیمه همیشه و راهاتووین که تم رووداوه یه که له دوا یه که بینن، لاسان و ابوو په پوهندی به کی (هزو هژکار) له نیوان تم دوو رووداوه دا ه پیت، له بهر نه وه باوه پرمان و ابوو یه که کم (هزو) یه بژ دوه و، بیرۆ که ی (هزو هژکار) فکره یه کی خودی به که هیچ بوونیکی نی په تنها له عه قلماندا هیه.

سیستمی (هزو هژکار) تنها بریتی به له کور تکراره نه زمونه کانی پشوو و، سه باره ت به دوا روژ بهر گهی که مزین دوو پات بوونه و ناکات.

حهیران / و ته کانی (هیوم) دهر باره ی نه بوونی په پوهندی له نیوان، نه دوو دیارده په دا، له و ته کانی (غزالی) ده چیت که بهر امهر (لین روشد) و تویه تی، ههروه که بژت باس کردم.

شیخ / غه مبارنیم به وهی که ټنگه پشنتت کم بوو پیت به کور تکراره که ی سیستمی (هزو هژکار) که غزالی نامزای بژ کردوه، چونکه زور له فله سوفه گوره کان، وه که تژ ټنگه پشنتیان کم بووه له خویندنه وهی (مها فت الفلاسفة) ی غزالی، له بهر نه وه به چا کی ده زانم بگه رینه وه سر نه نو سراوه ی که دهر باره ی نه مه نوو سیومانو چاویکی پیادا بخشیننه وه.

حهیرانی کوری نه ز عه ف وتی / لاپره کانی نه ده فتره م هه لدا یه وه که و ته کانی شیخم پیادا تو مار کردبو و، نه و تانم بژ شیخ خویندنه وه که دهر باره ی غزالی نوو سراوو. شیخ وتی / به لنی.. حهیران چیت به دی کرد.

حهیران / هیچ جیاوازیه کی / له نیوان نه دوو و ته یه دا به دی نه کرد، غزالی ده لیت نه و شتانه ی که ده پینن له په پوهه ستیوونی (هزو هژکار) ناتوانین بلین تنها هزیه بژ په دابوو نی تم دیارده یه، ههروه ها هیو میش هه مان بیرۆ که ی هیه.

شیخ / نه خیر.. نه ی حهیران، له راستیدا جیاوازی له نیوان نه دوو و ته یه زور مه زنه، له بهر نه وه پیویستت بهروونکر د نه وه یه کی نوی هیه، چا که گوپیستم به.. حهیران : هه موو

لەشم، گوێه، ئەي گەورەم.

شیخ: سوودمەند ناییت و، تینگەیشتنت ئاسان ناییت گەر ئوموونەي ئاگرە کەت بۆ بهینمەوه کەغەزالی باسی دەکات.

چونکە تۆ گەورە بوویت و بێ گومانی لەوێ کە ئاگر سوتینەرە لەبەر ئەوه ناتوانیت دەر کی ئەم پێوستیە عەقڵی یە بکەیت بەوێ کە ئاگر پێوستە سوتینەر بیت، لەبەر ئەوه واز لە ئوموونەي ئاگر دەهێنێ و دەچینە سەر ئوموونەيە کێ تر. بۆ ئوموونە ئەم زەیتی زەیتونە، گەر بۆ یە کەم جار لەژیانتادا بپینیت و، مەزفێک پێی راگەیاندى، کەوا ئەم زەیتە بەتەواوی ئاگری لەخۆ گرتوووە کە بەسووتاندنی، ئاگرە کە بەدەر دەکویت، ئایا.. باوەر پت بەمە دەبوو؟

حەیران/ باوەر پت دەکرد گەر لەبەر چاومدا تاقیکرایەوه.

شیخ/ گەر لەبەر چاوت تاقیکرایەوه، ئایا.. ئەو پێوستیە عەقڵی یی تیا دا دەپینیت، کەدان بیت بەوێ کە زەیت توانای سوتاندنی هەیە.

حەیران/ نەخیر، گەورەم، هەر وەك چۆن ئەو پێوستیە عەقڵیە بەدی ناکەم لەو باوەرەدا کە بلیت/ نەتەر اتی گلیسرین تاییبە ئەندى تەقینەوێ هەیە، پێش ئەوێ زانیاری یە کێ تەواوم نەبیت لەرنگای خویندەنە زانستیه کان و ئەزموونە کانەوه، شیخ/ زۆر چاکە ئەي حەیران، ئەم ئوموونەيە کە باستکرد باشتەر لە ئوموونەي زەیتە کە و، ئیشتاش پرسیارێکی تازەت لێدە کەم، گەر جەستە یە کمان خستە بەردەمت، کە لەژیانتا نەت ناسییت و گوێیستی نەبوو بیت و پرسیارمان لیکردیت، ئایا پێوستی یە کێ عەقڵی هەیە کە بەسەر تا بسە پینیت کە باوەر بهینیت بەوێ کە ئەم جەستە یە تەنها بۆ پرکردنەوێ بۆشایی یە کە، تۆ چی دەتیت؟

حەیران/ من دەتیم.. پێوستی یە کێ عەقڵی زۆرم لێدە کات کە باوەر بهینم بەوێ کە هەموو جەستە یە کە لێنیک پر دەکاتەوه.

شیخ/ بۆ چی؟

حەیران/ چونکە.. بە کاریکی سەرەتاو ئاشکرای دادەنیم.

شیخ/ ئەي بۆ چی توانای زەیت بۆ سوتاندن و توانای نیتاتی گلیسرین بۆ تەقینەوه بە کاریکی ئاشکراو سەرەتایی داناییت.

حەیران/ چونکە من لەکارە ئاشکرا سەرەتاکانی نابینم و، هیچ پێوستی یە کێ عەقڵی تیا دا نابینم کە ئەم ئاشکرا یی و سەرەتایی یە بەسەر مەدا بسە پینیت.

شیخ/ ئەمانە راستی رێبازە کێ غەزالین. و غەزالی هەر لەسەرەتاوه بە هیچ شێوێهە ک

ئینکاری بیرۆکه ی (هۆو هۆکاری) نه کردوه و، دووریشه له وهی ئینکاری بکات، به لām ده لیت ئهو دیاردهیه ی که به (هۆو) ناوی ده بهین، داوای (پۆیستی عه قلی) ناکات بۆ روودانی ئهو کاریگهره ی که به (هۆکار) ناوی ده بهین.

عه قل ئهو پۆیستی به عه قلی به له خۆیدا نابینیت که بلیت ئاگر سویتنه ره و پۆیستی به سووتمه نی هیه وه ک (دار)، به لām به تاقیکردنه وه بیینی.. دیارده ی سوتاندن به هۆی نزیک کردنه وه و تیلکاندن ئاگره بۆ داره که، ئهم دیارده یه ش، دیارده یه کی گونجاوه باوهرم وایه.. که ئاگر هۆیه که بۆ سوتاندن.

گهر ئهم هۆ گونجاوه نه وایه که عه قل ده بینیت به سه ریا نه ده سپنرا پۆیستی باوهرهینانی ئاگر بۆ سوتاندن، وه ک باوهرهینان به پۆیستی پر کردنه وه ی که لیتیک له لایه ن جه سته وه.

به راستی غه زالی ده یه ویت به مه بگاته ئهو وتهیه ی که ده لیت/ له بهر ئهو ی تایبه ئه ندی سوتاندن بوونی زۆر گرنگی نی به و، له پۆیستی عه قلیدا نی به که ئاگر سویتنه ر بیت و، ده توانرا ئهم تایبه ئه ندی به ی ئاگر پینچه وانه ی ئهم سیفه ته ی بوایه و، ئه وه ی که تایبه ئه ندی و سیفاتی به ئاگرو به هه موو شتیک به خشیووه، ههر خۆی دروستکه ریتی و ههر خۆیشی ده توانیت ئهم تایبه ئه ندی به یان، لی داغمالیت، به لām (هیوم) ههر له به ره و ته بناغه وه ئینکاری سیستمی (هۆو هۆکار) ده کات، ته نانه ت ئینکاری عه قل و خۆدی خۆی و گهر دون به گشتی ده کات و ده لیت/ گهر ئیمه باوهرمان به بوونی ئهو شته بیت که ههستی پینده کهین، ئه و ئهو باوهره له و ساته ی که هه سته وه ره کاغمان کاریگهری شته کاغمان بۆ ده گوێزیته وه و پالمان پێوه ده نیت که ده رکی بوونی بکهین، به لām هه یچ به لگه یه ک نی به که زۆرمان لیبکات باوهر به بوونی ئهو شته بهینین گهر شارراوه بوو له لایه ن هه سته وه ره کاغمانه وه.

وه ک چۆن نه بوونی به لگه یه ک که زۆرمان لیبکات باوهر به و شته بهینین که ئه مپرۆ بینوو مانه و، وازمان لیهینان و، بۆ رۆژی دوا یی گه راینه وه سه ری، ئه و ئهو شته، هه مان شته که رۆژی به که م بینیمان و، گرنگی به که ی له وه دایه که ئیمه دوو شتمان بینیه و، وێلی ئه ندیشه مان و امان لیده کات که ئهم دوو شته بهیه ک شت بینین.

که واته، ئیمه، هه یچ شتیک له جیهانی ده ره کی نازانین ته نها ئهو شتانه نه بیت که له میشکه ماندا هیه له ده رک کراوه هه سته یه کان و هه موو ئهو شتانه ی له گه ردوندا هه ن بریتین له و فکرانه ی که به ده رک کردن به ده سته ی ده هینین و، هه یچ شتیک بیجگه له مانه له گه ردوندا نی به.

جەۋھەرى ھەموو شتېڭ گەر ماددىي بېت ياخود روحي.. بوونى نىيە.
 ئايا ھيوم لە گو مانە كانيدا گەشە دەكات؟ نەخېر نزم دەيئەو و دە كەويتە گېزاوېكى
 بى سەر و بنەو كاتېڭ گو مان لەخودى خۆى و عەقلى دەكات و دەلېت / لەبەرئەو و
 زانبارىيە كانغان ھېچ سەرچاۋەيە كى نىيە گەر كارېگەرى ھەستە كان نەبېت.
 ئېمە لە ھەستەكراوە كاندا ھېچ شتېڭ نابېنين كە بە (عەقلى و خود) ناو بېرېت، كەواتە
 ئەو عەقلى و خودە بوونيان نىيە كە ئېمە ناويان دەبەين.
 ئەم و تەبە ئەو تېگەيشتەم پىندەبەخشېت كە بلىيم من، خودو عەقلى ھەيە و، زنجىرە
 ھەستېڭ لە ناخدا ھەيە لە گەل فەكرە يەك لەدوايە كە كاندا كە بە (خودىكى ژىر) ناويان
 دەبەم.

وشەى خودو عەقلى تەنھا لەوېلى ئەندىشە ماندا ھەيە.
 ھەيران / ئەمە، سەپەرە.

شىخ / بەلئى.. بەم چەشەنە ئەم پىاۋە ژىرە بە ئاشكرا دووچاى ھاودزى و
 پىنجەوانەيىيە كانى عەقلى دەيئەو.

سەبارەت بە (شت) دەلېت / تەنھا لە فەكرە كانى خۆماندا ھەن و، فەكرە كانغان، بېرېت
 لەبەر ھەمى ھەست كەردغان بەشت.

پىناسەى شتە كان دەكات بەو وى كە بېرېت لە فەكرە كانغان و، پىناسەى فەكرە كانغان
 دەكات بەو وى لىكەوتەى كارېگەرى شتە كانن،
 لەپاشدا ئىنكارى ھەردو بەشە كە دەكات،

ھەيران / زۆر ئاسايىيە، ھيوم لەپاش ئەو وى ئىنكارى خودو عەقلى خۆى و گەردون
 بە گشتى بكات، ئىنكارى خوداى پەرۋەردگارىش بكات، ھەرۋەك شىخ فەرموۋى.

شىخ / بەلئى.. بى باۋەرى بە بوونى خودا ئاسايىيە بۆ مەۋقېڭ كە ئىنكارى بى سنورى
 ھەيئەت بۆ ھەموو ئەو شتەنەى كە بوونيان ھەيە، گەر ئاگادارى بەلگە كەى يىت بۆ
 نەبوونى خودا، بۆت ئاشكرا دەيئەت كە ئەم پىاۋە چەند بى بارە لە فەكرە كانيدا.

ھەيران / بەلگەى چىيە بۆ نەبوونى خودا؟

شىخ / دەلېت / ئېمە ھېچ شتېڭ دەر بارەى (ھۆ) نازانن تەنھا ئەو نەيئە رووداۋېكى
 پىنشوو، كەپىش روودانى ھۆكارە كەى بەرچاۋمان دەكەۋىت.

كەواتە دەيئەت ھەردو رووداۋە كە بېنين، رووداۋى پىنشوو وەرۋاۋى دواى ئەو
 (بوونى ئەم گەردونە ئاماژەى بوونى دروستكەرە كەى ناكات، تەنھا لە ھالەتېڭدا نەيئە
 كە ئەۋىش بېنينى دروستكراۋ دروستكەرە بە گشتى پىكەو).

حەيران / خودا ئىمان پارىزىت لەم گومراھى يە ئاشكرا يە.
 شىخ / ئەمە، لە گومراھى زياترە بەلكو سورە لەسەر بىرۆكە ھەلە كەى خۆى، تەنانەت
 گەر خودا زاتى خۇشى بۆ بە بەدەرخات، ۋەك ئەۋەى ھيوم خۆى خوازىيارىتى و،
 چۆنىتى دروستكردى گەردونىشى پىشان پىدات بە گوڭرەى داۋاكارىيە كانى خۆى، ھەر
 سور دەيىت لەسەر ئىيكارىيە كەى ھيوم دووبارە دە گەرتەۋە بۆ ۋەكەى پىشۋو
 لەسىستى (ھۆ ۋ ھۆ كاردا)، ئەم دياردەيە، دياردەى تىرى بەدۋادا دىت و ھىچ
 پىۋىستى يەكى عەقلى لەم دوا بەدۋا ھاتەندا نى يە كەپىۋىستى خودا ۋەك ھۆيەك دابىت بۆ
 بوونى خوداۋ دروستكرارە كانى.

بەدەرخستى ئەم بىرورپا پوۋچەلەنە بۆت، تەنھا بۆئەۋەى بىخەمە پىۋەرى ئەو
 بەر اوردىيەى لەنىۋان (لايىز) كەپىش ھيوم ھاتوۋە و كانت كەدۋا بەدۋاى ھيوم ھاتوۋە.
 حەيران / سەرنج ئەدەم شىخى گەورەم زۆر ئامازەى (كانت) دەكات و نارى دەخاتە
 رىزى غەزالى يەۋە بەچەشنىك ۋاى لىكرەدوم سۆزىكى مەزىم ھەيىت بۆ خويىندەۋەى
 فەلسەفە كەى لەبووندا.

شىخ / ترسناكترىن شت لەسەرت ئەۋەيە كە بەتەنھا فەلسەفە كانى كانت بخوينتەۋە
 بەبى مامۇستايەكى رىپىشاندرەرو روناككەرەۋە كە ئەو كەندو لەندو ئالوزيانەى كە
 لەۋتە كانىدا ھەيە بۆت بەدەرخات و، (كانت) دان بەۋەدا دەيىت كە ئەم ئالوزىيە
 لەفەلسەفە كانىدا بۆ گەورە فەيلەسوفە كانى نوۋسىۋە.

لەۋە ترسناكتر ئەۋەيە ئەو نوۋسراۋانە بخوينتەۋە كەخەلك لەسەر كانت نوۋسىۋىيانە
 و سەرسام دەۋەستىت لەنىۋەند كۆمەللىك كەبە گەورەترىن باۋەردارى دەژمىرن و،
 كۆمەللىكى تر كە بەگەورەترىن بى باۋەرى دادەنن.
 حەيران / ئەى راستىيە كەى كامەيە؟

شىخ / راستىيە كەى ئەۋەيە كەفەلسەفە كانى كانت ھىچ گومانىكى تىادا نى يە و،
 يە كىنكە لەباۋەرداران بەبوونى خوداۋ، زۆر بەدلىسوزانە خىزمەتى ئەم باۋەرى كىردوۋە.
 بەلام دۋاى ئەۋەى چەكى ئامادە كىرد بۆ بەرەنگارىكردى گومانداران و بى باۋەران و،
 زۆر تىز كىردنەۋەى ئەم چەكەى ۋاى لىكرەد تەنانەت خۇشى نەتوانا يىت لەبە كارھىنانىدا.
 حەيران / ئەمە، سەيرە، چۆن باۋەردار دەيىت بەبوونى خوداۋ، لەھەمان كاتدا
 چەكىك دروست دەكات بۆ بەرگرىكردن لەم باۋەرە، كەلەپاشدا خۆى نەتوانا دەيىت
 لەبە كارھىنانىدا.

شىخ / (كانت) لەبەر گرىكرەدن لەعەقل لەمە كچۈۋىنىكى زۆرى ھەيە لەگەل

(سوكر اتدا) و لەباوە پەيدا لە ئىبن روشت دە چىت و، گومانە بەر فراوانە پوو چەلە كەى (هيو مى) پىشەواى گومانداران، (كانتى) ترساندبوو، وەك چۆن گومانى سەفسەتايە كان (سوكرات) يان ترساندبوو، وىستى ھەروەك (سوكرات) بەر گرى لەعەقل بىكات، تاوھە كو جارىكى تر بە دەريىخات كە زانىارى تەنھا بەھۆى ھەستەو بە دەست نايەت بەلكو بەھۆى ئەو عەقلەو دە بىت كە دەتوانىت ھەست بىكاتە كارىكى رەوا بۆ عەقل و ھەروەھا ئەوانەيشى كە لە پىشت ھەستەو ن و ھەست پەيوەندى لە گەلىاندا نىيە و، زۆر بەرزو گەورە بوو لە بەر گرى كەردنە كانىدا لەعەقل.

بەلام پاش بە دەرخستنى بنەماو پایە كانى عەقل و بەلگە ھىنانەو لەسەر تواناو ھىزى عەقل و ئاشكرا كەردنى ياسا خۆرسكىيە كان و روون كەردنەو شتە ئاشكرا بى گومانە جىگىر كراوھە كانى ناو عەقل، باوەرى واى ھىنا وەك چۆن ئىبن روشت پىش ئەو باوەرى وا بوو، بەلگە تىۆرىيە عەقلىيە پىكھاتووھە كان، عەقل دوو چارى ترازاندن و سەرسامى دەكەن، ھەروەك (ئىبن روشت) رىبازىكى دىكەى بۆ خۆى ھەلئەژدار لە بەلگە خوازىدا بۆ بوونى خودا، بەلام زۆر سەر كەوتوو نەبوو لەم ھەلئەژدارنەيدا.

وتە كانى (كانت) ت بۆ كورت كراوھە و ساكار دەكەم، بەسەدەترىن شىواز، ھەروەك چۆن ھۆگرى ئەم شىوازەم كەردووت، لەبەر ئەوھە تىكايە چاك گۆيىستىكى بە. ھەيران/ بەلئى، گەورەم ھەموو لەشم گۆى دە بىت.

شىخ/ (كانت) ئەم پەرسىارە دەكات: - ئايا عەقل لەخودى خۆيدا ئەو توانا تايەتىيەى ھەيە كەواى لىبىكات بىتوانىت بىگاتە پىكھىنانى دروست كەردنى بىرپارە كان بەبى پەنا بەردنە بەر ھەست و ئەزمون؟ و سنورى ئەو توانايە چەندە؟

(كانت) بۆ وەلام دانەوھى ئەم پەرسىارە پاش گەشە كەردنى فەلسەفە كەى كىيى (رەخە گرتن لە عەقلى پوخت)ى دانا كە بەھاترىن كىيىيەتى لەبوارى بەر گرى كەردن لەعەقل.

بەلام وەلامە وردە دوورو درىژە كەى بۆ ئەم پەرسىارە كە پەيوەستە بە چەند بنەمايە كەوھە سەر تا بۆت كورت دەكەمەوھە دەيخەمە بەر چاوت كەتۆزىنەوھە و باسە كانمانى لىدە كەوتەوھە، (كانت) دەلەيت/ سەر چاوھە كانى زانىارى بەھۆى (ھەست و عەقلەوھە). ناتوانىن تەنھا بەھۆى (ھەستەوھە) زانىارىيە كانمان بە دەست بەيىن، وەك چۆن ناتوانىن تەنھا بەھۆى عەقلەوھە زانىارىيە كانمان بە دەست بەيىن.

لەعەقلدا بىرۆ كە خۆرسكىيە چەسپاوھە كان ھەيە كانت بە (ياسا رىكخراوھە كانى عەقل) ناويان دەبات كە عەقل بەھۆيانەوھە دەتوانىت دەر كى ئەو پەيوەندىيە لەبەر چاوانە

به به کت گه یشتنی بلیمه ته کان

بکات که له نیوان کار لیکراوانی هه ستدا هه یه و پیتی ده گات؛ به هوی هه ستوه (دهر ککراوه هه ستیه کان) پینکدیت و به هوی دهر ککراوه هه ستیه کانوه (دهر ککراوه عه قلیه کان) دروست ده ییت.

گرنگترینی ئه م فکروه یاسا خۆر سکینه (فکری چه رخ و شوین و سیستمی هزو هۆکاره).

عه قل به هوی توانای یاسا ریکخراوه کانی یه وه ده توانیت، له خودی خۆیدا بریار دروست بکات و هیچ په نا نه باته بهر هه ست و ئه زمون. به لام ئه م توانایه یی عه قل، سنورداره و په یه وه ست به دیارده کانی هه ستوه، گهر عه قل هه ولیدا دهر باز بیت له گۆره پانی ئه م دیاردانه و، به چیه ناخی خودیی شته کانوه دوو چاری هه له ده ییت و، پشه و کاری میتافیزیکی ئه وه ده ست نیشانی جیگای ئه وه هه لیه بکات که دوو چاری عه قل ده ییت له چوونه ناو جیهانی پشت هه ستوه، چونکه جیهانیکی شارراوه یه،

حه یران/ ئه مانه ی که گوئیستی بووم شتیکی نوئی تیادا نی یه، به لام له وه ته یه تیناگه م که ده لیت/ عه قل له خودی خۆیدا توانای دروستکردنی برپاری هه یه به بی پئویتی (هه ست) و، ته ی، به وه ی که عه قل نه توانایه له تپه پرپوونی له چوار چیوه ی هه ستدا.

شیخ/ له راستیدا (کانت) له م بنه مایانه دا شتیکی نوئی داهینه ری جوانی نه خستوه، به لام بلیمه تی نواند له چه سپاندن و به لگه خوازی راستی ته کانی. مانه وه ی کاره کانی عه قل ته نها له چوار چیوه ی هه ستدا کرداریکی راسته و گومانی تیادا نی یه، هه رچه نده ئاکامه به ده ستهاتوه کانی (کانت) سه باره ت به مانه وه ی عه قل له چوار چیوه ی هه ستدا بی هه له نی یه.

حه یران/ تیناگه م، تکا.. له شینخی گه وره م ده که م زیاتر بۆم روون بکاته وه. شیخ/ (کانت) ده لیت/ هه سته کان له ریگای هه ستوه ره کانوه به چری و تیکه لاری و چوونه ناو یه کی و جۆراو جۆروه ده گن به عه قل.

عه قلیش ریز به ندی و پۆلین کراوی و جیا کراوه یی وه ریان ده گریت و، هاوه لیتی له نیوانیاند دروست ده کات و له یه کیشیان دوورده خاته وه و هه ندیکیان پیش ده خات و هه ندیکیان تریان دوا ده خات و گرنگی ئه دات به هه ندیکیان و هه ندیکیان تریان پشتگوئی ده خات، عه قل له م شتانه به گشتی (دهر ککراویکی هه ستی) پیک ده هینیت.

له پاش ئه وه ی عه قل ئه م دهر ک کراوه هه ستیه نه ی به ده ست هیئا، به بی ئه زمون و هه ست دهر ک کراوه کانی عه قل و برپاره نوێکانی به ده سته کوه ت.

ئایا بە چ توانایەك عەقل ئەم كارانە دەكات؟

هەستەكان تەنھا وێنەی شتەكان بۆ عەقل دەگوازیشتەو، بەلام پەيوەندییە بەرچاوەكانی نێوەند شتەكان بەبێ جیاوازی رینکخستەکانی چەرخ و شوێن یاخود هۆکاری هەندیکیان لەسەر هەندیکێ تریان. ئەم پەيوەندییە عەقلیەیی نێوەند شتەكان لە وێنەی شتە هەست لیکراوەکاندا بوونیان نییە کەواتە عەقل لەکیۆ ئەم بېرپارە نوێیانە دەخاتەو کەلێکەوتەیی ئەم پەيوەندیانە.

ئیمە سەیری دوو ژمارەیی جیاواز دەکەین، بەلام دەتوانین بەهۆی کۆکردنەوە ئاکامێک بەدەستبەینین کەجیاوازی لەئاکامی لیکدانیان.

گەر ئەم دەرك کردنە تەنھا بەهۆی هەستەو بێت هیچ پێوستی نەدەکرد کەئەم کردارە ژمیریارانە جیاواز بن، چونکە چاوتەنھا یەك شیوەی وێنەمان دەداتنی کە هەرگیز ناگۆریت و، هەر بەهەمان شیوەیە دەرك کردنمان بۆ ئەو پەيوەندییەیی لەنیوان هۆو هۆکاردا هەیە، چونکە هەستەکانمان وێنە دیاردەکانمان بەهەتووشاوەیی و یەك لەدواوەکی پیشان دەدات و، هەرگیز ئەو پەيوەندییە هۆو هۆکارییە پیشان نادەن، ئایا چۆن ئیمە ئەو پەيوەندییە بزانین؟ و چۆن دەركی ئەو ئاشکرا سەرەتاییانە بکەین بەوێ کەهەموو هۆکاریك هۆی هەیه؟

لێرەدا (کانت) دەگاتە ئەو بیروکەییە کە دەلێت/عەقل خاوەنی یاسای رینکخراوی خۆرسکییە، کەبەهۆیانەو دەتوانیت دەركی هەستەکان بکات و بیانگۆریت بۆ دەرك کراوەکانی هەست و لەپاشدا بەهۆی دەرك کراوەکانی هەستەو دەگاتە دەرك کراوەکانی عەقل بەگشتی کەعەقل خۆی پاش ئەم کردارانە بېریاری نوێی دروست دەكات کەبەهیچ شیوەیەك پەنا ناباتە بەر هەست؟

لەکۆمەڵەی فکەرەکانی عەقل و یاسا خۆرسکییەکانیەو، فکەرەیی چەرخ و شوێن دەرك دەکەین، کە ئەم دووانە عەقل لەرێنگای هەستەو نایان گاتنی، چونکە لەشتدا بوونیان نییە، هەتا کۆ هەست بیان ناسیت.

بەهۆی بیروکەیی چەرخەو مەرووف دەستیشانی کاریگەرەکانی هەست دەكات و بەگوێرەیی رێزبەندییە یەك بەدواوە کەکانی چەرخ رێکی دەخات و، بەهۆی بیروکەیی شوێنەو شان بەشانی عەقل لەنیوان کاریگەرەکانی هەستدا دەرواوت یاخود دەست بەردار دەبێت لێیان و لەمیشکیدا بەگوێرەیی شوێن رێکیان دەخات کەبەهۆیەو دەرك کردنەکانی دادەریژیت، گەر بیروکە چەرخ و شوێنییە بیه چەسپینراوەکانی عەقل نەبوا، عەقل نەتوانا دەبوو لەهەموو دەرك کردنێک و نەیدەتوانی پەيوەندییەکانی عەقل

له نيوه شته كاندا كه له بهر چاون لاما ژهيان بؤ بكات و، ههروه ها نه توانا ده بوو له ده بريښى برياړه نوښى په په پوه سته كانى شونډ و چهرخى شته كان، له بهر نه وهى هم موو باه ته ماتماتيكه كان برىتين له په پوه ندى و رنژه شته كان په په پوه سته بوون به چهرخ و شونډ وه، چونكه نه ندازه په پوه سته به شونډ وه و، ژميريارى كه برىتني په له ژميره دوو باره وپهك له دوايهك كه نه مېش په پوه سته به دهر ك كړدى چهرخ وه / كه واته بنه ماكانى ماتماتيك برىتين له بنه ما عه قليه خورسكى په هه لقولاوه كانى سروشتى عه قلى خوى. كه به يڼ پيوستى نه زمون دهر ككراو زانراون، له موه وه بزمان به دهرده كه وښت كه بنه ما ماتماتيكه كان هه موويان به گشتى راست و دروست و بڼى گومان و، مه خاله گومانى ليڼكړنت و هه لمبه كى تبادا به دى بكړنت، ياخود... نه نديشه ي پېچوانه ي هم راستيه ي ليڼكړنت، نيمه ده توانين نه نديشه ي نه سوتينه رى ناگر بكه مين (وهك غه زالى ده لښت) به لام هه رگيز ناتوانين بليڼ / (پهك نيوه ي دوو نى په) و ههروه ها هيلى راستى نيوان دوو خال كورت ترين هيل نى په. چونكه بنه ماكانى ماتماتيك هه لقولاوى سروشتى عه قلى خويه تى.

ههروه ها وهك چوڼ عه قلى به تواناى بېرؤ كه ي چهرخ و شونډ كه له مېشكدا هه يه، هه سته كان بگورښت بؤ دهر ك كراوه كانى هه ست و ههروه ها ده توانيت به هوى ياسا ريڼكخراوه خورسكى په كانى تربى په وه هه لېسيت به بهر اوږد كړد و شيكارو پېناسه كړد بؤ نه وه دهر ك كراوه هه ستiane، تاوه كو دهر ك كراوه عه قليه كانيان لښى به ده سته پښت و برياړه نوڼكانى ليڼيك به پښت به يڼ په نابردنى بؤ هه ست و، گرنگرين ياسا ريڼكخراوه كانى عه قلى (ياساى هزو هوكاره) كه به هوى په وه دهر ك كړدنكى پوخت دروست ده كه يڼ، هه موو گورانيك پيوستى به هزو هوكاره هه يه و، به تواناى هم ياسا گرنگى په خورسكى په عه قله وه ده توانين شاره زاي هه موو ياساو سيستمه كانى سروشت بڼ.

هميران / نه موه مووى روون و ناشكرايه، گهر عه قلى نيمه خورسكيانه دهر كى بنه ما گرنگه كانى ماتماتيك بكات و، دهر كى ياساكانى زانست به هوى تواناى ياسا گرنگه هزو هوكاره كانى عه قله وه بكات، كه واته (كانت) چوڼ ده لښت / تواناى عه قلى خورداره و په پوه سته به ديارده كانى هه سته وه.

شېخ / گهر هه نديك چاوه پروان بوڼتايه ده مگه يانته وه لامى هم پر سياره. له سه رتاوه كورتكراوه په كى (كانت) م سهاره ت به (تواناى عه قلى) پښكش كړدېت و، لښتاش كاتى نه وه هاتووه و ته كانى دهر باره ي (نه تواناى عه قلى) پاس بكه مين. پاس نه وهى (كانت) بهر گرى له تواناى عه قلى كړد دزى له وانه ي كه عه قلىان له پېش

نهمون و تاقیکردنه وه کاندایه تابلویه کی به تال دانهنا و ههروه ها دژی ئهوانسه
که گومانیان له عهقل هه بووه و ئینکاری بوونیان ده کرد، پاش ئه وه بۆت ده رکهوت که
(کانت) به لگه ی له سه ر عهقل هینایه وه به وه ی که خواوه نی توانایه کی خۆرسکی به بۆ
رینکخستن و ریز به ندی و شیکار و پیناسه و ئاکام خوازی و دروستکردنی بریاره راست
و دروسته کان، له پاشدا ده لیت / ئهم توانایه ی که له عهقلی پوخدا ههیه بۆ ده رک کردن
له چوار چیۆه ی ئه وه به شه (دیاردیه یه) که هه ست ده رک کی ده کات، چونکه گهر عهقل
به توانا بێت به هژی هیزه فکره خۆرسکی به کان و یاسا رینکخراوه کانی به وه پینکھینانی
ده رک ککراوه کانی هه ست ده کات و له پاشدا ده رک کراوه کانی عهقل ده رک ده کا،
ئه وه کاتهش پیویستی به (که رهسته) ده بێت بۆ پینکھینانی ئهم دوو ده رک کردنه.

ئه وه که ره ستانهش بریتین له ههسته کانی و له بهر ئه وه ی ههسته کان ته نه ا روا له تی
شته کان ده رک ده کهن و ناچه ناخی ئه و شتانه ی که هه ستیان پیناکریت.
عهقلمان له خودی خۆیدا به ته نه ا ناتوانیت به چیه قولای ناخی شته کانه وه.

گهر مانه ویت ناخی شتیک له خودی خۆیدا بزانین به هه مان یاسا کانی عهقل که ته نه ا
ده رک کی روا له ته کان ده کات، دوو چاری هه له ده بین و، کاری میتافیزیکی ئه وه یه ئامازه ی
شوینی ئه وه هه له یه بکات، که عهقل دوو چاری ده بێت له کاتیکدا که ده یه ویت له سنوری
چوار چیۆه ی دیار ده کانی هه ست تیپه ریت و بگاته ئه وه راستیه بێ کۆتایی به که له پاش
ههسته کانه وه ههیه،

حهیران / مانه وه ی عهقل ته نه ا له چوار چیۆه ی ههسته کاندایه راست و ئاشکرا و
بێ گومانه.

که واته ئه و ئاکامانه چۆن راست نین که (کانت) له مانه وه ی عهقل له چوار چیۆه ی
هه ستدا به ده ستی هیناوه، وه ک شینخی گهرهم ده لیت،

شینخ / ئا... لیره دا مه به ستی و ته کاتم سه به ا به (کانت) به ده رده که ویت و خالی
جیاوازی بیروباوه ره کانی تیادا به دی ده کریت، که هه ندی کس له و که سانه ی دانه نین
که بێ باوه رن به بوونی خودا و هه ر لیره دا که لێن له هه ندی له فکره کانی ئهم پیاوه مه زنه
به ده رده که ویت، ئه مهش نه توانایی عهقلی (کانت) به ده رده خات، ههروهک چۆن غه زالی
له ئه ندیشه کانییدا بۆ سه ره تاو کۆتایی و بێ کۆتایی چه رخ و شوین له گه ل ئیبن روشدا
دو، چاری وێلی ئه ندیشه بوونه ته وه.

(کانت) نه توانا بوو له به ده رخستنی به لگه خوازی پینکها ته عهقلیه کان، ههروهک کانت
وه کو غه زالی ده لیت / گهر عهقل هه ولیدا بریاری سنورداری و بێ کۆتایی ئهم گهردونه

بدات بە گوڭرەي شوڭن، دەكەوڭتە ھەلە و ھاودژي يەو. چونكە ئىمە لەلايە كەو
ئەندىشە مان وايە كەلەدوای ھەموو سنورىكەو شتىكى دوورتەر لەو ھەيە و لەلايە كى
ترەو ھەحالە لامان، ئەندىشەي بى كۆتايى بكەين لەخودى خۆيدا و، ھەروەھا گەر عەقل
ئەندىشەي ئەو بەكات بەو ھى كە گەردون سەرەتايە كى ھەيە لەچەر خدا. بەھەمان شىو
عەقلى دو چارى نەتوانايى دەيئەو، چونكە ئىمە نەتواناين ئەندىشەي بى كۆتايى ھەتا
ھەتايى بكەين كەھىچ سەرەتايە كى نىيە، وەك چۆن نەتواناين لەئەندىشە كردنى ئەو
چەر كەيەيى كەبەسەرەتايى دەست پىكردى چەر خ ناودەبرىت، چونكە ناچار دەبين لەپاش
ئەندىشە كردنى ئەو چەر كەيە ئەندىشەي پىش ئەو چەر كەيە بكەين، بەھەمان شىو دەبين
لەئەندىشە كردنى عەقل بۆ زنجىرە بى كۆتايى يەكانى (ھۆو ھۆكار)، چونكە لەلايە كەو
ناتواناين ئەندىشەي زنجىرەي بى كۆتايى بكەين و، لەلايە كى ترەو عەقلمان نەتوانايە
لەئەندىشە كردنى ھۆكارى يەكەم بەبى ھۆكارىكى تر و بۆ ئەو ھى لەم ھەموو گىژاوە
رزگار مان يىت پىويستە دەر كى بىرۆكەي چەر خ و شوڭن و ياساى ھۆو ھۆكارو ھەموو
ياسا رىكخراو ھەكەيى عەقل بكەين بەو ھى كە كاريا بەگشتى لەچوار چىو ھى دەر ك
كراو ھەكەيى ھەستدايە واتە لە چوار چىو ھى ئەو دياردا نەدايە كەھەست دەر كى دەكات.
گەر بمانەوڭت دەر كى ئەو شتانەي پشت ھەست بكەين دوو چارى ھەلەو گىژاو

دەيئەو.

ھەيران / مانەو ھى عەقل لەچوار چىو ھى ھەستدا ھىچ ھەلەيە كى تبادا بەدى نەكرا،
كەواتە ھەلەكانى (كانت) لەئاكام خوازييە كەيدا لەكوڭدا بەدەر دەكەوڭت؟ شىخ / ئەمە
راستە، بەلام (كانت) لەئاكام خوازييە كەيدا تووشى ھەلە بوو. كاتىك گومانى و ابو
(گەر ئىمە ھەولماندا بەو ھى عەقلىكى تيورىي بەلگە بۆ بوونى خودا بەيئەنەو دوو چارى
ھەمان گىژاو دەبين).

ئىمە لەگەل (كانت) دا لەسەر ئەو وتەيەي رىدە كەوين كەدەلئىت / ياسا
رىكخراو ھەكەيى عەقل لەگۆرەپانى ديار دەكانى ھەستدا دروست دەيئەو، ھەروەھا باوەر
بەو وتەيەيشى دەيئەن كەدەلئىت / ياساكانى ھۆو ھۆكارە گرنگەكان لەچوار چىو ھى
ھەستدا دروست دەبن.

بەلام ئايا ئەم گەردونە بەگشتى و بەشەكانى يەو بەشيك نين لەھەستپىكر او ھەكان ئەي
ھەيران. و بەو ھى تواناي ياساى ھۆو ھۆكارە گرنگەكانەو وەك كانت دەلئىت بىر يارى
ئەو ئەدەين كەھەموو گۆرانيك پىويستى بەھۆكارىكە و ھەموو ھۆكارىكش پىويستى
بەھۆھەيە.

گەر ئىمە ديار دەيەك لە ديار دە بچوو كە كانى ئەم گەردوونە بېنين پېريانىكى گىرنگى لەسەر دەدەين بەوى ئەم ديار دەيە ھۆيەك ھىناوېتە بوونەوہ.
گەر ئىمە بېريارى گىرنگى ھەموو ديار دەيە كى بچوو كى ئەم گەردوونە بەدەين، كەپنويستيان بە ھۆ ھەيە، ئايا عەقلمان داواى ئەو ناكات كە بېريارى بوونى ھۆيە كى تەواو بەدەين بۆ ھەبوونى ئەم گەردوونە ھەستېنكراوہ گۆراوہ؟

(كانت) زۆر راست بوو لەوہدا كە دەتت، ھەموو ھەولدانىكى عەقل بۆ گەشتن بە ناخى سەرچاوەى راستىە كان ھەولدانىكى بى ھوودەيە و، ھەروەھا راستى ووت كاتىك كەروونى كەردەوہ، عەقل ناتوانت بۆ دەر كى ناخى جىھانى پشت ھەستە كان كە جىھانىكى شارراوہ و ناديارە لە گۆرەپانى ديار دە ھەستىە كان تېپەرت، بە لām لە چۆر چۆو ئەم جىھانى ھەستەدا لەدل و دەروغماندا پىوستى بە كى عەقلى دەر كى ئەوہ دەكات كە ئەم ھەستكراوہ بەرزانە بە گشتى پىوستيان بە ھۆيەك ھەيە بۆ بوونيان و، زەرەرمەند ناين گەر ئەو وىلى ئەندىشەيە سەربكات بۆ ناو عەقلمان و زۆرمان لىيىكات بەوى، كە ھەموو ھۆيەك بە ھۆيە كەوہ بەندە و پىش ھەموو چەرخىك چەرخى تر ھەبووہ و، داواى ھەموو شوينىك شوينىكى تر ھەيە.

ھەروەھا لەدەرەك كەردنى ديار دە بچوو كە كانى رۆژانەى ژباغان ئەم وىلى ئەندىشەيە ھۆگرمانە و جىيانايتەوہ لىمان بە لām لە گەل بوونى ئەم وىلى ئەندىشەيش ئىمە دەر كى ئەوہ دەكەين كە ئەم ديار دە بچوو كە ئاكامى ھۆيە كن و، ھىچ كاتىك بە خەيالىمان دانايەت ئىنكارى ئەم ھۆيە بكەين بە بەھانەى ئەوہى كە وىلى ئەندىشەيە عەقل داواى زنجىرە ھۆيە كى بى كۆتايىمان لىدەكات. ياخود بە بەھانەى ئەوہى ئىمە ھىچ زانبارى بە كمان نىيە سەبارەت بە ناخى (ھۆ) كاندان.

گەر ئىمە ئەم جىھانە ھەستكراوہ مان بىنى و نەمان توانى ناخى ھۆ تەواوہ كانى بزانين كە ھۆكارە بۆ بوونى، واتە زاتى خودا كە دروستكەر و ھىنانە بوونىتى، ئەمە ئەوہ ناگەيەنەت كە ئىنكارى بوونى ئەم دروستكەرە بكەين كە خودايە. تەنھا لەبەر ئەوہى ھىچ زانبارى بە كى تەواومان دەر بارەى زات و سىفاتی نىيە، گەر ئىمە ئەم ئىنكارى بە مان كەرد ئەو ئىنكارى ياساى ھۆو ھۆكار دەكەين كە كانت سەبارەت ئەم ياساى ھۆو ھۆكارە دەتت/ ھەموو ھۆشەندىك باوہرى وایە كە ياساى ھۆو ھۆكار ياساىە كى گىرنگى چەسپىنراوى عەقلە.

ھەيران/ كەواتە شىنخى گەورەم (كانت) بە باوہردار دادەنەت؟ و چ بەلگە خوازى بە كى گرەتەر بۆ باوہر ھىنان بەبوونى خودا؟

شينخ/ وهك بزوت به دهرده كهوت (كانت) بهلگه تيوري پينكها ته كاني عهقلي بهزه حمت زاني وهك چون پيش نمو ثين روشد بهزه حمتي زاني هر بويه بهلگه كی تری گرت بهر كه تيكراله (درك كردني راسته وخو) ده چيت، نمو بهلگانه كی كه بر گسوونی گموره فایله سوفي باوه ردار به بوونی خودا له سه ده كی بیسته مدا به هه مان شیوه په پره وی ده كرد.

حهیران/ نهی كانت په پره وی (بهلگه كاني سیستمی) نه كرد، كه ثين روشد گرت بويه بهر كه به بهلگه كی (بايه خدان و داهینان) ناویان ده بات.

شينخ/ نهخير، نهی حهیران، نا.. لیژدها كه لیښی لاوازی به كهی (كانت) به دهرده كهوت و، شتيكي سهیر نی به بو (كانت) گهر بهلگه پينكها تووه كاني عهقل بهزه حمت يته بهر چاوی، (ههروهك ثين طوفه يل و ثين روشد پيش نمو بهزه حمتيان زاني) و كانت واز نمو بهلگانه بهيښت و له دوی بهلگه كی ساده كی ناشكرا بگه ريت. و نهو هی جینگای سهر سورمانه، ته نانهت (بهلگه كی سیستميشی) په سه ند نه ده كرد، ههروه ها نم بهلگه يمش بهزه حمت هاته بهر چاوی و، بهلگه كی تری داهینا كه لای و ابو و نم بهلگه كی له دل و دهر و نموه هه لده قوليت نهك له عه قله وه.

حهیران/ نمه چون ده يیت؟

شينخ/ كانت و لایينز ده لين/ عه قلمان ماوه مان نه داتی تاكو بليين/ له پشت نم گهردو نموه خواوه ندليك هميه و ههستی نه خلاقيمان زورمان ليده كات باوه رمان به بوونی خودا هه يیت.

حهیران/ چون (كانت) رينبازی لایينز ده گرښته بهرو له هه مان كاتدا ئينكاری بهلگه كاني عهقل ده كات كه نم فایله سوفه مهز نه په پره وی ده كرد.

شينخ/ نهی حهیران، لات وایه ده شيت (كانت) جیاوازی هه يیت له گه ل لایينزدا سه بارهت به شته ناشكراو سه ره تایی به كان كه هاودزی له عه قلدا، دروست ده كەن یان دروستی ناكەن؟

كانت و ده ييښت وهك چون لایينزو هه موو هوشمه ندليك ده ييښت، عه قلمان ريمان پيندهات باوه رمان واییت كه له پشت نم گهردو نموه خواوه ندليك هميه، چونكه فكری بوونی خودا هاودزی له عه قلدا دروست ناكات، بهلكو نهو هی كه هاودزی له عه قلدا دروست ده كات، ئينكاری بوونی خودایه. به لام كانت پاش نهو هی فله سهفه كی له ره خه گرښتی عه قلی پوخت دا ته رخان كرد به مانه وهی كاری عه قلی له سنوری

دىيار دەكاندا كەبەھۇي ھەستەۋە دەرك كراۋە.

بەلگە پىنكھاتوۋە كانى عەقلى خستەروو كەفەيلە سوف و داناكان باسيان دە كرد.
(كانت) باۋەرى و ابوو كە بەلگە كانى (لىكەوتەو پىويست) پەنا دەبەنە بەر (سىستىمى
ھۇو ھۇكار) و بېرىارە كانى عەقلى كەبىرۇكەي (زىنجىرەيى) لەجىيەنى وىنە و لىكەوتەو
گىرمانىيە كان بەمەھال دادەنن.

باۋەرى و ابوو كە ئەم دوو بېرىارە راست و دروستەي عەقلى ئەندىشە كردندا
دوو چارى ھەمان ئەو وىلى ئەندىشەيە دەبەنەۋە كەعەقلى توۋشى دەيىت لەداۋا كردنى
شۈيىنك لەدۋاى شۈيىنكى تر ۋەيان بوۋنى چەرخىك پىش چەرخىكى تر و بوۋنى ھۇيەك
لەدۋاى ھۇيەكى تر. لەپاش ئەم وىلى ئەندىشە عەقلىيە بى سەرۋەرەنە گەيشتە ئەو وتەيىي
كە بلىت، ئەم دوو بەلگەيە، باۋەرەينان بەبوۋنى خودا دوو چارى گومان و ئالتۇزى
دە كەن.

لەپاشدا (كانت) سەرنجى رىيازى بەلگەخۋازى دا كەرەنگ دەداتەۋە لەنيۋەند ئەم
گەردۈنەدا، لە بەلگە كانى مەبەست و نەخشە كىشان و سىستىم و دانايى و، و ن بون تيايدا
و بەھۇي ھەندى زەرەرمەندىيە كانى ئەم گەردۈنەۋە، ئەم ھۇيەي كىردە بەھانە بۇلاۋازى
(بەلگەي سىستىم) بەبىن ھىچ بەراوردو مەزەندەيەك لەنيۋان ئەم بەشە كەمايەتە
زەرەرمەندەنەدا، كە ھىچ ئاگادارى دانايى بوۋنى ئەم زەرەرمەندەنە پىنازانن لەگەل بوۋنى
بەلگە كانى مەبەست و دانايى و نەخشەيى و سىستىمى كە ناتوانرېت بۇمىرېت و ئامار
بكرېت كە لەنيۋەند ئەم ھەموو بوۋنەۋەرەنەدا دەبىرېت، ھەربۇيە گەيشتە ئەو ئاكامەي
كە بلىت / مەھالە بەعەقلى تىۋرى بگەينە باۋەر بەبوۋنى خودا ھەر لەبەر ئەمە عەقلىكى
ترى بۇ داھىيان كەناۋى نا (عەقلى پراكىكى) (عقل العملي) بەواتاى وىژدان، ئەم عەقلە
پراكىكىيەي كىردە بەلگە خۋازى بۇ بوۋنى خودا.
ھەيران / ئەي شىنخ، تىناگەم.

شىنخ / (كانت) دەليىت ئىمە لەناخى خودى خۇماندا خاۋەنى ھەستىكى پتەوين
كەبەھىچ شىۋەيەك ئىنكارى ناكىرېت و فەرمانى كىردارى چاكەمان پىدەكات و
بەوازيھىنان لەخراپە كارى لەكاتى ھەستامان بەكردەۋى دژوارو نارەۋا ئازارمان دەدات
و سەرزەنشتمان دەكات ئايا.. ئەم ھەستەمان لەكوئى ۋە بۇ ھات؟ بە باۋەرى (كانت)
لەھەستەۋەرە كان و ئەز مۈنەكانەۋە پىمان نەگەيشتە، چونكە ھەستەۋەرە كان تەنھا وىنەي
شەكائان بۇ دەگۈيزەنەۋە، لە (شەت) دا ھىچ شىك ناپىرېت كەناۋى سەرزەنشت و

نازاري ويژدان ييت و، له عقلی تيوريښه وه نه هاتووه، چونکه کرداري عقل په نگ ده خواته وه له دهرک کردنه کانی همست و گورپنيان بؤ دهرک کراوه کانی عقل، که واته هم هسته پته وه ناشکرايه مان له کوئی و بؤ هات که به هيچ شيو به ک ټينکاري ناکړيت؟ هم هسته ی که خه لک به (ويژدان) ناوی ده بات (کانت) به عقلی پراکتیکی ناوی ده بات.

له سهری دهرات و ده لیت/ بریتین لهو ياسا يانه ی ته خلاق که خودمان خورسک يانه، ههروهک چؤن عقلمان خورسکی لهو ياسا ريکخوا وانه به که له وه و پيش باسکرا و، لهو کارانه مان به سهردا ده سپينيت که پنجه وانه ی کاره دهرک کراوه عقلیه کانی تره له به ناگايوون و دور کو تنه وه له مترسی و فهرمانی هه ستانمان به کرداري چاکه و په له وه ری و که مکردنه وه ی مترسی به کان و خؤ به خت کردن له پناوی چاکه ی خه لکيدا. ئا... ليره دا کانت گه شه به به لگه خوازی به کانی خؤی ده دات و هم ياسا ته خلایي به ده کاته به لگه خوازی بؤ (نازادی ويست) (حرية الاداره) و به هؤی هم نازادی ويسته وه نهری خود بؤ زبانی دواي مردن و روژی ليپر سينه وه ده سملينيت و، به هؤی روژی ليپر سينه وه بوونی خودای دادوه ده سملينيت و ده لیت/ ياسای ته خلایيمان زورمان لينده کات به نازاد بين له هه ليزاردنی چاکه و خراپه دا و، ئيمه له م جيهانه دا زور که م ده بينين خاوه ن چاکه پاداشتی چاکه که ی بدرسته وه، به لکو به پنجه وانه وه، ده بينين هه ندی جار پاداشتی چاکه، خراپه به، له به رته وه پيوست ده کات زبانيکی تره ييت بؤ ته وه ی پاداشتی لهو چاکه به ی تيدا وهر گرین و زبانی دواي مردن واپيوست ده کات زبانيکی نهری ييت تاکو نفسه کان پاداشت وهر گرین و به هيچ شيو به ک ناتوانر ييت ټينکاري نهری نفسه کان بکړيت، چونکه ده يته هؤی ټينکاري لهو ياسا ته خلایي به که وتمان راسته و گومانی تيدانی به، ههر له به رته وه به کانت لای وایه نهری هم نه فسانه له به ما عقلیه سهره تايي به پراکتیکه کان ده ژميړرين.

پاشان گه شه به به لگه خوازی به کان ده دات و ده لیت/ دواي له وه ی که نهری خوده کاتمان چه سپاندوه دادوه ری بؤ پاداشتی چاکه و سزای خراپه پيوست کرا، که واته ده ييت باوه رمان به بوونی دادوه ريکی به کسانې به توانای نهری سهر پرشتکار هه ييت بؤ برياردانی دادوه ری له دواروژدا، چونکه نهری و سزا که برياری پيوستيمان له سهردان، هه ردو وکیان زورمان لينده که ن که دان بنين به بوونی هؤیه کی ته و او بؤ پاداشت دانه وه ی هه ردو وکیان، که واته ده ييت له وه ی نهری به يتيته کايه وه، ده ييت خؤی نهر ييت و

ئەوێ برباری داد ئەدات پێویستە خۆی دادپەرور بێت و ئەوێ پاداشتی چاکەو خراپە ئەدات دەبێت بەتوانا بێت و، ئەو نەمرۆ بەهێزو دادوەرە، خودای پەرورددگەر.

ئەمە ئەو بەلگە ئەخلاقی و وژدانییە بەلگە کانت هەلبێژرادوێ بۆ بوونی خودا و، هەر خۆشی دەبێت / ئەم بەلگە بەلرێگە ی تێۆر عەقلەو بەدەست نەهاتوو، بەلکو وەرێگێژاوێ لەو هەستە خۆرسکییانەمان کە پەییوەستەو بەندە بەیاساکانی ئەخلاقەو و پێویست دەکات لەسەر عەقڵی تێۆری وە دابربێت.

حەیران / بەراستی ئەم بەلگە خوازییە (کانت) رازاوێ و خۆرسکییە، بەلام وا لەوتەکانی شینخ دەگەم کە زۆر رەزامەندی لەسەر ئەم بەلگە خوازییە نەبێت.

شینخ / هەموو ئەو بەلگانە ی کە ئەم بلیمەتە لەسەر بوونی خودا هیناویانەتەو، بەگشتی راستەن و، یەکیەک لەو بەلگانە، ئەم بەلگە ی کە قورئانی پیرۆز ئاماژە ی بۆ کردووە ﴿أَلَحْسِبُّكُمْ أَلَمَّا خَلَقْنَاكُمْ عِبْنًا وَآلَكُمْ إِلَٰهًا لَا تُرْجَوْنَ﴾: ئایا لاتان وابە کە ئێمە ئێوەمان بەبێ هووێ دروستکردبێت و ئێوە بۆلامان ناگەرێنەو.

بەلام هەندێ لەرێبازە بەلگە خوازییە بەکان بەشینوێ بەکی پێکھاتە ی قولی ئالوز دینە بەرچاو و، هەیانە بەپێچەوانەو سادە و ئاسان و ئاشکران و ئەمە هیچ پەیدا بوونێکی دروستکراوی تیادانییە، بەلکو خودای پاک و بێگەرد ئاگاداری هەموو نەینی و ئاشکراکانە و، ئەم سیفەتە، خودا لەقورئانی پیرۆزدا ئاماژە ی دەکات^۱.

بەلام بەلگە خوازییە بەکانی (کانت) بە (بەلگە ی ئەخلاق)، ئەو بەلگە خوازییە پتەو نییە کە خۆی دەبێت گەر ئابنەکان ئاماژە ی سزاو زیندووبوونەوان نەکردابە ئەو کاتە پێویست نەدە کرا کە عەقل باوەر بەبوونی زیندووبوونەو و سزا بکات، چونکە زۆر گرانبە لەسەر عەقل کە لەخودی خۆیدا باوەر بەزیندووبوونەو بکات پاش لەناوچوون و مردن، مەگەر زۆر باوەردار بێت بەبوونی توانای و کاربەجی و دادویری خودا، گەر گەشتە ئەم پلە باوەردارییە ئەم باوەر پتەو ی متمانە ی ئەداتی کە باوەری بەتوانا و کاربەجی نیی خودا هەبێت و بلیت / پاش مردن زیندووبوونەو و لێبەر سینهو هەبە.

کەواتە باوەر هینانمان بەژانیکی تری دوای مردن لەپاش باوەر هینانمان بەبوونی خودا. ئەمە ئەو ریزەبەندە بەلرێکییە بەلگە قورئانی پیرۆز پەیری و کردووە بەلگە خوازییە کانییدا بۆ زیندووبوونەو و لێبەر سینهو و بەلگە ی لەسەر بوونی خودا و توانایی

و کار به جی نی و دادوهری به که ی هیناوه ته وه.

توانایی خودای کرده به لگه بۆ زیندوو بوونه و پاش له ناو چوونی و، کار به جی نی و دادوهری خودای کرده به لگه بۆ بوونی لیپر سینه وه و سزا، گهر ئیمه ئهم ریز به ندیه لۆژیکی به پنجه وانه بکهینه وه و ته نها په نا به رینه بهر هه ستمان به سه زه نشتی ویزدان و چیژی خۆ به خت کردن (که ئهم ههسته له وانه به تر سیکێ ئاسمانی بیست که بۆ ته به شیک له بیر کردنه ومان).

ئهم ههسته بکهینه به لگه بۆ (ئازادی و ویست) و (نهمری روح) و (روژی سزاو لیپر سینه وه) و بوونی خودای کابه جی و دادوهر ئه حهیران من ئهم به لگه یه ی (کانت) به به لگه یه کی پتهوی دانانیم وه ک خۆی ده لیت، به لکو به به لگه ی ویزدانی داده نیم وه و ا چا کتره به (به لگه ی پشتگیر کهر) ناو بیریت بۆ به لگه عه قلی به کانی تر. و ئهمهش له لایه ن شیخ (جسه وه) خودا لینی خۆشیت پهیره و کرا و نزیکه به واتا و مانا له گه ل و ته کانی (کانت) دا یه ک بن وه ک (کانت) ده لیت / (عه قلی راست و پوخت باوه ری وایه، که کار به جی نی خودا جیاوازی ده کات له نیوان خراپه کار و چاکه کار و ئهم جیاوازی بهش له م دونیا به دا نا کریت؛ چونکه ئیمه گه لیک تاوانبار و خراپه کار له و په ری خۆشی دا ده بینین و گه لیک چاکه کاریش به پنجه وانه وه ده بینین و، ده بیست بریاری دادوهری خودای به خشنده بۆ بهنده ستم لیکراوه کانی به کسان بیست و به پنجه وانه وه بۆ بهنده ستم کاره کانی و ئهم به کسان به ناتوانریت له م دونیا به دا جیه به جی بکریت. چونکه ستم لیکراو له م دونیا به دا به سوک و زه لیلی و مال زه وتکراو و خوین رزراو و ئابروو براو ده میتته وه و زۆردار و ستم کهار له و په ری شادی و ده سه لاتیدا ده بیست، له بهر ئه وه پیو یسته دونیا به کی تر هه بیست بۆ به ده ر خستنی دادوهری و به کسان سزا له لای خودا گهر ئیمه ئه ی حهیران له ساویلکه یی یه وه په سه ندی ئه وانه بکهین که له توانایان نی به پیکهاته وه ده رک به لگه یه ک بکه ن و به لگه ی پشتگیر کار و پهیره و بکه ن به لام له زانا و فه یله سوفانی قبول نا کهین که بهر ورا کانیان بۆ خه لکی بلا و ده که نه وه سو کایه تی و لاوازی به به لگه عه قلیه پته وه ره سه نه کان بکه ن و ته نها بهر و باوه ره ویزدانیه کان بکه نه به لگه که ده ر گا ده کاته وه بۆ خه لکی بۆ باوه ره ییان و متمانه کردن به بهر و باوه ره مه حاله کانی عه قل چونکه ئهم بهر و که یه دژایه تی ناخی ئایینی ئیسلام ده کات که ئینکار و ره تکردنه وی هه مو بهر و که یه ده کات که پنجه وانه ی عه قله ئه ی حهیران گهر (کانت) ئهم به لگه ویزدانیانه ی به هۆی عه قلی بهر و که یی یه وه به ده ست نه هینا بیست که لاواز دیت بهر چاوی له به لگه خوازی به کانی دا له سه ر بوونی خودا. که واته له چ شتیکه وه ئهم به لگانه ی به ده ست هیناوه؟

گەر ئەم عەقلە بىرۆ كەيى يە بگو نىجىت كەبىنئە رىيازىك بۇ ئاكاخو ازى ئەو رىنگا پەيى كە
(كانت) گرتۆيتە بەر لە كاتىكىدا كەو يژدانى كىردە بەلگە بۇ ياساكانى ئەخلاق و،
ياساكانى ئەخلاقى كىردە بەلگە بۇ (ئازادى وىست و نەرمى و سزاو لىپرسىنەو ەي
يە كسان وە بپىارى دادو ەرى و بەتوانايى خوداى پەروەردگارى دا. كەواتە ئەم عەقلە
بىرۆ كەيى يە بۇ چى ناگو نىجىت بىنئە شىوازىكى پەسەند بۇ بەلگە خو ازى و
ئاكاخو ازەيى يە كان لەسەر بوون و توانا و كار بەجى ئى خودا؟ دووبارە بۆتى دووپات
دە كەمەو، تىكر ا هىزى عەقل و ياسا خۆرسكى يە كان كە (كانت) چەسپاندنى، ئەو هىزە
هۆو هۆ كارانەى كەپەيوەندى يە كانى نىوان هۆو هۆ كارى پى دەرك دە كەيت و يە كەم
شت كە عەقلى تىۆرى پوخت بەپىارى ياساكانى (هۆ و هۆ كار) بەسەر مانا دەسەننىت.
برىتيە لەلىكۆلىنەو ەي بىننى ديار دەيەك لەو پەيدا كەرى كەهناو يەتە بۆنەو ە و،
دروستكراو لەدروستكەرە كەى و بەكارهينانى ئەم هۆو هۆ كارە وەك بەلگە خو ازى يەك
هېچ زەرەرىك لەسەر پەيدا كەرو ديار دە كەى نادات ئەو كولىونەى كە عەقل دوو چارى
دەيىت لەئەنجامى (پىكها تە بەلگەيى يە كاندايە)، عەقل بەراستى نەتوانا دەيىت گەر
ئەندىشەى شتىكى بىن كۆتاي بكات. وەك چۆن كانت و غەزالى و ئىبن تەفەيل دانىان
بەمەدا ناو ە. وەك چەر خىك كەچەرخ نەيىت لەپىشەو ە و، ئەندىشەى (هۆ) يەك بەبى
هۆيە كى تر و، ئەندىشەى زنجىرەيە كى بىن كۆتايى. (بەلام كولىونى عەقل لەئەندىشەى ئەو
شتانەى كە كۆتايىيان دوورە و، ئەمە ئەو ە ناگرىستەو ە كە زنجىرەى بەلگە خو ازى يە
سەر تايى يە كان پوو چەل بىتەو ە، ئىمە لەبىننى ديار دەى هۆ كارىك عەقلمان بەبى بەلگە
داواى پەيدا كەرى ديار دە كەو و هۆيەك دەكات بەو هىزە ياسا پىوتىسى يەى كە (كانت)
دەلنىت عەقلمان خۆرسكىتى) لەوانەيە (كانت) لەم وتەيەيدا راست يىت كەدەلنىت
كارى عەقلى تىۆرى تەنھا لەچار چىو ەى جىهانى ەست و بىنراو ە كاندا دەيىت و، بۇ
جىهانى شارراو ەى پشت ەست تىپەر نايىت.

بەلام كاتىك بونى ياساى هۆو هۆ كارى چەسپاند، لەيادى چوو كەوا ئەم ياسايە
كاتىك لەروالەتى بەشە بچوو كە كانى گەردون دە كۆلىتەو ە، بۇ ەموو هۆ كارىك داواى
هۆيەك دەكات، وشتىكى ئاسايى يە عەقلمان لەبىننى ئەم گەردونە بەگشتى لەخودى
خۆيدا بەبى بەلگە داواى هۆو هۆ كار بكات، گەر ئىمە بلىين، عەقلى تىۆرى لەتوانايدايە
پەيرەو ە ياساكانى هۆو هۆ كار بكات و بەسەر جىهاندا بەگشتى تاقىان بكاتەو ە.

پشتى (كانت) ناگرىن و دژى ناوەستىن لەم وتەيەيدا كەدەلنىت / كارى عەقلى تىۆرى
تەنھا لەچار چىو ەى جىهانى ەستدايە، چونكە جىهانى ەست تەنھا ەستكراو ە بەشىنە

بىچوۋكەكانى ئەم جىھانە دەگرىتەو، ھەستىكراو ھەگىشتى يەگەورەكان ناگرىتەو. گەر
عەقلى لىكۆلىنەو ھەلەسەر ئەم ھەستىكراو مەزنانە كىرد بە تىكرايى، بەمە عەقلى لەو سەنۋرە
تىناپەرىت كە (كانت) بۆى داناو.

بەلام (كانت) ئەم ھەستىكراو مەزنى ھەچوارچىنەو (ياساكانى ھۆ ھۆكار)
دوورخستەو. (كانت) ھەك فەيلەسوفانى پىشخۇى دەلىت/ گەردون بە تىكرايى،
ھەستىكراو ھەقلى لەسەنۋرى تۈنەي خۇيدا، بەلكو ناچارە بەي بەلگە ھەك لاينىز دەلىت
داۋاي ھۆ بۆ ئەم گەردونە بە تىكرايى بىكات ھەك چۆن ھۆ بۆ ھەموو شىكى ھەستىكراۋى
بىچوۋك داۋا دەكات.

ھەيران/ ئەمە لەو پەرى ئاشىكرايى و روونىدايە، خۇدا پاداشتى شىخى گەورەم
بىداتەو.

شىخ/ ھەرچۈنكى بىت (كانت) يەكىنە لەگەورەترىن باۋەرداران بەبوۋنى خۇدا،
ئەم باۋەرىشى بە (بەلگە) بەدەست ھىناو، گەرچى بەلگە كانىشى پتەوين، ھەك خۇى
بەپتەويان دادەنىت. و يەكىنە لەو بەلگانەى كە بە (بەلگە پىشتىگىرەكان) ناۋم بىردن.
چۈنكە پىشتىگىرى بەلگە بىنەرتىەكان دەكات و يارمەتيان دەدات، بەمەش باۋەر لەدلىدا
پتەو دەكات و سىنگ فراۋان دەكات.

ھەيران/ چۆن شىخى گەورەم باۋەرھىنانى بىرگىسون پەسەند ناكات لەكاتىكىدا
كەبەگەورەترىن فەيلەسوفى باۋەردار بەخۇداى دەژمىرىت؟ شىخ/ ھەرگىز نەم وتوۋە
باۋەرى بىرگىسونم بەدلىنىپەو پەسەندى ناكەم، بەلكو پەنابىردىنى بۆ بەلگەى دەرەك كىردنە
راستەوخۇكان و ۋازھىنانى لەبەلگەكانى تىرى عەقلى، پەسەند ناكەم. و بۆت
بەدەردەكەۋىت كەبىرگىسون تەنھا بە (بەلگە راستەوخۇكانەو) نەۋەستەۋە، ھەك
(كانت) عەقلى تىۋرى لەچوارچىنەو بەلگە خۋازىيەكانىدا لەسەر بوۋنى خۇدا
تەرخان نەكردە، بەلكو لەقۇلايى بەلگەخۋازىيەكانىدا پەنای بىردۆتە بەر عەقلى تىۋرى
و پىشتى بەستەۋە بەپتەوترىن و گىرنگىرىن و روونىترىن بەلگەكانى عەقلى بۆ چەسپاندىنى
بوۋنى خۇدا. و ئەو دەرەك كىردنە راستەوخۇيانە بىت كەباسى دەكات لەم بەلگە عەقلى يە
پتەۋە ئاشىكرايانەو ھەرىگىرتەو. بەم كارەشى بەراستىگۇترىن فەيلەسوفى سەددەى يىستەم
لەروژئاۋادا دەژمىرىت و لەھەموۋيان بىلىمەترو ئازاتر بوو كە ۋەختىك ئىنكارى رىيازە
ماددىيەكانى كىردوۋ پوۋچەلى كىردەنەو.

ھەيران/ ئەمە چۆن دەپىت؟ شىخ/ باۋەرھىنانى بىرگىسون لەسەر بوۋنى خۇدا،
لەناخىدا پىشت بەدوۋ بىرۋكەى قوۋل دەبەستىت كەيەكىيان ئەم وتەيەيەى كەدەلىت/

دەر ککردنی راستیه کانی بوون به هژی سهرنجدانی بوون و جووله که به تی (که چه ند پارچه به کی پیکه وه لکیراون) و، دووه میان لهم ووتیهیدا که ده لیت/ به لگه کانی (مه به ست و نه خشه دانان) له دروستکردندا و فکره ی دروستکردن له رینگای رینگه و ته وه، وایان لیده کات که بریارینکی مه حال بن له لای عقل.

حهیران/ تکام.. وایه شیخی گهورهم ئهم روونکردنه وانه ی بۆمن به زۆر نه زانیت؟ شیخ/ هیچ به زۆری، نازانم روونکردنه وه کاتم بۆت و مه به ستم به دهرخستنی چۆنیتی به به گه یشتنی بلیمه ته کانه له سهر راستیه کان، ئهو راستیانه ی که قورئانی پیرۆز له هه موو ریبازه کانی به لگه خوازیدا له سهر بوونی خودا ئاماژه ی بۆ کردوه.

برگسون گالته ی به و ریبازه ماددی به دیت که ده لیت/ ئهو شتانه ی که له گه ردوندا هه به به (ژیان و فکره کانی به وه) بریتین له و شتانه ی که له کارتیگراوی مادده و هیزه وه پهیدا ده بن و ههروه ها گالته ی به م و ته به ی ماددی به کان دیت که ده لیت/ (عقل ته نها بریتی به له میشک)، برگسون وه لامیان ده داته وه و پشان ده لیت: نه خیر، عقل ته نها ئهو میشکه ماددی به نی به که جو بجومه له خۆبی گرتوه به لکو عقل شتی که و میشکیش شتیکی تره و، عقل بریتی به له هیزیک و میشکیش مادده که به تی، هه رچه نده ئیمه و ده بینین که دهر ککردنی عقل په یه وه سته به میشکه وه و، دروستی و سهلامه تی و لاوازی و پته وی میشک کارده که نه سهر عقل، ئهمه ئهو ده گه به نیت که میشک کاسه به بۆ عقل و پالپشتیتی و ئامیزیکه که عقل به هیزه وه له کاردا به، گهر ئهم ئامیزه له کار که وت ئه و کاره کانی عقل ده وه ستیت و تیکده چیت. وه ک رویشتنی ئاو له جو گه به کدا که نه بینین روشتی ئاو که ملکه چی پینچوپه نای جو گه که به و ئهم ملکه چی به ئهو ناگه به نیت که ئاو و جو گاه که به ک شت بن.

ئهو ی که عقلمانی ئاره زو و مه ند کردوه که هه موو شتیک به هژی ریبازه ماددی به کانه وه لیکده به نه وه ده گه رته وه بۆ دوو هۆکاری سهره کی، به که میان/ ئهو به که به شتیک له عقلمان له سهر جینه جینی دهرک کردنی جهسته ماددی به کان گه شه بی کردوه و، به مانه وه ی له چوار چیه ی شته ماددی به کاندای له عقل کرد زۆر له نه ندیشه و یاسا کانی به ده ست به نیت و دووه میان که زۆر گرنگه/ ئیمه تا.. ئیستا چۆنیتی تیروانیی راستی شته کاتمان نه زانیوه و هه رگیز نه مان زانیوه چۆن زیندوو یان بکه به ته وه، تا کو بیانینین، واته راستیه کان بهش بهش ده کهین تا کو دهر کیان بکهین/ به واتای ئهو ی عقلمان وینه کانی گهردون به بهش بهشی وهرده گریت به بی ئاگای و دهر ککردنی ئهو په یه وه ندی به ی که له شیوه ی جوله به کی بهرده وامی له نیوانیاندای هه به و

به گشتی بهم چه شنه يه.

هر چه نده كه هم راستيانه به هؤی تېروانيښی گشتی يه وه نه ييت دهر ك ناكړيت كه به هؤيانه وه ده توانين راستيه گشتيه كان به دهر بخه ين.

ناگوځيت بووتريت وينه كانی هه ست بریتين له به شی یه كانی گشتی و به شی یه كانی راستی و دهر ك كردنی نهو به شانه، دهر كردنی راستی یه کی زیندوویی له بهر چاوه دهر ك كردنی به شه كان به پارچه كراوی شتيكه و، دهر ك كردنی جوله و پڼكه وه لكانديان و بهر ده و اميان شتيكي تره. له غوونه ی به كرميه ك (شریتی فيلم) كه وينه جولاهه كانی له خورگرتييت هم وينانه له كاتی وه ستاندياندا، پارچه پارچه و جوله يان تبادا نی یه، گهر هم به كرميه جوليترا وينه كانی ناوی به گشتی ده جولین و، له مه دا راستی ژيان له كومه له ی وينه كاندا دهر ده كه ویت وه (راستی یه کی گشتی) و لیوه ی دهر کی مانای چيرؤ كه كه ده كه ين و هه روه ها ناتوانريت بووتريت/ بؤ دهر ك كردنی به شيه كان، شتيك پڼويست به دهر ك كردنی شته گشتی یه كه ی ده كات بؤ زانینی راستی یه كه ی به يڼ پڼوه لكانديني به شيه كان پڼكه وه و، راستگوترين به لگه بؤ هم وته يه، هیلې راست و هیلې چه ماوه يه گهر ئيمه سهرنجی هم دوو هیله بده ين ده يڼين هه ريه كڼكيان له چه نده ها خال پڼكه اتون كه هيج جياوازي يه كيان نی یه له هه ردو و هیله كه دا، له گهل نه وه ی پارچه كانی هم دوو هیله له يه ك شت پڼكه اتون، به لام ناتوانين بليين هیلې راست و هیلې چه ماوه وه كه يه كن.

هه روه ها ناتوانين ته نها به هؤی دهر ك كردنی به شيه كانه وه دهر کی حه قيقه تی بوون و نهو ژيانه ی كه تيايه تی بكه ين. به لكو پڼويسته نهو په يوه ندي و جوله و بهر ده و اميتی يه ی نيوانيان بيڼريت و، نه مه يه كه عه قل بڼ ناگايه ليی، به لكو به هؤی په ياميني راسته و خوره دهر کی ده كه ين هه روه ك چؤن برگسون ناوی ده بات كه مه به ستي هؤ شنه ندي و په يامه كه له دل و دهر و غاندا هه ستيان پڼده كه ين، به يڼ نه وه ی په نا بهرينه بهر عه قلی تيؤری. حهيران/ من له مه به ستي هم ووته يه تيناگم كه ده ليت: (دهر ك كردنی راسته و خؤ هيج په يوه ندي يه کی به عه قله وه نی یه).

شينخ/ هه قی خؤته كه له ووته كه ی تينه گهيت. گهر له وته كه ی برگسون و اتيگه يشتين كه هم دهر ك كردنه هيج په يوه ندي يه کی به عه قله وه نی یه نهوا برگسون هم وته يه ی نهو توه، به لام ده يويت بليت/ ئيمه هه ست هم دهر ك كردنه راسته و خؤيه ده كه ين كه له په يام ده چيت به يڼ په نابردنی بؤ عه قلی تيؤری. نهو عه قله تېروانيڼي يه كه له پڼكه اته ي به لگه كانه وه دروست ده ييت.

ثیمه بزنده‌وی بهم دهر کک‌کردنه راسته‌وخویه بگه‌مین پیوسته دوور بکه‌وینه‌وه له‌بیر کردنه‌وه له‌حقیقه‌تی شته‌کان له‌رینگای به‌لگه پینکهاته‌کانی عه‌قل.

حقیقه‌ته‌کان زیندوو بکه‌وینه‌وه تا‌کو له‌به‌ر‌چاو بن. حه‌یران/ به‌لام، به‌چ شتیک زیندوو‌یان بکه‌وینه‌وه تا‌کو.. بیانینین؟

شیخ/ ثیمه به‌ه‌وی عه‌قله‌وه زیندوو‌یان ده‌که‌وینه‌وه به‌لام بر‌گسون خوازیار بوو که‌ئهم زیندوو‌بوو نه‌ویه له‌رینگای به‌لگه تیروانینه پینکهاته‌کانه‌وه نه‌بیست. (چونکه هه‌ندێ جار عه‌قل کولده‌بیست له‌پاشماوه‌ی ئاکامی ئهم به‌لگانه) به‌لکو به‌ه‌وی تیروانینیکی سه‌رتاسه‌ری به‌وه بیست و، کاتیک که‌بینی عه‌قلی تیوری به‌تیروانینی بزشته به‌شی به‌کان، نه‌توانایه له‌ده‌رك کردنی حقیقه‌تی بوون و ئهو زیانه‌ی که‌تیایه‌تی.

به‌تیروانینی سه‌رتاسه‌ری گه‌یشته‌زانینی به‌شیه‌گشتی به‌جولاوه‌ لکێتراه به‌رده‌وامی به‌ زیندوو‌وه‌کان.

ئهم هه‌ستکردنانه‌ی به‌ده‌رك کردنی راسته‌وخو یاخود.. په‌یام (نیگا) ناونا..

(له‌م هه‌موو شتانه‌دا به‌گشتی له‌پاستیدا په‌نای برده‌ به‌ر عه‌قلی تیروانینی به‌بی خو‌هیلاک کردنی به‌ به‌لگه پینکهاته‌کانه‌وه.

سویند بی ئه‌ی حه‌یران ئهو تیروانینه سه‌رتاسه‌ری به‌ی که‌ئین روشد خوازیار بوو و، هه‌روه‌ها قورئانی پیرۆز له‌م فهرمووده‌یه‌دا ئاماژه‌ی بز کردوه ﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ ئایا سه‌رنج ناده‌نه دروستکراه‌کانی ئاسما‌نه‌کان و زه‌وی و ئهو شتانه‌ی که‌خودا تیایاندا دروستیکردوه. و به‌هه‌زاره‌ها وینه ئهم پارچه‌و به‌ش به‌شانه‌ی نیشان داوین.

حه‌یران/ چۆن شیخی گه‌وره‌م ده‌لێت (بر‌گسون) په‌نای بردۆته‌هه‌مان تیروانینی ئین روشد، له‌کاتیکدا ئیمه‌ ده‌زانین که‌ئین روشد هه‌میشه‌ په‌نای بردۆته‌ به‌ر (به‌لگه‌ی سیستم) و (بایه‌خدا و داهینان)؟

شیخ/ بر‌گسون هه‌مان تیروانینی هه‌بووه‌ و، هه‌روه‌ها هه‌لگری هه‌مان به‌لگه‌ی مه‌به‌ست و نه‌خشه‌دانان و دانایی و سیستم و بایه‌خدا و داهینان بووه، که‌ (ئین روشد) په‌په‌وه‌ی ده‌کردن، به‌لام (بر‌گسون) له‌تیروانینیدا به‌زرترو ئاسۆ فراوانتر بووه (گه‌ردون و هاته‌ به‌ر‌چاوی له‌ گه‌ردیله‌ که‌ی تا‌کو گشت هه‌ساره‌کان، بریتین له‌یه‌که‌ جه‌سته‌و یه‌که‌ زیان، پینکه‌وه‌لکاندن به‌شیه‌کان به‌گشتی و به‌رده‌وامی و هاو‌کاری و په‌نا‌بردنیان بز کتری و په‌یوه‌ندی نیوانیان تیایاندا به‌ده‌رده‌که‌ویت.

ئەمانە ھەموویان بە گشتی پەيام و دەرک کردنی راستەوخۆ لەسەر بوونی خودای دروستکەر و گەورە و کاربەجی، لەدڵ و دەروغاندا دروست دەکەن).
 ھەيران/ دەبینم شینخی گەورەم پلەو پایە زیاتر دەدات بە (برگسون) وەك لە (ئيبين روشد).

شینخ/ پلەو پایەى زیاتر نادەم بە (برگسون) چونکە ھەردوو کیان لە گەورەترین فەیلەسوفە باوەردارەکانن بە بوونی خودا و ھەردوو کیان چاکەیان بەسەر مەو ھەبە بۆ دەرک کردنی ھەندى لەنھننى و شارراو ھەکانى قورئانى پیرۆز، بێگومان لەدوای چاکەى شینخی گەورەم شینخ جسر (خودا لى خۆشیت).
 ھەیرام/ چۆن. ئەمە دەبێت؟

شینخ/ یەكەم كەس كەرىنمایى تىگەيشتنى قورئانى كردم لەسەر روشنائى زانست و فەلسەفە، شینخ جسر بوو، لەپاشدا ھەندى لەنھننى یەكانى ئەم رینمایى بە راستەقینەیم بۆ بەدەر كەوت، لەكاتى خویندەنەو ھەكەم بۆ نووسینەكانى ئىبين روشد و ریسبازى بەلگەخوایى یەكەم بۆ بوونی خودا بەھۆى بەلگەى بايەخدان و داھێنانەو بەلام دەر ككردم بۆ ئایەتە قورئانیەكان بەسەر زارەكى مايمو ھە، و تىگەيشتنم زیاتر بۆ روالەتەى ئایەتە بى پىچ و پەناو ئاشكراكان بوو، نەچوو بوومە ناخ و قولایى ئەم ھىمايانەى كەنھىيان لەخۆ گرتو ھە، كاتىك كە نووسینەكانى برگسونم خویندەو ھە، لەووتەكانیدا (سیستى دوانەيم) لەرو ھەك و ئازەلدا بۆ روون بۆو ھەمە روناكیەك لەفكرەكاندا سەرى كیشا بۆ تىگەيشتنى نھىنى یەكەم قورئان كەلەو ھە و پش بى ئاگا بووم لى و رو ھەكانى دانایى لەدووبارە بوونەو ھە و شەى (دوانە) لەقورئاندا بۆم بەدەر كەوت، و سەیر بوو بەلامو ھە ئەم دووبارە بوونەو ھە، و بەخەپالمدا دەھات كە ئەمە تەنھا مەتەك بێت خودا بەسەر بەندەكانیدا دەيكات و، رو ھەكانى ئەم مەتەيمى خودام لەدروستكردنى ھۆكارەكانى مانەو ھە ژيان لەسەر گۆى ئەم زەوىيە نەدەزانى، كەو پستىكى خودا بوو.

بەلام كباتى خویندەنەو ھە بەلگەخوایى یەكەم (برگسون) لەسەر بوونی مەبەست و نەخشە كیشان بۆ دروستكردن بەھۆى (سیستى دوانە) سەرتاسەرى یەو ھەكەم كرد، ھەمو ئەم ئایەتانەى كە لەسەر بوون و توانا و كاربەجى لى خودا لەقورئاندا ئامازەى بۆ كراو ھە، مەبەستى خودا زۆر گەورەترە لەمەتەكردن بەسەر بەندەكانیدا. كەھەمو ھە بەگشتى ئاگادارى و ھۆشەندىيە كە ئەم دروستكراوانە لەخۆيان گرتو ھە بەلگەكانى مەبەست و داھىيان و دانایى و، كاتىك پەیرەوى ئەم بنەمایانەم كرد بۆ تىگەيشتنى، ئایەتەكانى قورئان لەسەر روشنائى زانستى نوئى، دەر كى نھىنى موعجزەكانى قورئانم

کرد كه له وه و پيش دهر كم نه كرد بوون و له كاتى خويدا بوټ باسده كه م ئهى حهيران.

حهيران/ بر گسون سه بارهت به سيستمى دوانه بى چى ده لىت؟

شىخ/ بر گسون كاتيك وه لامي ههنگراني ريبازه ماددى به كاني دايه وه كه دهيان وت:
دروستكراره كان له رينگاي ريكهوت وه ههنگرانه كاني سروشته وه دروست بوون،
گالتهى پيان دههات وه بهلگهى له سه ر پووچه لى ريبازه كه يان هينايه وه.

هاته سه رباسى (سيستمى دوانه) كه ئه مه كور تكراره كه به تى چۆن عه قلمان باوه
به نىت كه هه سى بينى بۆ گشت ئازله كان له رينگاي ريكهوت وه گه شهو
ههنگرانه كاني سروشته وه بووه؟!

مه حاله پهيدا بوونى (چاو) بهم هه موو پىكهاته سهىرو نامزو ئالوزه وه راسته وخو
دروستكراروى مادده يىت و، هه ر له سه ر هتاوه له م وىنه تهواو هيدا بوو يىت.

گه ر باوه به رىبازى گه شه پىكر دنىش به نىن و له گه ل ئه مانه دا بلىن كه ده لىن. هه سى
بينى له لاي گشت ئازله لان پىكهاتوه وه گه شىتۆته ئه م پله تهواوه له دواى چهند زنجيره
گه شه كردنىكى لىكهوته بى به هوى ياسا ههنگرانه كاني سروشته وه. وه ههروه ها
كارىگه رى ئه و ژىنگه و بارودۆخه كى كه ئه و ئازله لى تادا ژباوه، ئايا ده تاون به عه قلىكى
ساغه وه باوه به نىن كه هه سى بينى له لاي مروف به هه مان بارودۆخ و خول و گه شه دا
تپه ر بووه كه هه سى بينى ئازله لان پيادا تپه ر بوون؟

ههنگرانه سىروشتى له سه ر (رىكهوت) به نده. چونكه باوه رداران بهم وته په لايان
وايه كه زىندوو ده كه وىته ژىر كارىگه رى جوړاو جوړه وه، به لام ئه و كارىگه ريه
(زىندوو يهك) رىده كه وىت، مه ر ج نى به بۆ هه موو زىندوو يهك رىكه وىت بهلكو پىويسته
جىاوازى له هۆكاره كارىگه ره كاندا هه يىت و، له مه وه بۆمان به ده رده كه وىت كه پىويسته
له ئاكامدا جىاوازى له دروستبوونى هه سى بينىدا هه يىت.. له بهر ئه وه چۆن عه قلمان
باوه به نىت كه به هوى رىكهوته وه پىكهاتن گه شه بۆ هه سى بينى بكرىت و له هه موو
ئازله لىكدا يهك وىنهى هه يىت.. ؟

ئا.... لىره دا بر گسون ده چىته سه ر (سيستمى دوانه) به مهش گالته پىكرانه كاني بۆ
ماددى به كان زياد ده كات كاتيك كه ده لىت/ گه ر باوه رمان بهم موناقه شه گىرى به هيناو
وتمان، گه ر ئه م رىكهوته سهىرو سه مه ريه شىاو يىت له دروستبوونى يهك هه سى بينى بۆ
گشت ئازله و گه ر ئاسمان كرد لاي خوتمان و وتمان و باوه به نىن كه گشت ئازله لان
يهك جوړن و يهك هه سى بينىيان هه يه!!

كهواته.... بىرو رمان چۆن ده يىت بهرام بهر رووهك كه ئه مىش جوړىكى تره

به يه ك كه يشتنى بليمه ته كان

كه ريځايه كى گرتوته بهر جياوازه له ريځاي نازه لان. گهر ئيمه بينيمانن له شينوازيك له شينوازه كانى ژياندا ريځه وتوون...؟ (ئيمه ده يسين رووه ك و نازهل هردوو كيان په يره وى شينوازيك ده كه ن له كردارى زاوژيدا)... به لام چون نازهل له نيوه نديه كتردا ريځه وتوون كه نيره و مى به بځه نه وه و به هه مان شينه رووه كه كان له نيوه نديه كتردا ريځه وى به ريځه وتو نيره و مى بځه نه وه).

نه خيره مه حاله هم به ما لاوازه كه به هه لژاردنى سروشتى ناوى ده به ين، بيه ته به ما يه ك بو هم ريځه و تنه. و پيوسته له هه موو به شه كانى (بووندا) هه رچند جياوازيان هه بيه ته له جوړو ره گه زدا، هيزيكى هاو شينه و يان هه بيه ته، كه شه و يش ژيانه و، هه ر هم ژيانه يه كه داهينان و گوران و جوانكارى ده هينيه ته كايه وه.

گه شه كردن به هوى تواناى هم ژيانه وه ده كړيت نه ك به هوى كاري گه ره ده ر كى به كانه وه و، دروستكهرى هم ژيانه ش خوداى به خشنده يه.

حهيران/ به راستى بر گسون يه كيكه له گه وړه فهيله سوفه باوه رداره كان به خودا، هه وړه ك شينخى گه وړه م ده فرمونيت ته نها عقلى كردوته رنيازيك بو بير كردنه وه.. تاكو به هوى به بگاته هم هه سته ويزدانى يه كه خوى به ده رك كردنى راسته وخو ناوى ده بات. و همه تاكامى ده رك كردن كيكى راسته وخو نى يه به لكو تاكامى بير كردنه وه يه كى قولى ناخى (بر گسون) خويه تى و، (كانت) يش هه مان بير كردنه وه يه هه بوو كه به به لكه كانى ته خلاق ناوى ده برد و، هه موومان به گشتى هه ست به م باوه ر ويزدانى يه ده كه ين به ين زانينى هه كاره كه ي. شينخ/ و منيش هه مان هه ستى ويزانيم هه به به لام به به لكه ي پشنگير كه ر ناوى ده به م، چونكه به لكه يه كى پته و نى يه، تاكو.. باوه ر كاغانى له سه ر دايه زرينين، چونكه ترو وينه ي گه بځانى وه ك ترو نوشستى به باوه رتان ده هينيت له موناقه شه گيريدا. به لام به لكه عه قليه به ره بى گومانه كان هيج ريځايه ك نى يه بو رامالين و لاوازي و پووه لكر دندوه يان، هه رچند دوو چارى نه تواناى بيه نه وه له پيكه اتنى هم به لكه نه دا به تا بيه تى له به لكه كانى مه به ست و نه خشه كيشان و سيستمد هه وړه ك چون (بر گسون) ناماژه ي بو ده كات حهيران به لكه پشنگيره كانى تر چين شه ي شينخى گه وړه م؟.

شينخ: زورن له هه هه موويان زياريش موعجزه ي پيغه مبه رانه.
حهيران/ ثابا.. شينخ موعجزه كان به به لكه پشنگير كه ره كه داده نيټ و به به لكه عه قليه به ره ره كانى دانانيت؟

شینخ/ موعجزه کان هر چه نده به لگه ی پتهویان له خۆ گرتوه، به لام لادانه له سیستم و، له به لگه عهقلیه تێروانیی پوخته کان پتهوترین که به بریاری پێویستی باوه بۆ بوونی خودا کۆتاییان دیت.

به لام مرۆف به تیکرایی له دیر زه مانه وه، نه توانا بووه به هۆی تێروانیی عهقلی پوخته وه به لگه خوازی به کار بهینیت و، ژیری بی و دانایی وای پێویست ده کرد له کاتی بانگێژ کردن بۆ باوهڕهینان به بوونی خودا له گهڵ خه لکدا به به لگه ی موعجزه بدوین، که ته مهش لادانه له یاسا کانی گهردوون و، هم موعجزه یه له سه ر دهستی پێغه مبرانه که مرۆفیکن له خویان و موعجزه کان لادانیکه و ئاماژه ی بوونی خودا ده کات چونکه له سه رو توانای مرۆفه وه یه.

به لام کاتێک مرۆفایه تی گه شه یکرد له پله کانی بیر کردنه وه ی عه قلدا و ئاماده بوو بۆ هینانه وه ی به لگه خوازی یه کان له ریگای تێروانیی عهقلی پوخته وه. و پێشکه وتنی زانستیش بووه هۆی چوونه ناخی نهینی یه شارراوه کانی سیستمه کانی سروشت به جۆرنیک له گهڵ کاره موعجزه کاندان تیکه لی کرد، تا.. گه پشته راده یه ک که نه یان ده توانی کاره موعجزه کان له داهینانه کانی زانست جیا بکه نه وه، به لام حیکمه ت و کار به جی بی خودا واپێویستی کرد که باوهڕهینان به بوونی خودا له ریگای به لگه خوازی یه عهقلی یه پوخته کانه وه باشت ریست وه که له به لگه خوازی یه کانی موعجزه. په یامی قورئانی پیرو زیش هه مان به لگه خوازی ههقلی یه پر په پوخته کانی گرتۆته بهر وه زیاتر له به لگه خوازی یه کانی موعجزه په یه وه ی کردوه و، له کاتی خۆیدا بۆتی باسده کهم....

لہ نیوان دارون وجسردا

له کاتي ديارېکړ او دا، چو و مه لای شېخ ده بینم چاوه کانی پاشماوه ی فرمیسکی پڼوه دياره، کاتيک هژ که یم پرسی، وتی /
هیچ هژیه ک نیه نه ی حهیران ته نه ا نه وه نه بیت کاتيک چاوم خشان به کتیه که ی شېخ جسر دا یاده و هریه کان، به نا گایان هینامه وه.

حهیران / په پوهندی چی په له نښوان کتیبی شېخ جسر و یاده و هریه کاند؟
شېخ / نه و یاده و هریانه کونن و هی سرده می لاوین نه ی حهیران.
حهیران / که واته نه مشه و شېخی گه وره م باسی شېخ جسر م بده کات که ده مینکه
تامه زړوی باسی نه م بلیمه ته ده که م، که شېخی گه وره م زور جار ناوی ده بات.
شېخ / نیستا باسی شېخ جسر ت بو نا که م، به لکو باسی په کینکی ترت بده که م که تو زیاتر تامه زړوی گوئیستی ده که یت.

حهیران / نه و که سه کتیه نه ی گه وره م؟
شېخ / نه و بلیمه ته (دارونه) که خاوه نی تیروانی (په یدا بوون و گه شه کردن) و (النشوء و الارتقاء).

حهیران / پتویست چی په، باسکردنی پش شېخ جسر بکه ویت، ثایا تو واده بینیت که ریز به ندی له میژو ودا پش جسر بیت؟
شېخ / نه خیر، به لکو هاو چهرخی په کترن، به لام باسکردنی جسر به تامترو به مانا تر ده بیت گهر دوا ی دارون بیت.

حهیران / من زور پړوشی گوئیستی باسی نه م فهیله سوفه گه وره یم که ماوه په کی زوره فهیله سفه کانی عهقلی نیمه ی لاوانی گیزوده کردوه و به ره و که ناری بیباوه پری به خودا ده مانیات.

شېخ / دارون نه فهیله سوفه و نه فهیله سفه ی هیه و هک نه وه ی که تو ټیگه یشتو ویت، به لکو زانایه کی سروشتی گه وره و پالپونه نریکی به تواناو چاوه ترس بوو له پیشخستنی

ریبازی گۆران: (مذهب التحول) ۱۸۵۹ ز، دا کئینی (بنه‌مای جۆره‌کان له‌رینگای هه‌لیژاردنی

سروشستی) به (اصل الأنواع بطریق الانتخاب الطبيعي) بلاو کرده‌وه، که به‌هۆیه‌وه دارون بوو به‌خواه‌نی ریبازیکی تایبه‌مه‌ند له‌گۆران و په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردندا و به (ریبازی دارونی) ناوبرا. به‌لام ئهو فەیلەسوفە‌ی که‌ریبازی گۆران و په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردنی کرده‌ بنه‌مایه‌ک بۆ دانانی فەلسەفە تایبه‌مه‌ندی به‌گه‌شتیه‌کان (هر به‌رت سه‌نسه‌ر) بوو، که‌خواه‌نی ریبازی (گه‌شه‌کردن) ه (التطور).

به‌لام سه‌باره‌ت به‌و ته‌یه‌ت که‌ده‌لێت بیروپراکانی دارون و که‌سانیکێ تر ئیوه‌ی له‌سه‌ر رۆخی بی‌باوه‌ری به‌خودا راگرته‌وه، من شاره‌زای نه‌تی به‌کانی ئهو بیروباوه‌ره‌م. ئاره‌زوومه‌ندانی فەلسەفە له‌نیوان گه‌نجانی ئهم سه‌رده‌مه‌دا که‌چاویان به‌زانست و زانیاری کردۆته‌وه، زیاتر هۆگری بیروپرا نوێکانی کئینه‌که‌ی (دارون) وه‌ک له‌وه‌ی هۆگری فەلسەفە بن، که‌به‌ناهق له‌لایه‌ن زاناکان و ریبازی لاهوته‌وه له‌ئهوروپا و نه‌مریکا دنیایان شله‌قاندوه‌وه، بۆت ده‌رده‌که‌وت که‌ئهم هه‌موو هیرشه‌ توندو تیژانه له‌ته‌نجامی تینه‌گه‌یشتی بیروپراکانی (دارون) هه‌یه.

هه‌ندیکیان وایان ده‌زانی که‌بیروکه‌کانی دارون دژایه‌تی له‌گه‌ل باوه‌ر به‌بوونی خودا ده‌کات و، بۆت ئاشکرا ده‌ییت که‌نه‌بیروپراکانی دارون له‌کئینی (بنه‌مای جۆره‌کان و په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن) دا و نه‌فەلسەفە‌ی (گه‌شه‌پێدان) ی (سه‌نسه‌ر)، هه‌یچیان ئینکاری بوونی خودا ناکه‌ن، که‌دروستکه‌ری مادده‌و توخمه‌کان و یاساکانی گۆران و گه‌شه‌پێدانه، له‌به‌ر ئه‌وه‌ هه‌ولته‌ده‌م به‌پێی توانا کورته‌باسیکت له‌سه‌ر ئاستی ریبازی (دارون) بۆ به‌ده‌ربخه‌م.

حه‌یران/ هه‌موو له‌شم گوئی به‌گه‌وره‌م.

شیخ/ پاشماوه‌ی زینده‌وه‌ره‌ به‌به‌ردبوه‌کان، که‌له‌ژێر چینه‌کانی زه‌وی دا دۆزراونه‌ته‌وه، واده‌چه‌سه‌پنین که‌مرۆف (لێکه‌وته‌یه) (حادت) ه له‌سه‌ر روه‌ی زه‌وی پاش ئه‌وه‌ی که‌نه‌بوو بووه، که‌ئهمه‌یش بوونی چه‌نده‌ها ئاژۆل و روه‌کی له‌ناوچوو ده‌سه‌لمین و، زاناکان ئهم له‌ناوچوونه‌یان و له‌قه‌له‌مداه که‌له‌ته‌نجامی ئافات و گێژاو بومه‌له‌رزه‌و چه‌نده‌ها کاره‌ساتی تر ییت که‌دووچاری زه‌وی ده‌بنه‌وه، هه‌روه‌ها وتووایه له‌ته‌نجامی له‌ناوچوونی ئهم زینده‌وه‌رانه‌ ژیانیکێ نوئی تر په‌یدا بووه‌وه، ئهم ژیانه نوئی‌یه‌ش دووچاری له‌ناوچوون ده‌ییت جارنیکێ تر، که‌ئهمیش دووباره‌ ژیانیکێ تری

له نیوان دارون و جسر دا

نوی ده خاته وه، که نه مهش به رینبازی (یه که به دوا یه کی دروستکردندا) ناو ده بریت به (تعاقب الخلق) که زور له زانایان باوه ریان پهنه و، له وانهش زانای فهره نسی (کوفیه) و زانای سوپسری (ئاگاسیز)، به لام هه ندی له زانایانی زه ویناسی باوه ریان وانی به که (له ناو چوونی سه رده می) (انقراض الدور) له کاریگه ری ئافاته کانه وه بیت و ده لئین نه ئافاتانه به شیوه یه کی گشتی رووی زه وی نه گرتوته وه، به لکو له هه ندی شوینی دیاریکراوی زه ویدا روو ده دات و نه م جیاوازی به له بهر چاوه ی نیوان زینده وه ره به به رو بو مه کان، به تیروانین (پهیدا بوونی هیدی) ناوی ده بن و ههروه ها و تیان نه مه پیدا بوونه هیدی به به دریایی چهرخ، جزره ها ژیا نی دروستکر دوه.

ئاوا به م چه شنه زاناکان له لیکدانه وهی (دروستبوونی زینده وه ران) دا بوونه ته دوو به شه وه: تا قمنی ده لئین، دروستکهری مه زن هر له سه ره تا وه نه م زینده وه رانه ی دروستکر دو وه و، پاش هه مو له ناو چوونیک زینده وه ری نوی و جزری سه ره خۆ دروست ده کاته وه و، هه ندیکی تریان ده لئین/ پهیدا بوونی زینده وه ران به هوی کاریگه ری سروشته وه یه که به شیوه یه کی هیدی هیدی پهیدا ده بیت له سه ر بیژ که ی (پهیدا بوونی هیدی) ده بیته هوی گۆرانی جزرینک و پهیدا بوونی جزرینکی ترو، به ناو بانگترین زانا بو باوه به م بیژ که یه، زانای فهره نسی (لامارک) ه، که لای وابه جزره کانی زینده وه ره سه ره خۆ تایبه هه ندین له دروستکردن و پهیدا بویناندا، به لکو هه ندیکیان لیکه وته ی هه ندیکی تریان، به پنی بیژ که ی گۆران و گه شه کردنی هیدی که له نه بجمای چه ند هۆ کارینک روو ده ده ن.

یه کی له وانه : ۱- به کارهینانی نه ندامینک یان پشتگوینخستنی نه و نه ندامه یه ب- جزری گوزه ران و ژیان، ج- کاریگه ری بو ماوه یی، د- پنداویستی به کانی تری ژیان، بو غوونه، سفتی جه سته ی مارو نه مانی ده سته کانی له ئاکامی هامووشویه کی دوورو دریژی ناو کون و قلیشه ته مسکو تروسکه کانه وه یه و ههروه ها بالنده ئاوی به کان نه و شیوازه ی قاجیان و هه نه ده گرت گهر پنیستیان به مه له نه بوایه.

له قله قیش به و شیوه یه ملی دریژ نه ده بوو گهر خواردنه کانی له قولایدا نه بوایه و، زه رافهش ملی نه وهنده دریژ نه ده بوو گهر خواردنه کی له لق و پژی دره خته به رزه کاند ده سته گهر نه بوایه به لام نه م (رینبازی گۆرانه) هه ره به لاوازی مایه وه که نهیده توانی به رامبه ر بیژ که ی (یه که به دوا هاتنی دروستکردن) به سته یه. تا به ده ره که وتی (دارون) که رینبازی گۆرانی به ره و پینش برد که له سالی ۱۸۵۹ ز. دا کتیبه به ناو بانگه کی به ناوی (به مای ره گه زه کان به رینگای هه لیزاردنی سروشتی) دانا و، پاشان له سالی ۱۸۷۱ ز دا کتیبه

(زنجىرهى قۇناغى مۇشۇ)، (تسلسلۇلۇنسان) ى دانا.

ھەيران / رىيازى دارون چىيە؟

شىنخ / كورتهى رىيازى دارون لە پەيدا بوون و گەشە كوردندا زىندە ھەران مل كە چى
چوار ياسان / ياساى (مىللەتنى بۇ مانە ھە) (تنازع البقاء)، ياساى (جىياوازى نىوان
تاكە كان) (تبائىنات الافراد) و ھەروەھا ياساى (جىياوازى بە ھۆى بۇ ماو ھى) (التبائىنات
بالأثر) و ياساى (ھەلئازدنى سروسىتى) (الانتخاب الطبعي) بۇ تاكە زىندە ھەرىكى
چالاك كە ھەموو سىفاتىكى بەرزى لە خۇ گرتىت بە پىى تاكە كانى تر بە كارىگەرى سى
ياساكەى پىشوو دەيىت.

ياساى (مىللەتنى بۇ مانە ھە) بە واتاى ئەو ھى كە زىندە ھەران لە مىللەتنىيە كى
ھەمىشە پى دان لە گەل سروسىتدا و لە نىو ھەند خۇياندا و، سەر كەوتن بۇ ئەو تاكە دەيىت
كە سىفاتە كانى سەر كەوتوى و مانە ھى تىادا يىت. سەبارەت بە ئازەل و پروو، ئەم
سىفاتانە زۆرو جۇراو جۇرن، لەوانىيە ئەو سىفاتانەى كە سەر كەوتن و مانە ھە دەبەخىش
سىفەتى توانا ئازاى و گەورەى، يان بچو كى جەستە و، ياخود سىفاتى جوانى و زىرى و
خىراپى و ھەروەھا سىفەتى فېلئازى بۇ دوور خىستە ھى شەر و بەدەستەيىنانى خۇراك،
ياخود ئارامى لە سەر برسىتى و تونىتى و كارىگەرە دەره كىيە كان. ھەتد، تىدا يىت.

گەرھاتوو ئەو تاكانەى كە ئەو سىفاتانەيان لە خۇ گرتوو سەر كەوتىيان بەدەست ھىنا
و، بە پىنچە ھە ھە ئەو تاكانەى كە سىفاتى سەر كەوتىيان تىادا نىيە، ئەو كاتە مانە ھە بۇ ئەو
تاكانە دەيىت كە شىاوى ژيان و، لەناو چوون بۇ ئەو تاكانە دەيىت كە ناشىن بۇ ژيان. و
ئەمە واتاى (مىللەتنى مانە ھە) يە.

بەلام ياساى (جىياوازى نىوان تاكە كان)، بە واتاى ئەو ھى ھەموو جەستە زىندووھە كان
ھەر لەبەرەتدا لە ھەندى سىفاتدا جىياوازيان لە خۇ گرتووھە.

ھەر لەبەر ئەو ھە لىنكچونى تەواو بەدى ناكرىت لە نىوان دايك و باوك و
مندالە كانىيان و نەلە نىوان بىنەرەت و بەشە كانى دا تەنانت روو كىش وائەندىشەى
دەكەين كەلەيە كچوونىكى تەواو لە نىوان بەشە كانىدا ھەيىت، بەلام لە راستىدا گەلەيك
بەدى ناكەين لە گەلەيك كى ترى ھەمان رووھە بچىت، بەلام لەبەر كەمى ئەم جىياوازىيە
و، نەچوونە ناو ناو ھەروەھە لەبەر ئەو ھە ھە جىياوازيانە نادىار دەبن بۇ ئەوانەى كە
تۆزىنە ھى لە سەر ناكەن، بەلام بەدرىژاي رۇزگار و چەرخ ئەم جىياوازيانە بە دەردە كەون
و جۇرىكى ترى نوى پىكدە ھىن.

یاسای بۆ ماوه تەواوەکی یاسای جیاوازییەکانە و، ئەو جیاوازیانەی کە لەمەوپێش باسکران بەهۆی بۆ ماوه لەبەرپەتەکانە و دەگۆڕێتەو بۆ لێو پۆیەکان، کە لەسەرەتاوە کەم و روو کەشی دەبن و، لەپاش ماوهیەکی زۆر دەبن، بەرپەت و جۆری تری نوێ یان لێ دەبێتەو.

هەموو ئەم رێبازانە لە ئاکامدا بە یاسای هەلبژاردنی سروشتیەو بەندن بە کورتی - یاسای بۆ ماوه، هەروەک چۆن جیاوازییەکان دەگۆڕێتەو هەروەها هەموو ئەو سیفاتانەی کە بەرپەت لە خۆی گرتووە دەیانگۆڕێتەو بۆ بەشەکانی تری،

جائەم سیفاتانە ماددی بن یان (معنوی) بە دەست هاتوو و، ئەم سیفاتانەش یان سودمەندن، وەک تواناو هێز، تەندروستی و ژیری و هەندیکیان زیانبەخشن وەک نەخۆشی و کەم ئەندامی و نەوازه (شلۆز)، بەلام زیانبەخشەکان دوو رێگا دەگرنە بەریان لەناو دەچن بە زالبوونی سوود بەخشەکان بەسەریاندا یان سەرکەوتن بە دەست دەهێنن کە ئەمەش دەبێتەو هۆی لەناوچونی خودی خواوەنە کە یان نەژادە کە.

سودمەندەکان و الە خواوەنە کە یان دەکەن کە لە شەپری ململانێی مانەویدا سەرکەوتووبن.

بەشەکانی تر ئەم سیفەتە سودمەندە وەچە لەدوای وەچە وەرەگرن و، لەدوای تێپەربوونی هەزارەها نەو، جیاوازییەکان دەگەنە پلەیهک کە و الە تاکە جیاوازه کە دەکەن بێتە جۆریکی نوێ تر، ئەمەیه یاسای هەلبژاردنی سروشتی، کە دارون بەهۆ کاریکی دادەنێت بۆ پەیدا بوونی جۆرە زیندەو بێراوەکانی سەرزەوی،

حەیران/ ئەو نەیارانی دارون چۆن رەدی ئەویان داوەتەو؟

شیخ/ نەیارانی دارون زۆرن، لەوانە ئەو زانیانەن کە بەهیچ جۆریک لە بواری ئاینیدا موناقلەشی بپێژێت کە یان دارونیان نەکردووە، بەلکۆ لەبواری زانستی پووتدا رەخنەیان لێگرتووە و هەروەها زانیانی ئاینیش بەناوی ئاینەو هێرشێکی کوێرانەیان کردۆتە سەری.

ئەوانە بۆ بەرپەچدانەوێ زانستی زۆرن گەرنگترینیان زیندەوەرە دەریایە سەرتایەکان کە هەر لەسەرەتاوە لە ئەزەلەو هەتا ئەمڕۆ لە شێوەی خۆیاندا ماونەتەو و، بەهیچ چەشنێک یاسای (گەشەکردن) کاریگەری نەبووە لەسەریان و، کۆمەڵەی زیندەوەرە گەورەکان بە پلەی نزم و بە پلەی بەرزیاوە لە چینهکانی ژێر زەویدا وەک یەک ماوه، دەی گەر یاسای گەشەکردن راست بووایە، وایۆیستی دەکرد زیندەوەرە گەورەکان کە کۆمەڵەی خواوەن بێرپەکان سەربەوانە، لە هەموو چینهکانی زەویدا

نەبوایە، بەلکۆ بەس لە چینی سەرەو دا بباوە کۆمەلە پلە نزمە کانیش بەس لە چینی ژێرەو دا بباوانایە؟

ئێستا دەبینین کە زۆر لە رەگەزو کۆمەلە جیا جیاکان لە سەر دەمە کانی پیشوی کۆندا، جەستەیان زۆر تەواو دروست تر بوو، وەك لە ئەمڕۆدا.

هەر وەها لە چینه کانی زەویدا دەبینین زیندەوەرە نزم و ناتەواوە کان لە سەر و زیندەوەرە گەورە تەواوە کانهو دەین.

حەیران/ کەواتە دارون دەیموێت بلیت گشت زیندەوەرەکان لە یەك رەگەز پەیدا بوون بەهۆی خۆیتە و سڕوشتەوێ لێکەوتەیان لێدەپیتهو، ئەك بەدروستکردنی خوا.

شیخ/ ئەمە یەکیكە لەو وتە ناپەرەیانە کە دژی دارون بڵاوی دەکەنەو و ئەو راستیە کە گومانێ تێدا نییە، دارون باوەری بە بوونی خودا هەبوو و دەربارە (بەنەمای رەگەزەکان) (أصل الأنواع) وادەردەکەوێت دارون گومانێ بووێت لە دانانی سنوورێك بۆ بیرۆکە کانی لە گەل ئەوێ کە مەیلی و باوە هەموو جۆرە کانی زیندەوەر بگەڕێنێتەو بۆ یەك رەگەز و، نامازەێ ئەو دەکات کە زیندەوەرەکان بە گشتی دەگەڕێتەو بۆ چوار یاخود پێنج رەگەز و، لە چەرخێکی دێریندا بەدروست کردن دروست کراو و هەر رەگەزێك لە سەرەتاوە لە جووتیکەو کە و تۆتەو و، هیچ گومانێ تێدانی یە کە دارون باوەری تەواوی بە خودا دروستکەری (رەگەزە جۆراو جۆرەکان) گەریەك رەگەزین یاخود زیاتر، بوو.

چونکە عەقڵی باوەری بەو ووتانە نەدەهێنا کە دەلێن (رەگەزە جۆراو جۆرەکان لە خودی خۆیان و سڕوشتدا پەیدا بون و زیاد دەبن).

حەیران/ کەواتە چۆن هەتا ئێستا ئەوێ ئیئمە بیستوو مانە لە داروون و هەوا دارانی شتی ترە؟

شیخ/ بەلێ کۆمەلێك لە هاو بیروانی دارون کە لە سەر رێبازی مادی بوون باوەریان بە وتەێ دارون نەدەهێنا کە دەوێ وێ: ژیان لە سەرەتا دا بەهۆی توانای خوداوە پەیدا بوو، تۆمەتی ئەوێان دەخستە پال دارون کە لە دڵەوێ ئینکاری بوونی خودا دەکات و پێنان لە بوونی کردگار، روالەتی یە، تەنیا لەبەر خاتری دلی پیاوانی ئایینی لە گەردیلە یەکی بچووک پێکھاتوو و، هەندیکێ تریان باوەریان وایە: ژیان لە سەرەتاوە لە چەند بڕیکێ زوڵالی زیندووی زۆر بچووک پێکھاتوو، کە بە هەموویان ناگەنە ئاستی تەنھا شانەیی و لەوێش سادە ترن هەر لەبەر ئەو بە (مونەر Moner) ناوبرا کە بە پوانی یە کەمی ساکار دەگرنێتەو بە عەرەبیش: جەوھەێ فەردی پێ دەگوترێ و لایان وایە: بێنەمای ئەمانە

به‌شیویه کی گشتی خود کاره و له‌خویه وه به‌خودی خۆی له‌ماده‌ی بی گیان په‌یدا بووه و به‌ره به‌ره گه‌شه‌ی کردووه و به‌ناو بانگترین زانا که باوه‌ری به‌م وته‌یه بووه زانای بایلزجی (له‌ریستی هیکل) ی ته‌لمانی‌یه،
حه‌یران/ ته‌ی هیکل چی ده‌لیت؟

شیخ/ هیکل ده‌لیت گه‌ردون به‌گشتی له‌ماده‌ی پینکدیت و، ماده‌ش له‌گه‌ردیله پینکدیت و، له‌م ماده‌یه، هه‌موو ته‌و زینده‌وه بی گیانانه په‌یدا بوون که‌له گه‌ردووندا ده‌پس‌ترین و جوله‌ی گه‌ردوونیش له‌جوله‌یه کی. گه‌شه‌یی هه‌میشه‌ی دایه به‌ساکارترین گه‌ردیله ده‌ست پینده‌کات و به‌گه‌شه دارترین زینده‌وه‌ر کۆتایی دیت، ته‌م زینده‌وه‌رانه به‌گیانله‌به‌رو بی گیانه‌وه، هه‌موو به‌گشتی پینکهاته‌ی به‌ک ره‌گه‌زن، هه‌یج جیاوازیه‌ک له‌نیوان گیانله‌به‌رو بی گیاندا نی‌یه، چونکه ره‌گه‌زی ماده‌ی ته‌ندامی‌یه کان له‌و ره‌گازانه‌یش دا هه‌ن که‌ ئۆرگا نی‌زی نین و ده‌توانریت به‌رینگای ته‌کنیکی هه‌ندی له‌پینکهاته ئۆرگانیزه کان ئاماده بک‌ریت.

له‌سه‌ر ته‌م به‌نمایه هیکل ده‌لیت، ساکارترین جۆری زینده‌وه‌ر له‌ماده‌یه کی بی گیان له‌خودی خۆیدا گه‌شه‌ده‌کات.

حه‌یران/ چۆن ژبان له‌پینگیان ده‌بیست؟

شیخ/ هیکل، واه‌م‌زنده‌ی ده‌کات که‌ سه‌رچاوه‌ی ژبان له‌په‌وه‌ری ریزه‌یی نیوان ریزه‌ تایه‌ته‌یه‌کانی ره‌گه‌زه‌کانی ماده‌ی پینکها‌تیی، به‌لام ته‌م په‌وه‌ره‌ زۆر وورده‌کاری ته‌دا‌یه و، تاراده‌یه‌ک زۆری و که‌می به‌شینکی ره‌گه‌زه‌یک هۆکارنکه‌ بۆ په‌یدا بوونی ژبان، یاخود وه‌ستانیکی ژبان، ته‌مه‌ بۆ چوونه‌کانی هیکله، به‌لام خۆی و هاوه‌له‌کانی تری له‌ماددیی‌یه‌کان نه‌توانان له‌دۆزینه‌وه‌ی نه‌ه‌نی چۆنیتی په‌یدا بوونی یه‌که‌م ژبانی سه‌ره‌تایی له‌بی گیانه‌وه، ته‌نانه‌ت (بوخه‌ر) که‌یه‌کینکه‌ له‌وانه‌ی که‌ زۆر لایه‌نگری ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردنی ده‌گرن و، له‌هه‌موو ماددیی‌یه‌کانی تر زیاتر هۆگری ریبازی ماددیی‌یه و یه‌کینکه‌ له‌وانه‌ی که‌ دارون تاوانبار ده‌کات به‌وه‌ی که‌موداراتی پیاوانی ئاینی ده‌کات و سه‌رسام و ده‌سته‌وسان بوو به‌رامه‌به‌ر به‌وته‌ی په‌یدا بوونی ژبان له‌بی گیاندا، به‌چه‌شنیک که‌ به‌ویژانه‌وه‌ زانا‌کان له‌و تاوانانه‌ دوور ده‌خاته‌وه (به‌پیار له‌سه‌ر ته‌و فه‌رمانه‌ی که‌ ده‌لیت هه‌موو لیکه‌وته‌یه‌کی سه‌ره‌تایی له‌خودی خۆیدا په‌یدا بوه که‌یه‌که‌م ره‌گه‌زی لێ په‌یدا ده‌بیست، به‌پیاریکی هه‌روا ئاسان نی‌یه، چونکه‌ بارو دۆخیکی گونجاو بۆ ته‌و په‌یدا بوونه‌ خۆیه‌تی‌یه‌ نادیارو نه‌زانراوه، ته‌نانه‌ت ته‌و خانه‌ سه‌ره‌ تایمانه که‌ پینکها‌ته‌و دروست‌کران، به‌ره‌ره‌چی ته‌وه‌ ده‌ده‌نه‌وه که‌ لیکه‌وته‌ی بی گیان بن، به‌لکو له‌بواری

زانمندا لیکه وتنه و بیان له بڼی گیان به موعجزه داده نریت و، موعجزیه که که به گوږه ی عهقل له وه. که متر نی یه که بلین زینده و هره گه شه داره کان راسته و خو له بڼی گیان پهیدا بوون).

حهیران/ ټمه زور راسته. به لام من و ا گوښیست بروم، که دارون ده لیت ره گه زی مروفت ده گه ریته وه بؤ مېمون، که به پله کانی گه شه دا تیپه ربووه، تا... بؤ ته مروفت، ټمه چوډ ده گوښیت له گه ل ټمو و ټمیه ی که ده لیت دارون موداراتی پیاوانی ټاینی کردووه. شیخ/ ټمه ش، دوو باره و ته ی دارون نی یه، گهرچی ټمو له باره ی ره گه زه جوړاو جوړه کانه وه، ټم جوړه گوته ی ش هه لده گریت به لام هه ندئ له تونده وه مادیه کانی رښازه که ی داروون و هه ندئ قسه ی ټمو یان، سه باره ت به هه ندئ پاشه روکی مادده ی ټه ندای کردووه به به هانه ی بؤ نه فی ټامانج و دانایی له دروستکردنی دروستکراوه کان پالپونه نری راسته و خو (الخلق الدفعی المباشر) کردووه که له کتیه پیروزه دابه زیوه کاندای ټماژه ی بؤ کراوه و، باوه ریان و ابووه که ره گه زی مروفت ده گه ریته وه بؤ مېمون به لنگه خوازیان و ابووه که لیکچوونیک ی زور زور له نیوان مروفت و مېموندای هه یه، له زور له ټه ندایه کانی اوه هه ندئ ره وشتی بؤ ماوه یان وه (حیض) و هه وره ها ده یان ووت زور له زینده و هره ان هه سستی خوشی و ناخوشی و قین و سوزیان تیادایه و له هه ندیک ی تریاندا توانای بیر کردنه وه و به راوورد کردنیان تیادایه ټاکام خوازی توژینه وه کانیان و ا به ده ریده خات که ټم زینده و هره انه وه مروفت خواوه نی عهقل و سوزن له گه ل جیاوازی له پله کانی گه شه کردندا و، ټموانه ی که ده لیت ره گه زی مروفت ده گه ریته وه بؤ مېمون سه رسام بوون له چوڼیه تی گواستنه وه ی سروشتی ټاژه لیتی مېمون بؤ سروشتی مروفتایه ی مروفت که ټم پله یه ش دوا گواستنه وه یه، هه ندیک یان ده یان ووت ټم گواستنه وانه له پرو بڼی بهرنامه بوون و، هه ندیک ی تریان ده لیت پله پله روویداوه، چونکه گواستنه وه ی له پرو بڼی بهرنامه زور دووره له و جیاوازی یه ی که له نیوان مروفت و مېموندای هه یه، به ټاییه تی له عهقلیاندا و، زور گه ران له چینه کانی زه ویدا له دووی ټمو زنجیره و ونبووه ی که مېمون پایدا تیپه ربووه، هیچ پاشماوه یه کیان نه دیته وه، هه تا ټه مروش نیان توانیوه بریاری ته و او له سه ر ټم گواستنه وه یه بدن به بیروپایه کی بره و په مسند. ههیران/ که واته فله سفی (گه شه پندان) چی یه که سه نسره دایناوه؟ و جیاوازی چیه له نیوان (گوږان) و (گه شه پندان)؟

شیخ/ ټمو جیاوازی یه نیوان گه شه پندانو گوږان له پروی زاراوه ی زانستی فله سفی یه وه زور که مه ههروه که چوډ له بواری زماندا که مه، رښازی گوږان)

(Transformisme) ئەو ریبازە بایلوژییە کە دەلێت هەموو جۆرە کانی ئازەل و رووەک دە گۆڕێن و جۆری نوێیان لێدە کەوێتەوه، ریبازی گەشە پێدان **Levolutionnisme**، ئەو ریبازە بایلوژییە کە دەلێت روودانی گۆڕانیکی گەشەدارە لە زیندەوهراندا.

لەرستی دا ریبازی داروینی بریتیە لە (گۆڕانی گەشە پێدانی گەشەدار (تحول تطوري ارتقائي)، بەلام دارون ریبازی گەشەدانی بە ریبازی بایلوژی داناو و، نەیکردۆتە فەلسەفەیەکی گشتی سەرتاسەری بۆ بوون، بەلام سەنەر بە پێچەوانەو ریبازی گەشە پێدانی کردۆتە فەلسەفەیەکی گشتی سەرتاسەری بۆ بوون، کە هەموو شتە ماددیی و مەعنەویەکان دە گۆڕێتەو بەمەش بەدانەری (فەلسەفەی گەشە پێدان) دادەنرێت، کورتە ی ئەم فەلسەفەیە (کەلە راستیدا وەسفیکی جوانە بۆ هەندێ لەبیراو راستەقینەکان کە لە وێنە بووندا بە دەردە کەون زیاتر لەوێ کە شیکردنەوێک بێت بۆ پێدا بوونی راستی ئەم بوونە).

هەموو شتیکی ئەم گەردوونە لە ماددەو تۆرگانیزو عقل و داب و نەریت و رەوشت، ناکامی کۆکبوونی بەشە لەیە کچوووەکانە، کە ئەم کۆبوونە سنورێک بۆ جوولەکان دادەنێت و دەیان بەستێتەو و هیژەکانیان پەرش و بلاو دەکاتەو، کە بەمەش وێنە و جۆرایەتی نوێی پێدەبەخشێت، پاشان بەرەو مەلەلانی و لاوازی و لەناو چوونیان دەبات، دووبارە بۆ کۆکبوونیکی تر.... هەر بەم چەشنە بەردەوام دەبێت.... لە کۆمەڵ بوونی گەردیلە ماددییەکان بەردو شاخ پێدا دەبێت و، لە کۆبوونەوێ تۆکە ئاوەکان پێکدێت و لە کۆکبوونی ئەندامان خێزان دروست دەبێت و، لە خێزان تیرە پێکدێت و لە کۆک بوونی تیرە وۆزەکان دەوڵەت پێکدێت و، لە داب و نەریتەو رەوشت و یاساو ئایەکان و لە ژمیرە خاوەندەکانەو گەشە دۆزینەوێ خودای تاک و تەنها و لە کۆکبوونی هەستەکانەو فکەرە بەشەکانی زانیاری دروست بوو و، لەبەشە زانیارییەکانەو زانست پێکھات و لە کۆکبوونی زانستەکانەو فەلسەفە پێکھات....

بەلام گەشە پێدانی زیندەوهرەکان، وەک داروون و کەسانی تر دەلێن (لەسەر بنەمای گونجاو و هاوچەشنی دەبێت لە نیوان زیندەوهرەکان و ئەو ژینگانە کە تیایدا دەژین و وەئەو پێداویستیانی کە گرنگە بۆیان و ئەو پێویستیانی کە یارمەتیدەرن بۆ مانەو و ژیاکان، و، بەفرمانی ئەم پێداویستیا ئەو پێویستیانی کە ئەندامەکانی لەش و هەستی

لېڭىكھاتوۋە تەننات ئەقلى ۋە ئو فكرانى كە ئىمە بەفكرە خۇرسكىھ كان ناويان دەبەين.
 ھەموويان بە گشتى پىكھاتەي ئىم گە شە پىندانەن، بە لام ئارەزوۋ رەنگدانەۋە
 كەلكىۋە كان ۋە داب ۋە نەرىتە چەسپاۋە كان لەيە كىترىان جىيادە كاتەۋە ۋ، لە ئارەزوۋە
 خۇرسكىيە كانەۋە ئەقلى پەيدا بوۋە.

ۋىنە خۇرسكىھ كان ۋە ياساى ھۆكان ۋە دارشەي چەرخ ۋە شۋىن، برىتىن لە
 شىۋازاكانى فكرە خۇرسكىيە كان كە نەژاد بەدەستى ھىناۋە ۋ، بە درىۋايى چەرخ
 چەسپاۋن ۋە بوۋنەتە خۇرسكىيە چەسپاۋە كان.

ھەيران/ لە يادەمە نوسراۋىنكە لەسەر فەيلە سوڧى ئەلمانى كە بە (شۋىنەر) ناۋ دەبرىت،
 خۋىندۆتەۋە، بىروراي ھەروەك ئىم بۆ چۈۋنەيە كە دەلىت ئەندامە كانى جەستەي
 زىندەۋەر بە پىنى پىۋىستىيان بۆ ژيان ۋە خۇراك ۋە مانەۋە دروست بوۋن.

شىنخ/ بەلنى (شۋىنەر) ئىم پىنداۋىستى ۋە پىۋىستىيانەي بە (ۋىست) دانائە ۋ، گەشەي
 بەماناى ۋىست دانائە ھەتا... كىردۈيەتە راستىك بۆ كۆتايى ھەموۋ شە كان ۋە باۋەرى
 ۋا بوە كە گەردوۋن بە گشتى برىتىيە لە كۆمەلىك ۋىست كەلە حالەتلىكى بىكەرى
 بەردەۋامدايە ۋ، ئىم ۋىستانەش ھىزىكى زىندوۋى بەتوانايە بۆ دروستكىردنى ھەموۋ شىنك
 ۋ پىكھاتەن ۋ ئاراستەۋ بەردەۋاميان بە پىنى پىۋىست پىندراۋە ۋ ئىمە لەشتە بەشىيە كاندا
 تەنھا روالەتى ئىم ۋىستە نەقىشئىراۋە دەبىنن.

ھەيران: ئايا... مەبەستى (شۋىنەر) لە ۋىست ئەۋەيە كە خودا ئو خۇرسكو
 ئارەزوۋانەي بەزىندەۋەرەن بەخشىۋە لە گەل ھەموۋ ئو ياساۋ سىستمانەي كە
 لە گەردوۋندا ھەن، ياخود مەبەستى لە ۋىستى پىكھاتوۋ ئەۋەيە كە ۋىستى خودا ئىم
 گەردوۋنەي پىكھىناۋە ۋ، چەندەھا ۋىستى خودا ئىم گەردوۋنەي پىكھىناۋە ۋ، چەندەھا
 ۋىستى پىنەخشىۋە كە ھۈيە كە بۆ بەردەۋامى ۋ گەشە پىندانىان كەۋاتە گەروانەيىت ماناى
 ۋىست چىيە ۋ كنى دروستى كىردوۋە؟

شىنخ/ مەن ۋا لەۋتە كانى (شۋىنەر) تىدە گەم ھەر چەندە نادىارىشى لە خۇگرتوۋە،
 دەيەۋىت ئىنكارى رىبازى ماددى دىنامىكى بىكات ۋ، پىرارى بوۋنى ھىزىكى چالاك لە
 پشت ماددەۋە بدات كە ژيانە ۋ، بۆ چۈۋنى ۋابوۋ كە ئىم ھىزە لە نەزىندەۋەرە كانىشدا
 چالاكى خۇى دەكات ھەر بۆيە بەۋىست ناۋى دەبات.....

ھەر چەشنىك يىت ئىي ھەيران ئىم گۆران ۋ گەشە پىندانە ھىچ ياسايە كى بەسەردا
 ناچەسپىت، گەر بە (ژيان) يان بە (ۋىست) ناۋ بىرىت ھىچ جۈرە باۋەر ناسەلمىنى كە دژى
 باۋەر بە خودا بى.

حهیران/ چۆن ئەمە دەبیئت؟

شیخ/ ئیستاله و تەکانی شیخ (جسر) بە دوورو درێژی و ئاشکرا بۆت بەدەردە کەوێت؟

حهیران/ هەموو باساکانی سەنسەر دەر بارە ی فەلسەفە ی گەشە پێدان، نەینی ئەم سیستمی بۆ دەر نەخستوین کە گەشە پێدان پێیدا تێپەر دەبیئت و هۆی یە کەم (العله الأول) بۆ بوونی ئەم گەردوونە بە گەردیلە و بەشە کان، رەگەزو تایبە ئەندێی یەکانی بۆ بەدەر نەخستوون لە گەڵ ئەو یاسایانە ی کە دەبیئتە هۆی کۆک بوون و جیا بوونەوون.

شیخ/ سەنسەر وای لە فەلسەفە کە ی کردووە کە تایبە ئەندێی بەو سەفی ئەم گەشە پێدانە لە وێنەکانی ژياندا و، هەولی داووە کە هەموو وێنەکانی بوون بە گشتی بگرتەووە، بەلام ئەو راستیە ی کە لە پشتی دروستبوونی گەردوون و هۆ کەیدا هەیە، سەنسەر دەبیئت عەقل نەتوانایە لە چوونە ناو قولاییەکانی یە و تەنها بۆ تێگەشتن و زانینی روالەتی شتەکانی گەردوون دروستکراوە و، عەقل بە هۆی بە کارهێنایی ئەم روالەتانەووە بوونی خۆی سەپاندووە و هەموو تێروانینەکانی بیرو کە یەکانی عەقل کە باسی پشتی ئەم روالەتانە دەکات عەقل دوو چاری هەلەو سەرسامی و گێژاو دەبیئت و، و تە بەو هۆی کە ئەم گەردوونە لە خۆی خۆیدا بەبێ هیچ هۆیە ک دروست بوو و، هیچ سەرتایبە ک نی یە، ئەم و تەبە عەقل باوهری پێناکات ئەو عەقلە ی کە دەبیئت هەموو هۆکارێک بەبێ هۆ نابیئت هەروە ک چۆن عەقل داوادمە کات کە هەموو هۆکارێک هۆی هەبیئت هەرهەمان هۆ، هۆکارە بۆ بوونی ئەم گەردوونە.

عەقل دوو چاری کول بوون و نەتوانای دەبیئت لە ئەندێشە کردنی هۆی یە کەم بەبێ هۆ پێیدا بوو بیئت.

حهیران/ هەریەم چەشنە بوە بیروپرای ئەمە نو ئیئل کانط لە بابەت نەتوانایی عەقلەووە، ئایا باوهر هینانی بەخودا هەروە ک ئەو بوووە.

شیخ/ بە ئی سەنسەر و کانط و تەکانیان وە ک یە کبوووە لە بواری نەتوانایی عەقل لە هەلە کردن و سەرسامی دا و، هەروە ک ئەو لە ئاکامدا باوهر پێکی وێژدانی پتەوی هەبوووە کە دەبیئت/ چەند راستیە ک هەبە کە و الە نەفسمان دە کات بە هۆی هەستە نادیارە بەتواناکان هەست بە بوونیان بکەین، کە ناتوانین بە عەقلمان دەر کی بکەین و، یە کی ک ئەو راستیە گرنگانە باوهر هینانە بەخودا.

حهیران/ و الە شیخی گەورەم تێگەشتە کە دارون باوهری بەخودا بوو بیئت، کەواتە

هۆکاری ئەو ھێرشە کوێرانەییە چییە کە کراوەتە سەری؟ بۆ ئەم ھێرشە نە کراوەتە سەر سەنەسەر کە رێبازی گەشەپێدان و بیروپرای وەك دارون بوو؟

شیخ/ ھێرش نە کرایە سەر سەنەسەر چونکە لە تیروانیی دروستکردنی جۆرە کاندای، جگە لەوێ داروون گوتبووی لەم بارەییەو و ھێرشە کەمیش بۆسەر دارون بەرە بەرە لاواز بوو کاتێک فەلسەفەی گەشەپێدانی سەنەسەر بلۆکراوەیە، شتیکی ئاسایی بوو کە بیرو کە کانی ھیچ گێژاویک نەئیتەو سەبارەت دروستکردنی پلە کانی گەشەپێدات کە پیاوانی ئاینی خروشان و لایان و ابو ئەم بیروکانە ترسانن لەسەر باوەرھێنان بە خودا و فەرموودەی کتێبە ئاسمانییەکان دەربارەی دروستکردنی مەروفی یە کەم بەدرۆ دادەئیت و، ھێرشە کانی بۆ سەر دارون زۆر توندو تیژ بوو کە لەلایەن گەورە پیاوانی ئاینەو کرا وەزۆر لە پیاوانی زانست و رامیاری و راگەیاندن و رۆشنیران ھێرشیان بردە سەری لە شیوازی موناخەشەگیری، تانەو لۆمەکردن و جێبو و ئازاردان و تاوانی بێ باوەرێ دەخراپە پالی و، ھەر ئەوەندە بزائیت کە چۆن ھەوایی ئەم ھێرشە کەرچ و کالانە درێژەیی خایاند لە توندو رەقیدا ھەتا کۆتایی سەدەیی نۆزدەھەم.

بۆ نمونە گەورەو زانای بەناوبانگ ئەسقوفی ئۆکسفۆرد، و تەبەکی لەبەر دەم کۆمەڵەی پێشکەو توخووانی بەریتانیادا بلۆک کردووە تیایدا وتی (دارون گەورەترین تاوانی کردووە، کاتێک کە ھەولی داوە سنوویک بۆ مەزنی خودا لە کاری دروستکردندا دابنیت) و ھەروەھا کاردینال ماتنگ دەئیت (رێبازی دارون فەلسەفەیی کێ درندانەیی و عەقڵ بەرەو ئینکاری بوونی خودا دەبات و، (دوکتۆر بەپری) گەورەیی ئۆسقوفە کانی (مەلبورن) کتێبێکی دانا کە تیایدا ھێرش بۆ داروون دەبات و تاوانی ئەوێ دەخاتە پال کە تۆوی بێ باوەرێ بە خودا کتێبە ئاسمانییەکان لە دلی خەلکدا دەچینیت.

ھەروەھا (مونسیۆر) (سەگۆر) لەفەرەنسا لەسەر رێبازی دارون دەئیت یە کێکە لەو رێبازە کەم نەرخانەیی کە تەنھا بێ باوەرێ و نەفس نرمان پالێشتی دەکەن ئەو بیروباوەرە نەشازە نرمانە لەلایەن کەسانێک پەیرەو دەکریت کە پایە نرمان ھەست پێسن، ئەم جۆرە رێبازانە سەرچاوە کەیان کفرە و کۆتایە کەیان گەندە و جەپەلی دەئیت و، لە ئەلمانیا ھەندێ زانایان وایان بلۆک کردووە کە رێبازی دارون دژایەتی ھەموو بیروباوەر کانی کتێبە پیرۆزەکان دەکات و، ھەروەھا (لونات) مامۆستای لاھوت لە (لایبزیگ)، دەئیت/ فکەرە (پەیدا بوونە النشووء) دژایەتی کاربەجێیی خودا دەکات و، فکەرە (دروستیوون) ئاین خاوەنەیی، نەک زانستی سروشتی و، ھەموو پەیکەرێکی بەرزی ئاین، بێنەماکەیی لەسەر رێبازی (دروستیوون) و، یەکیک لە زانایانی لاھوت لە سویسرا

بانگیشتی هه‌لسان به شه‌ری (خاچی) دژ به‌م ری‌بازه (چه‌وت و خراپکاره) کرد و هه‌روه‌ها گۆفاری زانکۆی دبلن ده‌لێت: ((دارون قسه‌و گفتوگۆ له‌وه ده‌کات که چۆن ده‌توانی خودای مه‌زن له‌ سه‌ر عه‌رشی دا بنه‌یت)) و، هه‌روه‌ها زاناو دانای گه‌وره (قسطنطین جس) له‌ کتێبه‌که‌ی که‌به‌ناوی (دارونیز، یاخود مرو‌فی مه‌مونی) له‌ پاریس سالی ۱۸۷۷ بلاو کرایه‌وه که‌ ری‌بازی دارونی به‌ (ئه‌فسسۆنیکی گالته‌پنکراو) دانا و، هه‌روه‌ها (گلاستون) ی وه‌زیری پایه‌دار له‌ یه‌کیک له‌ وێهه‌ کیدا گالته‌ به‌م ری‌بازه‌ی دارون ده‌کات و د. هیدج که‌ سه‌ربه‌ زانکۆی (برنستون): ده‌لێ: ((پێسته‌ به‌ره‌نگاری بلاو کردنه‌وه‌ی ئهم جۆره‌ ری‌بازانه‌ بکریت که‌ ئینکاری کتێبه‌ پێرۆزه‌ کان ده‌کات)) و هه‌ر له‌ هه‌مان زانکۆ (د. دو‌قلید) ده‌لێت: گونجاندن له‌ نیوان ری‌بازی پیدایه‌ بوون و کتێبه‌ پێرۆزه‌ کاندایه‌ شیوانییه‌ و، هه‌ر که‌ سی‌ک به‌زانیسته‌نه‌ش ئهم گونجاندنه‌ی چه‌سپاندو باوه‌ری پێ هینا، ئه‌وه‌ ئینکاری بوونی خودا ده‌کات

هه‌روه‌ها (د. لی) ده‌لێت (به‌هیچ شێوه‌یه‌ک له‌ شێوازه‌کانی لیکدانه‌وه‌ شیوانییه‌ مانا هه‌مما‌یه‌یه‌که‌ی کتێبی پێرۆز، فراوانی و زیاده‌ رو‌یی تیادا بکریت به‌ چه‌شنیک که‌ بلیین ئهم ری‌بازه‌بشی له‌خۆ گرتوه‌، دارون و کۆمه‌له‌که‌ی به‌سه‌ر لی‌شیاو و بۆگه‌ن وه‌سف‌ی کردون. و له‌زانکۆی ئه‌مریکی له‌ به‌یروت ئه‌و مامۆستایانه‌ی باوه‌ریان به‌ ری‌بازی دارون بوو، له‌ دانیشتگا که‌ دوور خرا‌نه‌وه‌).

حه‌یران ده‌لێت/ ئا... لێره‌دا شیخ مه‌وزون له‌ گه‌ل فک‌ره‌کانیدا خامۆشی گرتی و، منیش به‌بێ ده‌نگی سه‌رم ده‌کردو چاره‌پێی کۆتایی وته‌کانی بووم له‌ پاشدا سه‌ری به‌رز کرده‌وه‌ و به‌زه‌رده‌خه‌نیه‌که‌وه‌ که‌ هه‌موو مانایه‌کی شانازی و ریزلێنانی له‌ خۆ گرتبوو.

دووباره‌ وتی، شیخ/ و له‌قولا‌یی ئهم شه‌ره‌ ترسنا که‌دا. ئه‌ی هه‌یران، له‌ هه‌موو ئهم جیهانه‌دا، تا که‌ زانایه‌کی ئایینی پیدایه‌ بوو که‌ توانی پر‌کیشی بکات و به‌ ئازاو مه‌ردانه‌ کتێبیک دابنیت و تیایدا بلیت ری‌بازی دارون - گه‌ر چه‌سپا-، هیچ دژایه‌تییه‌کی بریارو فرمۆده‌کانی قورئانی پێرۆز و باوه‌ره‌ینانی به‌بوونی خودای گه‌وره‌ ناکات

حه‌یران/ گه‌وره‌م ئه‌و تا که‌ زانایه‌کییه‌؟

شیخ/ ئه‌و زانایه‌ شیخ حسین جسره‌ که‌ دانه‌ری په‌راوی (الرساله‌ الحمیده)یه‌، که‌له‌شه‌وینکی تر دا بۆتی به‌ده‌رده‌خه‌م چونکه‌ باسکردنی دوورو درێژه‌ و، شیخی گه‌وره‌مه‌و به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌ ری‌بازی هه‌ق و ره‌وام گرت به‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ وته‌ی که‌م ده‌رباره‌ی دادم نادات.

حهیران / ئیمه هیشتا له سه ره تای شهو داین، تکام وایه که زنجیره ی باسه کان نه بچرینیت.

شینخ / منی پیره میرد هیچ گرنگ نیه به لامه وه شهو نخونی و، زۆر به که می شهوان ده خهوم.... و ته نها ترسم له تۆیه.

حهیران / تامه زرۆیم بۆ وتهو باسه کان وام لیده کات زیاتر له شینخی گه و ره به ئارام ترم بۆ شهو نخونی....

شینخ / نزیکترین زانا که له ئیمامی غه زالی بکا له رووی زانسته وه و گرنگترینی ئه و لیکچوونه ئه وه یه جسر ههروه که غه زالی هه لگری ریبازی زانستی که لامه و، زیاتر له زانا کانی سه رده می خۆی و، ههروه که ئه و ناگاداری یه کی زۆری ههیه سه باره ت به راستی زانیاریه کانی گه ردوون و، چۆته قولایی ده ریای فله سه فه ی میتافیزیکی یه وه و، ئامانجی هه ردوو کیان له لیکۆلتیه وه فله سه فیه کاندایه، چه سپاندنی بوونی خودایه ههروه که چۆن غه زالی با وه ری به راستی یه زانستی یه کان هه بووه که به به لگه ی راست و دروست چه سپاوه و ئینکاری ئه وه ی ده کرد که ئه م راستیانه پینچه وانه ی ئایین بن و زۆر سه رزه نشتی ئه وانه ی ده کرد که ئینکاری ئه م راستیانه یان ده کرد و وایان ده زانی به هۆیه وه ئایین سه ر ده خهمن و پێی ده و تن بێ گومان ئه م زانایانه زیانیان زیاتره بۆ ئایین وه که له دوژمنه کانی. ههروه ها شینخ جسریش زۆر توندبوو به رامبه ر ئه و زانا ئاینیانه ی که ئینکاری راستی یه زانستی یه به وه کانیان ده کرد و ده یوت: ئه وانه کۆسپ و ته گه ره ن له سه ر ریبازی ئیمان و پرواهینان چونکه جاهیل و نه فامن به بناغه و بنچینه کانی ئایین و ناتوانن ده قه کانی خوای کار به جی و به لگه عه قلیه به ره کان له گه ل یه کتردا بگۆنچین بۆیه ئه مانه زه ره ر و زیانیان زیاتره بۆ ئایین له دوژمنه سه ر سه خته کانی. غه زالی و جسر ریککه و تن و هه ره یه که میان کتیبیکی تایبه تیان دانا بۆ په تده وانه ی فیه له سه فیه کان له و بو ارانه ی که وایه تینگه یشتن پینچه وانه ی ئایینه به ته وای.

غه زالی کتیبی خۆی دانا به ناوی (تهافت الفلاسفه) که بۆم باس کردی، جسریش کتیبیکی خۆی دانا به ناوی (الرساله الحمیده) به لām جیا وازی نیوان ئه م دوو پیاوه له دوو شتدایه:

یه که م: غه زالی له کتیه کهیدا به کورتی په ددی ئه و فیه له سه فانه ی داوه ته وه که له باره ی خوا وه نده کان دووان.

ههروه که ویشتر زانیوته بیرو پرای ماددی یه سه روشتی یه کانی تیادانی یه که ئینکاری

وجودی خویان کردوه.

به‌لام جسر که بینی بۆچونی ماددی پهره ده‌سینی و گه‌شه ده‌کات له‌سهر ده‌ستی هه‌ندیک له‌ زانا ماددیه‌کانی سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌م له‌ دوای داروخان و نووشستی هینان، وای به‌ چاک زانی که زۆرینه‌ی قسه‌کانی له‌ گه‌ل ماددیه‌کان بیت.

دوه‌م: جسر بووبه‌رووی هه‌ندیک بیروپای نوی بپۆوه که له‌سهرده‌می ئه‌ودا ده‌ر که‌وتن گرنگ‌زینیان بۆچوونی (په‌یدا‌بوون و گه‌شه‌سەندن) بوو که زانا ماددی‌یه‌ سروشتی‌یه‌کان گر‌ت‌بو‌ویانه‌ به‌ر بۆ ئینکاری خوای دروست‌که‌ر و ده‌یان ووت ژیان په‌یدا‌بووه له‌ نه‌بوونه‌وه به‌ بوونیکی خۆیه‌تی.

ئهم بیروپا ماددیانه له‌سهرده‌می غه‌زالی‌دا به‌م چه‌شنه‌ وورده‌کاری و ئاراسته‌کراو نه‌بوو، و، ئهم هه‌موو لایه‌نگرو دۆستانه‌ی نه‌بوو وه‌ك ئهم‌پۆ ره‌چاو ده‌کری.

جسر بۆچوونی وایوو، مونا‌قه‌شه‌گیری ئهم رایانه له‌سهر رووناکی ئاینی راست و زانستی دروست و بێ هه‌له‌ بکات.

هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه هه‌ستا به‌تۆزینه‌وه و لیک‌کۆلینه‌وه له‌ گه‌ل ماددی‌یه‌کان بۆ چه‌سپاندنی لیکه‌وته‌ی گه‌ردوون و چه‌سپاندنی بوونی خوداو سیفاتی خودا که عه‌قل مه‌زه‌نده‌یان ده‌کات، و، ده‌ست‌یکرد به‌لیک‌کۆلینه‌وه‌ی گومانی ماددی‌یه‌کان که سه‌رده‌کێشی بۆ باوه‌ر نه‌هینان به‌ بوونی خودا، و، دروست‌کردنی گه‌ردوون له‌نه‌بوونه‌وه، و، بوونی سیستم و دانایی له‌ دروست‌کردندا و هه‌مووی به‌گشتی پوچه‌ل‌کرده‌وه و له‌ناو پیردن، له‌ پاشاندا ده‌ست‌یکرد به‌تۆزینه‌وه‌ی فله‌سه‌فه‌ی (په‌یدا‌بوون و گه‌شه‌کردن) و به‌دوو‌رو درێژی باسی له‌سهر‌کردن و به‌نیشانه‌ی به‌رزو و یۆدانی‌وه لیک‌کۆلینه‌وه‌ی له‌سهر‌ده‌کردن و له‌ هه‌موو بیروپا‌کانیدا زۆر په‌یوه‌ستی ئاینی ده‌کرد، و، سوور بوو له‌سهر گو‌نجاندن له‌نیوان (عه‌قلیه‌کان و نه‌قلیه‌کان) و زۆر شاره‌زایی هه‌بوو به‌ شیوازه‌کانی ئهم گو‌نجاندنه، دوور له‌ کرچ و کالی و ده‌مارگیری کوپ‌رانه، و، باوه‌رینکی پته‌وی هه‌بوو به‌وه‌ی که ئاینی ئیسلام هه‌ر‌گیز دژایه‌تی و ئینکاری فه‌رمانه‌کانی عه‌قلی ساغ ناکات.

حه‌یران/ ئایا.... و ته‌کانی جسر سه‌باره‌ت به‌ کێشه‌کانی لیکه‌وته‌ی گه‌ردوون و کۆنیتی گه‌ردوون هیچ جیاوازی‌یه‌کی هه‌یه له‌ گه‌ل و ته‌کانی غه‌زالی و که‌سانی تردا؟ شیخ/ (له‌ناوه‌رۆکدا هیچ جیاوازی‌یه‌ک نی‌یه، به‌لام جسر وه‌لامی بۆ سروشتی و چه‌رخ‌یه‌کان (ده‌هرین) بوو که ئینکاری بوونی خودایان ده‌کرد، به‌ پێچه‌وانه‌ی غه‌زالی‌یه‌وه که هه‌میشه وه‌لامی ئه‌وه فله‌سه‌فه‌خواه‌ندیانه‌ی ده‌دایه‌وه که باوه‌ریان به‌ کۆنیتی گه‌ردوون هه‌بوو به‌بێ ئینکاری بوونی خودا).

وتەكانى جىسر لە ھەندى بواردا جىاوازە لە گەل وتەكانى غەزالىدا، لە شىوازو موناقدە شەگىرى و بەلگەى ماددىيەكان لە گەل بوونى ئەم جىاوازيانەشدا جىسر پەپىرەوى رىيازى غەزالى دەکرد و لەسەرەتادا بەزماغالى ماددىيەكان بىرارى لەسەر وتەكانيان دەداولينكى دەدانەو، پاشان وەلامى دەدانەو، ئەمەش كورتكراره كەپەتى: - (ئەو بىرپارەى كە ئىو دەدانان پىادا ناو و بەو ەى كە بنەماى گەردوون دوو كارە: - ماددەو ەيزە كەى واتە جوولە كەى و، ەردوو كيان كۆن و ەر لەئەزەلەو پەپىرەستى يە كۆن و، ئەم جوولەيش ەز كەى تەنھا ماددە كە خۆپەتى و، دروستكراره كان ەموويان بەگشتى لىكەوتەى ماددەن بەھۆى جوولە كەپەو و، پەيدا بوون پاش ئەو ەى نەبوون، وەك پەيدا بوونى ەز كار لەھۆ كەى بە پىي پىويست و ەپچ وىست و مەبەستىك نەبوو لە ماددە و جوولە كەيدا بۆ لىكەوتەى شتى لىي.

ئىو دەلن، چەسپاو لەلامان پەيدا بوونى زىندەو ەرو روو،ك، پاش ئەو ەى نەبوو بوون، بەھۆى دۆزىنەو ەى پاش ماو ەيان لە ناو چىن و توپكانى ژىر زەویدا كە واتان بۆ دەر كەوت كە دواچىنى زەو ەپچ جۆرە زىندەو ەرىك و پاشاوەپە كى تىانى يە و، چەرخىكى زۆر بەسەر زەویدا تىپەر بوو بەپى زىندەو ەرو، بەكۆك بوونى بەشەكانى ماددە بەھۆى جوولەپەو، رەگەزە بنەماى يەكان پەيدا بوون و، بەتىكەلبوونيان، بەرۆ ەى تاپەتەند، جەستە زىندەو ەكان پەيدا بوون و، يەكەم شت كە پىكەت لە جەستەى زىندەو ماددەپە كى بىگەردى زولالى يە كەتواناى خۆراكدان و دابەشبوون و زۆر بوونى تىاداپە كە ئەو ەپ (پروۆپلازما) يە و لە پەيدا بوونى پروۆپلازما، ساكارترىن روو كۆ زىندەو ەرو پىكەت و ئەم زىندەو ەرانە بەھۆى ئەو چوار ياساپە كەلە پەيدا بوون و گەشە كردندا باسكران، زۆر بوون و جۆراپەتياى لى پەيدا بوو و، پاش ملىۆنەھا سال گەيشتە ئەم پەپەى كە ئەمرو تىاداپە.

مرؤف تاكە ئازەلنىكە لە تىكرى ئازەلەكانى تر و، بەتواناى ياساى (ھەلژاردنى سروشتى) گەشەى كردو، لەوانەپە لە مەمەون پەيدا بوويست و، ەقلىشى ەپچ جىاوازيى يە كى نى يە لە گەل ەقلى ئازەلەكانى تر، تەنھا ئەو نەپت كە ەقلى مرؤف لە پەپە كى گەشەو بەرزداپە و، پاش ئەو ەى كە شىخ جىسر كورتكرارهوى رىيازى ماددىيە سروشتى يەكان پىشكەشكر، دەستەكات بە وەلامدانەو ەيان و پىيان دەلن: (پاش سەرنج دانىكى راست و قول لەم رىيازەتان، بۆم دەر كەوت كە بنەما كەى باوەر ەينانسانە بە كۆنپتى ماددە، وەلە گەل باوەر ەينانسان بە كۆنپتى كەى، باوەر تان بەبوونى خرداپەك نەبوو كە دروستكەرى پىست و كاتىك جۆراو جۆرى ماددەتان پىنى و چەسپا

لاتان که نه م جوړایه تی په لیکه و ته په، باوه رتان نه هینا که نه م لیکه و ته جوړ او جوړانه لیکه و ته ی هه مان ماده بن و، پوښستان به چه سپاندنی جوړه ی به شه تا که کانی ماده ی بوو و له سر بنه مای ماده و جوړه جوړایه تیان چه سپاند. گهر باوه رتان به لیکه و ته ی ماده بوایه نه م (باوه ر) زوری لیده کردنکه باوه ر به بوونی خودایه ک بښن که پیدا کهری بوون بیت و جوړایه تی پښه خشییت و، خوتان ماندو و نه ده کرد که بلین نه م جوړایه تی په پیدا بووی ماده و جوړه که یه تی له بهر پوښستی و به بڼ هیچ مه به ست و دهر ککردنو نه خشه دانانیک و په که م شت که پوښسته له سر من نه وه په که به لگه به ښم وه بزو بوو چه لی کونیتی ماده و چه سپاندنی پیدا بوونی و، سر بنجده ریکي لیکه و ته ر له ر یبازه که تان سنی داوا ده پښت، که ناتو اتریت چه سپاندنی هر سیکیان به په که وه بکریت، چه سپاندنی هه نندیکیان رمان ده کیشیت بزو چه لکر نه وه ی هیندیکي تریان.

کیشی په که م/ ټیوه ده لښ، کونیتی ماده و جوړه که ی، هر له نه زه له وه په یوه سستی په کترن و لیک جیانابه وه و، کیشی دوو م/ ټیوه وتان جوړه کانی زینده وهر لیکه و تن، پاش نه وه ی به هوی زانستی توژینه وه ی چینه کانی زه وی په وه بوتان به دهر که و ت، که جوړه کانی زینده وهر و رووه ک پیدا بوون پاش نه وه ی که نه بون بوون و، مروفت نوی ترین قوناغیانه.

کیشی سیهم/ وتان هه موو جوړه کان به گشتی به هوی جوړه ی به شه کانی ماده وه پیدا بوون، نه و جوړه یه ی که لاتان و ابو هر له نه زه له وه په یوه سستی و، نه ماده و نه جوړه که ی هیچ وویست و خوازیاری په کیان نه بوو له م پیدا بوونه جوړ او جوړایه تیه دا.

مانای نه مه واده که په نیت که جوړایه تی په کان له ماده و جوړه که ی پیدا بوون، وه ک پیدا بوونی هوکار له هو که ی، نه مه نه و سنی داوا په که له ر یبازه که تاندا چه سپاندو تانه و منیش له وه لامیاندا ده لښم:

هه موو عقلیکي ساغ بریاریکی تو اوو پرهر ده دات و هیچ گومانیکي تیادانی په که شت به هیچ شیوه په که له هو په یوه نندیداره که ی دوا نا که ویت، گهر هو که ی لیکه و ته بیت، هوکاره که شی لیکه و ته ده بیت به بڼ هیچ دوا که و تنیک.

گهر هو کون بیت، هوکاریش کون ده بیت، گهر و نه بیت بوونی هو به بڼ هوکار ده بیت، که نه م ش له لای عقل مه حاله و، و ته تان، به کونیتی ماده و جوړه که ی، که هه روو کیان هوی جوړایه تی گهر دوون، نه و کاته پوښست ده کات که جوړایه تی په کانیش کون بن به لام ټیوه باوه رتان به کونیتی جوړایه تی په که نی په.

له‌بەر ئه‌وه ئیوه له‌م خاله‌دا که‌وتوو نه‌ته ئیوه‌ندی سنی کی‌شه‌وه یان با‌وه‌رتان به‌ کۆ‌نیتی
جۆ‌رایه‌تی هۆ‌کاره‌ کان هه‌ییت له‌ به‌ر کۆ‌نی هۆ‌کانیان، به‌ پینچه‌وانه‌وه‌ی ئه‌و چه‌سپاندانه‌ی
که‌ به‌ ده‌ستان هه‌یناوه‌ یا‌خود ده‌لین ماده‌ده‌ جووله‌ که‌ی به‌هۆ‌ی (هه‌ل‌ژاردن و ویسته‌وه‌) دو
بکه‌رن و، چه‌رخینکی دیار‌یک‌را و تاییه‌مه‌ند ک‌را بۆ‌ لیکه‌وته‌وه‌ی جۆ‌رایه‌تیه‌ کان.
ئیه‌و ئه‌مه‌ زۆ‌ر به‌‌توندی ئینکار ده‌ که‌ن و هه‌یان ده‌بی بلین ماده‌ده‌ جووله‌ لیکه‌وته‌ن که‌
ئه‌مه‌ش راست و په‌‌وا‌یه‌.

پاشان شیخ جی‌سر به‌‌شیوه‌یه‌ کی‌ تر وه‌‌لامیان ئه‌‌داته‌وه‌ که‌ ده‌‌ل‌یت/ شار‌اوه‌ نی‌‌یه‌و
عه‌قل‌یش با‌وه‌ر ناهه‌ییت که‌ ماده‌ده‌بی به‌ش ییت له‌و وینانه‌ی که‌ وه‌‌ریده‌ گریت و، هه‌ر له‌ به‌ر
ئه‌وه‌ و‌توو‌تانه‌ هه‌ر گیز ماده‌ده‌ به‌بی وینه‌ نه‌‌بووه‌ و ناییت.
چونکه‌ ماده‌ده‌ و جووله‌ که‌ی که‌ به‌‌هۆ‌یان‌وه‌ وینه‌ دروست ده‌ییت.
هه‌ر دوو کی‌ان کۆ‌ن و په‌‌یوه‌ستن به‌یه‌ که‌وه‌،

به‌‌لام عه‌ق‌لی سا‌غ بی‌ گومانه‌ له‌وه‌ی هه‌موو وینه‌یه‌ که‌ ماده‌ وه‌‌ریده‌ گریت،
لیکه‌وته‌یه‌، چونکه‌ له‌‌ئاو ده‌‌چیت و دوو‌چاری گۆ‌ران ده‌ییت.
گه‌ر سا‌کارترین وینه‌ش ییت، به‌‌به‌‌ل‌گه‌ی ئه‌وه‌ی که‌ ئه‌م وینه‌ سا‌کارانه‌ گۆ‌ران و له‌‌ئاو
چوونی به‌‌سه‌ردا هاتوو‌ه‌.

وینه‌ جۆ‌رایه‌تی زیندوو‌ه‌ کان جی‌یان گه‌رتو نه‌ته‌وه‌ وه‌‌که‌ چه‌سپاندان که‌ بوونیان له‌
چینه‌‌کانی زه‌‌ویدا لیکه‌وته‌یه‌ و هه‌یج شار‌اوه‌ نی‌‌یه‌ له‌‌لای عه‌قل‌ که‌ هه‌ر شت‌یک‌ به‌‌چینه‌‌خانه‌ی
نه‌‌بوونه‌وه‌ کۆ‌نیتی مه‌‌حاله‌.

له‌‌بەر ئه‌وه‌ وینه‌ په‌‌یوه‌سته‌ که‌ی ماده‌ده‌، لیکه‌وته‌یه‌، نا‌گۆ‌نجیت ماده‌ده‌ کۆ‌ن ییت، چونکه‌
گه‌ر سه‌‌رنجی سا‌کارترین وینه‌ی ماده‌ده‌ به‌‌هه‌ین ده‌‌هه‌ین وینه‌‌کانیش دوو‌باره‌ لیکه‌وته‌ن،
به‌‌به‌‌ل‌گه‌ی ئه‌وه‌ی نه‌‌بوونی به‌‌سه‌ردا دی.

که‌واته‌ پ‌یش په‌‌یدا بوونی ماده‌، ده‌‌ییت ماده‌ده‌ چۆ‌ن بوو ییت؟

یان ئه‌وه‌یه‌ بوو‌رت‌یت وینه‌ی له‌‌خۆ‌نه‌‌گرتوو‌ه‌، که‌ با‌وه‌رتان به‌‌مه‌ش نه‌‌هه‌ینا، چونکه‌ له‌‌لای
عه‌قل‌ مه‌‌حاله‌، ماده‌ده‌ هه‌ر گیز بی‌ وینه‌ نه‌‌بووه‌، وه‌‌که‌ به‌‌ریاری ئیوه‌و فه‌‌یل‌ه‌ سو‌فه‌‌کانی
پ‌یش‌ووتان له‌‌بەر ئه‌وه‌ لیکه‌وته‌یه‌ و کۆ‌ن نی‌‌یه‌ و، به‌‌ده‌‌ر به‌‌پ‌ین‌یک‌ی تر ده‌‌ل‌ین: ماده‌ به‌‌‌گۆ‌یره‌ی
وته‌‌تان و به‌‌ به‌‌ریاری عه‌قل‌ی سا‌غ په‌‌یوه‌ستی وینه‌یه‌ و، وینه‌ش په‌‌یوه‌ستی ماده‌یه‌ و جی‌انایته‌وه‌
ل‌ینی گه‌ر ماده‌ده‌ی په‌‌یوه‌ستیدار کۆ‌ن ییت، وینه‌ په‌‌یوه‌سته‌ که‌‌شی کۆ‌ن ده‌‌ییت، چونکه‌ به‌‌
به‌‌ریاری عه‌قل‌ هه‌ر گیز پ‌یویست له‌‌ په‌‌یوه‌ست جوودا ناییت، به‌‌لام ئه‌م وینه‌یه‌ کۆ‌ن نی‌‌یه‌، به‌‌
به‌‌ل‌گه‌ی ئه‌وه‌ی، نه‌‌بوونی له‌‌‌خۆ‌‌گرتوو‌ه‌، که‌واته‌ ماده‌ده‌ش کۆ‌ن نی‌‌یه‌.

پاش نهوهی که شینخ جسر به بهلنگه لیکه و تهی مادده و وینه که ی سهلماندی که عقل رینگا چاره یه کی نی به بز رزگار بوون لینی گه وره ترین زانایان و فهیله سوفان باوه ریان پینه ناوه و شینخ جسر به ماددی به کان ده لیت، هه موو لیکه و ته یه که ده بیئت کارنک په پیدای کر دیت.

به هۆیه وه بوونی به سهر نه بوونی دا زال ده بیئت، ده نا بی لایی به سهر لایه کا زال ده بی به بی هۆ کار یگه ری (ترجیح بلا مرجع)، که نه مهش مه حالیکه ناشکراو بی گو مانه، گهر مادده چه سپا لیکه و ته یه ده بیئت شتیک هه بیئت که مادده لیکه و ته یه نه و بیئت و به هۆیه وه هه بوونی به سهر نه بوونی دا زال بووی و نه شتهش پیوسته هه بووی، چونکه نه بووشتی لنی په پیدایابی و، نه هه بووشت خودای گه وره و به خشنده یه.

له لای عقل ده بیئت نه هه بووه کۆن بیئت گهر لیکه و ته یه بیئت خۆشی پیوستی به په پیداکر ده بیئت، نه و کاته، یان بهوشواری، خولاندنه وه (دهور) په پیدای ده بیئت و هیان به شینواری زنجیره یی (تسلسل) که هه ردو و کیان له لای عقل مه حالن.

له پاش نه و هه بووه کۆنه، که په پیداکه ری مادده یه، یان ده بیئت لیکه و ته وه که ی به شینواری هۆ و هۆ کار ناچاری بیئت به بی وویست و هه لپاردن و، یان لیکه و ته وه که ی به وویست و هه لپاردن ده بیئت، که نه مهش له لایه ن عقل ناگو بنیست که لیکه و ته وه یان به شینواری هۆ و هۆ کاری ناچاری بیئت، گهر و ابویه له گهل (کۆنیتی یه که شیدا) نه و کاته پیوستی ده کرد مادده و جۆرایه تیه کانی هه موویان به گشتی کۆن بوونایه، که واته هه نه و ماوه ته وه که بلین به وویستو هه لپارده ی خودا په پیدای بووه و، کاتیکی تابه نه مندی بز ته واکر دوه، بهم شیوه یه چه سپا که نه و هه بووه کۆنه خاوه ن ویست و خاوه ن هه لپاردنه.

پاشان نه و خواسته بوون به سهر نه بووندا زال ده کات و کاتی بز دیاری ده کات به لام هه مان بوون ته نها به ویست په پیدایابی به توانایی و زانست هه یه.

هیچ گومانی تیدا نی به نه و خودا گه وره ی که په پیداکه ری مادده یه وه سیفه تی گه شه کردن و گۆران له وینه یه که وه بز وینه یه کی تری پینه خشیوه خاوه نی به رزترین تواناو زانسته، جایا هه ر خودا خۆی جۆرایه تی و گه شه کردنی به مادده به خشیبیئت یاخود نه و گونجاندنه ی به مادده به خشیوه که توانای جۆرایه تی و گه شه کردنیان هه یه به گویره ی نه و یاساو جووت به شیانیه که مادده له خۆی گرتوه، وه که ماددی یه کان ده لین هه ردو و بیرو که که بریاری ته واکر دوه و تواناو زانستی خودا ده دن.

نه و که سه ی شتیکه ساکار دروست بکات و پاشان بیگۆریت بز جۆره ها شتی تر که

نەتوانریت ئامارو ژمیر بکریت، یاشتیکی ساکار دروست بکات بە گویرە ی ئەو یاسایانە ی کە بێی بەخشیون بگۆریت بۆ جۆرە ها شت کە نەتوانریت ئامارو ژمیرە بکات، بەچە شنیك کە عەقل سەر سام بکات لە پوختی و بریاری، هیچ ژیریک گومان لە پیوستانی بوونی خودای بەتوانا و زانستی ناکات ئەم بیرو کە یە چەسپا کە خودای هەبووی دیرین خواوەن خواست و خواوەن هەلبژاردن و توانا و زانا یە.

پاش ئەو ی کە شیخ جسر بەلگە کانی لەسەر سیفاتی تەواوی خودای بەخشندە ناشکرا کرد، ئاوریک لەوانە ئەداتەو کە تەنا باوەریان بە هەستیکراو بینراوە کان هەیه و، هیچ نزخیک بۆ ئەو بەلگە خوازیانە دانانیت کە بەهۆی تیوری عەقڵی پوختەو بەدەستەاتوو و، پێیان دەلێت: ئیو لەبەر ئەو ی کە رینگاتان نەبرد بۆ ئەو زانستە ی کە بوونی خودای دروستکەری ماددە دەچەسپینیت، باوەرتان بە کۆنیتی ماددە هیئا و، کاتی بەچاوی خۆتان جۆرایەتیە کانی ماددە تان بینی، پیوستان بە بوونی پیوستانیک بوو (موجب) کە ئەم جۆرایەتیە ی لیکە و تیتەو، چونکە عەقل باوەر ناهینیت ماددە بەبێ هیچ هۆکاریکی لەبار ئەم جۆرایەتیە یی لەخۆ گرتیت، پاشان بەناچاری وتان: ماددە لەزاتی خۆیدا بەش بەش و تاک تاکە، ئەو بەش و تاکانەش خواوەنی شیو و شیوازی جیاوازن و هەر لەسەرەتاو (لەئەزەلەو) دەجوولین و خواوەنی جوولە یە کێ ئەزەلی و ئەبەدین و، بەهۆی جوولە کانیاوە دەستیان کرد بە کۆکبون بە جۆرە ها چۆنیتی و شیواز، جا ئەم کۆبوونەو یە لەسەر ئەم چۆنیتی و شیوازانە ئەم جۆرە ها شتانە ی بە بەرەم هیئا، لەگەڵ ئەو هەش بە بریاری خۆتان تا ئەمڕۆیش حەقیقەتی نەزانێو و، ئەم و یەتان کە هەمیشە پەیوەستی بوون ئەو هەش ئەو یە کە ئیو تەنھا باوەر بە بەلگە ی هەستیکراو و بینراو دەهینن دژی ئەم پەنابردا نەتانی بەلگە ی نەظەری ئەو تا بیرو کە کانی عەقل کە دوورن لە هەستیکردن و بینێو.

لەبەر ئەو ی گەرانیو بۆ بەلگە خوازی بە رینگای تیوری ئەو ی کە ئیو دەلێن: ئەم کۆبوونەو ی بە شانە بەرێکەوت بوو، جۆرێکە لە بەلگە ی نەظەری، نەک بەلگە ی هەستیکراو و بینراوی عەقل پوخت، منیش ئەم پرسیارەتان ئاراستە دەکەم. ئەم دوو بۆ چوونە کامیان لای هۆش و عەقل ئاسانترە:

ئایا لەلای عەقڵی ساغ ئاسانە باوەر بەهینیت کە هەموو شتە کانی گەردوون لە سیستم و داهینانی کویرانە ی ماددە بیت...؟ یاخود ئاسانترە لەلای عەقل و نزیکترە بۆی کە ئەم هەموو شتانە ی گەردوون لە تاکامی دروستکردنی خودای بەتوانا و وویستخواز و زانا و

کار به جی بیت؟

١١. لیره دا شیخ جسر به لگه خوازیبه کانی به به لگه کانی سیستم و دروستی ته و اووه کان و داناییه کان دهرده بریت دواى نه وهی که ناماژه ی تایبه تمندی ره و شتکاری شته کانی ناو گهر دو و نده کات، که به هوی تایبه تمندی خودای به توانا و کار به جی وه پیاښ به خشراوه.

گهر خودا نه بو وایه هم شتانه ی گهر دوون نه یان ده توانی هم تایبه تمندیانه له خو بگرڼ به پنجه وانه ی هه نندی تایبه تمندی شتی تر. (ههر تهو تایبه تمندی یی که غه زالی باسیکر دووه و منیش بو تم ناشکرا کرد له کاتی و ته مان له سهر (هیومی) پشه وای گومانداران) ههروه ها شیخ جسر سهرنجی خهلکانی راده کیشت بو هموو تهو نیشانه داهینانه رازاوانه و بریارانه ی که له گهر دووندا به دی ده کریت و، سهرنجی مروف ددهات له به پیدا بوون و دروستکردنیدا، نیشانه ی دانایی و ته وای دروستی کاره کانی خودا نه و نده زورن که ناتوانریت نه نامارو نه زمیره بکریت.

بو غمونه (ههستی بینین) هه لده بزی ریت و ده لیت (گهر سهرنجیکی پنج هه ستیاره کان بدهمین به تایبه تی ههستی بینین، که زور کاری تیادایه عقل و میشک سهرسام ده کات، چاو له بو شایدا دانراوه و، له سئ چین و سئ شئ دا پیکهاتووه له گهل تهو پیداویستیا نه ی که له به سته رو ده مارو په رده و ماسولکه کان پیکهاتوون.

چینه کان به که میان (رهقه) که بریتی به له په رده یه کی نرمی پتهوی سیهر که پرووناکي لیوه دهرناچیت و ناوه ویش نابیرئ و چوارده وری چینه کانی تروسی شیه که ی داوه بو پاراسن و پاریزگاری یان، به لام له پشه و هیدا پارچه یه کی ته نکي روون هیه که له دهره وهی قوقزه و له ناوه وه چه ماویه که پی ده لیت (قریه) و دووه چین (ره شایی) (مشیمیه) که بریتی به له چینیکی ناسکی رهنګ رهش له نیوان چینی رهق و تور دایه، سیه م چین بریتی به له تور په کان که همیش له راخهره ده ماره کانی چاو پیکهاتووه که له میشکدا دروست ده بیت و له پشتی چاوه وه شوینی خوی ده گریت.

به لام شینه کان، به که میان (ئاوی به) که بریتی به له شله یه کی پاکی روون که له ژوورنکی پشتی فهرینه و دایه، و سنوره که شئ بریتی به له په رده یه که له ناوه راسته که ی کوونه که پی ده لیت (رهنگدور) (قزحیه) که رهنګی رهش یان شینه یان کوژه کی به و تهو کونه ی که له ناوه راستدایه پی ده لیت (بیلبله) (بو بؤا) و ده دووه مین شینه یی که (کریستالی) (بلوریه) که جهسته یه کی نرمی سفت و لوس و ته نکه وه که عه ده سه، نه هه ردوو رووه که یه وه قوقزه و له ناوه که پیدا چپر تر وه که لا کانی، و له پشتی

(ره‌نگد ره‌وه) دیت، سیهم چینی شینیهی (شوشیهی) که جه‌سته‌یه کی ته‌نکی لینجه وه‌ک سپنه‌ی هیلکه بوشایی پشت کریستال و توره‌کان پرده‌کاته‌وه.

ئو کرداره‌یه که وینه‌ بیراوه‌کان له‌ چاودا نه‌خش ده‌کات که بریتی‌یه له‌ رووناکی سهر بیراوه‌ کاردانه‌وه‌که‌ی، وه‌ک ناشکرایه رووناکی سیستم و یاسای تایبه‌تمه‌ندی خوی هیه له‌ کاردانه‌وه و هه‌لمزین و فشار کۆ‌کبوون و بلا‌وبونه‌وه‌ی گهرینکها‌ته‌ی چاو نه‌گو‌نجیت له‌ گهل ئو سیستم و یاسایانه‌ی رو‌ناکیدا چاو نه‌توانا ده‌بیت له‌ بینین. کاربه‌جینی خودا واپیوست ده‌کات که چاو له‌م چین و شینه‌ جیاوا‌زانه‌ پینکیت و بۆ روونکردنه‌وه‌ی ئه‌مه‌ گهر رووناکی که‌وته سهر بیراویک کاردانه‌وه‌ی ده‌بیت و هیله‌کانی ده‌که‌ویت نه‌او چاو وینه‌ بیراوه‌کان له‌ سهر توره‌کان ده‌نه‌خشینیت و ئه‌ویش ده‌یگه‌یه‌نیت به‌ ده‌ماغ به‌لام رو‌ناکی به‌ کاردانه‌وه‌ی له‌ سهر بیراوه‌که به‌ هیلکی راست ده‌بیت گهر ههر به‌رده‌وام بیت له‌ روشن به‌ی کۆ‌کبوون به‌ پرش و بلا‌وی ده‌گاته‌ سهر تۆر ئو کاته‌ وینه‌کان به‌ شیوا‌ی نه‌خش ده‌کرین، به‌لام کاربه‌جینی خودا وای کردوه ههر له‌یه‌ که‌م چوونه رووناکی بۆ نه‌او چاو به‌ره‌شایی (قرینه) ده‌گات و لئی ده‌رده‌چیت و له‌به‌ر قۆزری روی ده‌ره‌وه‌ی و جه‌ماوه‌ی روی ناوه‌وه‌ی، هیله‌کان هه‌ندی کۆ‌کبوون ده‌که‌ن دوا‌ی ئه‌وه رووناکی‌یه که به‌چینه‌ شنی‌یه‌ ئاویی‌یه که‌دا تیپه‌رده‌ی به‌م ریژه‌ زۆر کۆ‌کبووه ده‌گه‌نه‌ توره‌کان، وینه له‌ ناوه‌راست و هه‌ردوو لاکیدا دروست ده‌بیت، ئو کاته‌ وینه‌کان شیوا و ده‌بن، به‌تایبه‌تی گهر رووناکی‌یه که زۆر به‌تین بیت، خودای دروستکه‌ر و کاربه‌جی به‌م چه‌شنه‌ رینک‌خستوه و، په‌رده‌ی ره‌نگده‌ر (قزحیه) له‌ پشت چینه‌ شینه‌ ئاویی‌یه که‌وه دیت و، له‌ ناوه‌راستیدا کوونه وه‌ فراوانی و ته‌سک‌کردنه‌وه‌ی خستۆته‌ ژیر رکیفی بینه‌ره‌وه‌ تا‌کو ماوه به‌ ئو رووناکی‌یه بدات به‌چینه‌ ژوره‌که‌ی پینوستی پینه‌تی، کو‌نه که‌فراوان ده‌کات که رووناکی‌یه که که‌م بیت و، ته‌سکی ده‌که‌نه‌وه گهر رووناکیه که به‌تین بیت و چوارده‌وری ره‌نگده‌ری بۆیه کردوه به‌ره‌نگیک که‌ماوه نادات به‌ تیپه‌ربوونی رووناکیه که واته‌ نزمی ده‌کاته‌وه به‌هه‌لمزین ناوه‌کو ئو هه‌له رووناکیانه‌ ده‌نه‌چن که ده‌که‌ونه سهر چوارده‌وری ره‌نگده‌ره که که‌ده‌وری گلینه‌ی داوه و بگاته‌ لیوا‌ری تۆرو وینه‌که شیوا و بکات، له‌ پاشدا هیله رووناکیه‌کان به‌ شینه کریستاله‌ که تیپه‌ ده‌بیت که هه‌ردوو رووه‌که‌یان قۆزن به‌مه‌ش کۆ‌کبوونیان زۆر ده‌بیت به‌تایبه‌تی له‌ ناوه‌راستدا چونکه ناوه‌ندی کریستاله‌ که چرتره وه‌ک له‌ لیوا‌ره‌که‌ی، خودای داناو شاره‌زا دووباره‌ ئه‌م کریستاله‌ی خستۆته‌ ژیر رکیفی بینه‌ره‌وه بۆ ئه‌وه‌ی قۆزیه‌که‌ی به‌ پینی پینوست زیادو که‌مه‌ده‌کات، چونکه هیله رووناکیه‌کان زیاتر کۆک

دهبن به زیاد بوونی قوقزی ئه و جهسته یی پایدا تیپه ده بیټ و کم دهبن به کمیی قوقزی
 ئه و جهسته یی پایدا تیپه دهبن و، له پاش تیپه بوونی هیله کان به شینه لینه که دا
 کز کبرون زیاد ده بیټ تاوه کو ئه و کز کبرونه ته و او بیټ بۆ نه خشانندی ئه و قورمانه به
 شیوه یی کی روون و ئاشکرا.

ئه مه سه باره ت به ناوه وه ی چاو به لام دهره وه ی چاو خودای به خشنده چاوی داناوه له
 چالیکدا و له هممو لایه که وه پاریزراوه ته نها ئه و لایه نه بیټ که رووناکیه که ی پایدا تیپه
 ده بیټ و چینی به کم که رهقه له گهل ره شایی به که دا که وتۆته نزمایی به وه تاوه کو
 به ره نگاری هه ندی هیزی دهره کی بیټ و به پیلو دا پز شراوه بۆ پاراستن و له لیواری
 پیلوه کاندای موویه کی چری نزمی چه قاندووه به شیوه یه که مووه کانی پیلوی سه روو
 به ره و سه ره وه بیټ و به پنجه وانه ی موو پیلوی خوارو به ره و خواره وه به و هه مه رهنگی
 مووه کان له تیروی ئه و رووناکیه وه دروست ده بیټ که ده که وینه سه چاو و چری و
 چه قاندنی بۆ به ره نگاری ئه و جهسته به چوو کانه ی که دوو چاری چاو دهبن له خاک و خۆل
 و ته پ و تۆز و هه لگه پانه وه ی مووه کان بۆ جیا بوونه وه ی برژاله کانه له کاتی کردنه وه ی
 پیلوه کاندای، گهل لاته ریپ و به رامبه ر بوونایه به هزی شینی چاوه وه ده چوونه ناو یه که و
 پیکه وه ده نووسان ئه و کاته به ره نگاری تیپه بوونی رووناکیه که دهبن که به مهش
 گه یشتنی قورمه کان بۆ تۆز و وینه پیراوه که شیواو و لیله ده بوو و، له بهر ئه وه ئیسکه
 پیلوو (حجاج) و پیلوو برژاله کان رینگریکی راسته و خۆنین بۆ پاراستنی چاو له ته پ و تۆز
 که زه ره مه نده بۆ ره شایی و ناسکی چاو، هه ر له بهر ئه وه خودای به خشنده رشتنی
 فرمیسی کردۆته دهرمان بۆ دوور که وتنه وه ی ئه و خۆل و تۆزه.

پیلوی و دروستکردووه که هه میشه له جو له دا بیټ بۆ داخستن و کردنه وه تاوه کو
 بینین نه وه ستیټ و لیله نه بیټ و فرمیسی ئه و خۆل و تۆزه ی سه ر گلینه ده شوات و
 پیلوش به جووله هه میشه یی به که ی ئه و فرمیسی که تیکه له به خۆل ده کاته دهره وه و، ئه و
 فرمیسی که به تیکه لبوونه که پهن بووه، پیوسته له سه ر گلینه لای چیت و، خودای به
 خشنده ناهیلیت ئه م فرمیسی که به سه ر روومه تدا بیته خواره وه به لکو ده یکاته شیوه ی
 (ریپۆق) (موق) له پاشدا کونینکی باریکی به چوو کی دروستکردووه که ده چیت ناو
 (لووت) پنی ده لین که نالی فرمیسی، ئایا لای عه قل په سه نده ئه م هه موو داهینانه
 رازاوه و ورده کاری و دانایانه، دیارده یه که بیټ له دیارده کانی جووله ی کویرانه ی
 به شه کانی مادده؟

له دوا ی ئه وه ی که شیخ جسر کوتایی به باسی چاو دینیت ئامازه بۆ دانایی و

وورده کارییه سهر سورپنهره کانی به شه کانی ههست و نه ندانه کانی تری لمش ده کات. ده لیت/ ئه و زانایانه ی که وێلن به هوای ئهم لینگۆلینه وانه دا درێژه ی پینده ده و وورده کاری ده کهن که نهینی و نادیاریی و کار به جی ئی و وورده کارییه کانیان بۆ به ده رده که ویت، ههر ئه و ان شایانی ئه وه ن به کهسانی باوه ردار به بوون و دانایی و به خشنده یی خودا بۆ میرهن و گهر پشیمان و و ترا ئه و ان زیاتر له (زانایانی رییازی که لام) که به به لگه تیکرایییه کانیان بوونی خودا ده سه ملینن شایاندار ترن ئه و ا ئه و وته ی راست و دروسته.

حهیران/ شینخی گه وهره م باسی ئه وه ی کرد که شینخ جسر وه لامی گومانداره ماددییه یه کانی داوه ته وه، ئه و گومانانه چین؟ و وه لامی شینخ جسر چییه بهرامه ریان؟ شینخ/ جسر به ماددییه کان ده لیت/ سنی گومانان تیا دا به دی ده کهم که کۆسپن له رینگای باوه ره یانانان به خودا و به وه ی که خودا خۆی دروستکه ری ئهم گهر دوونه یه له نه بوونه وه.

یه کهم/ نه توانایی عه قلمان له نه ندیشه کردنی ناخی ئهم خوا وهنده گه وهره ی که هه یج شتیک له ونه ی ئه و دا نییه.

دووهم/ وته تان به وه ی که ده لیتن عه قلمان نه توانایه له نه ندیشه کردنی پهیدا بوونی شتیک له نه بوونه وه، به واتای دروستکردنی مادده له نه بوون.

سینهم/ وته تان که ده لیتن، گهر سیسته می گهر دوون به مه به ست و دانایی بێت، ئه و کاته نیشانه کانی مه به ست و دانایی له سهر هه موو شتیک به دی ده کرا، ئیمه زۆر شت له م گهر دوونه دا ده بینن، مه به ست و دانایی به سهر دا ناسه پیت به لکو پیوستی و گرنگیتی زیاتر به سهر دا ده سه پیت سه باره ت به گومانی یه کهم وه لام له سه ری. گهر ئیوه سه یری پله و پایه ی خۆتان له زانیتدا بکه ن، که ئیوه له گه وره زانایانن، ئیستا ئیوه له رۆخی ده ریایه کی مه زندان که بێ ئاگان له کۆتایی و چوونه ناو قولایی یه که ی و به دریزی چه رخ گه وره کانتان دان به وه داده نین که نه توانا و کهم زانستن له زانینی زۆر له نهینی یه کانی گهر دوون و له حه قیقه تی ئه و مادده یه ی که له به رده ستاندا هه و به چاری خۆتان ده ییسن و به زمان چیژی ده کهن، به لووت بۆنی ده کهن و بۆ ژیان و به رده وامی ژیا تان به کاری ده هینن که چی.... تا ئیستا راستی و ناخی نازانن چییه؟

ههروه ها ئیوه... تا ئیستا نه توانان و دان به نه توانا یاندا ده نین بۆ زانینی (راستی ماده) و (راستی عه قل) و ده رک کردن و ئه و ئاکامه ی که بیر کردنه وته تان دو چاری کردوون ئیوه ده لیتن، رواله تیکه له رواله ته کانی کارلینکردنی به شه کانی مادده، له گه ل

یه کتردا، نه گهر ئه مه حالتان بئیت که ئیوهی زانایان له زانیینی نزیکترین و په یوه سترین و هۆگرترین شت لیتان بئی ئاگاین، ئایا.... ئاره زووی ئه وه ده کهن که به عه قلتان بگه نه زانیینی زاتی خودای به خشنده.

ئایا ئه و مرۆقهی که هیچ شتیک نازانیت له و ماده یه ی که دهستی لیده دات و ده یخوات و ده یخواته وه و بۆنی ده کات چون تکای زانیینی ذاتی خودا ده کات و ئه و مرۆقهی که نازانیت چون بزانییت و ده رکی ده رک کردن ناکات و عه قلی به به کاره یئانی عه قلی ناشیت، چون ده رکی راستی ناخی خودا ده کات، ئیوه تا... ئه مرۆ ئه توانن له زانیینی ئه و رینگیه ی که ده رک کردنی پیده کریت و، ئه و شیوازه ی که به هۆیه وه په ک که و تنی مادده و عه قل دروست ده بئیت و، ئه و چۆنیتی یه ی که عه قلی ناوه وه ی نادیار هه ست به شت ده کات، ئیوه ده تانه ویت حه قیقه ت و کونه ی خودا بزائن.

نه توانایی عه قلتان پالتان پیه وه ده نیت ئینکاری ئه ندیشه بکه ن له سه ر ئه و وینه ی که و راهاتوون ده رکی جهسته ی ماده یه کانی پئی بکه ن... ؟

وه ک فیه له سوفی ئه لمانی (لایبنتز) شیخ جسره به ماددییه که کان ده لئیت (گهر عه قلتان نه توانایه له ئه ندیشه کردنی بوونی ئه م خوا وه نده ئه وه ناگه یه نیت که خودانی یه و گه لیک راستی هه یه له گه ردوندا نه توانرا وه تائیسنا ئه ندیشه ی بکریت، که له راستیدا هه یه که به ئه گه کانی عه قل بوونیان ده سه ملئین و، ئیوه باوه ری ته و اتان وایه که بوونی شتیک به و سیفه تانه ی که وه سف کراون ناشی که جهسته و ماده نه بئی، ئه م بۆ چوونه شتان له (پیه وری نوونه پیه یئانه وه (قیاس التمثیل) و سه ری هه ل داوه، به لام ئه م قیاسه له م شوینه دا نابیته به لگه یه کی ته و او ی به ره به لکو به لگه یه کی هه ل خه له تینه ره، عه قل هه لده خه له تینن و وای لیده کات به به ریاری شتیکی تر به ریاری به سه ر شتیکی تر دات، له گه ل بوونی جیا وازی یه کی زۆر له نیوان ئه و دوو شته دا و، نه توانیتان له ئه ندیشه کردنی حه قیقه تی بوونی خودا و ئه و ناگه یه ننی که بوونی خوا مه حاله و قیاسی خودا له سه ر ئه و شتانه ی که له جیهانی ماددی بیهیوتانه، ئه مه پیه وریکی هه لیه له بهر بوونی جیا وازی له نیوانیاندا و، عه قل ئه ونده ی به سه که به ئاسه واری خودا به لگه بۆ بوونی خودا و سیفه ت و نیشانه کانی به نیته وه.

و هه موو شته کانی گه ردوون له بوونی سیستم و وورده کاری و به ریاری، هه موو یان به گشتی به لگه ی به ره ن له سه ر زانست و توانایی و کار به جیایی خودا) سه بهاره ت به گوومانی دووهم/ که ئه مه ش نه توانایی عه قله له ئه ندیشه کردنی

دروستکردنی گەردوون لە نەبوونەوه جەسر لەو ئەلامدانەوه کەیدا دەتێت :
(ئەندێشەنەکردنی راستی (حەقیقەت) ی شتێک ناییت بەلگە بۆ نەبوونی ئەو شتە
لەخۆیدا) و سەرچاوەی پەیدا بوونی نەتوانایی ئەندێشەکردنی شتێک لە نەبوونەکان
ئەمەیش دووبارە دەگەرێتەوه بۆ (پێوهی غوونە پێهێنانەوه)، چونکە ئێوه هیچ شتێکمان
نەبینیوه لە نەبوون پەیدا بووین و نەبینین لیکەوتە ی شتێک لە نەبوونەوه بەلگە نییە بۆ
مەحالیبوونی روودانی ئەو کردارە و (پێوهی غوونە پێهێنانەوهی)، بەلگەیه کێ پرەری
تەواو نییە و زۆر جار بەهەتەمان دەبات و، توانایی خودا بە توانایی مرقوف پێوه
ناکرت، چونکە جیاوازی نیوان ئەو دوو توانایە زۆر مەزنە.

ئێمە دان دەنێین بە نەتوانیمان لەدەر کککردنی چۆنییەتی دروستکردنی گەردوون
لە نەبوونەوه لە لایەن خودای بەخشندهوه، (بەلام نەتوانای ئەندێشەکردنی راستی شتێک
کەبەهۆی بەلگەکانی عەقڵەوه بوونی سەلمێنراوە ناییتە هۆی ئینکاری کردنی بوونی ئەو
شتە).

بەلام گومانی سێهەم/ کە دەتێن زۆر شت لەم گەردوونەدا هەمە رێسای مەبەست و
دانایی تیادا بەدی ناکرێت بەلکو زیاتر ناچاری بەسەردا دەسەپن و، وەلام بۆ ئەم گومانە/
ئێمە، دانایی و ژیری و رازی نەهێنی زۆر دەبینین لە دروستکراوەکانی خودادا کەوێک
ئێستاش روژ لەوای روژ گەلێ لە دانایی بەکانی خودا لەدەر کەوتندان، کە چەندەها
چەرخی لێمان نادیارو نەهێنی بوون، گەر شتێکمان بینی و دانایمان تیادا بەدی نەکرد
باوهر بۆه ناهێنین کەبێ هەوودە دروستکراوین، بەلکو دەتێن خودای کاربەجی و،
بەلگەمان بۆ کاربەجی نییە کە ی لە دیاردە ی ئەو شتانە ی هەمە کە دەبینین، کە روژ بەروژ
زیاتر بۆمان بەدەردە کەوێت و، بەلگە ی ئەم داناییانە کە چەندەها چەرخی لێمان شاراو
بوو و، ئێستا بۆمان بەدەردە کەوێت و ئەو شتە ی کە لەسەر دانایی بەک دروستکراوە و
دانایی بەکەیمان لا شارایەوه دەبێت روژێک بێت ئەو داناییەمان بۆ بەدەر بکەوێت وەک چۆن
دانایی بەکانی ترمان بۆ بەدەردە کەوتن گەر سەرنج لە نەتوانایی عەقڵ لەدەر کککردنی زۆر
لەشتە ماددیی بێنراوەکان و، بەراووردیی کردنتان لەنیوان ئەم نەتوانایی بە و توانا و
کاربەجی نییە خودای بەخشنده، نامۆ ناییت لاتان شاراوێ دانایی هەندێ لە شتەکان
لە لای عەقڵ و ئێوه و اتان بینی : ((لەم شوێنەدا کار بە پێوهی کەمی دانسقە- قیاس
القليل النادر؟؟؟) ی بکری چاترە مەبەست لە کەمی دانسقە ئەو شتانە ی کە دانایی بەکان
هێشتا بەدەر نە کەوتوو هەتا کارکردن بە پێوهی زۆری بێ شومار لەو هەمەکە بەلگە و
ناسەوارە ئاشکراو نەهێنی یانە ی کە لە دروستکراوەکانی خودا دیارن، کەچی ئێوه بە

پنجه وانه وه ئهم كهه دانسقه به تان كردو وه به به لگه له سهر نه بوونی خودای كردگار و شیخ
جسر غوونه به کی جوان له سهر ئهمه ده هیئت وه و ده لیت (گهر ئیوه سهر بنجی زنده وه ره
گچكه كان بدن ده بین ئه وه نده خوا وه نی دهر كن كه بهس بیت بۆ به سهر بردنی ژیا نیان،
ئایا چاره وروانی ئه وه یان لیده كهه كه ئهم زنده وه ره انه دهر کی حقیقه تی مرؤف بكهه و
به ووردی، ئه ندیشه ی ئه ندامه كانیان و فره مانه كانیان بكهه و چۆنیه تی دروست بوونی
گوینیستان و بۆنکردن و چیژ و ده ست لیدان و خۆراك و کرداری سووری خوین له
له شیاندا بكهه و ههروه ها چۆنی تی بیر كردنه وه یان و نهی نی کارو شته دروستکارو
داهینرا وه كانیان، یاخود بزانیت كه چۆن مرؤف ئه و شتانه ی داهینرا وه و چۆن چۆنی
پهیدای كردوون و له بهرچی دروستی كردوون؟!

دروستکارون مرؤفیش له م زنده وه ره انه توانا و زانستی سه بهاره ت به تواناو زانستی
خودا زۆر كه مژه، به لكو به پنجه وانه وه، جیا وازی نیوان ئهم دوو توانایی و زانستی و
دانایی به زۆر مه زنه، گهر خودمان مملانی ئی له گه لدا کردین و داوای لیکردین نزیك
بیینه وه له زانی نی چۆنی تی دروستکردنی گهردون و، بۆچی دروستکردو وه و، دانایی
چی به له هه موو ئه و شتانه ی كه ده بیین، ده بیت دان به نه توانایی عه قلدا بین و، به سمانه
زانینی خودا و برپار له سهر بوون و توانا و کار به جی نی به که ی به هۆی رینمایی
دیاره کانی خودا له سهر بوون و ئه و هه موو روونا کی داناییانه ی كه زۆر له دیاره کاندا
به دهرده كه وت و، نه بیینی که می ئه و داناییانه بكهینه هۆکار و پاساو بۆ ئینکاری بوونی
خودا و، ریشه ی زۆری ئهم دیاره دانایی به و وورده کاری به كه ژمیره و ئامار ناکریت
بكهینه کاری ریکه وتی کویرانه.

حهیران/ وه لامي جسر بۆ ئهم سنی گومانه به ته وای ده چه سپنت به سهر ئه و ته ی
لایینز كه ده لیت/ شیا وه بوون له نه بوونه وه و ههروه ها شیا وه بۆ عه قل داوای هۆکاری کی
ته وای بکات و شیاوی بوونی دیاره کانی دانایی له گهردووندا.
خوازیارم شیخی گه وهرم باسی کی بیرورای جسرم بۆ بکات له سهر رینبازی (پهیدا
بوون و گه شه کردن).

شیخ/ من ناگادارم كه تۆ تامه زۆری بیستی را کانی جسريت سه بهاره ت بهم رینبازه،
به تابه تی گوینگرتنت له باسکردنی ئه و هیرشه کویرانه ی كه کرانه سهر رینبازی دارون
به لئی ئه ی حهیران له کاتی ئه و هیرشانه و له ناو جهرگی ئه و مملانی ئی به دا له هه موو
گهردوندا به گشتی په ک زانای ئاین، پهیدا بوو، كه زۆر به ئازایانه کتییك بنوسی و تیایدا
بلیت/ (پاش چوونه ناو قولایی رینبازی دارون هیچ هاو دژی به کی له گه ل بیرۆكه ی

بوونی خودا (که دروستکەری راستەقینەى ھەموو شتیکە) تیا نابیرنیت) گەر پیت ووترە لەسائەکانی کۆتایی سەدەى نۆزدەھەمدا ھەندێ لە زانیانی لاھوت لە ئەوروپا ئازایەتیان دەربری لەھەولندان بۆ نزیکبوونەوی ریبازی دارون لە کتیبە پیرۆزە کان چاک بزانە لە کاتی بەراورد کردنی میژووی راستەقینەدا بۆت بە دەردە کەوێت، کە شیخ جسر تەنھا کە سیکە کە پیش ھەمووان بە گشتی لەم بوارەدا کتیبیکی داناو، لەسالی ۱۸۸۸. ھەیران/ چۆن، توانیویەتی سەر کەوتن بە دەست بەینیت لە کاتی بەراورد کردنی ریبازی دارون و دەقەکانی قورئانی پیرۆزدا.

شیخ/ جسر لای وانێیە کە ریبازی پەیدا بوون و گەشە کردن و ھەموو ئەو شتانەى کە لەخۆیان گرتووە لەبەنەما رەگەزەکانی مەرۇف و زیان و عەقڵ دووربن لە راستی یەو، و، دژایەتی بپارەکانی ئاین بەتەواوی بکەن وەك لای ھەندیک وایە چونکە جسر وادەبینیت کە فەرمانی گەرنگ و پیویست داوامان لێدەکات باوەرمان واییت کە خودا دروستکەری ئەم گەردوو نەبە بە ھەموو جۆرەکانی یەو، و، پاش ئەم باوەر ھینانە ھیچ جیاوازی یەك نییە بە باوەر ھینانمان بە (ریبازی دروستکردن) و باوەرمان بە (ریبازی پەیدا بوون و گەشە کردن) کە ھەردووکیان دەگەرێنەوێ بۆ ئەو ماددە بنەڕەتی یەى کە خودا دروستکەریتی، و، لەپاشدا کردوێت بە چەندەھا جۆر و بەھۆی پەیدا بوون و گەشە کردن جۆرەھا لقی لیکەوێتەوێ لەسەر ئەو سیستمانەى کە خودا لەم گەردوونەدا دایناوە، بەلام جسر وادەبینیت ئەم ریبازی پەیدا بوون و گەشە کردن، ئیستاش نە گەیشتۆتە پلەى راستیەکی بەلگەنەوێست، تا کو ناچارمان بکا، کە دەقە ئاشکراکانی بۆ قورئان تەئویل بکەین و ھەر کاتێک بەلگەى بپرە ھەبوو لەسەر راستی ئەم ریبازە دروستە باوەری پێ بکەین ئەو کاتە دەشیت تەو فیق لەنیوان مانای ھیماکانی دەقە کان و ئەو شتانەى کە پابەندی بەلگە پرەرە کانن بکریت.

شیخ جسر پێی خۆشدەکات بۆ نووسینی دوو پێشەکی گەرنگ لەسەر ئەم بیروپرا بەرزو نەمرانە درێژە بەبیروپراکانی خۆی دەدات لەسەر بپارەکانی دژایەتی لەنیوان دەقە ئاینیەکان و کیشە زانستی یە بئێ گومانەکان و پرووہەکانی لیکچوون تیاياندا، پاش رینخۆشکردنی بۆ ئەم دوو پێشەکی یە دەست دەکات بە لیکۆلینەوێ ریبازی پەیدا بوون و گەشە کردن و، بیروپرای خۆی بە دوور و درێژی خستە پرووہ کە کورتکراوە کەیت بۆ باسە کەم تا بزانی تاینی راست ھیچ کاتێک دژایەتی و پیچەوانەى زانستی راست ناکات و بەرامبەریشی دەستەوستان ناوەستیت وەك نەزان و ناژیرەکان دەلێن.

جسر لە پێشەکی یە کەم دا دەلێت/ ئەو دەقەنەى کە لە باوەر ھینان و کارو بپارەکاندا

له‌شهر یعمتی ئیسلامیدا په‌نای بۆ ده‌بریت ده‌کریته دوو به‌شموه (مته‌واترو مه‌شهور) مته‌واتر: ئه‌وه‌یه که به‌شینوه‌یه کی بره‌رو بێ گومان چه‌سپایی و هاتینته کایه‌وه، چونکه هه‌موو هۆ کاریکێ چه‌سپاندنی زانستی راستی له‌خۆ گرتوه، ئه‌و هۆ کارانه‌ی که زانستی بێ گومان ده‌سه‌لمین.

مه‌شهور ئه‌وه‌یه که چه‌سپاوه چه‌سپنراوییه که‌ی نزیکه له‌ بره‌ره و له‌به‌ر بوونی ئه‌و هۆ کارانه‌ی که دل‌ ئارام ده‌کهن، که ئه‌مه‌ش پله‌ی له‌سه‌رو نیمچه‌گومانه‌وه (ظن) دیت و ناگاته باوه‌ری ته‌واو جا هه‌ریه‌ک له‌مته‌واترو مه‌شهور یان مانایه‌ک ده‌به‌خشن و ناتواننیت مانای هینمای تریان لێوه‌بگیریت، که ئه‌مه‌ش به‌ (مانای دیاریکراو) ناو ده‌به‌ین و، ئه‌م به‌ش له‌ شهر یعمتی محمده (ﷺ) نی‌یه که پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره ته‌واوه‌کانی عقل بکات و، یا هه‌ریه‌که‌یان له‌ مته‌واتر و مه‌شهور ئامازه‌ی مانایه‌ک ده‌کهن که مانا که‌ی له‌ رو‌اله‌تیدا به‌ده‌ر ده‌که‌وین. یاخود ئامازه‌ی مانایه‌ک ده‌کهن که دووره‌ له‌ رو‌اله‌تی ووشه‌که و ناوده‌بریت (مانا به‌رو‌اله‌ت) و ئه‌م به‌ش له‌ شهر یعمتی محمده‌دا (ﷺ) هه‌یه، که ئه‌و مانا به‌رو‌اله‌ته‌که‌ی پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عقل بیت، گه‌ر مته‌واتر بیت یاخود مه‌شهور، پینسته‌ باوه‌ر به‌مانا دیاریکراوه‌ که به‌ئیریت و ناگو‌نجیت مانا هینمایی لێ وهر‌بگیریت بۆ مانایه‌کی تر، چونکه مانا هینمایی له‌خۆنه‌گرتوه و به‌ پینچه‌وانه‌ی به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عقل نی‌یه... تا پینستی به‌مانا هینمایی بیت.

به‌لام فه‌رمانی ده‌ق له‌ (مانا به‌رو‌اله‌ت) دا گه‌ر مته‌واتر بیت یاخود مه‌شهور پینسته‌ باوه‌ر به‌مانا به‌ده‌سته‌هاتوه‌ که‌ی بکه‌ین و ناشیت مانای هینمایی بکیریت مه‌گه‌ر به‌لگه‌ی بره‌رو عقلی ئامازه‌ی مانایه‌کی تر بکات که پینچه‌وانه‌ی مانا به‌ده‌سته‌هاتوه‌ که بیت، ئه‌و کاته مانا هینمای و لادان ده‌کریت بۆ مانایه‌کی پینچه‌وانه‌ی به‌جۆریک دروست بیت گو‌نجاندن له‌نیوان مانای له‌به‌ر چاو (مته‌بادهر) ئه‌م مانایه‌و ئه‌و مانایه‌یی که به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عقل ئامازه‌ی بۆ ده‌کهن و، بۆیه‌ شیاوو دروسته، گه‌ر ئه‌م گو‌نجاندنه‌ی نیوانیان هه‌بیت ئه‌و کاته ده‌توانین مانا هینمای ده‌قه (مانا به‌رو‌اله‌ته‌کان) بکه‌ین، گه‌ر نه‌یکه‌ین ئه‌و ده‌سته‌وستان ده‌بین له‌سه‌ر مانای به‌ده‌سته‌هاتوه‌ و، ده‌بیت ئه‌و مانایه‌ش ره‌تکه‌ینه‌وه که به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عقل ئامازه‌ی بۆ ده‌کات، که ئه‌مه‌ش رو‌وخاندنی (بنه‌ماکان) ده‌گریتوه‌ که عقله‌ که به‌هۆیه‌وه ئه‌و په‌یامه‌ی که ده‌قه‌کانی شهر یعمتی محمده‌ی له‌ خۆ گرتوه‌ چه‌سپا، گه‌ر عقل نه‌بوایه نه‌ده‌گه‌شته ئه‌و به‌لگه‌ خوازایانه‌ی راستی بانگیژی ئه‌و په‌یامه‌ده‌کات، گه‌ر بنه‌ماکانی رو‌وخان ئه‌و لقه‌کان مه‌حاله‌ بچین.

(نه و کاته، ره تکر دنه و ی به لگه کانی عه قل گه رانه و یه بؤ تیکدانی به لگه کانی نه قل نه مه شه ریسای چاره سهری هه موو ده قیکی (مانا بهروالته) که به لگه ی بره ری عه قلی دژی بی.

گه ر نه و به لگانه ی پنجه وانه ی مانا بهروالته کانی، به لگه ی بره رو ته و او نه بی ناگو نجیت، مانا هیمو و لادان بکریت بؤ مانایه کی تر له ده ق دا.

وه ک ناشکرایه به لگه ی بره ر/ خوی ئامازه ی به لگه ی له خو گرتوو ه که ی خوی ده کات به به لگه یه کی ته و او بی گو مان و به هیج جزوئی مانای دژ (نه قیض) ی خوی قه بوو ل ناکات، به لام به لگه ی نیمچه گو مان بره ری یه و ئامازه ی په سندن کردنی به لگه که ی خوی ده کات که پنجه وانه ی قبول ده کات، گه ر قبول کردنه کهش دووریت به مه پله ی له پله کانی باوه ری ته و او دا که م ده بیته و ه، ناگو نجیت مانا به هیمای بکریت بؤ مانا بهروالته کان.

نه مه پیشه کی یه که مه، به لام پیشه کی دوو م جسر تیایدا ده لیت شهر یه تی محمه دو هه موو شهر یه ته ئاسمانیه کان مه به ست لی یان ئامازه کردنی مرقفه بؤ ناسینی خودای گه و ره به خشنده و باوه ر هینان به بوونی، وه سفکردنی به سیفاتی ته و او په سندن و چونیته تی خودا په رستی و گه یاندنی مرقف بؤ نه و بریارانه ی که ریکه خستی ژیان بؤ به ده ستهینانی دوا روژی به لام فیر کردنی زانسته گه ردو و نیه کان له چونیته تی دروستکردنی گه ردو و ن و نه م سیستمانه ی که تیایدا به دی ده کریت ... هتد.

نه مانه به گشتی له مه به سته کانی شهر یه تی نین، به لکو به هوی عه قله و ه به م زانیاریانه ده گهن، له پایه یی یه که ما شهر یه تی ئاور له مانه ناداته و ه، هیچ مه به سستی نی یه قولبو و نه و ه تیایاندا و، ته نها به کور ته باسکیان و از ده هینیت ته نها نه و نه دی که په یه و نه دی به مه به سته بنه ر ته یه که وه هه بیست، بؤ نمونه ناوی ئاسمان و زهوی ده بات و چون له نه بو و نه و ه په یدا بوون و، دروستکردنی جو ره ها زینده و ه و چونیته ی به ریوه بردنی گه ردو و نه کان به تیکرایی و نه و سیستمانه ی که له خو یان گرتوو ه، تاوه کو ناو بردنی نه م شتانه ی له به لگه عه قلیه کان بیت بؤ بوونی خوا وه ندیکی دروستکهر و زانا و کار به جی و به توانا پاش نه م دوو پیشه کی یه (جسر) بیرو راکانی خوی له سهر رینبازی په یدا بوون و گه شه کردن ده ر ده بریت و ده لیت نه و باسانه ی که له شهر یه تی محمه ددا هاتوو له ده قه کانی موته و اتر و مه مشهور سه باره ت به دروستکردنی گه ردو و نه کان و، جو ر یه تی له جو ره کاندا، هه موو به تیکرایی به دریژی باسی دروستکرن و چونیته ی دروستکردنی نه کردوه و، له شهر یه تدا هاتوو ه که خودای به خشنده ئاسمان و زهوی نه و ی له نیوه ندیاندا هه یه له شهش روژدا،

دروستیکردون و، هه‌روه‌ها تیایدا هاتوو هاتوو کاتی خودا ویستی له‌دوو که‌ل ئاسمانه‌کان
 دروست بکات حموت ئاسمانی دروستکرد و، رافه‌کارانی قورئانی پیروزی بیرونیان
 جیاوازه‌له‌لینکدانه‌وی ئهم شەش رۆژه‌دا و زۆریان ده‌لێن ئهو رۆژانه‌هه‌روه‌کو
 رۆژه‌کانی ئیمه‌ بوون و هه‌ندیکیان ده‌لێن ئهو رۆژانه‌له‌ رۆژه‌کانی پاش زیندوو بوونه‌وه
 ده‌چن که‌ هه‌ر رۆژیکێ به‌هه‌زار سالی ساله‌کانی ئیمه‌ ده‌چیت و، هه‌ندیکیان ده‌لێن هه‌ر
 رۆژیک له‌و شەش رۆژه‌ به‌ په‌نجاهه‌زار سال داده‌نریت. هه‌روه‌ها له‌ده‌قه‌کانی قورئانی
 پیروزی هاتوو که‌ ئاسمانه‌کان و زه‌وی هه‌موو یه‌ك پارچه‌ بوون و خودا له‌یه‌ کتری جوودا
 کردونه‌توه‌ و رافه‌کانی قورئانی پیروزی ده‌لێن ئاسمانه‌کان و زه‌وی یه‌ك شت بوون، که‌
 هه‌ریه‌کیکیان به‌وی تریانه‌وه‌ نووسابوو و، خودای به‌خشنده‌ له‌یه‌ کتری جیا کردونه‌توه‌
 و، هه‌ندێ له‌ رافه‌کاره‌کانی تر به‌جۆریکی تر لیکیده‌ده‌نه‌وه‌ و هه‌ندیکیان و له‌ده‌قه‌کانی
 قورئانی پیروزی تینگه‌شتوون که‌ زه‌وی پێش ئاسمانه‌کان دروست بووین به‌لام به‌ر فراوان و
 پان و به‌رین نه‌بووه‌ تا به‌ که‌لکی ژیان بێت، پاشان خودای به‌خشنده‌ ئاسمانی له‌ شیوه‌ی
 دوو که‌لدا دانا که‌ ئهم دوو که‌له‌ی پێش ئاسمان دروست کردبوو و، کردیه‌ حموت چینه‌ی
 ئاسمان، پاشان زه‌وی تیا دا راخست و به‌رینی کرده‌وه‌ و، ئهو لیکدانه‌وانه‌ی به‌مانای
 هه‌یماکان کراون به‌ پنجه‌وانه‌ی مانا رواله‌ته‌کانه‌وه‌ دێن به‌لام درێژه‌ باسی په‌یدا بوونی
 ئاسمانه‌کان و زه‌وی و چۆنیتی و دروستکردنیان و دروستکردنی خۆرو هه‌ساره‌کانی و
 زه‌وی له‌ گاز هه‌روه‌ك ماددیه‌کان ده‌لێن، یاخود به‌ریگایه‌کی تر به‌لام شه‌ریعه‌تی عه‌مه‌د
 باسی ئهم چۆنیتی به‌ی نه‌ کردوو و له‌ده‌قه‌کانیدا چه‌سپاندن و ئینکاری ئهم شتانه‌ی به‌دی
 ناکریت. گه‌ر به‌چاوی وێژدانه‌وه‌ سه‌رنجی ئهو درێژه‌ باسانه‌ به‌هین که‌ ئیوه‌ی
 ماددیه‌یه‌کان ناوی ده‌به‌ن له‌دروستکردنی ئاسمان و زه‌وی، بۆمان به‌ده‌رده‌که‌ویت که‌
 هه‌موویان به‌گشتی گریمان که‌ ئیوه‌ ده‌لێن دروستکردنی و هه‌روه‌ها ده‌شیت به‌
 پنجه‌وانه‌ی ئهم شیوازه‌ی ئیوه‌ شه‌وه‌ بێت، به‌لام گه‌ر ئهو گریمانانه‌ چاسپان به‌ به‌لگه‌
 به‌ره‌کان که‌ به‌هیچ شیوه‌یه‌ك قبوڵی هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ ناکات و هیچ بواریك عه‌قل نادات
 بۆ رەتدانه‌وه‌ی ئهو کاته‌ موسلمانان باوه‌ری پێده‌هێنن له‌گه‌ل باوه‌ر هه‌نانیان به‌وه‌ی
 که‌خودا په‌یدا کەری خۆرو دروستکەریتی، زه‌وی و هه‌ساره‌کانی لێخستۆته‌وه‌، وه‌ك ئیوه‌
 ده‌لێن و، ئهو سیستمانه‌ی که‌ ئیوه‌ باوه‌رتان پێی هه‌نان و ده‌لێن: کاریگه‌رن و
 دروستکەرن و ئیمه‌ ده‌لێن ئهمانه‌ هۆکاری ئه‌ساسیین له‌خودی خۆیان کاریگه‌رنین
 کاریگه‌ری راسته‌قینه‌ ته‌نها خودای به‌خشنده‌یه‌.

وه‌ك ئاشکرایه‌ هیچ له‌م ده‌قانه‌ که‌ باسمان کرد، ئینکاری ئهو شیوه‌ دروستکردنه‌ی که‌

ئىۋە باسىدە كەن، ناكات جاھەر كاتى ئىۋە دەلىلىن سەبارەت بەدروستبۇنى بو ئىۋەر، ھەر كاتى بۇ چۈنە كەتەن بە بەلگەى بىرەر چەسپا، ئىمە دەلىلىن: خوداى بەخشندە لەسەرەتاۋە ماددەى گەردوونى لەيەك شت دروستكر دوۋە، بە دوو كەل ناۋى بردوۋە، كە برىتىيە لە گازىكىى بلاۋبوۋەۋەى ناۋ بۇشايى، پاشان زەۋى و ئاسمانى لىك جىيا كىردەۋە، واتە ماددەى ئاسمانى لەو ماددەىيە جىيا كىردەۋە كە خۇرۇ ھەسارە كانى لى پەيدا بۇۋە، پاشان خۇرى دروستكر د زەۋى و ھەسارە كانى لى جىيا كىردۇتەۋە، بەلام زەۋى كاتى جىيا بو ئىۋەى لە خۇر پان و بەرىن نەبو، خوداى بەخشندە ئاسمانى لەدوۋە كەلە دروستكر د كە برىتى بو لە چىنە گازىيە كەن و زەۋىشى پان و بەرىن كىرد، ھەموو ئەم شتەنە بە گشتى خوداى بەخشندە لەسەر سىستىمى تايىبەتەند دروستكر دوۋە، كە ئەم سىستىمانە ھۇ كارى ئاسايىن و بە گشتى لىكەۋتەى چەندەھا چەرخى درىزن، كە بە شەش رۇژ ناۋيان دەبات... و لەم راپۇرتەدا باسە كانى ماددىيە كەن دەردە كەۋىت لەدروستكر دنى خۇرۇ ھەسارو زەۋىدا كە دەقاۋدەق رىدە كەۋىت لە گەل ئەو ووتانەى كەلە شەرىعەتى مەمەددا ھاتوون، بەلام بىروباۋەرمان پەپەرەۋى ئەم ووتانە ناكات تەبەلگەى بىرەر بەدەست ئەھىنىن لەسەريان و، لەبەر ئىۋەى بەلگە كانت نىمچە گومانىيان لەخۇ گىرتوۋە بە پىۋىستى نازانين باۋەرمان پى بېنىن، تەنھا... دەتوانين بلىين ئەم ووتانە دەشىن راستيان لەخۇ گىرتىت جا لەبەر ئىۋەى چۈز چىۋەى باسە كە لەبىروباۋەرې موسلماناندا ئىۋەىيە كە زانست بە بەلگەى بىرەر سەلماندوۋىيەتى كە جىھانە كانى گەردوونى پەيدا بوون و پىۋىستيان بە پەيدا كەرىك ھەمە كە ئىۋىش خوداى بەخشندەىيە كە لەنە بوون پەيداي كىردوۋە، ئەم جۇرايەتەى لىخستۇتەۋە كە ئىمە دەبىينىن و، ھىچ جىياۋازىيەك لاي موسلمانان نىيە گەر بوۋىرتىت خوداى مەزن دروستكرەى ئەم گەردوۋەنەىيە بە شىۋازە جىيا جىيا كەن بەۋاتاي ئىۋەى كە ھەموو جۇرە كەن بەسەرەخۇ لەسەرەتا دروستكر اۋون، لىكەۋتەى شتىكى تر نىن (جاگەر بەيەك كەرەت دروستى كىردىن يان بە چەند قۇناغىك).

لە نىۋەندى باۋەرھىنان كە خوداى بەخشندە دروستكرەى جۇرە كانى ئەم گەردوۋەنەىيە لەسەر رىيازى (پەيدا بوون) كەلەسەرەتاۋە ماددەى ساكارى دروستكر دوۋە، پاشان گەشەى پىداۋە تا... بۇ چەندەھا رەگەز كانزاۋ ساكارترىن تەنى زىندوۋ (پىرۇتۇپلازما) ياخۇد بۇ نىزىمترىن روۋەك و ئاۋەل و، لە مانەۋە چەندەھا لىقى لى دروستكر دوۋە، كە بەمەش جۇرايەتى دروستكر دوۋە، كە بەمەش جۇرايەتى دروستبوۋە و ھەندىكىيان لە ھەندىكى تر كەۋتوۋەنەتەۋە، ھەندىكىيانى ھەلىژاردوۋە بۇ مانەۋە و،

هه‌ندیکێ تریان بۆنه‌مان و، ئهم کردارانش به‌هۆی ئهو سیستمانه‌ بو که‌خودا به‌ماده‌ی به‌خشیوه‌ که‌ هۆکاریکه‌ که‌ ئیستا پینی گه‌یشتوو و، هه‌ریه‌که‌ له‌م دوو باوه‌ره‌ واته‌ باوه‌ره‌هینان به‌ریبازی (دروستکردن) و یاخود باوه‌ره‌هینان به‌ریبازی (په‌یدا بوون) ئینکاری باوه‌ره‌هینان به‌ بوونی خودای به‌خشنده‌ ناکات و، هه‌ر چۆنیک ئیت خودا ته‌نها خۆی دروستکه‌ری ئهم گه‌ردوونانه‌یه‌، پاشان جسر ده‌لێت/ و کورتی ئهو ئهو ده‌قانه‌ی که‌ پشتی پێ به‌ستراوه‌ له‌ باوه‌ره‌هیناندا که‌له‌ شه‌ریعه‌تی محمه‌ددا هاتوو سه‌باره‌ت به‌دروستکردنی ژبانی سه‌رزه‌وی بریتی به‌ له‌مانه‌/ خودای به‌خشنده‌ له‌ ئاو هه‌موو شتیکی زیندوی دروستکه‌ردوو و، هه‌موو پێدراو بێ پێیه‌کی سه‌رزه‌وی له‌ ئاو دروستکه‌ردوو و، له‌هه‌موو ئاژه‌لێک (جووته‌) دروستکه‌راوه‌ و هه‌موو جووت و جکه‌کان خۆی دروستی کردوون، هه‌موو جوتی و له‌هه‌موو رووه‌کی سه‌رزه‌ویدا نیرومی تیا دروستکه‌ردوو ئهم ده‌قانه‌ ده‌شێت له‌ خودی خۆیاندا له‌سه‌ر ریبازی دروستکردن و (گه‌شه‌کردن) لێک بدرێنه‌وه‌ ئه‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ ئهو دوو ده‌قه‌ی ده‌فه‌رموینت که‌ هه‌موو زینده‌وه‌ریک له‌ ئاو دروستکه‌راوه‌ یاله‌سه‌ر ریبازی رێک ده‌رده‌که‌وینت له‌ گه‌ل بۆچوونی تازه‌ی ماده‌یه‌کان که‌ ده‌لێن زینده‌ماده‌ له‌ ئاو په‌یدا بووه‌ به‌لام ده‌قه‌کانی تر مانا روا ته‌ی به‌کانیان ئاماژه‌ی ریبازی دروستکردن ده‌که‌ن، له‌ گه‌ل ئهم هه‌موو ده‌قانه‌شدا، ده‌قیک نه‌هاتوو له‌ قورئاندا، که‌ ئاماژه‌ی ئهم دروستکه‌رانه‌ بکات له‌یه‌که‌ که‌ره‌تدا و یاخود به‌چه‌نده‌ها قوناغ، ته‌نها له‌چه‌ند فه‌رموو ده‌یه‌کی پیغمبه‌ر که‌ ئیمامی موسلیم گه‌ی‌راوه‌ ته‌وه‌ که‌ ده‌فه‌رموینت (خودای به‌خشنده‌ دره‌ختی له‌ رۆژیکێ شه‌ش رۆژه‌ که‌دا دروستکه‌ردوو، پاشان ئاژه‌لی دروستکه‌ردوو) ئهم ده‌قانه‌ ته‌نها ئهو سووده‌ی تیا دایه‌ که‌ ده‌لێت دره‌خت له‌دروستکه‌ردندا پینش ئاژه‌ل که‌وتوو.

ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌نینت که‌ ئهم دوو جوژه‌ ئایا له‌یه‌که‌ که‌ره‌تدا دروستبوون یاخود به‌چه‌ند قوناغیک دروستبوون له‌سه‌ر ئهو ده‌قانه‌ی که‌ هاتوو و، به‌گوێه‌ی ئهو ریسایانه‌ی که‌له‌ سه‌ره‌تادا باسکه‌راون، شه‌ریعه‌تی محمه‌د و پینستی ده‌کات، که‌ باوه‌ری لایه‌نگرانی پیغمبه‌ر په‌یره‌وی مانا دیاریکه‌راو مانا به‌رواله‌ته‌کان به‌که‌ن که‌له‌ده‌قه‌کانی مته‌واترو مه‌شه‌هوردا هاتوو به‌لام به‌مه‌ر جیک به‌ به‌لگه‌ به‌ره‌ره‌کانی عه‌قل پینچه‌وانه‌یی مانا ئاشکه‌راو روا ته‌ته‌کان نه‌کات.

ئیمه‌ باوه‌ره‌مان وایه‌ که‌ خودای به‌خشنده‌ له‌سه‌ره‌تادا هه‌موو جوړیکێ به‌سه‌ره‌خۆی دروستکه‌ردوو و له‌سه‌ر ریبازی (په‌یدا بوون) دروستی نه‌کردوون، هه‌رچه‌نده‌ خودا له‌ توانایدا به‌هه‌ردوو ریباژه‌ که‌ دروستی کردینت، گه‌ر بلێین هه‌موو ره‌گه‌زو جوژه‌کانی

لەيەك كەرەتدا دروستكرديت ياخود بە پلە و قۇناغ و گەشە، بەهۆی ئەو سیستمەنی كە خودا پێی بەخشیبوون ئالیرەدا پێویستە ئیمە رێبازمان بوەستین، چونكە لەشەریعتی محەممەددا دەقیك نەهاتوو، كە بیروكەيەك لاسەنگ بكات بەسەر بیروكەيەکی تردا و، بۆ ئیمە نەهاتوو لەبەدەن بۆ باوەرھێنان بەمانا روالەتەكان بۆ یەكێك لەم دوو بیروكەيە، بەلەكەوتنەوێ هەندێ رەگەز لەهەندێ رەگەزی تر بکەین لەبەر نەبوونی بەلگە ی پرە كە زۆرمان لێبکات مانا هێمایی ئەو دەقانە بکەین و، هەر کاتێك بەلگە ی پرە بۆ راستی رێبازی بنەمارە گەزێیەكان و پەیدا بوون بەدەر کەوت، ئەو کاتە پێویستە لەسەرمان مانا هێمایی یەكانی ئەو دەقانە بکەین و گونجاندن بکەین لەنبیان دەقەكان و بەلگە پرە رەکاندا.

حەیران/ سوپاس بۆ خودا سوپاس بۆ خودا، دلت فینك کردمەو بەم بەدەر خستە رازاوانەت، كە ئاماژە ی بریارە كانی ئاین دەكات كە بەهیچ شیوێەك دژایەتی راستیە كانی زانست ناکات كە بە بەلگە پرە رەكانەو پەپوەستن و تكام وایە چاكەت لەسەرم زۆربێ بەباسكردنی راكانی جسر سەبارەت بەدروستكردنی مەروفا، ئایا شیخ جسر وادەیینت كە وتە كانی رێبازانی پەیدا بوون لەسەر گەشە كردنی مەروفا دەشیت بگونجیت لەگەڵ ئەو دەقانە ی كە لە قورئانی پیرۆزدا هاتوو؟

شیخ/ شیخ جسر لە وەلامی ئەوانەدا كە دەلێن مەروفا ئاژەلێكە لە تێكرای ئاژەلە كانی تر، لێكەوتە ی رێبازی پەیدا بوون و گەشە كردنە و، هەر وەها لە وەلامی ئەوانەش كە لە پاش ئەمانە هاتوون و دەلێن مەروفا و مەمموون یەك رەگەزێان هەبە دەلێ: لەدەقە كانی شەریعتی محەممەدیدا هاتوو كە هەموو رێچكە كانی بساوەر هێنان لەدروستكردنی مەروفا پابەندی. ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾، ﴿مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ﴾، ﴿مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ﴾.

هەندێ لەلێكە رەوێ كانی قورئانی پیرۆز دەلێن خاك و ئاو دوو رەگەزی مەروفا، واتە مەروفا ئەو دووانە دروستبوو، هەندێ كات دەقە كانی قورئان وارا دەگەیهنن كە مەروفا لەخاك دروست بووین و لەهەندێ دەقدا هاتوو كە خودا بەدەستی خۆی مەروفا لەیەك نەفس دروستكردوو و هەر لەو نەفسەو هەمگی بۆ دروستكردوو و لەوانیشەو پیاوان و ئافەرەتی زۆری لێكەوتووە، روالەتی ئەم دەقانە وادەگەیهنن كە خودا مەروفا لە رەگەزێکی سەر بەخۆ دروستكرديت، نەك بەرێگە ی پەیدا بوون و لێكەوتنەو لە رەگەزێکی تر، لەگەڵ ئەوێ ئەم دوو رایە لەلای عەقڵێك شیاون كە باوەرشی بەتوانایی

خودا هه‌بیت.

به‌لنی له‌و ده‌قانه‌وه به‌ئاشکرای نه‌هاتوو که بلیت خودا مرؤفی یه‌که‌می له‌یه‌ک که‌ره‌تدا له‌خاک دروستکردوو و هه‌روه‌ها نه‌هاتوو که بلیت مرؤفی یه‌که‌می به‌قوناغ و هیدی دروستکردوو.

ئوه‌نده له‌سهر ئیمه‌یه که لی‌ره‌دا بوه‌ستین و باوه‌ر به‌رایه‌کیان نه‌هینین و را‌که‌ی تریان هه‌رامۆش بکه‌مین یاخود به‌پنجه‌وانه‌وه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش که هه‌ندی له‌ده‌قه تا‌کیه‌کاندا نه‌بیت هاتوو و ده‌لیت خودا مرؤفی یه‌که‌می به‌رینگای قوناغ و هیدی دروستکردوو و ماوه‌یه‌کی زۆری به‌سهر‌دات چوو به‌لام روا‌ه‌تی ئه‌و ده‌قانه‌ی که باوه‌ره‌ینان پا‌به‌ندیتی ئاماژه‌ی دروستکردنی سه‌ربه‌خۆ ده‌که‌ن و هه‌نا‌گو‌نجیت مانا هینمای ئه‌م ده‌قانه‌ بگریت و، لادان له‌مانا به‌روا‌ه‌تیه‌که‌ی بکریت مه‌گه‌ر به‌لگه‌یه‌کی به‌ره‌ی عه‌ق‌لی ریبازی په‌یدا بوون به‌چسپینیت که ئه‌و کاته ده‌توانریت ئه‌و ده‌قانه‌ مانا هینمایان بکریت و گو‌نجان‌دنی بکریت له‌نیوانیان و نیوان ئه‌و به‌لگه‌ به‌ره‌انه‌ی عه‌قل و ئه‌مه‌ش هیچ له‌باوه‌ره‌ینانی موسلمانان که‌م ناکاته‌وه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی لایان ئاشکرایه که‌خودای به‌خ‌ش‌نده له‌به‌ره‌تدا خۆی دروستکه‌ری مرؤفه‌ به‌هه‌ر شیه‌یه‌که‌ دروست ییت بوه و به‌م چه‌شه‌ شینخ جسر ده‌لیت: ئاینی ئیسلام پنجه‌وانه‌ی زانست نی‌یه و ناییت، گه‌ر زانسته که پشتگیری کراو ییت له‌لایه‌ن به‌لگه‌یه‌کی به‌ره‌ی عه‌قله‌وه هه‌روه‌ها و اراده‌گه‌یه‌ییت که له‌روانگه‌ی ئاینه‌وه هیچ جیاوازی نی‌یه له‌نیوان ئه‌وه‌ی که خودا ئه‌م گه‌ردونه‌ی به‌ (دروستکردنی یه‌ک که‌ره‌تی) یان (دروستکردنی قوناغ و هیدی) یاخود به‌ر‌ی‌بازی (په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن) دروستکردینت به‌ویست و توانا و کاربه‌جینی خودا بووه و هیچ کامیک له‌م ریبازانه‌ به‌لگه‌ دارتر نی‌یه له‌وی تریان له‌سهر بوونی خودا.

جسر به‌م شیه‌یه‌ ده‌دویت سه‌باره‌ت به‌ ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن ئه‌ی جه‌یران و، ده‌بینیت نه‌ئینکاری ده‌کات و نه‌به‌مه‌حالی داده‌نیت و ده‌رگاشی له‌سهر زانست به‌ناوی ئاینه‌وه دانه‌خستوو، به‌لکو به‌کراوه‌یی به‌جیه‌یه‌شتوو به‌وه‌ی که‌چهند جارینک دووباره‌ی ده‌کاته‌وه که ریبازی په‌یدا بوون و گه‌شه‌کردن له‌کاتی چه‌سپاندنی به‌چه‌سپاندنیکه‌ عه‌ق‌لی به‌ره‌ر هیچ هاودژه‌کی ئاینی تیا‌دا‌نی‌یه و ده‌شیت سودی لی‌وه‌ر بگریت و، مانا هینمای ئه‌و ده‌قانه‌ بکریت که به‌روا‌ه‌ت ئاماژه‌ی ریبازی دروستکردن ده‌که‌ن.

له‌سهر روناکی ئه‌م بیره‌ به‌رزه، رۆژ هه‌لاتناسی ییانی (چارلز ئاده‌مز) له‌کتیبه‌ که‌یدا که‌به‌ناوی (ئیسلام و نوێکردنه‌وه) بلاو کردۆته‌وه ئاماژه‌ی کردوو به‌وته‌یه‌ی که ده‌لیت،

لەسەردەمێکدا کە نووسەرە کلاسیکی یەکان بیرورا زانستیه کانیان پشتگۆی دەخست و بەباشیان دەزانی کە بەهیزی شمشیر بەرهنگاری بکەن بەلام شیخ حسینی جسر ئەم رایە ی نەبوو، بەلکو لای وابوو ئەو سەردەمە بەسەر چوووە کە موسلمانان دەستەوسان بن بەرامبەر ئەو بیروکانە ی کە هێرش دەهێننە سەر باوەڕ هێنانیان، دەستیکرد بە هێنانەوێ بەلگە بەوێ بەتێکرای هەموویان لەبیرو باوەڕ و بێریارە کانی ئیسلامدا بەبەرۆبەها بەدەردە کەون، دەکاتە وەلامدانەوێ ئەو زانا روژئاوایانە ی کە لەسەر بنەمای فەلسەفە و ماددە گومانی زوریان بەرپاکردبوو لە دژی و هەروەها بەرامبەر رێبازی دارون وەستا و وای بینی کە ئەم رێبازە، گریمان راستیش دەرچنی دژی قورئان ناوەستی.

حەیران/ ئەو زانا کلاسیکی یانە کین کە لەلایان وابوو بەرهنگاری زانست بەهیزی شمشیر بکری؟

شیخ/ من هیچ کامێک لەو زانا سونیانە ناناسم کە لای واییت بەرهنگاری بیرورا زانستیه کان بەهیزی شمشیر بکری، بەلام ئەوێ کە من بزانم بۆ نمونە غەزالی کە پیش (برونو و گالیلو گیلەر) بەجەوت سەدسال هاتوووە لەکتیی (تهافت الفلاسفه) دا کانی هێرشکردنی بۆ سەر ئەو زانا ئاینیانە ی کە ئینکاری راستیه کانی زانستیان دەکرد، وەك خۆر گیران و مانگ گیران.... هتد.

ئەمە دەقە کەبەتی کە دەلێت: (هەر کە سینک نیمچە گومانی وابوو کە موجدەلە کردن بۆ پووچەلێ ئەمە لە ئایندا یە، ئەو هێرشیکە بۆ سەر ئاین و لاواز کردنی بێریارە کانی، چونکە ئەم کارانە پابەندی بەلگە کانی ئەندازە و ژمیریاری یە کە هیچ گومانیان تیا دا نی یە، هەر کە بێلک شارەزای تیا دا هەبێت بەدوای بەلگە کاندای بگەری، گەرینی ووترا ئەمە پێچەوانە ی شەریعە تە هیچ گومانیک تیا دا نی یە بەلکو گومانە لەشەرە و، هەر کە سینک هەتسەنگاندنی شەرە بەرنگای چەوت بکات زیاتر زەرەرمەند ترە لەوێ کە تانە و تاونجی لێدەگری هەروەك ووتراوە (دوژنیکی ژیر باشترە لە دوژنیکی نەفام) ئەمە یە و تە کە ی غەزالی و لەپیتاوی ئەمە دا نەدوو چاری هیزی شمشیر و نەگری ئاگر بۆوە، بەلکو بەچاوی بەرزو ریزەو تەماشای دەکرا وەك دەزانی هەتا ناویان دەبرد بە (حوجەتی ئیسلام).

حەیران/ رەحمەتی خودا لە شیخ جسر بیت بەراستی زۆر بەرز بوو لەزانیاری یە کەیدا لە عەقل و باوەڕیشی دا و تینگەبێستنی بەجەو هەری ئاین و، بیرو بەرز ی لە گونجاندنی نیوان زانست و باوەڕ، وادەبینێت کاتێک کە رێبازی پەیدا بوون و گەشە کردن بەلگە دار بیت، هیچ پێچەوانە یە کی قورئان نابیت، گەر هاتوو ئەم رێبازە

پر هره لاماڼ چه سپا هیچ زهره ریک له باوه پر نادات.
گهر باوه پر بهینیت که خودا له سه ره تادا ماده دی ساکاری دروستکردن دووه پاشان
که شه ی پینکر دووه به گویره ی نهو سیستمانه ی که پنی به خشیبوون تا... ژبان پهیدا بوو
له خانه ی به که مدا.

من له شیخ ده پرسم که واته بزچی به مولحیدیان دانه نین نهوانه ی که ده لنین خانه ی
به که م له بی گیانه وه پهیدا بووه.

شیخ/ ناگادار به نه ی حهیران، چاوړیک بهو پاسه واندها بخشیننه ره وه که باسماڼ کردوه،
ده بینیت ووشه یه کت له یاد چوو وه که وته کانی من و (شیخ جسرت لیتیکده دات، من
نهوانم به بی باوه پر وه سف نه کردووه له بهر نه وه ی مزه نه ی و ابووه که خانه ی به که م
له جه ماد پهیدا بووه، نه مه فرمانیکی شیاوه و مه حالی تیادا نی به بویه ناووم بردوون به بی
باوه پر، چونکه باوه ریان و ابوو که خانه ی به که م له جه ماده وه پهیدا بووه (دروستکردنی
خوبی)

حهیران/ جیاوازی چیه له نیوان نهو دوو و ته یه دا؟

شیخ/ جیاوازی زوره نه ی حهیران، مه به ستیان، له دروستکردنی خوبی به (ده یانه ویت
بلنن خانه ی به که م له جه ماد پهیدا بووه به ریکه وت له بهر اوورد کردنیک ریزه ی کاتیک
تایه تی له ره گهزه ماده یه کان، نهک به توانایی خودا و، جسر ده لیت پهیدا بوونی ژبان له
جه ماد کاریک شیاوه و، هه ندی کات ژبان روا ته تیک ده ییت له روا ته کانی ماده
که له جووله و بهر امه ریه کی ریزه یی له نیوان دیار یکه راوه تایه نه نه کان له ره گهزه کاند
ده ییت و، نه مانه هه مووی له لایه ن خودا وه دروستکراون نهک به ریکه وتی کویرانه،
سه رنج بده لم دوو و ته یه به وه ی که جسر ده لیت/ خودا دروستکری ماده بنه مایی به
گهر دوو نه بنه رتیه که یه له نه بوون و هه ر خوشی به خشینه ری سیفاتی ره گهزه کانه و،
هه ر خوشی جووله ی به گهر دیله کان به خشیبووه و، هه ر خوشی زانایه له نه یی نهو
بهر امه ره ریزه یی به که ده توانریت ژبان لنی پهیدا ییت و هه ر له خودا خوشی نهو
گوښاندنه ی پینه خشیبوون که بزه هوی ژبان هه روهک ئاسایه کانی تری خودای
په روه ردگار له لیکه وتنه وه ی هوکار له هو، به لام ماده یی به بی باوه ره کان هه ر له بنه رته
ئینکاری خودا ده که ن و ئینکاری بوونی وویست ده که ن له دروستکردندا و، لایان وایه
که هه موو ره گهزه کان ئاشنایی و تیکه لیبوونیان له گهل به کتر دا به رینگای ریکه وت و،
به ممش ژبان پهیدا بووه، نهو جیاوازی به بزانه نه ی حهیران و له بهر چاوی خوتی دابنی،
ته نها نه مه ت به سه نه ی حهیران که وائینکاری (دروستکردنی به ریکه وت بکه یی) و

له پاشدا خۆت ده بینیه وه له نامیزی باوه ږدا و هیچ گریمانیکی دروستیون و پهیدا بوون له مودوا کارت لیناکات.

حهیران/ چۆن ئه مه ده بیست ئه ی گه وره م.... زیاتر بۆم ناشکرا بکه؟
شیخ/ ده گه ریمه وه بۆ لیکۆلینه وه که بۆ مه بهستی پوچه لکردنی، دروستکردن به ریکه موت وه بۆتی ساکارده کم به ئاسانی و ته وای له کاتی خۆیدا.

حهیران/ شیخ جسر سه باره ت به عقل و رۆح چی ده فرمویت؟
شیخ/ سه باره ت به عقل شیخ جسر ده فرمویت، عقل له وشته شاروانه یه که رینگا نی یه بۆ روونکردنه وه ی راستیه کانی و له شه ریه تدا هیچ روونکردنه وه یه کی تیادا نه هاتوه ده باره ی عقل، دووریش نی یه وته ی ماددیه یه کان راست بیست که ده لێن عقل دیارده یه که له دیارده کار لیکراوه کانی به شه کانی مادده، به لام ده لێن ئه م کار لیکردنه به وویستی خودا پهیدا بووه نه ک به گویره ی جو له کویرانه که ی مادده خۆی، ههروه ها ئه و ته بیان که ده لێن عقلی مرۆف جیاوازی نی یه له گه ل عقلی ئازه له تانها له ریزه کهیدا نه بیست و له خودو راستیدا جیاوازی له نیوانیاندا نی یه ئه ممش دژایه تی ده قه کانی شه ریه تی محمده ناکات له باوه ږدا و هیچ پشتگیری ده قیکی تیادا نه هاتوه که ئینکاری بکات یا خود پشتگیری بکات ئه وه ی له شه ریه تدا هاتوه ته نها ئه وه یه که مرۆف به عقل له هه موو جزره کانی ئازه له جیا ده کرینه وه و، مرۆف به هۆی عقلیه وه به کارهینانی شه ریه تی پێ سپێردراوه گه ر بلێن ده رک ده کریت یان به پینچه وانه وه هیچ ده قیك سه باره ت به مه نه هاتوه.

قه ده غه کراو نی یه لامان گه ر بلێن ده ر ککردنی ئازه له و عقلی مرۆف هه ردوو کیان یه ک ووتراون، به لام عقلی مرۆف گه شه ی کردوه ... تا... ئه و پله یه ی که ئیستا تیایه تی که پێی جیا ده کرینه وه له عقلی هه موو ئازه له کان سه باره ت به رۆح شیخ ده لیت بوونی هه یه به لام عقل نه توانایه له ده ر ککردنیدا.

ئه م وه ستانده ی شیخ جسر و نه چوونه ناو قولایی راستیه کان زیان و رۆح و عقل که هه موو فله سوفان نه توانا بوون به رامبه ری ئه مه به لگه یه بۆ به رزی بیرو را کانی شیخ جسر و ههروه ها ئینکاری نه کردنی ئه وانه ی که ده لێن دیارده یه که له دیارده کار لیکراوه کانی مادده به توانای خودا، ئه مانه هه موو به گشتی به لگه ن بۆ فراوانی عقلی شیخ جسر و دووری له کرچ و کالی و به رزی سه رنجدانی له تیگه یشتنی راستیه کانی تاین.

حهیران/ و له باسه کانی شیخ تیگه یشتوو م که باوه ږی به کاریگه ره سروشتی به کان

هه‌بیت، که‌واته‌ بیرو‌ رای‌ چۆنه‌ سه‌باره‌ت‌ به‌ سیسته‌می‌ هۆ‌ کاری‌ به‌ کان، که‌ فەیلە‌ سوفان‌ زۆر‌ له‌ سه‌ری‌ دواون‌؟

شیخ/ شیخ‌ جسره‌ له‌و‌ سیسته‌می‌ هۆ‌ هۆ‌ کارانه‌ ده‌ر‌ ناچیت‌ که‌ غه‌زالی‌ باسی‌ ده‌ کات‌ و‌ له‌ سه‌ری‌ ده‌روات‌ یان‌ ئەو‌ باسانه‌ی‌ که‌ لووته‌ کانی‌ (هه‌یومی‌) گو‌ماندار‌ بۆم‌ به‌ ده‌رخستی‌ که‌ جسره‌ ده‌لێت‌ خواوه‌نده‌ی‌ په‌روه‌ردگار‌ هه‌ر‌چه‌نده‌ هۆ‌ کاره‌ کانی‌ په‌یوه‌ست‌ کردووه‌ به‌هۆ‌ کانیانه‌وه‌، هه‌ر‌ته‌نها‌ خۆی‌ دروستکه‌ری‌ هه‌ردوو‌ کیانه‌ گه‌ر‌ سه‌رنجی‌کی‌ ئەو‌ شتانه‌ی‌ بده‌ین‌ که‌ دیارده‌ کانیان‌ لێده‌ که‌وێته‌وه‌، سه‌رنج‌ بده‌ین‌ له‌ راستیه‌ کان‌ ده‌بینین‌ ئەم‌ شتانه‌ی‌ له‌خودی‌ خۆیاندا‌ په‌یوه‌ستدار‌ن‌ بۆ‌ لێکه‌وته‌وه‌ی‌ ئەو‌ دیاردانه‌ لییان‌ و‌ چونکه‌ هه‌یج‌ شتی‌کی‌ تبادا‌ نی‌یه‌ که‌ عه‌قل‌ باوه‌ری‌ په‌یوه‌ستداری‌ هه‌بیت‌ پێیانه‌وه‌، بۆ‌ نمونه‌ گه‌رمایی‌ به‌فر‌ ده‌توێنێته‌وه‌ و‌ ساردیی‌ ئاو‌ ده‌به‌ستێنێت، گه‌ر‌ سه‌رنجی‌ک‌ له‌ راستی‌ ئەم‌ شتانه‌ بده‌ین‌ بۆ‌ عه‌قل‌ به‌ده‌ر‌ ناکه‌وێت‌ که‌ ئەم‌ دوو‌ شته‌ په‌یوه‌ست‌ بن‌ به‌لێکه‌وته‌وه‌ی‌ ئەم‌ دوو‌ دیارده‌یه‌ لییان‌ وه‌ک‌ ئەوه‌ی‌ که‌ بلیین‌ ته‌نیک‌ په‌یوه‌سته‌ به‌پر‌کردنه‌وه‌ی‌ بۆ‌شایی‌یه‌ک‌ و‌ هه‌روه‌ها‌ وه‌ک‌ په‌یوه‌ست‌ نیه‌ به‌دانانی‌ دوو‌ ته‌ن‌ له‌یه‌ک‌ بۆ‌شایی‌ دا، ئەم‌ دوو‌ فه‌رمانه‌ عه‌قل‌ و‌اده‌یی‌بیت‌ که‌ پێویستی‌ و‌ا‌ داو‌اده‌ کات‌ که‌ عه‌قل‌ باوه‌ری‌ پێیان‌ بێت‌ به‌لام‌ به‌وه‌ی‌ که‌ گه‌رمایی‌ به‌فر‌ ده‌توێنێته‌وه‌ و‌ ساردی‌ ئاو‌ ده‌به‌ستێت‌ لای‌ عه‌قل‌ پێویست‌ نی‌یه‌ که‌ باوه‌ری‌ و‌ابیت‌ و‌ دیارده‌ی‌ ساردی‌ بۆ‌ ئاو‌ به‌ستن‌ بێت، عه‌قل‌ ده‌لێت‌ بۆ‌ ئەم‌ حاله‌ته‌ پێچه‌وانه‌ نه‌بێت‌؟

گه‌ر‌ ووترا‌ گه‌رمایی‌ هۆیه‌ بۆ‌ توانه‌وه‌ له‌ به‌ر‌ئەوه‌ی‌ ئەو‌ هه‌یزه‌ی‌ لاواز‌ ده‌ کات‌ که‌ گه‌ردیله‌ کان‌ ئەو‌ ته‌نه‌ی‌ پێکه‌وه‌ به‌ستووه‌، ده‌لێن‌ بۆ‌چی‌ ئەم‌ فه‌رمانه‌ی‌ پێچه‌وانه‌ نه‌بێت‌؟ پێویسته‌ له‌ کۆتاییدا‌ ته‌نها‌ ئەوه‌ بلیین‌ هه‌ریه‌ک‌ له‌ گه‌رمایی‌ و‌ سازدیی‌ یه‌و‌ تایبه‌تمه‌ندی‌ که‌ پێوه‌ی‌ په‌یوه‌ستن، تایبه‌تمه‌ندی‌ تایبه‌تمه‌ندێکه‌ و‌ویستی‌ و‌ابوو‌ که‌ ئەم‌ کاره‌ به‌م‌ چه‌شنه‌ بێت‌ و‌ ئەو‌ تایبه‌تمه‌ند‌ به‌خشه‌ که‌له‌ تایبه‌تمه‌ندی‌ و‌ سیفاتی‌ سروشتی‌ به‌هه‌موو‌ شتی‌ک‌ به‌خشێوه‌ ته‌نها‌ خودای‌ بکه‌رو‌ هه‌له‌بۆ‌یه‌ره‌.

حه‌یران: ئەم‌ باسه‌ زۆر‌ نزیکه‌ له‌ وته‌ کانی‌ ئه‌ین‌ پڕوشده‌وه‌.

شیخ: به‌لێ... هه‌روه‌ک‌ ده‌بینیت‌ شیخ‌ جسره‌ ئینکاری‌ هۆ‌ و‌ هۆ‌ کار و‌ تایبه‌تمه‌ندی‌ و‌ سیفاتی‌ سروشتی‌ و‌ سیسته‌می‌ کانی‌ ناکات‌ هه‌روه‌ک‌ چۆن‌ زانا‌یان‌ و‌ فەیلە‌ سوفانی‌ ئیسلامی‌ ئینکاری‌ ئەم‌ شتانه‌ ناکه‌ن‌ و‌ به‌ج‌ رینگایه‌ک‌ ئینکاری‌ بکه‌ریت‌ گه‌ر‌ هه‌موو‌ شتی‌ک‌ به‌ تایبه‌تمه‌ند‌ و‌ سیفاتی‌ سروشتی‌ خۆی‌ جیا‌ بکه‌رنه‌وه‌ له‌ شته‌ کانی‌ تر، گه‌ر‌ هه‌ر‌ شتی‌ک‌ ئەم‌ تایبه‌تمه‌ندی‌ و‌ سیفاته‌ سروشتی‌یه‌ی‌ خۆی‌ له‌ ده‌ستدا‌ ئەو‌ کاته‌ ئەو‌ شته‌ وه‌ک‌ خۆی‌ نامێنێته‌وه‌ به‌لکه‌و‌ ده‌بێته‌ شتی‌کی‌ تر، له‌ به‌ر‌ ئەوه‌ی‌ عه‌قل‌ ئەو‌ پێویستی‌ یه‌ نایبیت‌ که‌ ئەم‌ شتانه‌ له‌ خودی‌ خۆیان‌ ئەو‌

تایبەتمەندىيانەيان ھەيىت، ھىچ بوارىڭ بۇ عەقل نايىت كە گومان بىكات لەو ھى كە خودا دروستكەرى ھەموو شتىكە و ھەر خودا خۆشى ئەو تايبەتمەندى و سىفاتە سروشتيانەى پىبەخشىبون ھەر خۆشى بە توانايە كە ئەو سىفات و تايبەتمەندىيانەيان لى داماليت گەر شەرىعتە كانى ئاسمان ئىنكارى ھۆو كار بىكەن ئەو كاتە پەپرە وىكردنى شەرىعتە كان پوو چەلدە بىتەو و، مرقىش لەتىكۆشان بەدواى خودادا دەو سستىت و دەرگای پاساو كردن كراو دەيىت بۆ ئەو كەسانەى فەرمانى خودا پشتگویندەخەن و لەكارە بەدە كان نرىكدە بىتەو و ئەمەش پوو چەلكردنەو ھى شەرىعتە، بەلكو تىكدانى عەقل و وەستاندى باو ھىنان كەتەنھا بەھۆى عەقلەو دپتە دى و، ھەر كەسىك باو ھى وايىت كە ئاينى ئىسلام ئەم فەرمانە پەپرەودە كات ئەو نەزان و نەقام و كەم عەقلە.

ھەيران/ لەباسكردنى سىستەمە كان و تىكدانىيان بەھۆى موعجىزە كانەو لە شىنخى گەرەم دەپرسم، ئايا دەتوانرىت لىكدانەو ھى موعجىزە لەسەر بنەماى سىستەمە سروشتىيە كان بۆ مېرىت ھەر وەك ھەندى لەزانايان باو ھىيان وايە؟

شىنخ/ لەراستىدا ئەو فەرمانە شاراو و پەنھاننەى كە قورئانى پىرۆز و كىتبە ئاسمانىيە كان باسىدە كەن، دوو جۆرن فەرمانى وايان تايەدا كەوا دەزانين تىكدانە بۆ سىستەمە كانى سروشت لەبەر شارارو ھى نھىنىيە كانايان لىمان، لەوانەى رۆزىڭ لەرۆژان زانست ئەو سىستەمانەى بەدەربخات كە بەھۆيانەو ئەم فەرمانە دروست بوون، تايادا ھەيە بەراستى تىكدەرن بۆ سىستەمە كانى سروشت كە خودا خۆى لەسەردەستى پىنغەمبەران بەدى ھىناو، وەلە كىتبە ئاسمانىيە كاندا ناويان براو تاكو بۆمان بەدەربخات تواناى خودا خۆى لەسەر تىكدانى سىستەمە كانى گەردوون و، ئەم تىكدانانە شىاون بە موعجىزە ناو دەبرىت و لەتواناى زانستدانىيە بىگاتە ئەو پلەيەى كە سىستەمىكى سروشتى بە دەربخات كە ئەو موعجىزەيەى تاياد رویداو و پىويستە لەسەر باو ھىردار باو ھى بەمە ھەيىت و باو ھى بەو ھەيىت كە ئەم فەرمانانە موعجىزەن و پىنچەوانەى سىستەمە كانى سروشت، بەلكو مەن وا دەبينم پىويست ناكات ھەولبەدين لىكىبەدەنەو لەسەر بنەماى سىستەمە سروشتىيە كان، گەرتىكدەرى سىستەمە كان نەيىت بە موعجىزە ناو نابرىت و، ئەگەر بلين ئەم موعجىزانە لەسەر بنەما سىستەمە سروشتىيە كان پەيدا بوون ئەوا ئامانجى موعجىزە كە پوو چەلدە بىتەو، خوداى پەرورەدگار، ئەم موعجىزانەى خستۆتەو بۆ ئەو ھى رىنمايمان بىكات بەو ھى كە تەنھا خۆى پەيدا كەرى ھەموو سىستەمە كانە و ھەر لە تواناى خۆيداىيە تىكدانىيان، گەر لەتواناى مرقدا بووايە بۆ بەدى ھىنانىيە كىك لەغونەى ئەو موعجىزانە بەھۆى دۆزىنەو ھى ھىزى سىستەمە كانى سروشتەو ئەو كاتە

به مو عجزه ناو نابریټ و ناو بردنی خودا سه بارهٔ بهم مو عجزانه بیٚ حیکمهٔ و مانا ده بیټ.

هر له بهر نه وه ده لیم زانایانی ټاینی، که همو لیان داوه لیکدانه وهی ټهو مو عجزانه بکهټ له کټیبه ئاسمانیه کان هاتووه له سهر بنه مای سیستمه سروشتی په کان، ټهوانه ی بهه له دا چوون، وهک له لای هندیکیان وایه، ټهی دروستوونی (عیسا) به بیٚ باوک چوون لیکدینه وه، ټهو و ته یه شیان دادیان نادات که ده لیم / ټیمه ده مانه و بیټ مو عجزه له عقل نزیک بکه یینه وه، تا کو باوه ږی پیاوړی زانست به ده سته بیټن، چونکه ټهم نزیک کدر نه وه په له گه ل ټهو وه مه حاله له بواری زانستدا بو هندی مو عجزه.

ټهم له خودی خویدا له ناو بردنیکه بو مانای مو عجزه و پینچه وانه ی دانایی و ټامانجه که یه تی و، ټهمش ټهی حیران هه لیه که زوړ له زانایانی موسلمانان و نه سرانیه کان به دلسوزی یه وه دوو چاری بوون، وه تا... ټیستاش له یادمه که هندی له زانایان همو لیان داوه، ټهو ټایه تانه ی له سوره تی فیلدا هاتووه بهم جوړه لیکي بده نه وه، ټهو بالندانه ی که گر موله قوړی وهک به ردیان ده گرته فیل سواره کان به میکروبی ټاوله یان لیکدانه وه که تووشی فیل سواره کان بوون و له ناو چوون همو لیان داوه مانای معراج و شه فکر دنی ده ریا له لایهٔ موسا وه و دروستوونی (عیسا) له سهر بنه مای سیستمه سروشتیه کان لیکدینه وه و ټیمه گهر چی به دووری نه زانین که مه به ست له بالنده نیراوه کان میکروبی ټاوله بیټ، چونکه له سوره تی فیلدا ناوی مو عجزه ی نه بردووه که ټینکدانی سیستمه، به لکو وه سفیکه بو ټهو حه به شانیه که به فهرمانی خودا دوو چاری ټهو له ناو چوونه بوون و، به دروستی دانانین ټهو ټایه تانه ی که باسکردنی مو عجزه تیادا هاتووه به لیکدانه وه ی سروشتی زانستیانه لیکدر ټه وه، چونکه بهم لیکدانه وه په مانا و نه نی و به های مو عجزه که له ده ست ده چیټ وهک له مه و پیش باسکرا و، بهو که سه ده لیم که دا و امان لیده کات عه قلی رازی بکه ین، به لیکدانه وه ی ټهو مو عجزانه ی که مه حاله له رنگای زانسته وه بکریټ، به مه ده یخه ینه گو و مانه وه و بهره و دوا وه ی ده گیرینه وه بو گومان و ټینکاری، به بیٚ ټهو وه مه به ستمان بیټ، گهر بالنده نیراوه کاټمان (طیر ابا بیل) به میکروبی ټاوله لیکدایه وه، ټهی داره که ی ده ستی موسا که بووه مارنک و ده برزیشټ به چی لیکدینه وه؟! گهر ټهمه شمان به نو ستی مو گنا تیس و ټاره زو و مه ند کارنک دانا، ټهی شه ق بوونی ده ریا به لی دانی داره که ی موسا به چی لیکدینه وه گهر ټهمه شمان به کشاندن و چونه وه یه ک (مد و جزر) دانا، وهک له لای

هه‌ندیکیان وایه، ئە‌ی دروست بوونی (عیسا) به‌بی باوک چۆن لیکبده‌ینه‌وه و گەر له‌سه‌ر لیکدانه‌وه‌ی هه‌ندێ له‌میشک پو‌و‌چه‌کان برۆین سه‌باره‌ت به‌دروستبوونی ئە‌م مندا‌له به‌ری‌نگای (پستانی خۆ‌یی - التلقیح الذاتي) که ده‌شیت رووبدات، به‌گوێره‌ی قسه‌ی ئە‌وان له‌لای هه‌ندێ له‌نێره‌موو که‌کان، ئە‌ی توانای قسه‌کردنی عیسا له‌بیشکه‌دا به‌چی لیکبده‌ینه‌وه؟

۱. بۆی ده‌چم ئە‌ی حه‌یران، ئیستا به‌ته‌واوی تی‌گه‌بشتین له‌مانای و ته‌کام، هه‌ول‌دانی لیکدانه‌وه‌ی مو‌ع‌ج‌یزه له‌سه‌ر بنه‌مای سیستمه‌کانی سروشت له‌خودو ئامانجیدا سه‌ر که‌وتوونی‌یه و، تی‌گه‌ده‌ری مانای مو‌ع‌ج‌یزه‌یه و، خه‌لکی به‌ره‌و گومانی زیاتر ده‌بات، راستی با‌وه‌ر‌ه‌ینانه به‌و خودایه‌ی که دروستکه‌ری ئە‌م گه‌ردونه‌یه و هه‌روه‌ها هه‌رخۆی دروستکه‌ری هه‌موو سروشت و سیستمیکه و هه‌ر له‌به‌ر‌ه‌وه‌ی خودا خ‌س‌ۆی دروستکه‌ریه‌تی له‌توانایه‌ی تی‌گه‌دانی نه‌ینی مو‌ع‌ج‌یزه له‌مه‌دایه و، هه‌ر که‌سی‌ک با‌وه‌ری به‌خودا چه‌سپاو بوو، با‌وه‌ر‌ه‌ینانی به‌مو‌ع‌ج‌یزه لا‌ئاسانه به‌لام ئە‌وانه‌ی که با‌وه‌رییان وایه مو‌ع‌ج‌یزه له‌سه‌رو عه‌قله‌وه‌یه به‌مه‌ جیا‌وازی له‌نی‌وان مه‌حالی ئاسایی و مه‌حالی عه‌قل نا‌که‌ن و تی‌گه‌دانی سیستمه‌کان له‌مه‌حاله‌کانی عه‌قل نیه و له‌به‌ر ئە‌وه‌ی با‌وه‌ر‌مان وایه که خودا خ‌س‌ۆی دروستکه‌ی ئە‌م سیستمانه‌یه زۆر ئاسانه لا‌مان با‌وه‌ر‌ه‌ینین که له‌توانای خودایه تی‌گه‌دانی ئە‌م سیستمانه.

ح‌ه‌یران کوری ئە‌زعه‌ف ده‌لێت: ئا... لێره‌دا له‌نا‌کا‌و، شیخ له‌قسه‌کردن وه‌ستا، له‌پاشدا چه‌ند وته‌یه‌کی به‌ده‌مدا هات لێی تی‌نه‌گه‌یشتم، وایده‌زانی که خ‌ز‌ر هه‌له‌هات‌وه وه‌یان نزیکه، هه‌ستاین و له‌پاش نویژکردن خوا ح‌اف‌یزیم له‌شیخ کرد، چو‌وه ژوزه‌که‌ی خ‌ز‌ی و له‌کاتی ده‌رگادا‌خست‌دا پ‌ی‌ی و وتم تا‌به‌یه‌ک گه‌یشتنیکی تر... له‌شه‌وی ئاینده‌دا... ئە‌ی ح‌ه‌یران که‌شه‌وی تا‌قی‌کر د‌نه‌وه‌یه.

سہ وی قافیکردنہ وہ

حهیرانی کوری نه زه ف ده لیت/

شهو ی رابردوو له ناکاو و به په له شیخ مه زونم به جیهیشت به بی نه وه ی لینی به رسم مانای (شهو ی تاقیکردنه وه) چی به؟ و چوومه جینوسته کهم زور دلخوش سووم به گوینیستی باسه کانی خوا لینهو شبوو شیخ جسر له پاشدا خۆم دا به ده ست نوستیکی قوله وه، تاپیش نیوه پۆ به ناگا نه هاتم، که راپه ریم مانای شهو ی تاقیکردنه وه له گویندا نه زرنگایه وه، به چهنده ها شیوه ی جیا جیا لیکم نه دایه وه، وه گه لیک شت ده هاته یادم و نه وه ی که په سه ند بوو له لام نه وه یه که شیخ ئامازه ی نهو باسانه ده کات که له شهوانی پینشوودا ناومان بردبوون ده ستمکرد به پیندا چوونه وه ی (دهفته ری ئامالی) که شیخ پینی نویسیوو مه وه، به لکو خودا بکات شتیکم لینی ده ستمگیر بییت که ئامازه ی شهو ی تاقیکردنه وه بکات.

له کۆتاییدا وای بۆ چووم که مه به سستی شیخ نه وه یه که تاقیکردنه وه یه کی گشتیم بکات لهو باسانه ی که خویندوو مانه، ده ستمکرد به خویندنه وه ی دهفته ری (ئامالی) که وه کانی شیخ تبادا تو مار کرابوو و خواردن و خواردنه وه ی له بیر بردمه وه، تا.... گوینیستی بانگی شیوان وازم له خویندنه وه ی نه هینا و، کاتیک کۆتایی نویژی خهوتنانی نهو شه وه هات چوومه لای شیخ سه رنجیکی دوورو دریزی دام و به زه رده خه نه یه که وه ووتی بۆ وای په شو کاوی، چی به له تاقیکردنه وه که ده ترسی؟

حهیران/ کنی هه یه له تاقیکردنه وه نه ترسیت نه ی گه وره م به لام نه وه ی من ته نها ترس نی به به لکو ترس و ماندوی و برستی یه.

شیخ/ برستی....؟!

حهیران/ به لنی برستی گه وره م، وه تا.... ئیستا هه یچ خواردنیکم نه خواردوه.

شیخ/ چۆن ده بیست، هه یچت لانی به بیخویت، یا خود نه خو شیت؟

حهیرانت / نهئه مه و نهئه وهش، به لām گویم لیبوو فهر مووت سبهی شه و تاقیکردنه وهیه و، و اهات به یادما که دهته ویت تاقیکردنه و هم بکهیت له و تانهی که بۆت باسکردوم و، ترس دایگرتم نه که دوو چاری شه ره مزاری لای تو بسم ئه ی گهورهم.

خۆم ته رخاڤ کرد بۆ پێداچوونه وه و، هیچ کاتیکم بۆ نه مایه وه بۆ خواردن، له بهر ئه وه ترس و ماندووینی دایانگرتووم.

شیخ / راست بۆی چوویت و به ئاگا بوویت، له راستیدا... ده مه ویت تاقیکردنه وه ت بکهیم، ئایه واده زانی ههروه که هه ندی له مامۆستای نه زان تاقیکردنه وه ت ده کهم که قوتاییانی خۆیان تاقیده که نه وه، ئهم باسه به ها به رزانه له جۆره کانی ده رخکردن نین، تا کو له قوتاییان پر سیار بکریت هه ره که بابته ی هۆنراوه ده رخ بکریت، به لکو گفتوگۆیه کی عه قلی پوخته پێوستی به تاقیکردنه وه هه یه، به جۆری که له کاتی پر سیار کردندا قوتایی بۆی هه بیست له کتێبه کهیدا به دوایدا بگه ریست و موناقه شه کردنی بابته کانی و له م گفتوگۆو موناقه شه اندا مامۆستا راده ی تیگه یشتنی قوتایی یه که ی بۆ ده رده که ویت و ئاکامی تاقیکردنه وه که له لای مامۆستا که ئاشکرا ده بیست.

له بهر ئه وه با ده فته ره که ت له به رده مدا ییت و هیچ مه ترسیت نه بیست ئه ی ههیران به لām پێش ئه وه ی ده ستپیکه ی هه ندیک ماست بخۆ زۆر... نا.... چونکه برسیتی ی زۆر میشت ده وه ستینیت و هه ک چون تیری زۆر میشت ده وه ستینیت.

چوومه ژووره که ی خۆم و هه ندی ماستم خوارد، گه رامه وه بۆ لای شیخ و، ده فته ری ئه مالی یه کانه هه لگرت و به شیخم ووت: / ئیستا من له به رده ستام ئه ی گهورهم.

شیخ / ئه ی ههیران تو ده لیت من به سه ره مه مو ده فته ره که دا، چوومه ته وه.

ههیران / به ئی... به لām پیا چوونه وه یه کی شله ژاوی ترسانک.

شیخ / هیچ نی یه، ئیستا کتێبه که له به رده ستدا یه، به هیمنی و له سه رخۆ ئه و شتانه ی که نه ت خویندۆ ته وه، بیا بخوینه ره وه.

ههیران / سوپاس... گهورهم.

شیخ / ته نها... پر سیاری که ئه ی ههیران... ئایا... ئه زانیت ئاماچی من چی یه له وباسانه ی که بۆم کردوویت و بۆم هه لپێژاردوویت و، مه به ستی گهورهم چی یه که ده مه ویت پنی بکهیت.

حهیران/ بهائی... دهر کم کردووه گهورهه ئهه ئامانجهی که جه نابت ئاو اتخواری پینی بگم، که بزم به دهر بجهیت که به ره می فله سه فیه راسته که گهوره فله سه فیه کان به ده ستیان هیناوه و له سه ری ریکه وتوون، هر گیز پینچه وانیه ئایینی راسته قینه ناکات له چه سپاندنی بوونی خودادا، به لکو ئهم چه سپاندنه، عه قلی پوختیش پشتگیری ده کات، واته: عه قلی گهوره پیاوانی ئاین و فله سوفان همهیشه له سه ریه که به لکه ریکده که ون و، له بهر خو شه ویستی و ریزی زوری ئهم فله سه فیه سوفانه لام بوونه ته ریبازیک بۆ گه یشتتم به باوه ری پوخت به خودا له ریگای به لکه کانه وه، که به هزی سه رنج عه قلی یه، پوخته کانه وه پشتیان پی به سه تراوه به پی پشت به ستن به به لکه ی ئایینی پاش ئه وه ی که بینیت وازم هیناوه له وه به لگانه ی که گوئیستی ده بووم له پیاوانی ئاینه وه و، بزم به دهر بجات ئایینی راسته قینه هیچ کاتیک دژایه تی و ئینکاری راسته یه کانی زانست ناکات، که به لکه برره کانی عه قل پابه ندیتی چونکه ئایینی پوخت بریاری عه قل ده کاته یاسایه کی به رزی جیا که ره وه بۆ ناسینی راستیه کان.

ئهمه ئهه ئامانجه به رزه یه که ویستم پیمی رابگه یه نیت.

شیخ/ ئایا.... ئه ی ههیران تۆم گه یاندۆته ئهم ئامانجه.

حهیران، بهائی... گهورهه.

شیخ/ زیاتر ئاره زوو مه ندی وته ی کام فله سه فیه سوف بوویت و چ به لکه خوازیه که زیاتر باوه رت پینچه ناوه.

حهیران/ به وته ی هه موویان ئه ی گهورهه به تایبه تی وته ی گهوره کانیا، له پوختی بیر کردنه وه راستی به لکه کانیا و نه فره تم ده کرد له وته ی هه ندی له بچوو که کانیا له وه ی که نادپاری و لاوازی و کرچ و کالیا له خو گرتوو و، ئه وانیه که خو یان به ریبازی سه فسه ته وه هه لواسیبوو و چوو بوونه ناو قولایه یه کانی گو مانه وه له ناو هه موو مبله ت و بیرو باوه ریکدا له سه ره وه ی که راستی یه که شته، له گه ل زوری ریبازه به لکه کان و، به بهر او رد کردن و پیوه کردن له نیوان هه ردوو لایه نه که که گه یاند میانه روخی زانسته کانی قورئان و، رینمایی پیروزی توش ئه ی گهورهه گه یاند میانه ده روازه کانی باوهر، سوپاس بۆ خودا.

شیخ/ ئایا... باوه ری دهروونی خو ت بوو، یان باوه ری به لکه کان بوو؟

حهیران/ ئایا.... مه به ستن له باوهر به پیمای پیغه مبه ره کانه؟

سۈنپىت بەخۇدا، ھىچ كاتىك بى باۋەر نەبووم بەخۇداۋ كىتە پىرۈزە كان و پىنەمبەرە كانى.

شىخ/ ئەزام، ئەزام، ئەو باۋەرە و يۇدانى يە خۇرسكى يە و بۇماۋەيى يە لەو خىزانەۋە وەرت گرتوۋە كە تبايدا پەرۋەر دە بوويت، بەلكو بۇماۋەيە كە بۇ نەۋە كانى داھاتوۋ، بەلنى ئەم باۋەرە زۇر بىگەرد و پوختە گەر فەلسەفەچى نەزان لىلى نە كات و بەدبەختى رىگاي پىنە گرنت.

ھەيران/ كەۋاتە، مەبەستى شىخم لەباۋەرى دەروونى چىيە؟

شىخ/ پىرسىارت لىدە كەم، ئايا... ئەو باۋەرە كە ئەمپۇ پىنى گەشتوۋىت پاش گۈنپىستىت بە وتەي فەيلەسوۋفە كان كە باۋەرپىكى پەيامى دەروونى يە كە رىزىت بۇيان ھەلقۇلاۋە كەلە ناخىدا شاراۋە بوۋە بۇ گەۋرە فەيلەسوۋفان گە پىش ئەۋەي وتە كانيان لىكبدەتەۋە باۋەرپان بناسىت ياخۇد بەھۋى ئەو بەلگانەي كە عەقلىت دەركى كىردوۋە؟

ھەيران/ باۋەرپى يەقەن و رىزى لىننەننى بەرزە و، ھەرۋەھا باۋەرپى بەلگە كانىشە بەگشتى، بەراستى بۇم بەدەر كەۋت لە يىنىنى بەيەك گەشتىنى فەيلەسوۋفە كان لەسەر ھەق و راستى و باۋەر بەبوونى خۇداي گەۋرە، لەنئەند گەۋرە فەيلەسوۋفان و گەۋرە پىاۋانى ئاين و بەھۋى زانىنم بە وتە كانى جىسر سەبارەت بە پىۋىستى بىرپارە كانى عەقلى، لەبەرۋرد كىردن لەنئەن زانىست و ئايندا و، مەعقول و مەنقول لە كاتى ھىنانەۋەي بەلگە بىرەرە كانى عەقلى لەسەريان و بگەرىمەۋە بۇ زانايانى ئاينى بەھەمان پىشت بەستەن كە رىزى زۇرم بۇ فەلسەفەۋ زانىست، مەملانىنى لەگەلدا دە كىردم و، كىرچ و كالى زانايانى ئاينى ھەندى جار دوريان دەخستەۋە، ئەۋانەي كە غەزالى و جىسر پىيان دەلەن: زىاتر زەرە مەند ترن بۇ ئاين لە دوۋرەنە كانى ئاين و، بۇم رىكەۋت پابەندى رىبازە بەلگە خوازىيە كان بىم لەسەر بوونى خۇدا بەگشتى لەگەل بوونى ئەو جىاۋازىيە نىۋانان لە ئالۋزى و سادەيى كە بەگشتى ھەموو روۋدە كەنە باۋەر ھىنان بەخۇدا.

شىخ/ دەمەۋىت لەدەمى خۇتەۋە باسى ئەم بەلگانە گۈنپىستىم تا... بۇم بەدەر بگەۋىت لە كۆپدا دوۋچارى ئالۋزى دەيىت. و ئىستا... من بە قوتابى خۇت داينى... ئەي ھەيران و، تۇش بە بەشىخ مەۋزۇن.

حه‌یران/ له (به‌لگه‌کانی په‌یدا بوون) دا که زۆربه‌ی فه‌یله‌سوفان و زانایان هه‌لگری
 ئهم رنبازهن، ده‌یینم بیروباوه‌یه‌کانی منیش زۆر به‌ئاسایی ئهم رنبازهم گرتۆته‌به‌ر، له
 رنبازینکی ئاشکرای به‌لگه‌دار، که به‌به‌لگه‌پشتیوانی کراون و، هه‌ندیکیان په‌یوه‌ستی
 هه‌ندیکێ تریانن، به‌ره‌و به‌رزێ مل ده‌نین، تا ده‌گه‌نه‌شته‌ ئاشکراکان له‌لای عه‌قل و،
 عه‌قلم پیم ده‌نیت/ ئهم گه‌ردوونه‌ پینکه‌هاته‌یه (واته: مرکب) به‌خۆی و گشت
 به‌شه‌کانیه‌وه هه‌موو پینکه‌هاته‌یه‌که‌ په‌یدا بوونی ئاشکراو روونه‌و، گه‌ردونیش به‌هه‌موو ئه‌و
 شتانه‌ی که‌له‌خۆیی گرتووه‌ له‌گۆرانیکێ به‌رده‌وامیدایه‌ له‌وینیه‌که‌وه‌ بۆ وینیه‌که‌ی تر،
 واته: له‌شێوه‌و شکلێکه‌وه‌ بۆ شێوه‌و شکلێکی تر و هه‌موو گۆراوه‌کانیش دووباره
 ده‌گۆرین بۆ وینیه‌ی تر و ناگونجیت وینیه‌که‌ی بنه‌رته‌ی ئه‌زله‌ی کۆن هه‌ییت، گه‌روابوایه
 به‌هیچ جۆرێک شیاو نه‌ده‌بوو که‌ گۆرانی به‌سه‌ردا ییت. و ته‌به‌وه‌ی که‌ زنجیره‌ی
 وینیه‌کان بێ کۆتاییه‌، و ته‌یه‌کی هه‌له‌یه‌، چونکه‌ زنجیره‌یی و ته‌سه‌سول له‌لای عه‌قل
 مه‌حاله.

له‌به‌ر ئه‌وه‌ پێویسته‌ ئیمه‌ له‌ سنورینکدا بوه‌ستین و بلین: ئهم گۆرراوانه‌ له‌سه‌ره‌تاوه‌ بێ
 شێوه‌ وینیه‌ و سوورته‌ بوون و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی بێ شێوه‌و بێ وینیه‌ بوون و بوونیان نه‌بووه‌،
 چونکه‌ وینیه‌ بریتییه‌ له‌ شێوه‌و قه‌باره‌و کیش و ره‌نگ و چێژ و بۆن و، چ کاتێک وینیه‌ ئه‌و
 شتانه‌ی له‌ده‌ستدا بوونی ناییت که‌واته‌ جیهانی گۆرراو بوونی نه‌بووه‌ له‌پاشدا په‌یدا
 بووه‌و گه‌ردوون په‌یدا بووه‌، عه‌قل به‌هۆی سیستمی هۆو هۆکاره‌ ئاشکراکان، به‌
 ئاشکرای بریار ده‌دات که‌ هه‌موو په‌یدا بوونی‌ک پێویستی به‌هۆکارێک هه‌یه‌ بۆ په‌یدا
 بوونی و، په‌یدا که‌ره‌، ئهم هۆکاره‌ ناگونجیت خۆی په‌یدا بووینت چونکه‌ ئه‌ویش پێویستی
 به‌هۆکارێک ده‌ییت بۆ په‌یدا بوونی، ناگونجیت بگوتریت زنجیره‌ی هۆکاره‌کان بێ
 کۆتایی، چونکه‌ زنجیره‌یی (تسلسل) له‌لای عه‌قل مه‌حاله، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ده‌ییت په‌یدا که‌رو،
 دروستکه‌ری گه‌ردوون کۆن ییت، که‌ خودای به‌خشنده‌یه‌، که‌ دروستکه‌رو په‌یدا که‌ری
 گه‌ردوونه‌ پاش ئه‌وه‌ی نه‌بوونیکی ره‌ها بووه‌.

شیخ/، بژیت، بژیت،... ئه‌ی هه‌یران.

حه‌یران: و سه‌باره‌ت به‌ به‌لگه‌کانی پێویست (وجوب) که‌ فارابی و ئیبن سینا و
 دیکارت و لۆک و لایبنتز... هتد پابه‌ندی بوون..

دەلنیم/عەقل بەئاشکرا بپاریار دەدات کە مانای بوون لەنیوەند سنی حالەتدا جینگۆز کئی دە کات (دەشیت، مەحال، پنیوست) (الأمکان، الاستحالة، الوجوب) لەبەر ئەوە هەموو شتیک یان بوونی دەشیت یان بوونی مەحالە یان بوونی پنیوستە و، عەقل بپاریار ئەوە دەدات کە ئەم گەردوونە لە جۆری (دەشیت) و لەحالەتی (دەشیت)دا دەبیت زائکەری هەبێ حالەتی بوون زال بکا بەسەر نەبووندا، کە بتوانیت لە دەشیتەوه دەربازی کات بۆ بوونیک کێرداری (فعلي) و پەیدا کەری ئەم بوونە، ناگونجیت بوونی لە جۆری دەشیت بیت چونکە ئەو کاتە پنیوستی بە پەیدا کەریک دەبیت کە ئەمەش دیسان بەرو یاسای زنجیرە ی مان دەباتەوه کە ئەمەش لەلای عەقل مەحالە.

کەواتە ئەم پەیدا کەرە، دەبیت (پنیوستە بوون) بیت و، ئەم پەیدا کەرە پنیوستە بوونە، ناگونجیت لە خودی خۆیدا دەشیت بیت، چونکە گەر وا بیت، ئەو کاتە دەبیت خودی دەشیت پنیوستە بوون بیت، کە ئەمەش پێچەوانەی عەقلە چونکە دوولایەنی دژبەیک کۆدە کاتەوه کە (دەشیت پنیوستە) و لەبەر ئەوەی دیسانەوه روو دە کاتەوه یاسای زنجیرەیی کەوا لەهۆ کار دە کات ببیتە هۆیک بۆ هۆ کارە کە خۆی و هەروەها هۆ کانیش ببیتە هۆ کار بۆ هۆکانی خۆیان.

ئەم خولاندنەو هیش کەوا باوە پنیان دە گوتری لە زاراوا (دەورو تسلسل) لەلای عەقل مەحالە لەبەر ئەوە ئەم گەردوونە دەشیت، پنیوستی بە پەیدا کەریک هەبێ کە لەخودی خۆیدا پەیدا بوو بیت و پایەندی خۆی بیت و، ئەو پەیدا کەرە پنیوستە بوونەیش خودای بەخشنده.

لەبە کیک لە وتەکانی دیکارت کە هەمیشە خەلک دەبێتەوه (من بوونم هەبێ، کئی پەیدای کردم و کئی دروستی کردم؟)

من دروستکەری خۆم نیم و پنیوستە دروستکەریکم هەبیت و ئەو دروستکەرەش پنیوستە (پنیوستە بوون بیت) کە خودای بەخشنده.

بە گوێرە ی دەربڕینی باسکال: (لەوانە بوو نەبومایە گەردایکم پش لەدایکبوونی من بگردایە، کەواتە من زیندەوهریکی (پنیوست بوون) نیم، کەواتە پنیوستە (پنیوستە بوونیک) هەبیت کە بوونی من پاپەندی بیت ئەویش خودایە.

شیخ/ و بە گوێرە ی تەعبیر دەربڕینی قورئان: ﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ؟﴾ یا لەهیچ شتیک پەیدا نەبوون یاخود خۆیان دروستکەری خۆیان؟ ﴿﴾.

حهیران/ و له بهێلگه کانی (هۆو هۆ کاره‌ی ته‌واو) و له سه‌ر به‌مه‌ی (باوه‌ری هاو دژ) (مبدأ التناقض) که لایه‌ن به‌ ئاگا بووه‌ لێی عه‌قل و ا به‌رپار نه‌دا هه‌موو شتی که ئێمه‌ نه‌دیسه‌ی ده‌که‌ین ده‌یه‌یت، یان ده‌شیت ییت و یان مه‌حال ییت و یاخود پێویست ییت و ه‌راستی ئه‌م گه‌ردوونه‌ ده‌گه‌رته‌وه‌ بۆ جو‌ری (ده‌شیت) هه‌موو راستیه‌ کانی جو‌ری ده‌شیت ده‌یه‌یت (هۆو هۆ کارێکی ته‌واوی) هه‌یه‌یت بۆ که‌وته‌وه‌یان و هه‌ینانه‌ بوونیان.

ئه‌م گه‌ردوونه‌ یه‌نراوه‌ خۆی دروستکه‌ری بوونی خۆی نی‌یه‌، و ته‌ی به‌وه‌ی خۆی دروستکه‌ری بوونی خۆیه‌تی یه‌نچه‌وانه‌یه‌ له‌ گه‌ل عه‌قڵدا وه‌ک له‌وه‌و پێش ووتراوه‌. که‌واته‌ پێویسته‌ ئه‌م گه‌ردوونه‌ راسته‌ ده‌شیت هۆو هۆ کارێکی ته‌واو هه‌یه‌یت بۆ خسته‌نه‌وه‌ی بوونی، چونکه‌ به‌بێ (هۆو هۆ کارێ ته‌واو) بوونی ناییت، له‌ گه‌ل ئه‌وه‌ی که‌ شتیکی راستیه‌ بوونی هه‌یه‌ وه‌ ده‌یه‌یت (هۆو هۆ کارێ ته‌واو) بۆ بوونی، له‌وه‌ری زانست و توانا و کار به‌جێی ییت هه‌موو سیفاتێکی ته‌واوی له‌خۆ گرتیه‌یت، چونکه‌ گه‌ر سیفاتێ ته‌واوی له‌خۆ نه‌گرتیه‌یت هۆو هۆ کاره‌ که‌ی ته‌واو ناییت، که‌ خودای به‌خشنده‌یه‌.

هه‌مووی به‌ گشتی له‌ سه‌ره‌تایه‌ کان بۆ عه‌قل ده‌ژمیریه‌یت که‌ هه‌ندیکیان ته‌واو که‌ری هه‌ندیکێ تریان و، ئه‌م شته‌ سه‌رتایانه‌ له‌ می‌شکی مرۆفدا له‌ کۆتایی قۆناغه‌ کانی بیر کردنه‌وه‌یدا دوو چاری شله‌ژاندن و کولبوون ده‌یه‌ته‌وه‌، کانی نه‌دیسه‌ کردنی کۆتایه‌ک که‌ هه‌یج شتی که‌ له‌ دوایدا نایه‌ت و، ئه‌و نه‌بێ کۆتاییه‌ی که‌ هه‌یج سنوورێکی نی‌یه‌ و، ئه‌و نه‌زه‌لیه‌ی که‌ هه‌یج سه‌ره‌تایه‌ کی نی‌یه‌ و، ئه‌و چه‌رخه‌ی که‌ هه‌یج چه‌رخێک له‌ پێشیه‌وه‌ نه‌بووه‌ و ئه‌و جی‌نگایه‌ی که‌ هه‌یج شتی که‌ له‌ دوایه‌وه‌نی‌یه‌ و هه‌روه‌ها (نه‌بوونی ره‌ها) (العدم المطلق) به‌لام ئه‌م هه‌موو کولبوون و شله‌ژانه‌ بێزارم نا‌کا و ئازارم نادات به‌قه‌د ئه‌و کولبوون و نه‌توانایه‌ی عه‌قل که‌ دوو چاری ده‌یه‌یت له‌ نه‌دیسه‌ کردنی دروستبوون له‌نه‌بوونه‌وه‌.

شینخ/ تۆ لێبوردراوی ئه‌ی حه‌یران، له‌ کولبوون و نه‌توانایه‌ی عه‌قل که‌ تووشی ده‌یه‌یت له‌ نه‌دیسه‌ کردنی ئه‌م هه‌موو باب‌ه‌تانه‌دا و عه‌قل گه‌وره‌ تر نی‌یه‌ له‌ عه‌قلی غه‌زالی و ئه‌ین روشد ئه‌ین طوفه‌یل و کانت و سه‌نسه‌ر که‌ به‌ گشتی دان ده‌نێن به‌ نه‌توانای عه‌قل و کولبوی له‌ هه‌ندی کاتدا.

بەلام ھەرگیز لىبور دراو نىت لەبەردەم ئەم كولىبونەدا دەستەوسان و سەرسام و نەتوانايىت لەبەدەر خىستى بەلگە پرەرەكانى عەقل بۆ خۆت، كە ئەم كولىبونە بە وىلبوونى ئەندىشە دەژمىررئىت، ئايا عەقلمان ھەمىشە دوو چارى ئەو وىلبوونى ئەندىشە بە نايىت كەلە پاشدا بەھۆى بەلگە پرەرەكانى عەقلەو پووچەلى بکەينەو و بەدرۆى بخەينەو كەواتە گوڤيستم بە ئەى ھەيران.

ھەيران/ ھەموو لەشم گوڤى بە گەرەم.
شىنخ/ ئەم گەردوونە راست و بىسراو،... ئايا لەبەشى (دەشيت) يان لەبەشى (پويستە)

ھەيران/ بئى گومان ئەمە لەبەشى دەشيت چونكە دەتوانين ئەندىشەى نەبوونى گەردون بکەين.

شىنخ/ ئايا... گەردوون دروستكەرى خۆى بوو؟
ھەيران/ نەخىر.... چونكە ئەم ئەندىشە پىچەوانەى كى عەقلى دروستدەكات، كە ئەو كاتە دەيتە (پويستە بوون) كە خۆى لە راستيدا (دەشيت).
شىنخ/ كەواتە دەيتە (ھۆو ھۆ كاريكى تەواوى) ھەيت بۆ خستەنەوى و ھىنانە بوونى.

ھەيران/ ئەمە، ئاشكرايە.
شىنخ/ كەواتە گەردوون پىش ئەو ھۆ و ھۆ كاري تەواو پەيدا بکات بوونى نەبوو.
ھەيران/ گوماني تبادا نى بە كەوايە.
شىنخ/ ئايا، ئەندىشە كردنى بوونى گەردون لەپاش نەبوون ھىچ پىچەوانەىك بۆ عەقل دروستدەكات، بىر بکەرەو ئەى ھەيران.

ھەيران/ نەخىر.... بەلكو پىچەوانەى عەقل كاتىك دروست دەيت كە ئەندىشەى نەبوون بکەين بەو ھۆى كە بوونى گەردوون نەبوونى لەپشەو نەبوو.
شىنخ/ پەيدا بوون لەنەبوونەو، لەلای عەقل مەحال نى، گەر لەلامان مەحال بوو يان بەدورمان زانى و نەتواناين لە ئەندىشە كردنى وەكوو لايىز دەلت.

ھەيران/ راستە، لەلای عەقل مەحال نى بە... بەلام گەرەم سوڤند يىت بەخوا من تا ئىستا نەتوانام لە ئەندىشە كردنى لەگەل ئەو ھۆى بەلگە پرەرەكانى عەقلەو باوەرپرى تەواوم بەخودا پەيدا کردووە سەبارەت بەو ھۆى كە لەلای عەقل مەحال نى، بەلكو مەحال

نه‌وه‌یه که نه‌بوون پینش بوونی گهر دون نه‌بیست، که بوونه‌کی (ده‌شیت) به‌لام چی بکه‌م
گهر عقل نه‌توانا بیست؟

شینخ/ و به‌های ئه‌م نه‌توانایی به‌چی به‌رام‌به‌ر به‌لگه‌ بره‌ره‌کان؟
مینش هه‌روه‌ک تو عقله‌م نه‌توانایه له‌ئەندیشه‌کردنی دروستبوونی له‌نه‌بوونه‌وه، به‌لام
باوه‌ری ته‌واوم هه‌یه که ئه‌م نه‌توانایی به‌ئەنجامی وێلی ئەندیشه‌ی پووچەل و پین مانایه. و
ده‌سته‌وه‌سان به‌رام‌به‌ری ئاماژه‌ی تینکه‌چوونی عقل ده‌کات.

حه‌یران/ چۆن؟

شینخ/ ئایا.... باوه‌رت به‌ راستیه‌کانی ماماتیکی نی‌یه که باوه‌ری ته‌واو به‌ئەنجامه
راستیه‌کی ده‌هینیت؟

حه‌یران/ چۆن.... نه‌.

شینخ/ ئایا زۆر له‌ راستیه‌کانی ماماتیکی نازانیت، که پشت ده‌به‌ستیت به‌شته
سه‌رتایی به‌ ئاشکراکانی عقل که له‌ سه‌ره‌تادا نادیارن له‌لات و، ته‌نها به‌هۆی بیر کردنه‌وه
ناکاخوازی و به‌لگه‌ خوازی بۆت به‌ده‌رده‌که‌وینت....؟

حه‌یران/ ئه‌مه‌ راسته... به‌لام دوای بیر کردنه‌وه به‌لگه‌ خوازی ده‌توانم ئەندیشه‌ی
بکه‌م؟

شینخ/ و ته‌ت چی ده‌بیست، گهر چه‌ند باب‌ه‌تینکی ماماتیکی ساکارت پینشکه‌ش بکه‌م،
که به‌هۆی به‌لگه‌ بره‌ره‌کانی عقله‌وه به‌ده‌سته‌هاتوه له‌ گه‌ل ته‌وه‌شدا عقلت له‌
ئەندیشه‌کردنیدا دوو‌چارای نه‌توانای ده‌بیته‌وه ته‌نانه‌ت به‌ده‌رخستنی ئەنجامی کیشه
ماماتیکه‌که‌ش؟!

حه‌یران/ له‌ نموونه‌ی.

شینخ/ به‌ئانگا به‌ ئه‌ی هه‌یران، عقله‌مان له‌ به‌واری ژمیره‌ زۆره‌کاندا کول ده‌بیست
به‌رام‌به‌ر ئەندیشه‌کردنی چه‌ند راستی به‌کی دیار و ئاشکرا، که ته‌نیا پێ‌یستی
به‌بیر کردنه‌وه‌یه‌کی که‌م و ژماردینیکی ساده‌ هه‌یه له‌ جووری کۆ کردنه‌وه بۆ تینکه‌یشتنی
ته‌واو لینی، عقل به‌شینوه‌یه‌کی سه‌یر کول ده‌بیست لینی، ته‌نانه‌ت له‌ ئەنجامه‌که‌ ده‌که‌وینه
گومانه‌وه، گهر راستترین که‌شیش ئه‌و ئەنجامه‌ی پین بلی، بگره‌ عقل خۆشی ئه‌و ئەنجامه
به‌ده‌ست به‌ینی هه‌ر لینی به‌گومانه‌.

ئایا.... (مه‌ته‌لی په‌ره‌ پارچه‌کراوه‌ که ده‌زانیت)؟

حهیران/ نه خیر..... گوره م.

شیخ/ گهر پهریه کی زور ته نکت بدریتی که تهستوریکه ی به شینگ بیت له (۱۰۰) بهشی میلیمه ترینک و داوات لیکریت بیکه بته دوو به شهوه و، پاشان دوو به شه کهش بکه بته چوار به شهوه و چوار به شه کهش بکه بته ههشت به شهوه،..... تا.... بهم جوره کهرت بوونه که دوو باره ده که بتهوه تا.... ده که بته (۴۸) جار، وه لیت پرسرا پیش نهوه ی دهست به کهرت بوون و ژماردن بکه بیت به پنی مه زندهت درژیئی ته م پارچانه چهند ده بیت پاش کهرت بوونیان به (۴۸) جار؟ ناتوانی بلیت هه چهند زور له خوت بکه بیت که ریژه به کی بو دابنیت و، بلیت دارژییه که ی زیاتره له ۱ یان ۲ یان ۳ مه تر و گهر پتوترا تهستوریکه ی زیاتره له ۱۰ کیلومتر.... هه رگیز باوه ر ناکه بیت.....

گهر پتوترا کهرت بووه که بو ۴۶ جار دوو باره بکه ره وه و له سه ره یه کیان دابنی تا به ر زده بیت وه بو ئاسمان.... بهر مانگ ده که ویت یان نزیکه به ری بکه ویت، که دوو ری یه که ی له زه ویه وه ۳۸۴ هه زار کیلومتر ده کات، گهر به شیوه یه کی ساکار له م ژمیره یه بکه لیت وه و ته ویت نه ندیشه ی بکه بیت ده بینیت عه قلت نه توانایه له نه ندیشه کردنی، پینوسه که ت بگه ره ژمیره بکه ته ی ههیران.

حهیرانی کوری نه ز عه ف ده لیت: پینوسه که م گرت و دهستم به ژماردن و کۆ کردنه وه کرد بو ماوه ی زیاتر له کاتژمیرینک و شیخیش پنده که نی، کاتینک ته واو بووم بۆم به ده ر کهوت به هۆی ژمیره یه کی ساکار په ره پارچه کراوه کان، گهر بخرینه سه ره یه ک، به راستی نزیکه بگاته مانگ، به شیخیم وت.

حهیران/ به لنی، راسته ته ی گوره م درژییه که ی نزیکه ی ۳۸۴ هه زار کیلومتره و راسته نزیکه بهر مانگ بکه ویت به خودا ته مه شتیکی سه یرو نامۆیه.....

شیخ/ ئیستا پر سیارت لیده که م/ ئایا ده توانیت نه ندیشه ی ته م نه بجامه بکه بیت پاش نهوه ی خوت به دهست هینا. و یا خود هینتا ههست به نه توانای عه قل ده که بیت له نه ندیشه کردنی دا.

حهیران/ سویند بی به خوا.... تا ئیستا ههست به نه توانایی عه قل ده که م له نه ندیشه کردنی دا.

شیخ/ ئایا.... ده رکت کردو باوه پت هیئا ئه ی حهیران که عه قلمان زۆر کات نه توانایه له ئه ندیشه کردنی زۆر به ی راستیه کان که به هو ی به لگه کانی عه قله وه به ده سه تاهو وه.

حهیران/ به ئی... باوه ده که م... به لام چۆن ئه مه ده بی ت؟

شیخ/ له بهر ئه وه واهه قلمان دروستبو وه که نه توانای ت له ئه ندیشه کردنی زۆر به ی راستیه کان، به لام به هو ی به لگه به ره کانی عه قله وه ده توانی ت به یاری راستیان به دیت چونکه ئه ی حهیران (ئه ندیشه کردن) جیا وازه له (به گه ر خستی عه ق) له وانه یه به عه ق باوه به شتیک به نیت به لام ناتوانی ت ئه ندیشه ی بکه ی ت، چونکه به گه ر خستی عه ق په ناده بات بۆ شته سه ره تاییه ی ئاشکر اکانی که عه ق خۆی ریکیان ده خات و په یوه ستیان ده کات به یه که وه و، ده ره یانی هه ندیکیان له هه ندیکی تریان ده کات و، دروستکردنی هه ندیکیان له سه ره هه ندیکی تریان ده کات و ده گاته ئه وه به یاره به ره عه قلیانه ی که له وانه یه به ئاسانی نه توانی ت ئه ندیشه یان بکری ت، ئیستا تیگه یشتی ت؟

حهیران/ به ئی.... تیگه یشتم.

شیخ/ زانستی نو ئی ئه مرۆ دان به م راستیه دا ده نی ت بۆ ئه و جیا وازی یه ی که بۆم باسکردی ت له نیوان شیوا ی ئه ندیشه کردنی شتیک و به گه ر خستی عه ق، گو ئی نادری به نه توانای عه ق له ئه ندیشه کردندا و ته نها په نا ده نه به گه ر خستی عه ق چونکه راستیه کانی زانست له بو وه جیا جیا کانی دا و له چه ندینی و ژمیره یی دا به رز تره له ئه ندیشه کردن، به لام له ریگای به گه ر خستی عه قله وه ژمیره ده کری ت و ده ناسری ت و به یاری له سه ره ده دری ت بۆ نمونه: شه پۆله کانی رووناکی وه ده گرین، ئایا... ئه زانی ت که زانایان پاش ژمار دنی ئه وه شه پۆلانه ده ئین ئه وه شه پۆله رووناکیانه ی که رهنگی و نه وشه ی دروست ده که ن به خیریایی ٦٠ هه زار شه پۆله له ئینجینکدا؟ ئایا ئه و زانایانه ده توانن ئه ندیشه ی ئه و خیریایی به که ن گه رچا و بنو قینن و خه یالیان بجه نه گه رو ماندووی بکه ن؟

نه خیر چونکه ئه م ژماره زۆره له م رووبه ره به چو و که دا، عه ق له توانایه له ئه ندیشه کردنی دا، به لام نه تواناییه له به گه ر خستی عه ق تیایدا واته به هو ی عه قله وه به یاری راستیه که ی ده دات، له وانه یه ژماره له لیکۆلینه وه گه ردیله نو ئیکاندا بگاته ژماره یه کی سه ره سو ره نه ره که عه ق له توانا یی ت له ئه ندیشه کردنی ئاله مه وه بۆ ت

بەدەردە کەوئیت ئەی حەیران، بۆ غموانە زانایان ژمیر دەدە کەن و دەلێن خێرایێ لەرینەوێ دەنگ لەوانەبە بگاتە... نیو ملیۆن لەرە لە چەرکەبە کدا، ئەمەش چەسپاوە لەلای زاناکان چەسپاندنیکێ عەقڵی، زانستی برەر کە هیچ گومانیکێ تیادا نی، ئایا وایان دەبینی کە بتوانن ئەندێشە ی ئەم ژمارە زۆرە ی لەرینەوێ بکەن لە چەرکەبە کدا؟

بۆ تاقیکردنەوێ، ئایا دەتوانیت ئەندێشە ی روودانی هەزار لەرینەوێ لە چەرکەبە کدا بکەیت؟ چجای هەزار لەرینەوێ یاخود نیو ملیۆن لەرینەوێ لە چەرکەبە کدا، بەلام ئەم شتە ی کە تۆ نەتوانای لە ئەندێشە کردنی دارشتنیکێ راست و بی گومانە، ئایا بە چ رینگایە ک دۆزیانەوێ؟ بیگومان بەهۆی بە گەرخستنی عەقڵ و ژمیرە (حساب)ەوێ دۆزیانەتەوێ.

ئێستا تیگەبشتیت کە چۆن ئەندێشە کردن جیاوازه لە بە گەرخستنی عەقڵ و، بەند وەرگرتن و الە بە گەرخستنی ژیری و عەقڵدا، نەوێک لە کول بوونی لە ئەندێشە کردن. حەیران/ بەلێ زۆر بەروون و ناشکرا تیگەبشتیم.

شینخ/ ئێستا لەوتە ی زانایان و فەیلەسوفان تیگەبشتیت کە دەلێن: دروستکردنی بوون لە نەبوونەوێ لەلای عەقڵ دەشیت، تەنانت گەر عەقڵیش کول و نەتوانا بیست لە ئەندێشە کردنیدا؟

حەیران/ بە راستی (فەلسەفە دەریایە کە پێچەوانە ی هەموو دەریاکانی ترە، هەلگری رێبازی دوو چاری ترسناکی و خنکاد لە رۆخ و کەناری دا دەبیست و، لەناخ و قولیدا دلبایی و باوەری دەستگیر دەبیست).

هەر وێک شینخ دەفەرموئیت و، هەر وێک (باکون) دەلێت: کەمی فەلسەفە مەرۆف بەدور دەخاتەوێ لە ناسینی خودا بەلام زۆرینە ی بەرەو خودامان دە گێڕێتەوێ.

شینخ/ ئێستا کاتی قورئانە ئە ی حەیران، ئەو قورئانە پەرۆزم لە کتێبخانە کەدا بۆ بهێنە و تۆ برۆ بۆ جێنووستنە کەت.

من کارێکی ترم هەبە کە پێشکەشی خودای پەروردگاری بکەم بەی فەلسەفە..

ونہ کافی پھر وہ ردگام

حهیرانی کورې ته زغوف ده لیت / له ژووره که ی شیخ دهر چووم پاش نه وه ی قورثانه
په ژوزه کهم دایه ده ستی و چوومه جینو وستنه کهم، خهو نه ده چووه چاوم چونکه فیر نه بووم
له م کاته زووانه دا بنووم، و نه شم ته توانی بخوینمه وه چونکه چرا که هیشتا له ژووره که ی
شیخ ما بوو، و زورم له خوم ده کرد که بخوم له نیوان خهو و ناخه و دا به ده نگی کؤ که ی
شیخ به خه بهر هاتم.... ده بینم شیخ هر به نا گایه... پاشان خه ویکي قول دایگر تم تا...
له ده نگی لیدانی دهر گا که له لایه ن بخپوره پیه میرده که وه به نا گا هاتم و کاتیک له
جینو وستنه کهم هه ستام بز نه وه ی دهر گا که بکه موه ده بینم چرا که هر له ژووره که ی
شیخ دا روونا که و کاتیک بانگی به یانی دا شیخ بهر وه ده ستوئیز هه لگرتن چوو، پر سیاری
شو نه خه و ته که یم لیکرد، و وتی ئیستا له خویندنه وه ی قورثان ته واو بووم.

و وتم / گه ورم شه و نخوونی بی هیزت ده کات.

و وتی / نه مه هه مووی له بهر تویه نه ی حهیران.

و وتم / له بهر منه؟

زه ده خه نه یه ک گرتی و بهر وه ده ستوئیزه که ی رویشته له پاشدا هه ردو و کمان نوئیزی
به یانیمان کرد، له پاشدا شیخ بهر وه جینو وستنه که ی چوو، و وتی: من نه مېرؤ بز
پرستگام ناچم.... له بهر نه وه پنیو ستیم به خه ویکي زوره، منیش نه و ژوهم له نیوان
پرستگای شیخ و مزگه و ته که دا به سهر برد، و نه وانه ی دوینی شو شیخ پنی گو وتم
به سهر یا چوومه وه و دوو باره کزو ژمیره ی (مه ته لی په ره پارچه کراوه کاتم) کرد.... ده بینم
له مپه ری باوه دایه به لام عه قلی ئیمه هه ندی کات نه توانایه له نه ندیشه کردنی هه ندی
راستیه کان که به هزی عه قله وه ده سه لمینرین.... و ناییت ده سته و ستان بین بهر امهر تم
نه توانای په ی عه قله وه، به لکو به هزی نه و به لکه برانه ی که لاما ن چه سپاوه، باوه به وه
بهینین که نه م نه توانای په (وه هم) نه ندیشه یه، و ویلی نه ندیشه بهر ننگاری به لکه ی
ینا کریت، و ته کانی غه ز الیم هاتمه یاد له م رووه وه دوو باره به و ته کانی غه ز الیدا
چوومه وه دهر کم کرد، مانای نه م و ته یه ی (ته نها رینگا چاره یه ک بز گو مان و ویلی

ئەندىشە، بەلگەيە) و بەلگەش بەھۆى پىكەو لىكاندىنى سەرتايى بىنەما پىۋىستى يەكانى يەو بەدەست دىت، كە عەقل بەبى ئەوان ناگاتە باوهرى تەواو) لەپاشدا ووتەم ھاوار بۇ خۆم، چۈن دەر كى ئەم ھەموو شتە بىكەم، و ۋىلى ئەندىشە فەرامۆش بىكەم، لەكانى چەسپاندىنى بەلگەى بېرەدا، گەر خودا ئەم پىاۋە رابەرە بەئارامەى بۇ نەرەخساندىمايە، ھاوار بۇ خەلك بە دەست ئەم ھەموو گومانەو، كەھىچ كەسىك دەر باز بوونى نى يەلىنى، ئايا.... ئەو ھەموو لىكۆلىنەو بەسانەى كە ئىمە كىردمان لەمەو بەر بۇ ئەو خەلك بەدەستىت؟

خوداش بەگۈنرەى تۈانامان داۋا كىردغان بەسەردا دەسەپىنىت... چۈن دەر تۈان ئەم ھەموو گومانە لەباوهرىيان بە دوور بىخەنەو، كە ئىۋارە داھات... چۈمە لای شىخ... دەبىنم لە دەفتەرىكى گەرەدا ھەندى ئايەتى قورئانى نووسىو، سىلاۋم لىكردو ھەردو دەستەم ماچكرد، زەرەخەنەك گرتى و ووتى:-

بۇچى... بەبى بۇنە دەستە كانم ماچ دە كەيت چى بە خواخافىزىم لىدە كەيت، وا دەزانى لەوانە كانت تەواو بوويت و بەرەو وولاتت دەچىتەو... نەخىر ئەى ھەيران ھىشتا زۆرت ماۋە كەوانە كانت تەواو بىكەيت.

ھەيران/ ھەرگىز نەھاتتە يادىم لىت جىايىمەو ئەى گەرەم: گەر سەردانى باۋ كىشم بىكەم ھەر دە گەرەمەو بۇلات، لەزانكۆى (پىشاۋەر) لەزانست داپرام، سۈپىدىن بەخودا لەتۈ باشترە دەست نە كۆتۈو پاش داپرام لە زانكۆ ھەردو دەستەم بۇيە ماچكرد، چونكە دەمەۋى بەسۈزو ھەستىكى زۆرەو بەتۈام بەم ماچانە دەر بېرم.

رازو نەپتى يەكى خۆمست لەگەل دا بىكەم، و ئەم ماچانە بىكەم بە صدقەى پىش بۇجۈى (قەدما بىن ىدى بۇخا كى صدقە)

شىخ/ چىت ئەۋىت بىلىنى، وتەى ناخۆش لەتۈ نايىستەم.

ھەيران/ زۆر بەووردى بىرم كىردەو لەو راستىنەى كە دۈپنى شەو پىت راگەياندىم، تۈ خودا پىم بلىنى، چۈن تۈانىۋمە دەر كى ئەم ھەموو شتە بىكەم و چۈن فېر بووم وىلى ئەندىشە لە ئاستى بەلگە بېرەكانى عەقل دا فەرامۆش بىكەم گەر خودا ئەم پىشەواو رى پىشاندىرە دىلسۈزە سىنگ فراوانە بەئارامەى بۇ نەرەخساندىمايە، لەغەۋنەى بەرپىزت... ئەى گەرەم؟

شىخ/ رەپىشاندىرە پىشەواكان زۆرن ئەى ھەيران، كەلەۋانەو بۇ ئىمە ماۋەتەو، تەنھا ئەو گەرنەكە كە داۋاكارى رىنگاى راست سەرنىچىكى قوول و بىر كىردەۋىيەكى دوورو دىرئى ھەپىت و پىر سىيار لە شارەزايانى ئاين و قورغان بىكات....

حهیران/ ثایا بؤ هه موو که سینک ریده که ویت واز له کاروباری ژبان و هؤ کانی به ده سته اتنی بڑیوی بهینن و خوی تهرخان بکات بؤ بیر کردنه وهی قول و لیکۆلینه وهی دوورو دریز؟ و هینانه وهی به لگه خوازی ماندوو که رو زه همت، ثایا خودا داوای شتیک له مرؤف ده کات که له توانیدا نه ییت؟

شینخ/ نه مه راسته ههیران، و نه مه بوو که ده موویست تو پینی بگهیت و پیشانی بدهم و ئامؤژ گاریتی پینکه م تا گه یستمه نه و پله میه که بتوانم توی پین رینمایی بکه م به گه یشتنت بؤ به راستی بیرۆ که ی به لگه پینکه اته کان و راستیه کانیان به لکو ئامؤژ گاری هه موو نه و مرؤفانه ی پینکه م که بؤیان رینا که ویت خویان تهرخان بکه ن بؤ به سهر کردنه وه و لیکۆلینه وهی دوورو دریز... نه ت پینی چؤن دوینی شو له بهر تو خؤم تهرخان کرد بؤ خویندنه وهی قورئانی پیرؤز.

شینخ/ به چی ئامؤژ گاریم ده که ییت گه وره م.
شینخ/ تو و خؤم و هه موو مرؤفیک هیوادارم گوینیستی ئامؤژ گارییه که ی تین روشد ببین که ده لیت پیوسته بؤ چه سپاندنی بوونی خودا په نا به رینه بهر به لگه سهره تاییه، ساکاره، ئاشکر اکان که عه قل به ئاسانی دهر کیان ده کات به پین چوونه ناو قولایی گیزاوی به لگه خوازی و موافقه شه گیری که روته له ویلی نه ندیشه و کولبوون و نه توانایی، که نه مانعش نه و به لگانه ن که قورئان زیاتر ئامازه یان بؤ ده کات له به لگه پینکه اته کانی تری عه قل.

چونکه له دهر ککر دنیاندا نه زانیکی نه خویندنه وارو زانایه کی فیه له سوف وه که یه کن، نه زانه که به کورتی له ساکاری و ئاشکرایی و سهرتای یه که ی تیده گات، به لام زاناکه به دریزوی تیده گات و ده زانیت نه م ئاشکراییانه له به لگه کانی قورئاندا په ناده به نه گه لیک به لگه ی به دهر خراو (شواهد) و هه موویان به گشتی برپاریکی عه قلی پینکه ده یینن به جزریک، که ئینکاری کردنیان وه که ئینکاری هاو کیشه ی مامتاییکی راست و دروست وایه.

حهیران/ نه مه شتیکی سه یرو سهر سور هینه ره، به راستی شینخی گه وره م له مه ویش ئامازه ی به وه کرد که له قورئاندا سه باره ت به به لگه له سهر بوونی خوداو دروست کردنی گه دوون کۆمه لنی به لگه هه میه گه یشتوونه ته راده ی ئیعیجاز، که له توانای تینگه یشتنی ئیمه دانییه. و هه روه ها هه ستم به مه کرد له خویندنه وهی هه ندی له به لگه کانی ثایه ته قورئانییه کاند. به لام له وانه بوو که هه موویان به گشتی برپاریکی عه قلی بدهن که ئینکاری کردنیان وه که ئینکاری کردنی هاو کیشه یه کی مامتاییکی راست ییت.

شیخ/چەند جار قورئانت خویندۆتەو ئەمە حەیران؟
 حەیران/هەلەم نە کردیبت زیاتر لە دەجار خویندۆتەو مەتەو.
 شیخ/وتە کانی باو کت دیستەو یادت کەلە خەودا پێی ووتیت (ئایا قورئان دەخوینیت؟)

حەیران/لە یادمو لە یادی ناکەم.
 شیخ/ئایا بە خەیاڵتا هاتوو کە بەووردی سەرنج بە دێتە مانای ئەم ئایەتە پێرۆزە ی خودای پەرورە دگسار ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ تە... بزانیت، پەرورە دگارت، ترسی لە دلی زانایاندا کۆ کردۆتەو بەرامبەر بە گەرەبی خودا خۆی، و یستۆیەتی نەهینی یە کانی بوون و دروستکردن، پەپووست بێت تەنھا بە زانایانەو هەر وەك ئین روشد و جسر دەئین؟
 حەیران/سەبارەت بەم ئایەتە پرسیارم کرد و وتیان مەبەست لە ئایەتە کە (زانایانی ئایینی یە)

شیخ/ئایا... دەبێت زانایانی ئایینی زانستە کەیان ئەوەندە سنووردار بێت کە تەنھا بایەخ بەدەن بە مانا زاراوە فێقهیە کە پەپووستە بە دەرهێنانی بربارە کانی خودا پەرستن و مامەلە کردن (معاملات) وەبێ ئاگابن لە نەهینی یە کانی بوون و دروستکردن کە لە رینگای فەلسەفەو زانستەو بە دەست دین، نەخێر... ئەمە حەیران (فقە) تێگەشتە بۆ هەموو شتێک و هەموو شتێک کە ئایینی لە خۆ گرتیبێت لە نەهینی و دانایی و بربارە کەن وەبە کەم شت کە پێوێستە تێی بگەین و تە کانی خودایە، ئەو ئایەتەنە ی کە ئاماژە ی بوونی خودا دەکەن، بەوێ کە دروستکەر و زانا و بە تواناو و یستدار و بێ هەلەو خاوەن نەخشە و کار بە جێ یە، و ئەم ئایەتەنە ناتوانرێت بە تەواوی لێکبدرێتەو، کاتێک دەتوانرێت کە شارەزایی یە کێ تەواومان هەبێت بە سەر نەهینی یە کانی گەردوون و سیستەم و بربار و وورده کاری یە کانی دا، و زانایانی ئایینی پێوێستە لە هەموو کەس زیاتر شارەزاین بە نەهینی یە کانی زانست، و کاتی ئەم ئایەتە پێرۆزەیان بە سەردا دەچەسپێت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ کە ترسە کەیان چۆن پێدەبێت کە شارەزایی تەواویان هەبێت سەبارەت بە زانستە کانی گەردون، و هەر شتێک کە پەپووست بێت بە نەهینی یە کانی بوون و دروستکردنەو و کە قورئان هەندیکیان بۆ رێنمایی کردوون و هەندیکێ تریشی بۆ باسکردوون، و ئەم ئایەتە پێرۆزە لە شیوازی و تە کەیدا، تەنھا بۆ ئەو فەرمانە نەهاتوو کە پەپووستە بەخودا پەرستی و مامەلەو رهوشته و بە لکۆ لە شیوازی و تە کەیدا ئاماژە بە توانایی

و کار به جی نی خودا ده کات له باران باریندا، و ههروه ها دروستکردنی رووهك و ناژهل بههموو جزو رهنگیانهوه، ههروهك خودای مهزن دهفرمویت

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ:﴾ ناخو نهندی، خودا ناوی لهو بهرزوه باراندوه، میوه جاتی هه مه رنگه مان پیرواندوه؟ له کیوانیش ریگهوبانی سپی و سوری جزو او جزوی بهرنگ جیا و هدی هینان؟ رهشی وهك قهله شهشیان تیندا هیه له مهردم و جانمهر و ناژهلشدا ههروه هایه، رهنگیان له یه کتر جودایه، له ناو عهبدانی خودادا ههر نهوانه فره زانان لینی ده ترسن هفاطر/ ۲۷.

حهیران/ بیگومان، مه بهست لهم نایه ته نهو زانایانهن که فره شاره زایی نهینی یه کانی گهردون و سیستمه کاین).

شیخ/ تیگه یشتنی تهواو، نهو بهلگانهن که له قورثانی پیروژدا هاتوون و نامازه به بوونی خواوه ند و توانایی و کار به جی نی یه که ی ده کهن، که پیویستی به سنی کار هیه، و نایه ته قورثانی یه کان نهم سنی پیویستی یه ی له یهك پانتایی دا کۆ کردۆتهوه، که له کاتی بهراور کدندا له بهر چاوو عهقلدان تاوه کو مروث له بیر کردنه وهدا فکری له چوار چیوه ی قورثان ده نه چیت، به ئاره زوویه کی راست و دروسته وه لهم نایه تانه بکۆلێته وه له سه ر روشنایی زانست و فلهسهفه، بۆ به دهسته یینانی نهو بهلگانه ی که له خۆی گرتوه که که وه لامدانه وه یه که بۆ بی باوه ران، و ده رچوونه لهو کۆتو بهنده ده مار گری یه کوبیرانه ی بۆ هه ر رایه کی نایینی یاخود فلهسه فی دوتریت.

حهیران/ من له هه ندی له زانایانم بیستوه که وه قورثانی پیروژ نامازه ی بۆ هه موو زانستیک کردوه.

شیخ/ نه خیر، ههیران نه خیر، و نهوانه ی نهو قسبانه ده کهن نه زانان و نه ئیرو نه دانا و قورثان هه ر گیز فره مانگه یه کی زانستی و زانیاری نی یه، و له پرووی فیر کردنه وه هیچ مه بهستی نی یه رینمایی خه لک بکات بۆ زانسته کانی گهردون و نهو نایه تانه ی که نامازه ی راستیه کانی گهردون ده کهن زانست به ده ریختوون مه بهستی ناگادار کردنه وه ی خه لک له دروستکردنی گهردون هاتوون که وه چون دیارده کانی ویست و تونا و زانست و دانایی و وورده کاری و سه نگیتی له خۆ گرتوه که هه موویان به گشتی نامازه ی بوونی خودا ده کهن که ئینکاری، دروستکردنی گهردوون ده کهن به ریگهوت، و مه بهستی نی یه

راپۆرتکردنی زانسته کانی گهروون، چونکه قورئان ووتاریکه راویژی مروؤف ده کات به زمانی مروؤف خوی، و خودا فره داناتره لهوهی که راویژی مروؤف بکات به زانستیک که تهناوت ناوه کهی نازانن بینجگه له نهینی به کانی.

به لام خودای مهزن ئاماژهی بۆ به لگه کانی بوون و توانا و ویست و زانست و دانایی خوی کردوه، به ده برینیکی سهر سهوهرینه که کابراه کی نه خویندهواری دهوارنشین له سهدهی حهوتهمی زاینیدا السی تیگیشتوه، و پیاوینکی زاناش له سهدهی بیسته مدا نهینی به کانی تیده گات، ههر له مهوه ئهو موعجیزانهی که قورئان له خوی گرتوه به ده ده کهوینت. نه که تهنها له پرووی رهوانیژی به کهیدا وه که لهوه و پینش باسکرا، و موعجیزوه کانی رهوانیژی و زمان پاراوی، عهره ب ده رکی ده کات، و قورئان ووتاریکه راویژی ههموو خه لک ده کات به گشتی.

بۆ ئهم جۆره موعجیزانه خودای زانا و کار به جی ئاماژه ده کات و ده فهرمویست ﴿سُرِّيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَلْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾، خودا دواي چهنده ها سه ده ده نیشانه کانی گهوههیی خوی له ئاسوی ئاسمانه کان و زهویدا به ده رخواست وه که چۆن پهیمانی دابوو، و بۆ مروؤفیش به ده رکوت که خودا ههر خوی راست و ههقه، له وولاته کانی رۆژ ئاوا چهنده ها کتیبی دوو رو دیز له م پرووه بلاو کراوه تهوه به لام ئیمه ی موسلمان، که ده ستهینشخر بووین له به ده رخواستی زۆرینهی ئهو ئایه تانهی که له رینگای زانسته وه دۆزراونه ته وه، لاموایه دا که م و کورتیمان کرد له راو بۆ چوونی زانا کائمان، به لام قورئانی پیرۆز به م به لینه ی پینشکه شکرد و ئاماژه ی بۆ زۆر له و به لگانه کرد که بون و ته نیایی و توانا و کار به جی ئی خودا ده سه لیتن پینش ۱۴۰۰ سال.

کورتیه ی باسه که مان ئه ی حهیران ئهم ئایه ته قورئانیانه نزیکه دابهش بیت له نیوان بانگیژی بۆ ناسینی خودا وه رینمایی به بۆ به لگه کانی بوونو ته نیایی و ویست و توانا و کار به جی ئی و زانستی خودا و گشت سیفاته به رزه کانی و به لینه خوش و ناخوشه کانی که هاندانه بۆ په رستن و خۆ پاراستن له سهر کیشکردنی فهرمانه کانی و سوربوون له بوونی رۆژی زیندوو بوونه وه پاداشت و بریاره کانی خوا په رست و مامه له کردن و به هره یی له کرداری زیان و هاندانمانه به رهو رهوشتی په سه ند و چهند داستانی لک که په یوه ندی یان ههیه به م شه شه ی که باسکرا.

به لام له ههموو به شیکمان گرنگرو مه زنت له لای خودا، به شی به که مه چونکه باوه به بوونی خودا بناغه و بنه مایه بۆ ههموو به شه کانی تر، له به ره وه کاتیک که په ره کانی قورئان

وته کانی پهرو مردگارم

ده کهینهوه دهیښن، نو ټایه تانه ی که ټاماژه ی بوونی خودا ده کهن له هه موو سوره ته کانی
قورئاندا هاتون، به لکو له سوره ټیکدا چهند جار ټیک دوو باره ده بنه وه.

حهیران ده لیت/ لیره دا شیخ نو دهفته ره ی دایم که نو ټایه تانه ی تیا دا نووسیوو و
ووتی/

شیخ/ ټمه نو دهفته ره ی که ټایه ته کاتم تیدا نووسیوه به گویره ی ریزه بندی دابه زینیان
زیاتر نو ټایه ته قورئانیانه ی که خودای مه زن ویستوو په تی بیان کات به به لگه له سهر
بوونی خوی، و به وه ی که خوی، دروستکه ر و زانا و وینه کیښ و به ټاگا و به توانا و
کار به جی نه.

زور ټاماژه ی هیناوه ته وه له سهر نه ټینی توانا کانی و کار به جی نه ی په که ی سه به رت به
سیستم و بریارو ورده کاری و سه نگیښی له دروستکردنی ټاسمانه کان و زه وی و خورو
مانگ و هه ساره کان و نه ستیره کان و روژ، و باو باران و چیاو روو بارو ده ریاو رووه ک و
ټاژل و مروفت و بیستن و بیښ و دل و نو سیستم و یاسایانه ی که و ټم دروستکرا و ټانه
له خویان گرتووه.

وه ره نو هی حهیران، با... ټم ټایه تانه بخوینیته وه و له یه ک کومه لدا بیاخوینیته وه و
له سهر روشنایی نو زانسته ی که هه موو نه ټینه کانی بون و دروستکردنی به ده رختووه
لیکدا نه وه یان لی بکه یښ.

حهیران/ بوجی، شیخی گه وره ټایه ته کانی به پی دابه زینیان بوی ریزه بند کردوم نه ک
به گویره ی ریزی ناو سوره ته کان.

شیخ/ چونکه، ویستم بژت و ابو که خوت به یه کیل له خه لکانی نو سه رده مه
دابیښیت که قورئانی تیا دا دابه زیووه تا کو بیښن چون نیگا دابه زیووه و چون به خشنده یی
به دوا به کدا هاتون، و له ناوه ختی نو ووتارانه ی که له زاری خه لکانه وه له سهر نو
به لگانه ی که بوونی خودا ده سه لښن و تراون، نو کاته ټم ټایه تانه زیاتر کاریگر تر ده یښ
له سهرت و تیگه یشنتت بژ رینمایی خودای گه وره ټاسانتر ده بیښ ټه وانه ی که قورئان
په یه وه ی کردوه.

حهیران ده لیت/ پاشان شیخی گه وره، دهفته ره که ی دایم و ووتی: بیاخوینه ره وه.
﴿اَفَرَأٰ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اَفَرَأٰ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ، الَّذِي
عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ بخوینه ټه ی محمه د به ناوی پهرو مردگار ټه
پهرو ره ده گاره ی که بوونه وه ی دروست کردوه مروفتی له خوینی مه یوو دروستکردوه،

بخویننه که خودای تو لههه موو کس دههنده تره، نهو خودایه ی مرؤفی بههوی قهلهه موو فیر کرد، نهو هی که مرؤف نهیده زانی فیری کرد. ﴿العلق/۱-۵﴾.

﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى، الَّذِي خَلَقَ فَسْوَی، وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى، وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى، فَجَعَلَ غُلَاءً أَخْوَى: ناوی پهروه ردگاری بهرزو گه وری خوت به پاکی به، نهو خودایه ی که خهلقی کردو جارینک و دروستی نهندامی کرد، بۆ ههرشتی نهندازه ی دا ناو ری نیشانی کرد، و نهو که سه ی که لهوهر گهی بهدی هینا، پاشان جارینکی تر بهووشک و رهشی ههنگیرا. ﴿الأعلى/۱-۵﴾.

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، اللَّهُ الصَّمَدُ، لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ: بلی نهی محمه ده نهو خودایه تاکه، خودایه کی بی نیازو جینی نیازه، له کس نهبووه که سیش لهو نهبووه، هه رگیز که سیش نهبوو تانیه هه مبهری بی. ﴿سورة الاخلاص﴾.

﴿قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ، مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ، ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرَهُ: با نهو مرؤفه بکوژری که سپهلو ناسپاسه، خوا نهوی له چ شینک بهدی هیناوه له دلوپینک بهدی هیناوه و نهندازه شی بۆ داناوه، له پاشارینگای بۆ خوش و ناسانکراوه. ﴿عبس/۱۷-۲۰﴾.

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ، أَلَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا، ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا، فَأَلْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا، وَعَبًّا وَقُضْبًا، وَرَزَقْنَاهُ وْنَخْلًا، وَحَدَائِقَ غُلْبًا، وَفَاكِهَةً وَأَبًّا: بامرؤف پروانته خوراکی خوتی، نیمه خو مان ناوه که مان بۆ رزاندوه، پاشان نهو زهویه شمان قهلاشت و له تکر دووه جا دانه ویله مان لهو عه رزه دا سهوز کرد له گهل رهزو سهوزایی، بهه زهیتوون و دارخورماوه باخه رازاوه کانی پردار، و میوه و گژوگیا. ﴿عبس/۲۴-۳۱﴾.

﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاهَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا، وَالسَّمَاءَ وَمَا بَنَاهَا، وَالْأَرْضَ وَمَا طَحَاهَا، وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا: سویندین بهخورو پهه رگرتنی رووناکی، و بهمانگ که له دوای نهو ههلدی و بهرؤژ کاتی که روی زهوی رووناک ده کاتهوه و به شهو که روی زهوی دا نهووشی، بهو ناسمانهوه بههوی نهوی بهدی هیناوه، و بهو زههینهوه و بههوی که به پانی رایخست، و به گیانی مرؤف سویند و بهووش که نهندازه ی کردوه. ﴿الشمس/۱-۷﴾.

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ لهراستیدا ئیمه مروژمان بهر ینکترین شینوه به دیهیناوه. ﴿التین/ ۴...﴾

﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى، أَلَمْ يَكْ لُطْفَةً مِنْ مَنِي يُمَتَّى، ثُمَّ كَانَ عِلْقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى، وَأَنَّهُ خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى﴾: ئایا مروژف لای وایه که به خورایی بهر لاده کری، ئایا تنو کیلک ئاوی نیرینه نه بووه که رژاوه ته ناو مندالانهوه له پاشان بوه به خورینی مه بوو، جا خوا نه وی خهلق کردو نه ندای راست و رینکی پندا، له پاشا کردنیه ججوت: نیرو منی. ﴿القیامة/ ۳۶-۳۹﴾

﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا، فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا، وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا، فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا، فَالْمُغْلِقَاتِ ذِكْرًا، عَذْرًا أَوْ لُذْرًا﴾: سویندیی بهو با... یه که له دوایه که تیک ئالاوانه، و بهو باجیرو گژه هاتوانه ی هه لده که، بهو بایانهش که باران ئه رژینن، جاسویند بهوانه ی به جیا کردنه و بیان جیا ده کرینه وه، بهوانهش که یادی خودا ده خه نه ناو دلانه وه، بز به هانه گرتن یان تر ساندن. ﴿المرسلات/ ۱-۶﴾

﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ، فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ، وَنَلَّ يَوْمُنَا لِلْمُكَذِّبِينَ، أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كَفَاتًا، أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِي شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا، وَنَلَّ يَوْمُنَا لِلْمُكَذِّبِينَ﴾: ئایا ئینوه مان له ئاویکی بئی بایه خ نه خولقاندوه، و له جینییه کی پته ودا جی مان نه کردوته وه، تاسه رده می دیاریکراو، و ئیمه ئه مانه مان به چا کترین نه ندازه به دی هیئا له ناو چوون له ورژدها ته نها بز به دروخه ره وانه ئایا زه ویمان نه کردوته کو که ره وه، بز زیندوان و مردوان، و له ودا کیوو جیای بلند و پته ومان به دیهیناوه، و به ئاویکی شیرین و سازگار ئینوه مان باراو کرد له ناو چوون له ورژدها ته نها بز به دروخه ره وانه. ﴿المرسلات/ ۲۰-۲۸﴾

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ، وَالْأَرْضِ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِي وَأَلْبَسْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ، وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَلْبَسْنَا بِهِ جِبَاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ، وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ، رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾: ئایا نه یان راونیه وه نه و تاسمانه ی که بهراسه ریانوه یه که چوژمان سازداوه و رازاندو و مانه ته وه،

که هیچ کون و کله‌نیک‌ی تیا دانیه و زه و یمان پان و به‌رین کردوه، گه‌لنی کینوی به‌و مان تیا داناه، و هموو روه کینکی دلگیر مان به‌جووت تیا دانان، تا بیته روشنایی و پهنه بزه هموو نهو عه‌بدانه‌ی که تاره‌زووی گه‌رانه‌وه ده‌کهن و له‌و به‌رزاییه‌وه ثاوی به‌پست و به‌ره که‌تمان پرژان و به‌هزی نهو بارانه‌وه باخی میوه‌وه نهو دانه‌ویله‌یه‌ی که دروینه‌ده کرین رواند، و دارخورمای به‌رزای هیشوو داری تیکسه‌راومان رواند، و به‌و بارانه‌وه زه‌وی مردومان زیندوو کردو ته‌وه زیندوو کر نه‌وه‌ی مردویش له‌زه‌وی هه‌ربه‌م چه‌شنه‌یه. ﴿بق/ ۶-۱۱﴾.

﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾: تیا دوو چاو زمان و دوو لیومان پنه به‌خشیون تا به‌هزیانه‌وه ریگای چا که و خراپه ده‌رک بکه‌ن؟ ﴿البلد/ ۸-۱۰﴾.

﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾: له‌راستی دا ئیمه هموو شتی‌کمان به‌ئه‌ندازه دروست کردوه. ﴿القمر/ ۴۹﴾.

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾: بی‌گومان په‌روه‌دگاری ئیوه نهو خوداییه‌یه که تاسمانه‌کان و زه‌وی له‌شەش رۆژدا دروست کردوه له‌پاشان ده‌ستی کردوه به‌سه‌قامگیر کردنی له‌سه‌ر عمر شه‌که‌ی، نهو په‌روه‌دگاره رۆژی به‌شه‌و داپۆشی، و رۆژی‌شی به‌ره‌ده‌وام ده‌که‌ویته شوینی شه‌و خورو مانگ و ته‌ستیره‌کان هه‌موویان له‌زیر فرمانی نهو زاته‌دان، به‌ناگاین خه‌لق‌کردن و فرمان هه‌ر به‌ده‌ست خودای په‌روه‌دگاری گشت جیهانه. ﴿الأعراف: ۵۴﴾.

﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّىٰ إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثَقَالًا سَقْنَاهُ لَبَدًا مِّمَّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾: هه‌ر به‌زه‌یی خوا خۆبه‌تی که مزگینی هه‌لگرتنی با بۆ هه‌لگرتنی نهو هه‌وره بارگاویانه‌ی که به‌رزیان ده‌که‌نه‌وه به‌ره‌و وولاتی‌کی مردو ده‌بخه‌نه‌رئ به‌ئاوه‌که‌ی هموو جوژه به‌روبوومی بیده‌روینین، هه‌ربه‌م چه‌شنه‌ش مردو زیندو ده‌که‌ینه‌وه، به‌لکو بیته‌وه یاد تان. ﴿الأعراف: ۵۷﴾.

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ: ناخو
نهوان له دام و دهر گای پر شکوی ناسمانه کان و زمین و هرچی خودا دوستی کردون،
ناروانن؟﴾ الأعراف: ۱۸۵

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا: هرهرو
نیوهی له یهک گیان به دی هیناوه، و چمکه که شی ههر لهو دروستکرد تا نارام بگرن و
بجه سینوه له که لیدا.﴾ الأعراف: ۱۸۹

﴿أَيَشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: نایا نهو شتانه ده که نه هاوه لپهرستی
خودا که توانای خهلقکردنای نی یو خویشیان دروستکارون.﴾ الأعراف: ۱۹۱

﴿وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْتَاهَا وَأَخْرَجَتْ مِنْهَا حَبًّا لِمَنْ يَأْكُلُونَ، وَجَعَلْنَا فِيهَا
جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ، لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ
أَفَلَا يَشْكُرُونَ، سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ، وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ، وَالشَّمْسُ تَجْرِي
لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَالْقَمَرَ قَدَرْتَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ
الْقَدِيمِ، لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ: زهوی مرد و نیشانه و پهنده بز نهوان، زیندومان کردهوه و دانه و یله مان تیادا

رواند که لیبی ده خون.. ههر له نه زه لیشه وه چه نندین باخی خورما و رهزی زورمان
وه دیهینا و چه ند کانیا و مان لییه تقولا ند.. تا کو له به رو بو می و له به ری ره بچی شانی
خویان بخون، که چی هیشتا سوپاسی خودا ناکن، ههر خودا خوی پاک و ییگهرده که
هموو شتیکی به جووت دروستکردوه (نیرو منی) مرؤف چ گول و گیا چ زه پاتی
موجهب و سالب و ههستی نه توتم له نه لکرتونه کان، چ له وانه ی که له سه ره زهوی رووان
و چ له خویان و چ له و شتانه ی نیوه نیشتا نایزانن، شهویش بز نهوان یه کیکه له نیشانه کان
که روژی لیداده رین له ناکاو تاریکیان به سه ردا دی، و خوریش به رهو بنکی خوی
ده روا نه میبه فرمانی خودای دهسته لاتدارو زانا، مانگیش نیبه بزمان دانا به چه ند قوناغا
تیهری تاوای لیدی وه که بهی چه ماوهی و شکه لی داری خورما دینه به رچاو، نه خور

توانای هیندهی همیه بگاته مانگ، نه شهویش پیش رُوژ ده کهوئی، همموویان له خولگی
خویناندا موله ده کهن. هیس/ ۳۳-۴۰

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمَلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ
فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ، وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ: ثایا نهوانه
نه یاندى که به دهستی خوژمان نه نعم (و شتر و مهور و بز و گاو) مان بۆ خولقاندن جا
نهوان خاوه نیان و بۆ شمان دهسته مؤ کردن جا هه ندیکیان به کارده هینرین بۆ سواری و
له گوشتی هه ندیکیشیان ده خۆن و بۆ نهوان لهواندها سودو خواردنه وه هیه، هیشتا
سوپاسی خودا ناکه ن؟! هیس/ ۷۱-۷۳

﴿أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ، وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا
وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ، قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ تُوقَدُونَ،
أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ
الْعَلِيمُ: ثایا مروژ نازانی که نهومان له تنزیک خولقاندوه که نیستا بۆته دوژ منیکی
ناشکرا، نهو نمونهیه کی بۆ نیمه هیناوه و خهلقکردنی خۆی له بیر کرد و ده لیت: کئی
نهم نیسکه پواوانه زیندووده کاته وه، بلی که سنی نهوانه زیندووده کاته وه که له سه ره تا وه
به دی هینان و نهو بۆ هه موو پیکهاته یه ک زانا و به ناگایه، زاتی که له داری تهرو سهوز
ناگری بۆ سازدان، و به دهسته چیلکه یه ناگری ده که نه وه ثایا... زاتی که ئاسمانه کان و
زهوی به دیهیناوه ناتوانی وینهیان بخولقینی: به لئی ده توانی و هه ره نهویشه به دیهینه ری زاناو
به ناگا. هیس/ ۷۷-۸۱

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا: به دیهینه ری هه موو شتی که و راده ی بۆ

داناوه الفرقان: ۲

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ مَسَاكِتًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ
دَلِيلًا، ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالتَّوَمَّ سُبَاتًا
وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا، وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنزَلْنَا مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا، لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا، وَلَقَدْ

وته کانی پهروه ردگارم

صَرَفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذْكُرُوا فَآبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا: ٥٠-٤٥
 سینه‌ری کشانده‌وه و نه‌گه‌ر بیوویستایه رای ده‌گرت و خوری کرده به‌لگه بۆ‌ئو
 سینه‌ره، له‌ئاکامدا که‌مه‌که به‌ره‌و خۆمانی ده‌به‌ینه‌وه، هه‌رخۆبه‌تی که‌بۆ ئیوه‌شمو
 کردۆته پۆشاک و خه‌وی بۆ حه‌سانه‌وته‌ان و روژی‌شی بۆ هه‌لساندنتان داناوه، هه‌رته‌ویشه
 بای بۆ ناردن تامزگینی به‌زه‌یی خوداتان بۆ بینن و ئه‌و ساته‌له‌و به‌رزاییه‌وه ئاوی پاك و
 خاوینتان بۆ بیته‌خواره‌وه، تازه‌وی مردوی پی‌زیندو بکه‌ینه‌وه و زۆر له‌و خه‌لقانه‌ی
 که‌خۆمان دروستمان کردوون تیر‌ئاو بکه‌ین، و جۆرایه‌تیمان له‌نیوانیادا دانا...
 تابیر بکه‌نه‌وه به‌لام زۆریه‌ی خه‌لك ناسوپاس و بی‌باوه‌ره. الفرقان/٤٥-٥٠

﴿وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا
 وَحِجْرًا مَّحْجُورًا، وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ
 قَدِيرًا: خودا که‌دوو ده‌ریای له‌که‌ناری یه‌کم داناوه یه‌کینکیان زۆر شیرینه و ئه‌وی
 دیکه‌یان سویر و تال و داغ و تفته‌وه‌له‌نیوانیادا له‌مپه‌رێك و به‌رگیکی ته‌ستوری داناوه،
 و هه‌رخۆبه‌تی له‌تنۆکی ئاو مرۆفی به‌دییه‌ناوه و کردوونیتی مالی تۆرمه‌و خزم په‌یدا بوون،
 په‌روه‌ردگار هه‌میشه به‌توانایه. الفرقان/٥٣-٥٤

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا، وَهُوَ الَّذِي
 جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَنْ يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا: پاک‌ی و بی‌گه‌ردی بۆ‌ئو
 که‌سه‌یه‌چه‌ند بورجینکی له‌ئاسماندا دامه‌زراندوه و له‌ئاویدا چرایه‌ک و مانگیکی روژنی
 جینکردۆته‌وه، هه‌رته‌ویشه نۆره‌ی به‌شه‌و و روژ ده‌کا بۆ که‌سی که‌یه‌وێت بیر‌کاته‌وه یان
 سوپاسی خوا بکات. الفرقان: ٦١-٦٢

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ
 السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآلَيْ تُؤْفِكُونَ: ئه‌ی خه‌لكینه له‌بیرتان بی‌خودا چه‌ندی
 چاکه‌له‌سه‌ر ئیوه‌هه‌یه‌ئایا جگه‌له‌خودا که‌سن تر هه‌یه‌له‌ئاسمان و زه‌وی دا بۆ‌نیوتان
 بدات هیچ که‌س شایسته‌ی په‌رسین نی‌یه‌جگه‌له‌خودا، چۆن له‌رنی راسته
 لاده‌درین. محاطر: ٣

﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ فَثَبِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الثُّمُورُ: هر خودایه که با کان بهری ده کار و نرانش هور ده بزوتن و نهو ساهور ده تاوژتین بهرهو سه رزه مینکی مردو، و زهوی مردوی بی زیندووده کهینهوه، و زیندو و کردنهوهی پاشه روژیش هر تاوایه. (مخاطر: ۹)

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ، وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٍ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَمَنْ كُلٌّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفَلَكَ فِيهِ مَوَاجِرَ لَتَبْتُلُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، يُوَلِّجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ وَتَوَلِّجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَتَسْخَرُ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ: خورای نیوه له خااك پاشان له تنؤك پاشان نیوهی کردؤتهوه هاوسهری به کتر (ژن و میرد) و هیچ ژنیک دوو گیان نابنی و نازی مه گهر بهزانتی نهو و تهمهنی هیچ کس زیاد نابنی و ناگاته پیری و له تهمهنی که سنی که م نابنی که هه مو به گشتی له کینیی زانتی خودادا نوسراوه و تهم کارانه بو خودا ناسانه، دوو ده ریا هه نهو دوو ده ریا به کسان نین، نهو تا تهمه بیان شیرینهو تونیتی ده شکینیی نهویشیان سویرو تال و تفته، له ههردوو کیان گؤشتی تهر و تازه ده خون و له ههردوو کیان خشلی جوان ده ردینش و له بهری ده کهن و خوتانی پندهر ازینهنوه ده بیسی گهمیه کان ده ریا که ده قلیشین تا... نیوه له سایهی نهو دا روژی (رزق) پهیدا بکهن و شوکرانهی له سه ر بکهن، شهو ده خاته ناو روژهوه و روژیش ده خاته ناو شهوهوه، و خورو مانگی رام کرده، و هه ریه که بیان بو کاتی دیار بهکراو دین و ده چن، نهو به خودای پهروه ردگاری نیوه، خاوهنی توانا و دهسته لاته، و نهوانهی نیوه هاوارو په نایان بو ده بن ده سه ته لاتی به دیهینانی ده کنی خورمایان نی به. (مخاطر: ۱۱-۱۳)

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ:

ونه کانی پهروه ردگارم

ناخو نه تدی، خودا ناوی لهو بهرزی پهوه باراندوه، میوه جاتی ههمره نگه مان پپرواند؟ له کیوانیش رینگه و بانی سپی و سوری جوړاو جوړی بهرنگ جیای به دیه پناوه ره شی وه که له ره شیشیان تیادا هه یه، له مهردم و جانه ورو تازه لیدا ههروه هایه، رنگیان له به کتر جودایه له ناو عهبدانی خودادا هه رفه زانایان دهیناسن و لینی ده ترسن، هه خودا خوی خاوه ن ده ستلآت و خه تا پو شه. هفاطر/ ۲۷-۲۸

﴿إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾: خودا ناسمانه کان و زهوی راگرتووه که نه کهون، کهه ر کهوتن جگه لهو کهسی تر نی به راگریان بکات، هه خودایه کاری به شینه یی به خه تا پو شه. هفاطر: ۴۱

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾: نهو مروفه بو بیرنا کاته وه که سهره تا نیمه نهو مان دروستکردوه و هیچیش نه بووه. همرم: ۶۷

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى، قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى، قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى، قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَّكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى، كُلُوا وَارْزُقُوا أَلْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ﴾: فیرعمون گووتی: کنی خودایه نهی موسا؟ موسا فیرمووی: پهروه ردگاری نیمه نهو که سه یه، که پیکهاته ی بوونی به هه مووشتی داوه، گوئی به سهر هاتی پشوان چی به؟ گووتی/ زانینی نهوه لای پهروه ردگار له کیتابیکدا نوو سراوه، پهروه ردگارم هه رگیز بزری ناکاو له یادی ناکا، نهو خودایه ی که زهوی بو نیوه کرده جینی حه سانه وه (لانو که) و فره رینگای لهودا سازدا، و له ناسمانه وه بارانی باراند، که له سوینگه ی نهوه وه هه موو جوړه گزو گیایه کی هاوه لمان رواند و سهوز کرد، هه خوتان لینی بخون و هه تازه له کانیشتان لینی بله وه پین به راستی نیشانه گه لیکی زور ناشکران بو خاوه ن عه قله کان. هطه: ۴۹-۵۴

﴿نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ، أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُتُبُونَ، أَلَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ﴾: نیمه نیوه مان له نه بوون دروست کردوه، نه دی بو تیمان ناهینن و باوه ر ناکه ن

به خوا ئایا بیر لهو تو ماوهی خۆتان ده که نه وه که تووی ده که نه له ناو ره حم دا، ئایا ئیوه دروستی ده که نه یان ئیمه. ﴿الواقعة/ ۵۷-۵۹..

﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ، أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ، لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ، أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَأَنْتُمْ أَلْسِنَتُهَا شَجَرَتُهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشُونَ، نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ، فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ، فَلَا أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ، وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ: ئایا بیرده که نه وه لهو ناوهی که ده بخۆ نه وه، ئایا ئیوه له هه ور باران ده بارینن یا ئیمه دهی بارینن، که ریمان و ویستایه سویر و تالمان ده کرد، ئیت ئیوه بو سوپاسی خودا ناکه، ئایا بیرنا که نه وه لهو ناگره ی که هه لی ده که نه، ئایه ئیوه سوتهمه نی ئهم ناگره تان دروستکردوه یا ئیمه پیکهینه رین، ئیمه ئه ومان کرده هوی بیر هه وری و به رپوه چوونی ژیا نی که سانی ناو هه رده و بیابان، که وایه ناوی په روه ر دگاری مه زنی خۆت هه ر به پاکی و به رزی بهینه، جاسویند بی به جیی ئه سیتیره کان و جیی ده ر که و تن و، ئا و ابونیان ئه مه سویندیکه زۆر که و ره یه که ر بیزان. ﴿الواقعة/ ۶۸-۷۶

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ أَبْتَنَّا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ، إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ: ئایا ناروانه زهوی که چه ند جوته ی رووه کی به ره همدارمان تیا دا رواندوه بینگومان له مه دا نیشانه یه کی زۆر ئاشکره یه له سه ر بوونی خودا که چی زۆر به بیان بر وانه یین. ﴿الشعراء/ ۷-۸

﴿أَمِنْ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالنُّزُلِ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ، أَمِنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِي وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَمْ يَكُنْ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ: ئایا کئی به ئه و زاته ی که ئاسمانه کان و زهوی به ده یه ناوه؟ له ئاسمانه وه بارانی بو باراند جابه هوی ئه و بارانه وه باغ و بیستانی به دهمه نی جوا ئمان بو سه وز کردن، له کاتی که دا که ئیوه توانای سه وز کردنی داره که تان نی یه، ئایا خوا وه ندیکه تر له که ل خودا داهه یه؟ ئایا کئی زهوی کردۆ ته جیی قه رار گرتن و له زهوی دا چه م و دۆل و کبوی پتهوی تیا دا سازدا وه، و له نیوان دوو ده ریای (سویر و شیرین) دا به رزه کی دانا وه،

ثایا خواوه نندیکي تر له گهل خودادا ههیه، نا.... نی په بهلکو زوربهی ئهو که سانه نوزان و نه فامن. النمل/ ۶۰-۶۱

﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ : ثایا نایین که شعومان داهینا تا ئارامی تیدا بگرن و روژیشمان رووناک کرد، له مه دا نیشانه و په ند بؤ هؤزی پروادار ههیه. النمل: ۸۶

﴿وَوَسَّيْنَا الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادًا وَهِيَ ثَمَرٌ مِّمَّا السَّحَابُ صَنَعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ : کیوه کان ده یینی وا ده زانی وه ستاوه و بی جولهیه بهلام وه که هور ده رؤن کیوه کان، کاری خودایه که به کارامهیی هه موو شتیکی ئه بنجام داوه، و ناگاداری هه موو کر ده وهی کتانه. النمل: ۸۸

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ : پهروهر دگارت هه رچی بویت خه لقی ده کات و هه لیده بزیری. القصص: ۶۸

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَوْ لَآ تَسْمَعُونَ، قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَوْ لَآ تُبْصِرُونَ، وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ : بلی/ ثایا ده زانن (که به من بلین) ئه گهر خوا شهوتان تا روژی قیامت بؤ دریژ بکاتهوه چ خوایه که ههیه بیجگه له خوا که روژناییتان بؤ بهینی ئایه بؤ گوی ناگرن و بییان بلی ئایه ده زانن ئه گهر خوا روژتان تا روژی قیامت بؤ دریژ بکاتهوه چ خوایه که بیجگه له خوا ههیه شهوتان بؤ بهینی که تیایدا بجه سیته وه و ئارامی تیادا بگرن، ثایا نایین، و له روژیشدا بؤ بزیوتان کاربکه و ئارامی تیادا بگرن له سایه ی به خشنده کانی خودادا تا کوو سوپاسی خوا بکه ن. القصص/ ۷۱-۷۳

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَصْلَانَهُ تَفْصِيلًا﴾ : شهرو روژمان کرده دوو نیشانه، جا نیشانه ی شهومان سړیی به وه، و، نیشانه ی روژمان رووناک

کرد تا روزی و بژویتان تیا به ده ستهین تا ژمیره ی سال و ژماره بزانی و هه موو شتی کمان به ووردی شیکرد و تهوه. الاسراء: ۱۲

﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفَلَکَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾
 په روه ردگار تان زاتیکه گه منی له ده ریا بژو تهوه ده خاته گه پرو جووله تالینی سوو دمه ند بن به راستی خوا سه باره ت به ئیوه به به زه ییه. الاسراء: ۶۶

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾: به حه قیقه ت ئیمه ریزمان له نهوه کانی ناده م گرت و نه وائمان له ووشکایی و ده ریایدا هه لگرت رسق و روزی پاکمان پیدان، و زور فه زلمان داو ن به سهر زوری به زینده و هره کانی تر. الاسراء: ۷۰

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾
 سه باره ت به روح لیت ده پرسن بلی روح شتی که ته نها په روه ردگار م به ئا گایه لینی، و که میك زانست به ئیوه دراوه، به تاییه تی سه باره ت به روح. الاسراء: ۸۵

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ، إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ﴾: هه رخزیه تی خوری کرده تیشک و روناکی و مانگی کرده تریفه دار و چه ند قوناغی بژ دیاری کرد تا...
 ژماره ی ساله کان و ژمیره فی ربن خودا به هه ق ئه مانه ی دروست کرد و وه... تا به لگه بژ ئه و که سانه شی بکاته وه که زانان، به راستی له گزینی شه و روژو ئه و شتانه ی له ئاسمانه کان و زه و دا دروستی کردون به لگه و نیشانه ی روشن هیه به بژ که سانی که له خوا تر سین. یونس: ۵-۶

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ، فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَلْهَى تَصْرِفُونَ﴾: بلی چ که سنی له ئاسمان و زه و رسق و روزیتان ئه دات کنی خوا وه و خولقینه ری گوی و چاوه، کنی مردو له زیندو و ده ر دینی و زیندو و له مردو په یدا ده کا؟ و چ که سنی ته گیری

کاروباری دنیا ده کا، جا ده لئین: خودا، بلن: که واته بډچی ته قوا ناکه ن و ناترسن،
 ناته مهیه خوی پهروهرد گاری راستی ئیوه ئایا له دوی هق بیجگه له گومرای هیچی تر
 هیه، که واته بډچی له پهرستی خودا روو وهرده گیرن. یونس: ۳۱-۳۲

﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنْتُمْ
 تُؤْفَكُونَ، قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي
 إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَىٰ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ، وَمَا يَتَّبِعُ
 أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ :
 بلن که سینک له هاوه له کانتاندا بتوانیت شتیکی نوئ دروستکات و له پاشدا سهرله نوئ
 دروستیان بکاته وه که واته چوڼ له خودا روو وهرده گیرن. بلن/ که سینک هیه
 له هاوه له کانتان رینمای خه لک بهره وهق بکات بلن هره خودایه رینمای هق ده کا،
 ئایا نهو که سهی، رینمای هق ده کات، شایسته تر نی به که خه لک له دوی که ویت لهو
 که سهی که خوی رینگه ی هق پین نازانن که ده بیت رینمای بکرت، جا ئیوه چوڼ بریار
 ده ده ن، زور به ی نهوان که وتنه دوی ویلی گومان، له گه ل نه وه شدا که ویلی گومان
 هیچ سودیک نابه خشیت به هق، خودا به ناگایه له کرده وه کانتان. یونس: ۳۴-۳۶

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ
 يَسْمَعُونَ : خویبه کی نهو تویه که شوی کردو ته جینی حه سانه وه تان و روژی شی کردو ته
 هوی بینتان، نه مانه هه مووی به گشتی نیشانه ن بډ که سانن که گوئیستین. یونس: ۶۷
 ﴿قُلِ انظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُفْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا
 يُؤْمِنُونَ : بلن: پروانن که له ناسمانه کان و زه ویدا چی هیه، که چی نه هه موو نیشانه و
 تر سینه رانه کار ناکه نه سهر که سانن پین پروا. یونس: ۱۰۱

﴿وَلَسِنِ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَكَفُورٌ : گهر خوشی و
 شادی به مروفت بیه خشین و له پاشدا لئی وهر بگرینه وه ناو میډو ناسپاس ده بیت. هود: ۹
 ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ : چه ند
 زوره نیشانه کانی خودا له ناسمانه کان و زه ویدا که چی نهوان به لایدا ده روڼ و رووی
 لیوه وهرده گیرن. یوسف: ۱۰۵

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَسْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونًا، وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ، وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاحِقَ آلَائِنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ، وَإِنَّا لَنَخْنُ نُخْبِي وَكُنْمِثُ وَلَنَخْنُ الْوَارِثُونَ: زهویمان کشان و پان و بهریمان کرد و چه موو کیومان تیادا سه قامگیر کرد و هم موو جزره رووه کیکمان به نه ندازه تیادا رواند... مایه ی گوزهرانی ئیوه و بوونه وهرانی جیا له ئیوه... که ئیوه بزئو یان نادهن هر له ویدا پینکمان هیناوه... گه نجینه ی هم موو شتیک هه لای ئیمیه و ئه وه شمان هر به نه ندازه ی دیاریکراو ناردۆته خوار... ههروه ها بامان نارد تا... پیتین بکا، و له ئاسمانه وه ئاومان باران به وهش تیر ئاومان کردن و ناشتوانن ئه وه ئاوه لای خۆتان بهیلتنه وه... هر خۆمانین گیان ده به خشین و ئه یستینه وه، هر ئیمه یین خواهنداری هم موو شتیک. ﴿الحجر/ ۱۹-۲۳﴾

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْتُونٍ: ئیمه مروهمان دروستکرد له قوره ره شه ی بز گه نی رهق هه لهاتوو. ﴿الحجر: ۲۶﴾

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ: ئاسمانه کان و زهوی و هر چی له ئیوه ندا هیه به راستی و به ههق به دیمان هیناوه. ﴿۸۵﴾

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ، هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ: هم موو سوپاس بز خودا که ئاسمانه کان و زهوی دا هیناوه و تاریکی و روناکی له گه ل ئه وه شبا بنی باوه ران و کافران بز پهروه دگاری خۆیان هاوسه ننگ و هاوبه شی بز دانه نین... هه خودایه که ئیوه ی له قور دروستکردوه له دوایدا کاتی ناداری لای ئیوه بز مردنتان داناوه و ئاکامی دیار لای خۆبه تی، که چی هه رخواه گومانن. ﴿الأنعام: ۱-۲﴾

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أَمَمٌ أَمْثَلُكُمْ: هه زبنده وه ره ی به سه ره زه ویدا بپروات و هه ره مەلێک به بال بفریست هه مرویان کۆمه لانیکی وه ک ئیوه ن. ﴿الأنعام/ ۳۸﴾

﴿وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ، فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أَحِبُّ الْآفَلِينَ، فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَارِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ، إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ : ثاوه‌ها باره گای تاسمانه کان و زه‌یمان به ئیبراهیم نیشاندا تابزانی و له‌ریزی باوه‌رداره راسته‌قینه کان بیست، که‌شمو به‌سه‌ردا هات و تاریکی کرد ته‌ستی‌یه کی به‌دی‌کرد ووتی/ ته‌مه په‌روه‌رد گاری منه، هر که له‌به‌ر چاری تاوا بوو ووتی/ هر چیه‌ک تاوایی خۆشم ناویت، وه کاتی‌ک که مانگی بینی هه‌له‌ات ووتی/ ته‌مه په‌روه‌رد گاری منه به‌لام کاتی‌ک که ته‌ویش بزرو تاوا بوو ووتی/ گهر په‌روه‌رد گارم رینمایی رینگای راستم نه‌کات ده‌مه یه‌کی‌ک له‌تا‌قمی گو‌م‌رایان کاتی که خۆری دی هه‌له‌ات ووتی/ ته‌مه خودای منه که له‌مه‌مووان گه‌وره‌تره و کاتی‌ک تاوا بوو ووتی/ من دوورم له‌و شتانه‌ی که ئیوه به‌هاوه‌لی خودای داده‌نین من رووی خۆم کرده ته‌و خودایه‌ی که تاسمانه کان و زه‌وی به‌دی هیناوه به‌دلی‌کی پا‌که‌وه و دوورم له‌وانه‌ی هاو به‌شی و هاوه‌ل بۆ خودا دروسته‌که‌ن و هر گیز له‌وانه نیم. ۷۹-۷۵/ الانعام.

﴿إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالْتَّى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللَّهُ فَأَلَى تَرْفِكُونَ، فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الشُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ، وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ، وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُّتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ : خودا له‌تکه‌ری ده‌نک و ناو‌که، زیندو له‌مردوو ده‌رده‌هیننی وه‌ده‌ره‌هین‌ه‌ری مردوه له‌زیندو، ته‌ویه خودای ئیوه، ئیتر چۆن له‌رینی لانه‌ده‌ن، داد‌ری سپنده‌ی به‌یان و شه‌وی کردۆته‌مایه‌ی ئارام‌گرتن و خۆر و مانگی کردۆته‌هۆی ژمیره‌و ته‌ندازه‌گرتن، ته‌مه ته‌قدیره‌و ته‌ندازه‌گرتنی خودای تواناو زانایه‌..

هر نه وه، كه نه ستیره كانی ئاسمانی بۆ ئیوه داناو تاله تاریکی ووشکانی و زه ریایی رینمایی بکړین و نیشانه كانی خزمانه ئاشکرایي بۆ كه سانی زانا به درخستوه .. هر نه ویشه هممو ئیوه ی به گشتی له تاكه كه سیک خسته وه له دوا ی نه وه له شوی نیک سه قامگیری کردن و له دوا یدا له جینگایه کی تر دایمه زراندن، نیشانه کاتمان به روونی شیکر دوتوه بۆ نه وه كه سانه ی تیده گن .. هر خویه تی له ئاسمانه وه ئاوی بۆ بارانندن، هممو روه کینکمان پیرواند تاله سه وزه گیاکه وه دهنک و که لوی چرمان دهرهینا، کلز کی دارخورما و هیشووی چرۆ شوره وه بوو و باختیکی زور له رهزو زهیتون و بنه هه ناری هاو وینه و له یه كه جیامان به ره مهینا، وه ختی میوه یان پیده گا سهیری بکه ن، كه تیا باند اگه لیک نیشانه هه یه بۆ كه سانی كه پروایان به خودا هه یه. (الانعام: ۹۵-۹۹)

﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ، لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ: به لی خودا په وهر دگاری ئیوه یه، هیچ خودایه كه جگه له ونی یه به دیهیننه ری هممو شتیكه كه واته شایسته ی پرسته و هر خوشی پاریزه رو ته گبیر كه ری هممو شتیكه نه وه به چاو نایرنی. و چاو دهر کی ناكا و هر خوایشه هممو دیده و چاویك دهر كه دا، هر خوی خاوه ن لوتف و به ناگایه.﴾ (الانعام: ۱۰۲-۱۰۳)

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالسَّامَانَ مَتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ، وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ كُلُوا مِنْهَا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: هر نه ویشه باخو بیستانی به دیهیناوه، هیندیکیان دار به ست و که پریان پیوسته و هندیکی تریان پیوستیان پنی نی یه داری خورما و مزر او کیلگه ی به دیهینا، که له خواردندا له یه كه جیاوازن، زهیتون و دار هه ناریشی به دیهیناوه که به پروا له ت وه كه یه کن و له تام و رهنگا جیاوازن، هر که هاتنه به ره هم لیان بخون و له رۆژانی میوه چیندا به شی جیا که نه وه بۆ هه ژاران، کاریک مه که ن که له نه ندازه به دهر بی خودا نه وانه ی خوشناوی که زهاده رۆزی ده که ن له به کارهیناندا .. له مالا تیش پرینکی بۆ بارلینان و هندیکی بۆ کولک و خوری به دیهینان و له وه ی که خودا کردویه تیه رسق و رۆزی بۆ تان بخون و ری و شوی نی شهبتان نه گر نه بهر، چونکه شهبتان به ئاشکرا دوژمنانه.﴾ (الانعام: ۱۴۱-۱۴۲)

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنِ خَلَقْنَا إِلَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ : جاله
بني باوه ران بېر سه ثابا به ديهيتاني دوو باره ي تهوان سه خستره يان تهوي ثيمه خولقاندو ومانه
و ثيمه تهوانمان له قورپكي پتري پيکه وه لکا و به ديهيتاوه. ﴿الصافات: ۱۱﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَزَلَّنا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ، هَذَا خَلْقُ اللَّهِ
فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ : ده يسين ناسمانه کانی
بني کوله که راگرتووه و له سمرزه وي چنده ها کيوي دارشتووه، تائيوه نه له رزيښته وه
هه موو جوړه بونه وه ريکي تيادا بلاو کردوته وه ناويشمان له ناسمانه وه بؤ رږانندن و هه ر
له زه ويذا جوته ي هه موو جوړه روه کيکمان سموز کردوه. . ته مه کاره کانی خودايه ده سا
نيوه نيشام بدهن که ساني تر جگه له خودا چيان دروستکردوه، ته وانه ي ناهه قيان
گرتوته بهر، به ناشکرا رږي له خويان هه ته ده که ن. ﴿لقمان: ۱۰-۱۱﴾

﴿أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَهُ
ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ :
ثابا نه تان ديږه خودا هه موو شتيکي ناسمانه کان و زه ميني بؤ ثيوه ده سته مؤ کردوه
به ناشکرا و به نه يني به خشنده يي به سمر تانا رږانندووه؟ هه ر له وانيش که ساني واهه ن به يني
شاره زايي ياخود به يني کتيبي که بويان روشن بکات موناقه شه گيري بووني خودا
ده که ن. ﴿لقمان: ۲۰﴾

﴿وَلَوْ أَلَمَّا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَفْلَامَ وَالْبَحْرِ يَمْدُهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: هه رچي دارو دره خت هه يه له م زه وي يه دا بينه پيتوس
و ده ريا کانيش بينه ميره که ب بؤي، له گهل حموت ده ريا ي تريش بخريته پاليان، هيشتا
وته کانی خودا نايانه کو تايي، و هه ر خؤي خاوه ن ده سولات و کار به جي يه. ﴿لقمان: ۲۷﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ، ذَلِكَ بَأَنَّ اللَّهَ هُوَ
الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ:

ثایا نهت بینی خودا شهو دهخاته ناو روژ و روژیش دهخاته ناو شهو، خورو مانگیشی بو
 ئیوه رام کرده و ههریه کهیان تا ماوهی دیاریکراو له ممداره کانی خویندا دین و دهچن
 خودا له کاره کانتان بهئاگایه... دهینی ئموه بزنانن که خودا ههقه و ههرشتیکی تر جگه لهو
 بهناو هاواری بو بهرن پووجهله، پایه بهرزو ههره مهزن ههر خودایه ثایا نهتدیوه که
 کهشتی و گهمیهکان لهزه ریاکاندا به بهخشندهیی خودا دهپۆن... تا نیشانه کانی
 توانای خویشان پیشان بدات، ئهم نیشانانه بو ههموو ئارام گران و
 سوپاسکه رانه. هلقمان/ ۲۹-۳۱.

﴿وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطِ
 الْغَزِيِّزِ الْحَمِيدِ: ئهو کهسانه‌ی که زانان باش ده زانن، ئموه‌ی که بو تو نیراوه له لایه‌ن
 خوداوه ههقه و به‌ره‌و رینگای راست و په‌سه‌ندت ده‌با. هسبأ: ۶﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ
 وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ، خَلَقَكُمْ مِنْ
 نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأُنْزِلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقَكُمْ فِي
 بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ
 إِلَّا هُوَ فَأَلْهَى تَصْرُفُونَ: خودا ئاسمانه‌کان و زه‌وی به‌هه‌ق خولقاندوه، شه‌وو روژ ده
 پینچن، و روژیش له‌شه‌و پینچن، و خورو مانگی راهیناوه ههریه کهیان له‌ممداری خوین
 تاکاتی دیاریکراو دین و دهچن، چاک بزنانن که خواوه‌نی ده‌سه‌لات و لیبوردو
 ههرخو‌یه‌تی... خودا له‌تاکه که‌سنی ئیوه‌ی دروست‌کرده، پاشان جوته که‌شی ههر له‌ماکی
 ئموه‌وه دروستبووه و بو ئیوه هه‌شت جووتی له‌مه‌رو مالات (ووش‌رو مه‌رو بز و گا
 له‌نیر و من) به‌ده‌یه‌ناوه ئیوه له‌مندالدانی دایکتاندا به‌سنی قوناغ تاریکی‌دا ده‌پۆن و
 ههر له‌مو‌یدا ئهم دیوو ئمو دیوتان پنده‌کا فرمان ته‌نها له‌ده‌ستی خودای په‌روه‌ردگار دایه،
 جگه له‌و خودای تر نی‌یه ئیتر بو جی وازی لێ ده‌هین؟ الزمر: ۵-۶﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
 مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهْبِجُ فَتَرَاهُ مَصْفًرًا ثُمَّ يُجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِلْأُولِي
 الْأَلْبَاب: ثایا نه‌تدی خودا له‌و به‌رزایی‌یه‌وه ئاو ده‌نیری له‌زه‌ویدا له‌سه‌رچاوه‌کانه‌وه
 ره‌وانه‌ی ده‌کاوه‌کشتو‌کالی هه‌مه‌ره‌نگی پێ ده‌پو‌ینن، پاش ماوه‌یه‌ک زه‌ردو ووش‌ک

همته گهړئ نومو سا دهیکاته وه پووش و په لاش، نوموانه ی ژيرو خواوړن عهقلن لهماه پهنه
 وهرده گړن. الزمر: ۲۱

﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ، لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ، قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا
 الْجَاهِلُونَ: خودا به ديهينهري همموو شتيكه له همموو شتيك ټاگداره، كليلى ټاسمانه كان
 و زهوى به گشتى به ده ست نوم، نوموانه ي كه بن باوهړن به نيشانه كاني خودا، ههړخويان
 زهړه مند ده بن، بلى: فرماني په رستنى جگه له (خودا) م پيښه كنه نه ي
 نه زانايان. الزمر: ۶۳-۶۴.

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ:
 خودايه كى نوم تويه نيشانه كاني خويتان نيشان ددها، له ټاسمانه وه رسق و روژيتان بو
 ده بارينى، و تنها نوموانه ي رووده كنه خودا دپته ياديان. غافر: ۱۳

﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ اللَّيْلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى
 النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ، ذَلِكَمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 فَآلَمِ تُؤْفِكُونَ، كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ، اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ
 الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بَنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكَمُ
 اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: خودا شوو گاري به ديهينه او به ټاسمانه وتان و
 روژگاريشى كردوته هو ي بينيتان، ههړ خودايه خواوړن به خشنده و چاكه ي زور به سهر
 خه لكوو، به لام زور به ي خه لك ناسپاس، ههړ نوم خودايه پهرووردگارتان كه
 دروستكه رى همموو شتيكه، و جگه له و هيچ خودايه كى تر نيه ټيتر بو چى تاوانى بن
 باوهړى ده خنه پال خوتان، ههړوها نومانش كه به نيشانه كاني خودا بن باوهړن تاوانى
 بن باوهړيان ده خريته پال، نوم خودايه ي كه زهوى كردوته جينيشانتان و ټاسمانيشى
 له سهر بهر زكردونه توه، و وينه ي كيشاوڼه باشتري وينه، له شتى پاك و پوخت رسق و
 روژى بو ره خساندوون، نومويه خوداي ټيوه به رزى و پيروزى بو نوم خودايه ي كه
 پهرووردگاري همموو بوونه وهرانه. غافر/ ۶۱-۶۴.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ مِنْ نَطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لَتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يَتُوفَى مِنْ قَبْلٍ وَلَتَبْلُغُوا أَجْلاً مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ، هُوَ الَّذِي يُخَيِّ وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ:

ههروه ها ئیوه ی له خاك دروستكردوه و پاشان تنزكیك و پاشان پارچه گزشتینی بچوو کی هه لواسراو پاشان ده تانهاوینه دهره وه، به ساوایی، پاشان به خؤدا دین تا ده گه نه تواناو هیژتان، پاشان به پیری ده گن، و هه ندیکیشان بهر له پیری دهرن، هه تا ده گه نه نمو کاته ی بؤتان دیاریکراوه، تاوه کو عه قلتان به گهر بخه، هه رخویه تی ژین ده داو ده ش

مرینی، هه کارینی بویت هه رینی بیژی: به، ده بی: ۶۷-۶۸

﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْآلْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ، وَتُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ

آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ: خودا نه نامی (ووشتر، مهر، بز، گا) ی بؤ ئیوه خهلقکرد تاسواری هه ندیکیان ببن، و له هه ندیکیان بخؤن، گه لیک سودی تریشیان بؤ ئیوه هه به، نمو نیازه ی له دلتاندا هه به به هؤی تهوانه وه ینکیان ده هینن، و له سه رکه شتیش هه لده گیرین... خودا زؤر له نیشانه کانی خؤی ده خاته بهر چاوی ئیوه، جا ئیوه حاشا له کام نیشانه ی خودا

ده که نه؟ ۷۹-۸۱

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ: شو روژ و خؤرو مانگیش

له نیشانه کانی تهون نه سوژده بؤ خؤر بهرن نه بؤ مانگ، و سوژده بؤ خودایه ک بهرن که

تهوانی به دیهیناوه گهر ته تانه وئ به راستی تهو بهرستن. ۳۷: فصلت

﴿سُورِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي الْفُسْهِمِ حَتَّىٰ يُتَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ

أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ: به زوویی نیشانه کانی خؤمان له تاسوی دنیاو له نیو دهرن و

گیانیاندا بهوان نیشان ته دهین تا بؤیان دهر که وئ که هه تهو قور تانه ههقه، ئایا تهوه بهس

نی به که پهروه دگارت تا گاداری هه موو شتیکه. ۵۳: فصلت

﴿فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْآلْعَامِ أَزْوَاجًا

يَذْرَأُكُمْ فِيهِ لَئِنْ كَمِثْلَهُ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ: به دیهینه ری تاسمانه کان و زهویی به

هر له خوتان جوتەى لىنیکهینان، و له مالانیش جوتەى دروست کردوه تا بهم شیویه زۆرتر په رەتان پىښدات هیچ هاو وینهیه کى نى یه، و هر خۆى بیسەر و بینایه. ﴿الشورى/ ۱۱﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ : هر له نیشانه کانی ئەو ناسمانه کان و زهوى و ئەو هه موو بونه وەرانهى له نیوانیاندا بلاوى کردونه ته وه. ﴿الشورى: ۲۹﴾
 ﴿وَلَسِنِ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ، وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ، وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ﴾ : گهرتۆ له وان پیرسى: کنى ناسمانه کان و زهوى دروستکردوه؟ پىت ده لىن= بىگومان خودای خاوه ن ده سه لاتى زانا دروستى کردون، ئەو که سىکه ئەم زه مینهى بۆ ئیوه کرده لانک و رىنگهى بۆ تىادا کىشاوان تا شاره زای بین، هر ئەویش به ئەندازه ئاوى بارانى نارده خووار و سه رزه مینى مردومان بى بوژانده وه، ئیوه ش ئاوه ها له گۆر ده خرینه ده رى هه ر ئەویش ئەم هه موو جوتەى دروستکرد، و که شتى و ئازەلى و هه اشى بۆ ئیوه به دیهیناوه، که سوارىان ده بن. ﴿الزخرف: ۹-۱۲﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ، إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنْ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ : هر له نیشانه کانی ئەو ئەو که شتیانهى که چیا ئاسا له ناو ده ریادا دىن و ده چن گهر چه زکا و پستى له سه ر بىت با... راده گرى و له سه ر ده ریا به قه تىسى ده مینه وه، که له مه دا نیشانه یه بۆ ئارامگرا ن و سوپاسکه ران. ﴿الشورى: ۳۲-۳۳﴾

﴿إِنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ، وَاختِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ﴾ : له ناسمانه کان و زه ویدا نیشانه کانی په ندوهر گرتن بۆ بهر واداران هه به. له خولقاندنى خوتان و بلاو بونه وى جوتنده و خشوك به لگه ن بۆ ئەوانه ی له بهر وادا بىگومانن، له هاتو چۆى شه وو رۆژو له و رۆژى یه ی که

خودا له حهواوه بهرینی ده کا و زهوی مردوی به هویهوه زیندوو کردهوه. له هه لکردنی بایه کان نیشانه هه بۆ ئه و که سانهی تیده گهن.. ئه مانه نیشانهی خودان که بۆتی ده خوینینه وه و هه موویان راستن ئیتر له پاش باسی خوداو باسی نیشانه کانی ئه و: به کام قسه پروا ده که ن. **الجاهلیة: ۳-۶**

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لَتَجْرِيَ الْفَلَكَ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُفَكِّرُونَ: خودا ده ریای بۆ ئیوه راکرد، تا کو که شتی تیادا هاتوو چۆ بکا به فەرمانی ئه و، و له به خشندهیی خودا هۆی ژبان بخوازن بۆ ئه وهی شو کرانه بۆ ئیبن، خودا ئه وهی له ئاسمانه کان و زه ویدیایه بۆ ئیوهی راکرد، له مانه دا نیشانهی زۆر ههیه بۆ ئه وانهی بیر ده که نه وه. **الجاهلیة: ۱۲-۱۳**

مَّا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ، قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ اتَّخَذُوا مِنْ قَبْلُ هَذَا أَوْ آثَارِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: ئه م ئاسمانه و زهوی و هه رچی له نیوانیاندا ههیه به هه ق به دیمان هینان و ماوه یان دیاریکراوه، و ئه و که سانهش خودایان نه ناسیوه له وهی لئی تر سیندراون روو وه رده گیرن، بلی ئایا دیوتانه ئه وانهی که هانایان بۆ ده بهن بیجگه له خودا به سنی نیشان بدهن چیان له زه ویدا دروست کرده وه یان له به دیهینانی ئاسمانه کاندایا ج به شداریی یه کیان هه بووه، کتیبیک که بهر له قورئان هاتوو یا شوینه واری زانستی له رابوردوان بۆ من بینن، که ر راسته که ن. **الاحقاف: ۳-۴**

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ: بۆ باوه رداران بیگومان له زه ویدا نیشانه و په ندی زۆر ههیه ههروهاله ناو خۆ شتاندا ئاخۆ له خۆتان ناروانن. **الذريات: ۲۰-۲۱**

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ، وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ: ئاسمانانمان به هیزه وه بنیاد ناوه ئیمه په ره شی

پینده دهن، زه ویمان راخست و باشرین راخهرین، و له هه موو شتی جو وثمان خولقاند تا.... بیریکه نه وه و په د وهر بگرن. ﴿الذريات: ۴۷-۴۹﴾

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْآبِلِ كَيْفَ خُلِقَ، وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ، وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ، وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ، فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ: نايال له ووشتر ناروانن که چوون خولقینراوه، و نارواننه ناسمان چوون هه لدراره و نارواننه چیاکان چوون دامه زراوه، و نارواننه زهوی چوون روتخت کراوه ئیتر په ند دابده که تو ته نها په ندهری تو فرمانپه وای سر نه وان نیت. ﴿الغاشية: ۱۷-۲۱﴾

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا: هاوړنی که ی پنی گووت له کاتیکدا گفتو گوی له گهل ده کرد، نایا بنی باوهری بهو که سه ی که تزی له خاک پاشان له تنو کیك دروست کرد پاشان کردیتیه پیاو. ﴿الکھف: ۳۷﴾

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جَنَّا بِمِثْلِهِ مَدَدًا: بلنی گهرده ریاکان بینه مهره کب بؤ نووسینی و ته کانی په ورو مرد گارم ده ریاکان ته و او دهن بهر له ته و او بوونی و ته کانی په ورو مرد گارم نه گهر هاوشیوه ی نه و دربیانه یش بهینته پالیان. ﴿الکھف: ۱۰۹﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ، وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دَفْعٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَتَعْمَلُ أَنْتُمْ لَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بِالْغِيَةِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَوُوفٌ رَحِيمٌ، وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ: ناسمانه کان و زهوی به هق به دیهیناوه خودا له وه بهر زتره که نه وان هاوه لپه رستی بؤ دابنن... مروفی له تنو کیکی بنی بایه خ به دیهینا جاله ناکاو بووه به دوژمنیکی ناشکرا... مهره بزن و گاو ووشتری دروست کرد و بؤ ئیوه له و اندا پو شاک و سودی تریان هیه، و له گوشتی نه وان ده خوون... لاتان جوان و رازاوه، کاتیک ده یانه بن بؤ له وهر و کاتیکیش ده یانه ئیسه وه، باری گرانان راده گوینن بؤ جیگه ی و ا که ئیوه زور به زه محمت ده یگه نی و په ورو مرد گارتان زور

به سوز و به به زهیبی به.. نه سب و هینسرو که ریشی هم بز سواری و هم بز جوانی دروست کرد و شتی و هاش دروستده کات که ئیوه نایزانی. (النحل: ۳-۸)

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ، يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنَّجْمُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلَفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذْكُرُونَ، وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَلْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ، وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ، أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ، وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ، وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: نعو که سیکه له ئاسمانه وه ئاوی بز باراندن که خوارندنه وه تان لهو ئاوهیه و هئوی سهوز بوونی گزوگیابه که ئاژههلی خوتسانی لیده وه رینن.. هه ر بهو ئاوه چانده مه نی و زهیتون و ره زودار خورمای پیده روینتی، ئه مه به لگهی زور بز که سانی که فکر بکه نه وه.. شهوو روژی بز رامکردن، مانگ و خور و گشت هه ساره کان ملکه چی فه رمانی ئه ون، له مه شدا زور نیشانه هه ن بز که سانی که تیده گه ن.. له م زه مینه ش گه لی شتی ره نگاو رهنگی بز ئیوه به دیه ئاوه له مه دا نیشانه هه یه بز ئه وانیه که بیرده که نه وه.. هه ر ئه ویشه زه ریای بز ره خساندون تا گوشتی تهرو تازه ی لیبخون خشلیش لیدینه ده ری و خوتسانی پیده رازینه وه و ده یینی که شتیش سنگی ده ریا له ت ده کات تاله به خشنده یی ئه و بیبه ش نه بن، بز ئه وه ی شوکرانه بز رین.. له زه ویدا کیوه به رزه کانی کرده له نگه ر تا ئیوه نه هارینتی و رووبار و چه می به دیه ئاو رنگا و بانیشی پیشاندان، تا ئیوه ری وون نه که ن.. نیشانه ی زور هه ن و به ئه ستیره ش ری ده دوزنه وه.. ئایا که سیك که به دیه ئه ر بیست وهك ئه وه وایه که به دیه ئه ر نه بن، گه ر هه ر چی به خشنده کانی خودایه بز مییری له ژماردن دوا ی نایه به راستی خودا له گوناخ ده بورئی و به به زه یی به.. خودا ئاگاداره له وانیه که ده یشارنه وه، و به وانیه که

ناشکرای ده‌کهن، نو که‌سانه‌ی جگه له‌خودا هانایان بو ده‌بن، ناتوان هیچ دروستبکه‌ن
و خزیان دروستکراون. ﴿النحل: ۱۰-۲۰﴾

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ : و ته‌مان به‌مهر شتی که
بمانه‌وی په‌یدا ببی، هر نموه‌نده پنی بلین بیه، ده‌بی. ﴿النحل: ۴۰﴾

﴿وَاللَّهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ
يَسْمَعُونَ، وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتَسْقِيَكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَنَا
خَالِصًا مَّسْنَعًا لِلشَّارِبِينَ، وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تُتَّخَذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا
حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ، وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ
بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ، ثُمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا
يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ﴾ : خودا ناوی له‌و حموایمه‌و دابه‌زاند، زه‌وی مردوی پی ژیاندموه که‌له‌مه‌دا بو
ته‌وانه‌ی گوییست ده‌بن، نیشانیه... له‌مالا تیشدا بو نیوه په‌ندیکی گرنګ هیه،
له‌ناو مسکیان له‌نیوان ریخ و خویندا شیریکی پاک و ره‌وان ده‌رخوارتان ته‌ده‌ین بو ته‌وانه‌ی
که‌ده‌بخزنه‌وه، له‌به‌ره‌می دارخورماو ره‌زه‌کانیش سرخو شسکه‌رو بژیوی باش
به‌ده‌ستدین له‌مه‌شدا نیشانه هیه بو ته‌و که‌سانه‌ی تیده‌گن، خودا نیگای بو میشه
هه‌نگوین نارد که‌له نیوان داراندا، شیونی ژینی خوت هه‌لبه‌سته، پاشان له‌گشت به‌رو
بومیک بژیوت بمزه، نیز به‌ملکه‌چی، ریگه‌ی راهینه‌ری خوت بگره به‌ره‌له‌ناو هه‌ناوی
هه‌نگدا خواردنه‌وی هه‌مه‌ره‌نگ دینه‌ده‌ری و شفای بو خه‌لک تیدایه، و په‌نده بو که‌سانی
که‌بیرده که‌نه‌وه. ﴿النحل: ۶۵-۶۹﴾

﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ، أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ مَسْكَناً وَجَعَلَ
لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا
وَأُوتَارُهَا وَأَشْعَارُهَا أَثْنَا وَمِثْقَالُ إِلَى حِينٍ، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ
مِنَ الْجِبَالِ آكِنَاتًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ

نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلَمُونَ : خودا ئیوهی له سکی دایکتان دهرهینا له کاتیکیدا هیچتان نه ده زانی به لام خودا گوی و چاوو نه قلی به ئیوه دا، تا کو شو کرانه ی بکه ن.. ناخو بالنده نابین که له ئاسماندا رامکراون بینجگه له خودا کس ناتوانی توان له ههوا رابگری له مه دا گه لیک نیشانه هیه بۆ که سانی باوه ر دارن، و خودا له ماله کانتاندا جیی دانیشن و حه سانه وه ی بۆ داناون ههروه ها له پیستی نازه لیش چادرو خانو گه لیک بۆ داناون که له بار کردن و له دانیشنندا به ئاسانی ده توانن جیه جییان بکه ن، و له خوری و کوکوز مووه کائیان پیوستی و کالای بۆ داناون و خودا له وه ی به دی هیناوه سیهری بۆ ئیوه سازداوه و له نیو کیوه کاند په ناگای دروست کرده و جلکی بۆ داناون تاله گه رماو سه رما بتان پاریزی و زریه ی بۆ سازداون تاله جهنگدا بتان پاریزی. النحل: ۷۸-۸۱

﴿وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا، أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا، وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا، وَاللَّهُ أَلْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ تُبَاتًا، ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا، وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا، لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا : ئیوه ی به قزناغی جیاجیا به دیهیناوه، ئایا نابین که چۆن خودا حهوت ئاسمانی نهۆم له سه ر نهۆم داناوه، و مانگی له نیوانیاندا کردۆته هۆی رووناکی و خۆریشی کردۆته چرا، خوا ئیوه ی لهزه ویدا وه ک رووه ک رواندوه، پاشان ته تان گیزیته وه بۆ ناو زهوی و جاریکی تر ده تانهینیه وه ده ری، و خودا زهوی بۆ کردونه ته راخه ر تاریگه ی پان و به رین و شیوو دۆلی نه ودا برۆن. النوح: ۱۴-۲۰

﴿أَفَلَيْ لِلَّهِ شُكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ : ئایا به خوایه ک که به دیهینه ری ئاسمانه کان و زهوی به گو مانتان هیه. ابراهیم: ۱۰

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ، تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ إِذْ قَالَ رَبُّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ، وَمِثْلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ : ئایا نه تدی خودا چۆن وته ی پاک ی به دره ختی پاک نموونه هیناوه ته وه که ره گه کانی نه و دره خته لهزه ویدا پته و راگیراوه، و لق و پۆیه کانی له ئاسماندا به، هه موو کاتیکی به فهرمانی بهروه ردگاری بهرو میوه کانی خۆی نه دا.. خودا بۆ خه لک نموونه ده هینیه ته وه، تا کو

بیریکه نموده و بعد و هر گرن.. وینهی و تهی نابه جی وهك دره ختیکی ناپاك وایه كه له زهوی
هه لكه ندرابن، نارام و قهراری نه مابن. ﴿ابراهيم: ۲۶﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
الشُّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ،
وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ: خودا زاتیکه
ئاسمانه کان و زهوی سازداوه و له ئاسمانه مو ئاوی باراندوه جابه و بارانه میوهی جیاجیای
دهریناوه کردو تیه رسق و رۆزی ئیوه و کهشتی رام و موسه خهر کردوه و خۆرو مانگی
بۆ ئیوه رام کردوه به بهردهوامی له جمو جولدان و شهو رۆژیشی بۆ ئیوه موسه خهر
کردوه. ﴿ابراهيم: ۳۱-۳۲﴾

﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتْا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ
الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ، وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِي أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فَجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ، وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَبْقًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ،
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ: ئاخۆ بێ
بڕوایان نه مه نازانن، كه ئاسمانه کان و زهوی یهك پارچه بوون ئیمه لیكمان هه لوه شان و
هه موو بوو نه موه رینکی له ئاو به دیهیناوه ئاخۆ هیشتا باوه ر نهینن؟ له سه ر زه مینیش كه ژو
کیومان بۆ به دیهینان و نه وهك به رزی و چه ند ریگا و باغمان تیادا پێكهیناوه تاوه كو
شاره زا بن.. ئاسمانیشمان کرده میچینکی بارینزراو، كه چی نه وان له و هه موو نیشانانه
گوینه ده رن، هه رخوا خۆشی شهو و رۆزو خۆرو مانگی به دیهیناوه كه له مه داره كانیاندا به
به ردهوامی دین و ده چن. ﴿الانبیاء: ۳۰-۳۳﴾

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، ثُمَّ
خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا
ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ، ثُمَّ إِلَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَعْتُونَ، ثُمَّ
إِلَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ، وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ،
وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ، فَأَنْشَأْنَا
لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَحِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَشَجَرَةً

تَخْرُجُ مِنْ طُورٍ سَيِّئَةٍ تَنْتَبُ بِالذَّهْنِ وَصَنِيعُ لِلتَّكْلِينَ، وَإِنْ لَكُمْ فِي الْأَلْعَامِ لَعِيرَةٌ تُسْفِكُكُمْ مَاءً فِي بَطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ : نیمه مرومان له قورینکی خوشکراو دروستکردوه، پاشان کردمانه تنو کیک له جینگیه کی پتودا، پاشان هر لهو تنو که خوینی مویومان پیکهیناوه لهو خوننهوه پله گزشتی جاوراومان سازداوه له پله گزشته جاوراوه که نیسکمان دروستکرد پاشان نیسکه که مان به گزشت دا پوشی له پاشدا کردمانه بوونهوهرینکی تر، بهرزی و پاکی و بی گهردی هر بؤ خودایه که باشتزین خولقیهنره.. له تاکامدا ههموو دهرمن، و روژی سه لاش (قیامت) ههموو زیندووده بنهوه، و هر نیمه حموت نهومی لاسمانه کانی جیامان به سر نیوه به دیهیناوه و به ناگاین له ههموو دروستکراوه کاغان.. له لاسمانهوه به نه اندازه لاسمان باراندووه له زه ویدا رامانگرت و نیمه بؤ لاناو بردنی به توانابن، هر بهو لاهو بؤ نیوه باخاتیکمان له دارخورما رهز بهرهم هینا و زور میوه جاتان ده داتی و لینی ده خون، و جزره دارینک له توری سینادرده چی، که بهرهمی رونه، پینخویش به بؤ نهوانی ده بخون، دپاره مالایش بؤ نیوه پهنده لهوه که و له ناوسکیانا پینان دهنوشین، سوودیان زوره و لیشیان ده خون، له سهریان و له سر گهمی هه لده گیرین. المومنون: ۱۲-۲۱

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ، وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُخْشَرُونَ، وَهُوَ الَّذِي يُخَيِّبُ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ : نهو زاتیکه گوئی و چاوو دلی بؤ نیوه دروستکرد به لام زورم که سوپاسی ده که نه، هر نهویش به نیوهی له سر هم زه مینه جینکردوتهوه هر لای نهویش کوزه کرینهوه، نهو زاتیکه زیندو کردنهوه ده کات و ده تان مرینتی و هر نهویش هاتوو جزوی شهو و روژ نه بجام ده دانا که ی تیناگن؟ المومنون: ۷۸-۸۰

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ، الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ : نهو زاتیکه ههموو شتی بهو بهری ریکو پیکو و له باری دروستکرد مرویشی له سره تادا له ماکي قور به دی هیناوه.. له پاشان نه توه که ی له پالاوتی جزره لاونیکی کم بایه خ

وهدى هيناه، له پاشان قه دو بالاي ريك كړدو له روحى خوى فوى تيكرد بۇ ئيوه چاوو
دلى دروست كړد، له گهل ئه وېش كهم شو كرانه بيژن. ﴿السجدة: ۷-۹﴾

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ الْعَامَّةُ
وَالْقُسُومُ أَفَلَا يَنْصَرُونَ﴾ ثابا نهيان بينى كه بۇ زهويه ووشكه كان ئاوده نيرين جابه هوى
ئهو ئاوه وه كشتو كال و گزو گيا دهرونيين كه ئازهل بله وېرى و خوښيان لىي بخون ثابه
نابيين؟ ﴿السجدة: ۲۷﴾

﴿أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ، أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا
يُوقِنُونَ﴾ ثابا ئه وان به بى هو به دېهاتوون ياخويان خولقېنه رى خويانن، يان ئه وان
ئاسمانه كان و زه مينيان وهدى هينا؟ نه خير دياره ناي سه لينن. ﴿الطور: ۳۵-۳۶﴾

﴿تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ
لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ، الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا
تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ لِمَ رَجَعَ الْبَصَرُ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ، ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ
كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ﴾ مه زېنى و پاك و بى گهردى و بهرزي بۇ
ئهو زاتهى هموو بوونه وهر و جيهانى به دهسته، ئهو زاتهى ده سه لاتي به سهر هموو
شتيكداهيه، ئه وه كه مردن و ژيني داهيئاوه تا تاقيتان بكاته وه كام په كيكتان له ئيوه
چاكتزه به كرده وه ههر ئه وېشه لېبوردهى خاوهن ده سه لات، ئهو زاتهى حموت ئاسمانى
چون له سهر چين سازداوه له ده ستكارى ئهو خودا يه دا هيچ نارېكيه ك نابيين جارېكي تر
ته ماشا كه ئاخو قليشيكي تبادا هيه دېسانه وه چاوى پيادا بخشيئنه وه، سو ماي چاوت
به دماوى و به راماوى بهرو خوت ده گهرته وه. ﴿المالك: ۱-۴﴾

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا﴾ خودا زاتېكه زهوى بۇ ئيوه رام و ملكه چ
كردوه. ﴿المالك: ۱۵﴾

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ بَصِيرٌ﴾ ئاخو ئه وان ئهو مه لانه يان نهديوه كله سهر ويانه وه له نگر ده گرن و باله
شه قى ده كه ن جگه له خودا كنى ده توانى را گيريان بكات خودا ههر بۇ خوى به
هموو شتيك بينايه. ﴿المالك: ۱۹﴾

﴿قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾
 بلی/ نه‌وی که نیوه‌ی به‌دیهیناوه و گوی و چارو دلی پیداون نیوه که متر شوکری
 ده‌کن. ﴿الملک: ۲۳﴾

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ﴾ : بلی/ نایینن ناوه که تان
 گهر روژ چووه ناخی زه‌ویی یه‌وه نه‌و ساکنی ناوی زولالی ره و انتان فریاده‌خا. ﴿الملک: ۳۰﴾
 ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ : جا سویند نه‌خوم به‌وی نه‌بینن و
 به‌وی که نایینن. ﴿الحاقة: ۳۸-۳۹﴾

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِلَّا لَقَادِرُونَ﴾ : جا سویند نه‌خوم به‌دانه‌ری خور
 هه‌لانه‌کان و خور ناواکان نیمه به‌تواناین. ﴿المعارج: ۴۰﴾

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا، وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا، وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا، وَجَعَلْنَا بَيْنَكُمْ
 سُبُلًا، وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا، وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا، وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا، وَجَعَلْنَا
 سِرَاجًا وَهَّاجًا، وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا، لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَكَبَّابًا، وَجَنَّاتٍ
 أَلْفَافًا﴾ : نایا زه‌ویمان نه‌کردوته جیگه‌ی نارامگه بو نیوه، و کیوه کانیشمان نه‌کردوته
 گولمبخ، و نیوه‌مان جووت جووت به‌دیهینا، و خه‌ویشمان کرده‌هوی حه‌سانه‌وه‌تان، و
 شه‌ومان کرده‌ یوشا‌کان، و روژیشمان کرده‌هوی رستی و روژیتان، و له‌سهر تانه‌وه
 حه‌وت ناسمانی پته‌ومان دامه‌زراند، و کردمانه‌ چرایه‌کی روناک و وورشه‌دار، له‌و
 هه‌وران‌هی که بارانیان پیوه‌یه‌ ناوی به‌خورمان باراند، تا‌کو دانه‌ویل‌و رووه‌کی پیسخه‌ینه
 روو له‌گه‌ل باخ و بیستانی چر و پر. ﴿النبا: ۶-۱۶﴾

﴿أَأَلْسِمُ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا، رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا، وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ
 ضُحَاهَا، وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا، أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا، وَالْجِبَالُ أُرْسَاهَا﴾ :
 ناخو دروستکردنی نیوه سه‌خته‌یا ناسمان که خودا بنیاتی ناوه، قه‌واره‌ی به‌رز کرده‌وه و
 له‌باری کرد، و شه‌وی تاریک کردو روژیشی رووناک کرد، و له‌پاشاندا زه‌وی راخست،
 و ناوی لیبه‌ده‌ر خست و له‌وهر گه‌ی به‌دیهینا، کیوه کانیشی به‌پته‌وی تیادا
 دامه‌زراند. ﴿النازعات: ۲۷-۳۲﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ، فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾: نهی مروت چي توی له ناستی پهرومرد گاردا له خو پای کرد، نهوهی که دوستیکردی و نهندامه کانتی و ینخست و ریکسانی کرد، و به هر شیوه کیش وستی دوستیکردی. ﴿الإنفطار/ ۶-۸.

﴿أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾: لایا نهوان بیران نه کردو تهوه که خودا ناسمانه کان و زهوی و نهوهی له نیواناندا هره به هق و بز ماوهی دیاریکراو دوستیکرون. ﴿الروم: ۸.

﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ، وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ، يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُخْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُمْ بِشَرٍّ تُنْقَشِرُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُتَفَكَّرُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَاجْتَلَفَ الْأَلْسِنَتِمْ وَالْوَأَنكَمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ، وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُسْمِعُونَ، وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمْ السَّبْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْجِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾: هه مو کاتنی لیواران و بهره به یانیان په سهندی پاکي خودا بکه ن... سوپاس هر بز نهوه له ناسمانه کان و له زهوی و هروها له خهوتناخدا و له کاتنی نیوه پرودا... زیندوو له مردوو دهرده کا و مردوو له زیندو دهر دیني زه ویش دواي نهوهی مراوه گیانی و بهر دینیتوه نیوش بهم جوړه دینه ده ری... له نیشانه کانیته له خو تاندا جوتهی پیکهینا تا... له گهلیدا بجه سینوهوه خو شه ویستی و سوزو به زه بی خسته نیوانان نه مهش نیشانه ی زوره بز نهوانه ی بیرده که نه وه... هر له نیشانه کانی نهودا دوستکردنی ناسمانه کان و زهوی و جیاوازی زمانی ناخواتنتان و رهنګ و روتان، که له مه دا به لګه ی زورن بز زانیان، هر له نیشانه کانیته خهوی شهوان و روژانه تان و گهر اتان بز ده ستختنی رسق و ریزی که له سایه ی به خشنده بی نهودایه له مه دا به لګه ی زور هیه بز نهوه که سانه ی ده بیستن، هر له نیشانه کانیته برو سکه تان پیشان نه دا ترس و نومیدی پیوه به

ناسمانی‌شده باران‌ها. بوی درختانی تازه‌مینی مردوی پی زیندو و بکاته‌وه له‌مه‌دا نیشانه‌ی زورن بوی که سانی تیده‌گه‌ن. ﴿الرّوم: ۱۷-۲۴﴾

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيَذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَعْرِىَ الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ : یه کی‌ک له‌نیشانه‌کانی ئه‌و ئه‌مه‌یه که بای مز‌گینی دهر به‌ریده‌کا تا... به‌خشنده‌یی خوی به‌ئیوه به‌چیژی، و گمیه و که‌شتیش به‌فرمانی ئه‌و بین و بچن و له‌سایه‌ی به‌خشنده‌یی ئه‌وه‌وه رۆزی و، بژیوی خۆتان په‌یدا بکه‌ن، تا‌کو شو‌کرانه بژی‌رن. ﴿الرّوم: ۴۶﴾

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُحِبُّ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ، وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِ أَنْ يُنْزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قُبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ، فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُخَيِّبُ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ : هه‌ر خودایه ئه‌و بایانه به‌ریده‌کا ئه‌وانیش هه‌ور ده‌بزوینن، ئه‌وسا هه‌ر‌چۆنیکی بویت ئه‌و هه‌ورانه له‌ناساندا پرش و بلاوده‌کاته‌وه و گه‌واله گه‌واله شیان ده‌کات ده‌بینی له‌وانه‌وه دلۆپه ئار دینه‌هواره‌وه: گه‌رویستی له‌سه‌ر بی بوی هه‌ر‌کامی له‌عه‌بدانی خوی ده‌نیری ئیتر دل‌خۆش ده‌بن، به‌لام بیش ئه‌وه‌ی بارانیان بوی بیاریت نا‌ئومید بوون، و پروانه به‌زه‌یی خودا چی کردوه! زه‌وی مرد و له‌نوی زیندوو ده‌کاته‌وه، زیندو کردنه‌وه‌ی مردووش کاری ئه‌وه، هه‌ر خوی توانای به‌سه‌ر هه‌موو شتدا هه‌یه. ﴿الرّوم: ۴۸-۵۰﴾

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ﴾ : هه‌ندی له‌خه‌لک ده‌لین پروامان به‌خودا هینا به‌لام هه‌ر‌کاتی له‌رینگلی خودا ئازار بدرین ئازاری خه‌لک وه‌ک سزای خودا حسابی بوی ده‌کا؟ ﴿العنکبوت: ۱۰﴾

﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ : بلی/ گه‌شتی به‌سه‌ر ئه‌م زه‌مینه‌دا بکه‌ن و پروانن که چۆن خودا به‌ده‌یه‌نیانی ده‌سته‌پێکرد هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ش خودا جیهانی کۆتایی به‌دی دینی، خودا به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا به‌ده‌سه‌ته‌لاته. ﴿العنکبوت: ۲۰﴾

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بِئْتًا وَإِنْ أَوْهَنَ الْبُيُوتُ لَبِثَتْ الْعَنْكَبُوتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ، وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ: غورونهی که ساینک جگه له خودا دؤستانیکي تر بؤ خویان بگرن، ههروه کو غورونهی جالجالو که وههویه که خانووی ته نیوه و گهر بزانی لاوازترین مال مالی جالجالو که به خودا ده زانی چین نهوانهی جگه له خودا خوی که هانایان بؤ ده بهن هه خوی خاوهن ده سولات و کار به جی به، نهو غورونانه بؤ خه لک دینیسته وه و تهنها زانایان لینی نیده گهن.﴾ العنکبوت: ۴۱-۴۳

﴿وَلَسَنُسَأَلُهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لِيَقُولُوا اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ: هه رکاتی لهوانه پیرسی: کئی ئاسمانه کان و زهوی به دیهیناوه و خورو مانگی رام کردوه، ده لئین/ خودا، ئیتر چؤن له پیرستی خودا لاهه ده.﴾ العنکبوت: ۶۱
﴿وَلَسَنُسَأَلُهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لِيَقُولُوا اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ: نه گهر لهوانه پیرسی کئی له ئاسمانه وه بارانی ناردوه زهوی مردوی به وه زیندو کردوه ده لئین خودا: بلی سوپاس شایه نی خودایه به لام زوریان نهقلیان ناخه نه گهر.﴾ العنکبوت: ۶۳

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ، الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بَنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: نهی خه لکینه پهرووردگاری خوتان په رستن نهو پهرووردگارهی که ئیوه و خه لکانی پیش ئیوهی خولقاند، بؤ نهوهی خوتان بیاریژن.. نهو خودایه زهوی بؤ کردونه راخهرو ئاسمانی بؤ بهر زکردونه ته وه و ئاوی لهو حوایه وه بؤ باراندن و هه موو جزره بهروبوو میکی بههزی نهو ئاوه وه بؤ رواندون، ئیستا که نهوه تان زانیوه، هاوه لو هاوبهش بؤ خودا دمه نین.﴾ البقرة: ۲۱-۲۲

﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَفْوَاقًا فَأَخْبَأَكُمْ ثُمَّ يُخَيِّكُم ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ، هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: چؤن لهو خودایه حاشا ده که نه

که له نه بو ژبانی داوه به ئیوه، له پاشان ده تاغرینی و دیسان زیندوتان ده کاته وه، ئینجا به گشتی هه موو بژلای ئه وه ده گه ریڼه وه، هه ر ئه وه خودایه شه که ئه وه ی له زه وه یدایه، بژ ئیوه ی به ی دیه یناوه، له پاشا له ئاسماندا جهوت ئاسمانی دروو سترکردن خودا به ئاگایه له هه موو شتیک. البقرة: ۲۸-۲۹

﴿بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾
راهینه رو رازینه وه ی ئاسمانه کانو زه وه ی خودایه، هه ر که ویستی کارێ ته نجام بیتی، فه رمان ده دا، به! ده بی. البقرة: ۱۱۷

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾
له دروو سترکردنی ئاسمانه کان و زه وه ی وهاتو چۆی شه وو روژو ئه وه که شتیانه له ده ریا دین و ده چن، که سوو دیهان بژ مرۆف هه یه و ئاو که خودا له ئاسمانه وه باراندی، و به هۆی ئه وه بارانه وه زه وه ی دوا ی مردنی زیندو کردوه، و هه موو جۆره گیانه به ریکی تبادا بلاو کرده وه بای جولاند و هه وری رام کرد له ئیوه نڤ ئاسمان و زه ویدا، هه موو به گشتی نیشانه ی زۆرن بژ که سانی که تیده گن. البقرة: ۱۶۴

﴿وَمَثَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْفِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءٌ وَنِدَاءٌ صُمُّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾
ئه قلی ئه وه خوانه ناسانه وه که ئه قلی ئه وه ئاژه ته یه که ده نگ ده درێ و جگه له خورینو چرین هه یی تر نایستن که رن، لالن، کویرن. البقرة: ۱۷۱

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ﴾
لینت ده پرسن، بلی بژ زانیی کات و چوونه جه جی خه لک سوود ده گه یه نن. البقرة: ۱۸۹

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾
﴿الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

وته کانی پهرومرد گارم

الْأَلْبَابِ : ههړ خودايه كه ئيوى له مندا لدانى دايكدا له سهر ههړ شيويهك بويت وينى ده كيشى، جگه لهو خودا هيچ خواوه نديكى تر نى به كه توانا و كار به جى ييت، ههړ نه وه قورثانى بؤت نار دووه كه هه ندى ثايه تى فهران و برپارن نه وانه سهر چاوهى قورثانن و ثايه ته كانى تر يش هاو شيوه و نه وانه ي دليان دهغه زداره ههړ نه وانه له دووى ده كه ون بهمه به ستي هه لڅه ته تاندن و ههړ چؤن دليان بيه وييت ليكيده ده نه وه.. ته نها خودا ليكدانه ويان ده زانيت نه وانه ي كه زور زانان له زانستدا پوچوون ده ليين باوه پمان پنى هه به و هه موى له لايه ن پهرومرد گارمانه ويه ته نها خواوه عه قل و ژير بيرى قوولى لينده كه نه وه. آل عمران: ۶-۷

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَانِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْغَرِيسُ الْحَكِيمُ﴾ : خودا بؤ خوى ناگادار و فريشته كانى و خواوه زانست، باش ده زانن كه ههړ خودايه راگرى داده و هيچ كه سنى جگه لهو شياوى په رسن نى به و ههړ خوى خواوه ده سه لات و كار به جى به. آل عمران: ۱۸

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنزِعُ الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاءُ وَتُعْزُزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ : بلن / خودايه ئى خواوه هيزو ده سه لات ههړ كه سنى تو ويست لينى ده سه لاتى ده ده يتى و كه ي بهتوى ده سه لاتى لينده ستي: و ههړ كه سنيكيش بهر زده كه يته وه، و ههړ كه سنيكيش زه بون بكه يت، ده يكه يت، خؤت ده زانن: چا كه ههړ به ده ست خؤته و تو به تواناي به سهر هه موى شتيكا شه ده هاويته ناو روژ روژ يش ده خه يته ناو شه و، و زيندوو له مردوو ده رده كه ي، و مردوو له زيندوو ده رده هيئى و ههړ كه سنى بهتوى بى ژميره رسق و روژى ده ده يتى. آل عمران: ۲۶-۲۷

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ، الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رُبَّمَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ : له به ديه ينانى ناسمانه كان و زه ويذا و له گوراني شه وو روژدا نيشانه بؤ نه وانه ي ژيرو هوشم ندن.. نه وانه ي هه ميشه ناوى خودا ده بن چ به وه ستانه وه و چ به راكشانه وه چ به ته نيشته وه

بېرده كهنه وه له دروست كړدنې ناسمانه كان و زهوى، ده لېن / نهى په روږد گارمان توښه
ده زگايه ت به يې هوو ده به دى نه هېناوه، پاكي و بېگه ردې هه ر بؤ توښه، بمان پاريزه له
نازاري ټاگر. آل عمران: ۱۹۰-۱۹۱

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ
مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾: نهى خه لكينه ته قواى له په روږد گاري خوتان بكن و لى
بترسن كه ټيوه ليه كه كس به دېهناوه، و هه له كه سمش جوو ته كهى خستو ته وه له و
دوانه شه وه پياو و زنيكي زورى خستو ته وه. النساء: ۱۰

﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾: شهو ده هاوښته ناو روژو روژيش
ده خاته ناو شهو. الحديد: ۶

﴿اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾:
بزائن كه خودا زهوى دواى مردنى زيندوو ده كاته وه و ټيمه نيشانه كانى به پروونى بؤ ټيوه
به درده خه ين، ټاكو عه قلتان بڅنه گهر. الحديد: ۱۷

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ
تُوقِنُونَ، وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ
فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغِشِّي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، وَفِي الْأَرْضِ
قَطِيعٌ مُّتَجَاوِرَاتٍ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَغْطَابٍ وَزُرُوعٌ وَنَخِيلٌ صُنُوفٌ وَغَيْرُ صُنُوفٍ يُسْقَى بِمَاءٍ
وَاحِدٍ وَتُفَضَّلُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾:
خودا به كه ناسمانه كانى راگرتووه بى كوله كه ده بېين و له پاشان نيسته جېنى عرشى خوى
بووه، خوړو مانگيشى خسته گهر هه ربه كه يان بؤ ماوه به كى دياريكراو دين و ده چن هه ر
نهو ته گبېرى كار ه كان ده كا، ټاكو به ديدارى خودا يعقېن په ديا بكن، و هه ر نهو كه
پانتايى به زهوى داوه، چياو زه ريبايى تيدا داناه، له هه مو به ر ميوه به جوتى
خولقاندوو، و په رده ر ه شې شهو ده كاته به ر روژ، نه مانه به گشتى نيشانه زورن بؤ
نهوانه بېرده كهنه وه. له زه ويدا گه ليك پارچه ي جياو از له ته كه يه كه وه هه ن و گه ليك
باخ و بېستان هه ن له ر ه زو كشتو كال و دارخورماى له سهره كه و به جيان كه هه موويان

بیهک شو او ده درین و له تام و چیژدا هندیکیان په سهندو نازدار ترن به سهر هندیکی
تریاندا ته مانده به گشتی نیشانان بڼو تهو که سانهی هوشمند. (الرعد: ۲-۴)

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ : هرهو خودایه به
بروسکه تان نیشان تهدا که هوی ترس و نومیده و ههوری بار قورسی پر له یاران به دی
ده هینی. (الرعد: ۱۲)

﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
لأنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ
وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ
شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ : بلی/ کئی پهرومردگاری ناسمانه کان و زهوی به/ بلی خودایه
بلی: ثایا چهند گه وره تان بڼو خوتان داناهو که ده سه ته لاتی هیچ سوودو زه ره ریکپان نی به
ته نانهت بڼو خویانیش نه که بڼو ثیوه، بلی ثایا بیناو نایینا وه که به کن یان تاریکی و روناکی
به رانه رن یا خود هاو به شیان بڼو پیدا کردوه به شیوه یه که وه که خودایه و ایه که به مه سهر یان
لنی شیواوه، بلی: هره چی هه به گشتی ده سترکدی خودایه، هره تهویش تا که و ته نهاییه و
به سهر هه موو شتیکا ده سه لا تداره. (الرعد: ۱۶)

﴿الرَّحْمَنُ، عَلَّمَ الْقُرْآنَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ، عَلَّمَهُ الْبَيَانَ، الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ :
خودای به خشنده، قورثانی فیر کرد، مروفی به دهبینا، زمان و ناخاوتنی فیر کرد، خورو
مانگیش به ته ندازه به کی دیار یکر او دین و ده چن. (الرحمن: ۱-۵)

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا، إِنَّا خَلَقْنَا
الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ : بینگومان ماوه به کی زور
به سهر هم مروفه دا تیپیری، که هیچ بوونیکی نه بووه تابا سکرئی، ئیمه مروفمان له تنزکیک
نامیته دروست کرد تا تا قیبه که یمنه وه، ئینجا گوینی بیسن و سومای بینیمان پنبه
خشی. (الانسان: ۱-۲)

﴿قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ : خودای بڼو هه موو کاری ته ندازه ی داناهو. (الطلاق: ۳)
﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ
مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ

مَنْ يَشَاءُ يَكَاذُ سَنَّا بَرَقَهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ، يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنْ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ
لِذِي الْأَبْصَارِ، وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنْ اللَّهُ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ : ئەتۆ نەتدی خودا ھەور لەسەر خۆ دەبزوینی پاشان چەند پارچە یان
لەیکەداو دەیانکا بە ھەورینکی قورس و پەر، ئەوسا ئەبینیت، دلۆپ دلۆپ بارانی
لەبەباری، ھەر خوداش لەکیوھ کاندای بەرزایی یەوھ تەرزە دەبارینی، ھەر کەسێ ئەو
وێستی لێبێ بەری دەکەوێت و ھەر کەس ئەو وێستی لێبەبێ بەری ناکەوی، پروسکە و
رەشەدارە کە لەوانتەبە سۆما لەچاوان بفرینی... ئالوگۆری شەوو رۆژ خودا دەیکا
کە لەمەشدا پەندێک ھەیە بۆ ئەوانە ی تێدەگەن و ژیرن.. خودا ھەموو بوونەورینکی لەئاو
بەدەیانو، ھەیانە خێشۆ کەو ھەیانە لەسەر دوو بێ دەروا، و ھەیانە لەسەر چوار بێ دەروا،
خوداش ھەرشتی وێست بکا سازو رینکی ئەخا، خودا بەسەر ھەموو شتیکا توانای
ھەیە. ٤٣-٤٥

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ
ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَتُقَرُّوا فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ
إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى وَمِنْكُمْ مَنْ
يُرَدُّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَكَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا
عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأُتْبِتَتْ مِنْ كُلِّ رَوْحٍ بِهِيجٍ، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ
يُخْصِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : ئەو بەزانی ئێمە ئێوھمان دروستکردووە سەرەتا لەخاک پاشان لە تەزکی و
پاشان لەپارچە گۆشتینکی ھەتوا سراو ئینجا لەپارچە گۆشتینکی جویراوی بچم پندراو یا
بچم پینەدراو، تائەم پلانەتان بۆ روون بکەینەو و بیسەلمین و لەپاشدا لەمنداڵاندا
چەندمان بویت دەبھێلینەو، پاشان بەساوایی دەھینریتە دەری پاشان دەگەنە ئەو پەری
تواناتان، و ھەندیکتان دەمرن و ھەندیکتان دەگەنە ئەو پەری پیری بەچەشینک کەھیج
زانیاوی و زانستیک سەبارەت بەخۆتان بەیاد نەیتەو، ئەم زەمینە دەبینی بێ ھەست و
مردو، ھەز کلتیک بارانمان بەسەرداباراند بەخۆدا دیت و گەشە دەکا، و ھەموو جۆتینکی

وته کانی پهرووه ردگارم

رووه کی دتمه ن جوان له خویدا ده پوینتی ههروایه تهنها خوا راسته و بی گومان ههرویش
مردووه کان زیندوو ده کاتهوه به سهر هه موو شتی کدا توانا داره. الحج/ ۵-۶

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ لِّإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ هه ندی له خه لکان
هه ن سه رزاره کی خوا به رسن گهر خیر رووی تینکردن له خو دا دنیا ده بی و گهر
دوو چاری ناخوشیه ک بوو روو له خو دا وهرده گیرئی به مهش دونیا و قیامت له ده ست
ده دا، ته مهیه زهره مه ندی گه و ره هه ردوو دونیا له ده ست چوو. الحج: ۱۱

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ ناخو هیشتا به سهر
زهویدا نه گه راو ن، تابینه خاوه نی دل و به هزیه وه عمقلیان به گهر خه ن یا بینه خاوه نی دل و
به هزیه وه بیسه ربن، له راستیدا چاو کویر نابئی به لکو تسو دلانه کویر ده بن
که له سنگدان. الحج: ۴۶

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ، ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتَخْضِبُ الْأَرْضَ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ، لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ، أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ، وَهُوَ الَّذِي أَخْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ﴾ چونکه ههرو خودایه راسته و، ههرو شتی ک بیجگه لهو هانا و په نا بو به رن
له پووچ به ده رنی یه، بالا ده ستی هه ره مه زن ههرو خودایه.. ته دی نه تدبیه خو دا بارانی
لهو حه وایه و باراندو زهوی سهوز هه لئه گهرئی، دیاره خو دا له هه موو وورده کاربیه ک
به نا گایه.. هه رچی له ناسمان و زه میندا هیه مولکی ته وه، خو دا بو خوی بی نیازه و
شیاو ی ستایشه، ثابا نه تدبیه هه موو شتی کی ناو زهوی بو رامکردون و گه مهیه کان
به فرمائی ته وه له ده ریادا دین و ده چن و ناسمانی را گرتو وه که هه تا به سهر زه ویدا
نه که ویت مه گهر به فرمائی خوی خو دا بو خه لکان زور به سهوزو به زه بی یه.. ههرو خودایه

ژیانی پینه خشیوون و له پاشدا ده تان مرینی و دووباره زیندوتان ده کاتهوه، بهراستی
 مروّف زور بن باوه. ﴿الحج/ ٦١-٦٦﴾

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلَ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا
 ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْأَلُهمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفْهِدُوهُ مِنْهُ ضَعْفُ الطَّالِبِ
 وَالْمُطْلُوبِ، مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ: ئەى خەلکینه په ندىک
 هینراوه تهوه گونییستی بن، ئەوانەى په ناو هانا بۆ کهسانی جگه له خودا ده بهن توانای
 دروستکردنى میشتیکیان نییه، و گەر میشتیک شتیکیان لى بفرینى ناتوان لى
 بستیتهوه، داوا کهرو داوا لیکراو چەند لاوازو زەهروون، بهراستی بهو جۆرهى که پێویسته
 خودا بناسن ئەیان ناسى خودا زور به تواناو به دهسته لاته. ﴿الحج/ ٧٣-٧٤﴾

﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ:
 ئاسمانە کان و زەوى به هەق دروستکردوه و وێنەى بۆ کێشاون و جوانترین شیوهى
 پینه خشیوون و له کۆتايدا چاره نووستان بۆ لای ئەوه. ﴿التغابن: ٣﴾

حهیرانى کورپى ئەزعەف ده لیت/ کاتى تهواو بوونی خویندنه وهى ئەم ئایه تانه به شیخ
 مه زوونم ووت/ خودا پاداشتی چاکهت بداته وه ده رهق من، سویندبى به خودا ئیستا که
 ئەم ئایه تانه خویندنه وه ههروه کو له وه پێش ئەم خویند بێته وه وایه و به دووری نازانم که
 هۆ کهى بگهڕێنمه وه بۆ واز هینانم له بیر کردنه وهى قول و لیکدانه وهى ئەم ئایه تانه ته نها
 که ته نها بۆ تعبد ده بخویندنه وه.

شیخ/ خویندنه وهى ئەم ئایه تانه بۆ جارێک و دوو جار سوودمەند ناییت، به لکو
 پێویسته بۆ لینیکی تهواوی بکهیت و یانغهمته بهرچاوت لهو هه مو شتانهى که خودا
 دروستی کردن و ئەو ئایه تانه که ئاماژه یان بۆ کراوه، له وانه به هندیکیان سهرتاسه ری
 بێت بۆ زۆر شت، گەر دووباره ش بکړیته وه قهیدی نییه ئیستا ههسته له دهفته ره کهى که
 پرت کردۆته وه بیانو سه وه و به یانی وه ره وه بۆ لام تا و ته کا ئمان تهواو بکهین.

هزار سال

پیش

سده‌ی چه‌قده‌هم

حهیرانی کوری ئەزەف دەلێت/ ئەو شەوێ بەر بە نووسینەوی ئایەتەکانی
قورئان لەدەفتەرە کەمدا، و لەگەڵ سێندەیی بەیاندا خەو دایگرتم و بەدەنگی بانگدەری
مژگەوت بەئاگاہاتم کە پێی ووتم/ ئەوا دوانیوەڕۆیە کورم، ئەم نووستە دورو درێژە
چی یە، لە جینگایە کەم را پەریم بەشلە ژاویی یەو بەبی پیر کردنەوێ لێم پرسی - چۆن؟ و
کێ دەرگای لێکردیتەو؟ و بۆچی بەئاگات نەهێنام بۆ نوێژی بەیانی.

ووتی/ شینخی گەورەم دەرگای لێکردمەو، و بەفرمانی ئەو بەئاگام نەهێنای، دوا
ئەوی کە نوێژی بەیانمان کرد شینخ بەرەو سەمەرقەندی نارد، تا کۆ... ئەم هەموو
کتێبەیی بۆ بهێنم، و لەلای کتێب فروشە کە، پیرەمێردنکی کزەلی دامام بێنی، پرسیاری
شینخی گەورەمانی کرد، کتێب فروشە کەش ئاوازی منی بۆ کرد؟ و پرسیاری شینخی
لێکردم، وادەری بێی کە شینخ دەناسیت و برادەری خۆشەوێستیتی و زۆر هەولێ بێ
ئەنجامدا کە دووری بۆخەمەو و تێی بگێمەم کە شینخ لەخەلوەتدایە و دوور لەخەلک
دەژی، بەلام ئەوەندە تکیای لێکردم تا.... بێزاری کردم، ناچار لەگەڵ خۆمدا هێنام و
جێ و رێی شینخ لە باخە کەدا نیشاندا، و گەر ئەو بۆ ئەوی ئەم کتێبانەت بدەم.
بە پیرەمێردە کە ی هاورێم ووت/ ئەی باوکی عەمەد، ئەم کتێبانە بەزمانی بێگانە
نوسراون و من لێیان تێناگەم.

لەپەر گوێم لەدەنگی شینخ مەوزوون بوو دەرگا کە ی کردەو و پێی ووتم/ لە دوایدا
فێریان دەبیت و، ئەمەش کە مەترخەمیەکی زۆرەو نەتواناییەکی بەدە تیاندا، چونکە تۆ
یەکیکی لە پیاوانی ئایینی و، رێنمایی و ئامۆژگاریکردنی خەلک دەخریتە سەر شانی ئێوی
پیاوانی ئایینی، لەبەر ئەوە چۆن دەبیت نەزان بیت بەزمانی زانستەکانی ئەم سەردەمە.
حهیران/ من زمانە کە ی خۆم و تورکی و عەرەبیش دەزانم، ئایا لەم زماناندا کتێبی
زانست نی یە؟

شینخ/ بۆ وائەزانی ئەم زنجیرە باسانە لەو زماناندا هەیە؟ دوا ی ئەوە ئەم خۆ بەگەرە
زانینە چی یە ئە ی ههیران؟ نازانیت ئەو کتێبە زانستیانی کە بەم زمانانە نوسراونەتەو

لە گەل كەميشياندا ھەموو لەزمانى يىنگانەو ھەر گىزاو، ئەى واچاكتىر نىيە كەتواناى ئەو ھەمان ھەيىت ئەم زانستانە لەزمانە بنەرەتە كەى خۇيانەو ھەر بگرين، تاكو لە رۆيشتە خيراكەى بەئاگا بين؟

ئەو ھەتا دەيىنىت، ئەو كتيبانەى كە زاناكائمان ھەريان دەگىر نە سەر زمانى ھەرەبى ئەو ھەندە زۆر و خيراين كە شان بەشانى زانست لەو ولاتانەدا پرون.

ئەم زنجيرە كتيبە بچوكانەى كە دەمەويت بەھۆيەو زانست ساكارو سادە بكەم بۆ ھەموو خەلك ئاسان يىت.

ھىچ زانايەكت يىنيو لەزاناكائمان كە توانيىتى كتيبك لەسەر ئەو شيوھە دابىت؟ لەبەر ئەو زانايەك بەتەنھا ناتوانىت ئەم كارە بكات، بەلام لە رۆژئاوادا زانايان ھەموو ھاوكارى يەك دەكەن ھەريەكەو لەو بوارەى كە تيايا پسپۆرە و چاك لىي دەزانى و دەزگا بلاو كراو ھەمان ئەمە دەگرنە ئەستۆى خۇيان و پارەى زۆرى بۆ تەرخان دەكەن، چ بۆ زانايان و چ بۆ چاكدانى و، دەزگا كە پاش فرۆشتنى بەخەلك پارەيەكى باش بەدەست دەھيىت، لەبەر ئەو ريزەى خویندەوار لای ئەوان زۆرە، بەلام ئىمەى رۆژھەلاتيەكان بەتايىبەتى موسلمانەكان، كتيبى زانستى بۆ نووسەرە كە تەنانەت پارەى چاپەكەشى بەدەست ناھيىت.

ھەيران/ بۆچى گەرەم؟

شىخ/ بەھۆى كەمى خویندەواری كپارەو، لەبەر ئەو ئەم ھەر كە ئىستا كەو تۆتە ئەستۆى دەزگا ميريەكان/ و بەتەنھا خۆى دەتوانىت ھەستىت بەگۆرپن و بلاو كەردنەو ئەم زنجيرە زانستىيە ساكارانە، و داينى بكات بۆ خەلك بەكەمترين نرخ، بۆ ئەو يارمەتيدەر يىت بۆ بەرز كەردنەو رادەى رۆشنيرى..... و ھەرچۆنك يىت ئەمە ئەو ناگەيەنىت كە ئەو كەمان پيوستى بەزمانى رۆژئاوا نەيىت، بەلام تۆى پياوى ئاين، فيربوونى يەككە لەزمانە گەرەكانى رۆژئاوا پيوستە لەسەرت، گەر بەتەويت ببيستە راويز كارو بانگيزىكى ئاينى.

ھەيران/ خودا، يارمەتيم بدا، فير دەيم.

شىخ/ ئىستاش ھەرموو با-دەست بەكارە كەمان بكەين ئايا ئايەتەكانت لەدەفترە كەتدا نووسيو؟ دەمىنى بەدرىزى شو دەتتوسين. ھەيران/ بەلى گەرەم، شوونخونيم كرد تا تەواوم كردن.

ههزار سال پێش سەدەی ههفدهههم

شیخ/ ئەمى حمیران، گەرسەر نڅیک بەدەیتە ئەو ئایەتە و بە قوولتی لایان بکۆلیتە وە لەسەر روشنائی زانیارییە سروشتی یەکان کە پێویستە ئاگادارییەکی فراوانت ھەبێت دەربارەیان.

لەسەر روشنائی فەلسەفە بە ئاشکرا دەبینیت قورئان ھەموو شێوازەکانی بەلگە خوازی لە خوگر توو، کە زانیانی لاین و فەیلە سوفان پەڕەویان کردو، و خالی ھەق پەرەوری ھەموویانی کۆ کردۆتە وە و باسی تیۆری بەلگە ئاویتە کان دەکا (الأدلة النظرية المركبة) و بەلگە (پێویست) و ھەروەھا بەلگە (ھۆ و ھۆکارە تەواوەکانی) کە پابەندی (باسای ھۆ و ھۆکارە) ئاشکراکانە، و زیاتر پەڕەوی بەلگەکانی سیستم دەکات کە پەڕەستە بە دروستکراوەکانی خودا لە جوانی و داھێنان و نەخشەدانان و رینکخراوو بریار و وردەکاری و بە ئەندازە و سنورداری و ریز بەندکردن و ھاوپیوهری و زیاتر باسی بەلگە ییترارە کان دەکات و دووبارەیان دەکاتە وە، و لە زۆر جینگادا تەئکیدیان لەسەر دەکات، چونکە ئەم بەلگانە عەقڵ دەریان دەکات بە ئاسانی و بە بنی ماندوو بوون و ەریدە گریت و بنی ئەوەی بچیتە ناو قولایی بەلگە خوازییە کەنەو، یان دوو چاری وێلی ئەندیشە و نەتوانای و کولەبون بێتە وە، بە بنی ھیچ موناخە شەیک لادی نشینیکی ساکار و زانیەکی فەیلە سوف وەك بەك دەبن لە لیکدانە و ەبادا، چونکە (خودای بە ئاگا لە نەنیشە کان) ئاگادارە ئەوانە کە توانایان ھەبە بچنە ناو قولایی عەقلیە ئاویتە ئالزە کەنەو تەنھا کە مینک لە زانیان لەوانە کە بە سەرتا تێپەر بسوون، کار بە جی نیی خودا وایە کە ووتەکانی بۆ خەلک بە گشتی بە بەلگە سادە و ساکار و ئاشکرا ییت، رۆژ بە رۆژ، ئاشکرا تر دەبن بە گوێرە ی پێشکەوتنی زانست و بە ھۆی دەرخستنی شارارەکانی سیستمەکانی گەردون لە لایەن زانیانە وە کە ئامازە ی پاساو رینکخستن دەکەن، تا کوراستی پەیمانی خودا بە دەربیکەوت کە دەفرمویت: -

﴿سُتْرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَلِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ الْحَقَّ مَخْصُصٌ ۝۳﴾

بە راستی پەیمانە کە ی ھەق و دیارە.

سەدە لە دوای سەدە خودا نیشانەکانی خۆی پیشاندان، کە ئاسۆکانی گەردون لە خۆیانیا گرتو، و لە پیکھاتە ی مروف خۆی کە چەندە ها کینی دوورو درێژیان لەسەر نووسیوە. تا... ھاتە دی ووتە ی خودای بەخشندە کە دەفرمویت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى

اللَّهُ مِنَ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ مفاطر: ۲۸

حهیران/ نایا شیخی گه وره ده فرمویت به نامازه کردنی نهو نایه تانه ی که خودا به بهلگه هینا و نیه تیه وه له سه ر بوونی خو ی، به بهلگه ناوینته کانی عقل وهك بهلگه ی په یدا بوون و پیویست و هژو هژو کار، چونکه کاتی خویندنه و هیان نه م توانی ده ست نیشانیان بکهم.

شیخ/ تۆ ده رکت نه کردن له بهر شه وه ی به کورترین و ناسکترین ده ر بهرین نامازه کراون، بۆ شه وه ی ته نها پسپۆرانی خو یان تییان به گن وهك چۆن له باسی ئه بین روشدا بۆم به ده ر خستی، بیر به کهر وه شه ی ههیران له م نایه تانه ی خواره وه.

﴿أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ۳۵
﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ الأعراف:

۱۸۵

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئاً﴾ مريم: ۶۷

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً﴾ الانسان: ۱

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ الشورى: ۲۹

﴿وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ الحاشية: ۴

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ۳

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾

﴿وَمَنْ النَّاسُ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ﴾ الحج: ۸

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتاً وَإِنْ أَوْهَنَ

الْبُيُوتُ لَبِيتُ الْعَنْكَبُوتُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ العنكبوت: ۴۱

﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾ العنكبوت: ۴۳

سه رنج بده له م نایه تانه شه ی ههیران، و بهر او ردی بکه له گهل و وته کانی زانا یان و فه یله سوفان که به سه رتا ته یه ر بون.

نموونه ی دیکارت، باسکال، لیبنز ... ههروه ها ئه بین سینا و غه زالی و له گهل زانا یانی (ریبازی که لام) سه بهاره ت به بهلگه ی په یدا بون و بهلگه ی پیویست و ئاشکرای یاسای

هه‌و هه‌و کار و به‌نگه‌ی هه‌و هه‌و کاری ته‌واو، و چه‌سپاندنی سیفاتی ویست و له‌ناو بردنی بیرو که (پیوسته دروستکردن).

ناشکرای پەیدا بوونی گەردوون به‌وه‌ی که دروستکراوه له‌چه‌رخینکی دیاریکراو بو کاتیکی دیاریکراو.

گەر ته‌مه‌ت کردو چاوت خشانده‌وه به‌و ووتانه‌ی که زانایان ووتووایه ته‌و کاته ده‌ر کی نه‌ینی به‌کانی ئیعبازی قورشان ده‌که‌مه‌ت ته‌وه‌ی که دابه‌زیوه بو مرؤفینکی نه‌خوینده‌وار له‌کۆمه‌لگه‌یه‌کی نه‌خوینده‌وارد، پینش چوارده‌سه‌ده له‌ئیمه، و پینش هه‌زار سال له‌دیگارت و باسکال و لیپنز، تیده‌گه‌یت که تیگه‌میشتی ته‌واو بو هه‌موو ته‌وشاراوانه‌ی که ته‌م ئایه‌تانه‌و ته‌و غوونانه له‌خویان گرتوه‌و، ته‌نها بو زانایان ناشکراو ئاسانه.

قورشان ده‌فرمووینت هه‌روه‌ک چۆن فه‌یله‌سوفه‌کان و (ریبازانی که‌لام) له‌پاش ته‌و ده‌لین (گەردوون پەیدا بووه) به‌لام بو چه‌سپاندنی پەیدا بوونی به‌هه‌و به‌نگه‌ گۆراوه‌کانی وینه له‌سه‌ر شیوازی ته‌وان لائەدات.

چونکه‌ خودای زانا و کار به‌جی به‌ئاگایه که توانایی مینشک له‌ئەندیشه‌کردنی زنجیره‌ گۆراوه‌کاندا به‌دریژی چه‌رخه‌ دورو درێژه‌کان زه‌حه‌مه‌ته‌ به‌ده‌ر ده‌که‌وینت سه‌باره‌ت به‌م ماده‌ه‌ مردوانه که‌نازانین له‌سه‌ره‌تادا چی بوون. به‌لام ئیستا ئاسان به‌ده‌ر ده‌که‌وینت بۆمان، به‌لکو ده‌بنه‌ به‌لگه‌ش، به‌وه‌ی که په‌یوه‌ندیان به‌دروست بوونی ژیانه‌وه هه‌یه له‌سه‌ر زه‌وی، به‌تایبه‌تی له‌ره‌گه‌زی ئاژه‌لدا به‌گشتی، و له‌ره‌گه‌زی مرؤفدا به‌شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی، ته‌وه‌تا بو زانایان به‌ده‌ر که‌وت که‌وا چه‌رخینکی زۆر به‌سه‌ر زه‌ویدا تیپه‌ر بووه پینش دروستبوونی مرؤف و ئاژه‌ل.

هه‌ربۆیه‌ قورشان زۆر ناوی ئاژه‌ل و مرؤف ده‌بات، تاكو بیخاته‌وه یادی مرؤف که رینمایي ته‌و مه‌به‌ستی رینمایي خودایه که ﴿هَلْ أُلِّیْ عَلَى الْإِنْسَانِ حِیْنَ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ یَكُنْ شَیْئاً مَّا کُوراً: ماوه‌یه‌کی زۆری به‌سه‌ردا تیپه‌ریوه که هه‌یج شتی که نه‌بووه تاباسی بکرت ۱ الانسان: ۱

له‌مه‌وه‌ واکااخواز ده‌کرت که ئاکااخوازی به‌کی ساده‌و ساکار بێت به‌وه‌ی که (پەیدا.بووه) و له‌ده‌ر ککردنی ئاسانی به‌که‌مه‌وه به‌گه‌یه‌ته‌ده‌ر ککردنی ئاسانی دووه‌م، ته‌ویش ته‌وه‌یه که ته‌و ماده‌ده‌یه‌ی مرؤفی لیپه‌یدا بووه ده‌بێت ته‌ویش هه‌ر پەیدا بوو بێت چونکه‌ قبۆلی گۆزان ده‌کات، به‌لام (کۆن) (قدیم) ناگۆرینت دوا ته‌وه‌ی که قورشان باسی فره‌مانی پەیدا بوونی مرؤف و ماده‌ده‌و گەردوون به‌م شیوه‌ ساده‌و ناشکرایه

دە كات، بەرەو بەلگە خوازى عەقل ملدەنى، لەسەر بنەماى (ياساى ھۆو ھۆكار) ئەو ياسايەى كە عەقل بە ئاشكرا بە كارىدە ھىنىت و لەھۆو ھۆكارى پەيدا بوونى گەرد و ن و ھۆكەى دە پەرسىت.

بەشىوازىكى جوان و رازاوە و رەوان و كورت و پتەو و پەرمانا پىشكەشى دە كات ھەموو ئەو گىرمانە مەحالا نەى كەبى باوەران و ئىنكار كەران ئامازەى بۆ دە كەن و موجدەلەى نەبوونى خودا دە كەن بەبى زانست و رىپشان دەرى، كاتىك كە دەلین: - گەردوون بەبى ھىچ ھۆو ھۆكارىك پەيدا بوو.

- ياخود لەخودى خۆيدا پەيدا بوو.

- ياخود گەردوون و خودا يەك شىن.

- ياخود ماددەى گەردوون كۆنە وەك كۆنىتى خودا.

- يان دروستكراوە كان پەيدا بووى ناچارىن بەبى ھىچ وىستىك و قورئان پىيان

دەفەمۆيت:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينَ مِنَ الدُّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا﴾ الانسان: ۱

﴿أَمْ خَلَقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ﴾ الطور: ۳۵

﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكْ شَيْئًا﴾ مريم: ۶۷

﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ﴾

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ۶۸

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الاحقاف: ۳

سەرنج بدە كە چۆن بەم رەوانىزىيە رازاوە بە عەقلى بى باوەران و ئىنكار كەران بە ئاگا دە كاتەو بە مەحالىتى گىرمانە كانيان، و سەرنج بدە كە چۆن پال بە عەقلەو دە نىت كە داواى ھۆو ھۆكارى تەواو بكات و بە داواىد بەگەرىت، و بىرارى پىويستە بوونى بكات و پىويستە خواھنى سىفاتی تەواو بى بۆ پەيدا بوونى ئەم گەردوونە و دروستكردى.

سەرنج بدە چۆن بە ئاگا بە كاتەو بە جىياواز بىكردن و جىيا كردنەو لەنىوان خودا و گەردووندا سەبارەت بە حەقىقەت و خودو سىفاتيان بۆ مەحالىكردى بەوەى كە (ھۆكارو ھۆ) يەك شت بىن ياخود ھۆكار بە شىك بىت لەھۆو، پاشان سەرنج بدە كە خودا چۆن لەھەندى ئايەتى تردا ئامازەى پووچەلى ئەو ووتانە دە كات كە دەلین (دروستكردى گەردوون لەلايەن خوداوە پىويستە) (ضرورة).

چونکه ده‌بیت وه سغی خودای به‌خشنده به‌ویستی بکرت که تهنه به‌هزی نه وویسته وه لیزاردنی دیار بکردنی کاتی دیار بکراوی داناهه، که ویسترو به‌تی گهر دوونی تبادا به‌پیدا بکات... و (پنوسته دروستکردن) ده‌مانگیر بته‌وه بژ نه ووتیهی که ده‌لایت: گهر دوون و مرؤف کۆنن.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَّذْكُوراً﴾ الإنسان: ١

به لئی، هەر ئەمەییە کە زانست مەبارەت بە ژيانیش بە شیۆیه کی گشتی چه سپاندوویەتی، کەواتە پەیدا بوو و دروستکراو، و (شیاوە بوونە)، نەك (پنۆستە بوون)، و هەموو شتیکی بارە گاگانی ئاسمان و زەوی پەیدا بوو، چونکە ماددەییە و تیکەلەییە و لەبەر ئەوەی دەگۆریت (شیاوە بوونە) و (پنۆستە بوون) نی.یە....

ئایا بە بنی هیچ شتێک دروستکراو؟ یان بەبێ هۆ و هۆکاری تەواو پەیدا بوو؟ و ئەمەش مەحاله کە لایینز و زۆر لە زانیانی تر و تووبانە و قورئانیش پێش ئەوانە بەهزار سال دەفەرموین

(أَمْ خَلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمْ الْخَالِقُونَ) الطور: ٣٥

ئايانە دروستگراو دروستگەر يەك شتەن؟ ... و ئەمەش دووبارە مەحالە، چونكە ئەمە پىنچەوانە لە عەقلىدا دروستدە كات وەك لاينىز و ئەوانى تر ددان دەننن بەمە حاليتى يەك بوونى و يەك شتى ھەز و ھەز كار.

﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ؟﴾ النحل: ١٧

ثایا (خودا گهر دونی به بنی هیچ ویستیک پمیدا کردوه؟)

چونکه سیفاتی ته‌واوی پی‌نویسته بوونی خودا له‌لای عقل پو‌چهل ده‌کاته‌وه، نه‌وهی که وویست و هه‌لبزاردن نه‌بیت خوا‌ه‌ند نی‌یه، و ووته‌ی به‌وه‌ی که دروست‌کراو (پی‌نویست) دروست‌یک‌دوه نه‌ک وویست، واده‌گه‌یه‌نیت که مرؤف کۆن بیت....و سه‌لبزاره که مرؤف به‌یدا بو‌وه

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ﴾ القصص: ٦٨

ئايا گەردونى ئەزەلى ۋەك دروستكەرەكەى واىە، (ۋەك ھەندى باۋەرپان واىە) ۋ ئەمەش دووبارە مەحالە، چونكە (پىنويستە دروستكراۋ) نىيە بەلكو بەھۇى ۋويستىكى ئەزەلى يەھىيە كەدىيارىكەر دنو ناۋى كاتى دروستكەرنەكەى ېردوھ.

گەر (پنویسته درو سترکردن) بوايه ده بوايه کۆن بوايه، به لّام (پهیدا بووه)

﴿مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ (الاحقاف: ٣)

ئەمەيە ووتەي راستى كەھيچ گومانىكى لە خۇ نە گرتوۋە، و ھەموو ووتەيە كى تر جگە لەم ووتەيە لاوازو بى ھىزە، ھەروەك (مالى جالجالز كە) كەبە روو كەش رىنكخراو ە و رىك وورە كارىيە كە جالجالز كە كە لەناو خۇيدا دەيچىنىت، تا.. بەھۆيەو ە راوى مېروە بچوو كە كان بكات.

ھەروەك چۆن موجدەلە كەرە كان سەبارەت بەخودا بەبى ھىچ زانست و رىنماي بەك ووتەي نايەجنى دەچىن و دەينەخشىن بەنيمچە گومانى لاوازيان كە تەنھا لە سكى خۇياندا دەرىدەھىن تاكو خاوەن ئەقلى لاوازي بى راو بكنە.

بەم چەشنە ئەي ھەيران قورئان باسدەكات كە نىراو ە بۆ مرفۇيكى نەخويندەوار لەدوور گەيە كى نەخويندەوار ئەم ھەموو بەلگە بەررانەي ئەقلى، و بەلگە رۆشنە پتەو ە كان كە زانايان و دانايان تەمەنى خۇيان تىادا بەسەر بردو ە تا پى گەيشتون و تىادا بەيەك گەيشتون (بەھۆي رىنماي قورئان يان خودا كە ئەقلى بۆ رووناك كەردنەتەو ە)

كەبەرەوانترىن دەربىرىن و كورترىن ئامازەيى ناسكتىن ئاگادارى و راسترىن لىكچوون بەشوازيك كە موعجىزەي لەخۇ گرتىت، و تىادا ئەو بەلگانە بەدەردەخات كە بگۇنجىت لەگەل دەرك كەردنى نەزاند، و ھەندىكى بەشاراوەي دەمىنەتەو ە لە قولايىيە كى زۆردا بۆ ە چەمەك كە تەنھا زانايان بىتوانن بچنە ناخىو ە.

ھەيران / تەنھا زانايان.... تەنھا زانايان.. ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ لَضَرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالَمُونَ﴾ العنكبوت: ٤٣

شىخ / سۇپاس بۆ خودا، ئەي ھەيران تىپەر بووين بەسەر تاقىكەردنەو ە كەدا و خەرىكە دەركى ئەو ە بكەيت كە چۆن ئەقلى و زانست و قورئان يە كيان گرتو ە.

به سی پیکه و ت

حهیرانی کورې ته زعفر ده لیت: نو روژم برده سر به پیدا چوونه وې ثایه ته کانی
قورشان و بهر او رد کردنیان له گهل وژنه کانی ثین سینا و غه زالی له سده دې دوانزه و
سیانزه ی زاینی، و دیکارت و باسکال و لایبنز له سده دې حه فده همدا، موچر که یه کی
خوشی و سر سور هینه ره به له شمداهات له نه نجامی به یه که گه یشتنی هم عه قلانه له گهل
قورناندا که هر دوو لایان یه که ریځای به لکه خوازیان گرتوبه بهر.

کانی وانه کانم چوومه لای شینخ، ده یینم چهند ده زبیه که له بهر ده میدایه و هیلی
ره نگاو رهنگی پنده نه خشانندن، و هختی سلوم لیکرد به زه ده خه نه یه که وه ووتی/:-

شینخ: چینه ته ی حهیران، لات وایه شینخت له مامو ستاوه بۆته بهر گدروو فالچی؟!
حهیران/ خودا نه کا گه وره م.

شینخ/ به لئی نه مانه ده رزین، به لکه کانی پشه دورم، دوومه ل و برینی خاوه ن
ته ندیشه ویله کانی پشیمار ده که م و خه والوه بی ناگا کانی پشما گادار ده که موه، و سیحری
فالچی و جاد و که رانی پی پو چه لده که موه... و زور کاری تری پیده که م..
له دوا یدا، بۆت به ده رده که ویت ته ی حهیران!.

حهیران: ثایه به به لکه ده دوی گه وره م؟

شینخ/ به لئی، به لکه ههروه که قوماش پیویستی به دانانی پیوه و شیوه هه یه، به گویره ی
پیوه ری عه قلی که سی بهرام بهر، وه که چون بهر گدوریک قوماشه که به پیوه ری له شی
خواه نه که ی ده بریت، و به هوی بنه ما سهرتایی یه کانی دوورین و وورده کاری بهر گدرو
که پارچه کانی پیکه وه ده لکینی ثایا... ثیمه فهرمانمان پشه دراوه که گفتوگو بکه یین
له گهل خه لکدا به گویره ی ته قلیان؟

حهیران: نه مه شیوازیکی نوی ی به لکه هینانه وه یه.

شینخ/ نه مه شیوازیکی نوی نی یه به لکه هه ندی له زانایان باسیان کردوه تا به لکه
به یینه وه بۆ دور خسته وه ی (له بیر و که ی ریکهوت) به لام من به شیوه ی مه تلای تازه بۆم

دارشتوويت.

ھەيران/ ئەو مەتەلە تازەيە چىيە گەورەم؟
 شىنخ/ ئەمە مەتەلنىكە كۆتايى دىت بە بەلگەيە كى ژمارەيى كە ئەمەش بىرۈكەي
 رىكەوت دوور دەخاتەو.

ئەو رىكەوتەي كە مادىيە كان سەبارەت بەدروستكردى گەردوون و ئەوشتە جۇراو
 جۇرانەي كە لەخۆي گرتووە باسىدە كەن.

ھەيران/ مەتەلنىك كە بەلگەي ژمىرەيى كۆتايى دىت!

شىنخ/ تا... ئىستاش گالتەت بە مەتەلە عەقلىيە كان دىت... ئايا نايەتەو پادت مەتەلى
 كاغەزە پارچە كراو كەن.... بۆم بەدەر خىستى جىواوزى نىوان ئەندىشەو بە گەرخىستى
 عەقل؟

ئىستا با... دەستېيىكەين و لەدەفتەرە كەتدا ئەم پىر سيارە بنووسە.

گەر پىر سيار كەرنىك پىر سيارى لىكر دىت سەبارەت بەم ھەموو شتە بىنراو ھانەي
 گەردون، چۆن پىكھاتوون و چۆن يە كيان گرتووە؟ چۆن دروستكر اون؟ و ئەو گرىمانانە
 چىن كە بتوانىن ئەندىشەيان بىكەيت؟

ھەيران/ مەبەستى ئەم پىر سيارە تىنە گەيشتم گەورەم، پاش ئەم تاقىكر نەو ھەي كە
 بەسەرمدا تېپەرى دەتوانم بلىم ئەم شتانە ھەمووى بەتواناي خودا بوو.

شىنخ/ جارى با.... باو ھەينان بىخەينە ئەو لاو، واى دابنى كە گەراو تەو ھەي بۆ گومانى
 يە كە بىمارت كە لەدەلتدا پەنگى خوار دېزە، و ئەو رۆزەي كە ھاتىتە لام.

ھەيران/ ئايا شىنخ دەھەيوت تاقىكر دىنەو سەبارەت بە چەسپاندنى پەيدا بوونى
 گەردون و پوچەلكر دىنەو كۆنيتى يە كەي دووبارە بىكەتەو؟

شىنخ/ نەخىر... نەخىر، مەن پىر سيارت دەربارەي ئەمەت لىنا كەم، واز لەو ماددە
 بىنەرەتە ھىولانىيە بېيىنە كە دروستكر او كەن لىنەپىدا بسون، و دووبارە واز لەو
 لىكۆلىنەوانە بېيىنە كە گوايە پەيدا بوو ھەي خود كۆنە، مەن ئىستا پىر سيارت لىدە كەم ھەك
 چۆن قور ئانىش پىر سيار دەكەت، لەوانەي كە لەبارە گاي ئاسمانە كان و زەویدا ھەيە لەو
 شتە پىكھاتەو جۇراو جۇرانەي كە ھەيە، چۆن دە گونجىت ئەم شتانە دروستكر او پەيدا
 بوون؟

ئەم وىنە و شىوازە جۇراو جۇرە پىكھاتانە بە گىشتى زىندووە كانىيان ھەك روو ھەك و
 ئازەل و مەزۇف بەتايەنى، نەعەقل دەلىت ئەمانە كۆنن، چۆنكە مەھالە لەبەر ئەو ھەي

تىكەلە و گۆزانيان لەخۆگرتووە مەحاله كۆنيتيان. و نەزانستيش دەلەيت كۆنن، چونكە چينه كانى زەوى بەدەرىخست كە پەيدا بوون وە پەيدا بوو، ئەو دەگەيه نيت كە ئەمانە پىنكەتەو دروستكرائون پاش ئەوئى نەبوو بوون، كەواتە چۆن دەگوئجيت بووتريت ئەمانە دروستكرائو پىنكەتەن ليرەدا تەنها سنى گرمان (فرضية) ھەيە و ھەرگيز ناييت بە چوار. يەكەم/ دەيت لەدروستكرائوى خودا ييت.

دووھەم/ ئەمانە ھەمئوى دروستكرائون لە گەردىلە و بەش و توخمە كانى ماددە بەمئوى (وويست و نيازو مەبەستەو) واتە توخمە كانى ماددە ھەيەتە كانى لەخودى خوياندا. بيريان كەردەو و رەخسانديان و رىكەوتن لەسەر دروستكرائونى جۆراو جۆرايەتى شتە كانى ناو گەردون بەم وینە و شيوازەنى كە دەبينن.

سێھەم/ دەشيت ئەم جۆراو جۆرايەتى بە (رىنگاى رىكەوت) دروست بوو ييت واتە گەردىلە بەيەك گەيشتن و كۆمەلەبوون لەسەر ريزەى حالاتى تايەتى بەرىنگاى رىكەوت بەمەش توخمە رەسەنە ھەيەتە كان دروستبوون پاشان توخمە كان بە كيانگرتو و كۆمەلە و تىكەلەبوون بەرىكەوت بەريزەى لەبارو گونجاو بە (رىكەوت) و لەماوھە كى پيوستدا بە (رىكەوت) و بارودۆخى گونجاو بە (رىكەوت) بەمەش جۆرايەتى دروستبوو و ژيانيش لەم (رىكەتەنەو) پەيدا بوو.

ھەيران/ بەراستى گرمانى چوارەم نەيە تا بتوانيت ئەندىشەى بكریت؟

شينخ/ سەبارەت بە گرمانى يەكەم باوەرداران بەخودا باوەريان پى ھەيە.

ئيتەر، باوەرھينانيان لە رىئى ئايەنەو ييت يەخود لە رىئى عەقڵەو، گرمانەى دووھەم ھەرگيز ھيچ كەسێك باوەرى پى نەيە نەباوەرداران و نە ماددىيە كان، بەلكو زياد لەو ماددىيە كان ئىنكارىكى بېرى دەكەن، بەوئى كە توخمە كانى ماددە لەخودى خوياندا خاوەن ويست و نيازو مەبەستن كەواتە ئىمە لەبەردەمى دوو گرمانين كە سێھەمى نىيە، يان دەييت گەروون و جۆرايەتى كانى تەنها لەدەستكرائوى خودا ييت، يەخود لە ئاكامى رىكەوت ييت.

چىيە، ھەيران، لە چارەكانتا ھەندى تەمو مژى بىرەكانت دەخوينمەو كەلە كەلینە كانى عەقڵدا ھاتو چۆدەكەن... ئايا لەم باسانەى كە ئىستا دەيليم ھيچ كەلينيكى تبادا بەدى دەكەيت كەبەرەو كەمترين بى باوەرپەت بەريت.

حهیران/ نه خیر گه وره... سویند بئ به خودا... هموو ووته کانت ناشکرایه، به لام
تایا (رینکوت) کارینکی مه حاله له لایهن عه قلموه و یاخود کارینکه له چوار چیویه
توانا هیه؟

شیخ/ ده توانیت له ههمان کاتدا به بئنی و به نه خیر وه لام بده پته وه، رینکوت هندی
جار شیاوه، و هندی کاتیش له لایهن عه قلموه کارینکی مه حاله، که واته ده بیت شیوازی
پر سیاره که ت بگوریت و چاکتر وایه بئینیت، به های رینکوت چهنده له پیوه ری عه قلی
ساغدا؟

حهیران/ که واته به های رینکوت چهنده له پیوه ری عه قلی پوختدا؟
شیخ/ نیستا... نورهی دهرزی به کان هاتوو، هم لهو حمیه بگروه دهرزیه کی تیا
بچه قینه و له کونی ههمان دهرزی، دهرزیه کی تر دابنی.

نیستا پینم بلی شهی حهیران/ گهر مروفینکی ژیر هم دوو دهرزی به بهم چه شنه بیینی و
پرسی چون دوو دهرزی چوته کونی دهرزی به کمه وه، و مروفینکی راستگوی به ناو
بانگ پنی راگه یاند که وایا پیوینکی کارامه ی لیهاتوو له دووری (۱۰م) دهرزی دوو می
هه لداوه که ووتته کونی دهرزی به کمه وه، و پیوینکی راستگوی تر پنی راگه یاند که وایا
مندالینکی بهز گماک کویر، دهرزی دوو می هه لداوه به رینکوت چوته کونی دهرزی
به کمه وه، تایا چ کام له دوو هه واته شیاوی باوه پن.

حهیران/ گومانی تیا دانی به که باوه به هه والی به کم ده پینریت به لام به رامبه
راستگویی هه ردوو هه والینیره که، ده پینریت رینکوت شیاو بیت، و ناتوانریت راستی
هه والینکیان به پینریت به سه راستی هه واته که ی تریاندا.

شیخ/ گهر دهمان دهرزی سینه هم له ههمان حاله تدا کراوه به کونی دهرزی دوو همد،
تایا نه بوونی- هم زالبوونه وک خوی ده مینته وه.

حهیران/ نه خیر.... لایه نی مه به ست و نیاز به سه رینکوتدا زالدیه بیت به لام
هه رچونیک بیت زالبوونینکی لاوازه.

شیخ/ گهر پیوینک (ده) دهرزی بینی به که به دوا ی به کدا کراون به کونی به کتردا، تایا
بیرو که ی زالبوونی مه به ست و نیاز به لاوازی ده مینته وه؟

حهیران/ نه خیر، شو کاته زالبوونی بیرو که ی مه به ست و نیاز پتهو ده بیت به چه شینک
که وخته بیرو که ی رینکوت له ناو بچیت.

شیخ/ بهلام گهر پیاوړېک هم فەر موده یه ی قورئانی به راستی تیادا به دیکرا
 ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾: مروف له هه موو شتی زیاتر موجدوله ی له خو
 گرتووه ۱۰۴: الکهف

ده ستیکرد به موجدوله کړدن له گهلیدا دهرباره ی مانای مهحالی له لای عقل و مانای
 مهحالی ئاسایی له گهلیدا، و به بهلگه بزی به دهر بخت که (ریکهوت) مهحال نی یه
 نه له لایه نه عقله وه نه له لایه نه ریته وه، به لام هه ندی جار هم ریکهوتو دووره، و هاوری
 زیره که مان پیوخته ملکه چی هم راستیه بیت.

حهیران/ به لئی، عقل ملکه چی ده بیت به لام دل هر به لای مه به ست و نیازدا
 دهر وات.

شیخ/ گهر زیاتر ئالوژی مه ته له که ئاسان کهین، وثمان هه رده دهرزیی به که غره یان
 پیدراوه، به هیلتیک که هه ربه که یان ژماره ی خو یان پیو یه، له (۱) تا (۱۰) و پیمان
 راگه یه نرا که و ا منداله کویره که کیسه یه کی دراو ه تی که (۱۰) دهرزیی به که ی تیدایه
 به تیکه لاوی و پر شو بلاوی و ده سته کات به کیسه که دا و هه (۱۰) دهرزیی به که یه ک
 به دوا ی یه ک به پنی ژماره کانیا ن دهر ده هینیت به ریکه ی ریکهوت. و هه لیده دات و
 ده که وینته کونی نه و دهرزیی به که و له له وحه که دا چه قیراوه و دوو هم ده که وینته
 یه که مه وه، و سینه هم ده که وینته چوار ه مه وه ... و بهم چه شنه تا (۱۰) دهرزیی به که یه ک
 به دوا ی یه کدا ده که و نه ناو یه که وه به پنی ژماره کانیا ن دهر ده هینیت به ریکه ی ریکهوت،
 و نه و مروفه که هه میسه هز گری موجدوله یه هه و لته دات که به بهلگه بیسه لمینیت که
 (شباوی ریکهوت) تا ... ئیستا بوونی هه یه و مهحال نی یه بؤ عقل، جا هه لو یستی هاوری
 زیره که مان چو ن ده بیت له گهل هم موجدوله گیره دا.

حهیران/ گومانی تیادا نی یه که باو هری پنا کړیت، چونکه ریکهوت بهم یه ک به دوا ی
 یه که دا، گهر مهحال نه بیت گومان لیکراو ده بیت.

شیخ/ بهلکو له بواری ژمیره زوره کاند ا هم مهحالی یه به ئاشکرا دهر ده که ویت.
 حهیران/ باو هرم وایه هم بهلگه ئاشکرا یانه ده ستمانده که ویت له ئه بجمی
 نه زمونه کانی ژیا نماندا که زور به که می (ریکهوت) بهم چه شنه یه ک به دوا ی یه که دوو باره
 ده کاته وه.

شیخ/ نه خیر، به لّام ئم ئاشکری به له ناخی عه قلی نادیاردا په ناده بات بۆ یاسای
عه قلی ژمیره یی که ده ربار بوون نیه لئی.
حه یران/ ئه و یاسایه چی به گه و ره م.

شیخ/ ئه و یاسای ریکه و ته که ده ئیت/ به شی ریکه و ت وانا سراوه که زیاده که م
ده کات به ریزه یی پیچه وانه یی ژماره ی (هاوله بار) (متکافی) و (به یه کدا چوو) (متزاحم)
چه ند ژماره ی شته به یه کدا چوو ده کان کم بینتموه، ئه وه نده به شی ریکه و ت
له سه ر که و تندا زۆر ده بیست، و به پیچه وانه وه چه ند زیاده کرد ئه و به شی ریکه و ت که م
ده بیست، گه ر ئم ململانی به له نیوان دۆستی هاوله باردا بوو ئه و که م ده بیست، گه ئم
ململانی به له نیوان دوو شتی هاوله باردا بوو ئه و به شی ریکه و ت به ریزه یی (یه ک به دوو
ده بیست، و گه ر ململانی له نیوان) (۱۰) شتدا بوو به شی ریکه و ت به ریزه یی (۱ بۆ ۱۰)
ده بیست، چونکه هه ریه که یان هه لی سه ر که و تنی وه ک هه لی سه ر که و تنی ئه و ی تریان ده بیست،
بیگومان به بی که مترین جیا کرد نه وه، ئالیه دا سه ر که و تن بۆ به شی ریکه و ت نزیک ده بیست
له و دوو شته ی که ململانی که یان له نیواندا به گه ر (۱۰) بن یاخود (۱۰۰۰)، به لّام تا....
ریزه ی ژمیره یی ژماره یه کی زۆر و بی کوتایی بیست به شی ریکه و ت نه بوو ده بیست، به لکو
مه حال ده بیست، گه ر ریکه و ت بۆ منداله کویره که یه که بجار ژماره ی یه که می به یه کدا
چوو ده کانی تر دا به ریزه یی (۱ به ۱۰) گه ر بۆ ریکه و ت که دوو ژماره رابکیشیت (۱، ۲)
یه ک به دوای یه کدا ده لئین، ریکه و ت بۆ ژماره ی دوو به ریزه یی (۱ به ۱۰۰) ده بیست،
پله ی ده هه م ململانی پله ی دوو به ده کات که دژی ده هه مه، ئه و کاته ململانی له نیوان
پله ی سه داند ده بیست، و گه ر بۆ مناله کویره که ره خسا که واهه رسن ژماره ی (۱، ۲، ۳)
یه ک به دوایه کدا راکیشا، ده لئین به شی ریکه و ت به ریزه یی (یه ک به هه زاره) چونکه
هه ریه که له ده یه کان ململانی خانه ی سه ددان ده که ن گه ر دوو باره و امان دانا که مناله که
ده ده رزی به که ی به پیی ریز به ندی ژماره کان راکیشا، ئه و کاته به شی ریکه و ت به ریزه یی
(یه ک به ده ملیار) ده بیست.

حه یران/ یه ک به ده ملیار!!.....

شیخ/ ئه مه یه مه ته لی ژمیره ی ساکار، هه ره ک مه ته لی کاغزه ته نکه پارچه کراوه که
بو ۴۸ که ره ت به مه ش قه واره ی ده گاته مانگ تاقیبه که ره وه و هه موو جارنیک ئه بجامه که ی
ژماره ی (۱۰) ی بکه.

بهشی رېځهوت

حهیرانی کورې نه زعفف ده لیت/ ده ستم کرد به ژمیره کردن له کوتایی دا راستی
وته کانی شینخم بؤ به در کھوت و پیم ووت.

حهیران/ به راستی گه وره بهشی رېځهوت به رېژه یه ک به (۱۰) ملیار ده پیت له گهل
بوونی هم رېژه له به ک دووره له گهل نه وه شدا وانه نديشه ی ده کم که رېځهوت له
رامیشانی هم (ده) دهرزی یه دا به پنی ریز به ندی ژماره کانیان، شیاوه و مه حال نی یه.

شینخ/ ئیستا ده چینه سر ریز به ند و شپوه یه کی تر و ژماره یه کی زورتر. گهر گریمان تو
خواهونی چاپخانه یه کی (برستی بی له (نیو ملیون پیت) و نه و پیتانه دانرا بی له ناو
سندوقه کاندا، گومله رزه یه کی گه وره هات و سندوقه کانی قلبکرده وه و پیته کانی برش
و بلاوو تیکه له به یه کتر کرد، گهر رېځهوت یه پیته کان هات و پینی له نه نجامی تیکه له بوونی
هم پیتانه به رېځهوت (ده) ووشی جیاوازی پېنکه یناوه که مانا که یان له یه کتره وه دوورن،
نایا باوه رت ده کرد؟

حهیران/ به لنی، باوه رم ده کرد.

شینخ/ به لام گهر ووترا هم (ده) ووشه یه یه ک رسته ی چرو تیری درو سترکدووه، نایا
باوه رت ده کرد؟

حهیران/ هممه به دوور ده زانم به لام وه ک نمونه ی (۱۰) دهرزی یه که به مه حال نازانم.
شینخ/ به لام گهر پیت را گیه نرا که واپسته کانی چاپخانه که به گشتی له دوا ی
تیکه له بوونیان به رېځهوت کتیبینی (۵۰۰) لاپه رهبی پېنکه ینا که هه موو یه ک پارچه
هونراوه یه کی ته وای رېک و پینکی پرمانا و یه ک قافیه و یه ک کیشه، نایا باوه رت به مه
ده کرد نه ی حهیران؟

حهیران/ ههر گیز باوه ری پینا که م گه وره م.

شینخ/ بوجی باوه ری پینا که پیت نه ی حهیران.

حهیران/ چونکه، لیره دا مه حال به ناشکرایي ده بینم.

شینخ/ بوجی نه ی حهیران؟

حهیران/ سازانم گه وره م، به لام نمونه ی (۱۰) دهرزی یه که ورا کیشانیان به پنی
ژماره کانیان به رېځهوت، مه حالی ناشکرا نه بوو تیایدا، به لام له نمونه ی هم کتیبه دا
مه حال زور ناشکرایه.

شینخ/ ده زانیت هو ی هممه چی یه نه ی حهیران؟

حهیران/ نه خیر گه وره م.

شیخ/ هۆكەي ده گهر پتموه بۆ ياسای ريكهوت خۆي بهيه كدا چوون له نيوان (ده) ده رزي يه ژماره كراوه كاندا روو ده دات بۆ (۱۰) پله، به مەش به شي ريكهوت به ريزه يه ك به (۱۰) مليار ده بريت، و ئهم ريزه يه له گەل بووني دووريان له يه كتر ئه وهنده ني به تاكو له عه قلتدا ئه و ئاشكرابي به دروستبكات كه ده رك به مەحاليه كەي بكه يت.

به لام بهيه كدا چووني پسته كانی كتيبه كه له نيوان (۵۰۰) هه زاردا بۆ دروستبووني نزيكه ي (۱۲۵) هه زار ووشه، به شينواز و ريز به نديه كي وه ها كه نه ژميره و نه ئامار بكریت.

ئەمەش و له به شي ريكهوت ده كات كه يه ك به رامبه ر ژماره يه كي زۆر زۆر بريت گهر بليتيت ژماره كه مليار ملياره هيشتا هه ر كه مه.

ته نها ئه ووت به سه كه زۆري ژميره كه ده رك بكه يت به وه ي كه ئه گه ر ژماره ي : ده رزي يه كان له جياتي (۱۰)، (۱۲) بريت ئه و كاته به شي ريكهوت (يه ك به رامبه ر هه زار مليار) ده بريت و گه ر ده رزي يه كان (۲۱) بن ئه و به شي ريكهوت (يه ك به رامبه ر هه زار مليار مليار) ده بريت، ئاليه ردا ئه نديشه بكه ئه ي حهيران به شي ريكهوت چه ند ده بريت گه ر بهيه كدا چوون روو دات له نيوانی (۵۰۰) هه زار ووشه دا به شينواز و ريز به نديه كي وادا كه نه ژميره و نه ئامار بكریت...

حەيرانی كورې ئەزەف دەلێت/ ئاليه ردا، شيخ بيدهنگ بوو و ههردوو چاوه كانی نو فاندو خويدا به ده ست خاموشيه كي زۆر قوله وه به شي وه يه ك كه وای ليكر دم منيش بۆ چه ند ساتي ك بيدهنگ يم و بير كه مەوه

به لام ئه وهنده ي پينه چو و بيدهنگي به كەي به چراندو ووتی

شيخ/ ئەمە سه باره ت به كتيبي چاپخانه كه و ووشه دياريكراوه ژميره كان ئه ي حهيران، ئه ي ووتە ت چۆن ده بريت به رامبه ر به كتيبي خودای مه زن و ووشه كانی كه ده باره يان خودای گه وره ده فەر موي ت:-

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مِدَادًا﴾ الكهف: ۱۰۹
ده فەر موي ت:-

﴿وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامَ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ لقمان: ۲۷

حهیران/ ئایا مه بهستی شیخی گه ورم له کتییی خودا قورئان و ووته کانییی؟
 شیخ/ تکام وایه تیگه یشتنت بۆ قورئان له مه قولترو بهرتر بیست، ئه ی حهیران و
 ووشه کانی قورئان که له نیوهندی ئهم دوو بهر گه دایه، دیاریکراو و ژمیراوه، له بهر ئه وه
 پیویستی به وه هموو مه ره که به نی یه که ده فه مویت ئاوی ده ریاکانییش هیشتا که مه بۆ
 نوو سینه وه یان، و یان پیویستی به وه هموو قه له مه نی یه که ده فه رمویت گه ر داره کانی سه ر
 زه وی هموو بینه قه له م.

حهیران/ سویند بیست به خودا منیش هه مان رام هه بوو.

شیخ/ نه خیر ئه ی حهیران، به لکو مه بهستم له کتییی خودا، لیره دا هه موو گه ردونه
 به گشتی و مه بهستم له ووشه کانی خودا، ههروهک خودا خۆی دهیهویت هه مو شته کانی
 ناو باره گا کانی ئاسمانه کان و زه وی شته له وه مستدارانه ی که تایبه ته به جیهانی
 دروستکراوه وه، یاخود ئه و شتانه ی که عه قل باوه ری پیا نه و نه بیرا و و چون ووشه کانی
 خودا له بن دیت ئه ی حهیران گه ر هه موو گه ردیله یه کی ناو ئهم ده ریایانه و دره خته کانی
 سه رزه وی به گشتی له ووشه کانی خودا بن، به لکو هه موو شته کانی گه ردون له گه ردیله
 و توخه و رنکخستن و یاسا و سیستم و بهرێزه و بهستن و په یوهندی و دیاریکراو قهواره و
 کیشه و ماوه و کات و چه رخ و وینه و شیواز و رهنگ و جووله و بێ جوئه و حاله تی
 جوړاو جوړ وه گه زه کان و پۆلینه کان و جزره کان هه موو به گشتی له ووشه کانی خودا
 بن.

حهیران/ خودای مه زن راستی فهرمووه.

شیخ/ ئیستا گه یشتینه ناوه رۆکی باسه که مان، وه ره ئه ی حهیران، با... پیکه وه
 ئه ندیشه و پیشینی ژمیره ی گه ردون بکه ین له وه شته دروستکراوانه ی ناو باره گا کانی
 ئاسمانه کان و زه وی هه ر له گه ردیله وه تا کو... مه جهره کان، و ژمیره ی ئه و په یوهندیانه
 بکه که له جیهانی ئه ندیشه و فرماندا هیه به گویره ی بهستن و په یوهندیان له سه ر
 جیاوازی سیستمه کانیا و دیاریکراوه کان و ماوه و وینه و جووله و حالاتیان، له پاشدا
 له سه ر رۆشنایی (زانست و قورئان) هه ندئ له شته کانی ناو گه ردونه سه باره ت بهرێزه و
 کیشه و رنکخستن و پۆلینکردن و بریارو و ورده کاریی، تا کو بزاین بهشی ریکهوت
 چه نه له پیکهاتیاندا؟!.

هه ندئ له و کۆمه له ئایه تانه ی که تی بهر بوو به سه رماندا ئه مانه ن: -

﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ القمر: ۴۹

﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ الفرقان: ۲

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ الرعد: ۸

﴿وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

مُوزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾ الحجر: ۲۱

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ المؤمنون: ۱۸

﴿صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ النمل: ۸۸

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ﴾ السجدة: ۷

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التین: ۴

﴿مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَوتٍ﴾ الملک: ۳

﴿قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ یونس: ۱۰۱

﴿وَكَايْنِ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا

مُعْرِضُونَ﴾ یوسف: ۱۰۵

﴿سَتَرْنَاهُمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾ فصلت: ۵۳

نهمه ئەى حەيران هەندئى لەفەر موودە كانى خودايە كە بۆ بەندەو نیراوى خۆى محەممەد (درودى خواى لەسەر بێت) كە پێغه مەبرىكى نەخویندەوار لە زنجیرەى خیلە نەخویندەوارە كان و پەرورە دەى كۆمەلگای نەخویندەوارە پێش چوار دە سەددە.

وەرە با... سەرنجىك بەدەین وەك خودا فەرمانمان پێدەكات لە هەندئى لە شتە كانى ئاسمانە كان و زەوى لەسەر رووشنای زانست تا... بێنین ئایا لەدروستكراوە كانیدا ئەو دیراىكراوى و كێشە و وردە كارى و قەشەنگى و راست و رىكى هەیه، كە خودا لە قورئاندا ناویان دەبات، تا بێیتە بەلگە بۆ مەبەستە دروستكراوە كانى دژ بەرىكەوت وەتاكو بێنین ژمیرەى ئەو شتانە چەندە كە بەیە كدا چوون (لە گەردیلە و توخمە كان و شیوە پێوەر و كێشەو تایەبەقەندى و سروشتى و سیستەم و مالات و بارودۆخ و ماوە و چەرخ و كەش و هەوا) بۆ دروستبوونى ئەم گەردونە و لەپاشدا دەپرسین:

به‌شی ریکه‌وت

ئایا لای عه‌قل مه‌زنده ده‌کریت که سه‌ر که‌وتن به‌ده‌ستبیت بو هه‌موو ئه‌م ریز به‌ندی به سه‌ر تاسه‌ری به‌ته‌واوی و ورده‌کاری و دیرایکراوی و هاو‌کیشه‌یی و ورده‌کاری و رازاوه، ته‌نها به‌هۆی ریکه‌وته‌وه؟ له‌به‌رامبه‌ر ژماره‌یه‌کی زۆری ممکناتی تر، که دژی یه‌ک پینش بر‌کی ده‌که‌ن زانست چی ده‌لێت به‌شته‌کانی ناو گه‌ردون له‌دیاریکراوی و ریز به‌ندی و کیشه‌داری و ورده‌کاری و رازاوه‌ی و هه‌روه‌ها ئه‌و یاساو سیستمانه‌ی که تیایه‌تی؟

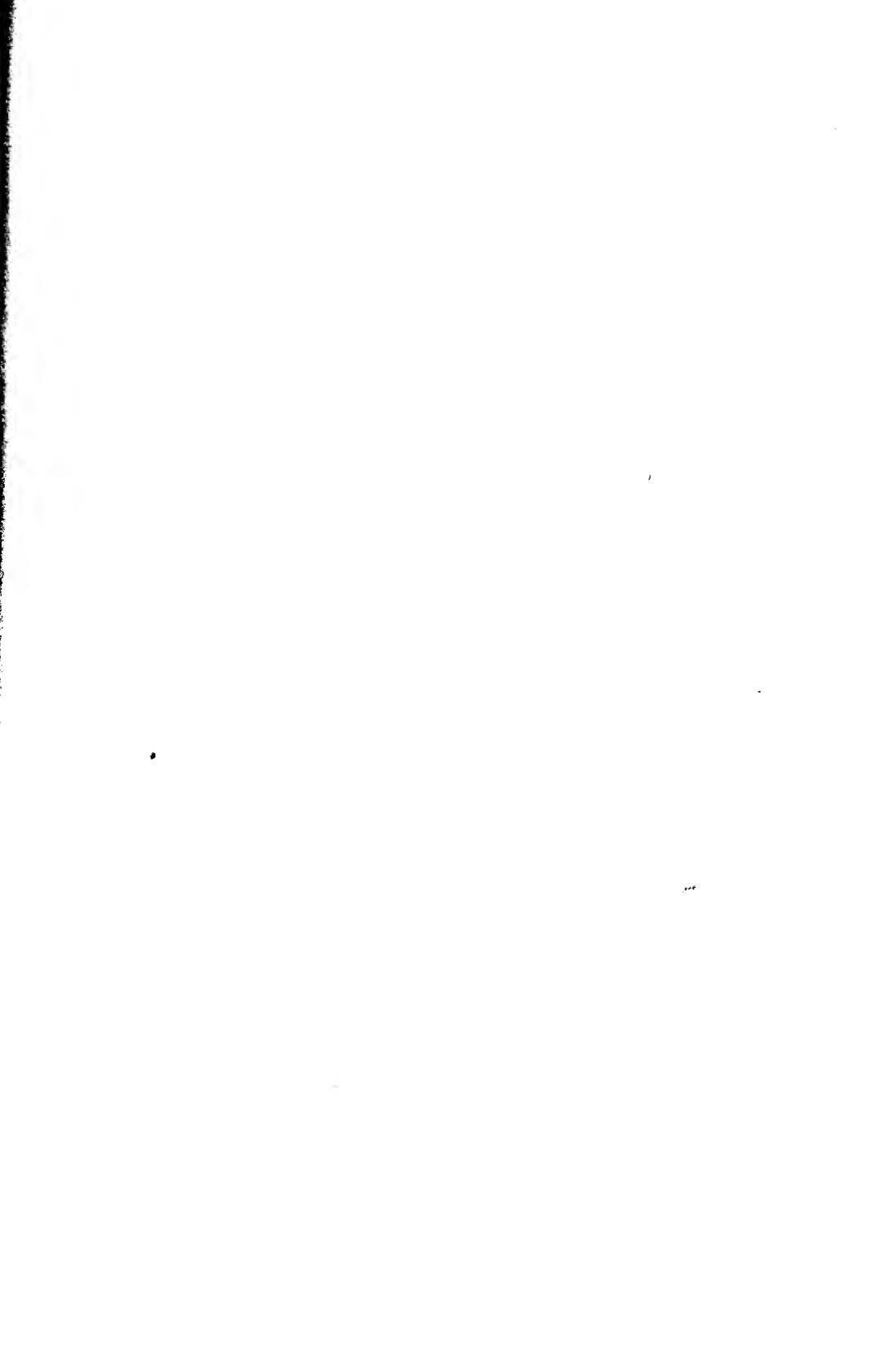
من ناتوانم ئه‌ی هه‌یران هه‌موو ئه‌و شتانه‌ت پێ بلێم که زانست باسیده‌کات چونکه من هه‌موو شتیکی زانست ئاگادار نیم تو شتیک ده‌زانیت و منیش شتیکی تر ده‌زانم، لێره‌دا ته‌نها باسی ئه‌وه ده‌که‌ین که هه‌ردو کمان ده‌یزانین له‌ سنوری ئه‌و ئاماژه‌یه‌ی که قورئان پێی راگه‌یانوین له‌ نیشانه‌ پرشنگداره‌ دروستکراوه‌کانی خودا خۆی، تا... سه‌به‌ینی چاره‌روان به‌ ئه‌ی هه‌یران.

له ناسوځا نډا

﴿سَتُرِيهِمْ ءَايَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمُ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ
أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ فصلت: ۵۳

هېڅراوه ځا نی ده ستی پراستی

— به شمی یه کم —

شیخ/ نیستا نهی حهیران به چ ئایه تینکی خودا له سهر دروستکراوه کانی دهستپنکهین. حهیران/ ههلیژاردن به دهستخوته، گهرهم و دروستکراوه کانی خودا له ئاسمانه کان و له سهر زهوی، و گهلینک له وه زورتره که ئامار بکړین، ئایا هیچ ریځگایه که هیه بو باسکردنی هه مووی به گشتی؟

شیخ/ ههلیژاردن بو من نی یه به لام له سهر په پره وو پرۆگرامی قورئانی پرۆز ده پړۆین، و ئه وه هه لده پړیرم که خودای زانا و کار به جی هه لیژاردوه قورئان هانمان ئه دا بو سهر بخدانیکی سهر تاسه ری ته و او کاتینک ده فهرمویت: **﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾** لاعراف: ۱۸۵

بهم سهر بخدانه سهر تاسه ری به ته و او دابهش ده کات کاتینک که ده فهرمویت: **﴿سُتْرِبِهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾** فصلت: ۵۳
ئه و ئایه تانهی هه لده پړیریت سه بارهت به ئاسۆ و خودی خویمان و چهند شتیکی تر، که تایبه تمه ندیان ده کات به ناو بردنیان له بهر ئه وه چاکتر وایه بو ئیمه هه مان دابه شکردن و ریز بهندی بگریته بهر به لام هیچ ریځا چاره به کمان نیه، وه که وتت نهی حهیران، له لیکدانه وه و شیکردنه وهی ئه و ووتانهی که سه بارهت به و شتانهی که له ئایه ته قورئانیه کاند ا هاتوون، پیویسته ووته کائمان تایبه تمه ند بیت له چوار چیوهی ئه و شتانهی که قورئان ناویان ده بات، تا کو بیانکهینه ریاز بو سهر بخدانه سهر تاسه ری که مان ههروه که خودای زانا و کار به جی ده فهرمویت.

حهیران/ که واته بادهست به و ئایه تانه بکهین که تایبه تمه ندن به ئاسۆ کانه وه
شیخ/ به ئنی له ئاسۆ کاند ا.
حهیران/ له ئاسمانه وه دهستپنکهینه کهین.

شیخ/ بهائی له ناسمانه وه ده سپیڤده کهین ئه ی... حهیران تا کو بییین له سه ر رؤشنایی
قورئان و زانست به شی ریکهوت چهنده له م دروستکراوه مهزنانه دا.

خودای مهزن له کتیبه پیروژه کهیدا ده فهرمویت:

﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷

﴿أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ

شئی﴾ الأعراف: ۱۸۵

﴿أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ﴾ ق: ۶

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ الرعد: ۲

﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ﴾ الانبیاء: ۳۲

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُتٍ فَارْجِعِ

الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ﴾ الملک: ۳

﴿أَلَيْسَ أَشَدَّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا، رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا﴾ النازعات: ۲۷-۲۸

﴿إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا﴾ فاطر: ۴۱

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ الفرقان: ۶۱

﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ، وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ

حَتَّىٰ غَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ، لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ

النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ یس: ۳۸-۴۰

﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ، وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَغْلَمُونَ عَظِيمٌ﴾ الواقعة: ۷۵-۷۶

وهه ئه ی حهیران با سه رنج بدهین، وه ک خودا فه رمانی پی داوین له سه ر رؤشنایی
زانست بو ئه و شتانه ی که له ناسماندا ههیه به بی جیاوازی، باره گای به رزی بی پایه ی
پیداوه له گه له بنمیچی پاریزراوی دوور له قلیش و ئه ستوری به کی به رزی بی درز و
له سه ر ئه مانه وه ئه و فراوانی و پانتایی به ی که بی به خشراوه خودای دروستکهری ناسمان
به هه موو ده سه لات و مه زنی خودا وه ندی تی خۆیه وه ده فهرمویت ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ

وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷

پېچراوه کانی دهستی راستی

له ههمان باره گادا چهنده ها ته ستيړه هه به که نه ژميړو نه نامار ده کرين و جينگه يان شاياني نهويه که سويندي پي بخوريت و هک چون خودا سويندي مه زيان پي ده خوا. سه باره ت به چي... له پانتايي ناسمان باست بؤ بکه م، نه ي حميران؟ نه پانتايي به ي که نيس تا زانست پي گه يشتووه هيچ کاتيک به خه يالي هيچ که سينکدا نه هاتووه له و سهرده مه ي که قورثاني پيروزي تيا دابه زيووه. تۆ ده زانيت که روناکي له چرکه به کدا ۱۸۶ هه زار ميله واته (۳۰۰ هه زار کلم) ده برت واته له ده قيقه به کدا (۱۱ ميليون و ۱۶۰ هه زار) ميل ده برت و به ساليک له سالاني نيتمه (۶ ميليون ميليون) ميل ده برت يا خود نزيکه ي (۶ هه زار مليار) ميل ده برت.

ثم ماوه دورو دريژه له زار اوه ي زانست په روه راندا به سالي روناکي ناو ده برت تا کو به هزيوه و زوري دووريه کاني ناسماني ينده رب برت، گهر پيمان ووترا ته ستيړه يه ک ساه رووناکيه ک ليمنه ووه دوره واته به ماناي نهويه که (۶ ميليون ميليون ميل) ليمنه ووه دوروه.

مانگ که نزيک ترين هه ساره ي ناسماني به له گزي زهوي رووناکي به که ي له ۲ چرکه که متر پيمانده گات، چونکه دور ي به که ي له زهوي به ووه ۲۴۰ هه زار ميله. به لام خور رووناکيه که ي له ماوه ي ۸ ده قيقه دا پيمانده گات چونکه دور ي به که ي له زهوي به ووه نزيکه ي (۹۳) ميليون ميله، ثابا ته زانيت نه ي حميران نزيک ترين ته ستيړه ليمنه ووه دواي خور چهنه ليمنه ووه دوروه؟

حميران/ دپته ووه يادم له قوتابخانه دا فير بووم که رووناکي خور دواي _ (۸) ده قيقه پيمانده گات و به بيرم نايه ت که چيمان پيو تراوه ده باره ي مانگ و ته ستيړه. شينخ/ نزيک ترين ته ستيړه بؤ زهوي نزيکه ي چوار سالي روناکي دوره. واته: دووري به که ي نزيکه ي ۲۳ ميليون ميليون ميله. حميران/ نه مه شتيکي سامناک و زوره

شينخ/ نه مه شتيکي هيچه له چاو (هه لزي به رزه فر) (النسر الطائر).

که له دواي نه مه ووه دپت و دووري به که ي ليمنه ووه ۱۴ سالي روناکي به و هک (هه لزي وه ستاو) (النسر الواقع) که نه ميش ۳۰ سالي روناکي ليمنه ووه دوروه و (ماسيگري رمدار) (السماک الرامح) که ۵۰ سالي روناکي ليمنه ووه دوره واته نزيکه ي ۲۹۴ ميليون ميليون ميله.

حميران، به راستي شتيکي که مبوله چاو نه ماندا.

شیخ/ ھەروەھا ئەمەش شتیکی ھیچە و لەدوای ئەمانەووە ئەستێرە ی وەھا ھەبە کە ھەزار سالتی روناکی لیمانەووە دوورە و لەدوای ئەم کۆمەڵە ھەسارانە ی ئیجمە و بۆشایی سەدیم دیت، و یەکیک لەوانە سەدیمی (ئاڤرەتی زنجیردار) (المرأة المسلسلة) کە ملیۆن سائە روناکی لیمانەووە دوورە، و لەپشت ئەمانەشەووە سەدیمی تر ھەبە کە بە بۆچوونی زانایان زۆر دوورە لیمانەووە و ئایا ئەمە دادت ئەدات بۆ تێگەشتان ئە ی ھەیران؟!

مانای نهم هم‌مو دوباره کردنوهیه، که دروستکهری مه‌زن که سه‌بارهت به پانی و به‌رینی ناسمان ده‌فهرمویت ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ﴾ الذریات: ۴۷
حه‌یران/ پاک و بنگه‌ردی هر بز خودای دروستکهر و مه‌زن... چه‌ند پاکو بنگه‌رده.

شیخ/ ئەمە سەبارەت بە پانتایی ئاسمانەواییە بەلام دەربارەى ژمارە ئەستێرەکان چیت بو
باسبکەم... ؟ لە کۆندا ژمیرەى ئەستێرەکانیان بە هەزارەکان دادەنا و لەپاشدا بەملیۆنەها
ناویان دەبرد تاگەیشته (٢ملیار) و ئەمڕۆ تەنها لە مەجەرەى خۆمان کە تیایدا دەژین
ژمارەى ئەستێرەکان بە ٣٠ ملیار ریزە دەکریت.

حەبەرێن / ٣٠ ملیار تەنھا لە مەجرە کە ی خۆماندا؟

شیخ/بهائی ۳۰ ملین لہ مجہرہ کہ ماغدا کہ بہ (ریی کا کیشان) (درب الثبآن) ناو
دہ بریت، و لای فہرنسییہ کان بہ (ریی شیر ی ناو دہ بریت) (الدرب اللبنیة) و ئەم
مہجہرہ کہ کۆمەلہی خۆری ئیمہ کہ و تۆتہ لایہ کیہوہ کہ لہ دوا ی ئەم مہجہرہ یوہ
(سەدیم) دیت کہ (ئافرەتی زنجیر دار) یہ کیئکہ لہ تیکرایی ئەو سەدیمانہ، بەئکو... جیہانی
سەدیمہ کان کہ تا کو... ئیستا بەھوی ئامیری وینہ گرتەوہ (۵۵) ہزار سەدیم وینہ گیراوہ
لہ پاشدا و توویانہ گەر ئەم ئامیرانہ پیشکە توو تر و زیاتر و وردہ کاری تیا بووایہ،
لەمبۆ نیک سەدیمہ زیاتر مان دہ بینہ .،

حهيران / چهند سامناكه، پاك و ینگهردی بو دروستكهری مهزنه.

شیخ / سەبارەت بە جینگە ئاستىزە كانەوە چىت بۇ باسكەم ئەي ھەيران؟ زانايان وادەيىنن كە ئەم ئاستىزانە جینگە ئاستىزە تايىبەتەي خۇيان ھەيە كە نە جىگۇر كە دەكەن و نەدە گۇرۇن ئەبەر ئەو لايان وابوو كە چەسپاوان ئە جىنگاكانى خۇياندا وەبە (چەسپاوە كان) ناويان دەبردن، كە خۇرى ئىمە يە كىكە لەوان، كە چەسپاويش نىيە، وەك چۇن ئەم سەردەمەدا زانايان بەدەريانغىست، بەلكو ھەموويان بەگشتى دەخولنەو و دىيىن و دەچىن و ھەريە كەيان ئە سنورى قەرارگاى خۇياندا لەدوو ھاتوو چۆى

• بېچراوه کانی دهستی راستی

جیاو ازان، که ههریه که بیان ده چینه ناو نه وی تریان ههروهك دوو له شكري ههنگ تیکه لاو بووبن وایه، به لام نه هاتوو چویه هه میشه و بهرده وامه له جینگه و مه داره کانی خویاندا که نه جینگور کئی ده که ن و نه ده گورین، به ریژه ی تایهت بؤ ههریه کیکیان به دریایی نه چهرخه نه سیستمه سهر سورینه ره. جینگه ی سونیدی مه زنی خودایه.

حهیران/ ههروه ها خوریش له هاتوو چودایه له گه لیاندا.

شیخ/ چون نا... که خور نه ستیره له تیکرای نه ستیره کانی نه مه جهره ریه و ههروهك نه وان هاتوو چو ده کات و ههروه ها کۆمه لیک له هه ساره کان به دوا ی خویدا راده کیشیت، و زه ویش یه کیکه له و کۆمه لیه.

حهیران/ خودا ده روت لیبکاته وه وهك ده روت له من کسره وه، و زانست و ده ریخستوه که نه ستیره کان جینگور و چه سپاون، و ههروه ها خوریش چه سپاوه، و من موحاده له ی ماموستا کاتم ده کرد له مانای فهرمووده ی خودا ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ یس: ۳۸

ههروه ها فهرمووده ی ﴿وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ یس: ۴۰.

شیخ/ له هه موو نه و باسانه ی که کردمان نه ی حهیران، که ورا راستی یه کانی زانست به هیج جوریک نه راستی یه کانی ناین دوورنا که ونه وه، نه ستیره کان هه موو به تیکراینی ده خولینه وه و هاتوو چو ده که ن و خوریش له گه لیاندا ده خولینه وه و هاتوو چو ده کات و نه کوندا وایان زانیوه که له (۲۶) رۆژدا یه کجار رۆژ به ده وری خویدا ده خولینه وه، به لام لایان وایووه که (چه سپاوه) نه جینگور کئی ده کا و نه ده جولنی، و نه مړو به چه شنیک بویان به ده ره که و تووه که هیج گومانیک ی تانی یه، که ورا هه موو هاتوو چو ده که ن کۆمه لیه خور له ئاسماندا هاتوو چو ده کات وهك چون هه موو نه ستیره کانی مه جهره که مان ده جولین، و نه وانیه له دوا ی نه مانیشه وه دین هه موو به گشتی هاتوو چویه کی سهر سورینه ره ده که ن له ناو جیقهرار گه ی خویاندا، ههروهك قورئان ده فهرمونت ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ یس: ۳۸

به هوی جینگه ی نه ستیره کانه وه زانست به ده ریخستوه که ههریه که بیان قهرار گه ی تایهت ی خویان بؤ دانه راوه، و جیقهرار گه ی چه سپاویان ههیه که به هوی روناکی و ژماره یانه وه زانه راوه، له چه ریخیکی زور کوندا له سهر شش قهرار گه وه ستا بوون و زانست هه ره له دۆزینه وه دایه تا... گه یشتنه ۲۰ قهرار گه، و له یاشدا گه یشتنه ۲۱

قەرار گە، و ئەوێی کە جینی سەر سوپماندەنە لەم قەرار گانەدا بە شێوێکێکی بەرزوو نزمی جوولە دەکەن بە گوێرە ی ژمارە ی ئەستێرە کان لە هەندێ کاتدا و هەندێ کاتی تر بە گوێرە ی روناکیان بەرێژە یەکێ سەیر بە پێی زۆر بوونی ژمارە ی ئەستێرە کان یەک لە دوا یەک جێقەرار گەش زیاد دەبێت، بەم شێوێکێ ژمارە ی ئەستێرە کانێ جێقەرار گە ی یەکەم ۱۴ ئەستێرە بوو و لە پاشدا بەرەو زیاد بوون چوو تا... گەشتە قەرار گە ی (۲۰) کە ژمارە ی ئەستێرە کان تیایدا بوو بە (۷۶) ملیۆن ئەستێرە.

لە جێقەرار گە ی (۲۱)دا دەگاتە ۲ ملیار ئەستێرە و توانایی روناکی شتێکی سەیرە کە لەو جێقەرار گانەدا بەردەوامی لە جێقەرار گە ی یەکەمە بەرەو زیاد بوون دەچێت و هەر کاتیەک ژمارە ی ئەستێرە کانێ قەرار گە یەک زیاد دەکات، بەلام دوا ی جێقەرار گە ی (دەهەم) ی بە پێچەوانەو توانای روناکی بەرەو کەمبوون دەچێت.

هەمان رێژە ی دووری لە کۆمەڵە ی خۆردا دەبینن، تۆ دەزانیت کە لە کۆمەڵە ی خۆردا هەشت هەسارە ی روناکی نین و بەدەوری خۆردا دەخولێنەو کە بچو کترینیان (عەتارد) و دوا ی ئەو مەریخ و فینوس و زەوی و ئورانوس و نیپتۆن و زوھال و موشتەری و بلۆتۆ یەک لە دوا یەک دین و (بلۆتۆ) ۳۰ سال دەبێت کە دۆزراوەتەو، و هەسارێکی نەشازە لە بچوکی قەرار گە ی دووری لە خۆرەو لە بەر ئەو ناگۆنخێت بیکەینە ھۆیەکی (بەر) بۆ پوچەلکردنەو ئەو رێژە سەر سوپھینەری کە لە پاشدا بۆت باس دەکەم سەبارەت بە دووری هەسارە کان لە خۆرەو ئەمە دەربارە ی قەبارە کانیا، بەلام دووریان لە خۆرەو هەسارە کان بەم پۆلێنە دین، نزیکترینیان (عەتارد) کە رێژە ی مام ناوەندییە دوورییە کە ی لە خۆرەو (۳۶ ملیۆن میلە، لە پاشدا (فینۆس) کە رێژە ی مام ناوەندییە دوورییە کە ی ۷۶ ملیۆن و زەوی مام ناوەندییە دوورییە کە ی ۹۳ ملیۆن و (مەریخ) دوورییە کە ی ۱۴۲ ملیۆن میلە و موشتەری دوورییە کە ی مام ناوەندییە ۴۸۴ ملیۆن میلە، و زوھال دوورییە کە ی ۸۸۷ ملیۆن میلە، ئورانوس (۱۷۸۲ ملیۆن میلە، و نیپتۆن نۆهەندە دوورییە کە ی لە خۆرەو ۲۷۹۲ ملیۆن میلە.

ئەمانە ی کە ناوم بردن سەبارەت بە دووری قەبارە کانیا تا کۆ بە شتێک بناسینم کە تۆش دەتوانی لە ساکارترین کتێبە کانێ گەردووناسە کاندای بە دەستبھێنیت و مەبەستم لە باسکردنیا بۆت تا بە دەربەنخەم کە دوورییە کانیا بە رێژە یەکێ وادیاری کراوە کە عەقل بەرامبەری سەرسام دەبێت و زانایان بە دەربەنخست کە دووری ئەم هەسارانە لە خۆرەو بە رێژە یەکێ دیاریکراو بەردەوامە بە گوێرە ی ۹ پلە دەروات کە بە کەمیان

(سفر) ه وه له پاشدا (۸) پلهی تر دیت که له ژماره ی (۳) ه وه دهست پنده کات به شیوه ی توانی دووباره به ره و ژورور دهیته وه : (۳-۶-۱۲-۲۴-۴۸-۹۶-۱۹۲-۳۸۴) گهر ژماره ی (۴) بخړیته سهر هه ریه کیڅک له مانه و ټاکامی کۆ کردنه و هیان له ۹ ملیۆن میل بدریت، ریژه ی دووری تهو هه سارانه دهرده چیت که له پله ی تهو ژمارانه دا هه ن : واته به زیاد کردنی (۴) بۆ هه موو پله کان و پله ی (۹) به بخۆره ی لیدیت (۴-۷-۱۰-۱۶-۲۸-۵۲-۱۰۰-۱۹۶-۳۸۸) گهر ژماره ی تهو پلانه مان وهر گرت هه ریه که یانمان له (۹) ملیۆن دا دووری هه ساره کاغمان له خۆره وه بۆ دهرده که ویت .

بۆ نموونه هه ساره ی (عه تارد) نیوه نده دوریی به که ی له خۆره وه ۳۶ ملیۆن میله ههروهک باسکرا، و له بهر تهو ی پله ی به که مه له دووریدا ژماره که ی (۴) ده کات، گهر ۹۴ ملیۆن بکریت ته بخامه ی لینکدانه که ۳۶ ملیۆن میل ده کات، بهم چه شنه ریژه ی دووری هه ساره کان له خۆره وه دیاری ده کریت له گه ل جیاوازی به کی که مدا .

به لام سه رسام بوون که چون تهو پلانه ی که بۆ ریژه ی دووری دیاریکراون (۹) پله ن له کاتیڅکدا که و ناسراوه (۸) هه سار بیت دۆزیو یانه تهو که پله ی (۲۸) هیچ هه ساریکی تیا دا نی به ټکو له دوای مریخه وه که له ژماره ی (۱۶) دایه هه ساری مشتهری دیت که خاوه نی ژماره (۵۲) ه، ټایا نهینی چی بیت، له بوونی تهو بۆشایی به دا ؟

یان تهو تهو تهو ریژه ی به ی که دۆزراوه تهو به به رده وامی نی به، و یاخود هه ساریڅک هه به له پله ی (۲۸) دا و نه بینراوه له دوری ۲۵۲ ملیۆن میل له خۆره وه، واته له نیوان (مه ریخ و موشته ریدا) و له شته سه رسورپنه ره کانی تهو گهردونه عه قل رفینه ره شتیکیان له م بۆشایی به دا دۆزی به وه که بوونی پنیسته، به لام هه ساریکی گه وه نه دۆزرایه وه به ټکو هه ساری بچوو کی زۆریان تیا دۆزی به وه که ده که و نه نیوان مه ریخ و موشته ری و، له و بۆشایی به ی که وایان ده زانی هیچ هه ساریکی تیا دا نی به .

ټایا تهو ریژانه ی که دۆزراوه تهو سه به رته به جیڅگی ته ستیزه کان و جیقه رار که کانیا ن و جیڅگی هه ساره کان و دووری به کانیا ن هه موو له کاریگه ری ریکه وتی کوپرا نه به تهی حهیران ؟

حهیران / زیاتر باسی تهو شته سه رسورپنه رانه م بۆ بکه گه وره م .

شینخ / له مه زیاتر چیت بۆ باسبکه م، کتیپیک له باره ی گهردونه وه بخۆینه ره وه، باوه رو .
ملکه چیت بۆ خودا پتر ده کات، تهی حهیران چیت بۆ باسبکه م ؟ تهو تیت باسی قه باره ی

ئەستىرە كانت بۇ بىكەم ياخود ئەو خۇرانەي كە عەقلى دەپ ئىن؟ ياخود ئەو روناكىيانەي كە رۇشنايى چاۋ دەپ ئىن؟ ھەرۈەك باسى خۇرى خۇمانت بۇ بىكەم وايە.
 ھەيران/ كەۋاتە ئەستىرەي ۋە ھا ھەيە كەروناكىيە كەي رۇشنايى چاۋ زياتر دەپ ئىن
 ۋەك لە خۇرى خۇمان

شىخ/ روناكى ۋ قەبارەي خۇرى خۇمان چىيە بەرامبەر ئەستىرە گەۋرە كانى تر؟ بە
 بۇچوۋنى زانايانى رووناكى خۇرى خۇمان (۳) ھەزار مىليۇن مىليۇن مىليۇن
 رووناكى مۇمە، ئەي ۋتە چۇن دەئىت كەبزانىت رووناكى ئەستىرەي ناۋبراۋ بە (شەعرى
 يەمانى) كە رووناكى يەكەي (۲۶) كەرەت لە رووناكى خۇرى خۇمان زياترە.... ۋ لە
 ئەستىرە دوۋرە كانى تردا خۇرى وايان ھەيە كە رووناكى يەكەي بە (۱۰۰) كەرەت لە
 رووناكى خۇر زياترە.
 ھەيران/ چەند سامناكە!!

شىخ/ دەر بارەي ئەمە چى دەئىت كە زانست ئەمرو ئەستىرەي ۋاي دۇزىۋەتەۋە
 رووناكى يەكەي بە (۵۰۰) ھەزار جار لە رووناكى خۇرى خۇمان زياترە... ؟
 ھەيران/ لەھمەروى سامناكتەرە؟

شىخ/ سامناكى زۇر سەبارەت بە قەبارەۋ كىشى ئەستىرە گەۋرە كان بلىنى ئەي
 ھەيران... قەبارەي زەۋى ئىمە لە (مىليۇن مىليۇن كم) زياترە.
 خۇر لە قەبارە كەيدا لە زەۋى بە (مىليۇنلىك ۋ ۳۰۰ ھەزار) جار گەۋرە ترە، چۈنكە
 ناۋەندە تىرەي زەۋى بىرىتە لە (۱۲۷۵۶) كىلم لە كاتىكىدا كە ناۋەندە تىرەي خۇر لە
 مىليۇنلىك ۋ ۳۹۰ ھەزار) كىلم، بەمەش رىۋە تىرەي زەۋى بەرامبەر رىۋە تىرەي خۇر
 رىۋەي (۱ بۇ ۱۰۹) وايە، ۋ وازانراۋە كە قەبارەي بازىنە رىۋە كەۋىت لە گەل سى جاي
 تىرە كانىدا بەمەش قەبارەي خۇر (۱۰۹ سى جا) ۋاتە (مىليۇنلىك ۋ ۳۰۰ ھەزار) جار لە
 قەبارەي زەۋى گەۋرە ترە.

كىشى زەۋى (۵ ھەزار مىليۇن مىليۇن مىليۇن) تەنە، بەلام خۇر ناتوانم پىت بلىم كىشى
 چەندە، بەلام پىت رادە گەيەنم كە بارستايى خۇر (Massa) بەماناي بارستايى يەكە لە
 بارستايى زەۋى گەۋرە ترە بە رىۋەي (۳۳۲) ھەزار جار، كەۋاتە كىشى زەۋى لە (۳۳۲)
 ھەزار بدە، ۋ دۋاي ئەۋە بزائە كە ئەنجامى لىكىدەنە كەت بۇ دەخوئىرئەۋە.

ئىستا دۋاي ئەۋەي كە قەبارەۋ تىرەۋ كىشى خۇرت زانى بە گۈرەي زەۋى چەندە، من
 پىت دەئىم تىرەي ئەستىرەي ناۋ براۋ بە (شانى دوانە) (متكب جوازە) بە (۴۶۰) جار

درېزتره له تيرهى خور بهمش قهباره كهى نزيكهى (۱۰۰ مليون جار) له قهبارهى خور
گه وره تر ده بښت.

حهيران، ئاى لىم هممو سامناكى يه!

شينخ/ ئه مش دووباره كىم و بى نرخه بهرامبه به قهبارهى (سهدى ئافره تى زنجيره دار)
كه زانايان به نمونه ده بېښنه وه، تاكو ئه و جياوازى به گه وره يه كه له نيوان قهبارهى
خوردا) هيه پښت بناسين، پښت راده گه يه نن (ئو وورده توزو خاك و خولانهى كه له ناو
تيشكى خوردايه و به كلاو روشنهى ژووره كه دا دپته ژووره وه، ئايا ده زانيت قهبارهى ئو
وورده توزو خاك و خوله چنده گه به راورد بگريئ له گه ل ريژهى قهبارهى زويدا؟ بهم
چه شنه ده بښت قهبارهى كيشى خور سهاره ت به قهبارهى كيشى (سهدى ئافره تى
زنجيره دار) و ناهه قيان نى يه كه ئه م نمونه يه بېښنه وه، چونكه بارستاى سهدى ئافره تى
زنجيره دار واته كيشه كهى زياتر له رادهى بارستاى خور نزيكهى هه زار مليون جاره،
به لام قهباره كهى ئهى حهيران گه ليك زورتره... و بو ئه وهى (سهدى ئافره تى زنجيره دار)
به گويرهى قهبارهى خور به نزيكهى هه زار مليون جار، به لام (ئافره تى زنجيره دار)
به گويرهى قهبارهى خور بزانيت، پښسته رادهى تيره كهى بزانيت به گويرهى تيرهى خور
وه كه له مو پښت باسكرا كه دريژى به كهى مليونيك و (۳۹۰) هه زار كيلومه تره، ئيستا
ده زانيت دريژى تيرهى سهدى ئافره تى زنجيره دار چنده، پښه كهى نزيكهى (۳) هه زار
سالى روناكى يه... به ماناى قهبارهى ئه م سهدى ده كات به گويرهى راده قهبارهى خور به
مليون مليون مليون مليون جار ياخود هه زار مليون مليون مليون كهره ت..

حهيران/ ئاى لىم هممو سامناكى يه... پاك و بېگه ردى هه ر بو خوداى مهنه.. چون
ئه م قهباره و كيشه زورانه لىم بو شايه به و ئاسته يه كسانانه را گيراو؟

شينخ/ قورئانى پيروز وه لامى ده داته وه و ده فمويئ: ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ

بَغْيَرِ عَمَدٍ ثَرْوَتْهَا أَلْعَادُ: ۲

ده فمويئ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ

أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَنِيهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ۝ ۴۱

به لام زانست ده ليت ئه و وه ستانه به هوى هيژى راكيثانه وهيه، كه زانايان
كاريگه ره كهيان بينه وه و نامارى قوناغه كانيشيان كرده، و به رجستهى روتخته كانيان

کردوه، به لام نه چوونه ته ناو قولای به کانیوه و یاساو سیستمه کانی شاره زا بوون به لام تا نیستا نهینی هم هیزه یان نه زانیوه.

سویند بیست به خودا، راسته و وتوو یانه / هیزی راکیشان راسته و یاسا کانی زانراوه و پیوراو و دروست و پتهوو و ورده، ثایا ده گوئیست نهی حمیران هم یاسا و وردو پتهوه له گاریگه ری ریکه وتی کویرانه بیست.... ؟

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ خودایان نه ناسی به گویره ی راستی راده ی خوی و زهوی هم موی له چنگی دایه دوا روژ، ناسمانه کانش پینچراونه تهوه له لای راستی، چهند پاک و بینگه ردو به رزه، و دوره له وانیه هاوه لی بو داده نین. ﴿الزمر: ۶۷﴾

دایکی کوماوہ مان

— به ششی دووہم —

شیخ/ وئێستا ئەی حەیران با بێینه سەر باسی زهوی، و له سەر رۆشنایی قورئان و زانست له
رووی پیکهاتن و دروستکردنیوه به ده ریهیخهین که چهنده نیشانه کانی سیستم و بریارو پینچراو
وورده کاری و کار به جانی و به خشندهیی له خوگرتوو و له پاشدا، پیرسین تا چ... رادهیهک
بهشی ریکهوتی کونیرانهی چهوتی تیا دا به دی ده کهین له پیکهاتهی ئهم دروست کراره
سەر سورهینه ره مه زنه دا.

خودای گهوره ده فەر مویت :-

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالنَّوَلَّ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ﴾ ابراهیم: ۳۲

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ الزخرف: ۱۰
﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تُمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ
يَهْتَدُونَ﴾ الانبیاء: ۳۱

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتَّى﴾ طه: ۵۳
﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ غافر: ۶۴

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹
﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ ق: ۷
﴿وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ، وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَّعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ﴾ الذریات/ ۴۸- ۴۹

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ
وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فَرَاتًا﴾ المرسلات ۲۵-۲۷

﴿أَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلْ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلْ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلْ بَيْنَ
الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَلَمْ نَعْلَمْ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ النمل: ۶۱

﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ
الْمَاءِ كُلِّ شَيْءٍ حَيًّا أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ الانبياء: ۳۰

﴿وَنَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرًّا السَّحَابِ﴾ النمل: ۸۸

﴿إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ الجاثية: ۳

چهندها نایه تی تر که ناوی ینکها تی زهوی تیدایه و به جزو ریک دروستی کردوه که
ژیان گونجاو بیت تیایدا، وهره تهی حهیران! ههروهك خودای گهوره یمان دهفرموت و
ههروهاله سه رۆشنایی زانستیش بزاین چۆن و بۆچی زهوی تهنها ههسارینکه
که ره خساوه بۆ گونجاندنی زیان تییدا و تایبه تمه ند کراوه له چری و هیزی راکیشان و
جوتو و ناوو ههوا؟! و چهندهها هۆکاری تری زیان، ئایا تم ههموو شته له کاریگهری
ریکهوته یاخود له کاریگهری مه بهست و بایه خدان و سیستم و بریاره؟

ئیمه له بهرام بهر حهوت ههساری گهروکی گهورهی ترداین، که تیایاندا ههیه له
زهوی نزیکتره بۆ خۆ یاخود دوورتره و ههروهها تیایاندا ههیه گهوره تره له زهوی، و یان
به پیچه وانهوه بچو کتره، و ههیا نه خیراته له خولانهوهی بهدهوری خۆر و بهدهوری
خۆیدا له زهوی، و یان به پیچه وانهوه و ههموویان به گشتی به گویرهی ئهو رادانه
تهقدیرانهی ساخیانی کردۆتهوه، که من واده زانم که زانست بهمه له دا نهچووه ههموو
ههساره کان یه کینکه لهم دوانه، یا له ئاسمانهوه کهوتوو نهتهوه، و هك قورئان دهفرموت و
یاخود له خۆر جیا بوو نهتهوه و هك زانست دهلیت.

ههردوو کیان یهك مانا ده بهخشن، کهواته بۆچی تهنها زهوی ئیمه له ناو ئهو ههموو
ههسارانهی تر دا شیاوه بۆ زیان؟

بۆ ئموونه (عه تارد) ههروهك زهوی بهدهوری خۆی و خۆردا دهخولیتهوه،
خولاندنهوه که ی بهدهوری خۆیدا به (۸۸) رۆژ تهواو دهییت، و بهههمان ماوه بهدهوری
خۆردا دهخولیتهوه واته ههروهك (خولاندنهوهی مانگ له گهال زهویدا) هه میسه

روۋىيە كى (عتارد لە خۆرە، ھەر لەبەر ئەۋەشە نىۋەى زەمھەرىرە و نىۋە كەى تىرىشى ھەتاۋە.

چېرىيە كەى نىۋەى چېرى زەۋىيە لەبەر ئەۋە ھىزى راكىشانى كەمە، و ھەروەھا ھەوايشى تىادا نىيە لەبەر ئەۋە شىاۋى ژيانى تىدانىيە.

زۈھرە كە ووتراۋە ساۋەى خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇيدا بەرادەى ساۋەى خولاندنەۋەى تى بەدەۋرى خۇردا كە (۲۲۵) رۇژ دەخايەنىت، كە ئەمىش ھەمىشە ھەروەك مانگ روۋىيە كى بەرەو خۆرە كە گەرمایىيە كەى (۹۰ پلە) و روۋە كەى تىرى بە بەردەۋامى (۲۰ پلە) لە ژىر سەردايە و ئەمىش بىن ئاۋ و ھەوايە بەلكو ھەلمىكى چېرى تىدايە زۆر بە ئاشكرا بەدەردە كەۋىت كە شىاۋى ژيان نىيە. و سەبارەت بەمەرىخ ھەندى لە لىكۆلەرەۋان ئەندىشەيان و ابو كە زىندەۋەرى تىادا دەژى و ھەروەك زەۋى لە ماۋەى (۲۴) كاتزمىردا بەدەۋرى خۇيدا دەخولیتەۋە، بەلام خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇردا (۱۸۷) رۇژ دەخايەنىت- و دورى لە خۆرەۋە (۱۴۲) مىلۇن مىلە- و گەرمایىيە كەى لە رۇژدا چەند پلەيەك لەسەرەو سەفرەۋەىيە، بەلام لە شەۋدا پلەى گەرما دەچىتە (۷۰ پلە) ژىر سەفر.

روۋتەختى ووشكايى و دەريايى تىادا نىيە، و لە راستىشدا ۋاى بۇ ئەچن كە ئاۋى تىادا نەبى، و ھەوا كەشى لە گازىك پىكھاتوۋە كە چېرتە لە گازى ئۆكسىجىن و ھىزى راكىشانى سىيە كى ھىزى راكىشانى زەۋىيە لەبەر ئەۋە ناگو نىجىت بۇ ھىشتەۋەى ئۆكسىجىن لە ھەوا كەيدا، لەبەر ئەم ھۆكارانە ھەرگىز، ژيان تىادا شىاۋ نىيە، و ئەمە راۋ بۇ چوۋنى لىكۆلەرەۋە كانن لە زانايان، و مشتەرى خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇردا بە (۱۲) سال تەۋاۋ دەبىت و لە ھەموو (۱۰) كاتزمىرىكدا كە رەتىك بەدەۋرى خۇيدا دەخولیتەۋە، و دورىيە كەى لە خۆر (۴۸۴) مىلۇن مىلە و پلەى گەرما تىادا (۱۳۰ پلە) ژىر سەفرە..... و چېرىيە كەى چوارىيە كى چېرى زەۋىيە زانايان ۋاى بۇ دەچن كە برىتىيىت لە تۆپىكى گازى و ماددە تۆپنەرەۋە كان، ھەروەھا ئەمىش زۆر ئاشكرايە كە ژيان ناگو نىجىت تىادا.

(زۈھەل) خولاندنەۋەى بەدەۋرى خۇردا لە ماۋەى (۲۹) سال و نىۋدا تەۋاۋ دەبىت، و خولانەۋەى بەدەۋرى خۇيدا (۱۰) كاتزمىر دەخايەنىت، و دورى لە خۆرەۋە (۸۸۷) مىلۇنە مىلە (۹/۱) ى گەرماى خۆر كە دەگات بەزەۋى بەزۈھلىش دەگات و

چېرىيە كەي كەمترە لە چوارىيە كى چېرى زەوى و بۆ زانايان بەدەر كەوتوو كە ماددەى رووبەرە كەي شلەيمو دەجولتت هەروەها زۆر ئاشكرایە كە شياوى ژيان نىيە.

(ئۆرانوس و نېپتۆن و پلوتۆ) هۆكار زۆرە بۆ نە گونجاندنى ژيان تىاياندا، بەتايەبتى (ئۆرانوس) كە خولاندنەوێ بەدەورى خۆردا (٤٨) سال و (٧) رۆژ دەخايەنیت، و لەماوێ (١٠) كاتزمیردا بەدەورى خۆیدا دەخولیتەوێ، و دورى لە خۆرەوێ (١٧٨٢) ملیۆن میلە، و خولاندنەوێ نېپتۆن بەدەورى خۆردا نزیکەى (١٦٩) سال دەخايەنیت و لە (١٠) كاتزمیردا بەدەورى خۆیدا دەخولیتەوێ، و دورى لە خۆرەوێ (٢٧٩٢) ملیۆن میلە، و پلوتۆ، خولاندنەوێ بەدەورى خۆردا (٢٤٧) سال دەخايەنیت و دورى كەى (٣٦٧٠) ملیۆن میلە.... رات چىيە ئەى حەيران... سەبارەت بە ژيان لە هەسارىكى گەرۆكدا كە زستان تىايدا ٤٢ يان ٤٨ يان ١٢٣ سال بێت و هەروەها هاوینی بەهەمان شێو بێت، و رۆژ (٥) كاتزمیر بخايەنیت و شەویشى (٥) كاتزمیر بخايەنیت؟

ئەو زەوىيەى كە خودا پێى بەخشىوین چەندەها نیشانەى ئاشكرای زۆر لە بەلگەكانى تىادايە، و ئەنجامەوێ يادمان كە ئەم دروستکردنەى زۆر لە بەلگەكانى مەبەست و كارەجىيى و سیستى لە خۆگرتوو و تەنها هەسارىكە كە خودا گونجاندنى بۆ ژيان. لە بەرئەوێ دورى لە خۆرەوێ مام ناوەندیيەو هەروەها ئەو گەرمایيەى كە پێمان دەگات مام ناوەندیيە، و چېرىيە كەى لە هەموو هەسارەكانى تر زیاترە تەنانت لە خۆریش، و هیزى راكێشانی مام ناوەندیيە، و خولاندنەوێ رۆژانەى دووبارە مام ناوەندیيە و گونجاوێ بۆ رودانى رۆژوو شەو كە مام ناوەندین و شياو بۆ كۆشش و حەوانەوێ، و خولاندنەوێ سالانەى شياو و گونجاوێ بۆ روودانى وەرزه كان كە شياوێ بۆ سەوز بوونی كشتو كال و پینگەشتیان، و بەئاو و هەواى شياو جیادە كرنەوێ.

تایا كۆ بوونەوێ ئەم هەموو هۆكارە شياوانەى ژيان لە كارىگەرى رێكەوتن ئەى حەيران؟

حەيران/پاكى و بىگەردى بۆ دروستكەرى مەزن.... بەلام شىخى گەورەم ئاماژەى بۆ حەوت سیفەت كرد كەواى لە زەوى كەردوێ شياوى ژيان بێت، و قورئان تەنها دانایی لە دروستکردنى زەوى و گونجاندنى بۆ ژيان بە گشتى باسە كات. ئاماژەى نزىكى و پلەى گەرمى و چېرى و هیزى راكێشان و هەردوو خولاندنەوێ كەى ناكات.

شیخ/ ئەو سیفاتانەی کە بۆم باسکردی ئەی حەیران، ئەوانە بە گشتی سیفاتی سەرکی بوون، و لەمەو دوا باسی ئەو شارواوەت بۆ دەکەم کە لە پێشت ئەم سیفات و تایبەتە نەندانەوێ دین، و سەبارەت بە حەوت سیفاتە کە قورئان بە جۆریک باسیکردووە کە زانایان لەناوێ روکە کە ی تیگەن، و نەزائیش لەروو کە شە کە ی تیگەت، و نزیکێ و پلە ی گەرمی مام ناوەندی یە کە ی بە شیوەیە کێ ناراستەو خۆ ئاماژە ی بۆ کراوە، بەوێ کە زەوی شیای ژیان و کشتو کالە.

چری و هیزی راکیشان بە ئاشکرا ئاماژەیان بۆ کراوە بەفەرموودە ی خودا ﴿اللّٰهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ غافر: ۶۴، گەر هیزی راکیشان نەبوا یە، نە ئیمەو نە هیچ شتێک هەر گیز نەمان دەتوانی سەقامگیر بین لە سەر رووی ئەم زەمینە. خولاندنەوێ روژانە ی بە ئاشکرا ئاماژە ی بۆ کراوە بە ناو بردنی (شەو و روژ) و هەروەها دەفەر مویت: -

﴿وَوَسَّرَى الْجِبَالَ تَحْسِثُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَّ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ﴾ النمل: ۸۸

(تێپەر بوونی کێوێ کان وەک تێپەر بوونی هەورە کان) و بە ناو بردنی سیپەر و ئاوابوونی خۆر، و خولاندنەوێ سالانە ی بە ئاشکرا ئاماژە ی بۆ کراوە بە ناو بردنی باران، ئایا دەتەوێت خودای زانا و کاربە جێ بەووردی لێکدانەوێ یاسا کانی هیزی راکیشان و چری و خولاندنەوێ سالانەو شیوە ی جێقەرار گە و لاریوونەوێ زەوی شیتان و شیکار بکات، لە سەر دە مینکدا مەرۆف هیچ زانیاریە کێ لەم بوارانەدا نەبوو و ئاخاوتن لە گەل گەلێکدا کە خواوەنی هیچ جۆرە زانستێک نەبوون تا.... دەرکی مانا کانی بکەن.

ئەو ئاماژانە ی کە باسی خولاندنەوێ روژانە ی تێدا یە کە بە هێزانەوێ شەو و روژ دروست دە ییت ئایەتی قورئانی زۆر لە سەر هاتووە، بە تایبەتی ئەم ئایەتانە ی خواوە.

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ آل عمران: ۱۹۰

﴿إِنَّ فِي إِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ یونس/ ۶

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ لقمان: ۲۹

﴿يَكْوَرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكْوَرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ﴾ الزمر: ٥

﴿يَغْشَى اللَّيْلُ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا﴾ لاعراف: ٥٤

﴿وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ المومنون: ٨٠

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ

وَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ فصلت: ٣٧

﴿وَأَرَى الْجِبَالَ جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ

شَيْءٍ﴾ النمل: ٨٨

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ

دَلِيلًا، ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا، وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالتَّوَمَّ سُبَاتًا

وَجَعَلَ النَّهَارَ لُشُورًا﴾ الفرقان: ٤٥-٤٧

﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاقَا، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا

يَغْشَاهَا﴾ الشمس: ١-٤

﴿أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لَيْسَكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يُؤْمِنُونَ﴾ النمل: ٨٦

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا

فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَصْلَانَاهُ

تَفْصِيلًا﴾ الاسراء: ١٢

﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَن أَرَادَ أَن يَذْكُرَ أَوْ أَرَادَ

شُكُورًا﴾ الفرقان: ٦٢

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَسْمَعُونَ﴾ يونس: ٦٧

و چه ندها نایه تی تر که خودا تیایدا به خشنده می بُو به نده کانی خوی به ده رختسویه
به ناوبردنی شهوو روژو گوزانیان و هره نهی حمیران با... سه رنجیک بدیهن وهک خودا

دایکی کوماوهمان

دهه فرمونت و له سهر روشنایی زانست بزانين له دروستکردنی شهو و رۇژدا چ سیستم و دانایی په کی تیدایه، و به شی ریکهوت له دروستکردنه دا چنده؟
تو ده زانیت ئه ی حهیران، قه باره ی زهوی ملیونیک و (۳۰۰) هزار جار له خور
بچوو کتره، و بارستایی په که ی، واته کیسه که ی له خور به نزیکه ی (۳۳۲) هزار جار
که مته.

له هه موو هه ساره کان ته نانهت خوریش چرتره چونکه چری (خور) چواریه کی چری
زهوی په، و قورسایی جزایه تی هه موو جهسته که له خوردا سوکتره له قورسایی
جزایه تی هه مان جهسته کاتیک که له سهر زهوی په، و دووری په که ی له خوره وه (۹۳)
ملیون میله وه خولاندنه وه ی رۇژانه ی له (۲۴) کاتزمیردا رووده دات و خولاندنه وه ی
سالانه به ده وری خوردا له (۳۶۵) رۇژو چاره که رۇژیکي ته و او ده ییت.

شینوه ی جیقهرار که ی به ده وری خوردا هیلکه ی په، خیرایی خولاندنه وه که ی
به ده وری خویدا (۱۰۰۰) میله له کاتزمیریکدا و خیرایی خولاندنه وه که ی به ده وری
خوردا، (۱۸) میله له چر که یه کدا، واته به ریژه ی (۶۵) هزار میل له کاتزمیریکدا،
وه ستانی له جیقهرار که ی به گوشه (۲۳ پله) لارده یته وه، زانست ده لیت گهر قه باره ی
خور گهوره تر بوایه له قه باره یه ی نیستای یاخوود بچوو کتر بوایه یان بارستایی و
چری په که ی که مته بوایه یان زورتر بوایه، نه و کاته مانای زیان ده گوراو ټیکده چوو،
چونکه قه باره که ی گونجاوه له گهل خیرایی و خولاندنه وه که یدا و قورسایی په که ی
ده گونجیت له گهل هیزی راکیشانیدا.

گهر قه باره که ی زیاد که می بکړدایه (خیرایی و ماوه) ده گورا، گهر هیزی راکیشانی
که م ییت نه و او ټوکسجینی تیادا نه ئه ما، و نه گهر خولاندنه وه ی رۇژانه ی نه بوایه شه و
رۇژ به هه میشه یی و به چه سپاوی نه ده بوون.

گهر خیرایی خولاندنه وه ی به ده وری خویدا له (۱۰۰) میل له کاتزمیریکدا زیاتریان
که مته بوایه، وه که له هه موو هه ساره کانی تر دا هیه، بۇ نمونه گهر (۱۰۰) میل زیاد
بکات، دریزی رۇژ ده بووه (۱۲۰) کاتزمیر، نه و کاته هه موو کشتو کالمان به گری ناگر
ده سوتا و له زه مهریری ساردی شه و دا ده ییه ست، به مه ماوه ی کار کردن له رۇژدا و
حه وانه وه و نوسن له شه و دا ټیکده چوو، به لام نه م خیرایی په چه سپاوو نه گوره،
له هه زاران ملیون سالمه وه که چر که گورانی به سهر دا نه هاتووه، و گهر هیزی راکیشان
نه بوایه که نیمه ی به زهوی په وه به ستوته وه له سهر زهوی خومان و مالمان پرش و

بلاو دەبووینەو و دەفرین و گەر ئەم ھاویە کبۆنە سەر سۆرینەرە ی نیوان ھیزی راکیشان .
(کە بە ھۆیە بە زەوییەو بە نەدین) و ھیزی دووری لە بنکەو (کە دوورمان دەخاتەو لە
رووتەختە) نەبووایە ئەوا خۆمان و مالمان دەفرین بەرەو ھەردوو جەمسەرە کانی زەوی
دەرۆشتن .

ئایا ئەم ھەموو دروستکارو ھەزنانە و وور دەکارییە سەر سۆرینەرە پێوراو ھە
ووردانە... لە کاریگەری رینگەوتن؟

ھەیران: پاکێ و بینگەردی بۆ خودای مەزن .

شیخ: گەر سەرنج بەدەین لەو ئایەتانە ی کە ناوی (خەربوونەو و چوونی شەو بۆ ناو
رۆژ و بە پێچەوانەو و چوونی رۆژ بۆ ناو شەو، و داواکاری ھەریە کەیان بۆ ئەو ی تریان
بە بەردەوامی، و تێپەر بوونی کێو کان وەک تێپەر بوونی ھەور) بە ئاشکرا پیش (١٤)
سەدە بە رونکردنەو ی دەتبینی، ھێلکە ی زەوی و جوولە ی رۆژانە ی کە بە ھۆی
ھەردوو کێانەو شەو و رۆژ پێکدێت و جیاواز دەبن، چونکە خەربوونەو ی بە ی
ھێلکە ی زەوی و جوولە ی رۆژانە ی مانای ناییت و ھێچ ئاشکرا ناییت .
گەر ئێمە وائەندێشە ی بکەین کە زەوی راخراو و رووتەختە و خۆر تیا یادا ھەلدێت و
ئاوا دەبێت، وەک ھەمان رای زانیانی پێشوو .

چونکە فەرموودە ی خودای بەرز ﴿يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي
اللَّيْلِ﴾ الحج: ٦١، ﴿يُعْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَبِطًا﴾ الأعراف: ٥٤

لەمەدا ھەموو ماناکانی یەک بەدوا یە کێ تیا دا بەدەردە کەوێت و خەربوونەو ی
ھەریە کەیان بەدوا ی ئەو ی تر دا لە یەک ساتدا روودەدەن، ھەر کاتێک شەو خۆی پێچایەو
بە ناو رۆژ دا لە لایە کێ زەوی بە ھەمان چەشن رۆژیش بە ناو شەو دا خۆی دەپێچیتەو
لە بەشە کە ی تری زەوی، و ئەم مانایە ناگۆنجیت لە گەڵ ئەندێشە کردنی زەوی کە
راخراو و رووتەخت بێت، چونکە گەر خۆر لە یەک سات و بە یەک کەرەت ھەلھاتایە
رووناکی یە کە ی ھەموو زەوی دەگرتەو، و بە ھەمان شێو ئاوا بوونە کە ی ھەموو زەوی
بە یەک جار تاریک دەکرد، و سەبارەت بە فەرموودە ی خودا ﴿وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ﴾
تێپەر بوونی کێو کان وەک تێپەر بوونی ھەور ﴿السَّمَل: ٨٨﴾، ئەمەش دەقیکی ئاشکرایە .
سەبارەت بە خولاندنەو ی زەوی بە دەوری خۆیدا سەرنج بە دە ئێ ھەیران .

ھەیران/ گەرەم، زیاتر مێ بێخەشە، زیاتر .

دایکی کۆماوهمان

شیخ/ بەلام خولی سالانەى سەر سۆرھینەر کە وەرزە جیاوازه کان، بەھۆیەو پەیدا دەبێت، و لای ژێرو زانایان ئاماژەى بۆ کراوە.... بەدوو بارە بوونەوێ نائۆبەردنى باران لە زۆر لە ئایەتەکانى قورئان، کە لەدوایدا باسیان دەکەین، و گەر ئێمە خولی سالانەى نەبایە، وەرزو باران و ژیان نەدەبوو.

وەرە لەسەر روشنایی زانستەو سەرنج بەدەین چ سیستم و پۆلینیک هەیه لەدوای ئێمە بارانەو، سەبارەت بەشیوەو خولاندنەو و شیوازی زەوى... تاکو بزانین بەشى ریکەوت چەندە لە دروستکردنى ئێمە سیستم و پینکھاتانەدا؟

زانست دەلێت خیرایی زەوى لەخولاندنەو کەى بەدەورى خۆیدا کە (۱۸) میلە لە چرکە کەیدا، گەر لە سالنیکدا چرکەى کە زیادو کم بکات بۆ (۱۰) سال ئێمە سیستمە. تینکەچوو، چونکە خولاندنەوێ پاش ملیۆنەها سال یان زۆر درێژ دەبوو یان کورت دەبوو، بەمەش سیستمى چوار وەرزە کە تینکەچوو بەتینکچوونى ئێو رێژە درێژ بوونەوێ کە بۆ دانراوە بەمەش سیستمى بارانى سەسۆرھینەر تینکەچوو.

گەر ئێو گەردونەى کە زەوى بەھۆیەو بەدەورى خۆردا دەسۆریتەو درێژتر وەیان کورتتر بوايە، وەك چۆن لە هەسارەکانى تردا هەیه ئێو کاتە تینکچوون لەوەرزو باراندا روویدەدا.

گەر شیوەى ئێمە گەردونە کە زەوى بەھۆیەو دەخولیتەو بەدەورى خۆردا هیلکەبى نەبایە، سیستمى هەر چوار وەرزە کە تینکەچوو و گەر زەوى ئێمە لاریبونەوێ تیا نەبایە واتە شیوازی زەوى لەجیقەرار گە کەى بە گۆشەى (۲۳) پلە) لارنەبایەو، سیستمى هەر چوار وەرزە کە تینکەچوو کە بەسەر زەویدا دەگوێزیتەو، و بەمەش ئاوەراستى زەوى دەشت و بیابانى دەبوو و بەھۆى هەمیشە ھاوینە و دەسوتا، و باکوورو باشوورى زەوى دەچوونە ژێر سەھۆل بەندان و بەفرەو.

گەر پلەى ئێمە لاریبونەوێ زیاتار بوايە لەوێ کە ئیستا تیايەتى، هەردوو باکوورو باشور ھاویەك دەبوون وەك هەردوو جەمسەرە کە، یان لەشەویکی دورو درێژو زستان درێژ یاخود رۆژنیکى درێژو ھاوین درێژ دەبوو.

پلەى خواربوونەو، پلەى پێویستى بریاردەرە بۆ ئێمە سیستمەى سەسۆرھینەر.

کۆبوونەوێ ئێمە هەموو ھۆکارانە بەگشتى لە خیراییەو بۆ پانتایی و بۆ ماوە و شیوەى زەوى و شیوەى جیقەرار گە کان و خواربوونەو و چەندەها شتى تر کە لەمەو پینش باسکران چوار وەرزو هەردوو ھاویەکیوون و بەھەلمبوونى ئاوەکانى دەریاکان

رووی ئەدا کە باکان ئاوە بەهەلمبووە کان بەهۆی تۆزو خۆتەووە هەلیان دەگری و
 بلاویان دەکاتەووە، و بەرەو جینگای سارد دەیانبات تا کو چریان زیاد بکات، بەمەش دلتۆپە
 باران پەیدا دەبێت و هەورە تریشقە کان بەدەنگ دین و بروسکەش تروسکایی ئەدا، لە
 کۆتایدا باران دەبارێت کە زەوی زیندوو دەکاتەووە پاش مردنی.... ئایا ئەم هەموو سیستم
 و ریزبەندی و بڕیارانە لە کاریگەری ریکەوتن ئەی حەیران؟

حەیران/ پاکێ و بینگەردی بۆ خودای مەزن... بەراستی دایکی زەویمان چەماوە و
 لارە، پاکێ بۆ ئەو خودایە کە چەمانۆیەووە تا کو بەسۆز بێت بۆمان.... و بینگەردی بۆ
 ئەو خودایە کە بۆمانی چەمانۆتەووە.... تا کو ئێمەو زیندەووەران پاریزێت.

برای محمود کاف

به ششی سئیم

شیخ/ نهی نهم مانگه، برای بچوو کمان، جوان و رازاوه دتېرینه وهتا نیستا لینی
نزیکده بیسه وه به جوریکه خه ریکه پیندا ده کهوین ودهه ستمانکرد به بیزار کردن و موشهک
باران کردنی....

بابزانین نهی حمیران مروفی ثاره زوومه ند بو زانینی هه موو شتیک چی ده باره ی نهم
مانگه ده زانینی له نهی و جیاوازی قوناغ و شیوه کانی جیقه رارگه و راده
دیاریکراوه کانی و تاوا بوون و هه لهاتنی؟
قورثانی پیروز سه بارهت به مانگ دهه فرمویت.

﴿أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا، وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ
الشَّمْسَ سِرَاجًا﴾ نوح: ۱۶

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ الفرقان: ۶۱
﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ
وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ فصلت: ۳۷

﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ الرعد: ۲
﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ ابراهيم: ۳۳
﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا، وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَاها، وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّاهَا، وَاللَّيْلُ إِذَا
يَغْشَاهَا﴾ الشمس: ۱-۴

﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
الْعَلِيمِ﴾ الأنعام: ۹۶
﴿الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾ الرحمن: ۵

﴿وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ﴾ بېس: ۳۹

﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ
وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ بېس: ۵

نمه هه ندى له فەر مووده کانی قورشانى پيروز سه بارهت به مانگ و زانايان هاشن
ناماره کراوه کانی نهينى به کانيان به در خست، و بويان دهر کهوت، نم مانگه له خودى
خويده هه ساريکى روناك نى به به لکو روناكى له رونا کيدانه وى خور وهرده گريت کله
خودى خويده رۇشنه و مانگيش دوو باره نم روناكى به له لای خوى ده داته و به زه وى،
وه ک قورشان ده فەرمويت، بهم شيوه به زانرا که مانگ تاي به تمه نده به زه وى که به در يوايى
له گه ليدا و هه روهك زه وى ده خوليتته وه له خورشاووه بۇ خور هه لات، و به هه مان شيوه
دوو خولانه وى هه به خولاندنه و به كه به ده ورى خويده له بهك سالداته و او ده بيت و اته
له بهك سالداته (۳۶۵) خول به ده ورى خويده ده سوريتته وه..

به لام خولى مانگ به ده ورى خوى و زه ويدا بهك (مانگى قه مەرى) ده خايه نيته، و اته
له و ماوه بهى که به ده ورى زه ويدا ده سوريتته وه بهك که پرت به ده ورى خويده ده خوليتته وه،
و هه ميشه به به رده و امى بهك رووى به ره و دايكى زه وى به و هه رگيز پشتى تيناكات
زانايان بويان به دهر کهوت که به كيک له دروستکراوه قه شهنگه کانی داهينه وى دانا ته و به
که مانگ له خوله مانگانه کهيدا هه موو رۇژنيك (۱۳ پله) ده بريته و (۴۹) چر که دوا
ده که ویت له خور هه لات تاکو... به شه رونا کراوه کهى به شيوهى پله به پله و قۇناغ به
قۇناغ بۇمان به دهر بخات، به کهم جار مانگى بهك شه وه و اته (هيلال) و به رده به ره...
تا.... ده بيتته مانگى (۱۴) و اته (به در) و پاشان ده گهر يتته وه بۇ پەلى به که مى دار خورما،
تاکو... وون بيت و پاش (۲۹) رۇژ و ههشت سعات به شيوهى هيلالينكى نوئى
دهر بکه ويتته وه به مەش ژماره وى سال و ژميره وى پنده زانين.

هه روه ها زانايان که مانگ له هه موو هه ساره کانی تر نزيکتره بۇ زه وى و تهنها نزيکى ()
(۲۴۰) هه زار ميله دوو ربه کهى، و بارستايى به کهى به شيکه له ۸۰ به شى بارستايى
زه وى.

هه روه ها بويان به دهر کهوت که هه ساره کانی تر يش مانگى خويان هه به که تياياندا
هه به زور بچوو که و تيره کهى چەند ميلينکه، و تياياندا هه به زور گه وره به که تيره کهى ()
(۳۲۰۰) ميله، و تياياندا هه به زور خيرايه که خوله کهى به ده ورى هه ساره کهيدا به (۶)

برای بچوو کمان

کاتژمیر تەواو دەبێت و تایبەتدا هەمە زۆر هیواشە کە خۆلە کە ی لە ماوەی دوو سالددا تەواو دەبێت.

بۆیان بەدەر کەوت کە جگە لە مانگی زەوی هیچ مانگێکی تر نییە کە خۆلە کە ی بە ک مانگ دەخایەنێت، خۆدای گەورەو بەخشندە سالیکی زەوی بە گوێرە ی چوار وەرزه کە کردۆتە (١٢) مانگ پاش ئەم هەموو نەینیانە نەیان زانی کە قورئان ئاماژە ی بۆ کردووە بۆیان بەدەر کەوت ئەم هەموو سیستم و بریارانە بەدوور نین لە کار بە جێنی و بەخشندەیی خۆدا لەبەر ئەوە، وتیان: - گەر خۆی مانگ بەدەوری خۆی و زەویدا لە یە ک کاتدا نەبوا، و گەر هەموو رۆژێک ١٣ پلە ی لە خۆلە کە ی نەبرایە و بەرەو خۆر هەلات (٤٩) چر کە دوانە کەوتایە هەر گێز لە جێقەرار گە جیاوازیە کانییدا هاتوو چۆی نەدە کرد تا کۆر ووه گۆراوە کانی ببینن، و کاتێک کە لە مانگێکدا خۆلە کە ی تەواو دە کات، و خۆ ئامادە دە کات بۆ مانگێکی نوێی تر تا.... بەهۆیە و ژمارە ی مانگ و سال و ژمیرە فیرین.

گەر ماوە ی نێوان مانگ و زەوی زیاتر یان کەمتر بوایە لەوە ی کە هەمە تی یاخود قەبارە ی گەورە تر یان بچوو کتر بوایە، و یاخود خۆلە کە ی درێژ تر یان کورت تر بوایە، ئەم سیستمە تێکدە چوو تەنانهت لەوانە یە مانگ هەمووی نەمایە، چونکە گەر زەوی زیاتر نزیک بووایە ئەوا هێزی راکێشانی زەوی بۆ مانگ زیاد ی دە کرد بەمەش هەلچوونی ئاوی دەریاکان زāl و زۆر دار دەبوو و هەموو وشکایی دە گرتەو، و گەر زیاتر نزیک بووایە زەوی رابە کێشا بۆلای خۆی بەجۆرێک کە بەسەریدا بکەوتایە، و گەر دووری یە کە ی لە زەویی یەوە زیاتر بووایە بەمەش هەلچوونی و داچوونی دەریا زۆر کەم دەبوو بەهۆی کەمی هێزی راکێشانی زەوی بۆ مانگ و گەر دوورتر بووایە لە زەویی یەوە ئەوا هەساریکی تر بەلای خۆیدا مانگی رادە کێشا و ئیمەشی ببەش دە کرد لە بەخشندەیی مانگ وە گەر قەبارە کە ی لەمە گەورە تر بوایە هێزی راکێشانی زیاتر دەبوو و گەر قەبارە کە ی بچوو کتر بوایە هێزی راکێشانی کەمتر دەبوو، و گەر خولاندنەوێه کێ وە ک خولاندنەوێه مانگی هەسارە کانی تری هەبوا، کە زۆر زۆر خیران و لەچەند کاتژمیرێکدا تەواو دەبێت و یاخود زۆر زۆر هیواشن کە چەندە ها سال دەخایەنن و ئەم سیستمە تێکدە چوو کە خۆدا بۆی کردوینە تە ژمیرە بەمەش مانگی قەمەری هەفتە یە ک دەبوو یان دوو سال دەبوو ئایا ئەم هەموو سیستم و بریارانە ی کە خۆدا تایبە ئەند ی کردووە بەمانگەو لە جوولە ژمیرارووە کانی خولە بـرـیارـارووە کانی و جێقەرار گە

دیاریکراوه کانی، و ریزه‌ی رامکراوه کانی و رووناکیه وەرگیراوه کانی و قوناغه چاوه‌روانکراوه کانی ههموو له کاریگه‌ری ریکه‌وتی کویرانه‌یه ئه‌ی همیران...؟
 همیران/ بینگه‌ردی بۆ دروستکه‌ری مه‌زن، سویند بێ به‌خودا ئهم ههموو شتانه به ریکه‌وت کۆنابنه‌وه، به‌لام من و له‌قسه‌ کانی شیخ تیگه‌یشتره‌وم که نزیکه گالته‌ی به‌و زانایانه بێت که هه‌ول و کۆششی گه‌یشتنه سه‌ر مانگ ده‌که‌ن.
 شیخ/ چۆن ئه‌مه‌ت زانی؟

چۆن ئه‌ندیشه ده‌که‌یت که من گالته‌م به‌زانست و زانایان بێت له کاتی‌که‌دا ئاماژه‌ی بوونی خودات به‌هۆی ووته‌کانی زانست و زانایانه‌وه بۆ ده‌که‌م؟ و گه‌ر گالته‌م بێیان بێت، ته‌نها به‌وانه‌یه که زۆر زانسته‌که‌یان هه‌لیانده‌خه‌له‌تینی و ه‌لاهان وایه ناردنی مووشه‌ک بۆ سه‌رمانگ یاخوود ناردنی مرۆفیک بۆ گه‌ردوون، جوړیکه له‌هاوبه‌شی کردنی خودا له‌مه‌زینتی و ده‌ستی‌وه‌ردانی باره‌گا‌که‌ی.... جگه له‌زانایان و گه‌ر ئه‌وانه ژیره‌و عاقله‌بوونایه ده‌رکیان ده‌کرد که مه‌زینتی و لینه‌اتووی ته‌نها بۆ ئه‌و خودایه‌یه که مرۆفی دروستکردووه به‌جوانترین شیوه و به‌روناکی عه‌ق‌لی ره‌نگای راستی نیشانداوه.

دروسته‌که‌ری ئه‌و مانگه‌یه که ئیوه خۆتانی بۆ ئاماده ده‌که‌ن بۆ چوونه ناوی، و بۆ یه‌که‌یشتی هیواو ئاواتی له‌سه‌ر بنه‌ات ده‌نێن، و هه‌ر کاتی‌که‌ خودای بینگه‌رد یه‌ویت که‌رت و به‌لاوه‌ی پێده‌کات و له‌گه‌ڵ ئه‌ستیره‌کاندا ووردو خاشیا‌ن ده‌کات، به‌مه‌ش ده‌بارده‌ی ناهیلێت، ئه‌و کاته ئهم مرۆفه‌ نرخی و ریزه‌ی دانه‌راوه‌ که‌ی خۆی ده‌زانێ.

تنبیہی مہ زن

بہشی چوارہم

شىخ / ئەم ئىنيىقى (ئامىرى دلزىپە كەرى ئاۋ) مەزنە ئەى حەيران كە خوداى بەرز كەرۋە چەسپاندۇتى و دايئاۋە و بەرزىكردۆتەۋە لەنىۋان ئاسمان و زمويدا، دەرياكانى لەناويدا رووتەخت كرد، و ئاگرەكانى داگىرساند لەژىرىدا و ھەلمەكانى بلاۋ كەردەۋە، و ھەورەكانى قورس و بارگاۋى كرد و پىرەۋەكانى ئاسانكرد، كىۋەكانى بۇقەرارگە كرد و تىيانداندا روبرارى ھەلقولاندەۋە بەھۆيانەۋە جىقەدارگەكانى نوي كەردەۋە، ئايا... كنى بىر ياردەرى ئەم نەنيانەيە؟

لەكاتى باسكردنى خولانەۋەى سالانەى زەۋى باسى بارانم بۇ كىردىت و ھەندى . لەنەنيەكانىم بەدەر خست، ئىستا گونىيىستى قورشان بە بزانه چى دەفەر مويىت سەبارەت بە كىردارى باران كە بەھۋى ئەم ئىنيىقى مەزنەۋە روودەدات.

﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ، أَلَأَنَّهُم أَنْزَلْنَاهُ مِنْ الْمَزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ﴾ الواقعة: ٦٨-٦٩

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَالَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الشُّجَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ﴾ ابراهيم: ٣٢

﴿اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ فَتَنُفِّثُ سَحَابًا فَيَنْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ الروم/ ٤٨

﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ فَتَنُفِّثُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ الْتُشْوَرُ﴾ غاطر: ٩

﴿وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ النحل: ۶۵

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ الأنعام: ۹۹
 ﴿وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقْلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الأعراف: ۵۷

﴿وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا، لِنُخْصِيَ بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا، وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا﴾ الفرقان/ ۴۸-۵۰

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا﴾ ق: ۹
 ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾ المؤمنون: ۱۸
 ﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُغْصِرَاتِ مَاءً فَجَاجًا، لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا، وَجَنَّاتٍ

الْأَفْافِ﴾ النبا/ ۱۴-۱۶

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ غافر: ۲۷
 ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ﴾ الزمر: ۲۱
 ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ النور: ۴۳

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ الْأَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُنْصَرُونَ﴾ السجدة: ۲۷

بیریکره وه همی حیران لهم نایه تانه و هو نایه تانهی که تیهر بوون و له سر پوشتایی زانست سه ریجکی قولده له کرداری بارینی باران، و اراها تووین که زور به سادهمی ده بیسین و به لایدا تیهر ده بین بیه وهی بزاین چ سیستم و بریاریکی سه سور هینه ری له خوگر تووه.

ئايدا جىنى سەر سۈرمان نى يە ئەم ئىنيقە دلتۈپنەرە ئاسمانى يە مەزنە كە خوا دروستىكردو
 رىكىكىخست، و بەھۇى ئەم سىستمانەى كە باسمانكردن، و بەھۇى نېھنى ياساكانى گەرماو
 بەھەلمبۈونى چىرى و تواندەھەى ھەموو بە گشتى واين لە كرداری باران بارىنكردوہ كە
 رۈشتىنكى ئاسايى و كاتى ديارىكراوى ھەيىت ئەزنجۈرە گۆرانيكا، كە ھەمىشە نوئى
 دەيىتە، كە ھەندىكىيان ئاودەرى ھەندىكى تريان و ھەندىكىيان ئاودەرى ھەندىكى تريان
 ۋەردەگرن، ھەموو سالتىك ئەم كرداری دووبارە دەيىتەوہ، بەين ھىچ دوا كەوتن و
 پاشگەز بوونەوہ يەك لە پەيمانە كەى و بەين كەم و زىاد لە دلتۈپنك، پاسپاردە كەى خۇى
 دەداتەوہ.

هەر گیز ئەم بارانە سەر سوڕپنەرە گەورە بەو شێوەیە پێک و دھرایکراو نەدەبوو گەر ئەم ھۆکارانە ی تێدا کۆنەبووایە لە ھەموو نە ی جوولە و جیقەرارگە و دانان و لاریبونە و پانی و بەرینی رووتەختی دەریاکان و پلە ی گەرمای و خۆر و بەھەلمبوون و چەری و تواندە و کۆبونە و ئارەزوومەندی و بارگاو یکردن و بار بروسکە .
ئایا باوەر ئە کرێت ئە ی ھەریان کۆبونە و ئەم ھەموو ھۆکارە و سیستەم و یاسایانە بە تیکرای و بەیە کجار لە کاریگەری پێکەوتی کوێرانە ب؟

حمیران / پنا به خوا... ہاوار بوئو کہ سانہی کہ خو بہزل دہزانن..

شیخ/ ئەم دەریا سەر سۈرھینەرە ئەی حمیران کەمە نەدی لە بەشە کانی ئینبێق
پێکدەهێن، چۆن چۆنی باسی نەینی بە کانییت بۆ بکەم؟ کە خودا بەیادمان دەهێتێتەو
بەناوبردنیان لە چەندەها ئایەتی قورئانیدا تا کو بە ئاگایین لە توانا مەزنە بەخشنە کانی،
قورئانی پێرۆز دەفەر مۆیت:

۞ اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝ الْجَانِيَةِ ۱۲ ۝

وَرَبُّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفُلَّكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ

رَحِيمًا ﴿الْأَسْرَاءُ: ٦٦﴾

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ﴾ لقمان: ٣١

﴿وَأَيَّةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ﴾: ٤١

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَغْلَامِ﴾ الشورى: ٣٢

﴿وَالْفُلْكَ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ﴾ البقرة: ۱۶۴
 ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أجاجٌ وَمِن كُلِّ
 تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاحِرَ تَلْبَتُّوْا مِنْ
 فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ماطر: ۱۲

هم نایه تانه ئه‌ی حیران زیاتر به‌خشنده‌یی و کار به‌جی‌ئی له‌خو گرتوو: له‌وانه کار به‌جی‌ئی دروستکردنی ده‌ریا له‌خودی خویدا و له‌سەر ئهو شیوازه‌ی که هه‌یه‌تی. و کار به‌جی‌ئی به‌وه‌ی که سویره له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا ئاوی ده‌ریاچه و روباره‌کانی سازگار کردوه، و به‌خشنده‌یی پرکردنیان به‌ماسی که‌باشترین خوارده‌مه‌نیه‌ی بۆ مروڤ، به‌لکو به‌گه‌وره‌ترین و ده‌وله‌مه‌ن‌ترین عه‌مباری خواردن داده‌ن‌ریت که به‌دریژای چه‌رخ ده‌مینێته‌وه و دانایی به‌وه‌ی که گه‌می هه‌لده‌گریت و به‌خشنده‌یی هه‌لگرتنی مروڤ له‌لایه‌ن ئهو گه‌میان‌وه بۆ به‌ده‌سته‌ینانی رق و رۆزی له‌رینگای بازرگانیه‌وه.

حیران/ له‌به‌خشنده‌یی دروستکردنی ماسی تیگه‌یشتم، و هه‌روه‌ها به‌خشنده‌یی رۆشتنی خه‌لك له‌ده‌ریا‌کاندا بۆ بازرگانی به‌لام له‌دروستکردنی ده‌ریا له‌خودی خویدا تینه‌گه‌یشتم هه‌روه‌ها به‌خشنده‌یی به‌وه‌ی که گه‌می هه‌لده‌گریت.

شیخ/ به‌ئێ دروستکردنی ده‌ریا‌خۆی له‌خویدا و به‌و شیوازه‌ی که هه‌یه‌تی ده‌گه‌رێته‌وه بۆ گه‌ره‌ترین و مه‌زن‌ترین دانایی و به‌خشنده‌یی گه‌ر ئهم رۆته‌خته‌ی مه‌زن‌ی ئاو نه‌بوایه که‌سێ به‌شی زه‌وی گه‌رتۆته‌وه و جیا‌که‌ره‌وه‌ی کیشوهره‌کانه‌ له‌یه‌کتر، به‌م شیوه‌یه‌ کرداری به‌هه‌لمبوون رۆوی نه‌ئهدا و هه‌روه‌ها کرداری خولی بارانیش نه‌ده‌بوو، که‌بۆته‌ پایه‌کانی ژیان له‌سەر رۆوی زه‌وی گه‌ر ئاوی ده‌ریا‌شیرین بولیه‌ ئه‌موا زۆر زوو بۆگه‌ن ده‌بوو تیکه‌چه‌وه ده‌بووه‌ هۆی نه‌مانی هه‌موو ئهو زینده‌وه‌رانه‌ی که‌له‌خۆی گرتۆوه، به‌هۆی زۆر له‌و‌شته‌ پێسان‌ی که‌ له‌و‌شکایه‌وه‌ ده‌رژێته‌ ناوی گه‌ر ئهم ده‌ریایانه‌ له‌لایه‌کی دابراوی زه‌وی بوونایه‌و به‌و شیوه‌یه‌ جیا‌که‌ره‌وه‌ی کیشوهره‌کان نه‌بوونایه‌، به‌ئاسانی کرداری به‌هه‌لمبوون و به‌رزبوونه‌وه، و گه‌رانه‌وه‌یان جارێکی‌تر بۆ‌ناو ده‌ریا‌کان به‌هۆی رۆوباره‌کانه‌وه‌ تیکه‌چه‌وه، به‌مه‌ش ووشکایی ده‌بووه‌ زه‌لکا‌و بۆ ئاوی رۆوباره‌کان، سه‌رنجیده ئه‌ی حیران.

به‌لام ناوبردنی گه‌می و رۆشتنی له‌ ده‌ریا‌کاندا به‌ به‌خشنده‌یی خودا، قورئان به‌مه‌ ده‌یه‌ویت ئاماژه‌ی شارراوه‌ی دانایی و نه‌ینی ئهو یاسا سه‌رسوهرینه‌ره‌ بکات که‌به‌ (یاسای

ئەشەمد) ناسراۋە كەلەسەر بىنەماي ئەم ياسايە گەمنى دروستىۋوۋە ماسى مەلەدە كات ئايا ئەم ياسا بىر ياردەرە پىنۋاۋە وۋرۋىدە كارىيە، كەۋا لەھەممو جەستەيەك دە كات كەنۇقى ئاۋ يىت ھەر لەخوار ھە تا سەر ھەي بە پالنىكى شاقولې كىشى ئاۋە كە يە كسان دە يىت بەقە بارەي جەستە كە، كە كىشى جەستە كە زۆر تىر بوۋ لە كىشى ئاۋە كە ئەۋا نۇقى ژىر ئاۋە كە دە يىت، و گەر كىشى جەستە كە كەمتر بوۋ ئەۋا جەستە كە سەر ئاۋ دە گەۋىت، ئەم ياسايە كە بە ھۆي نەينى يە كەۋە ماسى يە كان مەلەدە كەن، و مەۋىف دەتوانىت پاپۇر ھىندەي كىۋ كىۋ دروستىكات لىپ كىشۋ قە بارەۋ بەۋزى و فراۋانىدا، و گەر ھەز بىكات لە ئاسن دروستىدە كات و لەناۋىدا چى بوۋىت لە بارستايى ھەلپىدە گرېت... دەتوانىت بەم ھەممو كىش و بارەۋە دوۋر يىت لەنقوم بوۋن.

ئايا ئەم ياسايەش يە كىنەكە لە كارىگەرە كانى رىنكەۋت؟ ئەي ھەيران..

ھەيران/ بە راستى ئىمە بى ئاگا بوۋىن لەنەينى گەمنى و ھەلگرتنى لەدەريادا و بە ئامازە كەردنى ئەم ياسايە بۇيان.

شىخ/ بە بىخۇرە دە يىنىت ئەي ھەيران خۇداي بىنگەرد، داھىنەر و دروستكەرى سىستەمە كانە، و بە ھۆي تۋانۋ كار بە جىنى خۇي و اى لەم سىستەمانە كەردوۋە كەبەيەك بگەن، و سەپاندنى ھەندىكىان بەسەر ھەندىكى تىراندە و ياخۇد ھەندىكى تىران پىشتىۋانى ھەندىكى تىران دە كات، لەبەر دە ھام بون و ژۇنىشتى ئامىرى ئەم گەردوۋنە مەزە ئاۋى كەردۆتە بىنەماي ژىيانى رۋوۋە كۈ ئازەل، و بارانى خولى كەردۆتە ھۇ كارىك بۇ ئاۋدانى زەۋى لە كاتە پىۋىستىيە كانىدا، ھەمىشە دەرياي كەردۆتە سەرچاۋەي باران، و بە ھەلمىۋون و چىرىنى كەردۆتە دوۋ ھۇ كار بۇ دروستىۋون و بەرز بوۋنەۋە و گەراندىنەۋەيان، و دەرياي لەخۇدى خۇيدا كەردۆتە ھەمبارى خوار دەمەنى و رىنگاي بازىرگانى و بە ھەلگىرى گەمنى و كەشتى كەدەرۋات بۇ سوۋدەمەندى خەلەك لەسەر ياسايەك كە ئاۋ و ھەۋا پابەندىتى، بە بى ھىچ جىۋاۋازى يەك پاپۇرى مەزنى قورس ھەلدە گرېت ۋەك چۈن بە ھەلمىۋوۋە سو كە كان ھەلدە گرېت، دە گونجىت ئەي ھەيران كۆۋۋونەۋەي ئەم ھەمموۋە ھۇ كار و سىستى پەيوەستدارانە بەيە كىزەۋە لە كارىگەرى رىنكەۋت بى ئەي ھەيران؟

ھەيران/ سۈيىد يىت بەخۇدا ئەمە شىنكى مەھالە ئەي گەۋرەم.

شىخ/ ئەي، ئەم كىۋانەي كەقور ئان لەچەند ئايەتلىكدا ئامازەيان بۇ دە كات، ئايا بەشى رىنكەۋت چەندە لە پىنكەھان و ۋەستاندن و بەرز كەردنەۋەۋە ئەستورىيە و لەتكردن و قولاي يە كانى؟

قورئانی پیروز ده فەر مویت:

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِمَّا خَلَقَ ظُلُمًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا﴾ النحل: ۸۱

﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا﴾ الرعد: ۳

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا، أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا، وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ

وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا﴾ المرسلات/ ۲۵-۲۷

﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ

يَهْتَدُونَ﴾ الانبياء: ۳۱

﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ الحجر: ۱۹

ئەمە هەندى له فەر مووده کانی قورئانه سه بارهت به کيوو شاخه کان، به راستی نامازهی ئەوه ده کات له شێوهی سنگ و پینچکه دابن که چۆن بيشکهو لانکه کانی پێوه بهنده، و بوونه ته ئەوه پشتگرو بهر به سستی بیاوه جینگه بیهی به فری سهر کیه کانی له بهر زاییه کانیانداو پالیوهی ئاوه رۆ کانی قهده کانیان، و له شانه کانیان و قولایی به کانیان و تهشکهوته کانیان عه مبان بۆ ئاو، و له خوارهویان و قهراغه کانداه سهر چاوه رووبارن، به لام زانست ده لیت: گهر کیه کان نه بوونایه کانی و سهر چاوه کان هه میشهو بهردهوام نه ده بوون، و نهو رووبارانیهی که زهویی به کانیان ئاوده ده ن به درێزای رۆژه کانی سال نه ده بوون له کۆتایدا به پاك و بینگهردی ده رۆژنه ئاوه ده ریاکان، گهر زهوی هه مووی له شێوهی بيشکهی نزمدا بووایه یا خود رووتهخت و پراخراو نهو به فرو باران و ساردو سۆلی به ئاسانی ده بارینه سهری و پرش و بلاوده بوونهوه، و یان له به شیکێ قولایی زهویدا کۆده بوونهوه نهو کاته رینگا نه ده بوو بۆ پهیدا بوونی سهر چاوهو رووباره کان تا کو بهر ژانایه ته ئاوه ده ریاکانهوه، به لکو به وه ستاوی و نه جوو لاوی ده مانهوه،

سیستمی ئاودانی زهوی و کرداری باران له بنه مادا تیکده چوو گهر ئهم کیهوانه نه بوونایه.

حهیران/ سویندیی به خودا هه ر گیز نه ده هات به خه یا ئمدا کهوا شاخ و کیهو نهو هه موو سودانهی هه بیت.

شىنخ / مېنىش، سەرم سەورما بوو لەمەنەتكردىنى خوداى پاك و بىنگەرد بەسەر بەندەكانىدا سەبارەت بەناوېردىنى كىنۆەكان، و قورئانى پېرۇز بۆى بەردەرخستىم، ھەر كەناوې كىنۆەكان دەبات لەگەلىاندا ناوې رووبارو ئاوو روو كەدەبات.

دەركم كرد گەر دروستكردىنى ئەو كىنۆە بەرزانه نەبوایە، سىستىمى ئاودان تىكەدەچوو بەوھى كە بوونەتە رووتەختىك بۆ باران، و جىنگەو پالتوھەرى بەفرە كە بەشىنەبى دەتوینەو و بوونەتە عەمبارە گەورەو بەرز بۆ ئاوەرۇكان، و سەرچاوەى رووبارن كەلىيانەو و دىنەخوارى بۆ سەرزەوى، ھەرۆك چۆن زانستىش بەدەرخستوو و دەلىت كىردارى ئاوەدانى زەوى و گەپانەوھى باراناوھىكان بۆ دەرياكان تىكەدەچوو، بەلكو كىردارى باران لەبنەمادا تىكەدەچوو، ئايا... ئەم ھەموو رېنكخستىن و سىستەمە لەكارىگەرى رېنكەوتى كوئىرانەبە ئەى ھەيران؟

ھەيران / چەند پاك و بىنگەردە خواى پەرورەردگار.

شىنخ / ئىستازا بېھنە لەو ھەموو رېنكخستە سەر سوپھىنەھەرى كە كىردارە بارايان ئاسانكردوو، و لە خۆت پېرسە ئەى ھەيران، سەبارەت بەو ئاوەى كە قورئان دەفەرموئ: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ (الانبياء: ۳۰)، و زانست دەلىت: ئاو سەرچاوەى ژيانە بۆ ھەموو زىندەوھەرىكى سەرزەوى ئايا بەشى رېنكەوت چەندە لە پىنكەننى دوو رەگەزە كەى كەبۆتە سەرچاوەى ژيان؟

ئەم ئاوەى كە سەرچاوەى ژيانە، وەك زانست دەلىت پىنكەتووھە لە (ئۆكسجىن و ھايدروژىن) بەلام ئەم دوو رەگەزە لە پەلەى گەرمای زۆردا يەك ناكەون وەك چۆن لەپەلەى گەرمای نزمدا يەك ناكەون.

كەواتە چۆن (رېنكەوت) بۆ ئەم زەوىيە و بۆ ھەسارەكانى تر، رېنەكەوت كەوا پەلەى گەرمای گوئجاو برەخسىنىت بۆ يەكگرتنى ئەم دوو رەگەزە و دروستبوونى ئەو ئاوەى كە سەرچاوەى ژيانە. لەوانەبە بلىيت بەرېنكەوت ئەم يەكگرتە پەيدا بوو، بەلام بۆتى بەردەردەخەم لەكاتى باسكردىنى رەگەزەكاندا، كەوا يەكگرتنىان تەنھا لەسەر بنەماى ياساى خولەى چەسپاو پەيدا بوو كە يەككە لەسىستەمەكانى ئەوھە كە ژمارەى ئەلەكترۆنى گەردىلەكانى نايىت لە (۸) ئەلكترۆن زياتر بىت، و ھىچ كاتىك ئەم رەگەزەنە لەگەل رەگەزىكى تردا يەك ناگرن تا... ژمارەى ئەلكترۆنەكانى يەكسان

نەبىت بەزمارەي بەتالى بارگەي پەگەزى بەرامبەر ئايا ئەم ياسايە لەكارى رىكەوتە؟ و
لەكارىگەرى رىكەوتە كەپەگەزى ئۆكسجىن بتوانىت پەگەزى هايدىرۇجىن بۆلاي
خۆي رابكىشىت و يەك بگرن، بەمەش ئەم ئاۋە دروستىكەن كە سەرچاۋەي ژيانى ھەموو
زىندە ۋەرىكى زەوىيە!!؟

دِیاری در اوسى

به شى پنجم

شینخ/ ئەم ھەوایە کە بە ھۆیە وە زیندوین و دەژین لە گەل ھەموو زیندە وەرە کانی سەر زەوی لە ئازەل و پروەك ئایا بە شێ رێکەوت چەندە لە پێکھێنانی ئەم ھەوایە و دەستەبەر کردن و ئاسانکردنی بۆ ژیان، لە کار گە یە کدا کە وەستانی نی یە، وە تا کۆتایی ژیان بە خشن دەبی یە کە ی بەردەوامە.

حەیران/ ئە ی شینخ گە وەرەم باسی ئینبیقی مەزنت بۆ کردم (کار گە ی ئاو) ی سەر سور ھینەر، بە لام نەم زانیو ە کە ھەواش کار گە ی ھە یە، بە لکو ئەو ە دە زانم کە ھەوا شتیکە و بوونی ھە یە چوار دەوری زەوی گرتوو ە... کەواتە مانای چی یە کە (کار گە ی) ھە یە نە لە جوولە دە وە ستیت و نە سوو دە مە ندی یە کە ی کۆتایی دیت... ؟

شینخ/ ئە ی حەیران دە زانیست کە ئوکسجین لە رێژە ی (۲۱) لە ھەوادا ھە یە وە نایترو جین بە رێژە ی (۷۸)، و ھە ندی لە گازە کانی تر و ئوکسجین گاز یکی سوکە و بە خیرا بەرز دە بیستە وە و بڵا و دە بیستە وە لە توانایدایە بەرز بیستە وە و لە لایە ن زەوی یە وە ھە لبمژ ریت کەواتە بۆ چی تەنھا لە سەر ئەم ھە سارە ی ئیخە دە مینیتە وە لە سەر ھە سارە کانی تر نامینیتە وە؟ و بۆ چی کە بە رێژە ی (۲۱) لە ھەوادا بێ زیادو کەم بمینیتە وە کە ئەمە رێژە یە کێ پنیوستە بۆ ژیا نی ھەموو زیندە وەرێک، گەر رێژە کە ی زیاتر بووایە ئەوا ھەموو کشتو کال و درەخت و باحمان دە سووتان بە کەمترین گەر لە ھەوادا، و گەر رێژە کە ی کەمتر بووایە ئەوا ھەموو زیندە وەر دە خنکا، ئایا دیار یکردنی ئەم رێژە یە لە کار یگەری رێکەوتی کو ئیرانە ی ئە ی حەیران؟

بە لام کار گە ی ھەوا نھینی دروستکردن و رێکخستنی زۆر وردتر و مەزنتەر، و دانایی لە بەر ھەمە کەیدا گە لێک سەر و ھینەر تر و دار پێژاوتر.

چونکە چەستە مان ھەمیشە پنیوستی بە دروستبوونی وزە ی بەردەوام ھە یە، و بێگومان وزە ش پنیوستی بە سوو تە مە نی ھە یە، و سوو تە مە نیش بریتی یە لە ئوکسجینی کە بە ھۆ ی ھەردوو سیە کاغمانە وە ھە لیدە مژین بە مەیش خواردنە کە مان دە سووتین، بە لام رێژە ی

ئۆكسجىن لەھەوادا، ديارىكراو لەبەر ئەو و اچاوەروان دەكرێت، كەدواى چەرخیكى زۆر كۆتايى پىڤىت، چونكە ئەو ئۆكسجىنى كە ھەلئىدەمژىن بەھۆى سوتاندنەو لەگەل ئەو كاربۆنەى كە لە خواردنە كاغماندا ھەيە يە كدە گرن.

دووھم ئۆكسىدى كاربۆن دروستدە كەن كە ژەھرىكى كوشندەيە و بەھۆى ھەناسەدانەو و خۆمانى لىدەر بازە كەين.

گەر بىم شىوھە بىروات (ئۆكسجىن)ى ناو ھەوا بەرەو نەمان دەروات ئەو كاتە چارە نىيە؟

لەدانايى دروستكەردا واى لەرۆك كەردو كە ھەميشە پىويستى بە (كاربۆن) ھەيىت بۆ ژيان و خواردنەو و بەرھەمھىنانى بەروبوومە كەى.

ناوانىت راستەخۆ لەسروشتەو و ھەريگىرێت بەلكو واى بۆ دانراو كە لە (دووھم ئۆكسىدى كاربۆنەو) و ھەريگىرێت بەلام ھەر ئەيىت پىژەى (دووھم ئۆكسىدى كاربۆن) بەرەو تەواو بوون بچىت. ئەو كاتە چارەى چىيە؟

ئا... لىرەدا دانايى داھىنەرى مەزن زۆر بەسەر سوپھىنەرى لە كەردارى ئالوگۆر كەردن لەنبو ئىمەو رۆو كەدا بەدەردە كەوئىت دووھم ئۆكسىدى كاربۆن وەك زانىت ژەھرىكى كوشندەيە و لەھەمان كاتدا ژەمە خۆراكىكە، كە ژەھر بۆ ئاژەل وە خۆراكە بۆرۆك و ئەمەش بەيە گرتنى كاربۆن لەگەل ئۆكسجىندا پەيدا دەيىت بە كارىگەرى سوتاندن.

ئىمە كاتىك ئۆكسجىن ھەلئەمژىن و خواردنە كەمان دەسوتىن و دووھم ئۆكسىدى كاربۆن دەردە كەين و بەھۆى ھەناسەدانەو و خۆمان لەم ژەھرە كوشندەيە پزگەر دەكەين و دەيكەينە ديارى بۆ جىھانى رۆو كە كە پىويستىتى بۆ بەردەوامى ژيانى و خۆراك و بەرھەمھىنانى بەروبوومى و گەلاكانى ئەم ژەھرە كوشندەيە ھەلئەمژن، بەھۆى شىكارىكى كىمىيائى سەر سوپھىنەرى سەوزە ماددەى گەلا كە لەگەل روناكى خۆردا يە كدە گرن كە بەمەش دووھم ئۆكسىدى كاربۆنە كە دەيىتەو دوو رەگەز (ئۆكسجىن و كاربۆن) كاربۆنە كە دەتوئەو بەھۆى ئەو ئاوەى كە رەگى رۆو كە كە ھەلى دەمژىت تاكو بەھۆى ھەوا ديارى يە نايابە كاغمان پىشكەش بكات لەگۆل و بەرو بوم، و ئەويش (ئۆكسجىن) مان دەداتەو دەيكاتە شەنى ژيان.

ئابەم چە شەنە (تواناى دروستكەرى) ئەم رىكخستە سەر سوپھىنەرى داھىناو (كارگە) كە ھەميشە ئۆكسجىن بە ئىمە دەدات و (كاربۆن) يىش بەرۆو كە ئەدات، و گەر ئەم ئالوگۆرە سامنا كە نەبوايە ژيان لەسەر زەوى نەدەما.

تایا... ئه‌مانه هه‌مووی له کاریگه‌ری پیکه‌وتی کوپرانده ئه‌ی حمیران؟
 حمیران/ پاک و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زنه، به‌راستی کاریگه‌ریه‌کی سامناکه وه‌خته
 سه‌ر سوپه‌ینه‌ر ترو دا‌پۆژاوتر بیت له (کاریگه‌ری باران).
 شینخ/ تایا... ئه‌مه‌ش یه‌کیکه له کاریگه‌ره‌کانی پیکه‌وت ئه‌ی حمیران، که قورئان
 پێش سیانزه سه‌ده به‌خه‌لکی فه‌رموو ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ
 كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا﴾ (الانعام: ۹۹)
 حمیران/ گه‌وره‌م تینه‌گه‌یشتم.

شینخ/ چونکه به‌ته‌واوی سه‌رنجی ئایه‌ته‌که‌ت نه‌داوه، خودا ده‌فه‌رمویت (فَأَخْرَجْنَا بِهِ)
 (به‌هۆیه‌وه ده‌ره‌یه‌نا) واته به‌هۆی ئاوه‌وه رووه‌کی هه‌موو شتی‌که‌مان ده‌ره‌یه‌نا، و هه‌روه‌ها
 ده‌فه‌رمویت (فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ) لی‌مان ده‌ره‌یه‌نا واته له (رووه‌که‌مان ده‌ره‌یه‌نا) (خضرا)
 (سه‌وزی) و له‌باشدا ده‌فه‌رمویت (نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا) (ناوکی لی‌ده‌ره‌یه‌نین) ئه‌م را‌ناوه
 بۆ‌کی ده‌گه‌رپه‌ته‌وه به‌فه‌رمووده‌ی (نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا) تایا ده‌گه‌رپه‌ته‌وه بۆ‌ ئایان بۆ‌ رووه‌که
 یان بۆ‌ سه‌وزه ماده‌ده؟ حمیران: دیاره‌ که بۆ (سه‌وزه ماده‌ده) ده‌گه‌رپه‌ته‌وه به‌لام مانای چی‌یه
 که‌خودا ناوکه له‌سه‌وزه ده‌ره‌یه‌نیت.

شینخ/ ئا... لی‌ره‌دا نه‌هینی مو‌ع‌ج‌زه‌کانی ئایه‌ته‌که‌نی قورئان به‌ده‌رده‌که‌ویت، ئه‌ی
 حمیران، به‌لکه‌ ئاماژه‌یه‌ بۆ‌ ئه‌و نه‌هینی‌یه‌ی که‌ ئا... ئیستا لای زانیان به‌شاراوه‌یی ماوه‌ته‌وه؟
 زانست واده‌ری‌خستوه وه‌که‌ پێم وتی: پێکه‌یه‌نانی رووه‌که و خ‌زراکه له‌ کاربۆ‌نسه‌وه
 وه‌رده‌گریت، و هه‌روه‌ها زانست به‌ده‌ری‌خست که‌ رووه‌که دووهم ئۆک‌سی‌دی کاربۆ‌ن
 شیکار ده‌کات بۆ‌ هه‌ردوو په‌گه‌زی (ئۆک‌س‌جین و کاربۆ‌ن) کاربۆ‌نه‌که وه‌رده‌گریت و
 به‌هۆی ئه‌و ئاوه‌ی که‌ له‌په‌گ و لقه‌کانیه‌وه ده‌یه‌ژیت ده‌توێته‌وه، و به‌مه‌ش خ‌و‌ی
 پێدروسته‌ده‌کات و به‌ره‌مه‌که‌شی به‌رده‌گریت، به‌لام رووه‌که‌ چۆ‌ن دووهم ئۆک‌سی‌دی
 کاربۆ‌ن شیکار ده‌کات بۆ‌ دوو په‌گه‌ز؟

سه‌ر سوپه‌ینه‌ره‌ که‌ ئالی‌ره‌دا‌یه، زانیان به‌ده‌ری‌خست که‌ ئه‌م شیکاره‌ رووده‌دات له
 ئه‌نجامی کارلینکی کیمیاوی سه‌ر سوپه‌ینه‌ره‌ له‌نی‌وان (پرووناکی خ‌و‌ر) و (سه‌وزه ماده‌ده)
 که‌ له‌خانه‌ی گه‌لا‌کاندا هه‌یه و به‌ (کلۆرۆفیل) ناو ده‌بریت. و ئه‌م وشه‌یه‌ و وشه‌یه‌کی
 یۆنانی‌یه که‌ پێکه‌اتوه له‌دوو بر‌گه‌ (کلۆرۆ) واته سه‌وز، و (فۆلۆن) واته گه‌لا.

بەلام چۆن ئەم كارلىككە كىمىيەيە پروودەدات لەنىوان پوناكى خۆرو سەوزە ماددەدا، ئەم نەينىيە كەزانىست بەيە كىك لەسەر سورەينەرە كانى خوداى دروستكەرى دادەنىت.

زانايان تەنھا ئەو ەيان زانىو ە گەر سەوزە ماددە نەبوايە ئەم كارلىككە كىمىيە پوى نەئەدا، و دوو ەم ئۆكسىدى كاربۆن شىكار نەدەبوو بۆ ەردوو پەگەزى (كاربۆن و ئۆكسىجىن) و پو ە كىش خۆراكى ەرنەدە گرت و بەرو بوومىشى نەدەبوو. ئايا دروستوونى ئەم كارگە ەوايە و دروستبۇنى ئەم سەوزە ماددەيە و گۆرپىنى زەھر بەھزى ئەو سەوزەو ە بۆ خۆراك و رىكخستى ئەم گۆرپىنەو ە ديارىيە لەناو دراوسىكاندا بەشىو ەكى خولى، ئاوا بەرپك و بى كەم و كۆرى ئايا ئەمانە ەموو لەكارىگەرى رىكەوتن ئەى ەيران؟

میرانخانه‌ی گه‌وره
به‌شی‌شه‌شم

شیخ ئه‌ی ئهم میوانخانه‌یه‌ی که خاوه‌نه‌که‌ی بۆمانی دروستکردوو و چه‌سپاندۆیه‌تی و پارێزراوی کردوو، و جیایکردۆته‌وو و نه‌خشانلۆیه‌تی و به‌رزو نزمی تیاردروستکردوو، و به‌هموو پێوستی و به‌خشنده‌یی‌یه‌ک ئاماده‌یکردوو، ئایا به‌شی رێکه‌وت چه‌نده‌ تیایدا؟
حه‌یران: کام میوانخانه‌یه، گه‌وره‌م؟

شیخ/ میوانخانه‌ی ئهم زه‌ویی‌یه‌ له‌هاتنماندا تیایدا داده‌به‌زین هه‌ر له‌بیشکه‌وه‌ تا‌کو گۆر... ئهم میوانخانه‌یه‌ی که ئارامگا و سۆز و گه‌رمی و ئاگرو پوناکی له‌خۆگرتوو له‌گه‌ڵ ئهو چیشته‌خانه‌یه‌ی که جزیره‌ها خواردن و خواردنه‌وه‌مان پیشکه‌شده‌ کات له‌ گوشت و شیرمه‌نی و میوه‌ و سه‌وزه، ته‌نانه‌ت شیرینیش مان پیشکه‌شده‌ کات و جزیره‌ها پۆشاک که‌له‌سه‌رمای زستان و گه‌رمای هاوین. ده‌مانپارێزیت، ئایا نه‌خشه‌دانان و بایه‌خدان و وورده‌کاری تیا‌دا به‌دی ناکه‌یت ئه‌ی هه‌یران؟

سه‌رنجیده‌ له‌به‌رده‌ زۆر به‌چوو که‌کانی.. که‌ ئهم میوانخانه‌ گه‌وره‌یان لێنیکه‌هاتوو، ئهو ماده‌یه‌ی که‌وورد و خاش و شیکار کرا تا گه‌یشته‌ گه‌ردیله‌ که‌ی و به‌ره‌و ناوکی گه‌ردیله‌ کان چون و توانیان له‌تی بکه‌ن ووزه‌ی لێبه‌ده‌ست به‌یئن به‌مه‌ش کاو‌لکاری سوتاندن و له‌ناو‌بردن و کوشتاریان کرد.

ئایا پاش ئهم هه‌موو کاره‌ راستی ماده‌ه‌یان بۆ به‌ ده‌ر نه‌که‌وت یاخود تا ئیستا نه‌زانن لێی؟

ئایا بیهینی هه‌موو ئهو پێکه‌هاتوو رێکه‌خراوه‌ سه‌رسوڕه‌ینه‌رانه‌ و ئهو لێکه‌چوونه‌ دله‌ر‌قینانه‌و نه‌خشه‌ رازاوانه، ئاماژه‌ی ئه‌وه‌ ده‌ که‌ن که‌له‌دیاردی رێکه‌وتی کوێرانه‌ بن؟
نه‌خێرو نه‌خێر... ئه‌ی هه‌یران، پیاوانی زانستی سه‌رده‌می پیشوو ته‌نها سه‌رنجی رو‌که‌شی ماده‌ه‌یان ئه‌دا نه‌ده‌چوونه‌ ناو‌ ناوه‌رو‌ک و قولایی‌یه‌وه‌ و په‌گه‌زه‌ کانیا‌ن به‌شێوه‌ جیا‌کانی ماده‌ به‌دی‌ان ده‌کرد، و نه‌ده‌زانرا هۆ‌کاری لێکه‌جیا‌بوونه‌وه‌یان و پێکه‌وه‌ لکانیا‌ن، و په‌نگه‌ جزو‌راو جزو‌ره‌کانی رووناکی ده‌بیه‌نی به‌لام نه‌یده‌زانی هۆ‌ی نه‌ینی جزو‌راو جزو‌ره‌کی چی‌یه‌. به‌لام له‌م سه‌رده‌مه‌دا ده‌چنه‌ ناو‌ قولایی‌یه‌ کانه‌وه‌ و لێهاتوویی

خوای بۇ بەردەردە كەوئیت گەر زاناپە كى سەردەمى كۇن پرسیاری لىبكرایە لە چ ماددەيەك ئەم گەردوونە پىكھاتوو، وەلامى دەدایەو كە لە گەردیلەى چوار رەگەز دروستبوو (خاك و ئاو و ئاگرو ھەوا)، پاشان زانست پەرەى پىندراو پىشكەوت، و بۇيان بەدەر كەوت كە ئەم چوار رەگەزە خۇيان لەخۇياندا لەچەندىن رەگەزى تر پىكھاتوون و ئەم رەگەزە زۇرانەش لەبەشى ھىجگار بچووك پىكلىن كە نەدەبىنرین نە كەرت دەكرین، و لەسەدەى نۆزدەھەمدا زانست ھەنگاویكى گەورەى نا، و بەدەرىخست ئەو پارچە بچووكانەى كەلایان و ابوو كەرت ناكرىت لەبەر ئەوەى بچووكترین شەن گەر ئەندىشە بكرىت، ئەمانىش پىكھاتوون لەبەشى زۆر بچووكتر كە بە (گەردیلە) ناودەبرین، و رادەى بچووكیان ئەى حەیران كە تیرەى ھەرپە كەمان بەرپۆرەى (پىنچ ملیۆن بەش) لەئىنجىك و كىشە كەى بەگۆرەى رەگەزە كانى دەگۆرىت بەنزىكەى لەنیوان دووبەش و (۳۹۵) بەش لەمیلیۆن ملیار ملیار بەش لە گرامىك. حەیران/ چەند سەیر و سامناكە!.

شىخ/ ئەم قەبارەیش زاناپان بەگەورەى دادەنەن بەگۆرەى ئەلە كۆرۆنەكان و پۆرتۆنەكان كە گەردیلەیان لىپىكلىت، و تاكو بۇمانى نزیك بكەنەو و بتوانین ئەندىشەى ئەو جىاوازییە بكەین، غوونەبە كیان بۇ ھىناوینەتەو گەر ئەلە كۆرۆنەكان دابنن بەگەردى، پۆرتۆن لەچاویا بەقەد گۆزى زەوى دەبن، گەردیلەش لەچاوى دا بەقەد سەدى ئافرەتى زنجیرەداردەبن، گەر بىتەویدات، و دەلین: جىاوازی نیوان قەبارەى گەردیلە ھەمووى بەگشتى و ئەو ئەلە كۆرۆنانەى كەتیاپەتى، وەك جىاوازی نیوان گەردیلەى تۆز و ئەم زورەى كە ئىمەى تیاين وایە ئەى حەیران؟ حەیران/ ئای لەم سەر سۆرھىنەرە سەر سۆرھىنەرە!!.

دەگوئىجت ئەم گەردیلە بەو ھەموو بچووكیەو (بۇشایی و بەشى) ھەبىت؟

شىخ/ بەلى ئەى حەیران، بۇيان بەدەر كەوت كەوا گەردیلە بەرگى ھەبەو لەناویدا ناو كىك یان چەند ناو كىك دەخولینەو و بارگە كانىشیان ئەلە كۆرۆنىك یان چەند ئەلە كۆرۆنىك بەگۆرەى رەگەزە كانیان ھەلدەگرن، و ناوكیش لەلاى خۇبەو پىكھاتوو لە پۆرتۆنىك و یان چەند پۆرتۆنىك و یەك نیوترۆن و یان چەند نیوترۆنىك، تەنھا لەھايدرو جىندا نەبىت كەنوترونى نە.

حەیران/ ئەم ئەلە كۆرۆن و نیوترۆن و پۆرتۆنانە چىن

شىنخ/ ئەلە كۆزۆن برىتىيە لە يەكەيەكى بارگاوى سالب، و پرۆتۇنىش برىتىيە لە يەكەيەكى بارگاوى مۇجەب، و نيوترونىش برىتىيە لە يەكەيەكى بارگاوى بىن لايەن ئەمۇجەيەو نەسالب.

حەيران/ كەواتە ماددە و گەردون بە گشتى و ئىمەش لە گەلىاندا برىتين لە چەندەها يەكەي بارگاوى كارەبا؟

شىنخ/ ئەمە، راستىيە كەيەنى ئەي حەيران، و ئەو ماددەيەي كە گەردوون و ئىمەي لىيىنكەتووه، برىتىيە لە وزەي كارەباي جامكرا و بەشيوەي گەردىلە و رەگەز، و زاناي گەوره (ئەنشىتەين) تىزورى (نسبى) دۆزىو و بەجىهانى ووت (ماددە و وزە يەك شتەن) راستى ووتە كەي بەدەر كەوت كاتىك كە توانرا ئەتۆم لە تىكرىت و ماددە كەي بگۆردىرەت بۆ ووزە، وەك چۆن بە كىردەو بەدەر خرا لە ئەنجامى لە تەكرەنى گەردىلەدا، هېچ رىنگىك نىيە كە ئەمەز ووزە بكرىت بە ماددە؟

شىنخ/ ئەمە بەدوور نازانىت، ئالىيەدا نايىت كە زۆر نزيك بوويىتەو لە باوهرەينان بە ئىمەكانى دروستكردنى ماددەي گەردون لە نەبوونەو (هەمو وزەو هيزىك بە گشتى بۆ خودايە) ئەي حەيران (إن الله قوي عزيز) (خودا بە توانا بەهيزە).

حەيران/ شىنخى گەورەم تا ئىستا باسى فەلسەفى (نسبى) بۆ نە كردوم.

شىنخ/ (نسبى) فەلسەفە نىيە، بەلكو تىزورى زانستى روتە، گەر ئارەزووت لىيىت بۆتى باسدە كەم، بەلام ئىستا باسى گەردىلەت بۆ ئەواو دە كەم تاكو بزانىت چەند رىنكخستەن و كردارى لەخۆ گرتووه، رىنمايمانكردن بۆ دەر ككردنى بوونى رىنكخستەن بەتەنها مەبەست و ئامانجە.

حەيران/ فەرمان بۆ تۆيە گەورەم.

شىنخ/ يەكەك لە سەرسوڤهينەرەكانى سىستەم و رىنكخستەن ئەو يە كە ژمارەي ئەلكۆنەكانى بەرگى دەرەوەي گەردىلە يە كسانە بە ژمارەي پرۆتۇنەكانى ناو كە گەردىلە، گەر لە ناو كدا يەك پرۆتۇن هەيىت ئەوا يەك ئەلە كۆزنىش لە بەرگە كەيدا دەيىت، تەنها لە هايدرو جىندا نەيىت و گەر دوو پرۆتۇن هەبوو ئەو دوو ئەلكۆزنىش دەيىت، بەمچۆرە يەك لەدواي يەك ژمارەكان بەرەو ژوور دەروات، لە سو كترين بارستايى گەردىلەي رەگەزە كانەو بە بۆ بەر زترين بارستايى، و رەگەزى پۇرانيۆم قورسەرنىيانه، و بەهۆي ئەم يە كسانبوونى نىوان ئەلە كۆزنى سالبى بارگە و پرۆتۇنى مۇجەبى ناوك بارگەي كارەبايى گەردىلە يە كسان دەيىت، بەلام نيوترونى بىن بارگە لە ناو كدا ژمارەي زۆر يىت يان كەم يىت يە كسان نايىت بە ژمارەي ئەلە كۆزنى بارگە، چونكە نيوترونى بىن

بار گەيە، سەرنجىدە. ئەي جەيران لەم سىستىمە سەرسورھىنەرە و لەمەش گەورەتر و سەرسورھىنەرتر ئەو ياسا خولىيەي كە پۇلنىكر دنى بەرگەكانى گەردىلەي لەسەر بەندە بەمەش كاريگەر دەيىت لەسەر دروستىوونى ئەلكىزۇنى رەگەزە جىاوازە كان و يىنكەتەنيان، بەگويزەي پۇلنىي ئەلەكتۇنە كان و ژمارەيان و زانايان و ايان بۇ بەدەردە كەوتوو جىنگاي ئەلەكتۇنە كان لەبەرگەكانى گەردىلەدا رىنكەدەخرى بەگويزەي پۇلنىي هەشتى، گەر ژمارەي ئەلەكتۇنە كان لەبەرگى رووتەختى گەردىلە كدا هەشت بوو ئەوا بەرگە كە پر دەيىت و هەر ئەلەكتۇنىك لەسەر كورسبە كەي لەهەشت كورسبەكانى ئەو بەرگە جىنگەي خۇي دەكاتمەو گرىمان رەگەزى (۹) ئەلەكتۇنى هەيىت ئەوا هەشتيان لەبەرگى يە كەمدا جىنى خۇيان دەگرن و نۆھەم لەبەرگى يە كەمدا جىنگەي نايىت و دەروات بۇ بەرگى دووهم لەوئى جىنگەي خۇي دەگرئ ئىتر هەروەها يە كەم و دووهم و سىيەم بەهەشت هەشت پر دەبنەو، ئىتر چوارەمەيش هەروەها و تاكۇتايى هەرە بەهەشت هەشتى پر دەيىت.

لەمەش سەرسورھىنەر تر يە كىگرتنى ئەم رەگەزانەيە لەگەل يە كەتدا لەسەر بنەماي پۇلنىي هەشتى كەزۇر لەنەرىتى ميوانداری تىادا بەدى دەكرىت چونكە يە كىگرتنى رەگەزە كان روودەدات بەگويزەي يە كىگرتنى ئەلەكتۇنەكانيان.

گەر ژمارەي ئەلكىزۇنى بەرگى رەگەزە ميوانە كە لەهەشت كەمىر يىت، واتە خانەيە كى بەتالى هەيىت، ئەو كاتە بەسنگىكى فراوانەو دەتوانىت ميوانداری رەگەزىكى تر بىكات بەمەرجىك ژمارەي ئەلەكتۇنەكانى يە كسان يىت بەخانەي بەتالى بەرگى رەگەزە كە كە لەهەشت ئەلەكتۇن كەمىرى هەيە.

ئەو رەگەزەي كە لەبەرگى دەروەيدا تەنها (۸) ئەلەكتۇن هەيە ناتوانىت ميوانداری هېچ رەگەزىكى تر بىكات، كەبەمەش لىبور دراو بەلام ئەو (۷) ئەلەكتۇنى لەبەرگى دەروەيدا هەيە، دەتوانىت يەك بىگرىت لەگەل رەگەزىكى تردا كە لەبەرگى دەروەيدا تەنها يەك ئەلەكتۇنى هەيە و ئەو (۶) شەش ئەلەكتۇنى لەبەرگى دەروەدا هەيىت، بەم چەشە.

لەبەر ئەو جىاوازي رەگەزە بنەرەتيە كان بەگويزەي جىاوازي ئەلەكتۇنيەكانيان، وەك باسكرا، و چ كاتىك بارستايى گەردىلەي هەر رەگەزىك زانرا، ئەوا هەموو سىفائە تايىتمەندىەكانى دەزانرى.

(مەندەليف) زاناي روسى توانى پۇلنىي رەگەزە كان بەگويزەي بارستايى گەردىلەكانيان بىكات، بەمەش خىشتىە كى نمرەدارى بەرو ژوورى دانا، بەلام زۇر

به کتوپری به‌ره‌نگاری ئەو بۆشایی‌یه بۆوه که گهردوون ناسه کان دوو چاری هونەوه که‌له‌نیوان مەریخ و موشتەریدا بوو، گهر بێتەوه یادت... حەیران.

(مەندەلیف) ی زانا دۆزی‌یه‌وه که‌غهرە‌ی به‌ره‌ووژووری هەر په‌گەزێک به‌شیوه‌یه‌کی ئاسایی ده‌براو هیچ بۆشاییه‌کیان تیا‌دا نی‌یه، تەنها له‌سنی په‌گەزدا نه‌ییت، یان ئەوه‌تا ئەم (یاسایی خوله‌یی‌یه) ئاسایی و راست نی‌یه، و یاخود راسته‌ و بوونیان هه‌یه ئەو کاته ده‌ییت بوونی ئەم په‌گەزه‌ ونبوانه‌ به‌گوێره‌ی بۆشاییه‌کانیان بن.

جینگای سه‌رسورمانه‌ که‌ (مەندەلیف) ی زانا که‌باوه‌ری به‌راستی (یاسای خوله‌یی) هه‌بوو، چه‌سپانندی که‌ ئەم سنی په‌گەزه‌ ونبوانه‌ پێویسته‌ بوونیان له‌سه‌ر زه‌وی هه‌ییت به‌لکو توانی له‌سه‌ر بیه‌مای بارستایی گهر‌دیلە‌کانیان که‌ له‌پله‌کانی بۆشایدا هه‌ن سیفاتە کیمیاییه‌کانیان دیاریکات، که‌هه‌یانه‌ هه‌روه‌ک خۆی بیه‌ییتنی واییت.

له‌وه‌ سه‌یرتر حەیران (مەندەلیف) زۆر خۆشه‌ختانه‌ توانی پێش مردنی له‌سالی ۱۹۰۷ دا راستی پێشبینیه‌ زانستیه‌که‌ی بیه‌ینی سه‌باره‌ت به‌دۆزینه‌وه‌ی په‌گەزه‌ ونبوه‌کان له‌لایه‌ن زانیانه‌وه‌، و هه‌ریه‌که‌ له‌وسنی په‌گەزانه‌ کێشێ گهر‌دیلە و سیفاتێ کیمیاییان هه‌بووه‌ که‌ (مەندەلیف) ی زانا پێشبینی کردبوو ئایا، ده‌شیت ئە‌ی حەیران ئەم سیستم و پۆلینه‌ سه‌رسوریه‌ینه‌رانه‌ له‌گهر‌دیلە و مه‌جه‌ره‌کاندا، به‌ینی هیچ جیاوازی‌یه‌ک له‌نیوانیاندا هه‌موو له‌کاریگه‌ری رێکه‌وتی کوێرانه‌ بن؟

حەیران/ شینخی گه‌وره‌م راستی فەرموو، که‌وتی: زانا به‌چوونی له‌ماده‌وه‌ بۆ ناوه‌رۆکی، خودای به‌دیکرد

شینخ/ ئەو روناکیه‌ی که‌ قورئان له‌زۆر له‌ ئایه‌ته‌کانیدا، ئاماژه‌ی بۆ ده‌کات، ئایا.. به‌شی رێکه‌وت له‌دروستبوونی و پێکهاتن و پێکه‌خستنی یاساو سیستمه‌کانی و جزوایه‌تی ره‌نگه‌کان و گۆرانیان له‌به‌رچاودا چه‌نده‌؟

قورئان ده‌فرمویت:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ الانعام: ۱

﴿وَمَا يَسْتَوِي الْهَٰ غَمَىٰ وَالْبَصِيرُ، وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ، وَلَا الظُّلُ وَلَا

الْحُرُورُ﴾ فاطر: ۱۹-۲۱

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ

يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ﴾ القصص: ۷۱

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾ الحاقة/ ۳۸-۳۹

كەۋاتە ئەۋرۇناكىيە چىيە كەبەھۆيەۋە شت دەيىنىن ۋە ئەۋە چىيە كەخودا سۈيىدى
پىدەخوۋا بەۋەي كە ئىمە دەيىنىن ۋە نايىيىنىن، خودا تۈناكانى ئاشكرايە ۋە لەقورئانى.
پىرۇزدا تەنھا سۈيىد بەنیشانە بەرزە دروستكراۋە كانى دەخوات، ئەۋ نىشانەي كە
راستەۋخۇ لەخۆرەۋە، ۋە يان لەۋر شەدارە نەيىنراۋە كانەۋە دەگەنە سەرزەۋى، ھەرۋەك
دەلەين، لەبەرنەۋەيە كى جۇراۋ جۇرۇ بەگۈيرەي ژمىرە كەيان، واتە بەشەپۇلى جۇراۋ جۇر
لەدرىژايىيە كانىياند، بەلام چاۋمان تەنھا بەشىكى كەمى ئەم شەپۇلانە دەيىنىنىت، ۋە ئەۋ
شەپۇلانەش ئەۋانەن كە كۆلكە زىپىنە كەبەھۆي سىبەرى خۆرەۋە، ھەۋت رەنگى
بەدەردە كەۋىت، ۋە ئەۋ شەپۇلانە لەژىر سۈرۈ سەرو ۋەنەۋشەين چاۋمان نايان يىنىت،
چۈنكە چاۋمان بەنەتۈنايىيە دروستكراۋە بۇ يىنىنى ئەم شەپۇلانە، بەلكۈ ئەم شەپۇلانە بۇ
يىنىن ۋە دەر ككردن دروستتە كراۋن.

جىۋاۋى شەپۇلەكان لەدرىژياند دەيىتە ھۆي جىۋاۋى لەرەنگ ۋە كارىگەرياند، ۋە
درىژترىن شەپۇل كەبەچەندەھا مىل رىژە كراۋە ۋە كورترىيان (۶) شەپۇلە لە ئىنجىكدا،
كە كاردە كەنە سەر (ئامىرى لاسلكى) گەر لەمە كورترىن، گەرمى دروستدە كەن، ۋە بە
(شەپۇلى گەرمىي تارىك) ناۋدەبرىت، ۋە نەيىنراۋە چۈنكە درىژە شەپۇلە كەي بىرىتەيە
لەبەشىك لە ۳۰ ھەزار بەشى ئىنجىك، ۋە گەر بەھەمان خىرايى خۆي لەۋ سۈرە تىپەرى،
ئەۋ كاتە كارىگەرى لەسەرمان دەيىت ۋە ئەمەش بە (شەپۇلى روناكى) ناۋدەبرىت. ۋە
بەھۆيانەۋە ھەۋت رەنگى كۆلكە زىپىنە دروستدەيىت، ۋە رەنگە كانى ئەم شەپۇلە
يىنراۋانە دەگۈرپىن بەگۈيرەي جىۋاۋى لەخىرايىيە كاندا گەرلەيەك ئىنجىدا خىرايىيە كەي
بىگاتە (۳۴) ھەزار شەپۇل ئەۋا رەنگى (سۈر) دروست دەيىت، گەرلەمە كەمەتر بوۋ
رەنگى (پىرەتقالى) پەيدا دەيىت ۋە لەپاشدا (زەرد ۋە سەۋزۈ شىن ۋە نىلى) ۋە گەر لەمانە زۇر
كەمەتر بوۋن بەچەشنىك بىگاتە (۶۰) ھەزار شەپۇل لەئىنجىكدا ئەۋا رەنگى ۋەنەۋشەيى
دروستدەيىت، گەرلەمەش كورتر بوۋ ئەۋ كاتە نەيىنراۋ دەيىت.

ئەۋ رەنگانە دروستدەبىن كەبە (لەسەرو ۋەنەۋشەيەۋە) ناۋ دەبرىن ۋە كارىگەرييان
لەسەرە ماددە كىمىيەكان بەدەردە كەۋىت.

لەدۋاي ئەمانە شەپۇلە پۇلىنكرۋى تر زۇر دىت ۋە جىھانى يىنراۋەكان زۇر كەمەتر
لەچاۋ جىھانى نەيىنراۋە كاندا ۋە شەپۇلە ۋە شەدارە ناسراۋەكان تا. ئەمپۇش زىياتر لە (۲۷)
(پەلەدا، رىككەخىرىن، كە يىنراۋ تىپاياندا يەك پەلەيە، ۋە پەلەكانى تر نەيىنراۋن.

ئىستاتىدەگەيت، ئەي جەيران ماناي فەرمۇدەي خۋاي مەزن ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا
تُبْصِرُونَ، وَمَا لَا تُبْصِرُونَ﴾.

نایا جینی بروایه ئه‌ی حمیران ئه‌م هه‌موو پۆلین و سنوردای و پیکه‌خسته له کاریگه‌ری
پیکه‌وتن بن؟

حمیران/ پاکی و بیه‌گه‌ردی بۆ دروستکه‌ری مه‌زنه، به‌لام شینخی گه‌وره‌م واده‌بینم که
ئینه‌کاری بوونی (ورشه) (الائیر) بکات که زانایان له‌سه‌ر بوونی پیکه‌وتون.

شینخ/ هیچ کامیک له‌و زانایانه‌ی که ووتووایه (ورشه) بوونی هه‌یه، نازانن راستی
وورشه چی‌یه به‌لام به‌گه‌رممان بونیان سه‌پاندووه، چونکه خۆیان به‌رامبه‌ر هه‌ندئ شت
بینیه‌وه که‌لایان و ابوو ته‌نها هۆکار بۆ بوونی ئه‌م شتانه (ورشه‌یه) و پێوه‌ری پوناکیان
له‌سه‌ر ده‌نگ کرد، بۆیان به‌ده‌ر که‌موت که‌پێویسته، بوونی نیوه‌ندیک هه‌یت له‌نیوان ئه‌م
شتانه‌دا بۆ گواسته‌وه‌ی کاریگه‌ر له‌ته‌نیکه‌وه بۆ ته‌نیکێ تر.

بۆ نمونه کاتیک له‌جینگه‌یه‌کی دوره‌وه تۆپیک ده‌ته‌قیریت و ده‌نگه‌که‌ی ده‌گاته ئیمه،
ده‌په‌رسین چی ئه‌م ده‌نگه‌ی له‌تۆپه‌که‌وه گه‌یاندۆته گۆنی ئیمه، هیچ شتیک نابینن، به‌لام
دیاره که نیوه‌ندیک له‌نیوان ئیمه و تۆپه‌که‌دا هه‌یه که ته‌ویش هه‌وایه، به‌هۆی ته‌قاندنی
تۆپه‌که‌وه دوو چاری له‌رینه‌وه بوو، به‌مه‌ش له‌رینه‌وه که ده‌گاته گۆنی ئیمه، و ته‌و هه‌وایه‌ی
که گونجاوه بۆ گواسته‌وه‌ی ئه‌م ده‌نگه نیوه‌ندیکێ گونجاوی نی‌یه بۆ گواسته‌وه‌ی
پوناکی گه‌ر سه‌ره‌نجی پوناکی گلۆپینکی کاره‌با به‌هین له‌جینگه‌یه‌کی دووره‌وه وه‌ک
شتیک ده‌په‌یریت له‌نیوه‌نده هه‌وایه‌کی خامۆشدا و گه‌ر گه‌رده‌لولینکی په‌ش هه‌لیکرد
ده‌بینن هیچ کاریگه‌رینکی نی‌یه له‌سه‌ر پوناکی ئه‌م گلۆپه، وه‌ک ته‌و کاریگه‌ریه‌ی که
هه‌یه‌تی له‌سه‌ر ده‌نگی تۆپه‌که، گه‌ر تۆپینکی شوشه‌یمان له‌هه‌وا به‌تالکرد وه‌زه‌نگیک و
گلۆپینکمان تبادانا، و ته‌زوویه‌کی کاره‌بامان به‌زه‌نگه‌که‌وه به‌ست به‌هیچ جزرینک
گونمان له‌ده‌نگی زه‌نگه‌که نابیت، و گه‌ر ته‌زووه‌که‌مان له‌سه‌ر گلۆپه‌که به‌ست که‌وپه‌ر
گلۆپه‌که داده‌گیرسیت، به‌مه‌ ده‌رک ده‌که‌ین که هه‌وا به‌و نیوه‌نده گونجاوه نی‌یه بۆ
گواسته‌وه‌ی پوناکی، و ئه‌م نیوه‌نده که زانایان به‌ (ووشه) (الائیر) ناوی ده‌به‌ن به‌بی
ئه‌ودی راستیه‌که‌ی بزائن.

به‌لام تاقیکردنه‌وه زانسته‌یه‌کان نه‌بوونی وشه‌یان سه‌لماند و پێوه‌ر له‌نیوان ده‌نگ و
په‌نگدا له‌گه‌ل جیاوازی‌دا.

له‌راستیدا ده‌نگ بریتی‌یه له‌پیکه‌دادانی له‌گه‌ل هه‌وادا و به‌له‌رینه‌وه‌ی جزراو جزر
ده‌په‌له‌رینه‌وه تا... ده‌گاته گونمان گه‌ر هه‌وا به‌وایه ده‌نگیش نه‌ده‌بوو، به‌لام پوناکی
شه‌پۆلی تیشکه‌کانی به‌بی پێویستی به‌هیچ نیوه‌ندیک به‌ئاسانی به‌بۆشایدا ده‌روات.

هیچ جیاوازی نییه گەر (وورشه) بوونی فعلی هه‌بیت و یاخوود بوونیکی گریمانی سه‌پنراو بێت، ئه‌وه‌ی که هه‌میشه لای من گرنکه ئه‌ی هه‌یران، ئه‌وه‌یه که له‌لایه‌نه‌کانی دانایی و سیستم و دروستکردنت بۆ به‌ده‌رنجهم، ئایا له‌و جیاوازییه‌ به‌ئاگایت که خودا له‌گواستنه‌وه‌ی ده‌نگ و روناکی‌دا دروستیکردوه.

ئایا چۆنت ئه‌ندیشه ده‌کرد. گه‌رده‌نگ وه‌ک روناکی بگه‌یشتایه‌ گوێمان، له‌خۆر و هه‌سارو ئه‌جرامه ئاسمانیه‌کانی تره‌وه یاخود به‌پنجه‌وانه‌وه بووایه روناکی به‌هۆی هه‌واوه بگه‌یشتایه‌ته‌ به‌ئیمه، به‌مه‌ش بایستن و بینیمان تیکده‌چوون.

ئایا ئهم جیاکاری و سیستم و دانایییه هه‌موو له‌کاریگه‌ری ریکه‌وتی کوێرانه‌یه ئه‌ی هه‌یران.

هه‌یران/ به‌خشنده‌یت زیاتر بێت ئه‌ی گه‌وره‌م.

شیخ/ ئه‌ی ئهم ئاگره، ئه‌ی هه‌یران.

هه‌یران/ به‌لام شیخی گه‌وره‌م په‌مانی داپیم باسی (پژوهی) (نسبه)م بۆ بکات.

شیخ/ ده‌بینم زۆر سووری له‌سه‌ر بیروکه‌ی (پژوهی) وه‌ک میشکت خولیا‌ی بوو بێت وایه.

هه‌یران/ چۆن خولیا‌ی نام که‌ئهو هه‌مو سه‌رتایییه عه‌قلیه ئاشکراکانی سه‌رو ژێر کرد، کاتیک ئینکاری ئه‌وه ده‌کات که کورتترین هێلی راست ئه‌و هێله‌یه که ده‌که‌وێته‌ نیوان دوو خاله‌وه و لای وایه که دوورییه‌ به‌کان سنی دووری نییه‌ به‌لکو چواره و یه‌کیکیان له‌و چواره (کاته) و زۆر شتی تری سه‌رسوڕه‌ینه‌ره.

شیخ/ ئه‌مانه‌ت له‌کوێوه زانی؟

هه‌یران/ له‌پوژنامه گه‌رۆکه‌کان خویندوو مه‌ته‌وه، و یاخود له‌لایه‌ن خه‌لکه‌وه گونبستی بوم.

شیخ/ راستی زانسته‌کان له‌هه‌والی پوژنامه‌کانه‌وه وه‌رمه‌گره، و بیجگه‌ له‌زانایان له‌که‌سی تر وه‌ری مه‌گره، و مه‌هێله عه‌قلت چه‌واشه‌ی لایه‌نه سه‌رتایییه‌کان و ئاشکراکان بێت، گه‌ر به‌گشتی هه‌موو زانایان هه‌والی چه‌واشه‌ی عه‌قلت بکه‌ن باوه‌رت نه‌بیت که‌زانایه‌کی مه‌زنی وه‌ک ئه‌نیشتاين پینچه‌وانه‌ی عه‌قلی خۆی بکا و ئینکاری شته سه‌رتاو ئاشکراکان بکات، چونکه ئه‌نیشتاين بیروباوه‌ری سه‌روژێرنه‌کردوه، به‌لام هه‌ندی لایه‌نی تیدا راستکردوته‌وه، ئینکاری ئاشکراکانی عه‌قلی نه‌کردوه، به‌لام به‌ئاگامان ده‌کاته‌وه که‌واله‌تیگه‌یشتنوو ده‌رک کردغاندا پاده‌به‌ک بۆ جینگا و کات و جووله‌ دابنێن که‌ده‌رک کراوه‌کانیان تیا‌دا‌یه، بیروکه‌ی (پژوهی) کاتیک ده‌لێت (هێلی

راست نزيكترين هيله له نيوان دوو خالدا، چونكه ئهو ريژهيه بۆ لار بوونهوه‌ی زه‌وی .
 داده‌نيست كه هيله راسته‌كه‌ی به‌سه‌ردا ده‌روات و هه‌ر گيز ناتوانين بۆ نمونه ئهنديشه‌ی
 كورتترين هيلی نيوان نيويورك و پاریس بكه‌ين، له‌كاتيڤ ئهو هيله له‌سه‌ر زه‌ویی يه‌كي
 چه‌ماوه‌دا ده‌روات، گه‌ر له‌ناخي زه‌ويدا هه‌مان قياسي بكه‌ين له‌ نيوان ئهو خاله‌ی
 كه‌نيويورك له‌سه‌ريتي و ئهو خاله‌ی كه‌ پاریس له‌سه‌ريتي، و ئهو ئاشكرایه‌ی كه‌ ده‌لييت
 هيلی راست كورتترين ماوه‌يه له‌ نيوان دوو هيلدا وه‌ك خۆی به‌راستی ده‌مينته‌وه‌ و
 كاتيڤ (ريژه‌يه‌ی) دوری يه‌كان (سێ) دووری نين و (چوارن) كه‌ يه‌كيڤيان (كاتمه)
 ئه‌مه‌ش به‌سه‌ر ته‌نی جولودا ده‌چه‌سه‌پيٽ نه‌ك به‌سه‌ر ته‌نی وه‌ستاو، و سه‌باره‌ت به‌
 (جینگا) و (كات) كه‌سينکی ده‌رك كه‌ر پينيان هه‌لده‌ستيت، و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زانست
 سه‌لماندي هه‌يچ ته‌نيك له‌ گه‌ردوندا له‌ گه‌رديله‌وه‌ بۆ مه‌چه‌ره‌كاني هه‌موو به‌گشتي
 له‌جوله‌يه‌كي به‌رده‌وامدان به‌خي‌رايی جياواز، و هه‌روه‌ها سه‌لمانديان هه‌موو ته‌نيك كه‌م
 و گرژده‌ينه‌وه‌ له‌هه‌يتسینکی به‌ئاراسته‌ی خه‌ي‌رايی يه‌كه‌ی به‌گرژ بوونینکی (ريژه‌يه‌ی)
 به‌گو‌نيره‌ی خه‌ي‌رايی ته‌نه‌كه‌ی چه‌سپاوه‌ كه‌له‌نيوان بارستايی و ووزه‌دا گو‌نجانيکی بێ را‌ده
 هه‌يه، واته‌ ووزه‌يه‌ كسانه‌ به‌بارستايی ليدراو به‌ چوارينه‌ی خه‌ي‌رايی روناکی، و ژماره‌ی
 يه‌كه‌كاني بارتاييه‌كه‌ی له‌ژماره‌ی چه‌سپاو دراوه‌ كه‌ چوارينه‌ خه‌ي‌رايی روناکی يه‌.

له‌به‌ر ئه‌م گو‌نجاندنه‌ چه‌سپاوه‌ له‌نيوان ووزه‌و بارستايدا واته‌ له‌نيوان هه‌زو مادده‌دا
 هه‌ر دوو كيان ده‌كا به‌يه‌ك شت و هه‌ر كاتيڤ بارستايی زياديكرده‌ ووزه‌ش زياده‌كات، و
 هه‌ر كاتيڤ ووزه‌ له‌ته‌نيكدا نه‌ما بارستايی يه‌كه‌ی كه‌مه‌ينه‌وه‌ و به‌مه‌ش مادده‌ شياوی
 نه‌ناو چوونه، و له‌به‌ر ئه‌وه‌ی (كات) جياوازی هه‌يه‌ له‌نيوان دوو كه‌سي ده‌رك كه‌ردا كه‌
 يه‌كيڤيان له‌هه‌ساريڤ ئه‌وه‌ی تريشيان له‌هه‌ساريڤي تر به‌مه‌ر جيڤ خه‌ي‌رايی ئه‌م دوو
 هه‌ساره‌ جياوازی ييت، چونكه‌ وه‌ك ده‌زانيٽ كات به‌دواي جوله‌دا ديٽ، و به‌مه‌ش
 (قياسی) ريژه‌يه‌ی ده‌ينه‌ ده‌سته‌كه‌وتی ئه‌م كورتكراوه‌ زانستيانه‌ی كه‌ گه‌يشينه‌ ئه‌نجامه‌
 رانسته‌يه‌كاني، وه‌ك يه‌كيڤ له‌وانه‌ ئهنديشه‌مان به‌وه‌ی دووری ته‌نه‌ جولاهه‌كان ناگو‌نجيت
 به‌كاره‌يناني له‌سه‌ر بنه‌ماي سێ دووری يه‌كاني جینگا كه‌ئهمانه‌ن (دريژي)، (پانی)
 (به‌رزي)، وه‌ك ده‌يزانين، به‌لكو پيوسته‌ له‌گه‌ل ئه‌م سيانه‌دا ره‌گه‌زی (كات) يش هه‌ييت،
 واته‌ ره‌گه‌زی خه‌ي‌رايی كه‌ دريژي و بارستايی مادده‌و ووزه‌كه‌ی پا‌ه‌نديتي، به‌مه‌ش
 كارده‌كاتمه‌ سه‌ر دريژي ماوه‌ی مانه‌وه‌و له‌ناو چوونی...

به‌م چه‌شنه‌ سه‌رنجمان بۆ مادده‌و دريژي و بارستايی و ووزه‌و جینگا و كات ناتوانين
 سه‌رنجداينیكي جياوازی چه‌سپاوی به‌را‌ده‌مان هه‌ييت، به‌لكو پيوسته‌ سه‌رنجداغان بۆ شته‌

دەر ککراوه کان، سەربخدا ئینکی رێژەیی بێت لە گەڵ دوورییە کاندایە بۆ کات و جینگا و جووتەو خێرایی ماددە دا بنێن، و ئەمەیه مانای (رێژەیی) (النسیه) (Relativite) ئایا حەیران هیچ شتێک تیا دا بینی که معقول و ئاشکرا کان ئینکار بکات؟

واده زانی خۆم لە باسی (رێژەیی) دوور دەخەمەوه لە بەر ئەو ی باوەر هێنان دوورم دەخاتەوه.

حەیران/ بەلێ و ام دەزانی.

شینخ/ نەخێر، نەخێر ئە ی حەیران (رێژەیی) بریاری نەبوونی بێ رادەیی کات و جینگای نەداوه، بەمەش و وتە کە ی غەزالی پروونکر دەوه کە پیش هەزار سال و وتووی و نزیکێ خستەوه لە باوەر هێنان بە خوداوه بریاری بوونی یە کگرتنی ئیوان ماددەو هیزی داوه، و بە گۆرانی ماددە بۆ ووزە و لەناو چوونی، و بەمە گەشتە نەمریی کە مەحالی نی یە دروستکردن و نەمان لە نەبوونەوه بە پێچەوانە ی ئەو و وتە یی کە دەلێت: (هیچ شتێک لە سروشتدا نە دروستدە کرایت و نە لە ناو دە چیت)

ئەو بیرو کە یە ی کە زالبوو بە سەر عەقلماندا و زەحمەت بوو لە لامان باوەر هێنان بە دروستکردن لە نەبوونەوه... ئەم (رێژەیی) یە نزیکێ کردینەوه بەمەم و شتە بۆ باوەر هێنان و نزیک بوونەوه ی زیاتر لە خودا.

حەیران/ کەواتە ئە نیشتان لە باوەر داران بوە بە بوونی خودا.

شینخ/ نەک تەنها باوەر دار بوو بە لکو لای و ابوو هەموو زانیە کی دانا کە دە چیتە ناو قولایی هەندێ نەینی دانایی و سیستم و دروستکردنی باوەر هێنانی بە بوونی خودا مەزنتەر دە بێت، بە لکو وای بۆ دە چیت کە زانست پێرەوی راستی ناییت گەر باوەر ی لە گەلدا نە بێت، و باوەر پیش بە بێ زانست پێر شنگدار ناییت، و لەم پێوانگە یەوه دە لێت و چەند جوانە و وتە کە ی:

جوانترین مۆچۆر کە کە بە لە شماندا دیت ئەو کاتە یە کە دەوەستین لە سەر سە کۆی شاراوە ی بەر دەر گای نەینی یە کان، کە ناوەرۆ کە بۆ زانیی راستی یە کانی بۆ هەموو هونەر و هەموو زانستی و ئەو کە سە ی مردووە گەر ئەم هەستە لە لای نە بزویت، و زە لە ژیا ئینکی داخراو و تێرسدا دە ژێ، بێ ئەو ی بە شداری جوانی سەر سۆر هینەر بێت، ناوەرۆ کی جەوهەری هەستمان بە ئاین، لە ناخدا ئەو یە کە دە بێت بزاین ئەو کە سە ی کە رینگای زانیی خودی ئەو نازانیت، و هیچ رینگایە ک نە بۆ زانیی کونھی ئەو شتە بوونی هەیه.

میوانخانه‌ی گه‌وره

به‌داناترین نیشانه‌وه به‌پرازوه‌ترین جوانی زاتی ئه‌و به‌ده‌رده‌که‌ویت له‌م جیهانه‌دا، که
نامیره‌ داماره‌ کانی عه‌قلمان ته‌نها ده‌رکی وینه‌ پروو که‌شیه‌کان ده‌کات له‌پروو ته‌خته‌کاندا
بئ‌چوونه‌ ناو وورده‌کاری قولایی به‌کانه‌وه.

بانگیشی باوه‌ری ئه‌و زانایه‌ ده‌کات که‌ده‌رکی هاوکاری نیوان باوه‌ر به‌بوونی خوداو
زانست ده‌کات، (واته‌ بوونی ئه‌و باوه‌ره‌ قووله‌ی به‌و دانایی به‌ی که‌ ئه‌م گه‌ردونه‌ی
له‌سه‌ر دروستکراوه، ئه‌وه‌ش باوه‌ری کلپه‌رو نیوتن بو، چ‌تامه‌رزویه‌ک ده‌گاته‌ تامه‌زرز
گرداره‌ که‌ی ئه‌م دوانه‌ بۆ بینینی تروسکای ئه‌و بلیسه‌ که‌ده‌رده‌که‌ویت له‌پرووناکی عه‌قل
له‌م گه‌ردونه‌دا؟

من هه‌رگیز ناتوانم ئه‌ندیشه‌ی زانایه‌ک به‌کم که‌نه‌زانیت به‌به‌ما دروسته‌کانی بوونی
گه‌ردوونی که‌وه‌ستاوه‌ له‌سه‌ر دانایی به‌ک و ئه‌وه‌ش له‌لای عه‌قل ده‌رک کراوه، (زانست)
بئ‌باوه‌ر بیره‌وینکی چه‌موت ده‌گریت و باوه‌ریش به‌بئ‌زانست، هه‌روه‌ک کویره‌ ده‌ست
ئه‌کووتی).

حه‌یران/ ئه‌مه‌ زۆر گرنگه‌ گه‌وره‌م.

شیخ/ ئیستا ئه‌ی حه‌یران بابگه‌رینه‌وه‌ بۆ میوانخانه‌ که‌مان که‌ خاوه‌نه‌ که‌ی ناگری
له‌چیشته‌خانه‌ و ژووره‌کانیدا داناوه‌.

ئه‌و ناگره‌ی که‌ قورئان له‌هه‌ندئ‌ ئایه‌تدا ئاماژه‌ی بۆ کردووه‌، و منه‌ئمان به‌سه‌ردا
ده‌کات تا‌کو به‌یادمان به‌ینیته‌وه‌ مه‌به‌سته‌ بوون و دانایی له‌دروستکردندا، پیم بئ‌ی ئه‌ی
حه‌یران به‌شی ریکه‌موت چه‌نده‌ له‌دانانی ئامرازو ئاماده‌کردنی ره‌گه‌زه‌کانی، و
به‌ده‌سته‌هینانی ماده‌کانی و ئاسانکردنی به‌شیوه‌یه‌کی شارراوه‌، و به‌کارخستنی مروف‌ف بۆ
به‌کاره‌ینانی له‌کاتی پنیوستدا، به‌گویره‌ی سیستمه‌ دیار کراوه‌کان و سیفاته‌
تایه‌مه‌نده‌کانیان؟

قورئان ده‌فه‌رمویت:

﴿أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ، نَحْنُ جَعَلْنَاهَا
تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ، فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ﴾ الواقعة/ ۷۱-۷۴

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقَدُونَ﴾ یس: ۸۰
به‌لام زانست ده‌لێت: ناگر بریتی به‌له‌دیاردی ئه‌و زیاده‌ گه‌رمیه‌ی که‌له‌ ئه‌نجامی
سوتاندنی هه‌ندئ‌ له‌ته‌نه‌کان به‌ده‌ر ده‌که‌ویت، و (سوتاندن) به‌مانا گشتی به‌که‌ی بریتی به‌
له‌دیاردی کیمیاویه‌کان که‌ پرووده‌دات له‌ئه‌نجامی به‌کگرتنی ته‌نیک له‌گه‌ل ئۆکسجیندا

بەلام ئەو سوتاندەنى كە گەرمى پەيدا دەكات لە ئەنجامى يەكگرتنى ئۆكسجىنە لە گەل كاربۇن، و ئەم كاربۇنەش لە تەنە جىاوازە بى گىيانە كان و گىيانلە بەرە كانى ناو سروسشتا ھەيە، بەلام زۆر ترين و گەورە ترين بوونى كاربۇنى لەروو ە كدا ھەيە وەك دەزانىت خانە كانى روو ەك بە گشتى لە كاربۇن پىنكھاتوو، بەلكو دەتوانىن بلىن كاربۇن تەنھا رەگەزە لە پىنكھاتنى روو ەك كە خۆى و خۆراك و بەروو بوومە كەى ئىستا دەركت كرد ئەى حەيران كە ئەم ئايەتەنە چىان لەخۆ گرتوو، چەند مەزن و ئاشكران، بۆ بەردەخستنى توانايى و كار بەجى ئى خودا (ئاگر گەورە ترين پىوئىستى ژيانى مەزفە بۆ گەرمكردنەوى خۆراك و كارە كانى، و گەر بە شىو ەى ئاوا بوونى زۆر بووايە، ژيان لەناو دەچوو، ياخود مەترسىە كى ھەمىشەيى دەبوو لەسەر ژيان سەرنجىدە چۆن خودا سىستەم و رەگەزە كانى بۆ داناو، و درەختى سەوزى بۆ رەخساندوو، و كردۆتە شۆئى حەشاردانى وزە و ئىمەى زالكر دوو بەسەرىدا بۆ بەكارھىنانى لەكاتى پىوئىستىدا بەگۆرەى پىوئىست، و كردۆتە جىنى خۆشحالى بوونمان بۆ ئەو ەى وەك يادنامەيەك بىنئىتەو كە ھەرگىز لەيادمان نەچىت.

(كاتى كە دەرىدەھىنن لەشۆئە شاراو ە كەى خۆيدا كە ئەوئىش لەئاو درەختى سەوزو تەرو ئاودارە كاندايە كە ھەرگىز بەيادماندا نايەت كەلەو شۆئەدا خۆى حەشاردايەت) ئەو توانا مەزن و داناو دلفىنەى كەدارى ئاگرى بۆ دروستكردووين ئەم بەيادھىنانەو ە كابرەيە كى لادى نشىنى سادە سەرسام دەكات و توانايى خوداى پىشان دەدات، ھەروەك چۆن زانايە كىش سەرسام دەكات و دەركى ئەو دەدەكات كە لەپشت ئەم توانايەو ە چ نھىنى يەكى گەورە دانايى و سىستەم و مەبەست و نەخشەدانان ھەيە ئەى حەيران ئايا ئەم ئاگرە راستەو خۆ لەكردارىكەو ە دروست نەبوو ە تابوترىت لەدروستكەرى رىكەوتى كوئىرانەيە؟ بەلكو ئامادەو دانراو ە بۆ پىنكھىنانى وزەيەك كە وەستاو ە لەسەر كاتىك كە بەئەنجامى ئەدا دەرىدەھىنن لەشۆئە شاراو ە كەيدا لەكاتى پىوئىستدا بەگۆرەى سىستەمكى وورۆئىنەر).

ئايا ئەم ئاگرە كەخودا پىنى بەخشووين و كردۆتە بەلگە لەسەر بوونى خۆى، دەشيت لەكارىگەرى رىكەوتى كوئىرانە بىت ئەى حەيران؟
 حەيران! پاك و بىنگەردى بۆ خوداى مەزنە.

شىنخ/ ئەم رووداوانە كەلەقورئانى پىرۆزدا لەگەلنىك ئايەتدا ئاماژەيان بۆدەكات، و جىاوازى لەرەنگو بەروبوومە كانىياندا دووبارە دەكاتەو، ئايا بەشى رىكەوت چەندە لەدروستبوونياندا بەو جۆرو شىوازو چىژو بۆن و تايبەتەندى و سوودەى كەھەيانە، و

همه‌سویان به گشتی له‌یه‌ک خاک ده‌روین و به‌یه‌ک تاو تاو ده‌درین؟

قورئان ده‌فرمویت:

﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٍ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صَنْوَانٌ وَغَيْرُ صَنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفْضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ الرعد: ٤

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ فاطر: ٢٧

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قَنَوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ الأنعام: ٩٩

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ، يُبْتِغِ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ النحل: ١٠-١١

﴿وَالْدَارُضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَلْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ، تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ، وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَلْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ، وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ، رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ﴾ ق: ٧-١١

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ، فَأَلْبَتْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَشَجَرَةً تُخْرَجُ مِنْ طُورٍ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبِغٍ لِلْكَالِينَ﴾ المؤمنون: ١٨-٢٠

﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ، أَلَمَّْا صَبَّأْنَا الْمَاءَ صَبًّا، ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا، فَأَلْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا، وَعَنْبًا وَقَضْبًا، وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا، وَحَدائقَ غُلْبًا، وَفَاكِهَةً وَأَبًّا، مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ﴾ عبس: ٢٤-٣٢

سەرئىچىدە كە چۆن قورئانى پىرۆز بەلگە بېرە بەرزە كان لەسەر بوونى خودا
تواناكانى بەدەردەخات بەجۆرەها ئايەتى جياواز كە ئامازەى دروستکردنى دەدەن بەو
كە لە كاريگەرى مەبەست و وويست و دانايىيە، نەك لە كاريگەرى رېنگەوتى كوئىرە.
زانست بەسەر سامىيەو بەرامبەر ئەم توانايە دەوەستىت كەواى لەزەوى كردووە
بەتەنها لەخاكە كەيدا جۆرەها پروو كى تىادا پرويت، زانايان دەلێن: ئەو رە گەزەنى
كەوا پروو كيان لىپىنگىدیت ئاشكران هەمويان خۆراكيان لەزەوىيەو دەمژن لەسەر يەك
خاك دەرويتن و بەيەك ئاو ئاودەدرين، و يەك هەواش دەمژن و خۆراك و بەروبوو ميان
لەيەك كاريۆن دروستدەكەن.

نزىك بۆ رېنگەوت ئەو يە كە هەموو پروو ك بەگشتى، پەك جۆربىن، كەواتە ئەو
نەهينى يە چى يە كە هەندىكيان جياوازين لە هەندىكى تريان لە بەروبووم و خوار دنياندا وەك
قورئانى پىرۆز دەفەرمويت، تەنانت لە پانتايە كدا كەلە مەترىكى چوار گۆشە زياتر
نەيت، شيرين و ترش و تال و ژەهراوى بچينريت و بەيەك ئاويش ئاو بدرين، هەريەك لەم
پروو كەنە بەبى هيج تىكەلاو بوونىك بەروبوومە جيا كراوە تايەتەندە كەى خۆيان بە
بەردەهينن.

ئەستى ئەمرو بەدەرىخستوو كە چۆن خوداى بەتوانا لە گەراى ئازەلدا رە گەزى
نەخشە بۆ ماوەيە سەر سۆرەينەرە كانى داناو، هەروا هەمان نەخشەى لەتۆرى
پروو كە كاندا داناو جايئا ئەم نەخشە كيشانە لە كاريگەرى رېنگەوتن، ئەى حەيران؟
سەرئىچىدە كە چۆن قورئان لەملىۆنەها جۆرى پروو ك و دانەوێلە و زەيتوون و
دار خورماو ترىو هەنارى هەلپژاردو بەتايەتى لەئىو هەموو پروو كە بەسوودە كانى تردا
باسيكر دوون بۆ ئامازە كردنى بوونى (مەبەست) و (بايەخدان) لەدروستکردندا.
تۆ دەزانيت ئەو خۆراكەى كە لە شمان پيوستى پيەتى پىكها توو لە ماددە نيشاستە
شەكرىيە كاريۆنىيە كان، و چەورىە كان و سەبارەت بەپروۆتينييش، قورئانى پىرۆز
لەباسکردنى ئازەلدا ناوى دەيات.

بەلام سىيانەى يە كەم، لەوانە نيشاستە كان لە هەموو جۆرە كانى دانەوێلە
دەردەهينريت، و شەكرىيە كاريۆنىيە كان لە ترىو خورماو هەناردا دەردەهينريت و
چەورىيە كان لە (زەيتەو) دەردەهينريت.

بىر بىكەرەو ئەى حەيران لە نەهينى ئەو ووتانە، خوداى مەزن گەفتو گۆ لە گەل عەرەبدا
بەو شتەنە دەكات كە تىي بگەن و هەرتيايدا گەفتو گۆ هاتوو بەو نەتەوە كانى پاش ئەوان
كە خودا بەپەيدا بوونيان دەزانيت كە لەدواى ئەو يە زياتر لە هەزار سال پەيدا دەبن و

له‌تیگه‌یشتنی باسکردنی ئەم جۆرانه له‌لایه‌ن قورئانه‌وه بۆی به‌ده‌رده‌که‌وێت که‌چ
ره‌گه‌زینکی خۆراکی سه‌ره‌تایی گرنگیان له‌خۆ گرتوو به‌ مروف بێجگه‌ له‌ناژه‌ل
که‌خودا له‌باسی گزوو گیادا ناویان ده‌بات.

حه‌یران/ ده‌بینم قورئان ناوی زه‌یتون زۆر ئه‌بات، و به‌ پیروزی داده‌نیست، و کردۆتی
ئومونه‌ له‌سه‌ر هه‌تانه‌وه‌ی روناکی خودا.

شیخ/ هه‌ر له‌کۆنه‌وه‌ی لای هه‌موو نه‌مه‌وه‌ جێنشینه‌کانی ده‌ریای ناوه‌راست ئەم دره‌خته
پیروز و مووقه‌ده‌س بووه‌ لای ئه‌وان نیشانه‌ و هه‌پما بووه‌ بۆ (دانایی) و (پست و به‌ره‌که‌ت)
وه‌زیاتر له‌مو ده‌قه‌ره‌ ناوه‌نده‌دا ده‌رویت که‌خودا سه‌باره‌ت ئەم جینگایه‌ ده‌فرمویت (نه‌خۆر
هه‌لاتیه‌و نه‌خۆر ئاوییه‌) و ئەو ده‌ورو به‌ری زه‌ویییه‌ پیروزانه‌ ده‌گرێته‌وه‌ که‌ جینگه‌ی
له‌دایکبوونی شارستانیته‌ت و ئاینه‌ ئاسمانیه‌کان بووه‌ به‌گشتی؟

چۆن پیروزناییت که‌خودا پیروزی پێه‌خشیه‌ کاتیگ له‌ جیهانی پروه‌ کدا
سه‌ر سه‌وره‌یه‌ ترین نیشانه‌ی دروستکردنی خۆی تێدایه‌ له‌ توانایی و کاربه‌جایی و
بایه‌خدا که‌ به‌گشتی خۆراک و گه‌رمی و ئاگرو روناکی تیا‌دا کۆ کردۆته‌وه‌، هه‌یچ
کاتیگ به‌خه‌یالماندا نه‌هاتوو و ئه‌ندیشه‌مان نه‌ده‌کرد که‌ ئەم هه‌موو شته‌ شاروا‌نه‌ له‌م
دره‌خته‌ هه‌میشه‌ گه‌لا سه‌وزه‌دا کۆ بوو پێته‌وه‌، که‌چه‌وری لێوه‌ ده‌رده‌هێن که‌سه‌رچاوه‌ی
خۆراکی له‌شمانه‌ و تام و چێزه‌ بۆ خواردنه‌کانمان و گه‌رمیه‌ بۆ ده‌روغان و ئاگرو روناکی
له‌زه‌یته‌ که‌ ده‌رده‌که‌ین که‌ به‌بێ ئاگریش نزیکه‌ زه‌یته‌ که‌ خۆی روناکی بخاته‌وه‌ و هه‌ک خودا
ده‌فرمویت ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾ روناکی له‌سه‌ر روناکی ده‌یکاته
رێنمایی بۆ ئەو که‌سانه‌ی که‌ بیه‌وێت ﴿النور: ٣٥﴾، ئە‌ی هه‌یران.

حه‌یران/ ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ﴾ ﴿النور: ٣٥﴾

شیخ/ ئەم ناژه‌لانه‌ ئە‌ی هه‌یران له‌ پێدارو بالنده‌کان، که‌ قورئان له‌زۆر ئایه‌ندا ناویان
ده‌بات، و ئاماژه‌ی جیاوازیه‌کانیان ده‌کات له‌گه‌ڵ ئە‌وه‌ی له‌یه‌ک به‌ره‌ته‌وه‌ دروستبوون
که‌ ئه‌ویش (ئاوو خا‌که‌) به‌شی رێکه‌وت چه‌نده‌ له‌ دروستکردنریان و پێکهاتیان و
جیاوازی له‌جۆریان و شیاو‌زبان و رێژه‌یان و ئه‌ندامیان و هه‌یزیان و به‌نگیان و ده‌نگیان و
سودمه‌ندیان و زه‌ره‌مه‌ندیان؟

قورئان ده‌فرمویت:-

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى

رَجَلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿النور: ٤٥﴾

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾ الغاشية: ١٧

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ﴾ الأنعام: ٣٨

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ الحج: ٧٣

﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيَضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودَ، وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ أَلْوَانٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾ فاطر: ٢٧-٢٨

زانست ده‌لئیت: ئەو ڕەگەزانی کە ئەم لاشانە ی لێ پێکدێت زانراون و هەموو ئازەلێک لە بنەرەتدا لە ئاوە و خاکی ئەم زەوییە دروستبووە پاشان جۆرایەتی و گەشەیی بە سەردا هاتوو بە پێی یاسای (پێکھاتن و گەشەکردن) کە لەمەو پێش باسمان کرد، و لەوانەیە ئەم بۆ چوونە راست بێت، چونکە دروستکردنی راستەو خۆ زیاتر بە لگەی تبادا نییە لە سەر بوونی خودا لە دروستکردنی بە پێی یاسایی پێکھاتن و گەشەکردن، هەروەک جێر ده‌لئیت: (ئەم سیستمە ی کە ژیاڵ دەبەن بە ڕێو لە پێکھاتنی زیندەوەر و گەشەکردنیان و لەجیاوازیان و لەیە کچوونیان و بۆ ماوەییان و جۆرایەتیان هەموو بە گشتی یاسا و سیستم وەک ده‌لئیت یاسا و سیستم واتە، دیاردەن لە دیاردەکانی نەخشە دانان و وویست و دانایی، ئایا جێی بڕوایە ئەمانە لە کاریگەری رێکەوتی کوێرانەن، ئە ی حەیران؟

تۆ دەزانیت هەموو گیانلە بەرێک لە هێلکە ی مێ یەو پستاندنی لە لایەن نێرە کە ی دروست دەبێت، و زانست بە دەریخستوە کە هەموو جۆرە کانی گیانلە بەر بۆ ماوەیی بنەرەتیان هەلگرتوو کە خودا دروستیکردووە لە هێلکە و لە پێتەرە کە دا هەبە، هۆ ی ئەم نەخشە بۆ ماوەییە سەر سۆر هێنەرە و هەموو ڕەگەزێک بە سیفات و تایبەتەندی خۆ ی جیا دە کرێتەو لە ڕەگەزە کانی تر، هەر چەندە کە هەموو گیانلە بەرێک لە ئاوە دروستبووە وەک قورئان دە فەر مویست، جیا ئایا دە گوێجێت ئەم رێکخستنە و تایبەتەندی و جیا کەرە وە یی بە لە دیاردە ی رێکەوت بێ؟

میوانخانه‌ی گه‌وره

چ رینکه‌وتینکه که فیل و میشو له و نه‌سپی ده‌ریاو بۆق و نه‌هنگ و کرمی هه‌لو اسراو تیمساح و ناسک و که‌ر که‌ده‌ن و وشتر مه‌ل و کۆترو په‌پوله و بازو کولله و تاوس و شیرو مه‌رو میرو له و وشتر و دوو پشکی ژه‌ه‌راوی و هه‌نگ به‌هه‌نگینه سوود مه‌ندتره که‌ی دروسته‌کات ئه‌ی حه‌یران؟

حه‌یران: په‌نا به‌خوا له‌ری و ونیوونی، سونیدی به‌خوا هه‌ر له‌ مندا لیمه‌وه بیرده که‌مه‌وه که‌ چۆن هه‌نگ ئه‌م هه‌نگه‌وینه‌مان بۆ دروسته‌کات که‌ زۆرم حه‌ز لیده کرد ته‌نانه‌ت کاتی یاریه‌ کان ده‌ کرد له‌ کیلگه‌دا ده‌مپرسی بۆچی په‌پوله وه‌ک هه‌نگ هه‌نگوین دروست ناکات: گه‌روا بویه ده‌ره‌ینانی بۆ ئیمه‌ ئاسانتر و که‌تر مه‌تر سیدار ده‌بوو.

شیخ/ په‌پوله له‌ کوئی هه‌نگوینی بۆ دروست ده‌ کریت؟ کیشه که‌ ته‌نها مژینی شه‌ کری دوو تۆی گول نی‌یه تا کو په‌پوله و هه‌نگ وه‌ک یه‌ کبن به‌لام زۆر له‌ غه‌ریزه‌ی سه‌ سوهرینه‌ر هه‌یه که‌خودا تایه‌مه‌ندی کردوه به‌هه‌موو گیانه‌به‌ره‌ کان به‌وویستی خۆی پینی به‌خشیوون که‌هه‌ریه‌ که‌یان له‌ گه‌ل شیوه له‌شیاندا بگو‌نجیت بۆ گه‌یشتن به‌و ئامانجه‌ی که‌ ئاراسته‌یکردون.

قورئانی پیرۆز ئاماره‌ی ئه‌م غه‌ریزه‌ی کردوه به‌تایه‌تی له‌باسکردنی هه‌نگدا، چونکه‌ ئاشکرا ترین به‌لگه‌یه به‌وه‌ی که‌ خودا، دروستیکردوه و رینی پیشاندا و په‌یام و نیگای بی به‌خشیوه و شارراوه‌ کان و خوشیه‌ کان به‌هه‌لمه‌ت بوون بۆ شته‌ ئاسووده‌ کانیان به‌مرۆقه‌وه به‌سته‌وه، تا کو بیته‌وه یادی که‌ خۆی مه‌به‌سته بۆ رپیشاندان، و بیرکاته‌وه له‌م دروستکراوه سه‌ر سوهرینه‌رانه که‌ مه‌حاله دروستکردنیان به‌م شیوه‌یه ته‌نانه‌ت جۆره‌کانی می‌شیش ناتوانریت به‌رینگی رینکه‌وتی کو‌یرانه دروست بک‌رین.

﴿وَأَوْخَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ، ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سَبِيلَ رَبِّكَ ذَلَّلَا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ النحل/ ٦٨-٦٩

حه‌یران/ پاک و بینگه‌ردی بۆ خودای مه‌زنه.

شیخ/ ئایا چیشته‌خانه‌ی ئه‌م میوانخانه گه‌وره‌یه مه‌زن نی‌یه ئه‌ی حه‌یران.

حه‌یران/ هیچ خودایه‌ک نی‌یه ته‌نها خۆی نه‌ییت.

شیخ/ سه‌رنبخه‌ ئه‌ی حه‌یران له‌ غه‌ریزه‌ی هه‌نگ و گیانه‌به‌ره‌کانی تری گه‌ردون و

بینم بلی به‌شی رینکه‌وت چه‌نده تیایاندا؟

ھەندى لەزانايان سەبارەت بەغەرىزە و توویانە/ بەشىكە لەبە گەرخسەن كە پەلە بەپەلە بەرەو گەشە كردن دەروات، و لەوانەمى ھەندى لەگيان لەبەرەن لەپەلەكانى گەشە كردندا خاوەن عەقلى سەرەتايى بن وەك دەلێن: بەلام زۆر لەگيانلەبەرە بچوو كە كان دەبينن كە دەبوايە لەبچوو كەترين پەلەكانى گەشە كردندا داينرايە ھەلدەستەن بەھەندى كار كە زۆر لەگەورە گەشە كراوە كان ناتوانن پى ھەستەن، بەمەش مانای بەلگە كەيان پىچەوانە بىتەو و پەلەكانى گەشە كردن سەرژمىر دەبىت، تەنانت ئەم گيانلەبەرە بچوو كەنەش نەزىكەن و نەھاويە كەن لەھەندى ھەلسو كەوتى غەرىزىيە ئالتۆزە كانياندا ھەندىكەيان تەنھا دەزانن كە بەدوای خواردندا بگەڕێن و ھەندىكى ترىان كارە كانيان سەرسام دەكات و مێروولە و ھەنگ و جالچالۆ كە بەلندە كان، و لەبەردەم ئەم تايبەمەندى و جياوازيانە (بەلگەكانى گەشە كردن) تىكەدە چىت.

بەمەش غەرىزە، رىسايە كى تايبەمەندى نايىت و عەقلى ساغ ناچار دەبىت كە باوەر بەو ھەيئەت كە ئەمانە ھەموو بەگەشتى لەكارى گەرى و وىست و كار بەجى نى خودايە كە بە وىست ئەم جيا كراوانەى بەخشيوە بەھەندى گيانلەبەرى لاواز تاكوو بىنە بەلگە بۆ بوونى خودا لەتوانا و دەستىو ەردان لە دروستكراوە كان بە وىستى خۆى ئەم ھەنگە كە خودا لە قورئاندا ئامازەى بۆ كردو سەرنجىدە ئەى ھەيران كە چۆن ھەنگو پىنمان بۆ دروستە كات، و چۆن شانە دروستە كات و بەسىستەمىكى ئەندازەى سەرسورھىنەر دابەشى دەكات بۆ چەند ژوورىك، ھەندىك لەو ژوورانە بچوو كەن بۆ كرىكارە كانيان و يان گەورەن بۆ نىرە ھەنگ و ژوورى تايبەتى بۆ شاھەنگە دوو گيانە كان، و سەرنجىدە وەك چۆن ژوورە كانيان دابەشكراوە، ئاوەھاش كارە كانيان دابەشكردووە ھەندىكەيان ھەلەلە و شىرىنى دوونزى گولە كان كۆدە كەنەو، و ھەندىكى ترىان خواردن بۆ پىچووە كانيان ئامادە دەكەن، ھەنگو پىيان بۆنە چوون تاكو بۆ خواردنەيان ئاسان بىت، تا دەگەنە ئەو تەمەنەى كە پىوستان بەو دايكانە نامىنەت، و بەم نازدارىيە دەمىنەو تاكو بۆ پووردان ئامادە بكەرن، و ئەم ھەرەو ەزو ھاو كارىيە كۆمەلىيە بەردەوامە بەبى ھىچ تىكچوون و گۆرىنك، بەدرىزايى سالىە كان و پۆزە كان بەووردەك كە ناتوانىت بىنرىت، كە باشترە لەو فەرمانگەى كۆمەلەيەتىيەى كە مرۆڤى ژىر سەربەرىشى دەكات.

ئەى مێروولە كە شتى زۆر سەرسورھىنەرى لىدە بىسنەن وەك ھاو كارسان بۆ كۆ كردنەو ەى خۆراكەيان و دروستكردن و پىكەينانى مال و شارە كانيان و دابەشكردنى كارو كاسپيان و ئارامگرتن و فروڤىليان بۆ گواستەو ەى خواردنە كانيان و ھەلگرتن و بلاو كردنەو ە و وشكردنەو ەيان و كۆ كردنى دانەو ەلە كان تاكو لە شوىنى شىدارە كاندا

میوانخانه‌ی گه‌وره

نبروینه‌وه به‌چ عه‌قلێك و به‌چ غه‌ریزه‌یه‌ك هه‌لده‌ستیت به‌م کارانه‌ی که‌ ئه‌و ئاژه‌لانه‌ی که‌ زۆر به‌رز له‌پله‌ی گه‌شه‌کردندا وه‌ك فیل و ئه‌سپ و شیر و مەم‌وون ناتوانن پێنی هه‌ستن.

جال‌جالۆ که‌ ماله‌ که‌ی به‌لیکی خۆی به‌و شیوه‌ ئه‌ندازه‌ سه‌رسوڕه‌ینه‌ره‌ ده‌چنی، تا‌کو بیکاته‌ تۆرو ده‌زوله‌ و خۆراکی پێراو بکات.

پله‌ی چه‌نده‌ له‌پله‌کانی گه‌شه‌کردندا تا‌کو بتوانن به‌م کاره‌ ووردو سه‌رسوڕه‌ینه‌رو فێلاویی به‌هه‌ستنی.

ئه‌ی ئه‌و بالنده‌ی که‌ باسده‌کری‌ن تیماری خۆیان ده‌که‌ن گه‌ر لاقیان شکا‌گرته‌وه‌ی بۆده‌که‌ن، له‌شونی شکاندنه‌ که‌یدا قوڕو‌پوش کۆده‌کاته‌وه‌ و له‌به‌رخۆر ده‌وه‌ستیت تا‌کو ووشک ده‌بێته‌وه‌ و ئه‌و قوڕو‌پوشه‌ زۆر به‌توندی یه‌کده‌گرن هه‌روه‌ك بۆی گه‌را‌بێته‌وه‌ وایه‌، واته‌ دوو پارچه‌ ئێسکه‌ شکاوه‌ که‌ یه‌کده‌گرنه‌وه‌ ئه‌و قوڕو‌پوشه‌ی له‌سه‌ر ده‌مێننه‌وه‌.

ئه‌و ئاژه‌له‌ ئاوویه‌ی که‌ به‌قوندراو ده‌بریت، وای ده‌گه‌ڕنه‌وه‌ که‌ کاره‌ سه‌رسوڕه‌ینه‌ره‌کانی له‌ دروستکردنی مال و په‌ندا و بۆ هه‌لگرته‌نی خۆراک تیا‌یدا به‌دریژی زستان دره‌خته‌کان به‌ددانی ده‌بریت و له‌پاشدا لق و پۆپی داره‌ که‌ له‌ پێره‌وی ئاوه‌ که‌دا را‌ده‌کێشیت بۆ ئه‌و جینگایه‌ی که‌ به‌نداوه‌ که‌ی تیا‌دا دروستده‌کات، تا‌کو په‌نداوه‌ که‌ به‌رز بکاته‌وه‌ و قوڕ و گه‌لا و تو‌نکلی داره‌ که‌ی به‌لق و پۆپی دارا‌که‌وه‌ ده‌لکینیت و هه‌ردوو نێرو مێی قندور له‌سه‌ر به‌نداوه‌ که‌ هه‌لده‌ستن به‌دروستکردنی ماله‌ که‌یان به‌هۆی چیلکه‌و چه‌وال و به‌ردو‌لق و که‌ هه‌موویان به‌یه‌که‌وه‌ ده‌چن و به‌مه‌ ژورنکی گومه‌زی به‌قوڕ دروستکراوی دوو ده‌رگا دروستده‌که‌ن، و زه‌وی ژوره‌ که‌ش به‌ته‌خته‌ی ووشک را‌ده‌خه‌ن و خۆراکیان له‌لق و پۆپ ده‌هێن و ده‌یخه‌نه‌ حه‌وزی ژیر ژوره‌ که‌ که‌شونی هه‌لگرته‌، وچ کاتی‌ك پرسیان بێت خۆراک له‌وی ده‌هێن ده‌گه‌ڕنه‌وه‌ بۆ شونی حه‌وانه‌وه‌و خه‌وتیان که‌ به‌بێده‌نگی و دلنه‌وایی و گه‌رم و گوری ده‌مێننه‌وه‌.

چ عه‌قلێك و چ غه‌ریزه‌یه‌ك که‌ به‌هۆیه‌وه‌ ئه‌م ئاژه‌لانه‌ هه‌لده‌ستن به‌م کاره‌ سه‌رسوڕه‌ینه‌رانه‌ که‌ فیل و ئه‌سپ و مەم‌وون نه‌توانان له‌ئه‌نجامدانی، ئایا پله‌ی گه‌شه‌کردن چ په‌یوه‌ندی‌یه‌کی هه‌یه‌ به‌مێرووله‌و هه‌نگ و جال‌جالۆ که‌و سه‌گی ده‌ریاوه‌...؟

حه‌یران/ فه‌رموده‌ی خوا را‌سته ﴿وَرُبُّكَ یَخْلُقُ مَا یَشَاءُ وَیَخْتَارُ﴾: په‌روه‌ردگارت دروستکردن به‌ویستی خۆی ده‌کات و هه‌لیان ده‌بژی‌ی ﴿القصص: ٦٨﴾.

شیخ/ ئەی ئەم چوار ئازەلە کە (بزن و مەر و حوشر و ڕەشە و لاخ) کە قورئان لەچەندەها ئایەتدا ناویان دەبات لەبەر سوودمەندی زۆریان پێم بێت ئەی حەیران بەشی ڕیکەموت چەندە لەدروستکردن و پیکهاتن و دەستە مۆکردن و خۆراکیان گژوگیابیت کە دەبنە عەمارێک بۆ پڕۆتین و چەورییەکان و بەتوانا کرمان بۆ وەرگرتنی جۆرەها سوودمەندیان لە شیرمەنی و گوشت و خوری و موو پێست و ئیسکیان، جگە لەبە کارهێنانیان بۆ کێلاندنی زەوی و بۆ هەلگرانی خۆمان و بارمان و ڕاکێشاندنی قورسایەکان،

قورئان دەفرمۆیت:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ، وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ، وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ یس/ ۷۱-۷۳

﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّئَسْقِيَكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ النحل: ۶۶

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَعْتَخِفُونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا وَمَتَاعًا إِلَى حِينٍ﴾ النحل: ۸۰

﴿اللَّهُ السَّدي جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ، وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبَلَّغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾ غافر: ۷۹-۸۰

ئەمە هەندیکە لەو سوودمەندیانەی کە قورئان بەناشکراو بەچری باسیان دەکات لەگەڵ کورتە فرمودەیک بۆ سوودمەنە نهینیەکان

زانست سەبارەت بەم چوار ئازەلە چی دەلیت:

زانست وەك فرمودە قورئان دەلیت: ئەم ئازەلە شیردەرە کە خۆراکیان گژوگیایە لەپلەیکە سوودمەندی بەرزدا بۆ مەرووف لەیە کترەو شیر و گوشت و خوری و مووی دەداتن، جگە لە پێستو ئیسک و شاخەکانیان، و زانست دەلیت: مەرووف بۆ پاراستنی ژبانی پێوستی زۆری بە پڕۆتین و کاربۆهیدرایەت چەوری و خۆی کانزاییەکان و قیتامبەنەکان هەیە، و پڕۆتین بەشی (تەواو) و (ناتەواو)ی هەیە و

میوانخانه‌ی گه‌وره

گه‌وره‌ترین سهرچاوه بۆ (پرۆتینی ته‌واو) گوشت و شیرمه‌نی‌یه و ماده‌ی چه‌وری ده‌وله‌مه‌ن‌ترین خۆراکه‌ بۆ به‌ره‌مه‌ن‌نانی ووزه‌ که‌ باش‌ترین سهرچاوه‌ بۆی (پ‌ۆن و که‌ره‌و شیر و گوشت) که‌ ئەمانه‌ش له‌م چوار ئاژه‌له‌دا هه‌ن، و هه‌روه‌ها گرنگ‌ترین جزیره‌کانی فیتامین دووباره‌ له‌ گوشت و شیردا هه‌یه‌.

زانست ده‌لیت: ته‌نها ئەم چوار ئاژه‌له‌ له‌نیوان ئاژه‌له‌ شیرده‌ره‌کانی تردا به‌ به‌رده‌وامی شیرده‌دن، و ته‌نها ئەوان سیفه‌تی توانایی کیلاندن و باره‌ه‌ل‌گرتن و راکێشانیان هه‌یه‌. چ‌ توانایه‌ که‌ ئەم توانایه‌ی که‌ تایه‌مه‌نده‌ به‌م چوار ئاژه‌له‌وه‌ له‌نیوان ئەوه‌ی خۆراکیان گ‌زوگیاییه‌ و به‌ئاسانی به‌ده‌ست بێت بۆیان، و ده‌سته‌مۆکردن‌یان ئاسان بێت و له‌گه‌ل ئەوه‌ی عه‌ماریکی هه‌میشه‌یین و کاریکی چالاک‌ بن بۆ ده‌سته‌به‌رکردنی شیر و پ‌ۆن و گوشت که‌هه‌موو به‌ گشتی سه‌ربه‌ ماده‌ پرۆتینه‌کان و واچاوه‌پ‌وان ده‌کراله‌به‌ر ئەوه‌ی که‌ خۆراکیان ته‌نها گ‌زوگیایه‌ (که‌بریستی‌یه‌ له‌ کارپ‌ۆن) ماده‌ کارپ‌ۆهیداراته‌ نیشاسته‌یه‌کان به‌ به‌ره‌م‌ بێن نه‌ک ماده‌ پرۆتینه‌کان له‌گه‌ل گوشت و شیر و پ‌ۆن و که‌ره‌و به‌زدا هه‌یه‌؟

ئایا ئەمانه‌ هه‌موو به‌ گشتی له‌ کاریگه‌ری رێکه‌وتن ئە‌ی حه‌یران؟
چ‌ توانایه‌ که‌ ئەو توانایه‌ی که‌ ئەم سیفاتانه‌ی له‌م ئاژه‌له‌دا ک‌ۆکردۆته‌وه‌ وه‌ک قورئان ناماژدی بۆ کردووه‌ له‌ب‌ێ ده‌سه‌ته‌لاتی و ده‌سته‌مۆیی و لیخ‌ورین و ئاسان ده‌ستکه‌وتنی خۆراکیان به‌ب‌ێ ئەه‌ک له‌گ‌زوگیادا، و ئەو ه‌یزه‌ مه‌زنه‌ ته‌واو که‌ره‌ بۆ کیلاندنی زه‌وی و راکێشانی قورسایی و بارکردن‌یان، و هه‌روه‌ها تیاپاندا ک‌ۆیک‌ردۆته‌وه‌ خۆراکی مرۆش و پ‌ۆشاک و گه‌رم‌کردنه‌وه‌ی مال و که‌ل و په‌لی، و هه‌ل‌گ‌رو کیله‌ری، به‌شپ‌ۆه‌یه‌ک گه‌ر که‌سێک ته‌نها مانگایه‌کی هه‌ب‌یت ده‌توانیت پ‌یوستیه‌کانی ژبانی پ‌ێ ته‌ب‌حام بدات، به‌ب‌ێ ه‌یچ خ‌ۆماندو کردنی‌ک ته‌نها ئەوه‌ نه‌ب‌یت به‌ره‌ل‌ای ده‌شت و نزاری کات بۆ خ‌واردنی ئەو خ‌وراکه‌ی که‌ خوا پ‌ێی به‌خشیوه‌ که‌ ده‌فه‌رمویت ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا﴾ هود: ٦

ئایا ئەم هه‌موو شته‌ به‌ گشتی له‌ دیارده‌ی رێکه‌وته‌ ئە‌ی حه‌یران؟
ح‌ه‌یران/ خوا په‌نامان بدات له‌ گوم‌رای ئاشک‌را، خودا پاداشتی ئەم داناییه‌ت بداته‌وه‌ گه‌وره‌م کاتێک زه‌وی‌ی جێش‌ینمانت به‌ (میوانخانه‌ی گه‌وره‌) ناو برد، به‌راستی وایه‌ میوانخانه‌یه‌کی گه‌وره‌یه‌.

خوداي گەمورە ھەموو ھۆكارەكانى پشۋودان و ھەوانەۋەى بۆ تبادا ئامادە كردوۋىن لەجىنگەو پۆشاك و گەرمى و ئاگرو روناكى، و ھەموو بەتام و چىژىك بۆ دروستكردى خوار دەمەنى و خواردنەۋە و مېۋە و تەنەت شىرىنىش.

شىخ/ لەيادت چوو باسى وىنە جوانەكانى بگەى ئەى ھەيران.
 ھەيران/ لەيادم نەچۋە گەمورەم ئەم وىنە جوانە دلرەفشانە و ھەرگىز پشەنگويان ناخەم؟

شىخ/ ئەزائىم پشەنگوئى ناخەيت و لەيادت نە كردە، بەلام ئايا بەيادتا ھاتوۋە جارىك بوەستىت بەرامبەر ئەم نەخشو نىگارو سىبەرەنە بەدلىكى پىرخوش و خرۆشەۋە سەرنجەدەيتە كازىۋەى ياقوتى و خۆر ئاۋا بوۋنى زىپى و سەۋزى زموردى كىلگەكان و ئاۋە زىۋىيەكان و گەلەى گولەكان، و بالى پەپوولەكان و پەپى مەلەكان و كلكى تاۋوسەكان، و بېرىت لە ھەقىقەتى جوانى ئەمانە، كەنىشانە رازاۋەكانى سەرسامان دەكات، ياخود پىرسى ئاخۇ بەشى رىكەوت چەند بىت لە پىكھاتنى وىنە رەنگەكانيان و ھىل و پىۋەر و وىنەكانيان و ئەو شتانەى كەلەخۇيان گرتوۋە لەبەخشندەيى و وردەكارىي و رىكو دروستى ھەلسەنگىنى و ھاۋىەكبوۋنى و ھاۋگونجاۋى ھاۋ شياۋى و ھاۋجوانى و ھاۋ چىژى.

ھەيران/ نەخىر گەمورەم.

شىخ/ ئەو جوانىيە چىيە ئەى ھەيران؟ ئايا مانەيە كە نسبى و رادەيى لەخۇگرتوۋە ياخود وىنەيەكە و لەلەى عەقلمان دروستبوۋە؟ يان شتىكەو بوۋنىكى خودى و دەرەكى ھەيەكە ھەستىارەكانمان چىژى دەكەن و عەقلمان دەرەكان دەكەن وەك چىژى وىنە دروستكرەۋەكانى تر دەرەكەكات؟ ئايا ئەم ئاسودەيىمان لە ئەنجامى جوانى ئەم وىنانەيەكە لەخودى خۇياندا بەسەرماندا دەسەپىنن وەك قورئان ئامازەى بۆ دەكات؟

ياخود ئەم دلخۇشەيەمان لە ئەنجامى جوانى ئەم ھاۋسودەندىمان لىيان وە ئارەزو و چىژى سۆزو ھەستمان بۆيان و اراھاتوۋىن لەكارىگەرى ئەمانە بەجوان ناويان بەرىن؟

ھەيران/ تىناگەم چۆن جوانى بوۋنى خوۋدى ھەيە لەدەرەۋەى؟

شىخ/ مەبەست ئەۋە نىيە لىرەدا شتىكى دەرەكى سەربەخۇ ھەيىت و بەجوانى ناۋ بىرىت بەۋىنەى ئاۋو ھەۋا بىت، بەلام ئالىرەدا دەپرسىن ئايا شىۋەو پىۋەر و رەنگى بەرادەو بەرئىزەى ديارىكرەۋ ھەيە كاتىك كۆبىنەۋە ھاۋگونجاۋىن، جوانى لەخودى خۇيدا دروست دەيىت ياخود ئەم جوانى و رادەيىيەو بەتەنھا لە عەقلماندا دروست بوۋە،

به پيام و نيگای هاو سوو دمه ندى و ثاره زوو سوز هه ستمان بزيان، بۇ غمونه پرهنگى سور لامان جوانه چونكه هه ميشه و اړاهاتووين هيمايه ك ييت بۇ پرووى نمو كه سانه ي كه تندر و ستيان باشه، و پرهنگى سه وزه ي زه موردى لامان جوانه چونكه و اړاهاتووين كينلگه سه وزه پر موزه كاني تيزاو به پيت و فەر بينين، و هيان نمو (جواني) به تيكه له يه له بوونيكى راسته قينه ي دهره كى له گه لئمو خه يالانه ي كه هه ست و سوزى ياد گاريه كاغان دروستى ده كه ن و ه پال به عه قلمانه وه دهنين كه باوه ربه بوونى نمو راستى به بكات له راستيدا نمو و و ته يه ي دوايى راسته و له جينى خويه تى. زور جار جوانى راسته قينه ده بينين كه عه قلمان دهر كى پنده كات و هه ستينكى ماددى پنده كمين، و گهر خه يالمان بۇ زياد كرد كه له هه ست و سوزو ياد گاريه كاغاندا دروست دهن به ممش هه ستمان به و جوانى به زياتر ده بيت، و ناليره دا نه ينى جياوازي چيژى جوانى له نيوان مندال و گه و ره دا به دهر ده كه و نيت.

به لى زور حالت هه يه كه خه يالى سوزو چيژه كان زالده بن به سهر حه قيقه تينكى جوانى به سه ندا به جورينك كه نزيكه هه ست كردن و دهر كردغان نه مينيت به پيوهرى دروستى نمو جوانى به.

به ممش هه ستمان به رامهر (جواني) تيكه لاو نالوز ده بيت به لام نمو جوانى به له هه ندى وينه ي تريدا به رون و ناشكرايى ده مينته وه گهر نه كه وينته ژير ده سه لاتی زه وق و عاده ته وه كه نيابدا له گه ل مروفيكى نه زان و مالنكى شيره خوره دا به لكو ته نانه ت له گه ل نازه ليكى بى زماندا به رامهر ده بين به رامهر پرهنگه دلرپينه كان و جوانى گول و په پوله بالنده كان كه واته له دهره كيدا جوانى راسته قينه ي په سه ن هه يه و نيمه له دهره ك كردنى نمو جوانى به په سه ندا به رامهر به كردارى هه ست عه قلمانى بۇ به گهر ده خمين وه ك چون هه ست و عه قلمان به كار ده هينين بۇ بوونى هه موو وينه ماددى به كاني تر.

كه واته نمو جوانى به په سه نه چى يو په گه زه كاني له چى پينكه اتوه؟

دياره برى تى به له وينه كاني هاوړينكى (تناسق) و هاو بينايى (تناظر) و (هاو سترانى) (تناعم) له شينه وه پرهنگ و ده نگدا له ژير سيستمينكى چه سپاودا به ريژه ي ديارى كراو پينكدين كه كه مزينه له پارچه موسيقايه ك كه پينكه اتوه له چه نده ننگينكى په سه نى جياوازي دوور له يه ك، و نيمه به ريژه ي ديارى كراو له موسيقا و ستارن تيكه لاويان ده كه مين به پينى سيستمينكى چه سپاوى ناشكرا.

بەمەش سترانیکى بەسۆزو ھەستى لى پىنکدیت، بەبجۆرە رەنگ و وینە کان بۆ دروستبوونی وینەى جوانى کە لەسروشتمدا بە بەرچاودە کەون کە ملکەچى رێژەى دیاریکراو یاسای چەسپاون کە بە کاریگەرى توانایەك دروستبوو بۆ پىنکھاتنى (جوانى) کە واتە ناتوانى ئەو جوانى یەى کە لە گەردوندا دەییىن بلیین ئەندیشەى و عەقلمان دروستى کردو، بە لکو بوونیکى راستەقینەى دەرە کى یە ھەستى پێدە کەین وەك چۆن ھەست بەقەبارە و شىواز و بارستایى و چێژو بۆن دە کەین کە ئەمانەش ھەموویان بە گشتى بەرێژەى دیاریکراو لە رەگەز و گەردیلە کان دروستبوون.

گەر ئیمە بە پۆشاکیكى چنراو سۆزو یادگار بە کاغمان وینەى ئەم جوانى یە رەسەنە دا پۆشین، بەم زیاد کردنە خوشى و کامەرانییمان زیاد دە کات، وەك چۆن مندالیک بە پۆشاکیكى سور دلخۆش دەبیت گەرینى ووتر ئەمە پۆشاکی جەژنتە، و لە رۆژانى تردا لای جوان بوو بەلام بەھۆى یادگارى جەژنەو زۆر زیاتر لای جوان دەبیت.

ئایا دەشیت ئەى ھەیران ئەم یاسا چەسپاوە دلرڤینە کە جوانى دروستدە کات بەم بەخشنەبى و وور دە کاربى و رینگ و دروست و پىئوراو، و ھاو رێژەو ھاویە کسانى و ھاو جوانى یە، لە کاریگەرى رینگەوتى کویرانە بیت؟

ھەیران/ خودا پەنامان بدات لە گومراى.

شیخ/ دە گونجیت ئەم میوانخانە مەزنە، بەو ھەموو شتەى کە تىادایە لە سىتم و دەسەلات و بایەخدان و داھىنان و تەواوى و جوانى یە لە پىنکھاتەى رینگەوتى کویرانە بیت؟

ھەیران/ بە راستى میوانخانەى کى مەزنە!!

شیخ/ لەمە مەزنتر ئەو یە کە خواوەنە کەى داواى کریمان لىناکات و تەنھا سوپاسى دەوێت.

ھەیران/ چەند کرێبە کى ئاسانەو چەند رەزامەندە.

شیخ/ ئای چەند لەیادى دە کەین و لە وانەشە لەیادى نە کەیت چونکە ئیمە لە کۆتایدا ھەربۆ لای ئەو دە گەرینەو.

لە خودى خویندا: **سَنُرِيهِمْ آيَاتَنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَلْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ** (فصلت: ۵۳)

لہ سنی تاریکیدا

(۱)

شیخ/ ئەم سیستمە سەر سۆرھینەرە (سیستمی دوانی یە) سەرتاسەری و ئاسایی
 لەھەموو زیندەوەرێکدا کە زۆر، لە ئایەتە قورئانیە کاندایا سکر اوو تا ئاماژە ی مەبەست و
 دانایی بکات لەدروستکردن، بەشی رێکەت چەندە لەدروستکردن و پێکھاتن و
 رێکخستن و ھەمیشەیکردن و ئاسایکردن لە ئازەل و ڕووە کدا؟
 قورئان دەفەر مۆیت:

﴿وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ﴾ النجم: ٤٥

﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا
 يَعْلَمُونَ﴾ یس: ٣٦

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا﴾ فاطر: ١١
 ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا
 زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ الرعد: ٣

﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ الذريات: ٤٩

ئەمە ھەندێ لەو ئایەتە قورئانیانە سەبارەت بە سیستمی جووتەیی، کە ئاماژە ی
 سەرتاسەری و ئاسایکردن لەھەموو زیندەوەرێکدا دەکات، چ ئازەل و ڕووە ک یاخود
 مڕووف ینت زانست بەرامبەر بەم سیستمە سەر سۆرھینەرە چی دەگێت؟ ئەو
 سەر سۆرھینەرە کە لەلای ئەوان جینی خۆی گرتوو زانایان دەلێن سیستمی جووتەیی
 ئاسایی و سەرتاسەری یە بۆ ھەموو زیندەوەرە کانی ئازەل و ڕووەک، کە بە گشتی بەیەک
 رینگاو یەک گونجاندن، نزیکە ئەندامە کانیان ھاوینە بیست و ھەروەھا پیتاندنە کانیشیان
 نزیکە ھەک یەک بیست و دەپرسی چون ئەم سەرتاسەری و ئاسایی و ھاو ینە یە و
 یە کیانگرتوو لەھەموو زیندەوەرێکدا؟

ئەم ئاسایکردن ھەمیشە سەر سۈرپەنەرە زیاتر ھۆشەند و ژیری کردووم، ھەر ھەم لەمەو پێش باسماکرد ئەی ھەیران بەھۆی خویندەنەووم بۆ نووسراوە کانی فەیلەسوفی ئەم سەردەمە (ھنری برگسون) لەو ھەو پێش دەرکی ئەم داناییەم نەدە کرد لە دووپاتکردنەوی ووشە (دوانەیی) لە قورئانی پیرۆزدا لە نێرومی دا، وامدەزانی ئەم دووبارە کردنەویە تەنھا بۆ ئەو ھەو ھەو بەخودا بەخشندەیی خۆی بەسەر بەندەکانیدا بەدەربخات.

تینەدەگەیشتم کە پرووداوە کانی بەخشندەیی لەدروستکردنی (جووتەیدا) کە ھۆکارێن بۆ مانەو ژیان، تاخودا ویستی ھەبێت بۆ بەردەوامی ژیانان لەسەر گۆی زەوی بەھۆی پیتاندن و زۆر بوونەو، بەلام لە پاش ئەو ھەو بیروکە کانی (برگسون) حالی بووم و دەرکەم کە دووبارە کردنەوی ووشە (جووتەیی) مەبەستی خودا مەتکردن نیە بەسەر بەندەکانیدا بەلکو مەبەستی شتیکی مەزنە، تاکو بەئاگامان بکاتەو لەئاسایکردنی (دوانەیی) لە ڕووک و ئاژەل و مڕۆفدا تابینە بەلگە بۆ بوونە مەبەست و پووجەتکردنەوی ڕیکەوت.

ئەم ئاسایکردنە ھەمیشەییەکی کە دوینی باسکرد بۆت لە تیزۆرە کانی برگسون وەرگیراوە، دواي ئەو ھەو باسی ھەستیاری بینینی کرد و بە دوری زانی ئەم ئاسانکردن و ھەمیشەییە لە مڕۆف و ھەموو ئاژەلدا ھاو وینە و ھاو دروستکراو بن، دیاردە لە کاریگەریە کانی ڕیکەوت، گەر واما داناکە ئەم ڕیکەوتە دەشینت رووبدات لە دروستبوونی ھەستیاری بینیندا لە گشت ئاژەلدا و بلین کە ئاژەلەکان بە گشتی بۆ یەک ڕەگەز دەگەرنەو و سەبارەت بە ڕووک چۆن بلین کە لە ڕەگەزێکی تر ھەو شیاوێزە کانی زۆر جیاواز ترە لە شیاوێزە کانی دروستبوونی ئاژەل، گەر ئێمە واما داناکە ڕووک و ئاژەل لە کرداری پیتاندن و زۆر بووندا یەک شیاویان گرتۆتە بەر، چۆن ئاژەل و ڕووک ڕیکەوتن کە بەھەمان شیاوو ڕیکەوت نێرومی پیکەین؟

ھەیرا/ فەرمودە قورئان ﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ یس: ۳۶، سبحانە.

(بێگەردی بۆ ئەو کەسە ھەو کە جووتەیی دروستکردووە لەوانە ھەو کە لە زەویدا دەروین وە لەخودی خۆیاندا) چەند پاک و بێگەردە.

شیخ/ ئەم پیکەتە مەندالیە مڕۆف کە قورئانی پیرۆز ناوی بردووە زیاتر لە (۱۰) ئایەتدا بە ئاشکرا، ئەی ھەیران ئەیا بەشی ڕیکەوت لەوینە کردن و پیکەتانی لە ھێلکەو

سپیرم و پارچه گوشت و نیسک و داپوشین سه قامگیر کردن له جیگای تایه تیدا، بز دیاریکردن و کاتی خوی... له که لینه تاریکه کاند اچه نده... ؟

قورئان ده فرموت:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ الحج: ٥

﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ الانسان: ٢
﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ الانططار: ٧

﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ﴾ يس: ٧٧
﴿قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ، مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾ عبس: ١٧-١٩

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧

﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ، فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ، فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾ المرسلات: ٢٠-٢٣

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ، ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾ المؤمنون: ١٢-١٤

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَّاءٍ مَهِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ٧-٩

﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ﴾ آل عمران: ٦

﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ﴾ الزمر: ٦

ئەمە ھەندئى لەفەر موودە كانى قورئانە ئایا زانست چى دەلیت؟ ھىلکە يەك لە ھىلکە كانى مریشك زۆر بچو كتر بیئت تیرە كەى لە ئیوان بەشيك و دووبەش لە (٢٤٠) بەش لە قیراتیك، واتە بەشيك یان دووبەش لە (١٠) بەشى ملیمە تریك، و كیشى يەك بەش یان دووبەش لە (١٠) ملیۆن بەشى گراميك كە زەردینە كەى تیدایە و لە زەردینە كەى دا زیندە وەرى يەك خانەى زۆرى تیدایە كە تیرە كە یان دە گاتە بەشيك بە (٧٠٠) بەشە قیراتیك و لەویدا چەقى زیندە وەرە يەك خانەىە كان ھەىە، كە تیرەى دە گاتە بەشيك لە (٣) ھەزار بەشى قیراتیك.

ئەم ھىلکە يە لە تاریكایى ھىلکە داندا پىنكدیئە لە زیندە وەرىكى يەك خانەىى كە لە شلەى ئەلیۆمینی مەلە دە كات، گەر ئەم زیندە وەرە يەك خانە گەشەو نەمايكرد، و ئەو شلەىەى كە لە ناویدا يە زیاديكرد پەردە كە دە كشیئە و تەنگ دە بیئت تاكوو ھىلکە لە پەردە و ھىلکە دان رزگارى بیئت.

ئایا ئەم ھىلکە خنجیلانە فەریكە بەرئیزە بەتەنھا لەو تاریكییەدا بۆ كوئى دە چى؟ چاوەروانى ئەو كاتە دیار بكرەو یە كە تییدا لە گەل ھاودەمە كەیدا دە گەىە نەىەك بیئەو یە كتریان بیینیئە و یە كتر بناسن، ھەردوو كیان پەرۆشى بەیە گەبشتن و لە رینگادا بەیە كدە گەن، پىكەو دەست لەمل و ئاوێزان بەدوانەىى بەرەو لانەى جووتەىی رێدە كەون تاكو شویئىك برەخسین و ئامادەى بكەن بۆ دروستبوونى مرۆفیكى تری وەك خۆیان بەلام ئەم رینگایە كە تییدا بەیە كدە گەن شیۆەىە كى درێژكۆلەى تاریكى زۆر تەسك و بارىكە تیرە كەى تیرەى موویە كە، كە لە پشت مندالدانەو خۆى حەشارداو و درێژ دەبیئەو بەرەو ھىلکە دان، لە كوئى و بۆچى ئەم دوو خۆشەو یستە بەیە كدە گەن؟

ئەم سپىرمە زیندە وەرى نیرە زۆر زیرەك و بە ئاگایە و چالاک و فیللەزەو سەر كیشە ئەى حەیران... زۆر چاك دەزانئە كە ھىلکە كە چاوەرێتەى لە دەمى شیۆە درێژكۆلە كەدا واتە: لە دەمى بووقە كەدا و دەزانئە تەنھا رینگا بۆى مندالدانە ھەر بۆیە ئاوردانەو لە ھیچ تادە گاتە ھىلکە كە خۆى زۆر بە بچوو كى دەبیئەتەو بەرامبەر ئەم ھىلکە گەورەىە، درێژى ھەر سپىرميك بریتى یە لە (٦٠) بەش لە ھەزار بەشى ملیمە تریك.

سپیرمه که دهزانیست گهر ئهو سهره قوچه کی یه تیژه نه بویه نه یته ده توانی دیواری ئهو هیلکه یه بپریت و گهر مهله کر نه کی سست و هیواش بویه وه مهله کردنی هیلکه ئهو دوا ده کهوت له کاتی دیاریکراوی بهیه کگه یشتنیان و دهزانیست مهله کردنه کی خیرا ده بیست گهر جووله یه کی پینچاو پینچی هه بیست و بۆی ده کهوت که مهله کردنی خیرا تهنها به خۆ پیدانه به شله ییه کهیدا... و زانی که چالاکی مهله کردنه کی له سهریدایه نه که له کلکی دا پاش ئه وه ی ئهم سپیرمه زینده و ره به چوو که ئهم هه موو شته ی زانی وای له سهری کرد شیوه یه کی قووچه کی تیژی هه بیست و ملیکی پینچاو پینچی به سهری به خشی و کلکینکی دریزی به ملیه وه به ست تا کو بهو شله یه دا بکیشتیست که مهله ی تیدا ده کات، و ئهم کلکه به گرنی به مله وه به ستراوه بۆ ئه وه ی له کاتی چوونه ناوه وه ی هیلکه که بترازی و ئهم هیلکه ی مبینه ژیرو به وه فاو ییگره دوو پاریزراوه ئه ی حیران، ئه میشت دهزانیست که خۆی ته نه یه و نیره کان زۆر زۆرن و ژماره یان ده گاته (۲۰۰) ملیۆن که ململانی و و په روشتن بۆ گه یشتن پیتی، و به ده وری دیواره کهیدا ده خو لینه وه گهر یه کیلک به تواناو خیرایی پیتی گه یشت، رازی ده بیست بیکاته هاوو جوتی خۆی و ده رگایه کی تایه تی دلی خۆی بۆ ده کاته وه که به (ده رگای راکیشهر) ناو ده بریت ههر که سپیرمه که هاته ژووره وه ده رگا که داده خات و هیزی راکیشانه که ی نامینیست و به پاریزراوی خۆی ده هیلینه وه و بهر په رچی ملیۆنه ها سپیرمی داواکاری تر ده داته وه ئه وانیش له لای خۆیا نه وه له غه م و په ژاره دا سهر ده نیته وه.

ئهم مندا لدا نه (لانه ی دوانه یه) بۆ میوانه که ی زۆر به سۆزو به به زه یی یه ئه ی حهیران، هه مو مانگیلک ئاماده یه بۆ پیشوازیکردنی ئهو بووک و زاویه و په نادانیان و خۆراک دانیان، به مهش خانه ی په رده ی ده ورو بهری ده ئاوسیت و ده زووله و موولوله ی خویننه کانی گه و ره ده بیست.

په رزینه ره کانی چالاک ده بن، گهر هاو جوت بوون پویدا، ئه وانه ر دوو کیان به خۆش حالیه وه پیشوازیان لینه کریت، و گهر ریگر هه بوو بۆ هاوو جوت بوونیان به ههر هۆ کارنیک بیت ئه و بهرق و کینه وه جیا ده بنه وه و له داخدا هیلکه دانه که ده دریت و گریانیکی خویناوی ده پرژیت بۆ نه مانی هیلکه که ی.

حهیران/ ئای... چه ند سه رسو په ینه ره، پا کو ییگره دی بۆ دروستکه ری مه زنه. شینخ/ ئه وه ی که له مه زیاتر به سه ر سو په ینترو سامناک تره که ئاماژه ی زیاتر تیا دایه بۆ مو عجزه کانی قورئان و یارمه تیده ر بیست بۆ تیگه یشتنی نه یینه کانی، ئه وه نده ی پینا چیت

هاو جووت بوونه که تەواو دەبیست هەتا کاریکی هاوبەش دەسیتێدە کات بۆ دروستکردنی مەرفێکی نوێی تر، و هەردوو هاوکار دەکەوێنە تیگەلکردنی ئەو نەخشە کرۆمۆسۆمانەیی که هەیانەو ئەو جیناتانەیی که لەخۆیان گرتووە که خودای پەرورەدگار نەخشەو دروستکردن و دروستی پێبەخشێووە که بەهۆی فاکتەری بۆ ماوەییەو پەشت لەدوای پەشت لەنەووە بۆنەوێ تر بەردەوام دەبیست لەباو باپیرانەو بۆنەو و نەو کان بەردەوام دەبیست (زنجیرەیی دروست بو لەقور) (سلالة من طین) لەپاشدا (زنجیرەیی ئاوی بێ نرخ) (سلالة من ماء مهین) و لەم تیگەل بوونەو تەزکەیی هاوبەشی تیگەلە دروست دەبیست که خودای دروستکەر ئاماژەیی بۆ کردووە.

حەیران/ ئەم کرۆمۆسۆم و جینانە چین؟

شیخ/ وەک پێناسەم بۆ کردیت پێکھاتوووە لەپەرەگەزی نەخشە دانان و دروستکردن و دروستی که بەهۆیانەو پەرچە گۆشتی جۆراو جۆر پەیدا دەبیست تا کو بیستە مەرفێکی نوێ و جیاکراوە لەوانی تر لەرووی سیفاتی جەستەو عەقڵی شیوەو قەدو بالاو پەنگ و نیری و مێنی و جوانی و توانایی و ژیری و پەوشت، هەموو بەشدار دەبن بۆ دانانی هێلی یەکەمی بەختی ئەم مەرفە لەژیاندا.

لەکۆندا خەلک وایان دەزانی که (جین) لە (پیتینی نیوان هێلکەیی مێو شەلی نیرە) دروست دەبیست و زۆر لەسیفاتی باو باپیرانی وەرەگرت، بەلام نەیان دەزانی سپیرمی زیندەوەر چی یە و هێلکە چیە و پێکھاتنیان چی یە و خانەکانیان چی یە و جۆرو کاریان چی یە و پیتاندن چۆن ڕوودەدات و بۆ ماوەیی چۆن دەبیست، و لیکدەرەو کانێ قورئان سەریان سۆرما بوو لەلیکدانەو (پەرچە گۆشتی جوراوی دروستکراو دروستنە کراو) (المضغة المخلقة - و غیر المخلقة) کاتێک که خانەکانیان دۆزییەو و کاری هەربەشیکیان بەدەر خست، و بەچاوی خۆیان بینیان ئەو شانەیی که سپیرم لەسەری دا هەلی دەگرت لەپەرەگەزەکانی ئەو نەخشانەیی که باسماں کرد دەرکی ئەو جیاوازیەیان کرد که لەنیوان پەرچە گۆشتی جوراوی دروستکراو (جین) لەویدا دروست دەبیست و پەرچە گۆشتی جوراوی دروستنە کراو که پاراستن و خۆراکدانێ پێدەسپیری بەم دۆزینەو هە زانایان زیاتر ملکەچی خودا بوون، که خودا ئەم ملکەچی یەیی تایبەت ئەند کردووە بە بەندە زاناکانیەو ئەی حەیران!

حەیران/ لە پێناوی خودای مەزندا زیاتر بەخشندە کاتم بۆ بەدەر بخە.

شیخ / ئەم هیلکەیه کە دەهێتە تنۆ کێک بەهێواشی و سستی له شێوه درێژ کۆلە کەدا دەروات پاش (۸) یان (۱۰) رۆژ دەگاتە منداڵدان لەویدا دەست بەدابەشکردنی خۆی دەکات زیاده زیاده، لەدوای زیاده تاکو هەموو بە شێک ئامادە بکات بۆ ئەو رۆلەی کە پێی هەلدهستێت لە کاتی پێکھاتنی (جنین) یاخود ئامادەیان بکات بۆ پاراستن و چاودێری خۆراکدان (جێنەنە کە) و تنۆ کە ی هیلکە کە دەگاتە لانهی دوانی یە کە بۆی ئامادە کراوە بەدیواری کە یەو دەلکێت و خانەدابەشکراوە کان هەلدهستن بەکارە مەزنە کانیان بەهاوکاری لە گەل خانە کانی دیواری منداڵدان، لە چوار دەوری جەنێنە کەدا پەردە لەدوای پەردە دروست دەکەن پەردە ی کەمی دەر کەوتوو کە چوار دەوری هەموو خانە و پەردە کانی تری داو، و بەکیسە منداڵ (السلي) ناو دەبرێت لەولایە ی کە بەدیواری منداڵدانهو لکاوه کردۆتیە هۆکاریک بۆ خۆراکی سەرەتایی و دروستبوونی ویناڵش ئەو لایە ی کە بەدیواری منداڵدانهو لکاوه دەیکاتە هۆکار بۆ پاراستن و چاودێری (جەنێنە کە) ساوا شاراو کە، و پەردە ی دوومی ناووە کە لەژێر (کۆربۆنەو) دروستدەبێت تاکو بەتەواوی چوار دەوری جەنێنە کە بدات لەدوای پەردە ی کە شلەیی کە راستەوخۆ چوار دەوری جەنێنە کە دەدات تاکو لە گەل دوو پەردە کە ی تر دایە هەموو کتو پەر و کاردانەو یە کە دەرە کە، (جەنێنە) پیاڕیزن ئە ی خودایە ئەم خانانە چەند ژێر و چەند بە ئاگان بۆ ژیا نی ئەم جەنێنە، و لە هەمان کاتدا خانە ی، زیندەوەرە دروستکراوە کان) کە جەنێن شێوازی گەشە کردنیان دەداتنی لە تنۆ کێک بۆ پارچە گۆشتیکی هەلواسراو بۆ چارچە گۆشتیکی جوراو بەو ریزبەندیە ی کە قورئان ناوی دەبات، و لەم گۆشتە جوراو دروستکراوە نەخشە هەلگرەو و بەم کرۆمۆسۆمە تێکەلە یەو لە گەل جەنێنە کاندای، دەستدەکەن بە دروستکردنی ئەندامە کانی و سێک و ناوخنە کە ی، وەک چۆن پەردە کانی پاراستن و چاودێری و خۆراکدان لە خانە دروستکراوە رووکارە کان و هەندێ لە خانە ی (زیندەوەرە دروستکراوە کان هەلدهستن بە پێکھاتنی ناوخنە کانی سێک وەک گەدەو دەسگای هەناسەدان و میزکردن و زۆر بوون.. و لەلایە کە ترەو دەست دەکەن بە دروستکردنی ئێسکە کان هەریە کە لە چوار چێو ی پسپۆری خۆیدا ناگاتە مانگی دوو کە نزیکە گۆشتە جووراوە کە بێتە مرقۆشکی تەواو بە هەموو ئەندام و ناوخن و دەمارە کانیو ئە ی خودا چی ئەم خانانە ی فێری ئەم کارە ی دروستکردنە کردوو و بە توانایی پێی بەخشوون،

ئەي ھەيران، چەند بەتوانايە كاتىك كە ئەم مەروۋە تەواۋ دروست دەكات ئەم مەروۋە ئەتوانايە لەدروستكرەنى مېشىكىدا.
ھەيران/خودا چەند پاك و بېگەردە.

شىنخ/سۆيىندى بەخودا، چەند ژىرن خانەكانى كورىوون و خانەكانى دىوارو وىلاش بۇ جەننە نازدارە كەو، زۆر باش دەزانى كە ساۋا نوپكە گەر بوۋە گۆشتى جوراۋ و ئەندامەكانى پىنكەت پىۋىستى بەرپىگايەكى تەرە دەچىت بۇ خۇراكانى جگە لەرپىگاكە مۇنى ساكارى دۆلەپەي كەپرودەدات لەنىۋان رېشۋەكانى لا كۆرپۆن و گىرفانە خوينەكانى مىندالدا، چونكە پىۋىستى جەننە بۇ خوين تەگەرە بىت زياتر پىۋىستى پىدەبىت و پىۋىستى خوين بۇ پالاۋتن بەزۆر بوۋنى خوينەكەى زۆر دەبىت.
دەزانىت كە خوين، دايك نايىت راستەوخۇ بەجەننە بگات بەلكو پىۋىستە ئەو خوينەكەى كە دەگات بەجەننەكە پالتىوراۋ بىت لەھەموو ئەو زەھرو پىسيانەكەى تىابەتى وەك چۈن ھەموو ئازەلىك خۇى لى رزگار دەكات.

پىۋىستە كەوا ئامىرىكى گەرە دروستكرىت بۇ ئەم پالاۋتن و ۋەرگرتن و دەرچوۋنە لەنىۋان خوينى دايكى ۋەرگىراۋ خوينى جەننەى دەرچوۋى زەھراۋى بۇ ئەم مەبەستە وىلاشى سەر سۈرھىنەر پىك ھات كەلەلەپ و رېشەكانى (كۆرىزۆن) و گىرفانە خوينەكانى مىندالدا دروستبوۋە بەشۋەيەك گەبەنراۋ بىت بەناۋكى جەننەۋە بەھۋى پەپكىكە كە خۇرا كە بنەماكان و ئۆكسجىن لەناۋك بگۆرۈزىتەۋە بۇ وىلاش كەخۇى لەخوينى زەھراۋى دايك رزگار دەكات لەپاشان بەھۋى پەتكىكەۋە لەجەننەكەۋە بەرەو وىلاش دەچىت لەمۇلۇلەيەكى تىردا و ئەو زەھرو پىسيانەكەى كە لەپىنكەھاتنى جەننەۋە دروست بوۋە لەمۇلۇلاشدا كۆدەبىتەۋە تاكو جەننەكە لەسنى تارىكىيەكە بەرەو دۇنيانى پروناكى و ھەواۋ شىرى مەمك بچىت و بتوانىت بەھۋى سىيەكانىۋە ھەناسە بدات و خۇراك بەھۋى ھەردوۋ لىۋەكانىۋە بىزىت و بتوانىت پاشماۋەى خۇراكانى بەھۋى رېنخۇلەكانىۋە بسوتىنى و لەگەرودا بىيانھاۋىزىت تاۋاى لىدىت وىلاش دەبىت و بەھۋى شىردانەۋە پىۋىستى بەو وىلاشە نامىنىت، و بەم جۆرە ئەو پەتكە لەمىندالەكە دەپچىرىت و دەرگاي ناۋك تەھتايە دادەخرىت.

ھەيران/پاكو بېگەردى بۇ خوداى مەزن.

شىنخ/ئەم ھەموو بەھرەمەندى و رېنكخستىن و داھىنان و نەخشەدانانەكە قورئان نامازەى بۇ كىردوۋن لەپىنكەھاتەى مەروۋف و شىۋە پىدانى لەھىلىكەو تىۋىكەك و پارچە

گۆشتیکی هه‌ل‌واسراو و پارچه گۆشتیکی جوراوو ئیسک و داپۆشینی، ویلاش و ناوکی، و ئارام گرتن و، به‌توانا کردنی بۆ کات و ماوه‌ی دیاریکراوی خۆی له‌که‌ینه تاریکه‌کاندا.

ئه‌مانه‌هه‌موو به‌گشتی له‌کاریگه‌ری رێکه‌وتی کوێرانه‌ن ئه‌ی هه‌یران.

هه‌یران/ پاك و بێگه‌ردی بۆ خودای مه‌زن.

شیخ/ ئه‌ی ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی که هه‌موو که‌سیك دله‌رفین و سه‌رخۆ شده‌کات سۆزبان ده‌یان سوتینیت ئایا به‌شی رێکه‌وت له‌پێکهاتنی دا چه‌نده‌؟

ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی که راده‌ بۆ رێژه‌که‌ی دانه‌نراوه، و ئه‌و ئاگره‌ی که هه‌له‌نه‌کراوه، ته‌نها بۆ مه‌به‌ستیک نه‌ییت که قورئان به‌جوانترین و ناسکترین و دانانترین و دروسترین و شه‌ره‌فمه‌نترین و ساکارترین و قولترین و ده‌ربهرین که ده‌فه‌رمویت ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ الروم: ۲۱، ئه‌م خۆشه‌ویسته‌ی که له‌کار دانه‌وه‌یدا سۆزو هه‌ست له‌هه‌موو ئامیزو دلیکدا دروسته‌کات و له‌دلتیای یه‌که‌یه‌وه‌ دله‌واپی و ئارامی له‌هه‌موو ده‌روونیکدا جیگه‌ر ده‌کات و له‌به‌زه‌یه‌که‌یه‌وه‌ به‌زه‌یی بۆ هه‌موو دلیک به‌خشنده‌کات. ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی که دوو هاو سه‌ر له‌پیشال و ده‌زوله‌کانی لانه‌کی ساواکه‌یان دروسته‌که‌ن.. که جوانترین و رازاوه‌ترین و پیرۆزترین به‌خشنده‌یی خودایه‌ که به‌زینده‌وه‌ره‌کانی ئاسمان و زه‌وی داناوه.

کاتیك که پیاوه‌که وه‌ك درنده‌یه‌ك په‌وشت ده‌نیوئنی له‌پاشدا ده‌یسته‌ مرۆفیک و ئافره‌تیش وه‌ك بوو که شوو شه‌یه‌ك له‌پاشدا به‌هه‌شت ده‌چیته‌ ژیر پێیه‌وه.

ئه‌و هیلا نه‌یه‌ی که ئارامی بالی به‌سه‌ردا راده‌کیشی و به‌زه‌یی تیایدا گه‌شه‌ ده‌کات و سۆز تیایدا گول ده‌کات له‌ویوه‌ په‌رستنی خودا به‌ به‌ره‌م دیت، یه‌که‌م پارانه‌وه‌ی راسته‌قیبه‌ ده‌ست پنده‌کات بۆ داوا کردنی بارانی به‌زه‌یی خودا بۆ سه‌ر جگه‌ر سۆزه‌کاغان که خودای دروستکه‌ر خۆشه‌ویسته‌که‌یان لای ئیمه‌ له‌خۆشه‌ویستی جگه‌ر مان زیاتر کردوه.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ

مِنْ الشَّاكِرِينَ (الأعراف: ۱۸۹)، ئەو خۇشەويستىيەي كەبەھۇي نەينىيە كەيەۋە فېرى خۇشەويستى مىندالە كانمان و ھاسەر و خىزانمان و دايك و باۋكىمان و كەس و كارو خوشك و برايان و دۇستان و ھاسىكانمان بويىن بۇ ھەموو براىە كى ھاو مروفىمان تەشەنە دەكات، تەنانەت بۇ ئازەلىكى بىزمانى لاۋازىش كە چاۋمان پىيان كەۋىت كاتىك كەھاۋدەم و بەچكە كانيان وونكرديت بەچەشنىك كەبەزەيكەمان وەختەيمان گرنييت بۇيان،

ئەو خۇشەويستىيەي كەلەپىناۋىدا خودا ھەمو جوانى بەگشتى دروست كىردوۋە و لەپىناۋى خىزمەتكرديدا مروف ھەمو جوانىيە كى دروستكردوۋە لە ئازايەتى و بەخشندەيى بەرزى و دۇستى و رىزلينان و بەسۆزى ووتەي شىرىن و ووتنى سرودو گۇرانى و ھۇنراۋە و داتاشىن و وىنەگرتن.

بەمانەش وادەزانى كە ئەۋىن و خۇشەويست دەپەرستىت بى ئەۋەي بزانىت كە لەناخىدا ئەو كەسە دەپەرستىت كە ئەو نەينىيە سەرسورپىنەرەي بەم خۇشەويستىيەي بەخشىۋە ئەو خۇشەويستىيەي كە خودا پىي بەخشىۋىن و لەسەرەتادا ۋەك تىر بوۋنى ئارەزوۋىيەك لەلامان دەست پىدەكات، و بەخودا پەرستى كۇتايى دىت پىم بلنى ئەي حەيران، بەشى رىكەۋتى كۆپرانە چەندە لە دروستكردى ئەم نىشانانەدا، و بوۋنى زۆر كىردنى ھۇكارو ھۇكان، و پالپىۋەنانى بۇ بەرزىرىن و مەزنىرىن ئامانچ و ئاۋات؟

ئايان ئەم ھەموو سىستىم و نەخشە دانانە سەرسورپىنەرەنە لە دروستكردى دوۋھاۋسەرىيەۋە بۇ دروستكردى ئەو ھەست و سۆزە غەرىزىيە پراستەوخۇ سەرسورپىنەرە و دەسلەت دارە زۆردارانە بۇ دروستكردى مروف لە پىشتى پىاۋانەۋە... و ھىلكەۋ جىنەكانى لەمىندالدىنى ئافەرەتەنەۋە. ئايان ئەمانە لە كارىگەرى رىكەۋتى كۆپرانە ئەي حەيران؟

لہجہ نگار سویتی جہڑا نذا

(۲)

شيخ/ نهى هم (بيستنه) نهى حەيران! كه قورئانى پيروز له گهليك له ثابته كانيدا
له گهله (بينندا) ناويان ده بات كه ده فەرمويە:

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَّذْكُوراً، إِذَا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ
مِنْ نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً﴾ الانسان: ۱-۲

﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ المومنون: ۷۸
﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِن طِينٍ، ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن
سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ، ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ۷-۹.

هم بيستنه نهى حەيران، به شى رينكهوت چه نده له دروست كردنى كه لينه
سەر سور هينه ره كانى له ده كهو به ستنه كانى و له كلاو ريژنه و په رده و ئيسكه كانى، و
ئه شكهوت و كوينه رينكانى، و رينچكهو رينگان كانى، و ده مارو په تكه به ستنه كانيان و له
ووشكه هه لات و ئاوداره كانى و له پليكانه و كه ناله كانى و له پينچ په نا كانى و له كيسه و
گيرفانه كانى و له بهردو چه وه كانى...؟

حەيران/ هم ئه شكهوت سەر سور هينه ره چى لايه كه له ئه شكهوتى جنو كه كان ده چيت
له پينچى روته ختى ده ريا يا خود ئه شكهوتى شەيتانه كان له گو مپى چۆله وانيه كانيدا.

شيخ/ نهى حەيران دوور نيست له بۆ چوونى ئه نديشه كانت، هاو به شى ئه و خه يالهت
ئه كه م.

حەيران/ چۆن؟

شىخ/ بەزماڭخالى ئەجىننە شەيتانە كان بۆتى وەسەف دەكەم زۆر جار خەيال يارمەتيدەرە بۇ دەر ككردن و بەگەر خستنى عەقل.

شەيتانىك لە شەيتانە كانى ھۇنراوە وتى: پەرسىيارم لە جىنۇكەيە كى كۆمەلەى سرودوستان كرد، لە كۆى نىشتە جىيىت؟

وتى: ئىنمە دەفەرىن و سەمادە كەين لە نىوئەند ئاسمان و زەویدا لە سەر بال و پىشە شەپۆلە كانى با..

گەر وويستمان بھەوويىنەو دەچىنە گۆيىكە كانى ئەو مەروۇفە ميواندەرە بە بەزم و كەيفى كە ھەندى جار بە شادىيەو پىشوازىيمان دەكات و ھەندى جارىش بە فرمىسكەو.

وتم: وەسفىكى ئەم جىنشىنانەم بۇ بىكە بارودۇخيان چۆنە؟

وتى: مەن نەتوانام لە وەسفكرديان، چۆنگە لە كۆن و كەلەبەر و كوچەو ئەشكەوت و پەنجەرەو كۆلورۇژنە كانى لە نىشتەجىكانى ئەجىنە كانى دەريا دەچىت لە قولتەين شۆيناندا... و بىستەن وەك بىينى نىيە..

وتى: پىم پىئەدەى يەكجار سەردانت بىكەم تاييىنم؟

وتى: خۆشى و بەزەيت ھىنا، بەلام دواى نىوئەى شەو وەرە بۇ لام، كاتىك كە ھاورىكەم لە ناخى نووستندا بىت و ھەستە پى نەكات.

شەيتانى ھۇنراوە وتى: لەكاتى ديارىكرادا لەبەردەم گۆيىچكى پىاوەكەدا لەبەردەر گايە كى مەزندا كە چوارچىوە كەى دەورى جىنگاى چوونە ژوورەو ھەى كى تەسكى دابوو، لەھىچ دەر گايە كەدا ھاو وىنەم نەدىبوو لەكەوانەى و چەماوەى دا و لە پەتكۆ پىنچراوە كانىدا وتم: ئەمە سەرەتاي سەرسور ھىنەرە ھەولتى پىنچكردنەو ئەدا بۇ بىينى ھاورىكەم، دەيىنم لەدەر وازە تەسكە كەدا وەستاو، لەپشت گەندە مووە كانى بەردەمىدا خۆى حەشارداوە ئامازەى بىدەنگى كردم، لەپىشمەو پىشت و بەدوايكەوتم چووينە كەئالەو كە ھەر وەك تووئىكلەك و ابوو يەكە بىجار بەرەو ژوور و پاشان بەرەو خوار لە نىوئەدا تەسك دەپىتەو لەروو تەختە كەيدا شەلەى كى زەردى لىنج ھەى، كاتى گەپشتن بە كۆتايى تووئىلە كە خۇمان بەرامبەر پەردەى كى بچوو كى ناسك بىينەو نىوئەى تەنك بوو لەشۆوئەى تەنكى پەردەى تەپل بەلام كەمىك چەماو، و كاتىك لەپەردە كە نزيك بوومەو ھاورىكەم، وەك بترسى چىرپانى بە گۆنمدا و پىنى وتم: تۆ لىرەو رىنگاى چوونە ژوورەو تەنىيە.

له جیگا و شوینی جنوگاندا

وتم: ئەى تۆ؟ من ھەر ۈەك پېشەى خۆم دەچمە ژوورەو، و سەبارەت بەتۆ دەگەریتەو و لە كەلەبەرىكى ترەو دەیتە ژوورى چۆن دەیت بەتەنھا بگەریمەو چ بەینمەو باكونىك لەم پەردەيە بكەم. ھەر گیز نەكەى ئەو كارە بكەى، گەر كردت گونچكەى ئەم پیاو لە كار دەخەیت و تۆرەى دەكەیت و بى بەشى چوونە ژوورەو ئەم جیگایەم دەكەیت بۆ ھەتا ھەتايە.

وتم: ئەى رینگای دوو لە كوئەيە؟ وتى: دەر دەچیت و لە بەردەم لىو كانی ئەم پیاو ەدا دەو ستیت گەر کرانەو ئەوا دەتوانى بچیتە ژوورى و كاتى داخستن ھەردو لىو كانی بەھىواشى بەرەو گەروى دەچیت، و لەویدا كەئالىك دەبىیت لەسەرى نوسراو كەئالى (ئۆستاكيوس) تەنھا رینگايە كە گونچكە بەھەواو دەبەستیت، تۆ لەوێو دەچیتە ئەو ھۆلەى كەلەپشت ئەم پەردەيەو دیت، دەبىیت چاوەروانت دەكەم.

شەيتانى ھۆنراو وتى: ئاماژە كراو كە بەجیھناو چوومە گەروویەو لەو كەئالە پەردەو بەرەو ژوور خۆم لەھۆلىكى گەورەى نەرمە ئىسك دیتەو كە پەردە كە تەنكە تەپلى يەكە بەتوندى بەدیوارە كەيەو بەستراو و نەیدەھىشت بچمە ژوورەو و لەدیوارى بەرامبەرى كونىكى ھىلكەيى ھەيە كە بەھۆى پەردە كەيەو داخراو، و كونىكى بازەمى ھەيە كە دووبارە بەپەردەيەك داخراو و لەدیوارى پشتەو كۆنى گەورەو بچووك ھەيە.

لەئێوەند ئەم دیوارانەدا زنجیرە ئىسكى سەر سۆرھینەر ھەلواسراو، كە يەكێك لەو ئىسكانە لەشیوێەى چەكوشە و دوو ئىسك لەشیوێەى سندانى ئاسنگەردايە و سێھەم لەسەر شیوێەى ئاوازەنگى زىنى فەرەنگىدايە كە ھەمو بەيەكەو لكاون، شیوێە چەكوشىكە دەلكىت بە پەردە تەپلەكەو و دەچیتە نىوان ھەردو چىنە كەيەو و پىوھيان دەبەسترت و پەردە كە بو ناوہوێ ژوورە كە رادە كىشیت بەشیوہيەك واى لىدەكات كەلەناوہو كۆماو قوقز بىت و لەدەرەو قولكە بىت و ئاوازەنگى شیوہش دەلكىت بەكۆنە ھىلكەيەكەى بەرامبەرى، بەلام سندانە كە نىوہنديكە لەنىوان ھەردو ئىسكە كەى تردا بەھۆى ئىسكى جياكەرەو بەھەردو كيانەو دەبەسترت بەھاوړىكەم ووت ئەم ئىسكە ھەلواسراو چىن؟

وتى: نازانم بەلام ئەو ەندە ئەزانم گەر ئىمە لە پەردە تەپلەيە كيانەو چوونە ژوورى ئەوا ئەم ئىسكانە بەھىواشى دەلەرينەو ئەى نھىنى چىيە كەوا لەھەوا ەلواسراو؟

وتى: نازانم بەلام ئەۋەندە ئەزانم گەر يەككىيان نەما و ياخود پارچە ئىسكە جيا كراۋە كان لە كار كەۋوتن ئەۋا بىستىن كروو لاۋاز دەيىت و تم ئى ئەۋ كۈنە باز نەببە پەردە يىبە چىيە و بۇ كۈى سەردە كىشى؟ وتى: ئەمەيان رېرەۋى دوۋەمە بۇ گەيشتن بە دەمارە كانى بىستىن و تم چى ھەبە لە پەشت ئەم دوو كۈنەۋە، وتى: ئەۋ ھۆلە پروۋ تەختە كۆتايى يە ھەبە كەلە كۆتايى گەشتە كەماندا تىيدا جىگىر دەبىن، كە مەزىن تىن و ئازىز تىن ھۆلە لە لاى خاۋەنە كەى كە زۇر كەلە بەروو بەرزايى و پلىكانەى تىدايە كە مرۇفى تىادا وون دەيىت، و ھەر لە بەر ئەمەبە كە پىنى دەۋورتىت (بىابانى وىل) - واتە توۋنى بابا) و تم: لە كۈنۈە بچىنە ناۋى؟ وتى: مەن لە كۈنە ھىل كەبە كەۋە ياخود لە كۈنە باز نەببە كەۋە دەچمە ناۋى، بەلام تۆ ناتوانىت لىيانەۋە بچىتە ژوورى چونكە ۋەك دەيىتتە بەپەردە داخراۋە؟ و تم: كار چىيە؟ وتى: لەم كاتەدا ھىچ رىنگايە كەم لانيە بۇت، بەتوۋرە بىيەۋە و تم ئايا لە كاتى تردا رىنگا دەيىت، وتى: بەلنى بەلام پىۋىستمان بە كات و ھەلىكى گونجاۋ دەيىت، و تم ئەۋ ھەلە چىيە؟ وتى دەگەر ئىن بە دۋاى مرۇفنىكى شاعىردا كە خولايى مۇسقا يىت، تۆ دەچىتە لاى و چەند بەيەتە ھۇنراۋەبە كى پىندە بەخشىت كەتەنھا بۇ ستران و گۇرانى بگۇنجىت و مېشى دەچم بۇ لاى چەند ئاۋازىك كە بگۇنجىن لە گەل ئەۋ بەيتانەدا فېردە كەم گەر ھۇنراۋە كەى تۆ ئاۋازە كەى مەنى بەل بوو ھەردوۋ كىيان كۆدە كاتەۋە بەمەش تۆۋ لە ئامىزم دەگرىت و مېشى لە ئامىزت دەگرم، و دەبىن بە يەك و دەتوانىت لە گەلما يىتە پىرۇز گاي بىابانە كان.

و تم ئەۋ شاعىرەى كەمەن شەيتانى ئەۋم كە گەۋرە تىن شاعىرە بەلام سرودوۋ گۇرانى نازانىت ۋەك تۆ ئارەۋى دەكەيىت، و كىئ ئەم جۇرە ھۇنراۋەبە دابىنىت؟ وتى: شارە كەمان بى بەش نىيە لەم غوۋانە بەلام ئەۋەى بۇى پەخسا يىتە شاعىرىكى بەھرە مەند نايەۋىت يىتە گۇرانى بىو.. و تم: ئەمەت چۇن زانى؟ بەزەردە خەنەبە كى مە كراۋەۋە وتى: بەھۋى ئەم برادەرە و زانىم كە ئىمە لە گۈنچەكەى دابىن چونكە ھۇنراۋە گۇرانى زۇر باش دەزانىت گەر چى لە خەلىكىشى بشارىتەۋە، و تم: چىتە لىنكۆلىنەۋە و تۆزىنەۋە كانمان لى ئالۇز دەكەيت.

وتى: ئەترىسم گەر بەئاگاي بەيىنم توۋرە بىنىت.. و تم گۈنى مەدەرى مەن لە كاتى خەۋنە كانىدا چەند بەيتە شىعەرىكى گرياناۋى پىراۋە گەيەنم و كە بەئاگا ھاتەۋە دەيلىتەۋە، تۆش لە گەرۋىدا سەماى بۇدە كەيت و ئەۋىش دەيكات بە گۇرانى.

وتى: بۇچى ھۇنراۋەي گىرياناۋىت بۇ ھەلئازاد؟ ۋە: ئاينىت تەمەنى بەرە پىرى دەۋرات، و زۆر ھۇنراۋەم بە گونى ئەوانەدا ووتوۋە كە پىيان لە پۇخى قەبرە بەلام تەنھا ئەم ھۇنراۋانەيان لاپەسەند بوۋە كە رازوۋ گلەيى و سۆزى لاپەتە تىيا بوۋە. شەيتانى ھۇنراۋە وتى: ھەبو نەبو، پىاۋە كە بە گىريانەۋە بە ئاگا ھاتو لەبەر خۇيەۋە بەيتە ھۇنراۋە كانى دەۋوتەۋە، ئەۋەندە پى نەچوۋ گونىستى وور تە وور تى بەيتە ھۇنراۋە كە بوۋىن بە ئاۋازەۋە، بەم شىۋە ھەردوۋ كمانى لە باز نەيە كدا كۆ كەردەۋە، ھەروەك وويستمان يەك گرتنى لەنىۋان ئىمە ئاۋازو ھۇنراۋەدا كەرد، بەيە كگرتوۋى دەپەر پىن لەكەئالى گەروۋەۋە بۇ ئەۋ جىگەيەي كە تىيادا بوۋىن كە ھۆلى گونچكۆلەي ناۋەراستە، بە برادەرە كەمەم ووت: ئىستالە چ كونىكەۋە ھۆلى بىابانى ۋىل؟ وتى: ئەم دوۋ رىسەر ھەمىشە بەچە كۆۋشە ئىسكىيە كە لىدراۋون، بەلام باشتە وايە بەسەر پەشتى ئەم ئىسكىيە ھەلۋاسراۋانەدا پەرىنەۋە، بەھۆى لەرىنەۋە كانىيان بىچىنە ناۋ پەردەي كۈنە ھىلەكەيە كەۋە، ئەمە چاكىزىن رىنگايە بەم جۆرە پۇشتىن تا خۇمان دىتەۋە لەكەلەبەرە شىۋە ھىلەكەيە كەدا كە لەدېۋارە كانىدا چالو كۈن و سىناق ھەبوۋن، لەيە كىكەيەۋە چوۋىن ژوۋرى لەكەئالە شىۋە ھىلالىيە كاندا خۇمان دىتەۋە كە تىيدا دوۋ كەئالە ھەيە يە كىكەيە لەشىۋە شاقولى و ئەۋىت يا ئاسۋىيە، و لەكەلەبەرە كەۋە چوۋىنە ھۆلىكى سەرسور ھىنەر كە شىۋەيە كى ھەلەزۇنى ھەبوۋ... بەھاۋرىنكەمەم ووت: بەراستى تۇ لەۋوتە كەتدا زىيادە رەۋىت نە كەرد كە ووت جى و رىمان ۋەك جى و رىنى ئەجىنە كان وايە و ئەم ھۆلە چىيە كەلەقاقلى جىزۇ كە قەۋقەي ھەلەزۇن دەچىت؟ وتى: بەھەلەدا نەچوۋىت.. و ئەۋانىش ھەر قەۋقەيە ناۋى دەبەن، پىدا پۇشتىن كە پىنكەتەۋە لەسەتەرىنكى تەۋەرىيە لەشىۋە سىتوۋن و كەئالەك كەبەدەۋرى پاۋە كەدا دەخولايەۋە لەشىۋە لولۋىچى دۇرىندا^(۱) كە بۇ دوۋخول يان زىاتەر كە بە پروتەختىكى تەنك ئەم كەئالە ئەكەتە دوۋبەش بە شىكىيان ئىسكىيە بەشە كەي تىرى پەردەيە، و كەئالە كە بەگۈمەزىكى داخراۋ كۆتايى دىت كەبرىتىيە لەسەرى قەۋقەيە (ھىلەكە شەيتانۇ كە) بەيە كىك لەكەئالە لولۋىچى بەچە كۆش لىدراۋە كە بەناۋ كۈن و كەلەبەرە كەدا پۇشتىن تا گەيشتىنە سەرى قەۋقەيە كە بىنىمان ئەۋ بەشەي كە ئىمەي تايىن بەلىدانى بەشى دوۋەم دەنگ دروستە كات بەھۆى كونىكەۋە كە دەكەۋىتە

نیوان دوو به شه کی له سهر قهوقعه که دا، له وئوه دابه زین بۆ به شی دووهم تاگه یشتینه کونه باز نه ییه که ههروهک له ممو پیش باسکرا به هاوړیکم ووت گه راینه وه ئهو جیگایه کی له لیوه کی ده ستمان پیکرد، وتی: به ئنی ئهم دوو پلیکانه کی ناو که ناله لوولپنجه که به کیکیان به پلیکانه کی کون و که له بهر ناو ده بریت چونکه به لیډانی (کون و که له بهر که) دهنگ په یدا ده کات و دووهم به (پلیکانه کی ته پلې) ناو ده بریت، چونکه به لیډانی ژووری ته پل له کونه باز نه ییه که وه دهنگ دروسته کات و ههردوو پلیکانه که له لووتکه کی قهوقعه که له یه که ده دن و دهنگ دروست

ده کهن، و ئهو پرووته خته کی بینیت به شیان ده کات به (تهخته کی لوولپنچ) ناو ده بریت و نیوه ئیسیکی که له ده هلیز دا ده ستپنده کات، و شله یه کی رڼ ده رښتیت، که به (لیمفی دهروه) ناو ده بریت، و نیوه په رده ییه که ی بریتی په له که په لیه کی په رده یی داخراو، ئه ویش دوو باره شلمی تیدایه که به (لیمفی ناوه وه) ناو ده بریت، و ئهم که په لیه له سهره تاوه له دوو که په لیه پیکدیت که به یه کیکیان دهو تریت مه شکه، و به وی تریان دهو تریت تووره که، و مه شکه که به لیډانی که ناله هیلالیه کان دهنگ دروسته کات که دوو ژووری بچو کی تیدایه که له کاربونی کلسی پیکهاتوه که شیوه کی کریستالیان وهر گرتوه و به (دوو ژووری گونچکه له) ناو ده بریت و شه یانی هونراوه وتی: هاوړیکم ویستی دريژه به وه سفرکړنه که ی بدات وتم: به سه، به سه، سویندې به خودا وه سفه که ت میشکی پر کردم و چاوی لیک کردم و هوشی نه هیشتم لهم جیگه یدا که به راستی له جیگه کی خویایه تی به بیابانی ویل ناو بریت، به لام به کورتی پیم بلنی ئهم په نک و ده زروه ووردانه چین که له هه موو کون و که له بهر نکدا هه ن و له که ناله کان و قهوقعه که دا مه له ده کهن و له ناو شله ییه کاندانوقوومبوون.

وتی: ئه مانه هه ندیکیان ده مارو شاخوینهرن و وورده کاریه کانیان که نوقمی شله ییه کان بوون له که ناله کان و قهوقعه که دا هه موو ده ماری بیستین که به ره و ده ماغ ده رڼ و دهنگ بۆ مروفت ده گوینزه وه، و ده بی بۆچی بی ئهم هه موو ئیسک و کون و که له بهر و که نال و لوولپنچ و قهوقعه و پلیکانه و په رده و پرووته خت و ده هلیزو شله و په رده و... هندا؟

ئهو هنده بهس نه بوو گهر ده ماره کانی بیستن له ته پلدا بهو ستایه، که له رینه وه کی دهنگی وهرده گرت و به ره و ده ماغی مروفتی ده گواسته وه؟.

له جیگا و شوینی جنوکاندا

وتی: سه بارهت به شارراوهی نهینی یه کانی هیچ نازانم ته نهئا تهوه نهیت گهر یه کیکیان تیکبجیت یاخود داخزیت و یان له کاربکهویت بیستی ئم پیاوه دهوه ستیت و له کارده کهویت و لهقره و پرده کهویت.

شهیتانی هونراوه وتی: پیش تهوهی هاوړیکهم ووته کان تهواو بکات له کهنالی ئوستاکیوسه که هاتبوومه ژووری چوومه دهرهوه، بهسوپاسهوه بهجیم هیشتوو پیم ووت: بهراستی ئیمه له مائیک له ماله کانی نهجینه کاندای بووین؟.

حهیران/ بهلام دانایی چی یه له دروستکردنی ئم ئامیره ئالتوزه سهرسور هینهره ده؟
شینخ/ به کورتی پیتزاده گه یه نم گهر ئم پۆلین و ریکخستنه دارپژراوانه نه بووایه کهله دهره وازهیه کی دهره کیموه دهروات و به (سه کو) ناو ده بریت بو ئامیری (بیسه) بهرهو (پهردهی ته پلای) بو (گوینچکه لهی ناوهراست) بو (گوینچکه لهی ناوهوه) و له ده ماره کانی بیستندا کوتایی دیت هر گیز چاوهروان نه ده کرا، ئم دهنگانه بهو شیوه تینگه یشتوویی یه بگوینزیتوه بو دماغ، ئم هه موو بهرزوو نزمی و پینچاو پینچهو کون و کهله بهره پینچاو پینچه وه هۆله چوونه ناویه که کان و کهناله بهیه کلکاوه کان و پهرده بهیه که ستراره کان و کونه داخراوه کان و ئیسکه هه لواسراوه کان و تهخته لیکدراوه کان و پلیکانه بهرهو بهرزی و نزمیه کان و شله مهنیه وه ستاوه کان و کیسه ته که کان و پهرده ورده کان و هه موو دروستکراو دارپژراوان له پیناوی بهرز کردنهوهی بلا بو و نهوهو له رینهوه کانی دهنگ به شیوهیه که بتوانیت بهرزو نزم بکات و هه خوی دهیهویت تا کو ئامیری بیستن له هه موو کتویری و شه که تو نا کاویه که پیا ریزیت به مەش دهست به سوزی گۆرانیه که ده کهین و خوشیه کهی زیاتر دهیت.

حهیران/ من لهو باوه به دام که ئم ئامیره بی هووده دروسته کراوه و دهر کی سودمندی هه ندی له به شه کانی ده کهین، بهلام له شینخی گهره م دهرسم ئه و دانایی یه چی یه له دروستکردنی ئم ریکخراوه ئالتوزانهی له ئیسک و روتخت و کونو کهله بهرو دهر که و شله مهنی و قه و قه و کهناله و پلیکانه کان؟

شینخ/ له (ریکهوت) پیر سه که دروستکهری ئم ئامیره سهرسور هینهره ده.

حهیران/ په نا به خوا له م گو مپرای یه ناشکرایه.

شىخ گەر باوەرت بەرىكەوت نىيە، لەخانى كانى پارچە گۆشتى جووراو بېرسە كە
گوینچكەى دروستكردو، وادەردە كەوئىت ئەم پارچە گۆشتە ژىر و دەر كەر و دانا و
زانائىت بەسرووشى شتە كان و تايبە ئەندى و سىستم و نەينى يە كانيان...

دەزانائىت كەدەنگە كان بەهۆى شەپۆلە كانى هەواو بەئىمە دەگەن ئەم شەپۆلە
تياياندايە زۆر تىژو سەختن و تياياندا هەيە لاوازو سوک و نەرمە، و هەندىكيان بەشاقولى
دەين و هەندىكى تريان لەلاو دەين، كە جالائى گوینچكەى دروستكردو، و
پىنكەتەيە كى كەر كراگەيى هەيىت نەئىسك بىت و نەگۆشت، پىچراو و نەرمى لەخۆ
گر تىت تاكو شەپۆلى دەنگە كان لە پىچراو و بەگەرنەو بە شى نەرمى تادەگاتە
ئامىرى بيسەر، و دەزانائىت ئەو پایەى كەدەنگە كان هەلدە گریت لەوانەيە گىژەلو كەيە كى
تونود تىژ بىت لەوانەيە لەگەل خۆيدا شتى زەرەرمەند هەليگرىت لەخاك و خۆل و
مىكرۆب، لەبەر ئەو وای لە ئامىرى بيسەر كردو كە شىوئەيە كى چەماوئەيى كەوانەيى
هەيىت بەرەزور، و لەبەر دەر كە كەيدا پەرژىنكى لەموو بۆ كردو و لەناويدا لينجى
زەردى مئوى هەيە، و بەهۆى چەماوئەيى كەيەو خۆى لەشەكەت و ناكاوى با پيارىزىت،
و بەهۆى پەرژىن و لينجى زەردە مۆمە كەيەو خۆى لەزەرمەندى پيارىزىت.

دەزانائىت كە هەندى لەدەنگە كان نەرم و بەچرەن، لەبەر ئەو ئامىرى بيسەر شىوئە
ئەشكەوتى پەر لەهەواى لەخۆ گرتو و تاكو بىتە هۆكارىك بۆ بەهيز كردنى دەنگە كان و
دو و ئەوئەندە كردنىان بۆ دەنگدانەوئەيان بەو جۆرەى كە لەگەرماو ئەشكەوتە كاندا
گوئىستى دەين كە لە كەنارىكى دەنگى لاواز دەنگدانەو دروست دەيىت.

دەزانائىت كە پەردەى تەپلى شپرزە چاكتىن پەقە ئەندامە بۆ گەياندى دەنگ لەبەر
ئەو پەردەى تەپلى و پەردەى كۆنە هەلكەيى و پەردە كانى تری لە گوینكەى ناو و
دروستكر او.

دەزانائىت گەر پەقە ئەندامىكى بچووك لەلایە كى پەردە شپرزە بەستراو كە چەسپىنرا
لەرنەو كانى دەنگ بەباشترىن شىوئە دەگوئىزىتەو، و زنجىرەى پارچە ئىسكە هەلواسراو
كەى دروستكر د. و بەستىو بە پەردەى گوئى و پەردەى كۆنى هەلكەيى.

دەزانائىت هەموو پەقە ئەندامىك بەنىوئەندىكى جياواز لەخۆى دەور دراو
لەناوەرۆ كە كەى خۆيدا لەرنە كان تود تر دەنرئىت وەك لەناردنى لەرنەو كان بۆ
چوار دەورى وای لەسنى پارچە ئىسكە كە كردو كە هەلواسراو بىت لەهەوايە كدا كە

له جیگا و شوینی جنوکاندا

چواردوره وری گرتیت تا کو له ئیسکی سهری جیباکاتهوه و دوو باره له پرووتهختی لوولپنچدا ئهم کاره ی کردوه به شلهیه کی جیباوازه خوی چواردوه ویداوه تاوه کو له رینهوه بهرده و امه کان له ئیسکه کان و پرووتهخته لووله پینچه کا نه گوازینهوه بۆ ئیسکه کانی سهر و له ناو بچن.

دهزانیته که زنجیره ئیسکه کان دوو چاری هندی شت دهبن که له کاریان دهخه بۆ گواستنهوه ی دهنگه کان له پهرده ی گوپوه بۆ پهرده ی کونی هیلکه یی ههر له بهر نهوه کونی بازنیی دروستکردوه و به پهردهیه ک داپۆشیوه که یارمه تیده ر بیت بۆ گواستنهوه ی دهنگه کان بۆ گوپکه ی ناوهوه.

وای له ههر دوو کونه که کردوه که رینگه که یان پلیکانه یی بن بۆ چورونه ناو قه و قه عوه.

که شیوه ی حله زونی و لوولپنچی باشترین شیوهیه بۆ بلاو بوونهوه ی لیملی ده ماری بیستهره کان له پانتاییه کی بهر بلاو دا بۆ ئەندامیکی بچووک له جیگایه کی تهسکدا، و ههر له بهر نهوه قه و قه عه که ی دروستکردوه و دوو که نالی لوولپنچی دوو پلیکانه داری دهنگداری تیدا دروستکردوه که یه کیکیان شیوه دههلیزی یه له کونه هیلکه ییه که دا و دوو مینی داده بهزینه ناو پهرده ی گوپوه بۆ کونه بازنه یییه که و له که نالی لوولپنچه دا نهو پرووتهخته لوولپنچه ئیسکی یه پهرده یه کی دروستکردوه که شله ی لیملی ده ر ژنیته.

دهزانیته که هه ندی له دهنگه کان له کلاوه ی سهره وه دین له بهر نهوه که ناله شیوه هیلالیه کاتی دروستکردوه تا... یارمه تی کۆ کردنهوه ی نهو شه پۆله دهنگانه بدهن که له کلاوه ی سهره وه دین و رینگه یان بگۆرن به گوپوه ی پرووی بۆ شاییه چه ماوه ییه کان و ییانگه یه نه ده ماره کانی بیستن که بلاو بوونه تهوه له شله مهنیه کانی خوی و قه و قه عه که دا.

ههر دوو که له ی پهرده داری پر لیملی دروستکرد و له یه کیکیاندا ههر دوو پهرده ی دوو گوپنچه که ی له سهریه ک دانا، تا کو به هوی دهنگدانه وه یان له رینهوه ی دهنگه کان زیاد که ن و له سهر و ئەمانه شه وه دهزانیته، نهو خانانه ی که هۆ شمه ندن و ده ر ککه رن نه ی حهیران، که وا هه و پاله په ستویه کی ده ره کی توندو و تیزو زالی هیه له سهر پهرده ی گوپ و زهره رمه ند ده بیت بۆی گهر بهر امبه ر نه بیت له گه ل نهو هه وایه ی له ناو گوپکه ی ناوه نددا هیه و ده بیت به بهرده وامی هاو کیش و یه کسان بیت له گه تیدا له پاله په ستوی هه و او پله ی گهر مایدا وه ک خۆت دهزانیته نه ی حهیران له کاتی هه ناسه وه رگرتنی قوول

و دوورودرىژدا و گەر كونه كانى لوت و دەم داخراوېن پەردەى گوى دەشپىزى و
 لەكاتى ھەناسەدانەودا بەرەو دەرەو دەچەمىتەو و لەكاتى ھەناسە وەرگرتندا بەرەو ناو
 و دەچەمىتەو، بەمەش بىستىن نارېك دەبىست ھەرلەبەر ئەو لولەى ئوستاكيوس
 دروستبەو، و لەو يە ھەوا دەخاتە ناو گونكەى ناوئەندەو، و لەھەمان كاتدا وای لەم
 لولە ئوستاكيوسە كەردەو كە دەنگە كان رەون و ئاشكرا بکات وەك چۆن كونی ئامیرە
 مۆسقىيە كان دەنگە كان ئاشكرا و رەوان دەكەن و ھەرەوھا كەردوئەتە پەنورەوېك بۆ
 دەرھاویشتى لىنجى ناو پەردەى گوى.

ئایا خانە كانى ئەم گۆشتە جوراوە زىرو دەرەك كەرو داناو زاناو بەتوانا، كە توانای ئەم
 ھەموو نەنجى و تايبەتەندى و سىستمانەى بزەن كەزاناياں بەدەريانخست دواى ئەو
 چەندەھا چەرخ بەسەر دروستكردنى مەرفۇدا تىپەرى، ئامیرى ئالۆزى گوى بە پىنى
 پىوئىستە كانى ئەم نەنجانە دروستكرد.

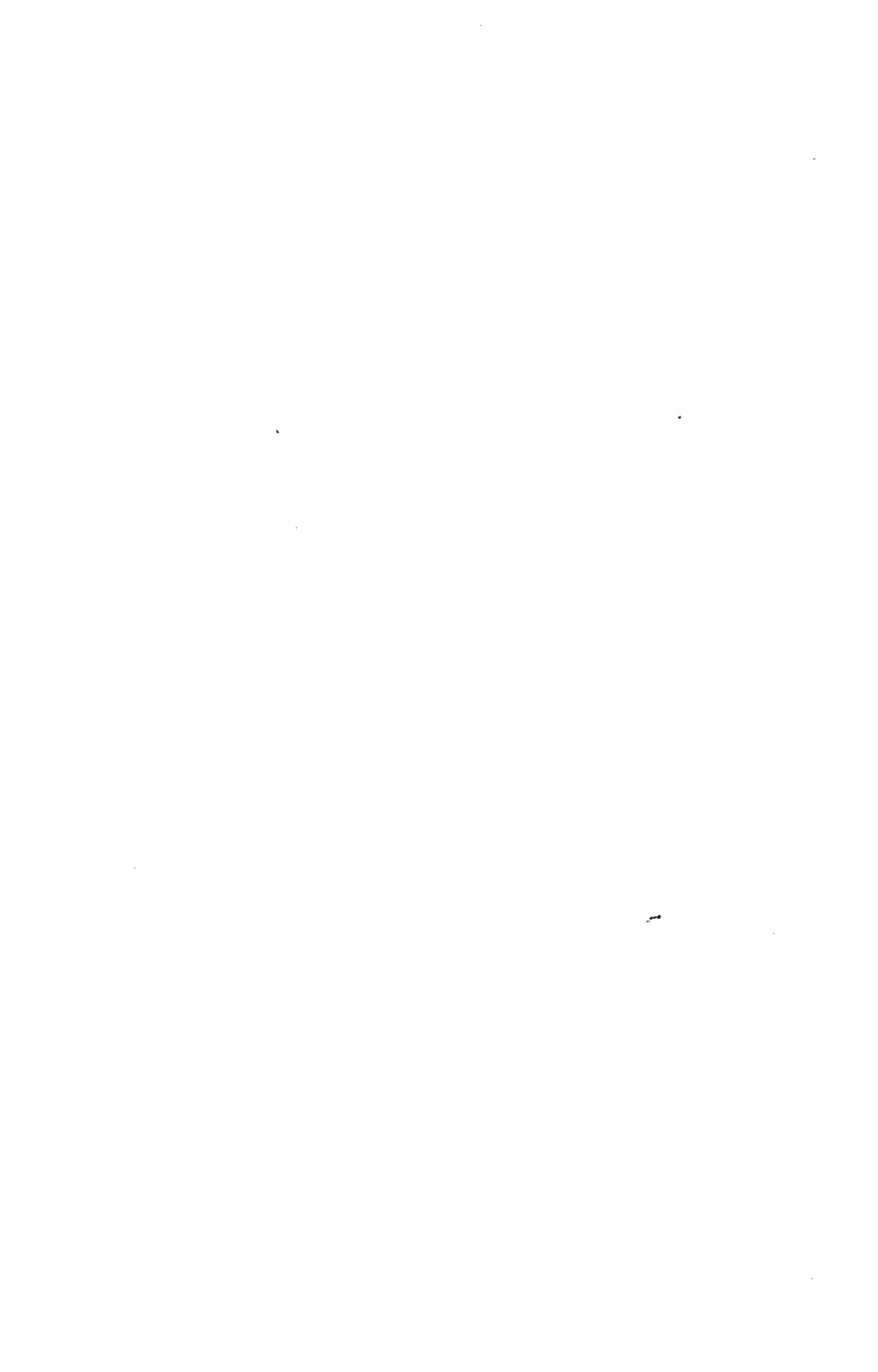
ھەيران / پاك و بىگەردى بۆ خوداى مەزن و داناو زاناو بەتوانا. چەند پاك و
 بىگەردە.

شىخ / بەلى چەند بىگەردو مەزنە ئەى ھەيران.

نەفرت لەبى ئاگایان لى ئەوانەى كە ﴿لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا
 يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ
 الْغَافِلُونَ﴾ (الأعراف: ١٧٩)

زمانت بیاریزه

(۳)

حهیران/شیخی گهوره م ته مشعو دهیوئیت سه بارهت به چ ئایه تیک له ئایه ته کانی خودا باسم بۆ بکات؟

شیخ: سه بارهت به چ ئایه تیکی خودا ده ته وه ئیت باست بۆ بکه م؟

هه موو ته نداهه کانی له شت ئاماژه ی بوونی خودا ده که ن، چونکه هه رچی له تۆدا دروستیکردوه رازاوه و ریکه له پیکهاته و ریکه خستندا، به رزی کار و ووردی هه لسه نگاندنی شیاوه هاویه که و له ئامانج و جوله دا و گه ر به که مترین ته نداهه بینه به ر چاوت وه ک موویه ک و سه ره نینۆ کیک و یاخود مه ز نترین و تر سنا کترین ته نداهه وه ک چاوو گونیچکه و دل و جگه ر و گه ده و رینخۆله و زمان و لیو وه یان ته و شتانه ی که به چاو نابینرین له ملیۆ نه ها خانه و ده مار که زۆر سه رسو ره ی نه رترو رازاوه ترن له نه ئینی یه کانیاندا به لام ته ی حهیران به کورتی ته و ئایه تانهت بۆ باسده که م که خوا ی گه و ره و کار به جی خۆی هه لیبار دوون، و له قور ئاندا زۆر ئاماژه یان بۆ ده کات تا کو به لگه ی بره ر به ئینی ته وه له سه ر بوون و توانا و کار به جی بی خۆی، به بی وه سفکردنی ته و ته نداهانه ی که ته و سه ر ده مه ناویان نه ده زانرا، نه خوازه کاره کانیان گه ر بمانه و ئیت ته ی حهیران له م گفتوو گۆیه دا باسی هه موو دروست کر اوه کان بکه یین که خودا له ئیمه دا خستۆیه وه له ته نداهه ی گه و ره و بچووک و شاره ر اوه و به ده ر که و ته وه کان، هه موو نوو سرا وه که ت سه ره و ژیر ده بوون که ده مویست بیکینه ر ښیشانده ریک بۆ باوه ر هینانت به هزی به لگه کانی قور ئان و نوو سرا وه گه و ره کانی بواری پزیشکی و تۆزه ره وه و سوودی ته نداهه کان هه ر گیز لام وانی یه که ته مه نم به باسکر دیان ماوه م بدات، و هه ره ها کاتی ته ر خان کراویش بۆ تۆ نی یه که به شت بکات ته نها ته وه ت به سه که سنگت فراو نکات بۆ لیکۆ لینه وه و گه ران به دوای دانا ییه کانی خودا دا که له خۆت و ئاسۆ کاندا هه یه.

ده شیت یه کینک بیت له وانه ی که فهرمووده ی خودایان به سهردا ده گوئیت
 که ده فهرموت ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ
 الْمُسْلِمِينَ﴾ فصلت: ۳۳، و به زماغالی (جسر) باسی چاوم بۆ کردیت، و هه ندیک له
 نایه ته کانی قورئام بۆ باسکردی که سه باره ت به ئاسوکان هاتوون له پاشدا لاماندایه
 باسکردنی هه ندیک له و نایه تانه ی که له سه رخوت هاتوون، باسی بینین و دروستکردنی
 جه نینم بۆ کردیت له مندالدانی دایکیدا و ئیستاش باسی زمان و لیوت بۆ ده که م.

حهیران/ به لام من وای ده بینم ئهم دوو ئه ندامه ماسولکه یی به بچوو که شایه نی ئه وه بن
 که شینخ له باسکردنیاندا ماندوو بکه ن.

شینخ/ خودا له قورئاندا ناویان ده با تا کو بیانکاته به لگه بۆ بوون و توانایی و
 کار به جی نی خوی، که چی تۆش به که میان داده نییت؟
 حهیران/ په نا به خوا.

شینخ/ زمانت بگه ئه ی حهیران، و ئاگاداره گالتته به رازاوه ی رازاوه کان نه یه ت،
 په رستگارو په رستکایه که خاوه نی چوار وه زاره ته، گه رپاراستت ئه وه پاریزراو ده بییت و
 گه ر زمانت به ره لا کردت و ا زه ره مه مند ده بییت، و گه ر خواردنت دایه ئه ویش هوار دنت
 ده داتتی، و گه ر بیدوینییت ئه تدوینی و گه ر پرسیاری لئی بکه یه ت فیرت ده کات، پیش
 ئه وه ی بزانی نه یی دانایی له جۆرایه تی و کارو پیشه کانی و گۆراندنی پیت و ووته کانی و
 ژمیره ی مه میله کانی، و جیاوازی جوله کانی له نیو هه ردوو لیوو مه لاشوودا، و
 جیا کردنه وه ده ماره کانی و بوونی به رده وامی و ئاسانکردنی لیک تیایدا.

حهیران/ نه مده زانی ئهم ماسولکه بچوو که خاوه نی ئهم هه موو پله و پایه یه .

شینخ/ هه موو ئه ندامینکت له ئه ندامه کانی هه ست ئه ی حهیران یه ک کاریان هه یه، ته نها
 زمان نه بییت، چاو بۆ بینینه، گوئچکه بۆ بیسته، لووت بۆ بۆنه، و سه ری په نجه کانت
 زیاتر له هه موو ئه ندامه کانی تری پیستی هه ست به لیخشاندن ده که ن، به لام ئهم زمانه
 رینکه وت وای بۆ ره خساندوه که بیته، ئامیر بۆ چیژ کردن و جووین و قوتدا هه رسکردن
 و هه سترکردن و خشاندن و قسه کردن، و بۆ ئه وه ی بیته ئامیرنیک بۆ چیژ کردن، رینکه وت
 مه میله ی له هه ردوولای روو ته خته کهیدا راخستوه تا کو خواردن. عمزیتو بیگه یه نیته ده ماره
 بلاو بوه کانی ناوه وه ی و هه ره وها رینکه وت ئاره زوی کردوه که دوو جۆر له م مه میلانه

زمانت بباریزه

تایبه تمه ندن به چیژ کردنه وه بهی هستکردن به کرداری لیخشان، تا کو تیکهل نه بن بهمش . به وهستانی یه کیکیان کاری نه وی تریان تیکبجیت گهر هموو ههسته گشتی یه کانی تری مروئیک نه مینیت نه وه ههستی چیژ کرنی به بهر دهوامی. مینیت، یا خود به پینه وانه وه چیژ کردنی نه مینن و ههسته گشتیه کانی تری. مینن.

له بهر نه وهی که هم مه میلانه خواردن نامژن تا تهاوه کان شیکار نه بن، ته نهها له مالیکدا که زمان شیندار بیت ریکهوت ئاره زووی وابوو، که زمان به پهر دیه کی ده زوولهیی پر له کیس داپوشیت و چه ند پژینیک به سهر لیکه پژینه کانی تر دا، و گهر وانه بو وایه زمان نه توانا ده بو له چیژ کردنی خواردندا و ته نهها ده پتوانی ههست به لیخشانندی خواردن بکات، و ده توانیت له خوژدا هم کرداره ههست پیکهیت.

کاتیک تووشی هه لامهت بییت و زمانت ووشک بیت ههست به چیژی خواردن ناکهیت گهر تهاوهش بیت، و له بهر نه وهی خواردنه کان چیژه کانیان جیاوازه و له بهیه گه یشتیاندا هاوه لایی و دوور که وتنه وه ههیه، ریکهوت ئاره زووی کردوه که هم مه میلانه به رادهیه کی کهم جیاوازی له چیژ کردن دا و توانای پاراستی هه ندی . چیژ کردنیان مینن ته نانهت پاش نه مانیشیان و ههر به هوی نه مه وهیه چیشتکه ره لیها تووه کان جوړه ها خواردن تیکه لاو ده کهن و له بهر نه وهی زمان به گویره ی جینگاو کاره کانی پیویسته زور ههستدار بیت، تا کو پاروه که بجووریت و نه ملاولای پینکات له ناو ده مدا و له ددانی بره وه بیبات بۆ کاکیله کانی به شیره که که بتوانیت بجوو کترین بهشی خواردنه که له ناو هموو دهم و دداند بگوژیته وه و به هوی ههستیاریه زوره که یه وه خوی ده پاریزیت له هه موو زهره رهنه ندیک وه ک سوتاندن داخ و تیژ و تیهه لچینه رو بر اینداری، ریکهوت وای وویست که مه میله ی تایه تی هه بیت بۆ ههست و لیخشاندن ههروه ک باسکرا، و هم مه میلانه ده زولهیی و ههستیارن ده که ونه نه ملاوئه و لاو سهری زمانه وه له ووردی ههستیاریدا ته نهها نه ملاولا کانی په نجه ی گه وره نه وهنده ههستیارن.

له بهر نه وهی زمان نامیریکه بۆ جووین و قوتدان به کار دیت ریکهوت و ئاره زووی کردوه که ماسوولکه که ی زور زور پته ویت، چالاک و ووریاو لیکاوی رژینه ری لیک و لینجای ههیت، و گهر وانه بو وایه نهیده توانی کاری جووین و قوتدان بکات... ته نهها زمانه که بتوانیت یاری به پاروو بکات و بیجووریت و به هوی لیکه که یه وه بیکات به هه ویر، گهر جووینه که ی ته و او بوو شیای قوتدان بوو نه وه به هوی لینجیه که وه

لوولیده دات و پاله په ستوی ده خاته سهر له نیوه ند هردوو پروو تاخت و مه لا شو ویدا و به تو وندی په که ی خوی پالپوه ده نیت و خل ده بیته و تا کو له که وانه ی مه لا شو و تیریت، بهم شیوه په قوتدان له ژیر وویستی که سه خوار دنه که دا نامینیت.

له بهر نه وه ی زمان، نامیریکه بز هه سکردن، ریکه موت وای ویست و هه سکردنی خوار دنه کان به گویره ی په گهزه کانسان له یه ک جیا وازین، هه ندیکان له گه ده دا هه رسده کرین، وه تیایاندا هه په له ریخو لکاندا، تنها شتیک هه په له ناو هم خوار دنانه دا که نه ویش نیشاسته په له گه ده دا هه رس ناکریت، به لکو رزینه کانی ناو گه ده ده بنه رینگر بز هه سکردن و نه هیشتنی گورینیان، هه ربویه ریکه موت واثاره زووی کړدووه که تنه نا رینگایه ک بز گورینی هم نیشاستانه بز شه کر، به هزی لیکه وه بیت، و گهر زمانه لیکاو یه نه بویه که لیک تیکه له به پارو ده کات و ده یکاته هه ویر، هه سکردنی نیشاسته پرووی نه ده دا، که گرن گترین خورا که.

له بهر نه وه زمان نامیریکه بز قسه کړدن وه ک ده زانیت و ده نگه کان له ژووره کانی قور گه وه ده بنه ده ری، و له بهر نه وه ی ژووره کانی قور گ به تنه نا ناتوان ده نگه هه موو پیته کان دروستیکه ن به لکو به تنه نا کاری دروستکردنی ده نگه پیته بز وینه کان به بی پیته کانی تر.

هه ربویه ریکه موت واثاره زووی کړدووه زمان له گه ل دوو لیوا دروستبکات تابینه نامرازیک بز برینی هه و اوو ده رکردنی ده نگه پیته نه بز وینه کان و گهر وانه بویه نه و راسته ی په و انمان بز نه ده و ترا، به لکو وه ک نازهل ده بووین، ده نگمان ده رده کړدوو درنژمان ده کړدووه، و تنه نا لووره و باراندن یا خود ووژه و ژو قیراندن و یان حیلاندن و زه راندنمان بز ده کرا.

چه ند سهر سورپنهرن هم ریکه موتانه که زورو یه ک به دوا یه ک و هاوړنکن و به په ککه یشتوون تا کو بتوان هم زمانه سهر سورپنهره دروستیکه ن.

حهیران/ به لتی گه وره راسته زمان نه ند امیکه سهر سورپنهره به لام سه باره ت به لنیو، تنه نا یار مه تیده رن بز دروستکردنی هه ندی له ده نگه پیته کان.

شینخ/ رازی ده بوویت نه ی حهیران گه به بی لیو بوویتایه ددانت ریچ بووایه لیکه پیابها تیه ته خواره وه و به ناسانی ته پ و توز سهر سنگه بگرتیتایه، و میش به ثاره زووی خوی به مه لا شو و ته وه بنو سایه.

ئايا سوپاسى ئىم رېڭكوتە ناكەيت كە به جوانترين شېۋە مرۇفې دروستكردو، و دوو لىنوى داۋەتى، دەم و چاۋى پېرازاندۇتەو دەمى پىداپۇشيوو و كردۆيە بەر گرىڭ بۇ لىكە كەى و رېڭگر يىت بۇ نەچوونە ژوورەوئى تۇز بۇ ناو سىيەكانى و مېش بۇ مەلاشووئى تا... ھەناسەى بەسوود لە لووتىەو وەر بگرېت وەزەرەر مەندە كان لەقورگ و گەروويەو دوور بختەو...؟

ئايا سوپاسى رېڭكوت ناكەيت كە وائىم دوولئوئى چە كدار كردو بەھۆى ھىزىكى ھەستيارو ناسكەو تاكو بەرامبەر ھەموو زەرەر و داخ و سوتاندنىڭ بوەستىت، و لەژىر پەردە لىنچە كەيانەو رېژنەرى لىكى پىداون تاكو بەتەپرى و شىدارى بىخەتەرە، و بەووردى دەمارەو بەستوونىەو تاكو ھەموو جوولەيە كيان لە كىردنەو داخستىن و پىچانەو و گرژ كردن و خاۋ كىردنەو بە وويست و ھەلپزاردنى مرۇف خۇى يىت، و ھەر ساتىڭ بىەوئىت بىكەتەو داىخات بەھۆيانەو ھەو وەردە گرېت و دەپىرېت و دەنگە كان لاي خۇى دەھىلئەو تاكو بتوانىت دەنگى پىتە كانى لىوئە دروست بكات.

و گەر ئىم ھەموو رېڭكوتانە نەبوونايە ئىى حەيران ئىم مرۇفە جوان و قەشەنگ و رەوانىيژو پاك و خاۋىنە دەگۇرا بۇ مرۇفنىكى سىما بەدى ددان رىچى پىس و پۇخل، و لىك دەھاتە خوارى بەسەردەم و چەناگەو پۇشاكىدا، و مېش و مەگەز لەسەر لىكى كۆمەلىان دەبەست.

حەيران/ بۇچى شىخى گەورەم ھەرنائى رېڭكوت دەبات وەك گالتەم پىكەت وايە؟
شىخ/ ئىى حەيران مەن گالتەت پىناكەم، بەلام دەمەوئىت تۇ بىخەمە ناو كۆسپە كان، و خۇشەم بگەيەمە لووتكە كان.

حەيران/ چ كۆسپىڭ و چ لووتكەيەك؟
شىخ/ كۆسپى گومان كە خودا دەيەوئىت ئىمەى پىوئە بتلئەتەو بچىنە ناخى، و لوتكەى باۋەردارى كە خودا دەيەوئىت بەماندوبى و گەران بەدوايدا بگەين پىئى.
حەيران/ لووتكەى باۋەر ھىنان چىيە كە تۆى باۋەردار دەتەوئىت پىئى بگەيت.

شىخ/ برىتىيە لە رېنمابى و داواكارىيە كانى ھەق ئىى حەيران... ﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ، وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ، فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ، فَكُ رَقَبَةً، أَوْ إِطْعَمَ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ، يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ، أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ، ثُمَّ كَانَ

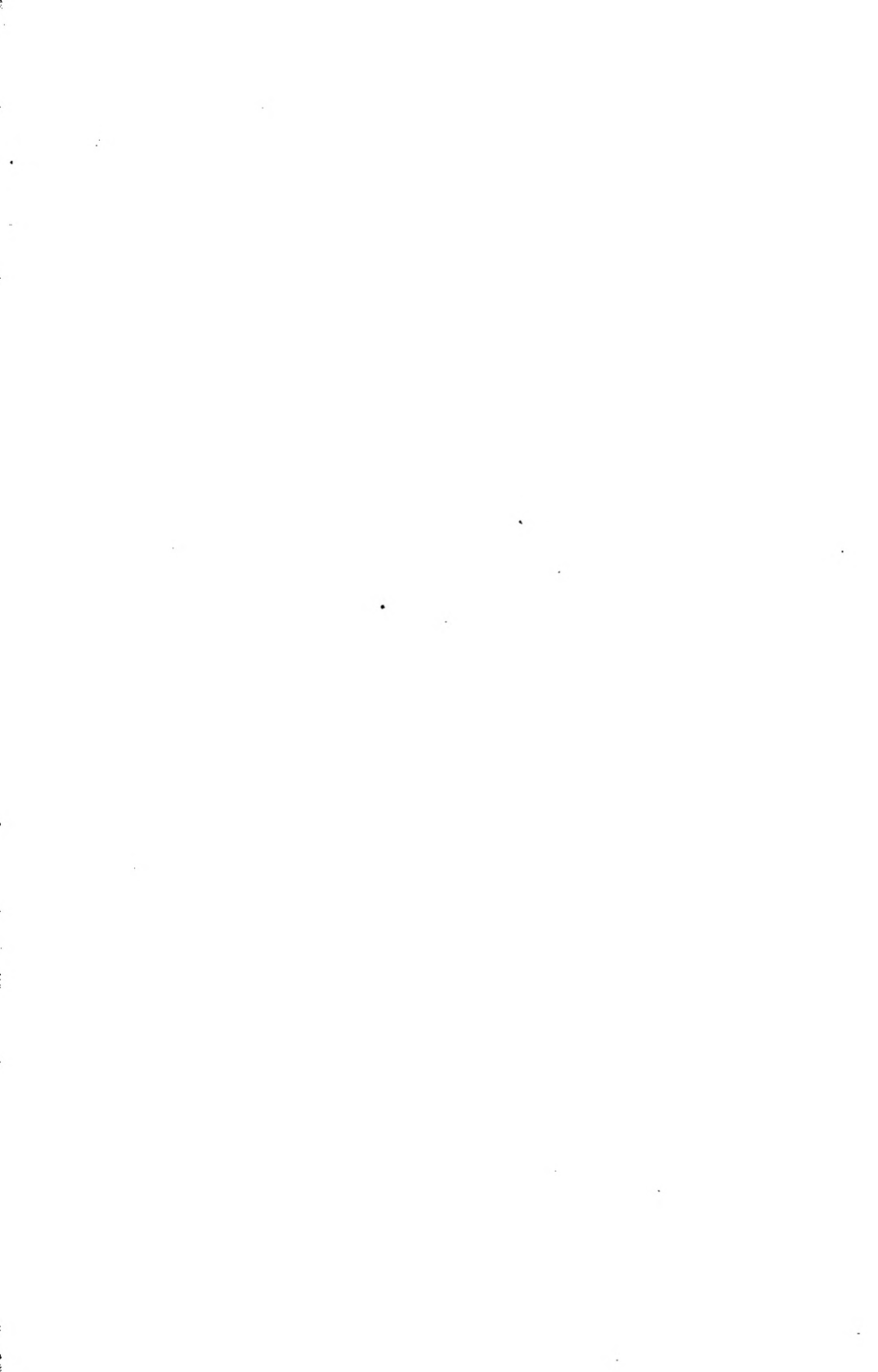
مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ۝ الْبَلَدُ: ۸-۱۷

ئەمەیه لوتکەیی باوەڕهێنان

هەر لەبەر ئەمەشه وام لەسەر ڕۆخی قەبر و بە درێزایی شهویش شهو نڤوونی دەکەم
تا کو بانگهێشتهی لای خودات بکەم ئەی حەیران.

نارامگری کولنه دەر

(۴)

ھەيرانى كۆرى ئەزەف دەلى / شىنخ مەوزون پاش نوپىزى بەيانى چۈۋە نار
 باخە كەي، ھەرۈەك پىشەي رۇژانى ئاسايى خۇي، بەلام بۇيە كەم جاره ئەم پىشەيەي
 بگۇرپىت و پاش ئەۋەي لەمزگەوت ھاتە دەرۋە پىي راگەياندم كە خۇم تانى نىۋەپۇي بۇ
 بەرم و ئەم فەرمانەي زۇر دلخۇشىكردم، چونكە لەمىژە ئاۋاتم بوو رۇژانىكى لەگەلدا
 بەرمە سەر و بىنىم ئەو رۇژانەي چۇن دەباتە سەر ھەر لەكازىۋەي بەيانەۋە تاسەرەتاي
 شەو.

كاتىك بچىۋرە كە ھاتوو خواردنى شىنخى ھىناۋە سەر كەوت بۇ سەر منارە كە بۇ
 بانگدانى نىۋەپۇ وىم ئەمىرۇ كارە كەت من ئەيكەم و خواردنى شىنخ ۋەك رۇژانى تر لە
 پەرژىنى باخە كەدا دادەنىم، و لەپاشدا دەچم بۇ گوندى (خەرتەك) بۇ كارىكى پەلە،
 سوپاسى كردم وتى: نە كەي ھەلە بىكەي لەجىگادانانى خواردنە كە، وتى: ھەر ئەو
 جىنگايە كە يە كە بىجار ھاتى، ئايا لەيادت ماۋە.

تاۋم دايە خواردنە كەي تايىبەم بۇ باخە كە، چۈمە ناۋە و بۇ شىنخ گەرەم، لەو جىنگايە
 نەم دىتەۋە كەلام ۋابوو لەزىر درەختىكدا يىت ياخود لەقەرەغى جۇگە كان يىت...
 دەستىمكرد بە بانگردنى تاكو گونىيىستىم يىت... و پاش دووبارە كىرەنەۋەي بانگردنە كەم،
 گونىم لەھىچ ۋەلامىك نەبوو، موچىر كەيە كى ترسناك بەلەشمدا ھات، بە بازدان بەرەۋ
 كۇتايى باخە كە چووم تاگەيشتە زەۋىيە كى ووشكى بەرغراۋان، دەبىنم شىنخ لە كۇتايى
 لايە كى زەۋىيە كەدا دانىشتۋە، كە گەيشە لاي بەزەرەخەنەيە كەۋە وتى فەرموۋ لام
 دانىشە، و كە دانىشتىم سوپاسى كردم و داۋاي لىيوردنى كرد لەبەر ئەۋەي بۇتە ھۇي
 ماندوۋبوونم.

ھەيران، زۇر بانگم كردى بەلام گونىم لەھىچ ۋەلامىك نەبوو تەنانەت ترس دايگىرم.
 شىنخ / گونىيىستى ھاۋارە كەت بووم ۋەلامىش دايەۋە بەلام دەنگى پياۋىكى پىر ناگاتە
 دەنگى تۆي گەنج ئەي ھەيران.

حهيران وتى/ پاش ئوھى شىخ خواردنى نيوھېزى خواردو نوپۇزى کرد لىم پىرسى.
حهيران/ بۇچى شىخى گەرھم ئىم جىنگايەى ھەلپۇردوھە دور لەباخ و ئاھە کە.
شىخ/ بەئارەزوى خۇم ئىرھە ھەلپەنپۇردوھە، بەلکە لەسەر خواستى يە کىلک لە
دانىشتوانى گوندە کەم کە وويستى سەبارەت بەزەوى يە کەى پرسىارم لىپکات و پىنمايى
چۇننى ئاھە دانکردنەوى بکەم.

حهيران/ چ کاتىلک شىخى گەرھم جوتيارىکى زانا بوھە بە کشتو کال و زەوى و
ئاھە دانکردنەوى؟

شىخ/ داواى زانبارى لىنەدە کردم، بەلکە داواى موعجزەم لىنە کات.
حهيران/ موعجزە...! داواى چى دە کات؟
شىخ/ خاھەنى ئىم زەوىي ووشکە بەر فراوانە دەيەوئىت دار و درختى تىادا پروئىت و
ئاوى بدات.

حهيران، ئەمە ئاسان پرواندنى درەخت و ئاودانى کارى موعجزەى ناوئىت.
شىخ/ ئەمە راستە سەبارەت بە پرواندن، بەلام ئاھە کە دورە و زەوىيە کە بەر زە، پىم
راگە ياند، تەنھا دەتوانئىت بۇ ھەلگرتى ئاوى زستان و بە کارھىنانى بۇ ئاودان ئەستىلک
دروستىکات.

وتى/ بەلام ئاوى ئەستىلە کە تەواو دەيئىت، و منىش دەمەوئىت بە بەردەوام ھەيئىت.
وتم/ چۇن؟

وتى/ دەمەوئىت پىنگايەك بدوزىنەوھە کە ئاھە کە بگاتە ئامىزىکى جولىنەر کە پال
بە ئاھە کەوھە بئىت بۇ سەر زەوىيە کەو ئاوى بدات و پاشان بۇ ئەستىلە کە بگەرپتەوھە و
دووبارە بۇ زەوىيە کە و لە پاشدا بۇ ئەستىلە کە و دووبارە بۇ ئامىزە جولىنەرە کە و بەم
چەشنە ھەتتا ھەتايە ئاھەدان و بەردەوام دەيئى.
وتم/ ھەتتا ھەتايە! بۇ تا... ھەتتا ھەتايە؟

وتى/ بۇ درپۇزايى ژيانم کى ئەزانئىت، لەوانەيە سەد سال بژىم.
وتم/ خوا وويستى لەسەر بىت تەمەنت درپۇز دەيئىت، بەلام ئەو ئاھەى کە دەتەوئىت
بگەرپتەوھە، گەر توانرا ھەندىکى بگەرپىنئىتەوھە لەقور و گلەوھە دە گەرپتەوھە کە دەيئىتە
ھۇ کارىلک بۇ پەك کەوتى ئامىزە بزوينەرە کە.

وتى/ ناتوانىن پالىوھە (مصفى) يە کى بۇ دابىنىن کەلە و خلتەو خاک و خۇلە پاکى
بکاتەوھە پىش ئوھى بگەرپتەوھە بۇ ئەستىلە کە.

ۋەتەن / چى بەرەۋە پاكەرەۋە كەي بەرىت؟

ۋەتەن / ئامىرە جولىنەرە كە خۇي، ئايا ناتوانىت لەلايە كى ترەۋە ئاۋە كە ئاۋە پۇ بىكات
بۇ ئامىرى پاكەرەۋە كە.

ۋەتەن / گەر بۇ مانىرا دروستكر دنى ئەم ئامىرە بەمچە شەنە كى ئاۋە كە مان لە ئامىرى
پاكەرەۋە كەرەۋە كە دە گەرىننەۋە بۇ ئامىرە جولىنەرە كە دوۋ بارە بۇ ئاۋدانى زەۋىيە كە.

ۋەتەن / ئامىرە جولىنەرە كە بە پالە پەستۇيە كى توندەۋە بەرەۋە ئامىرە پاكەرەۋە كەي
دەنيزىت بە جۇرىك كە لە كۈنە كانىۋە دوۋ بارە بەرەۋە ئامىرە جولىنەرە كە بگەرىتەۋە.

ۋەتەن / بەلام ئەم ئاۋە ھەر كۇتايى دىت چەند ئەستىلە كە گەرەش بىت.

ۋەتەن / ئايا رىنگا چارەي تر نىيە بۇ بەردەۋامى ئەم ئاۋە؟

ۋەتەن / چۇن؟

ۋەتەن / ناتوانىن كە ئەستىلەكە ئاۋى تىادا نەما ئاۋى تىرى تىيەكەين.

ۋەتەن / لە كۈنۈە ئاۋى تىرى بۇ يىنن؟

ۋەتەن / ناتوانىن لە سەرىكى ئەستىلە كەۋە ئامىرىكى جولىنەرى تر دابىيىن و بۇرىيە كى
درىزى بۇ دروستىكەين تا... ئاۋە كەي لىۋە بىت لە كۈن و كەلەبەرەۋە ئاۋو گۇرۇگىي

زەۋىيەۋە بەھۇيەۋە ئەستىلە كە بىن پىرىكەين، بەمەش ئاۋە كە كۇتايى نايەت؟

ۋەتەن / بەلنى ئەيىت بەلام چ ئامىرىك ئەم ئاۋى گۇرۇگىياۋ كە لەبەرەي زەۋىمان بۇ ئامىرى
جولىنەرى سەر ئەستىلە كە بگەرىتە.

ۋەتەن / ناتوانىن والەھىزى ئامىرى جولىنەرى يە كەم بىكەين ئاۋ بگەرىتە ئامىرە
جولىنەرە كانى ترو بەردەۋاميان بىكات.

ۋەتەن / بەلنى دەتوانىن، بەلام ئايا ئامىرى جولىنەرى يە كەم بەرگەي ئەم ھەمۇو
پەلەپەستۇ ماندوۋ بوۋنە دەكات.

ۋەتەن / ناتوانىن بەشىۋەيە كى ۋا ووردو پتەۋو بەھىز دروستى بىكەين كە چىر كەيك
نەۋەستىت.

ۋەتەن / بەلنى، ئەمە ئەشىت لە ئامىرىكدا كە بۇ رۇژنىك يان مانگىك باخود سالىك و يان
دوۋ سال كارىكات بەلام تۇ دەتەۋىت ئامىرىكى ۋەھا بىت كە بەبەرەۋامى بۇ ماۋەي

۱۰۰ سال بىجولنىت و چىر كەيك لە كارنەۋەستىت.

ۋەتەن / بۇ ئەمە مەھالە؟

وتم/ نهخیر، ئەمە بۆ عەقل مە حال نی، بەلام ئەم جولێنەرە سەر سۆر هینەرە، پێوستان بە ئەندازیاریکی شارەزای بەتوان هەبە، بزانیست چۆن دروستیان دەکات، و چۆن بەبەکیانە و بیهستیت، و هەندیکیان بە هەندیکیان ئاودات، و چۆن لە کانزایەك دروستیکات کە ژەنگ هەل نەهینیت و دوو چاری داخوواندن نەبیت، یاخود لە جۆرە گەردیلەیی دروستی بکات کە خاوەنی عەقل و پێکخستن بیت تاکو بتوانیت لە جینی گەردیلە داخوواوە کان گەردیلە تر دروستبکات.

وتی/ وایدەزانی کە گالتە پێدە کەم، و ئایا گەردیلە و کانزای عەقل و رێخەری هەبە؟ وتم/ لە ئەندازیاری مەزن بێر سە.

وتی: ئایا کارە کە پێویست بە ئەندازیاری مەزن دەکات؟

وتم/ ئایا... وائەبێنی ئەو هەموو داواکاریانەت و نەخشە دانانەت لەخودی خۆیدا بەبێ ئەندازە و ژمێرەو بێر کردنەو روودەدات؟

حەیرانی کۆری ئەزەف دەلێت: ئالێردا شێخ خۆی پێنەگیرا دەستیکرد بە پێکەنین. حەیران/ گالتەم پێدە کەیت، گەورەم.

شێخ/ گالتەت پێناکەم ئە حەیران، بەلام چیرۆکی (دلت) بۆ دەگیرمەو سەبارەت بە کردارو کاریگەرە مەبەست و پێویستە کە، و پرده و توانایی دیوارو بەردووە پەنجەرەو ژۆرەکانی و دەرگا و پەردەکانی و ئەشکەوت و چەلەکانی و جۆگەلەو پێچەکانی و پونی و لێلی و چالاکی و شەونخونی و ئارامی و بەئاگایی و مەزنی و مەترسی زۆری... حەیران/ ئەمە هەمووی لەم دلتە بچوو کەدایە؟

شێخ/ ئەمە هەندیک لەو پێکخراوانەبە کەهاو کێشە و هەسە کە ی ماوەمان پێدەدات و لە گیرانەوێ رازاوەکانی خودا وویستی ئەم ئازەلە بۆی و زیندوو بیت، و ژیان بریتی بە لە خۆراک و گەرمی و ئەو حۆنە ی تیا دروستکردین کە خۆراک و گەرمی لە ش هەلدە گرت بەلام ئەم حۆنە پێویستی بە بەردەوامی خۆراک هەبە، لەبەر ئەوە گەدە و جگەر و رێخۆلە ی بۆ دروستکردین و لە خۆراکماندا رەگەزی کاربۆنی تیا دا جیگر کردووە کە خۆراک و گەرمی لە ئەنجامی سوتاندنی بەبە کگرتنی لە گەل ئۆکسجیندا، بەلام ئەم سوتاندنە لەناو لەشدا ژەهر دروستدەکات کە ئەویش دووهم ئۆکسیدی کاربۆنە لەبەر ئەوە پێویستە خۆمانی لێ رزگار بکەین لە گەل ئەو هەموو ژەهرانەدا، چۆن خۆمان لەم ژەهرانە رزگار بکەین؟

ئارامگىرى كۆلنەدەر

خوردای دانا ویستوویەتی لە لەشماندا دوو پالتیوەنەری مەزن دابنیت، بەلکو دوو سوتینەری گەورە، دووسی بۆ دروستکردوین پەری دەکەین لە ھەوا بەھۆی ھەناسەوەر گرتەوێ تەسک بەھۆی ئۆکسجینە کە یەوێ خۆراکە کە مان بساتین، واتە کاربۆنە کە مان، و ھەموو ئەو پاشەپۆ و ژەرەرانە لە خوێنماندا ھەیە، و لە پاشدا ئەم ژەرە سوتاوانە بەھۆی ھەناسەدانەوێ فری دەدەینە دەرەوێ لە شمان بەلام گەر ئەم خوینە بەو ستاوی و نەجولای لە لەشدا مایەوێ پێگای نابیت بەرەو پاکەرەوێ کان پروات تاکو ژەرەو لاشە خانە مردووە کانی تیادا فریادات جگە لە پاشەپۆ و پیسیە کانی تر، و زەحمەت دەبوو لای کە خۆراکی نوێ لە گەنجینە کانی گەدەو رینۆلەو جگەر وەر گرت. بەلکو زەحمەت بوو لای ئەم خۆراکە نوێیانە بۆ بکاتەوێ و بەخیراییەکی پێویست دابەشی بکات بەسەر ھەموو ئەندامە کانی لەشدا، گەر بەو ستاوی لە لەشدا بچینتەوێ لە ئەنجامی ئەم وەستانە جەستە دەمرد: چونکە لە لایە کەوێ ناتوانیت ئەم خۆراکە لە گەنجینە کە ی خۆی بە ئاسانی وەر گرت تەنانەت گەر بۆشی بێتە شیر لە دیوارە کانی گەدەو جگەر دابۆی بێتە خوارێ نایگانێ تەنھا چەند دۆزێکی کەم نەیت و لەبەر ئەوێ وەستاو و نەجولەوێ پاش چەند پۆزێکی زۆر بەسەر لەشدا دابەش دەیت.

لە حاڵی و اشدا لە برسامردن روودەدات و لەبەر ئەوێ لە حاڵەتی وەستان و نەجولەدا ناتوانیت ژەرەو پاشەپۆ کانی بگەینتە پاکەرەوێ کان بۆ سوتاندنیا و ئەمەش دەیتە ھۆی مردنێکی کتوپر بەھۆی ژەرەوێ بوونیەو، و لەبەر ئەوێ دووبارە ناتوانیت لە گەل ئەم وەستانەدا ئۆکسجینی نوێ بە پێی خیرایی پێویست وەر گیت لە سێ کەنەوێ تاکو خۆراکە کە ی پێی بساتینت لە بابەتی ئەو ئۆکسجینە کۆنە کە بە سوتاندن گۆراوێ بۆ ژەرەنێکی کوشندە، و لەم کاتەشدا مردن بەھۆی خنکانەوێ روودەدات.

کەواتە پێویستە ئەم خوینە بچوینت و پروات، و لە پۆشتنیدا خیراییەکی مەزنی ھەیت، و بەھۆی ئەم خیراییە زۆرەوێ بەسەر گەنجینە خۆراکە کاندای پروات و پێویستە کانی خۆی لیوەردە گرت.

بەچار ترو کاندنیک دەگەینتە ھەموو بەش و لایەنە کانی جەستە و بەھۆی ئەم خیراییە مەزنەوێ دەگاتە پاکەرەوێ ژەرەو پاشەپۆ کانی تاکو فری بداتە ناویان خیراتر لە چار ترو کانی، و لە سێ کەنەوێ سووتەمەنی تەسکە لە ٣٠ ئۆکسجین وەر دەگرت و دەستە کات بە دووبارە کردنەوێ کرداری سوتاندن خۆراکە کە ی بەمەش خۆراک و گەرمی بۆ لەش دابین دەکات.

حهيران/ پاك و بىگەردى بۇ دروستكەرى مەزن... بەلام ئەم ھەموو خىرايىيە بۇچى لە
پۇشنى خويندا، و چۆن بەچاۋ ترو كاندىك تەواۋ دەيىت... ؟
شىنخ/ بۇچى ئەم ھەموو خىرايىيە... ؟! چۈنكە سووتاندن ھەر بەسروشت خىرايە و
ژەھراۋى بوونىش خىرا پرودەدات.

تاقىبكرەۋە ھەناسەت بگرەو چەندە دەتوانى لەپىشدا سىە كانت پركە لەھەۋا ئەۋجا
سەرنج بدە، تا چەنىك دەتوانىت، كە ھەناسە نەدەيت.
گەر بشتەۋىت سىە كانت ھىندەى كۆپەلەيەك بىت بۇ ئەۋەى ئۆكسجىنىكى زۆر
بگرىت كەبەشى ئەۋ بكات خوين بە ھىۋاشى بپروات وپاش كاتزمىرنىك بگاتە ۋە
سىە كان ھەرنايىت.

زانست دەرئىخستوۋە كە دلوپىك خوين پىۋىستى بەنزىكەى (۲۰) چركە ھەيە بۇ
دەرچوۋنى لە دلەۋە و گەرانى بەسەر ھەموو ئەندامە كانى لەشدا و دووبارە گەرەنەۋەى
بۇ شۋىنى دەرچوۋنى.

ۋاتە بەرەدەى رىژەى لىدانى دلت بەنزىكەى (۲۵) لىدان ياخود بەرژەى
دوۋپاتكر دەرەى رستەى (لالە الا الله) بۇ (۱۰) جار.

حهيرانت/ ھىچ خواۋەندىك نىيە تەنھا خوداى دروستكەرى مەزن نەيىت.
شىنخ/ ئەمە لەھالەتى ھەۋانەۋە و مام ناۋەندىدا، تاقىبكرەۋە و ھەناسەيە كى قوۋل
ۋەرگەر: ۋاتە زۆرىنەى ئۆكسجىن ۋەر بگرە دەبىنىت لىدانى دلت ھىۋاش دەيىت.
تاقىبكرەۋە و ھەناسەت بگرە بۇ كەم بوۋنەۋەى ئۆكسجىن و يان ماۋەى ھاتنە
ژوۋرەۋەى ئۆكسجىن زۆر بدە.

تاكو سووتاندن زۆر بىت دەبىنىت دلت زۆر بەخىرايى سەرسوپھىنەر لىدەدات تاكو
رېژەى پىۋىستى خۆى بۇ ئۆكسجىن لە خوين ۋەر گرىت.
حهيران/ پاكو بىگەردى بۇ دروستكەرى مەزنە.

شىنخ/ ئىستا، ئەى ھەيران، بۇت بەدەر كەۋت كە خوين پىۋىستىيە كى زۆرى بەخىرايى
جوۋلە ھەيە، و بەجوۋلەنەرىش و ئەم جوۋلەنەرىش مەزنە دلە.

ۋەتا... ئىرە كىدارە كە ساكارە گەر و امان دانا دل برىتىيە لە پەمپىك پال بەخوۋە
دەنىت بۇ ئەندامە كانى لەش دەرۋات و دەگەرئەۋە بۇلاى و دووبارە پەمپى دەداتەۋە.

بەلام كارە كە زۆر لەمە ئالتۇزترە: پىۋىستى بەدوۋ پەمپ ئەيىت يەكىكىيان پال
بەخوۋنەۋە دەنىت بەرەۋ لەش و ئەۋى تىريان پال بەخوۋنەۋە دەنىت بەرەۋ سىە كان تاكو

لەویدا پاك بىنەو و بەرەو دل بە پاكو بىنگەردى و بەهيزو بەچالاكى و بەئامادە كراو بە سوتىنەرى پىنويست، و تەنھا پەمپىك بەشى ناكات بۆ پالپىئەنانى خوئىن بەرەو ئەندامە كانى لەش.

گەياندىنى بۆ سىە كان و پاش گەرەنەوئى بۆ دل چونكە كاتىك كە خوئىن لەپەمپ دانى يە كەمەو دەردەچىت لە شاخوينبەرى گەرەدا كەبە (ئاورت) ناو دەبرىت، دابەش دەيىت بۆ چەندەها لق پاشان بەهزى پەمپدانى يە كەمەو دە گەرىتەو بۆ دەمارە خوئىنپىنەرە كان، و لەوانەو لە گەرە دەمارە بۆشايى خوارەو دەدا و لە گەرە دەمارە بۆشايى سەرەو دەدا كۆ دەبنەو بەم ھاتوو چۆ درىژو تىكەل بوونە ھىزى پالپىئەنانى پەمپدانى يە كەم كەم دەيىتەو، ئىتر ناتوامىت دووبارە بگاتەو سىە كان و لەوئىشەو بەگەرىتەو بۆ دل، كەواتە پىنويستى بە پەمپى دووھ ھەيە، بەرەو سىە كان پالى پىژە بىت، تاكو لەویدا پاك بىنەو و بەرەو دل بەگەرىتەو، وەك دەيىن بەهزى ئەم كىدارەو وەك پىم وتى: پىنويستى بەدوو پەمپى ھەيە چارە چىيە؟ ئايا دروستكەر دوو پەمپى دوور و جيا لەيە كتر دروستدەكات؟ ئەمە ئاسانە بۆى، بەلام ئاشكرائى دانايىيە كەي و مەزنى توانايىيە كەي، ھەردو پەمپە كەي لەيەك دلدا دروسكر دوو، و ھەردو كيان لەيەك كاتدا كاردە كەن لەبەر چەندەها دانايى زۆر: يە كەمىان خۇمان بەدوور دەخەين لەو مەترسىيە كەلەوانەيە رووبدات، كە ئەوئىش نەخۆشى و ھەرس نە كىردنىان دلە پراوكى و دەمار گىرىيە لە پىچراندنى يە كىك لەپەمپە كان كەدەيىتە ھزى تىكچوونىكى كۆشندە لە رۆشتى خوئىنە كەو سوتاندنى و دووھ دانايى يەك پەمپ لە بۆشايى سكداسوك و ئاسانترو جىگا كەمتر دەگرىت و دانايى سىنھەمى كە خوداى بەتوانا ھەموو شتىك بە جوانى و پىكى دروستدەكات.

يەك پەمپى لە دروستكراو كاندازۆر سەر سۆرھىنەرترە و گونجاندنو شىاوى تيا سەير ترە، و بەبەلگە ترە لەسەر تونايى خودا، و ئەمەيە نەيىنى داھىنان كە عەقلى سەرسام كىردو، گەردروستكەر وىستى ھەردو پەمپە كە لەيەك دلدا دابىت و لەكاتى پەمپدانى و پىر كىرندا يە كىگىر و خوئىنى ئالى بىگەردىكەل بەخوئىنى رەشى پىس نەيىت، چارچى يە بۆ ئەمە خودا دللى كىردۆتەو دووبەشەو، يە كىكىيان لەلاى راست ئەوى تىران لەلاى چەپ و دىوارىكى بى كۆن و دەر كەي خستۆتەو نىوەندىان و گەر بۆ ھەريە كىك لەو پەمپانە تەنھا ژورىك ھەبوايە كىتوپر دەبوو ھزى وەستانى پەمپە كە وەيان دەرچوونى خوئىنە كە لەدەمى پەمپە كە دەوەستا.

ھەيران / تېنە گەيشتىم ئەي گەرەم.

شىنخ / دل لەھەر چىركەيە كەدا نىزىكەي (۲۰) سەنتىمەتر لە خوین دەھەيژىت واتە بەخىرايىيە كى زۆر بى وەستان پەمبى دەدات گەر زۆرە كە جىيى يەك پەمبى بووايە و گەر زۆرە كەي بگوشىت بۆ پەمبەدانى خوین بەم گوشىنە رۆشتى خوینى پاك بۆ سىيە كان دەھەستىت و بەھۆى ئەم گوشىنەو خوینە كە بەرەو دواو بۆ لای خويان دەگەرپايەو و ھەر و ھا ئەو پەمبەش كە خوینى پىس بەرەو سىيە كان دەبات بەبجۆرە و دەگوشرىن و ھاتنى خوینى پىس دەھەستىت لە خوینەنەرە كانى ھەردوو زۆرە كە بۆ دل و خوینە كە تىپاندا دەگەرپايەو ئەو كاتە چارچىيە؟

دەيىت لەدلى چەپدا خوینە ئالە بىگەرە كە خاوەنى دوو زۆرر يىت يە كىكيان لەسەرەو ئەو تىريان لەخوارەو، دەيىت لەدلى راستدا خوینە رەشە پىسە كە خاوەنى دوو زۆرر يىت زۆررى سەرەو لای چەپ كەبە (گوینچكەلەي چەپ) ناودەبرىت پىشوازی دەكات لە خوینى رەشى پىسى ھاتوو لەدوو خوینەنەرە كانەو، و لەويە دەكرىنە زۆررى خوارەو كە بە (سكۆلەي راست) ناو دەبرىت، و ئەمىش لەلای خۆيەو دەيگوشىت و پالتى پىو دەيىت بەرو سىيە كانى تاكو پاك بكرىنەو پاشان بەھۆى ھىزى نوینى ھەردوو سىيە كانەو بەپاكى و بىگەردى بەرەو (گوینچكەلەي چەپ) دەچن و پاشان بەرەو (سكۆلەي چەپ) و لە وىشەو بەرەو شاخوینەر دەچن... ھەربەم چەشنە دەيىت... تەمروىش لەژياندا يىت...

گەر ئەو شۆينى ھاتنە زۆرەو لای نىوان گەوینچكەلەو سكۆلە ھەمىشە كراو بوایە كارە كە تىكەدەچو، چونكە ئەو گوشىنە كەماسولكە كانى دل پىنى ھەلدەيىت بەھىزىكى ئەوئەندە پتەو كە بتوانىت خوینە ھاتووە كانى ھەردووسى و خوینەنەرە كان بەرەو دوا بگىزىتەو و ئىمە وىستمان دوو زۆررىن بۆ پاراستنى ئەم پالە پەستۆيانەي كەلەنىوان خوینى ھەيژىراو خوینى گەرپايەو ھەيە بۆ ئەمە كارچىيە؟

پىويستە لەنىوان ئەم دوو زۆرەدا دەر كەيەكى داخراو ھەيىت تاكو نەھىلىت لەكاتى كىردارى گوشىن و ھەيشتندا خوینە كەي بگەرپتەو بەھۆى بوونى ئەو دەرگايەو، گوینچكەلەي چەپ دەتوانىت بەبى ھىچ رىنگرو نەھىشتىك پىشوازی لە خوینى ھەردوو سىيە كان بكات، و سكۆلەي چەپىش دەتوانىت خوینە كە بگوشىت و بىھەيشتە شاخوینەرەو بەبى ھىچ بىزار كىردىكى دراو سىنەي كە گوینچكەلەي چەپە.

ئارامگىرى كۆلنەدەر

بەلام دىيىت ئەم دەركەيە ھەمىشە داخراو يىت؟ ئەمە لاي عەقلى شياو نىيە لە كۆنۈە
خوينى ئالى تازە بېچىتە سىكۆلەي چەپەو، خوينى رەشيش بېچىتە سىكۆلەي راستەو.
ئارەزوى دروستكەرى مەزن و ابوو ئەم دوو دەركايە بەشۈەي دوو ماسولكەيى
دەماراويى بەيە كدا چووين كە بتوان لەخۆياندا بىكرىنەو، داىخزىن چركە لەدواي چركە
بەيى وەستان بەلام دوو سەمام بۆ دوو دەركا لە دوو دلى جيا كراو لەيە كتر بەھۆي
دىوارىكەو، ئايا پىيۈست دەكات كىرەنەو داخستىنان پىنكەو يىت لەيەك كاتدا؟

ئەوانە دوو دلى سەر بەخۆن، ئايا ئەتوانىت كىرەنەو داخستەن لە دوو لىدانى
جياوازدا يىت؟

نەخىر ھەر گىز نايىت، چونكە لە راستىدا يەك دل ھەيە، بەگۈرەي جولەو گرژ بوون
و گووشىن و پەمپدانى، و ئەگەر لەبەشە كانىشياندا دوو دل بن.

گەر دل ھەمووي گوشرا چى پروودەدات لە كاتىكدا داخەرى دلى لاي راست
داخراو يىت كە خوينى رەشى لىو دەردە چىت بۆ ھەردوو شادەمارى سىيەكان...؟
ئەمەش دل دەتەقىنى و دەيدىرى.

كەواتە دەيىت ھەردوو داخەرە كە بەيە كەو بەكرىتەو تاكو ئاسان يىت ھاتنە
ژوورەو خوين بۆ ھەردوو گۈنچەكەلە، و بەيە كىشەو داىخزىت تاكو ھەردوو سىكۆلە
بەيە كەو پال بەخوينەو بنىن بۆ دەردە ھەر بەمچۆرەيە لەشۈيى ھاتە دەردەو خوينى ئال
لەسىكۆلەي چەپەو بۆ شاخوينبەر و لەشۈيى ھاتنە دەردەو خوينى رەش لە سىكۆلەي
راستەو بۆ دەمارە خوينبەرە كانى سىەكان.

دو دووبارە پىيۈستە لەشۈيى ھاتنە دەردەو ئەم دوو خوينەدا كەدا داخەرىك ھەيىت
بۆ ھەريە كەيان تاكو خوين لەشاخوينبەر دەمارە خوينبەرە كانى (سى) يەو ئەگەر پىتەو
بۆ دواو و پىيۈستە ئەم دوو داخەرە بەيە كەو داىخزىت و بەيە كەو بەكرىتەو.
و ەك ئەم دوو داخەرى كەلەگەرودا ھەن...

ئاليرەدا ھاتىنە كۆتايى فەرمانى كىردارى پەمپدانى (ھاويشتىنى) خوين و ھەر گىرتەو
سەبارەت بەھەردوو جۆرە كەي ئال و رەش تەنھا ئەو ھەمان لەسەرماو كە بزائىن چۆن
خوين دەگاتە ھەموو بەشە كانى لەش، و لە لەشدا پەي بەرز ھەيە ەك سەر و ھەردوو قۇل،
و پەلە كانى خوارەو، ەك ھەردوو قاچ سىك لەناو بۆشايى لەشدا ھەيە، چۆن بەھۆي
يەك شاخوينبەرەو خوين دەگاتە ئەم سى سى بەشە؟ ئايا و اى لىيەكەين كەلە سەرەتادا سەر
بىروات و لە پاشدا بۆ ناو بەشە كانى سىك و ئىنجا بۆ ھەردوو قاچەكان، ئەم كاتە ئەم

خوينەى كەدەگاتە ناوۋەى سىك و ھەردوو چاچ بىرىتىيە لە خوينى پىس و ژەھراوى، چونكە خوين لەسەردا بە بەشكر اوى دەرۋات و لەھەردوو قۇلىشدا دووبارە بە دابەشكر اوى دەرۋات.

لەسەرۋ قۇلدا خوين دەگاتە ھەموو كون و كە لەبەرۋ خانەيك بەھۇى چەندەھا دەمارەو كە تا ئىستاش دابەشكردن و ووردبونى لەخۇ گرتوۋە، تاكو دەيىتە (تالە موولولولەى ووردى خوين) و لەبەر زۇر ووردىيە كەى وانائو دەبرىت، و پاشان دەگەرىتەو بە شاخوينبەر تا... جارىكى تر كۆ بىيتەو تايادا تاكو لەوئە بگاتە ناوۋەى سىك كەلۈشدا دووبارە بەش دەيىت بەش و دەمارو تالە دەمار؟ و چۆن جارىكى تر دەگەرىتەو و لە شاخوينبەر دا كۆدەيىتەو بەش ھەردوو قاج...؟ ئەو كاتە چەند پىسى و ژەھرى لەخۇى دەگرت؟ كەواتە، دەيىت وای لىيكرىت كە بەشى گەرە لە شاخوينبەرەو جيا بىيتەو يە كىك لەو بەشە گەرەنەى بەرەو سەرۋ ھەردوو قول بىروات، و بەشى گەرەى تىرىش بەرەو ناسىك بىروات و بەشى گەرەى سىنەمىش بەرەو ھەردوو قاج بىروات و ئالىرەدا توانىمان خۇراكو گەرمى پىويست بۇ لەش دابىن بىكەين بەيە كسانى، و ئەوۋى ماۋەتەو كە چۆن پاكوۋى پالاۋتن، ئۆكسىجىنى تازەى ھەمىشەيى بۇ دابىن بىكرىت، لە رىنگاى سىەكانەو و چۆن خوين بگەرىتەو بگەنرەتە سىيەكان؟

دروستكەرى دانائو بىنگەرد بۇ ئەم گەرەنەو بە دەمارى تايىبەتى ساز كرده كەپىنى دەوترىت خوينبەنەرەكان، كە خوينى پەشەش لەسەرەو دەچىتە بۇ شايى خوينبەنەرى خوارو، و ئەم دوو خوينبەنەرە پىرەوۋى خۇيان دەگرن تا دەگەنە (گوپچكەلەى راست) و لە پاشدا بۇ (سكۆلەى راست) و لەوئىشەو خوين بەرەو سىەكان دەچىت دەسوتىترىت و لەپىسى و ژەھرو پاشەپۇ رزگارى دەيىت، و ئۆكسىجىنى نوۋى وەردەگرت، و بەخوينى ئالى گەشى پىر لەوزە دەچنە ناو ھەردوو خوينبەنەرى سىيەكان و بەرەو دل پىدەكەن تا... لەوۋى دەرژىن، لەكاتى كىردنەوۋى دلدا لەھەموو چىرەو پەمپدانىكدا لەگوپچكەلەى چەپ تاكو بچىتە سكۆلەى چەپەو و لەوئە دەپھاۋىزىتە شاخوينبەرەو بەم چەشە...

ھەيران/ پاك و بىنگەردى بۇ دروستكەرى مەزن... چەن بىنگەردە.

شىخ/ لەلای تۆ وايە ئەم شە سەر سۈرەيتەرە نامۇيانە لەم پىزەى دەمارو خوينبەرۋ خوينبەنەرەدا كۆتايان دىت؟

نەخىر ئەي ھەيران، بەلكو خوينبەرو خوينبەنەرى تر ھەيە لە دلدا،
ھەيران/ چۆن؟

شىنخ/ ئايا دل مافى ئەو ھى نىيە كە خۆراك بەھەموو لەش دەدات، خۆيشى خۆراك
و ەربگىرەت.

ھەيران/ بەلنى لەو خوينبەرى كە تىايەتى خۆراك و ەردە گىرەت.

شىنخ/ بەلام دل ەو ەو ەموو ئەندامە كانى تىرى لەش كە لەھەموو ئەندامە كانى تر
مەزىنە، جۆرەھا دەمارو مولوولەى ووردى تىدايە كە دە گاتە قولتەين خانە لە
پىنگھاتە كەيدا، كە خۆراكى دەداتى و پىسى ژەھرو پاشەپۇ دە گەپىتەو ە دەپىت ئەم
خوينبە پىسە ژەھراو ە ھەمان رىنگاى پىشو و بگىرەت، بەخوين ەينەرى تايەتى دە گەپتەو ە
بۇ دلە كە دەپىتە گونچەكەلەى راستەو لە سكوولەى راست بۇ پالاوتن بىررىت و ھەر
بەمجۆرە خوداى دروستكەرى كارەبجى خوين دە گىرەتەو بۇ دل خۆى، دوو خوينبەرى
كە پىيان دەوترىت (دوو شاخوينبەر) كە لە شاخوينبەرى گەورە جىادەبنەو لە شوىنى
دەرچوونى خوين لە دلدا، واتە لەو كاتەى كە خوين بەووزەترىن و بەپاكترىن شىو ە،
چۆن، نە، كە دل خۆى خوين دەبەخشىت بەھەموو بەشە كانى لەش كە خۆى بەمافترىن و
بەپىوستى ترىن ئەندامە بۇ خوين بە خۆراك و پىژەو پاكى و بەووزەيە كەى بەتەنھا پىنچ
يە كى خوينى لەش و ەردە گىرەت، لە گەل ئەو ەى كە قەبارە كەشى ئە گاتە يەك لەسەدى
قەبارەى لەش و زىاتر ئۆكسىجىنى لەخۇ گرتو ە، و ئەندامە كانى تىرى لەش لە چوارىە كى
ئۆكسىجىن زىاتر ناھىن كە لە خويندا ەيە، و ھەر بۇيە خوداى دروستكەر بۇ ئەم دلە
خوينبەرو خوينبەنەرى تايەتى دروستكرد ە ئەمەيە دل ئەى ھەيران... ئەمە يە دل لە
كردار و چالاكىە كەى دا، لەمەبەست و پىوستى و رادەو پىژەى، و دىوارو لىوارى، و
پەنجەرەو ژوورە كانى و دەرگەو پەردە كانى، و ئەشكەوت و چالە كانى، و جۆگەو
گۆلاو ە كانى، و بىگەردى و لىلىيە كانى، و نەرىت و شەوئخونى، و ئارامى و بەئاگايى و
مەزنى و مەترسىە كەى.

ئەمە ئەو دلە ھەژارەيە كە ۷۰ سال يان ۹۰ سال لىدەدات بەشەو بەرپۇژ كە چاو
ترو كاندىنىك ناو ەستىت... ئەى ھەيران...

ھەموو ئەندامانى لەش بەئارەزووى خۆت دەتوانىت زۆر بىجەوئىيەتەو يان كەمىك
تەنھا ئەم دلە ھەژارە نەپىت كە ھەمىشە شەوئخونىت دەكات بە درىژايى تەمەنت، نەو ەموز
دەدات نەخەو دايدە گىرەت نەلەيادى دەچىت و نەھەلەدە كات، نەھەلەدەتووتى و

نه شه‌شکوهیت نه‌دا ده‌مرکیت و نه‌ده کوژیت‌هوه نه‌بیزار ده‌بیٚت و نه‌گله‌یی ده‌کات و توش
سته‌مکاریت نازاری ده‌ده‌یت و به‌غهم و په‌ژاره تووشی ده‌که‌یت، و به‌رق و کینه‌کانت
داخی ده‌که‌یت و به‌ته‌ویت خزشحالی ده‌که‌یت و به‌فرمیسکت ده‌یگرینیت و به‌غمت
دایده‌پزینیت... و ته‌و لی‌بوردن و لی‌خوشبوونه چالاک و به‌ئارامه، به‌فرمانی ته‌وی که
باشترین شیوه دروستیکردوه، و که‌ره‌سه‌و پیوستیه‌کانی بۆ ناماده کردوه پشکووی تیدا
داگیرسانندوه، وه‌پاده‌و ماوه‌ی بۆ داناوه گهرماوه‌ی ته‌واو بوو و له‌کاره‌ی که‌وت،
له‌قه‌فه‌زه‌ی خزی‌دا هیمن ده‌بیته‌وه له‌غهم و په‌ژاره ناسوده ده‌بیٚت.

(هاوار بۆ ته‌و که‌سانه‌ی که‌ دلیان به‌رامبه‌ر ناو هینانی خودا په‌قه).

ته‌ی حه‌یران ﴿قَوْلٍ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ الزمر: ۲۲

به ردی کی پیکه نیناوی و گریاناوی

(۵)

ئە ی ئەم ژیا نە ئە ی حەیران تۆن چوو زانی ت ئەم ژیا نە چ یە خودا دروستیکردو ئە له سه نگیکی مردوی که پری ره قوته ق، و له پاشدا بوته زیندوویه کی تینکۆ شه رو دەر که که رو به ناگا و توو ره و به زامه ند، سوپاسکه رو گله یکه ر، پیده که نی و ده گری... خوزگه بمزانیایه به شی ریکه موت چه نده له دروستکردنی له خاک و له ئاو ئە ی حەیران؟

﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ الانبیاء: ۳۰.

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ﴾ النور: ۴۵.

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُمْ بِبَشَرٍ تَنْتَشِرُونَ﴾ الروم: ۲۰
﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ﴾ الانعام: ۲.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ، مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ الحج: ۷۳-۷۴.

﴿فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ، بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ، وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخَرُونَ﴾ الصافات: ۱۱-۱۴.

ئە مەش هەندێ له فەرمووده کانی قورئان سە بارە ت بە دروستکردنی ژیا نە له (قورینکی لینج) زانیست هە مان بو چوونی هە یە.

کە واتە ئەو ژیا نە چ یە کە زانیان و قورئان ریکه وتوون له سه ر ئەو ی کە پیکهاته یه له (ئاو و له قور) و له بوخی شاراه ی نهینی یه کانی دا ده مستو ستان و ئەو زانیانه ی کە شتی زوریان زانیوه له بهش و سه ر چاوه که ی و په گه زو سه ر شتی یه که ی و ریکه خستن و سیسته کانی و زانیان هه موو زینده وه ریک له خانه پیکدیت و په ک خانه له تنۆ کی یه که م

پىكىدنىت (پرو تۇپلازما) و زانىيان ئەم تنۆكى يە كەمە پىكها توو لە كاربۇن و ئۆكسجىن و هايدرو جىن و نايترۆ جىن... و تاقيان كرده وە كە لە شتىكدا ژيان دروست بكن و لە پاشدا دانيان نا بە نه تواناياندا، و لە گەل قورئاندا رىكە و تن تەنانەت دروستكر دنى مېشك مەحاله.

ئايا نايەتە وە يادت ئەى حەيران و تە كەى (بوخنەر) (خودى خپۆ كە لە ساكارىشدا خوا وەنى بنە ماو پىكها تە يە كە، كە ناشىت لە بى گىيانە وە دروستبوو بىت: بەلكو دروستبوونى لە بى گىيانە وە بەرەى زانست بە موعجىزە دادە نرىت وەك چۆن عەقل باوەرناكات گىيانلە بەرە گەشە دارە كان راستە و خو لە بى گىيانە وە دروستبوو بىن) حەيران / چۆن نايەتە وە يادم.

شىخ / و تەى (نۆماس ئە كويناس) ت نايەتە وە ياد كە دەلىت (هېچ زانايەك نى يە لە زاناکانى سروشت هەموو شتىك سەبارەت بە سروشتى مېشك بزائىت) حەيران / چۆن نايەتە وە يادم.

شىخ / بەلام ئەم قورئانەى كە دەفەرموئىت بە خەلكى ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاستَمْعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ الحج: ۷۳ كە پېش هەموو يان كە و توو ئەى حەيران...

حەيران / گەورەم و ايان دەبينىت كە لە قورئانيان وەر گرتىت؟ شىخ / عەقلە ساغە كان لە رەوا و حەقىقەتە كاندا بە يەك دەگەن ئەى حەيران، و چەند زانست زياتر بىت، گەيسشتن بە حەقىقەتە كان ئاسانتر و نزىكتر دەبىت.

هەر لە بەر ئەمە يە كە دەبينىن زاناکان پاش نوشستە ماددىە كان كە هەندىكيان دوو چارى بوون لە كۆتايىە كانى سەددەى نۆز دەهەم دەگەرئەنە و بەرەو گەيشتن بە حەقىقەت، و نزىكە هەموو يە كىن بە زمانخالى گەورە كەيان لە سەر ئەوەى كە ئەم سىستم و ياسايانە كە لە سەر بنەمايان ژيان دروستبوو، گەشەى كردووە، و يە كىتى لە خو گرتووە بۆ مەبەست و وويست و بايە خدان و دانايى كە مەحاله دەبىت لە لاى عەقلىكى ساغى خوا وەن بىر باوەر بەو بەكات كە ئەم ژيانە بەهۆى رىكەوتى كوئيرانە وە پەيدا بوو بىت، زاناي گەورەى ئىنگلىزى (لورد كلفن) ئەم باوەرە لە ناو خەلكدا بلاو دەكاتە وە و گالەى بەوانە دىت كە دەلێن دروستبوونى ئەم ژيانە لە رىكەوتە وە يە و، سەرى سورماوە لە هەندى لەو زانايانەى كە چاو دەپۆش لە بوونى دياردە كانى دانايى و سىستم بەهۆى بەلگەى تەواو بېرەرە وە لە سەر بوونى خوداو تەنھايىە كەى كاتىك دەلێت (زەحمەتە بۆ مروف ئەندىشەى سەرەتايى ژيان و بەر دەوامىە كەى بكات، بە بى بوونى هەيزىكى

بهردیکی پیکه نیناوی و گریاناوی

دروستکهری سهر پهر شتیاری بالاده ست، و له ناخی دهروتمه وه سهرم سورده مینن له هه ندی زانایان هه بن له توژینه وه فلسفه فیه کانیدا له سهر ئاژهل له و زایانایانه ی که توژینه وه ی پر له فلسفه وهو حیکمه تیاند ا چاو ده نو قینن سه باره ت به سیستمه کانی ئهم گهردوونه. له بهنگه ی برهرو ئهو شتانه ی که هه مانه وه له چوار دهو رماندایه به هوی به لگه ی به هیزو برهروه سه باره ت بوونی سیستمیکی دانراوی هه لیزیراو، و ئهم به لگانه به هوی سروشته وه ئاماژه ی دیارده کانی ویستیکی ئازاده و فیрман ده کات که هه موو شتیکی زیندوو، ئیعتیما ده کا له سهر یه ک دروستکهری هه میشه یی فهرموو ئه وه ئه نیشتاینی مه زنه که له دوا ی کلشنه وه دیت و ده لیت (ناوه روکی هه ستی ئایینی له ناخدا ئه وه به که بزاین ئه وه که سه ی که پینگا چاره ی پی نی به بو زانیینی حه قیقه ته که ی له گهل ئه وه شدا بوونی هه یه و به بهر زترین نیشانه وه به پر شنگترین روناکی جوانی یه وه ئه و زاته مان بو به ده رده که ویت... و من ناتوانم ئه ندیشه ی زانایه ک به کم که ئه توانیت ده رک ی جیهانی بوون بکات که پایه ندی ئه و داناییه به که وای لیده کات له لای عقل ئاشکرا و زانراو بیت و زانست به بی باوه ر ره وتیکی شه لی ده بیت و باوه ریش به بی زانست وه ک کویر ده ست ده کوتنی).

ئایا له م به یه ک گه یشتنه باشتر ده وئ ئه ی حه یران له نیوه ند عه قله مه زنه کان و زانا مه زنه کان و له نیوان ئه و قورئانه ی که ده فهمویت :-

﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر: ٢٨؟

حه یران/ راسته ئه وانه ی له خودا ده تر سن زانایان.

شیخ/ ئهم مروه ئه ی حه یران که ده باره ی ئه و، خودا ده فهمویت به باشترین شیوه دروستمان کردوه، به شی ریکه وت چه نده له دروستکردن و ریکی و جوانیدا، و چاودیری و ریز پیدانی و عه قل پیدان و فیز کردنی... ؟

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ التین: ٤

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ، الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ

فَعَدَّلَكَ﴾ الانفطار/ ٦-٧

﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾ السجدة: ٧.

﴿أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ٣٧.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ
تَمْتَرُونَ﴾ الأنعام: ۲.

﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَّازِبٍ﴾ الصافات: ۱۱.

﴿هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا، إِذَا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ
مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا﴾ الانسان/۱-۲.

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي
عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ العلق/۱-۵.

(وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا) (البقرة: من الآية ۳۱) إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا
مِنْ طِينٍ (۷۱) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (ص: ۷۲).

نممه هه نديکه له و فرمود دانه‌ی قورئان ناماژه‌ی بؤ کردوه که مرؤفی دروستکردوه
له‌ئاو و له خاک بؤ کاتینکی دیاریکراو له لای خوی، دواى نه‌وی که هیچ جزیره بوونیکى
نه‌بووه له سهر زه‌وی که نزیکه له و ته‌کانی زانست سه‌بارت به‌دروستبوونی مرؤف له
خاک و له‌ئاو له تنؤکی یه‌که‌م، له چه‌ند ماوه‌یه‌کی دیاریکراوی گه‌شه پینکردندا دواى
نه‌وی که هیچ دیارده‌یه‌کی نه‌بووه له چینه‌کانی ژیر زه‌ویدا، ئایا به‌شی رینکه‌وت چه‌نده له
دروستکردنی نم مرؤفه دا نه‌ی حیران!!

نم مرؤفه سهر سوره‌ینه‌ره که ژیانی ده‌ست پینده‌کات له خاک و ئاوو تنؤکیک،
هه‌روه‌کو هه‌موو ئاژه‌لینکی بنی زمان وایه، له پاشدا ده‌ینه‌ فیه‌له سوف (هه‌مو ناوه‌کان فیر
ده‌بیت) و عه‌قلی فراوان ده‌بیت بؤ ده‌رک کردنی هه‌موو شتینکی نم گه‌ردوونه له بوون و
مادده‌و سیستم و په‌واو چاکه‌و جوانی و له‌مانه‌وه زانست واته هونه‌رو ته‌ده‌ب و هؤنراوه
و ستران و دانایی و فله‌سه‌فه‌و ته‌صه‌وف دا نه‌ریژیت و له‌سهر رۆشنایی نه‌مانه‌وه حه‌قیقه‌تی
بوونی خودا که له‌ناویدا هه‌یه‌ تیایدا ده‌رک ده‌کری بنی نه‌وی بزانیست.

ئایا دروستکردنی نم مرؤفه به‌م شیوه‌یه دیارده‌یه که له دیارده‌کانی رینکه‌وت نه‌ی
حیران؟ نم مرؤفه چی‌یه و چ له‌سهر سوره‌ینه‌ره‌کانی به‌ینمه‌وه یادت؟
چؤن له‌و سنی تاریکه‌یه‌دا دروست ده‌بیت چؤن له‌سکی دایکیدا گه‌شه ده‌کات له
تنؤکینه‌وه بؤ گۆشتینکی هه‌لواسراو پاشان بؤ گۆشتینکی جوراو و له‌کۆتایدا بؤ
مرؤفینکی ته‌واو، دروستکردن له‌دواى دروستکردن...!

بەردىكى بېكەنناۋى و گرياناۋى

چۈن لەسكى دايكىدا بەورېنگا سەرسورپىنەرە خۇراك دەدرىت چۈن
ھەناسەئەدا.... چۈن شىر ئەخوا.... چۈن خواردن دەخوا.... چۈن دەبجوۋىت....
چۈن قوتى دەدات... چۈن ھەرسى دەكات... چۈن خۇراكە كانى دەمژىت.... چۈن
لەشى گەرم دەكاتەو.... چۈن بۇ شايە كانى پاكدەكاتەو چۈن پاشە رۇكە كانى فرى
دەدات... چۈن دەيگۇرىتەو بەووزەيە كى نوۋى تر؟ چۈن پال بەخوينەو دەنىت لە
جۇگە كانى جەستەيدا تاكو ھەموو كىلگە فراوانە كانى بى تەرىكات بەھۇى ئەو پالپىو
نەرە سەر سورپىنەرە كە خاۋەنى چەندەھا ژوورى بەشكر اوو داخەرە فەرماندەرە كاندا
كە كاردەكات بەدرىزايى چەرخىكى تەواو لە سورپى خوينى بەردەوامدا كە دەروات بە
جۇگەلەى خوينە ئالە كاندا بە خوينى پاك و پالپورا و تا... ئەو بەرى پەلە كانى جەستەيى
و بە جۇگەلەى شىن دەگەرىتەو كە پرە لە پاشەرۇك و پەككەوتە كان و خانە مردوہ كان
دەگەرىتەو بۇ پالپوگە كان بەلكو بۇ سوتىنەرىكى مەزن كە پاكژو پاكسازيان دەكات و
وزەى تازەيان لىباردەكات، تاكو بگەرىتەو بۇ پالپوئەرە كە تاكو جارىكى تر پالى پىو
بىنىت بەرەو جەستە، تاكو ژيان بۇ چەرخىكى تەواو بەردەوام بىت و يەك چەر كە
نەوسىت؟

چۈن ئەم مەزۇفە ئەو خۇراكە لە جگەرىدا دەيگۇرىت و راستى دەكاتەو و
ھەلىدە گرنت.

ئەم جگەرە چىيە...؟ و ئەم رۇنەرە مەزنە ئاشكرايە چىيە سەخى و رەزىلە سەنگىن
و ژىرە، راستكەرەو و راستكارە، ھەلگرو بەدەستەنەرە خەشاردەرە چاۋ چنۇكە، گەر
شەكر لە خويندا يەك بەرىزەى يەك لە ھەزار دا زياد بكات ئەو قەدەغەى دەكات بى بەشى
دەكات، و گەر كەمى كرد بەخشندەو سەخى دەبىت، و گەر لە سنورى خۇى زياتر بوو
ھەلىدە گرنت بۇ كاتى پىويست، پاش گۇرپىنى تاكو بە تريك خۇراكە بىداتى و بىپارىزى
لە ژەھرە كانى ئەم رۇنەرە ھۇرمۇنيانە چىن كە خاۋەنى رۇنەرە كىمىيى شارراۋەن كە
زالن و فەرمان دەكەن بەسەر دەمار و ماسولكە و ئىسك و عەقل و دل و خوينەرە كان و
نەژاد و جەستە گەورە دەكات و بچوۋكى دەكاتەو، و درىزى دەكات و كورتى
دەكاتەو عەقل ژىر دەكات و سىست نايىت، جەستە گەرم دەكات و سارد نايىتەو پالە
پەستۇى خوين بەرز و نزم دەكاتەو و دەمارە كان چالاك و سىست دەكات و رۇنەنى
خوين دەپارىزى و پادەكەى پادەگرنت و شەكر زياد دەكات لە كەمبويندا و لە زۇر
يشدا دەپوەستىنى و كلسى ئىسكە كان پادەگرنت و نەژادى دەدات بە خانە كانى
نەژاد... ئەى ھەيران؟

ئەم خانانە چىن كە بە چاۋ ئايىرتىن و ژمىرەيان لە لەشى مەۋقۇدا دەگاتە چەندەھا تەلىۋن، و چۈن كۆمەل كۆمەل رېڭىدە كەون بۇ ئەۋەى لايەك لە لەش پىڭكەيىن، ھەروەك ھەنگ و مىرۋولە وان كە دەزانن بەر رۆلەيان ھەستەن كە پىيان سىپىر دراۋە لە رۆمانى ژياندا...؟

ئەم ھاۋىە كېۋنە مىكانىزمە كىمىيە دەمارىيە چىيە كەۋالە ھەموو ئەندامە كان و خانە كان و رۆيىنە كان دە كات گۆيىست و ھاۋ كارى يە كترىن بۇ دۆزىنەۋەى ھاۋ كىشىكى چەسپاۋى وورد لە خوڭىن و ئاوو گەرمى و سىچكاۋە كان و گوشىنەرە كان و خوڭى و ترش و چەۋرىە كان و شەكرە كانى لەش و ھەلدەستىت بە چا كېۋنەۋەى ھەموو خراپوۋنىك و دروستكرەنەۋەى ھەموو رامالكرەۋە كان و بە جىگرنەۋەى ھەموو كەمىەك و سارپۇز كەردنى ھەموو نەتوانايەك، و راستكرەنەۋەى ھەموو زىادە رەۋىەك، و دوورىنەۋەى ھەموو دراۋىك و پىنە كەردنى ھەموو كوڭىك و گرتەۋەى ھەموو شكاۋىيەك و نەھىشتى ھەموو خوڭىن بەر بوۋنىك، ئامادە كەردنى ھەموو ھىزىك و تىز كەردنەۋەى ھەموو چەكىك و دروستكرەنى ھەموو ژەھرو دژە ھەرىيەك بۇ بە گژدا چوۋنى ھەموو دوژمنكارىك و يارمەتيدانى سوپا بە سەربازى نوڭى، لە جياتى شەھيدانى نىشتەمانى پىرۇز...؟

ئەم عەقلى كە ھەموو عەقلىكى سەرسام كەردوۋە، و تائىستا راماون لە نەھنىيە كانى ئەمى حەيران، لە چ سەرسورھىنەرىيە كى باست بۇ بىكەم؟ چۈن ملىۋنەھا ملىۋن لە زانىارى گەنجىنە بىكەين، و لە كوڭى ھەلىبىگرىن و چۈن لە كاتى پىۋىستەدا لە گەنجىنە كانياندا دەريان بېيىن.

چۈن شت بېيىنەۋە يادمان و چۈن بەر اوردو شىكارو ئاكاخۋازى و فەرمانرەۋاىي بىكەين ئەمى حەيران؟

و ئەم پارچە گۆشتە چىيە و ئەم زمانە كەچەپكى دەمارە چىيە كە خوا بە ھۆيانەۋە ھەم ناۋە كانى فېر كەردوۋىن و بەھۆيەۋە خراۋىنەتە سەروو فرىشتە كانەۋە ئەمى حەيران...؟ ئەم ئامىرە دەماراۋىيە سەرسورھىنەرە سامنا كە چىيە كە زالىن بەسەرىدا، و زالە بەسەرماندا بزانىن و ياخود نەزانىن زالىن بەسەرىدا لايەنىكىدا لە ھەندى لە ئەنداماندا.

بەۋىستى خۇمان و ھەروەھا ئەۋىش لە لايەكى ترەۋە بەھۆى دەزوۋلە كانىيەۋە زالە بەسەر گەنگەرتىن و مەزىرتىن زوربەى ئەندامە كانمان بەلكو لەھەموو خانەيەكى لەشماندا بە ۋىستى تايىبەتى رەھىلى خۇى بەبى ھىچ زانىارىيەكى ئىمە ھەروەك دوو عەقلى سەربە خۇ ئەم ئامىرەدا ھەيىت وايە بە ئاگاۋ بەبى ئاگا كە باشتر وايە ھەربە بە ئاگا ناۋ بېرىت چۈنكە

بهردیکی پیکه نیناوی و گریاناوی

به ئاگا که لهوانه یه هه له بکات به لام بن ئاگا هر گیز هه له ناکات چونکه (به ئاگا) ئاگاداری کاره کانی هاو ریکه ی نی یه هر گیز خوی تیهه لئا قورتینی و گهر ئاگاداری بن و خوی تیهه لئا قورتینی ئه و ا تیکیده دات و به پنجه وانوه بن ئاگا ئاگاداری هه موو کاره کانی (به ئاگایه) و ده ستیوه ردانی ده کات به نهینی بۆ ریکه خستی، و گهر (به ئاگا) وه ستا و له کار کهوت، هه موو ئاکامی وه ستان و له کار کهوتنه که ی ئه وه یه ماسولکه کاغان له جوله ده وه ستیت و میشکمان به توانا ده بیت له بیر کردنه وه ی راست و حالمان وه ک نوستو ده بیت، و گهر بن ئاگا له کار وه ستا (دل و گه ده) تیکه ده چن و ههروه ها جگه رو گو ی و چاو تیکه ده چیت به لکو هه موو شتیک له له شاندا تیکه ده چیت، و ئه و کاته مردنی بیگومان چاوه ریمان ده کات، ئایا ئه م جیا کردنه وه سه رسو رهینه ره ده سه لاتداره دانایه له نیوان ئه م دوو ده سه لاتداره دا دیارده ن له دیارده کانی ریکه وتی کویرانه ئه ی حهیران؟!

ئه م ماده چنراوه که زیاتر له ۱۲ ملیۆن خانه ن که هه ریه که یان به هۆی لیمفه ده ماره کانه وه نه ژمیره وه نه ئامار ده کرین.

به ووردی و هاویه کبوو نیککی بنی شومار کارده که ن، ههروه که یه ک خانه بن وان، ئه ی حهیران؟

ئه م (په رده سه حایه) ی میشکه چی یه ههروه ها بنکه یه کی سه ر کردایه تی وایه له هه موو مالتیک له ماله کانیدا، ریکه خهریک که به هه زاره ها نامه ی هاتوو له ده ره وه وه رده گریت له رینگه ی هه ستیاره کانه وه و هه و ال ده گه یه نینه سه ر کردایه تی به رزتر... ؟

ئه و سه ر کرده به رزه کئی یه که ریکه خستی ئه و هه موو نامه یه ده گریته ئه ستۆی خۆی، ئه مه یان دوا ئه خات و ئه و ی تریان ده خوینته وه و یان فرپی ده داته قولایی ناخیه وه، و به راوردو شیکار و راستکردنه وه ده کات تا کو ئاکام خوازی لی به ده ست ده هینیت و له ههسته کۆن و نوی هه لگیراوه کاند اهر ککردنی سه رسو رهینه ری عه قلی پیکه ده هینیت و له و گیانله به ره بن زمانه خوین ریژه ئاژه لپی یه ده رده چیت.

هه ندی جار و به رز ده بیته وه وه خته بگاته سه ر سه کۆی ئه و خودایه ی که کردویه تیه خه لیفه ی خۆی له سه ر زه و ی وه ریزی لیناوه و به هۆی قه له مه وه فیری کردوه.... ئه ی حهیران... ؟

ئایا ئه م هه موو به خشنده بی یه وورده کاری و دروستکردنی راست و را ده و ئه ندازه دانان و ریکه خسته، فه رمان و راستکردنه وه ی و پیکه وه لکاندن و گوئیستی یه کتر و هاو کاری و هاو شیوه ی له نیوه ند ملیۆنه ها ملیۆن و له گه ردیله و خانه و ده ماردا ئایا ئه مانه هه موو به گشتی دیارده ن له دیارده کانی ریکه وت ئه ی حهیران؟

(ئایا باوەڕ دار ناییت بەوەی کە لە خاکی دروستیکردیت و کردووی تێه پیاو) ئەو
 حەیران

﴿أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا﴾ الكهف: ۳۷.
 ﴿بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ، وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ، وَإِذَا رَأَوْا آيَةً
 يَسْتَسْخَرُونَ﴾ الصافات/ ۱۲-۱۴.

(بە لێكو سەرت سوڕماو گالته مان پێده کەن، و گەر بیهێنینه یادیان، ناهێتەووە یادیان و گەر
 نیشانهیه کیان دی گالته ی پێده کەن).

حەیرانی کۆری ئەزەف دەتیت... ئالێره دا شێخ چاوه کانی پێ بوو له فرمیسکو
 گریا، خۆم دا به سەر هەردوو دەستیا و یستم ماچی بکەم و به فرمیسک بیان شۆم
 بەدەنگی گریاناییهووە وتی، ئەو حەیران (هاوار بۆ ئەوانه ی دل رەقن بهرام بهر یاد
 کردنەووەی خودا).

... چەند جارێک دووبارە ی کردەووە تا... خامۆشی دایگرت و خۆیدا بەدەستی بێ
 دەنگیه کی قۆلەووە.

هەربەبێ دەنگی مایه‌ووە تا تیشکی خۆری رۆشنه کەر به‌ئاگای هێناین له نێوان ئەو
 دره‌خته‌ی که سینه‌ری بۆ ئارامگای ئیمامی بوخاری کردبوو، شێخ بەدەنگی لاوازی
 گریاناییه‌ووە وتی؟ ئەو حەیران من ماندووم، یووستی دەست نوێژ هه‌لگرتنم بۆ ئاماده
 بکە.... دوا ی ئەووەی دەست نوێژمان هه‌لگرت و نوێژی به‌یانیمانکرد شێخ چووه
 جینۆستنه‌که‌ی وتی/ دامپۆشه، دامپۆشه، ئەو حەیران، ئەم شه‌و سەرمام بووه و
 شه‌و نغونیش ماندوو یکردووم

ناموزگار یہ کافی سیخ

(۶)

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ﴾ (فصلت: ۳۳)

(دوو جور له خهلك ههیه كه ده شینت به ژیر ناویان بهرین) ئهوانه و ئهوه كه سانهن كه خودا ده پرستن له بهر ئهوهی دهیناسن و ئهوانه ی كه به راستی لیکۆلینهوه ی له سهر ده كه ن له بهر ئهوه ی نایناسن) باسكال.

حهیرانی كورپی نه زعهف ده لیت: پاش ئهوه ی كه شینخم دا پۆشی و له لای هاتمه ده ره وه، نه نوو ستم له بهر ئهوه ی چاوپنكه و تنم هه بوو له گه ل پیاوینکی خه لکی خه رته نكدا چووم بۆ لای ئه و رۆژه م له لای ئه و برده سهر، و پاش ئهوه ی گه رامه وه و نوژی خه و تنانم له گه ل بچینه ره پیره كه دا كرد.

وتی/ ئه م رۆ شینخت بینیه؟ و تم/ نه خیر نه م دیوه چونكه له گه ل كازیوه ی به یاندا چوومه دینكه و ئیستا گه ر اومه ته وه وتی/ من زۆر دلم له لایه تی، دوا ی نوژی ئیواره چووم تۆیشه بهری خوار دنه كه ی بهینمه وه، ده بینم ههروهك خۆی به په رژی نی باخه كه وه هه لو اسرا وه كه بۆم دانا بوو.

خوار دنه كه شی ههروهك خۆی ما بوو، ئایا ده توانیت بچیت له باخه كه دا به باشی له دوی بگه ریت، چونكه ئه م ئیواره یه زۆر سارده.

و تم/ پێویست به وه ناكات. چونكه به م سه رمایه له باخه كه دا نامینیه وه لام وایه له ژووره كه ی خۆیدا بیست و له وانه یه نه خۆش بیست به ره به یان كه به جیمه نشت بێ ئارام و ماندوو بوو، ئیستا ده جمه لای، تۆ بێ خه م و په ژاره بچۆره وه بۆ لای مال و خیزانت و پاش ئه وه ی خوا حافیزیم له م پیره میرده كرد، ده رگای مز گه وتم داخست و گه رامه وه ژووره كه ی شیخ، ده بینم تار یكه موچه ر كه یه کی ترس دایگر تم كاتێك به خه یالما دات كه توشی نا ره حه تیك بوو بیست، و ترسانم كتوپر بجمه سه ری به هیواشی پش تا و پشت گه رامه وه، له مز گه وت هاتمه ده ره وه و و به حه وشه كه دا گه رام تا... گه یشتمه باخچه یه کی بچوو کی په رژی نكرا و كه ئارام گای ئیمامی تیادایه تا كو له و یه سهیری په نجه ره كه ی شیخ بكه م كه ده ر وانیته سه ر ئارامگا كه، ده بینم هیشتا له جینو سته كه یدایه

گوئیستی نالەو بزرکاندن بووم ههروهك پارانموه و ابو، و كاتيك له پهغههه كه نزيك
بوومهوه گويم له دهنگه كه گرت دهيووت ﴿رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ
عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تَتَّبِعُ اِلَيْكَ
وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ الاحقاف: ١٥.

(پهروهردگارم يارمه تيم بده تا... سوپاسی به خشندهيت بکهم نهو به خشندهيهی که
به من و دايکم و باوکمت به خشيوه و بهردهوام یم له سهه کرداری چاکه که تو
رهزامه ندیت پئی ههبيت و وه چه کانم باش بکیت، من بۆلای تو گهراومه تهوه دهيه کينکم
له موسلمانان)

له پاشدا نالەيه کي قولی کرد، گويم لييوو دهيووت، دواي تهوه ﴿وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ
تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا
مَعْدُودًا﴾ النساء: ٩.

باترسيان ههبيت نهوانهی که پاش خۆيان وه چهی لاواز به جیده هيلن که ترسيان لبيان
بووه، باله خوا بترسن و بپهرستن و گوفتاری راست بدهن) له پاشدا دهسته کانی بۆ
ئاسمان بهرز کردهوه و کولپهی گريان دايگرت و دهيووت خودامان پهروهردگارمان
دووورمان بخهروه له ململانی خراپه کاری به بهزهيهی خۆت که ههه خۆت خاوهن
بهزهيت).

لنيره دا پشتاو پشت به پهله بۆ مزگهوته که گهراومهوه.

سهرمای زۆر ترساندمی چوومه لای شينخ، پيش تهوهی مۆلهتی چوونه ژوورهوه م بدا،
و کاتيك چاوی پيم كهوت وتی/مه ترسه... من.. نا ئیستا زيندووم... بهلام نه خوشم...
چرا که پۆشنکهروهه، ههندی ماستم بۆ بهينه تاكو برسيتيه کهمی پئی بشکينم، پۆرم
بهراکشای له ناو جیدا برده سهه، دواي تهوهی ماسته کهی خواردو فهرمانيدا يارمه تي
دهست نويز گرتنی بدهم له پاشادا نويزی خهوتنانی په دانيشتنهوه کرد و گهرايهوه
جينووستنه کهی و دانisht و پاليدايهوه، بهزهرده خه نهيه کهوه سههيري کردم و وتی/تهی
حهيران! خودا نه يفهرموهه (سيخوری مه کهن)? نه يفهرموهه: ﴿ادخلوا البيوت من
أبوابها﴾ له دهه رگاوه بچه مالانهوه، بهلام سيخوری من بهرا بهر به تو خوشه ويستکی په

ناموژ گارییه کانی شیخ

په رزشمه بوو ئه ی گه وره م، توو خودا پښم بلتی چی توی گریان و له بهر چی ناله و ثاوت ده کړد!

شیخ/ ئه مه بیزار ی ته نهایی پیره میړدیکې بهره و نه مان چووه هه ست به نزیکر د نه وه ی نه مانی بکات له ژياندا ئه ی حمیران...

حمیران/ ته مه نت دريژ بیت ، ئه ی گه وره م.

شیخ/ ته مه ن دريژ بوو ئه ی حمیران... و یه کیک له به خشنده کانی خودا بو به نده کانی بیساتوه بو خوی پښ ئه وه ی بگاته ته مه نی پیری و په ککه و ته یی و داماوی و که سیفی و له ترسی مردن نه ده گریام به لام په نام بو خودا ده برد له نه پایه که مده... و ئه و چمن د بینگر دو پاکه و ا حزه کات که به نده کانی به ترس و له رزه وه هاوار و په نای بو بهرن.

حمیران/ ئه ی هو ی پارانه وت چی بوو ئه ی گه وره م؟

شیخ/ هه ریه که له نیمه نازار و هیواو ترس و یادگاری خوی هه یه ئه ی حمیران و هه موو که سیک ده پارېته وه بو ئه و شتانه ی که په یوه نډی به خودی یه وه هه یه، پاشان شیخ پروو له من وهر گنېرا بهره و په نجه ره که، و فرمیسک چاوه کانی پر کړد بوو، و خوی خه ریک ده کړد به داخستی په نجه ره کان تا سه رنجدانی من له خوی به دوور بخاته وه، دایخه ئه ی حمیران، چونکه سه رمای پایز زه ره مه نزه له سه رمای زستان. له جینو ستنه که یدا نریک بوو مه وه، دانه ویم به سه ریدا تا کو په نجه ره که دا بجمه، شیخ و ا هه ستی کړد ده گریم.

وتی/ مروفت بیده سه لات درو سترکړدوه ئه ی حمیران.

حمیران/ باو کت کښه گه وره م؟

شیخ/ باو کم و بایرم دوو به نده ی باش بوون له به نده چا که کانی خودا.

حمیران/ مناله کانت له کونین و هو الیان چی یه؟

شیخ/ ئه وان له سه مه رقه نندن و له ژیر چا که و به خشنده یی زوری خودا داده ژین.

حمیران/ که واته بو چی ده بینم زور به په روشی بیریان ده که بت و له دوا رژیان

ده ترسیت.

شیخ/ پاره هه موو شتیک نی یه ئه ی حمیران.. خودایه به دووریان بجه ی له مملانی

خراپه کاری و به په رده ی جوان و رازاوه ی خوت دایان پو شه.

حمیران/ بو چی دووریت هه لېزار دووه لییان و واژت له خه لک هیتاوه له م مز گه و ته دا

به ته نها ده ژیت؟

شيخ/ دوورنيم لييان و سەمەر قەند ھىندەى فەرسە خىڭ دوورە لە خەرتەنگەو بەلام
بۇ داينکردنى بۇنويان (٤٠) سال ھەولمدا و ئىستاش ھاتووم تىڭكۆشم بۇ بۇنوي دوا
رۇژى ديارىكرائى خۆم.

ھەيران/ ئايا تىڭكۆشان لە پىناوى مال و مندال و ھەلس و كەوت لەناوياندا، مەزنىزىن
چاگە نىيە لەلاى خودا؟

شيخ/ بەلئى، بەلئى... ئەى ھەيران... بەلام مەرفى كە ھەستى بەنزىكبوونەو
رۇژە ديارىكراو ھەى كرد، ھەزەكات دا بىرى بۇ خودا.... و ئەمەش لە قەرەبالغى
شاردا بە ئاسان بەدەست نايت و لەم مەگەوتەدا لە نيوەند ئەم باخ و بىستانەدا، يادگارى
رۇژانى لاوى تىدايەو دىنەو ەيادىم و خۇشحالەم دەكەن و لەھىچ شۇنكىكى تر بەختيار نام
تەنھا لەم جىنگايەدا نەيت و بەدرىزايى ژيانم كاتنى كە دوو چارى بەلاو نەھامەتى دەبووم
پەيمانم بەخۆم دەدا كە ئاواتە خوازى ئەو رۇژە بىم كە دابىرم بۇ پەرسىتى خودا لە
مەگەوتىڭدا لاى ئارامگاي پىياو چاڭكىڭ، خودى مەرفى ئەى ھەيران گەر ئاواتە
خوازى دوورى و تەنبايى بوو لە خەلڭ تەنھا بەختيارى و خۇشحالى بە پەرسىتى خودا
دەيت، و ھەست بەنزىكبوونى لە خوداوە ناكات گەر بەتەك بەندەيە كى نزيك لە خوداوە
نەيت.

ھەيران/ ئەمە راستە و ئىمە واراھاتووين گەرمانەوئىت لە پادشاكاني ئەم زەمىنە نزيك
بىيەو ە پەنا دەبەينە بەر خەلڭكاني نزيك لەوان.

ھەيران: ئەمە راستە و ئىمە واراھاتووين گەرمانەوئىت لە پادشاىە كى ئەم زەمىنە
نزيكبىيەو ە پەنا دەبەينە بەر خەلڭكاني نزيك.

شيخ/ ئەمە گەلنىڭ جىياوازو دوورە ئەى ھەيران (كى دەتوانى سوزو لىبور دەنى
خودامان بۇ بەدەست بەيتى، تەنھا بەفەرمانى ئەو نەيت...).

بەلام لەگەل ئەم راستە بىنگومان نەشدا، ھەست بە چىژى ملەكچى دەكەين بۇ خودا
نە رىنگاي بەدەستەننى سوزو بەزەيى خودا بەھۆى پىياو چاكان و خۇشەويستانى خوداوە
و ھەروەك ددان پىيىن بە گوناھەكايان وايە، خۇمان بە ملەكچ و بى نرڭ دەبىين،
بەرامبەر خودا، لەو ەى كە نزيك دەر كەى بەزەيى خودا بىيەو ە بى خۇ ھەشاردان لە
پشت پىياو چاكان و نزيكاني خودا.

نامۆزگارىيە كانى شېخ

حهيران/ ئىستا ماناي وتەي ئەو پۇژە تېدە گەم كە ھاتم و بېزارم كرديت و لىم تىكدائيت چىۋى چۈنە قولايى ملكەچى و پەرۇشيت بۇ خودا بەراستى گەورەم بارىنكى قورس بووم لە سەرت و لە خودا پەرستى بەدوورم خستى.

شېخ/ خود پەرستيت زۇر تر كردم ئەي ھەيران... و بە پنچەوانەو بەشتىن جۇرە كانى خودا پەرستيت بۇ رەخساندم.. ئەي ھەيران ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ بِفَضْلٍ ۚ﴾ ؟

ھەيران/ خودا پاداشتى چاكەت بداتەو، گەورەم.

شېخ: بەلام ئەمشەو بە باسكردنى خۆمەو خەرىكت كردم.

ھەيران/ ھەمو گوفتارىك لە گەلتا چاكەيە.. و بە ماندوى و بېزارى تۆم يىنى، و ئارەزووى شەو ئخوونى ناكەم، چونكە لەو كاتەي كە خۆر ھەلھات و تۆم بە جېھىشت نەووستووم و چووم بۇ خەرتەك بەھىلاكى و ماندوويى گەرامەو ھەك تام لىھاتىت و ابوو.

شېخ/ خوت ماندوو كرد كاتىك ھاتىە دەرەو لە باخە كەدا لە دووامدا گەرايت بەم سەرما تەزىنە.. ھەستە ھەستەو بېرۇ جىنوستە كەت... و ئەم داپۇشەرە بگەرەو خۆتى پىندا پۇشە.

ھەيرانى كورى ئەزەف دەلتى كاتىك شىنخ بە جېھىشت و چوومە جىنوستە كەم ھەستە بەلەرزو تا دە كرد... و ئەو شەو بەردە سەر ھەك (لەسەر پشكۆى ئاگرىم و ابوو، كاتىك كازىو بەيان بەدەر كەوت، بىجۆرە پىرە كە ھات، زۆرم لە خۆم كرد تا دەر گاكەم لىكردەو، ھەر كە بىنىمى بەم ھالە ھاواری لىھەستا و بەرەو لای شىخ راپىكرد و پىنى وت شىنخىش رووى تىكردم بەسست و ھىواشى بەرەو لام ھات، و لىم نرىك بوو ھەو، دەستى گرىم و بە گەرمى تا كەم دەموچاوى گىرژ كردو فەرمانى بە بىجۆرى مەزگەوتە كە كرد كە گەورەي گوندە كە بانگ بكات و بىگەيەنیتە نەخۇشخانە لە سەمەرقەند بىنھودە ھەولمدا كەواز لەناردىم بەرەو سەمەرقەند بەيىنى بەلام زۆر سوور بوو ئەناردىم و دەيووت: خوا ئارەزوو بكات ھىچ نايىت كۆرم، بەلام تۆ خەلكى ئىرە نىت و نە كەس و كارت دا براويت، و تا كەشت زۆر بەرزە، وتم: گەورەم مەن جۇرە كانى تا.. ئەزانم، ھەيانە كاتى بە لە شەوو روژىكدا تەواو دەيىت بەيئە لەلات بىنمەو تا.. بەيانى بەلكو لىم بىتەو، گەر وانەبوو فەرمانت رەوايە جىيە جىيە دەكەم وتى: خوازىارم كاتى

يېت بەلام لە تۆ باشتر جۆره كانى تا دەزانم، ئەو تايەى كە لەسەرماوە دەكەوتەو، بەم كۆپرپىيە دواى رۆژنىكى تەواو، پيوستى بە تيمارو چاودىرى ھەيە، و پشتگوينخستى ئەنجامى باش نى يە نەگەيشتە كاتى نيوەرۆ تاكەم زياتر بەرز بوو، و ھەستم بە وورپىيەك دە كرد لە سەرمدا لە پاشدا لەھۆشخۆم كەوتو پاش دوو رۆژ بە ئاگا ھاتمەو، خۆم لە نەخۆشخانە بينيەو لە دوايدا بۆم دەر كەوت كە شىخ مەوزون خۆى منى بۆ ئيرە ھىناو و فەرمانى بە چاودىرى كردنم داو، فەرمانىشى بەجيھىنراو بوو.

دوو ھەفتەى تەواوم لە نەخۆشخانە كەدا بر دە سەر... تا مەترسى نەخۆشە كەم لە سەر لاچوو و پزىشكە كە ماویدا كە سەردانم بكرىت، يە كەم كەس كە سەردانى كردم بچىورى مزگەوتە كە بوو، ھەوالى پىنگەياندم كە شىخ پاش گەرانندەوى لە سەرمەرقەند دلى كۆپر دو چارى نەخۆشى بوو، لەو رۆژەو لە جىگادا كەوتو، پزىشكە كەم بانگكرد تكام لىكرد فەرمانى دەر چوونم لە نەخۆشخانە كە بدات، مۆلەتى نەدا وتى/تۆ تازە بەرەو چاكبوون دە چىت و بەلايەنى كەمەو دە يېت ھەفتەى كى تر بچىنەو، تاو كە مەترسىت بەتەواوى لە سەر لادە چىت پىم راگەياندى كە دلم لە لای شىخە، وتى/ئىستا ئەو باشترە و بەسەلامەتى ئەم جەلدەيەى بەسەردا تىپەرى و ئاگا دارم كەدەو كەنايىت جىنوسەتە كەى بەجيھىلتىت و لەھەموو تورە بوون و گرژ بوونىك خۆى پيارىزىت، نەمەيشت براى بچىورمان ھەوال بەگەيەننە كەسو كارى شىخ تاكو سەردانى مندا لە كانى غەمبارى نەكەن و نەيشتە ھۆى تازە بوونەو جەلدە كەى و بىكوژىت و پىم راگەياند كەواز لە خویندن و نوسىن بھىنىت.

بچىورە پىرە كە بە گوڭبىستى قسە كانم وتى/بەلام بەدرىزايى رۆژ خەرىكى نوسىنە، گەورەم، و بى ھودە ھەولم ئەدا نەھىلم، نوسىنە كانىشى ھەموى لە پىناوى ھەيرانى گەورەم داىە.

وتم/لە پىناوى مندا؟ وتى/بەلى لە پىناوى تۇدا، بەدزىو سەيرى نووسىنە كانىم دە كرد دە بىنم ناوى تۆى زۆر تىادا دوو بات دەيشتەو.

وتم/ئەمە سەيرە، كىيە كە لە كوئىيە، و بۆچى بۆى نەاردووم.

وتى/نازانم، نوسىنىكى دوورو درىژو گەورەيە.

پاش چەند رۆژنىك بچىورە پىرە كە ھات بۆ لام و (دەفتەرى ئامالى) بۆ ھىنام و سەلامى شىخى پىنگەياندم، دەفتەره كەم وەر گرت و لە دۆلابە كەدا ھەلم گرت و دەر گام داخست.

نامۆز گارییه کانی شیخ

له پاشاندا له پیره میرده کهم پرسى / بۆچى شیخ ئەم دەفتەرى بۆ ناردووم / وتى / نازانم به لām راپسپاردم که بیگه یەغمە دەستى خۆت، بۆ هەندى خەيالى ناخۆش چووم... پیره میرده کهم سويندا که هەوالى راستى شیخ پى بلیت سويندى خوارد که دەزى و تەندروستى باشە وتم / ئەى ئەو نامەیه کوا که دەتووت بۆ تۆى دەنوسیت؟ وتى / نازانم، بۆ ماوهى پینچ رۆژ بھینۆره که دا برا لیم، غەم و پەژارەى شیخ دایگرتم، و کاتیک هەوالى شیخ له پزیشکه که پرسى خۆى کهر کرد له وه لامدانەوهم و بۆ رۆزى شەشەم پیره میرده که سەردانى کردم، بەروویە کى غەمبارو زویرسو سەركزو پیلو ووشک هەلتا توو هە، هەر که هەوالى شیخ پرسى دایە قولبى گریان و بەهاوارەو دەبووت شیخ کۆچى کرد.... کۆچى کرد ئەى حەیران به لām تۆى له یاد بوو وه کۆن مندا له کانی خۆى له یاد بوو.

هەردوو کمان به دەنگى بەرزەو دەگریاین تا هەموو نەخۆشخانە که پینزانین، پزیشکه که هات و دەستیکرد به سەرزەنشتى پیره میرده کهم به هەوالدانى کۆچى شیخ به من پاش ئەوێ که نەختى ئارام بوو مەوه پینى راگەیاندم که شیخ دوچارى جەلتەى دووهم بوو و دلى له توانیدا نەماو مالغاوايى لیکردین و لەسەر وتەى خۆى له باخچهى نزیک مزگوتە که نێژرا که رۆژانى دوايى لەوێ دەبرده سەر.

پاشان پزیشکه که ماوهى درچوو نونمیدا، جلە کاتم له بەر کردو دەفتەرى ئامالیم هەلگرت، له گەل پیره میرده که دا بۆ خەرتەنگ چوین له پاشدا بۆ مزگوتە که، له ویدا له سەر ئارامگای شیخى خۆشەوێست دانیشتم به فرمیسکه کاتم خاکە کهیم ئاو ئەدا، تا... شو داھات من هەردە گریام که هەستم به کاریگەرى سەرما کرد بۆ مزگوتە که گەرامەوه له گەل بھینۆره که دا چووینە زۆره کهى شیخ که نەیدەوێست ئەو شەوه به جینم بھیلنیت، پاش ئەوێ که بھینۆره که نووست دەستمکرد به پشکنینى دۆلابە کهى شیخ بۆ ئەو نوسراوه دەگەرام که دەیانووت بۆ تۆى نوسیه، هیچ دیاردەیه کم نەدیتەوه خەولە چاومدا شکابوو له بەر غەم و پەژارەى شیخ مزگوتەم لاتەنگ بوو له گەل فراوانیە کهیدا، گەر سەرمانەبووایە بەرەو چۆلەوانیە که رنم دەکرد.

شەوى زستانم لى درێژ بوو له دووى کتیبیک دەگەرام تاشەوى پینکە مەوه.

به لām که سوکارى شیخ هەموو کەل و پەل و کتیبەکانیان بردبوو و تەنها دەفتەرى ئامالیم له بەردەستدا بوو که خۆمى پێوه خەریک بەکم دەستمدايە و ئەو گریانەم کردەوه که شیخى خوا لىخۆشبوو بەدەستى خۆى به سببووى، هەر که دوو تولى دەفتەره کهم

كردەۋە چاۋوم بەنوو سىنىڭ كەموت كەپە دەست و خەتى شىخ نوو سرا بوو دەينم ئەو نوو سىنەيە كە بۇمنى نوو سىبوو.

ئەمەش نوو سراۋە كەيە:-

كۆرى خۇم حەيرانى كۆرى ئەزەف!!

سلاۋ بەخشندەيى خودات لىيىت: سوپاس بۇ خودا بۇ تەندروستى باشت.

دوای ئەۋە من ھەست بە نزيكبونەۋەى مردنم دە كەم لەو كاتەۋەى كە تۇلىرە دووريت، توۋشى جەلدەى دلبوم و چاۋەروانى چاكبونەۋە ناكەم... زۆر مەبەستم بوو پىش مالاۋايى و مردنم و پىش گەبىشتنم بە خودا ئەو ئامانجەى لە ئەستۇمدا بوو بەرامبەر بە تۇتەۋەى بىكەم، لەبەر ئەۋە ئەم نامەيم بۇ نوو سىت كە ھىوادارم بىكەيتە پاشكۆى دفتەرى ئامالى ئەى حەيرانى كۆرى ئەزەف! ھاتىيە تە لام بەسەر لىشىۋاۋى و گومرايىيەۋە كە دوو چارى قورپىكى زانىارى پچرپچر و زانستىكى كىرچ و كال بوو بويت كە ھەردوۋ كيان لە عەقلىكى خۇ بەزىلدا كۆك بو بوون، بە خۇرسكى ئاۋاتە خۋازى دەر ككردىبوو بەخۇبەزلى خۇيەۋە سەر كىشى و مىلى درىژ دە كرد بۇ زانىنى شتە كانى دوای دەر ككردن... و ھەموو ھەۋلىكىم لە گەلتا بە گەپرخت تاكو بەرەۋ راستى بى گومانىت بىم، و وابزانم سەر كەوتوۋ بووم لە رېپىشانىدانت چونكە ۋەك ئاۋىنەيەك خودى خۇم لە كاتى گەنجىمدا، لە تۇ بەدى كرد و زانىم دەر دە كەت چىيە و چۆنىش تىمار دە كرېت تا... بگەرنىتەۋە بەرەۋ ھەق و راستى، مودارام كىردى ۋەك چۆن موداراتى خۇم دە كرد و تىمار مكردى ۋەك چۆن خۇم تىمار كرد، خۋازىارم دەر باز بوو بىت لىنى ۋەك چۆن من دەر باز بووم لىنى.

ئەى حەيرانى كۆرى ئەزەف:

بزانە چۆن كە باۋەر ت بە خودا (ھەق و راستىيە) و (مەرج و پىۋىستىيە) كە دەلىن (ھەقە) بۆت بەدەر كەموت لەو باسانەى كە لە شەۋانى درىژدا تۆزىنەۋەيان لە سەر دە كرد. كە دەلىن (مەرج و پىۋىستىيە) تۇ دە زانىت ئەى حەيران، كاتىك دەر كى دە كەيت ۋەك دەر ك كىردنى باۋەردارانى و بى باۋەران بە گىشتى بە بى جىاۋازى و باۋەر ھىتان بە خودا برىتىيە لە بىنەماكانى چاكە كردن.

بەستەنەۋەى خراپە كارى.

- پايە كانى وىژدان.

- پالتىشى سوور بوون لە سەر كارە لە تەنگانەدا.

نامۆز گارییه کانی شیخ

- دهرمانی ئارامیه له به لاو نه هاهمه تیدا.
کۆله که ی ره زامه ندی و قه ناعه ته له به خت و به شدا.
رووناکی هیوایه له دهروندا.
دامر کانه وهی دهروونه گهر ژیان زویری غه مباری کردین.
- ئاسودهیی دله بۆ مردن و نزیکیک و نه وهی رۆژانی کۆتایی.
- قوتقهی نه پساوهیه له نیو مرؤقایه تی و نموونه بهرزه کانییدا و تهی ئهوانه ههلت نه
خه له تیننی که ده لێن: رهوشتی بهرز مرؤف بئی پیویست ده کات له باوه ر، چونکه ئه
رهوشته بهرزانهی که ئیحه له سه ری راهاتووین بۆ گو بنجاندنه له نیوان غه ریزه
پیویستیه کانی کۆمه ل، پیویسته له چاره سه ر کردنی ئاره زوه کان له تهنگانه و نه هاهمه تیدا،
پشت به باوه ر بیه ستیت به لکو ئه و شتهی که به و یژدان ناوی ده بهین ئه ویش له ناوه ر و کیدا
په نا بۆ باوه ر ده بات.
رێره و کردنی خه لک بۆ رهوشتی بهرز ئه ی حهیران... یان به هه ره شه و توندو تیژی
کار به ده ستان ده بیست و یان به نامۆز گاری قورئان و یان ناپه سه ند کردنی له لایه ن
کۆمه لگاوه گهر ره ها بووین له ده ست ده سه لاتی یاسا و ئاین و کۆمه له وه ته نها
نامۆز گاری که ریکمان بۆ ده مینته وه که ئه ویش و یژدانه و ئیحه ئیستا له مله لانی ئاره زوی
غه ریزه کانداین له گه ل و و یژداندا، ته نها له لای خه لکانیکی که م و یژدان سه ر که و تن
به ده ست دینیت و ته نانه ت ئه و کۆمه له که مه ش زۆر په یوه ست نابن به و یژدانیا نه وه له
کاتی زالبوونی ئاره زوه کان به سه ر یاندا ته نها ئهوانه نه بیست که له خودا ده تر سن.
گهر رهوشتی بهرز بجهینه لاره سه ر بنجدهینه پیویسته یکانمان بۆ باوه ر و له و ره وه که
پالپشتیکه له تهنگانه دا و ده رمانسازه له نه هاهمه تیه کاندا، و دامر کیته ری دهروونه
دلنه وایی دله و تیماره بۆ ناخوشیه کانی ژیان، ده بینین له کاتی و ونیونی باوه ردا، زۆر بئی
بهخت ده بین له ژیاندا و که مترین پله مان ده بیست له ناو پله کانی بوو نه وه ردا به رامبه ر بئی
نر حترین ئاره و بئی ده سه لاترین جانه وه رو درنده.
ئاژه ل وه ک ئیحه برسی ده بیست، به لام بئی غه مه له پهیدا کردنی رسق و رۆزی نه داری و
هه ژاری و پیویستیه کانی تری ژیان وه ک ئیحه له دایک ده بیست و ههروه ک ئیحه وه چه ی له
ده ست ده چیت به لام دووره له هات و هاواری غه م و په ژاره یی بۆ تهنگانه و کهسانی
مردوو و هه تیوانی بیده سه لات.

ههروهه ئاژه لیش وهك ئیمه ئازار ده چیۆیت و فرمیسك ده پژیۆ و بئ خه وه بیت و
 واز له سۆزو خۆشهویستی خزم و کهسان ده هیئت و نیوانیان تیکده چیت و بههوی
 درۆ و چاویسی و دوو زمانی و دلپسی و رق و کینه و ناسوپاسی به خشندهیی و سلهیی
 بهرامهر چاکه مائیان لیتیکده چیت و بههوی جۆره ده رککردنیکه وه سودمه نده کان و
 زه ره مه نده کان جیا ده کاته وه، به لام ده رباز بووه له بهر پر سیاریتی و قورسایی هه لگری
 گونا هه کان گپی گو مان و ناخۆشی رامه اتن و ئازاره کانی و یژدان ...
 وهك ئیمه نه خۆش ده که ویت و ده مریت، به لام دووره له بیر کردنه وهی ده رته نجامه کانی
 نه خۆشی و دووری خۆشهویستان و ئازار و ناله کانی سه ره مه رگ و دوا رۆژی
 مردووان ...

درنده کان خوین ده پژیۆ بۆ تیر بوونی ئاره زه کانیان، به لام خوین نارپیۆن له پیناوی
 خۆ به گه وهی و بئ چاوو پووی و رابواردن و خۆشی، و بۆ پله و پایه و ده سه لات له سه ر
 گۆی زه وی به لام ئەم گیانه به ره فه یله سوفه، لاوازه هاوار که ره، تر سنۆ که، ته ماعکاره،
 فیل بازه خۆ به گه وه زانه ئاره زو بۆ رابواردن و خۆ به زلی و توندو تیژی، خوین ریزی
 ده کات که زیاتر له بیر کردنه وه کانی وه دوو چاری گرفت و ناخۆشی ده بیت.
 ته نها با وه ره به هیزی ده کات و دلنه وایی و خۆش حال و ئاوا ته خواز و ره زامه ندی
 ده کات، هه ر با وه ره ده یکاته مرقۆیک که تیکۆ شه ربیت بۆ نمونه ی به ره زه یی، و
 فریشته کان کپنووشی بۆ به رن ... و به بئ ئەم با وه ره ئەم مرقۆه یی ده سه لاته یی به خترین
 بوونه وه ره ده بیت و دوو چاری زۆرترین به لاو نه گه تی ده بیت مه ز نترین و سو کترین پله ی
 ده بیت.

ئه و بیر کردنه وانه ی که ناخۆشیه کانی ده خسته وه ته نها رینگا چاره بۆی با وه ره بوو.
 مرقۆف عه بدی بیر کردنه وه کانی پش ئەوه ی به نده ی په ره ر دگاری بیت و ته نها به م
 بیر کدنه وه یه ده بیت به نده یه کی راته سه قینه ی خودا که زۆرترین به خسته وه ری و
 به ده خته کانی ژیا نی ئەم دو نیا به و دو نیا ی کۆتایی یی نه خش ده کات.

خودا ئەم مرقۆه ی دروست کردو به رزی کرد وه و ریزی لینا و جیا ی کرد وه به هوی
 عه قله ژیره بیر که ره وه که ی که به هوی وه هه موو ناویکی فیر کرد وه کردیه جیشینی خۆی
 له سه ر زه وی و پله ی سه رو فریشته کانی پینه خشی و سه ر که وتی به وانه به خشی که
 فه رمانه کانی خودا جیه جیده که ن و شکستی دانا بۆ ئەوانه ی فه رمانه کانی پشیل ده که ن

﴿وَتَقْسٍ وَمَا سَوَّاهَا، فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا، قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ الشمس/ ۷-۱۰

كەواتە ئەي ھەيران چۈن ئەو نەفسە پاكىز و پاكسىز دەكەيت...؟

ئىمە بە بىر كۈندە پاكىزى دەكەين تا... دەگاتە غونەى باوەرى بىنگومان و تەواو بەراستى و چاكەو جوانى كە تىپاندا خودا بەدى دەكەيت و لە چىز و خوشى باوەر دەر كى نېھنى خوشى و ناخوشى و لاوازى و بەھىزى و نەتوانايى و توانايى و كۆيلەيى و نازادى دەكەين، بەلكو دەر كى نېھنى دروستكردنە كەش دەكەيت و دانايى لە سەر دوو رېئانى (رېزەوى چاكەو خراپە) (النجدىن) و پىكھاتنى لە سەر ئەو شىوھى كە بشىت بۇ (ھاودزى) كە بەينى ئەو ماناى عەبدايەتى بۇ خودا نەزانراو دەيىت و پېرەوى پراستى ماناى پەرستىن و خۇپاراستىن و لە پىنناوى دروستى عەقل و دل و وويژدان و مرۇقايتە كەمان و غومونە بەرزىيە كەى و دروستى كۆمەلەو نەيىت بە گشتى بالە پروو بانگىشەى باوەر ھىنان بۇ خودا بىكەين و ئاسان و ئاشكرائى بىكەين بۇ عەقل و ھەروھە دەرونيشى بۇ فراوان بىكەين ئەي ھەيرانى كۆزى ئەزەف.

لە سەردەمى گەنجى و لاويدا دوو چارى ئالەو ئازارەكانى گومان و سەرسامى بووم ھەروھەك تۇ دوو چارى بوويت و زۆرى لىكردم كە لاينى فەلسەفە بگرم، ھەروھەك تۇ، و خولياى مونا قەشە گىرى و سەفسەتەى كردم بە زانستىكى پىچرپىچرو سەرنجدانكى ناپۇشنەو، ھەروھەك چۈن تۇ خولياى بوو بوويت.

ئازاريدام دەستەو ھەندى لە پىاوانى ئايىنى و ھەروھەك تۇ منىش داپرام لە لىكۆلئىنەو و تۆزىنەو كان.

رۇژان و سالان تىپەرىن بە ئازارەكانى ژيان دەتلامەو لە خودى خۆم و ئەوانەى خۆشەو و پىستىن كە دوو بارە گومانىيان لام تازە دە كەردەو بە چەشنىك لە بى باوەرىيەو نەزىكتر بووم و ھەك لە باوەر ھىنان بە خودا و بەدبەختى ھاوھەلم بوو، و پالى پىوھ دەنام بۇ گومان و وىلى و كەوتبوومە نىوان رۇخى باوەر ھىنانى بۇ ماوھىي (الموروث) و بى ھىوايى لە بەخشندەيى خودا رۇژگار ھاتوو چوو، تا بوومەيە كىك لە ھاودەمانى ئەمىر، بوومە ھاوھل و خۆشەويستى و لە گەلپا چووم بۇ حىجاز لە مەدىنەى مەوھەرە رېئامى شىخىكى بەرپىزى پىاو چاك بە شىخ عبد القادر دەناسرا لە مزگوتى پىغەمبەردا ﷺ بىنىم پاش نوپىزى بەيانى دەرس بە كۆمەلەك زانايانى ھىند دەلەيت ئەوانەى بۇ ھەجكردن ھاتبوون، و

مىنىش ۋەك ئەوان بۇ دەرسەكە دانىشتىم، گوڭىم بۇ شىنخ دەگرت سەرم سورما كاتنى دەبىنىم كىتىپنىك لە بەردەمىدا دەيخويندەۋە بەينى ۋەستان بۇ مەبەستى دەربىرىنىك ياخود لىكۆلىنەۋەيەك ۋەيان شىكرەنەۋەيەك ۋەياخود پەخسەنەيەك، ۋەئەۋەي كە جىنگاى سەرسورھىنەر بوو زياتر ئەۋ كىتىبەي كە دەيخوينىتەۋە بىرىتى بوو لە كورتكرارەۋەي ۋەئەي رىيازى فەيلەسوفە سىروشتىيە مونكرەكان بۇ بوونى خودا.

ھەرگىز نەم بىستۈۋە كە ئەبجۇرە باسانە لە مزگەۋتدا بۇيۇنرىتەۋە ۋەكاتىك ماۋەي ۋەئەكە تەۋاۋ بوو دەۋرەبەرى شىنخ چۆل بوو نىزىك بوۋمەۋە لىنى ناۋى ئەۋ كىتىبەم لىنى پىرسى ۋە سەرسامى خۇمىم بۇ بەدەر خىست ۋەتى: كورم ئەمانە كۆمەلىك لە زانىانى ھىندىن، ھەريە كىك لەۋانە لەمەن زياتر زانىايە لە بابەتى فەھو تەفسىرو ھەدىسدا ۋەراھاتوون بەدرىۋابى مانەۋەيان لە مەدىنە ھەموو پۇژنىك گوڭىبىستى ۋەئەيەك بىن لە يەكك لە زاناكانى ئەم شارە تەنھا بۇ مەبەستى پىرۋزى، ۋە لە پاشدا داۋامان لىدە كەن ماۋەيان بەدىن ئەمانىش بىلىنەۋە بەمەبەستى پىرۋزى ۋە رىزىدان، ۋە بەمەش باشترىن پاداشتمان دەدەنەۋە.

لە سەرەتاۋە كە ھاتنەلام رام ۋەرگرتن كە چىيان بۇ باسبەكەم، فەرمانيان بۇمەن بە جىھىشت باسى كىتىبى (رسالة الحميدة) شىنخ جىسرم بۇ كىردن كە شىنخى مەۋ مىنىش خەلكى شارەكەي ئەۋم شادمان ۋەخۇشحال بوون پىيى، چونكە ناسراۋ بوو لەلايان ۋەرگىترا بوو بۇ زىمانى ئوردى ۋە مىنىش بە پىيى لىكۆلىنەۋەۋە را دەر بىرىنىك بۇم خويندەۋە چونكە زۇئاشكرا بوو لەلايان ۋە لەبەر ئەۋەي مىنىش زىنارىم سەبارەت بە فەلسەفە كەمە، ترسام كە پىنگام بگىرن بە پىسارىك ۋەيان چۆن ۋە چوونىك كەنەتۋانم نەۋەلامى بەدەمەۋە نەچارەسەي بىكەم.

بەھۇزى شىنخى جىسروە سوۋدەمەندى پىرۋزى دەستگىر بووم لە خويندەۋەي ئەم كىتىبە، ۋە سال بە سال زياتر سوۋدى لىنى ۋەردەگرم قوتابى ۋە زانىانىيە لە ھىندەۋە نەيەت ۋە داۋاى خويندەۋەي كىتىبى (جىسرم) لىنەكات، ۋە چەند بەرگىكى لىنى دەكېرىت ۋەدەيكاتە دىارى بۇ شارەكەي خۇي.

پاش ئەۋەي شىنخ باسى پەچەلەكى ۋەولاتەكەي خۇي بۇ كىردم ۋە چۆن كۆچى كىردە ۋە ھاتتە نىزىك مەدىنە، داۋاى بەرگىكى (رسالة الحميدة) لىكىرد، بۇي ھىنام سوپاسم كىردو گەرامەۋە بۇ ئەۋ مالەي كە لىنى دا بەزىبووم دوۋشەۋم تەرخان كىرد بۇ خويندەۋەي ئەم كىتىبە ۋە خويندەۋەيىم دوۋبارە كىردەۋە پاش ئەۋەي لە جىسرى بىنىم بەرزى فەكرو

فراوانى زانست و تېيىنىنە دروست و راستە كانى و دەرەك كىردنى گەرەپپى عەقلى، و دوورى لە دەستە وەستانى و پەنا بىردنى بۇ عەقلى و رېزى زانست و بلىمەتى بۇ ھاۋرىكەستنى لە نىۋان حەقىقەتى زانستە پرەرە كان و حەقىقەتى ئاينى پۇشن،

كاتىك ئەمىر ماۋەى سەردانە كەى بۇ مزگەوتى پىغەمبەر ﷺ تەۋاۋ بوۋ لە رېگەى دەرياۋە بەرەو شام گەراينەۋە داۋاى مۇلەتم لىكرد كە بھىلىت سەردانى (جىسر) بىكەم لە شارە كەى خۇى مۇلەتى دامى و لە تەرابلىسى شامدا بەزىم بۇ سەردانى كە زۇر لەم مزگەوتە دەچىت كە ئىمەى تىدانى.

كاتىك خۇم پىناساندو باسى رەچەلەك و باۋ باپىرانى خۇم بۇ كىرد و چىرۇكى خويندەۋەى كىتەبە كەىم باسكرد بۇ ئەۋ مەبەستە ئەم سەردانەم بۇ كىرد وەزانى كە دەنالىنم بەدەست نازارە كانى گومان و ناخۇشە كانى سەرسامى.

پىشۋازى كىردم و پىرسىارى زانايانى ولاتە كەمى كىردەك بەيەك، رېزى لىگىرم و لە مالىك لە پۇخى حەلەلدا جىجەۋانەۋەى بۇ تەرخانكردم، كە دەروانىتە سەر مزگەوت و باخچە كەى چۈرەدەۋرى و لەپاشدا ھەموو رۇژنىك بۇ مزگەوت ھاۋەلەم دە كىرد تا.... گوئىستى وانە كانى بىم لە گەل كۆمەلىك لە گەرە زانايانى قوتايانى.

پاش ئەۋەى مانگىك لە مياندارى ئەۋ مامەۋە، مۇلەتى رۇشتەم لى وەرگىرت بۇ گەراينەۋە بۇ ولاتە كەى خۇم و بەھانەى خۇم بۇ ھىنايەۋە و پەيوەندى زۇرم بە ئەمىرەۋە، وتى/ ئەبا نور ئەم چەند رۇژە كەمە دادت نادات بەلام نامۇزگاريت دە كەم بۇ زىاتىر خويندەۋەى فەلسەفە، تا... ھىچ شىنكى لى بەجىنەھىلىت و زىاتىر زانستە كانى سىروشت و قورئان بخوينەرەۋە...

ۋەتم/ چۈن خويندەۋەى فەلسەفەم زىاد بىكەم كە من ئەم گومانەم لە ۋەۋە بۇ ھاتوۋە، وتى/ كورم ئەبا نور، فەلسەفە دەريايە بە پىچەۋانەى دەرياكەنى ترەۋە، مەلەۋان تىايدا دوۋ چارى مەترسى دەبىت لە پۇخ و قەراغىدا، و لەناخ و قولايىدا دۇنيا و باۋەر دار دەبىت بىخوينىتەۋە ئەبا نور بە ئارامى و لەسەر خۇبى، ھىچ بەجىنەھىلىت لەۋ وتانەى كەفەلەسوفە كان سەبارەت بە بوون و تەنھايى خودا وتوۋيانە.

لەپاشدا ۋە كانيان كۆبكەرەۋە و بەراۋردو مەزەندەيان بىكە و ھەرۋەھا ئەۋ ئايەتەنە كۆبكەرەۋە كە لە قورئاندا سەبارەت بە بوونى خودا ھاتوون.

بەۋوردى بىاخوينەرەۋە لەژىر تىشكى ئەۋ فەلسەفەۋ زانستانەى كە خويندەۋە دەۋبارە مەزەندە لە نىۋان زانست و ئايندا بىكە بەھۇى عەقلەۋە لەپاش ئەۋ خۇت

دەيىنىتەۋە لە ئامىزى باۋەر و دۇنيادا و سۈرەتى (الضحى) و سۈرەتى (الانبىاء) زۆر بخۈنەرەۋە، ھەرگىز بىن ھىوامەبە لە بەزەبى خودا، گەر تۆ بەراستى بگەرپىتەۋە بۆ لای خودا تۆ بە كارىت...

﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ (الضحى): ۵

لە پاداشدا خودا ئەۋەندەت بىن دەبەخشىت كە پەزەمەندىت... و پىنگاى راست پىشان دەدات كاتنى گەرەمەۋە بۆ وولاتى خۇم چاۋم كەوت بە شىنخى ئىسلام لە (طەشقەند) باسى جىسرو كىتەبە كەى و سەردانم بۆ وولاتە كەى و گەر ئانم بەدوايدا كرد.

لە وتە كانم تەۋاۋ نەبوۋ بووم دەيىنم فرمىسك بە چاۋە كانيدا دىتە خوارى، پاشان پىنى وتم/ ئەۋ كىتەبى جىسر لە وولاتى ئىمە بەناۋ بانگە ۋەرگىراۋە بۆ زمانى توركى، زانايە كى ولاتە كە مان نايىت كە ئەم كىتەبە نەناسىت، و ھىچ كىتەبخانەيەك نىيە كىتەبى (الرسالة الحميدة) تىادا نەيىت لە گەل ئەصلە تور كىە كەشى و ھەرۋەھا خاۋەنى كىتەبى (الحصون)

لە علمى كەلامدا لە ژىر ناۋى (العقائد الإسلامية) لە ولاتى ئىمە چاپكراۋە و پاشان شىنخ دەر بارەى جىسر دىرئەى بە باسە كەيدا سەبارەت بە باۋەرۋ دىلسۆزى و بەرگرى لە ئايىنى ئىسلام، كاتىك داۋاى پۇشتىم كرد كۆرە كەى تا لای دەرگا كەى گەياندم و لىم پىرسى ھۆى گىرئانى شىنخ چى بوو؟ وتى/ باۋكم جىسرى زۆر خۇش دەۋىت، خوۋگرتنى پىۋەى و ئەندىشەى زۆرى بۆى گەيشتوۋەتە رادەيەك ھەر كاتىك دلى تەنگ بىت كە زۆر جار شى دلى تەنگ دەيىت بە تايەتتى لەم تەمەنەيدا كە بەسالآ چوۋە و تەندروستى باش نىيە، ھەموو كاتىك ئەۋ ھۆنراۋەيەى بۆ دەخوئىندەۋە كە شىنخ جىسر لە يادى لە دايكبوۋنى پىغەمبەردا ﷺ دايئاۋە، و ھەمىشە كە بۆى دەخوئىنمەۋە فرمىسك بە چاۋيدا دىتە خوارى و پىنم دەلنى/ خودا پاداشتى چاكەت بداتەۋە ئەى (ضيائەدين) دل و دەرۋىت ئارام و خۇشحال كردم سۆيىد بەخودا ئەم ھۆنراۋەيەم ئەۋەندە بۆ خوئىندەۋە دەرخم كىردە ئەبانور و دواى گەرەنەۋەمان لە حىجاز بە دوۋمانگ داۋام لە ئەمىر كرد كە مەخشى لە خزمەتكردى، ئەى ھەيران خۇم تەرخانكرد بۆ خوئىندەۋە ئەۋەندەم فەلسەفەۋ قورئان خوئىندەۋە تاخودا ئارەزوۋ بىكات لەۋ چەند سالەدا.

كىتەب تىدا نوسى، و ئەۋ ئايەنانەم كۆكرەۋە كە ئامازەى بوۋنى خودا دەكەن و دوۋبارە بەراۋوردم لە نىۋان زانىست و ئايندا دەكرد بەھۆى فەرمانى عەقلەۋە ۋەك چۆن

نامۆز گارییه کانی شیخ

(جسر) فەرمانی پیکردبووم و له پاش ئەم (۱۰) ساله تیڤکۆشانه گەیشتمه باوەڕ و دنیای و دەرگا کانی بەزەییسم بۆ والا کرا هەر و هەڤ ک چون جسر مز گیتی دابومنی... تاوه کو رەزامەندیم بە دەستەینا....

بەلام رەپینیشاندان و باوەڕی بینگومانم بە دەستەمەینا بەهۆی بەراورد کردنی له نیوان و تەبی زۆرینەیی بلیغمە تەکان له گەورە فەیلە سوفان که باوەڕیان به بوونی خودا هەبوو و و تەبی که مێک له گوماندارە لاوازه کان بەراورد دەکرد له نیوان بەلگە کانی فەلسەفەو قورئاندا، و بە کۆکردنەوەی هەموو ئەوانەیی له قورئاندا هاتوو لەو ئایەتانەیی که لە دروستکردن و پینکەتاندانامازەیی بوونی خودا دەکەن و تێروانییی ئەو ئایەتانە لە سەر رۆشنایی حەقیقەتی بێرە کانی که زانست چەسپاندونی، بە چەشنیک دڵم رۆشن بوو و هە که خودام تێدا دەبینی.

بەووردی له نیوان و تەبی فەیلە سوفە رەسەنە کان که پەپوەسن بە مەرجی فەلسەفەو هە ئەمە (تێروانییی عەقڵی یە و دوو و رۆوتە له هەموو ئارەزووییه ک و مەبەست و لایە نگرەییە ک تەنها گەڕان بەدوای حەقدا نەبێت) بەمانای ئەوەی که بێ باوەڕیان تیانی یە بەهەموو مانای و تەبیە ک که مەبەست و ئامانجیان تەنها ئینکاری بوونی خودایە، ئینکاریکی رەهایی یاخود بە ئارەزوو لکاندنێ هەندێ سێفات پێوەی، که پینچەوانەیی تەنهایی و تەواو یە که یەتی، له هەمانکاتدا (شکا ک) یان تێدایە که بەدووی هەقدا دەگەرێن به بێ چوونە ناو شارراوه و نەینیه کان، دوو چاری گومانی وادەبێت که دەرپاز بوونی نی یە و هە ک لیکۆلەر و هە و فەلسەفەچی و مفکرە کان هەرچەند پایەشیان بەزر بێت له باوەرداریدا، چونکه له سورشتی (توژینەو) له دوای نەینیی و شارراوه گەر ئاشکراو پروون بوونایە توژینەو و بیرکردنەو و تێروانین و سەرنجدان و گومان و بەلگە خوازی پێ نەدەویست بەلام لیکۆلەر و هە کان له نیوان خۆیاندا جیاوازیان هەیه له عەقل و گومان و ژیری و ئارامی دا، بلیغمی بە توانایان تێدا هەیه که ململانی و بەرەنگاری تاریکی گومان دەبێت، تا دەگاتە سێپیندەیی دنیایی و باوەڕ، له دوای ئەم دلتیا بوونە گوێ نادا تە وێلی گومان، و هیچ پینچەوانەییە کی عەقل لای دروست ناییت له گەل ئەو باوەڕی که بە دەستی هیناوه و لاوازیان تێدا هەیه که دەنالیینی له ژیر قورسای گومانەو و بیردەکردنەویان دەبچریت بێ ئەوەی بچنە قولایی و ناخیمو و کولبوونی عەقڵیان سەبارەت به ئەندیشهی شتە کان دەکەنە بەلگە بۆ نە توانایی بە گەرخستنی عەقل یاخود نەینیی و شارراوه کانی دانایی و حیکمەت دەکەنە بە شێک له بەشە کانی دروستکردن و مەبەست و دەیانکەنە هۆ کارێک

بزرگومان له بنه رتدا که باوه ری تهاو دانی پیاده نیت، سرسام و دهسته وهستان دهه وستن له نیوان تروسکایی عقل و دامر کاندنیدا:

﴿مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ﴾ البقرة: ۱۷.

﴿يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا﴾ البقرة: ۲۰.

دهسته وستان دهبن بهرامبر گومانیان و دهلین/ ثیمه نازانین و(لاندری)، و به (یه ککه یشتن) ئاماژه ی کردم بۆ ههق و باوه ر تهاوو باوه ر له نیوه ند بلیمه ته کانی هه موو گه لانیک و هه موو چه ر خیک له سه ر ئه وه ی که راستی یه که و هیچ عقلیک به پیچه وانه ی ئه وه وه نیه لای گه لیک که بیر بکه نه وه و ده رک بکه ن و عقل به گه ر بجه ن و باوه ر دارو بی گومانبن هه ر وه ک چۆن قورئان وه سفیان ده کات ئه ی حمیران و به ر اور د کردن له نیوان به لگه کانی عقلدا به ده ریختست بۆم هه ر وه ک چۆن قورئان له سه ر بوونی خودا ناویان ده بات (دروستکه ری ده سه لاتدار وه نه خشه کیشو زاناو داناو به تواناو وویستراو دادوه رو به به زه بی له م دونیاو له و دونیا یه ک و ته نه ایه، تا کو به نیازو مه به سه ئه وه ی که له که س نه بوه و که سیسی لسی ناینت، و هیچ هاو چه شنیکیشی نی یه) و ئه و به لگانه ی که فه یله سوفان و زانایان له موسلمان و ئه وانی تر کرد وویانه ته به لگه خوازی له سه ر بوونی خوداو ته نه ایی و هه موو تهاوای سیفه ته کانی له سه ر ئه وه ی که هه ق یه که وه رینگا کانی به لگه خوازیش بۆی هه ریبه که، گه ر رینمایی عقل بۆ بیر کدنه وه له خودی خزیه وه بیست و یان له قورئانه و وه ر گیراو بیست، و ئه م به یه ک گه یشتنه له نیوه ند په یامو نینگای عقل که خودا پیی به خشیووین و په یامی قورئان بی که خودا ناردو یه تی به لگه یه کی راست و به ره ره له سه ر ئابنی راست که هه ر گیز له هیچ شتی کدا پیچه وانه و دژایه تی عقل ناکات، و ئه مه ش مه ز نترین شته که جسر رینمایی کردووم خودا پاداشتی بداته وه، ئه ی حمیران و هاو ریک و هاو یه کی له نیوان ئه وانه ی که قورئان ئاماژه ی بۆ ده کات له ئایه ته کانی دروستکردن و پیکهینانی له دیارده کانی مه به ست و دانایی و چاکه و ورده کاری و سه نگاندن و ریزه دانان و ریکه خه رو چاودیری و که هه موو ئاماژه ی بوونی خودا ده کهن، و له نیوند نه یی یه کانی زانست که زانایان له پاش هاتنی قورئان به هزار سال زانایان، که ئه م قورئانه له لایه ن خودا وه یه که پاش چه ند چه ر خیک بۆی به ده ر خستین هه ر وه ک چۆن

نامۆز گارييه كانى شېخ

پەيمانى پى دابووين، نيشانە كانى لە ئاسۆ خودى خۆماندا تا... بۆمان بەدەر كەوت كە
ئەم قورئانە راستە.

ئەى حەيران لە موعجيزە كانى قورئاندا ھەندى شتم بۆ بەدەر كەوت كەلەو و پىش
نەم دەزانى ئەى حەيران پاشان ھۆ كانى گومان و بەلگە كانى باو ھەم ئامار كەردو
جيا كەردنەو و گەرانەو بۆ سەر چاوە كانيان لە سەر ئەو رۆشنايەى كەلە ئەزموونى تاييەتى
ژيانى خۆمدا بەدەستم ھىناو، و لەو ھى كە خۆدیندو مەتەو و گونبىستى بووم لە وتەى
ئەوانەى مونا قەشە گىريان بوو لە سەر بوونى خودا، و بۆم دەر كەوت و باو ھەرى تەواوم
ھىنا، بەو ھى كە بەلگە كانى باو ھە بەدەردە كەوت لە ھەموو ئەو شتانەى كە خودا
دروستى كەردوون و ھۆ كانى گومان پەنگ دەخواتەو لەو شتانەى كە لە نىوان خەلگدا
رادەى بۆ دانراو لە جياوازى بەش و بەختدا لە پىسق و پۆزى و مال و منال و
تەندروستى و نەخۆشى و بەرزى و نزمى و سەر كەوتووى و دوا كەوتووى و خۆشى و
ناخۆشى.

ژىرىك كە بۆى رىكەوتىت بىيىنىت بە سەرنجدانىكى تىرو تەسەل بۆ ھەموو ئەو
شتانەى كەلە گەردووندا ھەيە لە داھىنان و مەبەست و چاودىرى و دانايى و وور دە كارى
و چا كەو فەرمان و راست كەردنەو و رادەدانان و سەنگاندن و رىكخستن و جوانى و
شكۆدارى باو ھە ناھىنىت چەند گومان و بەدبەختى پرووى تىيكات كەوا ئەم گەردوونە
لە خودى خۆيدا دروستبوو و پىكھاتوو بە ھۆى رىكەوتى كوئرانەو بە بى ھىچ
دروستكەرىكى نەخشە كىش و رادە دەرو زاناو دانا، ھەروەھا ھىچ باو ھەردارىك نى
ھەر چەندەش باو ھەرى پتەو بىت جگە لەم دوو ھاو رىيە، بتوانىت شتى سەر سور ھىنەر لە
بىر كەردنەو یدا لا ببات لە جياوازى بەختە كان، بۆم بەدەر كەوت كە تۆزىنەو لە
نەھنىيە كانى قەدەر قەفل بەرەو خزانەن دەبات.

بەلام بەر اور دىم دە كەرد لە نىوان گومان و سەرسامىدا و لە نىوان ئەوانەى كە ژمىرەو
ئامار ناكرىن، زۆرىنەى بەلگەى بەرە لە سەر بوونى خودا لە پاش سەرنجدان و تىيىنە كى
زۆرو راست و پرووت بىت لە ھەموو ئارەزوو كارييەك و ھەموو خۆپاراستىكى خود لە
گوناهە كان جياوازى بەخت و بەش دەتوانىن بىگىر پىنەو بۆ لىكدا نەو ھىمى و
گەرانەو ھى بۆ ھۆ كارىك كە شاراو ھە لىمان ياخود دانايىيەك نەھنىيە لىمان و ياخود
تىنە گەشتى ھەلە لە راستى ماناى قەدەر ھەر چەندە ئەمانە ھەر جۆرىك بن شاراو ھە

گومانی لیکه وتنه وه له شارراوه و نهینی یه کان زور لاواز تره له وهی که یه قینی ته و او
بروخینی که واده بیریت و پابه نده به بهلگه پرهره کانه وه.

به لئی، حهیران، روداوو تهنگ و چهلمه به ته و او ی باوه دهه ژینی، و له عهقل
ده کات که هه میسه پرسیار بکات له نهینی دروستی وونی ئهم مروغه لاوازه و هات و
هاوار که ره، ئاره زوه کانی نه فسی هه لپه که ده ستریز ده کات تاوه کو چاو به سمان لئی
بکات له ئاست به خشندهیی و دانایی خودا... به لام ئهم گومانه ههروه کو هه وریکی
خه ماوی کاتیه و ده و پیتنه وه له سهر ئهو دله خه ماوی و ماته مینه... به لکو گهر به ویت
پاریز گاری له و گومانه ی نه فست بکهین و، به ئاره زوو پازی بکهین و، بیکه یته یاوه ری
خوژت، و تیری بکهیت له گومانی خراب بهرانه به خودا، ئهمه دریز خایه ن نابیت، گهر
وابه سته ی ئالای باوه ریبت به هه زاران بهت له م بهلگانه ی که خوژت رستوتن و به ست
وتنه وه به عهقلته وه له ماوه ی ئهو هه موو شه وانه ی که له گه ل مندا به سهرت برد...

ئهم هه موو بهلگه عهقلیه پرهرانه بو سملاندنی بوونی خودا گه لئی زور ترو، رونترو
ناشکرا تره له وهی که عهقلی سه لیم بتوانیت لئی ده رباز بییت، له پیناوی کار نکدا که
په یه سته به جیهانی نادیار که واهلده گریت هیما (تاویل) ی بکهین و بگه رینه وه بو
گه لئی هه کار، یان بو گه لئی حیکمهت و دانایی شارراوه ی خودا لیمان ههروه کو
هه زاره ها شتمان لئی شارراوه یه له م جیهانه هه ستیاری که تیدا ده ژین، ئه وه ی به دوا ی
راستیدا و یله ئه گهر له ئاره زو کاری به دور بییت واز له یه قین ناهینیت له پیناوی گوماندا،
گهر ئه مه شی کرد ئه وه به زمان ده پکات نه که به دل ئهو باوه دراره ی یه قین له دلیدا جیگیر
بوو بییت له سهر قه لای هه ق به مه رج و بیانو و نه له خودا ناسیندا ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ
اللّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ الحج: ۱۱.

خودای په وهره دگار زانایه به وهی که ئیمه هه ندی جار به هه ی مهینه تیه کانی ژبان وه، له
په رستش و باوه رینه یان ده وه ستین، به ناگای هینا و بنه ته وه چاک ده زانیت که ئیمه
تووشی گومان و دله راو کئی ده بین فه رمانان پنده کات که پابه ندی ئهو زانیاریانه بین که
فیری بووین له بهلگه یه قینه کان، و به دور بین له و شته ئالوزانه ی که جگه له خودا کهس
لیکده و هه یان نازانیت، وه که ده فره مویت ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ
مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا

تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ آل عمران: ۷.

ئەى حەيران لە ئايەتە ھەرە موحکەمە گرنگە کانه ئەو ئايەتەکانى کە بەلگەن لە سەر بوونى خودا بە بەلگەيە کى چەسپا، والەو زانا شارەزايانە بە نەينى ئايەتەکان دەکات، کە راوہ ستاو بن لەسەر قەلای يەقین بەھيچ جۆريک شەپۆلى گومان نايان ھەژيئى ھەرچەندە سەرکەش و بەردەوام بن، لە قولایى ژيان و ناخوشیە کانیدا، و ئەو زانا شارەزايانە بە زانست ھەر ئەوان ددان دەنن بە لاوازی عەقڵدا لە دەر ککردنى زۆريک لە نەينیە کانی غەيب، ئەو کاتە پابەند دەبن بەو يەقینەى کە ئايەتە موحکەمەکان رينموى کردوون لە رینگەى بەلگە برەرە عەقلىە کانهوہ عەقلىان رینگايان نادات کە دەرچن لەو يەقینەى کە وابەستە بوون لە پیناوى چەند شتيکی لەيەك چوو کە ئالوز بووہ لەلایان تيگەيشتنى و ھيماکردنى، و نەيان توانيوہ يەقينيکی تری پینچەوانە دروستبکەن کە بەرەرە کانهى يەقینی يە کەم کات يان دژى بيت، ئەوانەن خاوەن عەقلى پوخت کە رادەوہستن لە ئاست وشەى پيروزی (الله) دا ئەى حەيران ..

بەلام ئەم بەلگانەى کە ئەم ئايەتە موحکەمانەى لە خۆ گرتووە ئەگەر بە پشپو بلاوى ھيئيتەوہ نەينیە قولە کانی رۆن نە کړیتەوہ، ھيچيان بەتەنها ھيژو پيزيان ناييت بۆ چەسپاندنى قەلای باوہرۆ، وابەستە بوون بەلوتکەى يەقینەوہ، بەلام گەر ئەو ئايەتەکانە کۆبکړیتەوہ لە گەل راستیە کانی زانستدا لە پانتايە کدا، ئەو کاتە بەشيۆەيەك راستى بەدەردە کەوئیت کە گومان ناتوانيٹ جینگە بەيەقین لەق بکات، بۆ ئەم مەبەستە ئايەتەکانم بۆت کۆ کردۆتەوہ ئەى حەيران بەلگە قورئانیەکان و بەلگەى فەیلەسوفاکان لە گەل نمونە کانی زانست لەيەك گۆرەپاندا، تابۆت بەدەر بکەوئیت، بەھەموو جوانى و بەھەرە مەنديەکانیەوہ، ئەو شيۆە تەواو کارە گشتگیرەى بۆ ھەق و راستى کە قورئانى لە پیناويدا دابەزیوہ و عەقلى سەليم پشتگیری دەکات.

چەند جار دۇعاى خيترم کردوہ بۆ شیخ جسر کە رينمايى کردوم بۆ سەر ئەم ريبازە تايەتە ئەى حەيران، کۆ کردنەوہى ئەم بەلگە قورئانیانە لە گەل بەلگە زانستیەکان و يەك خستيان لە گەل بەلگە عەقلىەکان، لەيەك پانتايداو بەيەك چەپک ئەمە بوو پرشتى پینداو کردینە ريبازيکی سەرەتايى بۆ بەلگەپى ھيئاوہ، ھەموومان ئەى حەيران قورئان دەخوينن، ھەمووشان راستەيکانى زانست دەزانن، بەلام پەرش و بلاوى ئەم بەلگەو ئايەتەکانەى لە

زېھنماندا وايان لىنى دەكات كە ھەريە كەيان بەتەنھا بەرامبەر تەۋزىمى گومان
كەنەھامەتتە كانى ژيان داي دەبرىت بەسەرماندا ئەمانە لە شىۋەى دلتۇپە ئاۋدان لەنەرمى و
لاۋازىدا، بەلام گەريە كيان گرت و لەيەك سەرچاۋە و ھاتنە دەرى لاۋاۋىك پىك دەھىتىن
جارى وادەيىت شاخ رادەمالىن، يان ۋەك تابلۇيەك وايە كە مەبەست بەدەستەۋە نادات و
ھىچ واتايەك نابەخشىت ئەگەر يىت و پارچە پارچە يىت جوانيە كانى خۇى ون دەكات،
مەگەر كاتىك نىشان بىرىت لە شىۋەيەكى تەۋاۋدا بە بىنەران.

كاتىك رېنىمايى كرام بۇ كۆكردنەۋەى ئەم زانىياري و ئايەتەنە لەيەك سەرچاۋەداۋ،
بەيەك چەپك و، لەناۋيەك چۈار چىۋەدا، گەياندىمىيە ئەۋيەقىنە پىرىشنگدارە كە بۇ تۆم
گىپرايەۋە لەم (داستانى باۋەر) ەدا بەزمانى فەلسەفەۋ زانستى قورئان....
ئەى جەيرانى كۆپى ئەزەف:

پارىزگارى لەم نوسراۋانە بىكەۋ كەپىم نوسىتەۋە، لەگەل ئەم ئامۇزگار يەى دواىدا
لەناۋ خەلىكىدا بلاۋى بىكەرەۋە، بەئومىدى ئەۋەى خودا سەرلى شىۋاۋە كان بەرەۋ ئيمان
رېنىمويى بىكات و فىكرىان چاك بىكات، و ھىدايەتى ئەۋانەيان بىكات كە دەيانەۋىت بەرەۋ
ۋتەى باش و رېنگاي پاست پىرۇن.
ئەى جەيرانى كۆپى ئەزەف.

گەر تەمەن ما بەيەك دەگەينەۋە، و گەر نا دوعاى خىرمان بۇ بىكە.

پیرست

- پیشه کی مامؤستا نوری فارس همه خان ۵
- پیشه کی ۷
- پیشه کی نووسەر (چون ئەم کتیبه به دهستم گه‌یشت) ۹
- راکردن به‌رهو شیخ مه‌وزون ۱۷
- ویل بوون به‌دوای دۆزینه‌وه‌ی خودادا ۲۵
- له‌ فارانه‌وه‌ بو‌ پیرانیه ۵۹
- رۆشنایی له‌ دوای رۆشنایی ۵۹
- نیوانی دوو سروش ۷۵
- ناکۆکیه‌ کای برواداران ۸۹
- جیاوازی به‌خته‌ کان ۱۱۹
- به‌یه‌ك گه‌یشتنی بلیمه‌ته‌ کان (۱) ۱۳۱
- به‌یه‌ك گه‌یشتنی بلیمه‌ته‌ کان (۲) ۱۵۳
- به‌یه‌ك گه‌یشتنی بلیمه‌ته‌ کان (۳) ۱۶۹
- له‌ نیوان دارون و جسر دا ۱۹۹
- شه‌وی تاقیکردنه‌وه ۲۴۳
- وته‌ کانی په‌روه‌ردگار م ۲۵۷
- پیش هه‌زار سال ۳۰۵
- له‌ سه‌ده‌ی جه‌فده‌هم ۳۰۵
- به‌شی رینکه‌وت ۳۱۵
- له‌ ئاسۆ کاندا ۳۲۹
- پینچراوه‌ کانی ده‌ستی راستی / به‌شی (۱) ۳۲۹

- ۳۴۱..... دايكى كۆماوهمان / بهشى (۲)
- ۳۵۳..... برائى بچوو كمان / بهشى (۳)
- ۳۵۹..... ئىنيقى مەزن / بهشى (۴)
- ۳۶۹..... ديارى دراوسى / بهشى (۵)
- ۳۷۵..... ميوانخانهى گهوره / بهشى (۶)
- ۴۰۱..... لەسى تاريكى دا (۱)
- ۴۱۳..... لەجىگا و شوينى جنۆكاندا (۲)
- ۴۲۵..... زمانت پاريزه (۳)
- ۴۳۳..... ئارمگري كۆلنەدەر (۴)
- ۴۴۷..... بەردكى پىكه نيناوى و گرياناوى (۵)
- ۴۵۷..... ئامۇز گاريه كانى شىخ (۶)

